

ABECTO

АВЕСТО

Тарихий-аАабий ёдгорлик

«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА
АКЦИЯДОРАИК КОМПАНИЯСИ*
БОШ ТАХРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ - 2001

Асқар МАҲКАМ таржимаси

Лойиҳа муаллифи ва ижодий гуруҳ раҳбари — **Нарзулла ЖЎРАЕВ**

Безакларни рассом **Акмал НУР** чизган

Тахрир хайъати:

Нарзулла ЖЎРАЕВ (раис), Алишер АЗИЗХЎЖАЕВ, Бобур АЛИМОВ, Мухаммадали АҲМЕДОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Мирсодиқ ИСҲОҚОВ, Бехзод ЙЎАДОШЕВ, Ҳамидулла КАРОМАТОВ, Нажмиддин КОМИЛОВ, Тилаб МАҲМУДОВ, Тўра МИРЗАЕВ, Абдулла ОРИПОВ, Акмал САИДОВ, Ҳамиджон ҲОМИДИЙ

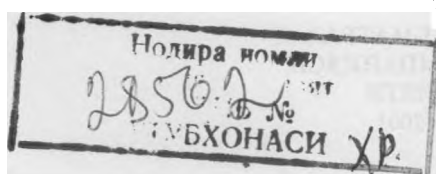
Ижодий гуруҳ:

Асқар МАҲКАМ, Тилаб МАҲМУДОВ, Акмал НУР, Холмурод ХИДИРОВ, Махмуда АБДУЛЛАЕВА, Динора АВЕЗОВА

I) ■ №,
Д-М

Авесто. Тарихий-адабий ёдгорлик. Асқар Маҳкам таржимаси. — «Шарқ», 2001. — Т.: 384 б + 16 б. зарв.

ББК 823 (5Ў)

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти, 2001 йил.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ПРЕЗИДЕНТИ И. А. КАРИМОВ «АВЕСТО» ХУСУСИДА

* * *

«Учинчи минг йиллик ибтидосида биз ҳозирги Ўзбекистон худудида қадимий цивилизациянинг, давлатчилик ва зардуштийлик даври динининг пайдо бўлиши ва ривожланиши нуқтаи назаридан бир-бири билан узвий боғлиқ бўлган, умумий инсоният таракқиётида ёрқин из қолдирган икки шонли сананинг гувоҳи бўламиз».

ЮНЕСКО Ижроия Кенгашининг яқунловчи
155-сессиясида сўзлаган нутқидан.

* * *

«Энг мўътабар, қадимги қўлёзмамиз «Авесто»нинг яратилганига 3000 йил бўлаяпти. Бу нодир китоб бундан ХХХ аср муқаддам икки дарё оралигида, мана шу заминда умргузаронлик қилган аждодларимизнинг биз авлодларига қолдирган матн навий, тарихий меросидир. «Авесто» айна замонда бу қадим ўлкада буюк давлат, буюк маънавият, буюк маданият бўлганидан гувоҳлик берувчи тарихий ҳужжатдирки, уни ҳеч ким инкор этолмайди».

Тарихчи олимлар билан қилган суҳбатидан.

* * *

«Илгари ҳам бир неча бор таъкидлаганимдек, ҳар бир халқ, жумладан, ўзбек халқининг ҳам тарихи бетакрордир. Биз жаҳон майдонида кунги кеча пайдо бўлган халқ эмасмиз. Бизнинг миллатимиз, халқимиз кўхна Хоразм заминида «Авесто» пайдо бўлган замонлардан буён ўз ҳаёти, ўз маданияти, ўз тарихи билан яшаб келади.

Ўзбек миллати Ўзбекхон номидан тарқалган эмас, балки Ўзбекхон ўзбек миллати номини ўзига исм қилиб олган бўлса, ажаб эмас».

«Туркистон» газетаси мухбирининг
саволларига жавобларидан.

«АВЕСТО» ЗАРУРАТИ

СЗ датда инсоният тарихининг бурилиш нуқталарида, жамият ва инсон ҳаёти тубдан ўзгараётган паллада беихтиёр киши ўз тарихига, қадимий маънавий ва маданий ёдгорликларни ўрганишга эҳтиёж сезади. Унга таянади, ундан мадад излайди. Зотан, инсон мавжудот сифатида кескин янгилашишлар, туб ўзгаришлар жараёнида узлигини англашга, ўзлигини тушунишга, инсон сифатидаги нуқсону фазилатларини, хулласки, яхлит қиёфасини кўз олдига келтиришга мажбур бўлади. Ана шу мажбурият ўтиш даврининг бутун моҳиятини, мазмунини, янгилашишлар самараси ва тараққиёт омилларини белгилайди.

XX асрнинг сўнги ўн йиллиги ўзбеклар ва Ўзбекистон ҳаётида ана шундай сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий, маънавий ва руҳий янгилашишлар, турли қарама-қаршиликлар ва зиддиятлар, эзгулик ва ёвузлик тўқнашуви силсилалари даври сифатида тарих саҳифаларида муҳрланмоқда. Бу тарихий жараён кўп қиррали ҳаётимиз сингари тафаккур тарзимизни, онгу шууримизни, феъл-атворимизни, муносабатларимизни бутунлай ўзгартирмоқда. Ана шу аснода жамият янгилашмоқда. Янги жамиятнинг баркамол кишилари шаклланимоқда.

Миллий уйғониш ва миллий тараққиётнинг бугунгидек тарихий босқичларида қадимий ўтмишимизга назар ташлаш эҳтиёжи тобора долзарб ва муҳим аҳамият касб этмоқда. Бу бежиз эмас. Мустақиллик гоёси, истиқлол тушунчаси бугунги ўзбек тасодифий миллат эмаслигини, у инсоният ибтидоси билан тенгдош эканлигини, бугунги Ўзбекистон давлати эса эндигина жаҳон хариталарида пайдо бўлган «тақдир ўйини» маҳсули сифатидаги давлат эмаслигини, у қадимий давлатчилик анъаналарига эга эканлигини кўрсатмоқда.

У қарийб уч минг йиллик тарихимизни қайтадан кўздан кечиришимизни, турли даврлар ва мафкуралар таъсирида сохталаштирилган ўтмишимизга муносиб баҳо беришни, қадимий маданий ёдгорликлар ва маданий меросни яхлитлигича тадқиқ этишни зарурат даражасига кўгарди. Бу бевосита жаҳон меҳварида ўзининг бутун имкониятини, салоҳиятини кўрсата бошлаётган Ўзбекистон учун янада аҳамиятли.

Тарихга муносабат бугун давлат сиёсати даражасига кўтарилгани бежиз эмас. Зотан, бош ислохотчилик вазифасини бажараётган давлат, мустақил тараққиётимиз ташаббускори ва раҳнамоси Президент Ислом Каримовнинг ўтмишга муносабатида ана шунини англаш мумкин. **«Илгари ҳам бир неча бор таъкидлаганимдек, ҳар бир халқ, жумладан, ўзбек халқининг ҳам тарихи бетакрордир. Биз жаҳон майдонида қуни кеча пайдо бўлган халқ эмасмиз. Бизнинг миллатимиз, халқимиз кўҳна Хоразм заминидан «Авесто» пайдо бўлган замонлардан буён ўз ҳаёти, ўз маданияти, ўз тарихи билан яшаб келади»,** — деган эди Президент Ислом Каримов. Дарҳақиқат, бу кўҳна замин, қадимий Мовароуннаҳр буюк цивилизацияларга, инсоният ҳаётига ақл-идрок, тафаккур ва маданият олиб кирган ноёб янгилашишларга она бўлган. Биз ана шу мўътабар туپроқ ва илоҳий қудратга ворислик қилаётган авлодмиз.

«Авесто» буюк умуминсоний қадрият сифатида дунёга келди. У чексиз тафаккур ва тараққиёт гоёси, умумбашарий маданиятнинг юксак чўққисига айланди. «Авесто» жаҳон цивилизациясига дахлдор бўлган умуминсоний қадриятларнинг ривож топишига муҳим ҳисса бўлиб қўшилган буюк фалсафадир.

«Авесто» фалсафаси одам ва одамиятни, шахс ва шахсиятни, кенг маънодаги инсонни ва инсониятни қомилликка даъват этувчи, баркамолликка, етукликка чақирувчи улкан ва ноёб қадриятдир.

«Авесто» фалсафаси — одам ва олам, инсон ва жамият ҳақидаги тасаввурларнинг, улар ўртасидаги муносабатларнинг жамулжами, ифодаси. У инсоннинг ҳиссий ва ақлий оламига таъсир ўтказувчи, кишини фикрлашга даъват этувчи буюк қадрият.

«Авесто» фалсафаси — табиат, жамият ва инсон ўртасидаги муносабатларни маънавий-руҳий ва ахлоқий мезонлар орқали уйғунлаштирувчи, кишини қуршаб олган оламни, унинг тараққиёт омилларини ўрганишга, ҳаёт мазмунини англашга чорлагувчи фалсафа.

«Авесто» фалсафаси — ҳаракатдаги дунё, бутун мавжудот, жонли ва жонсиз оламга нисбатан инсон муносабатларини ақл-идрок, чексиз тафаккур орқали баркамоллаштириш гоёсини ўзида мужассам этади. Инсонга ҳиссий олам билан фикрат дунёсининг синтези шаклида таъсир ўтказади.

«Авесто» фалсафаси — инсонга хос бўлган поклик, эзгу ният, покиза туйғу, тупрокни муқаддас билиш, Ватанни англаш сингари олижаноб фазилатларни юксак ахлоқий меъёрлар ва тафаккур тарзи орқали ифода этади.

Турли гоёлар, ақидалар авж олган, улар таъсиридаги одамлар муносабатлари бир-бирига зид бўлган, кўпхудолик шаклидаги гоёвий қурашлар таъсирида тараққиёт ва инсон ҳаёти чигал ҳолга келиб қолган бир пайтда «Авесто» яккахудолик гоёси остида мақсадлар муштараклиги, манфаатлар уйғунлиги, яхлит жамиятни вужудга келтириш орқали одамлар ўртасидаги муносабатларни мувофиқлаштиришга даъват этувчи инсонпарвар фалсафа сифатида дунёга келди.

Абу Райҳон Берунийнинг фикрича, «Авесто» айрим ҳолларда, ҳатто, давлат яхлитлиги ва бирлигини таъминлашда, бошқарувда умумманфаат ва гоёлар муштараклигини вужудга келтиришда муҳим роль ўйнаган. Бу айниқса сосонийлар даври учун хос хусусият бўлган.

Одамлар қалбидаги эзгулик ва ёвузлик, яхшилик ва ёмонлик туйғуларининг ўзаро қурашида яхшилик тантанаси ва эзгулик голиблигини таъминлашга одамларга маънавий қудрат, маънавий рағбат, руҳий даъваткорлик вазифасини ўтайди. Бу нафақат зардуштийликка дахлдор бўлган одамларни, балки бутун инсониятни яхшилик сари буришга, кишилик ҳаётида юксак маънавият ва маданиятнинг кириб келишига сабаб бўлади.

Яна шуни алоҳида таъкидлаш керакки, «Авесто» сингари нодир маданий ёдгорликлар қандай гоё ва мақсадга хизмат қилмасин, улар ўз давридаёқ умуминсоний қадриятга айланган. Демак, уларни ўрганиш, тадқиқ қилиш, ўқиш ва уқиш зарур. Масаланинг иккинчи томони ҳам бор: Инсоният ҳамиша гоёсидан, мафкураси ва таълимотидан қатъи назар, тараққиётга хизмат қиладиган жиҳатларни ва омилларни ўрганади. Унга эҳтиёж сезади. Уни асраб-авайлайди. Зотан, ҳар қандай цивилизация гоёлар, мафкуралар ва таълимотлар тўқнашувидан, улар орқали оламни англаш, идрок этишдан бошланади. Ана шу нуқтаи назардан ҳам «Авесто»нинг бугунги мустақиллик шароитидаги ижтимоий, маънавий, ахлоқий, фалсафий ва мантқиқий аҳамияти катта.

Демак, бугун, миллий уйғониш, миллий ўзлигини англаш даврини бошдан кечираётган ва янги цивилизация остонасида турган бир пайтимизда «Авесто»нинг ўзбек тилига таржима қилиниши, уч минг йиллик тараққиёт давомида илк бор нашр этилаётганлиги бежиз эмас. Зотан, ҳозиргача ушбу улкан ёдгорлик француз, немис, инглиз, форс тилларига аллақачон таржима қилинган ва бир неча марта нашр этилган. Чунки, улар «Авесто»га инсоният цивилизацияси нуқтаи назардан қарашган ва ана шу қадриятга хизмат қиладиган ҳар қандай гоёни тор диний ва миллий манфаатлардан устун қўйишган.

«Авесто»нинг маънавий қадрияти шугина эмас. «Авесто» қадимий ёдгорлик сифатида ўзининг ноёблиги, муқаддаслиги билан бугунги кун одамларининг маънавий-руҳий ривожланиш ва камол топиш омили ҳамдир. Зотан, XX аср сўнгида, янги юз йиллик ва янги минг йилликнинг дастлабки пайтларида яшаётган бир вақтимизда ҳаёт, келажак биздан комилликни, инсон сифатидаги етукликни, одам сифатидаги баркамолликни талаб этмоқда.

Янги юз йиллик тараққиёти бугун инсоният тарихида янги давр, янги эра бошланган бир пайтда цивилизациянинг муҳим омили сифатида ақл-идрок, бой тафаккур, тегран фикр, маънавий-ахлоқий поклик ва руҳий покизалик катта аҳамият касб этаётганлиги ҳаммамизга аён. Зотан, Президент Ислом Каримов **«XXI аср маърифат асри бўлиши керак»**, —деб башорат қилганида айна шу эҳтиёжни назарда тутган эди. Яна у **«XXI аср — Ўзбекистон асри бўлади!»**, —деб хитоб қилган эди. Агар янги аср Ўзбе-

кистон асри бўладиган бўлса, янги аср Ўзбекистонда янги цивилизация, миллий уйғониш, миллий тараққиёт асри бўладиган бўлса, биз қарийб уч минг йиллик тарихий тараққиёт жараёнларида шаклланган турли синовлар, қиргин-қатағонлар, вайронагарликлар ва қурбонликларни енгиб миллатимиз қалбининг гавҳарига айланган ноёб қадимий кўлёмаларни, маданий ёдгорликлар гоёларини қалбимизга сингдирмоғимиз, англамоғимиз лозим.

«Авесто»нинг ўзбеклар маънавий-руҳий оламидаги таъсири, унинг миллат сифатидаги шаклланиши, ўзбек феномени тушунчасининг мазмун-моҳиятига айланган жиҳатлари кўп. Жумладан, ўзбеклар «Авесто» ва у сингари маънавий-ахлоқий етуклик ҳамда руҳий показалик гоёлари таъсирида шаклланди, ўзининг соф миллий қиёфасига эга бўлди.

«Авесто»да «покиза сув ва ёниб турган олов қаршида густохлик қилган зотнинг дўзахда тошуси жазоси бу дунёнинг жамийки дарду озорларидан мудҳишдир», деган гаплар бор. Бу бошқа халқлар қаторида ўзбек миллатининг ҳам турмуш тарзи, урф-одатлари, анъаналари, маънавий-руҳий кечинмаларини ўзида мужассам этади. Айни учинчи минг йиллик ўзбеклари ҳамда «Авесто» даври одамлари ва «Авесто» фалсафаси ўртасидаги узвийликни, давомийликни, ворисийликни кўрсатади. Фақат шугина эмас. «Сувга ту-пуриш гуноҳ, олов илоҳий мўъжиза, покиза рух» сингари оталаримиз ўғитларининг, болаларимиз тафаккурининг асоси эканлигидан ҳам далолат беради.

«Ҳақиқат — олий шарофатдир», дейилади «Авесто»да. Зотан, ҳақиқат буюк мўъжиза. У асрлар мобайнида инсониятнинг олий мақсади, инсон қадру-қимматининг мислсиз ўлчови бўлиб келди. Одамлар ҳар дақиқада ҳақиқатга интиладилар, ундан нажот излайдилар. Айни ҳақиқат адолатга, шарофатга элтадиган буюк қудрат. Ана шу қудрат, «Авесто»да ўзининг бутун моҳияти билан ўз ифодасини топган.

«Мадҳ этаман эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амал ила эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амални. Жами эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амалга бағишланаман, жумла ёвуз фикрат, ёвуз калом ва ёвуз амаллардан юз бураман». Бундай мўъжизакор даъват инсоннинг минг бир хужайрасини, тизгинсиз ва чегарасиз хаёлотини, орзу-мақсадларини жунбушга келтирадиган руҳий ҳолат, ахлоқий даъват, маънавий чақириқ ҳар қандай бағритош инсоннинг қалбини жунбушга келтиради. Унда меҳр-шафқат, яхшилик ҳисларини уйғотади. Оқибатда эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амал — хатти-ҳаракат, муносабатлар, покиза хаёлот ва яхшиликлар билан яшаш умиди одамни чулғаб олади. Инсон ўзининг ҳаётини, умрини мана шу эзгуликларга бахшида этиб, жамики ёвуз фикрат — ёвуз хаёлот, ёвуз орзу-умид, ёвуз калом — ёвуз сўз, муносабатлар, ёвуз амал — ёвуз хатти-ҳаракатлар ва феъл-атворлардан юз буриб, комилликка интилади. Бу инсоннинг ички гўзаллиги, ботиний камолоти ва зоҳирий амалиёти жамулжами — яхлит қиёфасининг бенуқсон суврати эмасми? Улуг файласуф Форобийнинг «Инсон моҳияти ақлда, ақлнинг моҳияти хатти-ҳаракатда билинади», деган ҳикматининг мазмуни ундан икки минг йил бурун дунёга келган ва бутун ҳам ўз қийматини йўқотмаган «Авесто»даги эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амал тушунчаларидан келиб чиқмайдими? Бу уч унсурнинг яхлитлиги, уйғунлиги айни инсон моҳиятини, унинг бутун борлигини, қадриятини белгиламайдими?

*«Мамлакатни бузадир палид,
Ҳам лафзсиз тубан қазоблар.
Юзлаб аблаҳ муттаҳамлардан,
Баттар нобуд айлайди улар –
Яхшиларни, хайрлиларни».*

Бу қарийб уч минг йил аввал кўҳна Хоразмда дунёга келган, бугунгача нафақат қадимий Шарқ, балки бутун Ер шари аҳлини эзгуликка даъват этаётган мўъжизакор ҳайқирик. «Авесто»нинг ўлмаслиги, абадийлиги ва буюк қадрияти ана шунда. Зотан, миллат яшар экан, ҳаёт давом этар экан, эзгулик ва яратувчилик абадий. Миллат қонида, халқ қалби ва тафаккурида анъаналар, урф-одатлар, турмуш тарзи қатларида «Авесто» гоёлари яшайверади.

Нарзулла ЖўРАЕВ

БИРИНЧИ ДАFTAR

БИРИНЧИ кўшиқ (ГОҶУ)

АҶУНАВАА ҶОЎ

ЯСНА\ 28-ҶОТ

1

Эй, Мазда⁴! Эй, улвий оламнинг уруғи— асоси — бунёди!

Ибтидода ёзиқ кўлларим билан Сенга намоз келтирурман, истагим беҳрўзлик ва шодмонлик.

Зора, Ашаҳ⁵ — Ҳақиқат аъмоли, буткул донишмандлик ва Эзгу Ният⁶ билан Гўшварван⁷ — олам руҳини хушнуд айла-сам!

2

Эй, Ахура Мазда!

Эзгу ният билан Сенга юз бураман.

Диноғоҳларга куюйиш ва шодмонлик бахш айлагувчи, Ашаҳ — Ҳақиқатга тааллуқли ҳар икки олам — фано ва бақо саодатини насиб-рўзи айла!

3

Эй, Мазда Ахура!

Сени, Ашаҳ — Ҳақиқатни ва Эзгу Ниятни янги эътикод кўшиғи деб қабул айладим. Токи бутун борлигимда Ормаитий⁸ — Комил Ақл ва Олам Шаҳриёри⁹ афзун бўлсин!

Ҳамиша сендан имдод истасам, хузуримга етиб келурсан, менга беҳрўзлик ва шодмонлик бахш айлаюрсан.

4

— Мен Руҳимни Эзгу Ниятнинг кенг ва муҳташам саройига элтаман. Мазда Ахура ҳар бир кирдор учун бахш этувчи ажру ниёздан огоҳмен.

Токи жисму жонимда заррача куч-мадор устувор экан, инсониятни Ашаҳ — Ҳақиқатга томон бошлаб бораман.

5

Эй, Ашаҳ! Эй, Ҳақиқат!

Сени қачон топаман ва қачон фарзоналик билан Эзгу Ниятга ноил бўламан?

Қачон буткул мавжудотдан қудратлироқ бўлган Ахура саройига йўл оламан

ва унинг ҳаётбахш сўзларидан баҳраманд бўламан?

Ва бу илоҳий калом воситасида ўз тилим билан гумроҳларни яхшиликлар манзилига бошлагумдир.

6

Эй, Мазда Ахура!

Эзгу Ният ва Ашаҳ — Ҳақиқат билан хузуримизга кел, ҳаққоний каломлар воситасида Зардуштга ва жамийки солиҳ инсонларга саодатли тириклик бахш айла!

Бизга шодмонлик ва олам қудратини ато қил, токи душман зулми ва озори муқобилида бирлашайлик.

7

Эй, Ашаҳ! Эй, Ҳақиқат!

Эзгу Ният учун тортиқ қилинажак ажр-мукофотингни бер!

Эй, Ормаитий! Эй, Комил Ақл!

Гушгасп¹⁰ ва менинг издошларим орзую аъмолларини рўёбга чиқар!

Эй, Мазда!

Сени васф айлагувчиларга куч-қудрат бахш айла, токи улар илоҳий каломингни инсониятга етказсинлар!

8

Эй, мумтоз Ҳақиқат — Ашаҳга

хамқадам Ахура! Эй, барчадан мумтоз!

Ўтинч ва илтижойим шудирки, Сен баҳодир Фарашвиптари¹¹ ва жамийким ёронларимга ҳамда бегумон абадий Эзгу Ният бахш айлаганинг зотларга энг гўзал ҳаёт ато этгайдирсан!

9

Эй, Мазда Ахура!

Бу илтифотинг ва атойинг туфайли ҳеч қачон Сени, Ашаҳ — Ҳақиқатни ва Эзгу Ниятни тарк қилмайман, озор еткармайман, ранжитмайман.

Сизларга олқиш ниёзини келтирурман. Зеро, Сизлар, бутун Олам Шаҳриёри, барча-барчадан қудратли, жамийки олқиш ва ниёзларга муносиброқсиз!

Эй, Мазда Ахура!

Ашаҳ — Ҳақиқат ва Эзгу Ниятга
ҳаққу рост сазовор бўлганинг равшан на-
зар фарзоналарнинг мақсудига восил ай-
ла. Ҳақиқатда билурманки, эзгу мақсад-
ли, дил қаъридан чиққан олқишлар сиё-
лар томондан инобатсиз қолмагай!

Бу иноятлар билан Ашаҳ — Ҳақиқат
ва Эзгу Ниятнинг паноҳи бўлурман.

Сен мени ўз оламингдан огоҳ эт! Сен
менга ўз тилинг билан бу олам ибтидоси
ҳақида сўйлаб бер! У нима эди ва қандай
бунёд бўлди?

ЯСНА, 29-ҲОТ

1

Олам Руҳи Сиздан сўради:
«Мени нечун яратдинг? Ким мени ато
айлади? Газаб ва адоват, қабихлик ва гус-
тоҳлик, эгрилик ва тубанлик мени буткул
куршаб олгандир.

Менинг сендан ўзга пушпаноҳим
йўқ. Менга ўз зотинг ва номингга муно-
сиб бўлган бир халоскор юбор!..»

2

Шунда оламини бунёд айлаган Зот
Ашаҳ — Ҳақиқатга юз буриб, сўради:

— Кимни бу жаҳонда донишманд деб
билурсан, сўйла! То бу олам ободлиги,
файзу шуқухини унга бахш айлайлик.

— Кимни бу олам соҳиблигига муно-
сиб кўрурсен? Токи ўша Зот дуруж —
ёлгон ва газабдан ер юзини буткул халос
айласин?

3

Ашаҳ — Ҳақиқат унга жавоб берди:

— Бундай зот бу жаҳонга ва адолат-
сиз инсониятга арзимади. У меҳрибон ва
беозордир. Инсонлар орасида солиҳлар-
ни ёвузлардан ҳимоя қилувчи, уларга
пушт-паноҳ бўла билгувчи кимсани бил-
майман.

У инсонлар орасида сара ва қудратли-
роқ бўлмоғи керак. Мени ўз ҳузурига
чорлаганда, сўзсиз этиб боргумдир...

4

...Шубҳа йўқки, Ахура девлар ва
қабих инсонлар ўтмишда нима қилганди-
лар ва келгусида нима қилажақларини
ҳаммадан кўра яхшироқ билади.

Ахура бу оламинг ягона адолатпеша
ҳакамидир. У истаган нарса бўлади.

5

Ҳақиқатда, биз иккимиз — мен ва
олам руҳи ёзиқ қўллар билан Ахурани

олқишлаймиз. Ундан ягона хоҳишимиз
шу: бу оламда порсолар ва уларнинг
раҳбарларига ёвузлар томонидан шикаст
ва озор етмагай!..

6

Шунда бу оламини донишмандлик би-
лан бунёд айлаган Ахура Мазда деди:

— Наҳот, Сен Ҳақиқатга тўлиқ бўлган
бу оламинг сардорини танитайсан?
Яратувчи Сени жамийки яратилмиш мав-
жудотга раҳбар ва асрагувчи этиб сайла-
маганмиди?

7

Ҳақиқатга ҳамқадам Ахура яхшилик-
ларни зиёда этгувчи ўзининг илоҳий ка-
ломини яратди ва жаҳон ишларининг
ўнгарилиши, эзгу ниятли кимсаларнинг
мақсуди ҳосил бўлишини истаб хитоб
қилди:

— Эй, Эзгу Ният!

Кимдир улки сендандир? Ким у инсо-
ниятга ҳақиқатда мадад бергувчи зот?

8

— Бу жаҳонда бизнинг каломимизни
жон-дилдан қабул қилгувчи мен билган
ягона зот бу Сирийтмон Зардуштдир.

Ёлғиз у Мазда ва Ҳақиқатни олқишло-
чи қўшиқларни инсониятга элтмоқни жуда-
жуда истади. Шу боисдан Унга гоят ўткир
ва малоҳатли нутқ бахш айладик.

9

Шунда Олам Руҳи хуруж қилди:

— Наҳот мен бир нотавон ва норасо
эрнинг ҳимоя этмагимдан шод бўлишим
ва унинг сўзларига қулоқ осим керак?
Ҳақиқатда, мен гоят қудратли бир пепво-
ни орзу қилгандим.

Қачон менинг умидим ушалиб, бир
қудратли зот ўзининг забардаст қўллари
билан менга мадад беради?

9

— Эй, Ахура! Эй, Ашах — Ҳақиқат!
 Буларни* қудрат ва Олам Шаҳриёрли-
 гидан огоҳ айла!
 — Эй, Эзгу Ният!
 Уларга шундай нусрат берким, яхши
 турмуш ва шодмонлик ҳамроҳ бўлсин!
 — Эй, Мазда!
 Мен ҳам Уни Сен яратган Зотларнинг
 энг улуги деб билгайман.

ЯСНА,

1

Шундай қилиб, Ахура ва Эзгу Ният
 шаънига ҳамдлар келтириб, истаганлар
 ҳамда огоҳ этилганларга икки буюк яра-
 тилмиш ҳодиса хусусида хабар бергаймиз!

Эй, Эзгу Ниятли Зотлар!

Бу каломни Ахуранинг мунаввар сий-
 моси хузурида равшанлик ва шодмонлик
 билан қабул айлангиз!

2

Эй, хушёрлар!

Қулоқларингиз билан пухта эшитин-
 гиз энг эзгу каломларни ва ёруғ ният би-
 лан — хоҳ эр, хоҳ аёл — ҳар бирингиз
 назар ташлангиз, то буюк ҳодиса рўй
 бермасдан ва одимларимиз сўнгги ман-
 зилга етмасдан икки йўлдан бирини ўзин-
 гизга ихтиёр этингиз-да, бу каломларни
 ўзгаларга ҳам етказингиз!

3

Ибтидода бу икки туғишган — ҳаё
 зодлар андиша, калом ва амалда бири —
 эзгулик; бири — ёмонлик ўзаро суҳбат
 курдилар.

Бу иккидан бири, яъни эзгуликни ун-
 дан огоҳлар, ёмонликни эса ноогоҳлар
 танладилар.

4

Бу икки олам бир-бирига ётлашгани-
 дан сўнг, илк бор «тириклик» ва «ноти-
 риклик»ни бунёд айладилар. Бу ҳол олам
 сўнгигача давом этаверади.

Эзгу ҳаёт Ашах — Ҳақиқат пайравла-
 рига ва энг қабиҳ тириклик дуруж —
 ёлгон тарафдорларига насиб қилади.

5

Ўша икки оламдан ёлгон — дуружни
 ихтиёр этганлар энг ёмон амалларга бе-

Ашах — Ҳақиқат, Эзгу Ният ва Олам
 Шаҳриёри қачон бизнинг қошимизга ши-
 тоб этадилар?

Мен Сиз — инсонларни бу буюк ма-
 га¹² — таълимотни ўрганишга даъват қила-
 ман.

Бизга нусрат келган экан, демак биз
 ҳам сизларга мадад бермакка шайдирмиз.

ЗО-^ОТ

рилдилар ва абадий осмонни қоплаган со-
 лиҳ оламлар учун бунёд этилган Ашах —
 Ҳақиқатга юз бурганлар ўзларининг эзгу
 амаллари ва озодликка муҳаббатлари ту-
 файли Ахура Маздани хушнуд этдилар.

6

Девни ихтиёр этганлар ҳам икки олам-
 дан ростни эмас, ёлгонни танладилар,
 ёмон ниятга бўйинсундилар ва одам
 ҳаётини тубанлаштирмоқ касдида бир-
 лашган кўйи ғазабга томон шитоб этди-
 лар.

7

Олам Шаҳриёри, Эзгу Ният ва
 Ашах — Ҳақиқат яхшиликларни ихтиёр
 этганларнинг қошига келдилар, уларга
 қудратли ҳаёт бахш айладилар.

Ҳақиқатда, Сенга тобе бўлганлар ва
 сенга насиб қилганлар темир синовлардан
 сўнг бахтга қовушадилар.

8

— Эй, Ахура Мазда!

Қачонки гуноҳкор қавмнинг қуни *би-*
таркан Олам Шаҳриёри Эзгу Ният нурла-
 ри остида ошкор бўлгуси ва дуруж —
 ёлгон аҳли Ашах — Ҳақиқат қўлига топ-
 ширилгуси.

9

— Эй, Мазда!

Биз оламу одам тириклигини янгилов-
 чи ва сенинг бўлмиш ахуравийлар билан
 бирга яшамокни истаймиз.

Сен-да Ашах — Ҳақиқат сиймоси ос-
 тида бизга мадад айла. Ақл-идрокимиз
 ожизлашиб, эътиқодимиз сустлашган
 чоғда қўллагин, токи фикр, калом ва
 амалда биз иттифоқ бўлайлик.

* Бу ўринда эҳтимол Зардушт ва унинг ёрларига ёхуд, умуман, жаҳоннинг кейин келажак соҳибқудратларига ишора бўли-
 ши мумкин. Рух уларнинг имдодига кўз тикмоқда.

Шунда дуруж — ёлгон шикаст ва мағлубият тошгай, эзгулик билан танилган зотлар ўз орзуларига етгайлар ва Эзгу Ният, Мазда ҳамда Ашаҳ — Ҳақиқатнинг хуш саройига дохил бўлгайлар.

1

— Эй, хушёрлар!

Сизларни ҳали бирор бор эшитмаганингиз ҳодисалардан огоҳ қиламан.

Бегумон, бу сўзлар дуруж — ёлгоннинг таълимини олганлар, Ашаҳ — Ҳақиқат оламини расво қилмоқчи бўлганларга хуш келмайди, аммо улар Маздага дил боғлаганларга гоятда ёқади.

2

Дуруж — ёлгонга қулоқ осганлар ва унинг таълимини олганларнинг оқибати гоят хунук экан, мен — Мазда ҳар икки гуруҳ учун ихтиёр этган зот барча-барчангизнинг ҳузурингизга келаман ва биз тирикликни буткул Ашаҳ — Ҳақиқат измига солгаймиз.

3

— Эй, Мазда!

Сен ўз тилинг ва ўз каломинг билан ҳар икки гуруҳга ҳам бахш этгунг ҳодисадан бизни огоҳ айла. Ашаҳ — Ҳақиқат дастёрларига ваъда қилганинг саодат, фирўзлик ва бахтдан хабар бер, токи мен ушбу билан одам болаларини Сенинг динингга даъват қилай.

4

— Эй, Мазда! Эй, аҳуравийлар!

Бизнинг хитобимизга мутаважжих бўлсангиз, у ҳолда умид қиламизки, Ашаҳ — Ҳақиқат, Ормаитий, Эзгу Ният ва қудрат соҳиби Олам Шаҳриёри бизнинг бўлғуси ва уларнинг шуълалари остида ёлгон — дуруж устидан нусрат қозонгаймиз.

5

— Эй, Мазда Ахура!

Мени — неки рўй бергуси ва неки рўй бермагай — ҳодисалардан огоҳ айла, то-

— Эй, инсонлар!

Будир Мазда бизларга уқдирган икки фармон: хушлик ва нохушлик. Ёлгон — дуруж домига илинганларнинг ранж ва зиёни; Ҳақиқат — Ашаҳнинг издошлари тошқуси оқибат мана шудир.

Бегумон бу синовлар ортидан тўғрилик ва яхшиликларга қовушасиз.

ЯСНА, 31-ЎҚ

ки Ашаҳ — Ҳақиқат ва Эзгу Ният ҳакамлигида ўзим учун афзал бўлган йўлни ихтиёр этай ва менга берадиган мукофотинг туфайли саодатга ноил бўлай.

6

Менинг энг олий мукофотим ҳақиқий Илоҳим пайғомларини инсонларга ошкор айлаган, уларни Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари остида комиллик ва абадият сари бошлаган зотга насиб этади.

Мазда Эзгу Ният ва Олам Шаҳриёрига мадад бергувчи кимсани юксакларга кўтаради.

7

У, илк донишманддирки, само чироклари унинг шавкат ва шуқуҳи таъсирида нур таратадилар. У ўз хиради билан Ашаҳ — Ҳақиқатни яратди, у Эзгу *Ният*ни ҳимоя қилсин ва ўз паноҳига олсин.

— Эй, Мазда Ахура!

Сен ибтидода қандай эсанг, айти чоғда ҳам ўшасан. Бас, шундай экан, ўз борлигинг билан бу шуқуҳни зиёда айла.

8

— Эй, Мазда!

Қачонки мен сени бутун борлигим билан тирикликнинг ибтидо ва интиҳоси, Эзгу Ниятнинг отаси деб танидим, ўшанда мен сени қалб кўзи билан кўрдим. Сенсан Ашаҳ — Ҳақиқатнинг ҳаққоний яратгувчиси ва олам аҳли амалларининг ҳаками.

9

— Эй, Мазда Ахура!

Ормаитий Сенинг эди. Дунёни бунёд этган олам Тафаккури Сенинг эди. Ўшанда Сен Унга (Одамзотга) йўл танлаш озодлигини инъом этдинг, токи Ҳақиқат раҳбарига ёхуд ёлгон сарварига итоат айласин.

Шунда у (Одам) бу иккиннинг орасидан ашаванлар* сарвари ва Эзгу Ниятни зиёда айлагувчини ўзига паноҳ ва раҳбар деб танлади.

— Эй, Мазда!

Алданганларнинг сардори ҳарчанд ўзини покдомон қилиб кўрсатмасин, у ҳеч қачон Сенинг пайғомларингни элтгувчи бўлолмайди.

11

— Эй, Мазда!

Қачонки ибтидода сен бизнинг тан ва динимизни** ато айладинг,¹³ қачонки ўз идрок-заковатингдан бизга хирад бахш этдинг, қачонки жонимизни вужудга ёвуқ келтирдинг; қачонки бизларга курашлар учун куч-қудрат иноят этдинг; шунда биздан ҳар ким ўз эътиқоди йўлида озод қадам ташлашини истадинг.

12

Шундан сўнг, ҳар ким — хоҳ каззоб, хоҳ ростгўй, хоҳ нодон, хоҳ доно — ўз қалби ва ниятидан бонг урди.

Ормаитгий қаердаки жумбоқ ичида қолган андиша ва иккиланишлар бўлса, уларга раҳнамолик қила бошлади.

12

13

— Эй, Мазда!

Қачонки кимса ошкор ё пинҳон ниманидир сўрса, кичик гуноҳлардан ҳалос бўлиб, улкан гуноҳлардан парҳез қилмоқчи бўлса, сен уни ўзингнинг ўткир нигоҳларинг билан назорат қил ва барчани Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари остида ҳидоятга бошла.

14

— Эй, Мазда!

Мен Сендан ана шуларни илтижо қиламан: айтгил, тириклик нечук ўтгандир ва нечук ўтгусидир? Ҳақиқат пайравлари ва муҳиблари, шунингдек, ёлгон — дуржга тобе бўлганларнинг тириклик дафтарига нималар чекилгусидир?

— Эй, Мазда!

Буларнинг бари энг сўнгги ҳисоб-ки-тоб чоғида нечук бўлмай?

* *Ашаҳ* — Ҳақиқат йўлида юргувчилар, Ҳақ-адолатда собит зотлар (5-инзоҳга қаранг).

** Бу ўринда ва «Авесто»нинг қўллаб матнларида учрагувчи «дин» бизнинг тасаввуримиздаги дин — яъни, эътиқод ва маъҳабдан тафовут қилади (12-инзоҳга қаранг — *Тарҷ.*)

*** «Динкард»нинг тўққизинчи китобида келишича, подшоҳларнинг ёмонда ёмони гуноҳсиз одамни қатл этганидир. Шундай подшоҳларни қувватлаган кимсаларнинг охирагда топадиган оқибати ғоятда даҳшатлидир.

— Эй, Аҳура!

Мен сендан ушбуни сўрайман: бадният подшоҳнинг қувватини зиёда қилгувчи,*** ўз тириклиги давомида раҳбар ва инсонлар гуруҳи ўртасига фитна-адоват солишдан ўзга хунари бўлмаган кимсаларнинг жазоси қандай?

16

— Эй, Мазда Аҳура!

Мен сендан ушбуни сўрайман:

Кимки некоғоҳлик билан хонумон, шаҳар ё буткул сарзаминнинг қудратини зиёда этмакка ва Ашаҳ — Ҳақиқатнинг мутлоқ пойдор бўлишига хизмат қилса, Сенга қовушадими?

Қачон ва қандай амаллар билан бунга сазовор бўлади?

17

Бу ҳар иккидан қай бири — ашаван ва дурванд¹⁴ — ҳаммадан яхши йўлни танлагандир? Равшанназар устоз толибни огоҳ этади.

Нодон кимсани алдайди ва гумроҳ қилади.

— Эй, Мазда Аҳура!

Сен бизга Эзгу Ниятдан сабоқ бер!

18

Бас, сизлардан ҳеч ким хонумон, шаҳар ва буткул сарзаминни вайрон этиб, харобага айлантиргувчи дурванднинг сўз ва таълимотига кулоқ османг, балки унинг қаршисида жанговар ҳолатда туринг!

19

Шундай зотнинг сўзларига кулоқ тутингки, у Ашаҳ — Ҳақиқат билан андиша қилсин; шундай фарзонага боғланингки, тирикликнинг дармонбахши бўлсин; шундай одамга юз бурингки, сўзда ростгўй, тавоно ва бурро тилдир.

— Эй, Мазда Аҳура!

Муқаддас оловинг илоҳи бўлмиш Озар билан ҳар икки гуруҳнинг энг сўнгги манзилини ошкор айлагил!

20

Кимки Ашаҳ — Ҳақиқат ҳузурига келса, охирада унинг манзили ёруғлик бўлади.

Аммо, зулмат бу — амалга ошмайдиган ният, сўқирлик, «во дариғо»ликдир. Ҳақиқатда, дин ва кирдикори шундай бўлган кимсаларнинг тириклиги пировард-натижада уларни зулмат қаърига тортиб кетади.

21

Мазда Аҳура ўзининг худовандлиги ва сарварлиги билан Ашаҳ — Ҳақиқат, ко-

миллик, абадийлик, Олам Шаҳриёрилиги, дўстлик ва Эзгу Ниятни андиша ва амалда ўзининг дўсти бўлган зотларгагина муяссар айлайди.

22

Бу каломлар яхшиликдан огоҳ бўлган, Эзгу Ният билан истаё оладиган кимсаларга ошқордир.

Удир Олам Шаҳриёри ҳамда ўз калому амаллари билан Ашаҳ — Ҳақиқатни асрайди.

— Эй, Мазда Аҳура!

У Сенинг ҳақиқий дўст — ҳабибинг саналади.

ЯСНА, 32-ЎОТ

1

— Эй, Мазда Аҳура!

Менинг қавм-қариндошларим, ҳамкорларим ва дўстларим шодмонлик ва беҳрўзлик иштиёқида Сенинг талабингдадирлар.

— Эй, девлар!

Сизлар ҳам ана шу ниятда уни истанглар!

Зора, Сенинг қосидинг — хабарчинг бўлиб, Сенинг билан муҳорабага чоғланган нодонларни бу қабиҳ ва ношойиста кирдордан манъ эта олсак, қайтара билсак.

2

Мазда Аҳура Олам Шаҳриёри нурлари остида ёлғиз Эзгу Ният билан уларга жавоб берди:

— Сипандормазнинг энг солиҳ биродари бўлган порлоқ Ҳақиқат — Ашаҳни сизлар учун интиҳоб айладим. Зора, у сизнинг бўлса.

3

— Эй, девлар!

Сизнинг барчангиз қабиҳ ниятга қариндошсиз. Сизларни азалдан қўллаб-қувватлаб, асраб-авайлаб келаётган куч қазоб ва худбинликдан ўзга нарса эмас.

Бу ёлгон ва мунофиқона амалларингиз билан етти иқлимга ном таратдингиз ва охир-оқибат шарманда бўлдингиз.

4

Шу йўл билан сизлар одамларни чалғитдингиз, улар энг қабиҳ амалларга қўл урдилар ва девларнинг муҳиблари деб ном қозонадилар.

5

Шунингдек, қабиҳ ният жаҳонни хароб қилиш мақсадида сизга ва дурвандларга ўргатган ёвуз андиша, калом ва амал воситасида одамларни алдадингиз ва абадий саодатдан бебаҳра қилдингиз.

6

— Эй, Аҳура!

У* гуноҳларининг зиёдалиги эвазига мақсадига эришди ва ҳатто гуноҳлар унинг поясини баланд — номдор айлади. Аммо Сен ҳамма-ҳаммасидан огоҳсен ва унинг охир-оқибат топадиган ажрини чандон яхши биласан.

— Эй, Мазда!

Амр-ироданг, Ашаҳ — Ҳақиқатга етишиш Сенинг Олам Шаҳриёринг туфайли раво бўлади.

7

Ҳақиқий саодат тирикликнинг ўзи бизга таълим бергани каби темир тоблагувчининг синовидек амал ва ингилиш сўнгигагина муяссар бўлишини бу гуноҳкорларнинг ҳеч бири билмайди.

* Бу ўринда гап ёвузлик илоҳи Аҳриман хусусида бормоқда.

— Эй, Мазда Ахура!
Сен уларнинг оқибатидан огоҳсен!

8

Вайвангхон Жам ҳам ўзининг ва одамларнинг хушнудлиги учун жаҳон Раббини хор тутди. У ҳам машхур гуноҳкорлардандир.

— Эй, Мазда!

Мен бу гуноҳкорлар оқибатда Сенинг адолатли ҳукминга сазовор бўлишига шак-шубҳа қилмайман.

9

Ёмон тарбиячи ўз таълими билан илоҳий сўзларни тескари қилади ва тириклик идрокни хароб айлайди.

Ҳақиқатда, у одамларни ростликнинг бебаҳо сармоясидан ва Эзгу Ниятдан баҳрасиз айлайди.

Эй, Мазда! Эй, Ашаҳ — Ҳақиқат!

Менинг оламимдан бош кўтарган ушбу каломлар билан сизларга қурбонлик келтираман.

10

Ҳақиқатда, у* қуёш ва заминни икки кўз билан кўрмоқни баттарин гуноҳ деб билади**.

У доноларни каззоб дурвандлар анжуманига бошлайди.

У экинзорларни пайҳон қилади.

У ҳақиқатпараст ашаванларга яроқ ўқталади.

11

Ҳақиқатда, ўшалар тирикликни тубанликка итариб ташлашади. Улар каззоб дурвандларни улуг санаб, кўкларга кўтардилар. Аёл ва эрларни илоҳий каломлардан баҳрасиз қиладилар.

— Эй, Мазда!

Улар ҳақиқат йўлидаги ашаванларга гов бўладилар.

12

Улар бу таълимотлари билан инсонларни энг солиҳ амаллардан манъ этадилар.

Улар ©ламлар аҳли тириклигини ўзларининг адаштиргувчи ҳукмлари билан парижон этадилар.

Улар гириҳма,¹⁵ унинг ёрларини, қараплар¹⁶ ва каззоб — дуружнинг шаҳриёрлигини истовчиларни Ашаҳ — Ҳақиқатдан мумтоз деб биладилар.

Мазданинг уларга ҳозирлаган муқофоти бор.

13

Эй, Мазда!

Гириҳма ёмонликни ҳарчанд истамасин, қабиҳ ният шаҳриёрлигини неча хоҳламасин оқибатда бари бир ўз тириклигини барбод айлайди, вассалом.

Ушанда улар Сенинг пайгомларининг элтгувчи пайгамбарингга орзуманд бўладилар ва Ашаҳ — Ҳақиқатни ҳамиша ҳимояга олган Зотни соғинадилар.

14

Гириҳма ва кавайлар¹⁷ узоқ муддатдан буён Зардуштни мағлуб этмоқ учун ақл ва қудратларини ишга соладилар.

Улар дурвандлардан мадад истаб, дейдилар: «Тириклик хароб бўлиши ва ўлимни қайтарувчи ҳавм ўсимлиги уларга — Зардушт издошларига — наф етказмаслиги лозим...»

15

Шундай қилиб, фаровон ва озод ҳаётни Зардушт қавмига раво кўрмаган гарпон ва кавайлар ҳақиқатда хор бўладилар.

Гарпон ва кавайлардан озор чекканларни Хурдод¹⁸ ва Амурдод¹⁹ Эзгу Ният саройига бошлаб боради.

16

Ҳақиқатда энг эзгу таълим ростлик илми ва диноғоҳликдир.

— Эй, Ахура Мазда!

Жамийки менга озор истовчилар ва кўнглимга даҳшат солаётганлар устидан ҳукм юритасан. Ме^да дурвандлар шарридан Сенинг дўстларингни асрагайдирман.

* Одамларни ҳақ йўлдан ургувчи ёмон тарбиячи назарда тутилади.

** Бу ўринда Зардушт ва издошларининг иссиқлик, фароғат сарчашмаси бўлган қуёш ҳамда одамларга ватан — панох бўлган заминга ғоятда қаттиқ эҳтиром билан қарашларига ишора қилинмоқда. Қўйлаб тадқиқотчилар ушбу ва бундан кейин келадиган бандлардан хулоса қилишиб, Зардушт ва унинг издошлари фаолиятида «қуёшпарастлик» белгиларини эътироф этганлар. Зардуштгилар одатда қурбонликни қуёш нурлари тушмайдиغان ерларда қилганлар...

1

Ҳар ким бу дунёда тирикликни бунёд этгувчи қонун бўлган Ашаҳ — Ҳақиқат таълимоти асосида яшаши лозим.

Зардушт дурванд, ашаван ёхуд эзгу ва қабиҳ аъмоллари қоришиб кетган кимсани энг яхши равишу рафторга элтади.

2

Ҳар ким андиша, сўз ёхуд икки қўли билан дурванд — ёлғон билан курашса, унинг издошларини яхши йўлга бошлаёлса, Мазда Ахураинг муҳаббатини қозонади.

3

— Эй, Ахура!

Ҳар ким ҳақиқат йўлидаги ашаван билан — хоҳ қариндоши, хоҳ ҳамкори, хоҳ дўст^ёри бўлсин — энг яхши алоқада бўлса ва кимдаким ўз гайрати туфайли мавжудотни ҳифз-ҳимоя айласа, у Ҳақиқат — Ашаҳ ва Эзгу Ният саройида абадий саодатга восил бўлади.

4

— Эй, Мазда!

Мен Сени ардоқлайман ва Сендан ўтинаман: ишончсизлик ва сустниятлилик ўртадан кўтарилсин. Қариндош-уруғлар калтафаҳмлиқдан, ҳамкорлар яқинлар алдовидан, дўст-ёрлар фитна аҳлидан омонликда бўлиб, олам ёмон раҳбарлардан халос бўлсин.

5

Мен ўзимнинг энг буюк армоним — Эзгу Ният Шаҳриёрлигидаги абадий тирикликка қовушмоқ учун ҳаммадан қудратлироқ бўлган илоҳларингни мададга чорлайман, токи уларнинг паноҳи ва имдоди билан Ашаҳ — Ҳақиқат йўлида кадам ташлайин ва Ахура Мазда Шаҳриёри бўлган манзилга етиб борайин.

6

Мен Ашаҳ — Ҳақиқатнинг устувор куйчисиман.

Энди бутун муҳаббатим, бутун борлигим билан Эзгу Ниятдан илтижо қиламан: инсонларга Сен — Ахура Мазда истагани каби йўл кўрсатмоқни, Уларга раҳбарлик қилмоқни истаيمان.

— Эй, Мазда Ахура!

Сенинг дийдорингга етишмоқ ва сен билан суҳбат қурмоқ менинг орзуйимдир.

7

— Эй, Мазда!

— Эй, яхшиларнинг яхшироғи!

Менинг ҳузуримга кел. Менга намоён бўл. Токи Ашаҳ — Ҳақиқат ва Эзгу Ният сиймоси остида инсонлар менинг сўзларимга қулоқ оссинлар.

Зора, бизга лозим тоатлар ва сенга лозим ибодатлар эл аро ошкор бўлғай.

8

— Эй, Мазда!

Менинг энг сўнгги нишонамни аён айла, токи Эзгу Ният билан унга юз бурайн ва сенинг зотингга ниёзлар келтирай.

Ашаҳ — Ҳақиқатга йўғрилган ҳамд-саноларим ҳаққи-ҳурматидан мени комиллик ва абадийлик билан пойдор қилғайсен.

9

— Эй, Мазда!

Ашаҳ — Ҳақиқат шуқуҳини зиёда этгувчи икки буюк олам — Хурдод ва Амурдодким Сенингдир пок назар ва теран ақл билан муяссар бўлгуси.

Шоядки, Эзгу Ният ягона руҳ соҳиби бўлмиш бу икки оламнинг шуқуҳларини бизга-да насиб айласа.

10

— Эй, Мазда!

Сенинг бўлган бу тириклик оламининг жамийки эзгуликларини — бор эди, бор ва абадан бўлғай — ўз лутфу караминг билан бизга манзур айлағайсан.

Эзгу Ният, Олам Шаҳриёри ва Ашаҳ — Ҳақиқат имдоди билан абадий вужуд фароғатини насиб-рўзи қил!

11

— Эй, Мазда Ахура! Эй, қудрат соҳиби! Эй, Ормаитий! Эй, Олам Ҳақиқати! Эй, Эзгу Ният! Эй, Олам Шаҳриёри!

Менга қулоқ осингиз! Ҳар бир инсоннинг амаллари ва ёвузликларини магфират қиларкансиз, менинг ҳам саҳву хатоларимни афу этинг!

12

— Эй, Ахура! Менга дийдорингни насиб айла. Ормаитий ҳимояси остида қучқувват бахш эт!

— Эй, Мазда!

Ҳамду саноларим, олқиш ва навозишларим эвазига Олам Халлоқидан яхшиликлар, Ашаҳ — Ҳақиқатдан улуг қудрат ва Эзгу Ниятдан сарварликни насиб айла!

13

— Эй, назари уткир Аҳура!

Менинг саодатим ва шодмонлигим учун Олам Шаҳриёри ва Эзгу Ниятинг бўлган бемислу монанд қудратингни ошкор қил!

ЯСНА, 34-ҲОТ

— Эй, Мазда Аҳура!

Инсонларга Сен уларнинг калом, амал ва ибодатлари эвазига абадият, Ашаҳ — Ҳақиқат ва Олам Шаҳриёрлигини бахш айлайсан. Мен даставвал одамий зотларнинг жамий калом, амал ва ибодатларини Сенга ниёз келтираман.

2

— Эй, Мазда!

Эзгу Ниятли варжованд эр ўзининг Ашаҳ — Ҳақиқатга пайваста руҳини, буткул андиша ва амалларини танҳо Сенгагина ниёз келтиради.

Шоядки ибодат ва саловатлар билан Сенинг ҳузурингга ёвуқ кела олса!

3

— Эй, Аҳура!

Сен ва Ҳақиқатга шойиста бўлган жамийки нарсаларга намоз келтирамиз. Шоядки, жаҳонийлар Эзгу Ният билан Сенинг Ол^м Шаҳриёрлигингда комилликка қовушсалар.

— Эй, Мазда!

Ҳақиқатда, яхшиликдан огоҳлар, сўзсиз Сенинг^ада фазлингдан огоҳ бўлгайлар.

4

— Эй, Мазда Аҳура!

Ҳақиқат — Ашаҳ ҳимоясида Сенинг Қудратли Озарингни истагайдирмиз. У абадийдир ва қудрат унингдир. Дўстларига пайваста ошкор имдод қўлини чўзади. Душманлар озор ва гуноҳига нигоҳимиз ўнгида барҳам беради...

5

— Эй, Мазда!

Сенинг Олам Шаҳриёринг нечоғли буюқдир!

Эй, Сипандормаз!

Менинг динимга Ашаҳ — Ҳақиқат била мағфират ва ёруғлик бахш айла!

14

Шундай қилиб, Зардушт жону тан билан ўз Эзгу Ниятини Аҳура ҳузурига ниёз келтирди. У калом, аъмол, диноғоҳлик ва бутун қудратини Ашаҳ — Ҳақиқат пойига армуғон қилди.

Сенга қовушмоқни қанчалик истайман. Ҳақиқат ва Эзгу Ният ҳимоясида Сенинг дарвишларингга паноҳ бўлмоқ истагидаман.

Ҳаммадан кўпроқ Сизларга* талпинаман, девлар ва озор етказувчи кимсалардан узоқлашаман.

6

— Эй, Мазда! Эй, Ашаҳ! Эй, Эзгу Ният!

Ҳақиқатда, мен Сизларга бутун борлигим билан талпинаман. Бас, бу дунё ҳаётининг барча баланду пастликлари ва эврилишларида менга раҳнамо бўлинг; мен дилимнинг қаър-қаърларидан чиққан ва саловатлар билан ҳузурингизга шошлай!

7

— Эй, Мазда!

Сенинг аржуманд таълимотингни Эзгу Ният билан қабул этган баҳодирлар қаёқда?

Бу тирикликнинг бори озор ва каттиқликларида хушёрлик билан Сенинг ўнгиларингни туғ айлаган эранлар қаёқда?

Мен Сендан ўзга ҳеч кимсани танимайман. Бас, Ҳақиқат соясида менга паноҳ бўл!

8

— Эй, Мазда!

Ҳақиқатда, улар ўз кирдикорлари билан бизга даҳшат солмоқ бўлдилар. Негаки, қудрат соҳиблари нотавонлар бошига кулфат ва озор етқарадилар ва сенинг иродангга қарши бориб, душманлик қилдилар.

* Мазда ва унинг икки нури — Ашаҳ — Ҳақиқат ва Эзгу Ният назарда тутилади.

Улар Ҳақиқатни андиша этмайдилар.
Эзгу Ниятдан юз бурадилар.

— Эй, Мазда!

Ўша бадкирдорлар Эзгу Ниятдан
ғофилликлари туфайли солим ақлли до-
нолар ҳузурида буюк мартабали бўлган
Сен — Сипандормазни назар-писанд қил-
майдилар.

Улар Ҳақиқатдан узоқлападилар. Ҳақ
уларга муяссар бўлмайди.

Бу бадкирдорлар биздан айродирлар.

10

Хирадманд зотлар уларга танбеҳ ва
панд бериб, Эзгу Ният билан амал қилиш-
ларини, Сипандормаз — Сен аслида
Ҳақиқат сарчашмаси — эканингни англат-
дилар.

— Эй, Аҳура Мазда!

Улар сенинг бу таълимotingга амал
қилганларида эди, Оламнинг Шаҳриёрли-
гига сўзсиз йўл топган бўлардилар.

11

— Шундай қилиб, Сенинг икки кудра-
тинг — абадият ва комиллик — ёруғ йўл
бўлиб, Ашаҳ — Ҳақиқат, Эзгу Ният,
Ормаитий пойдор тириклик бахш этади-
лар ва Олам Шаҳриёрлигини зиёда қила-
дилар.

— Эй, Мазда!

Сен уларга* — душманлар билан
муҳораба айлагувчиларга — нусрат бахш
этасан.

12

— Эй, Мазда!

Сенинг ҳукминг нима? Талабинг не-
чук? Қай бир олқиш, қайси бир ибодатни
ўзингга муносиброқ билурсан?

Айтгил, токи одамлар эшитсинлар.
Сенга эътиқод туфайли топқуси оқибат[^]
ларини аён билсинлар.

Ҳақиқат нурлари остида Эзгу Ният-
нинг равон йўлларини бизларга кўрсат!..

13

— Эй, Мазда Аҳура!

... Менга намоён этганинг Эзгу Ният-
нинг равон йўллари бу йўл йўловчилари-
ни мағфират айлағуси.

Ҳақиқат нурлари остида комронлик
ва шодмонлик манзилига элтгувчидир.
Сен бу йўлни эзгуликдан огоҳ зотлар
учун бино айладинг!

14

— Эй, Мазда Аҳура!

Сен бу буюк армонни бегумон Эзгу
Ният билан амал қилгувчилар, Ҳақиқат
нурлари остида эзгу идрок таълимotingни
элтгувчилар ва Сенинг иродангни оҳё ай-
лаб, борлиқ-оламнинг ривожига жидду-
жаҳд қилгувчиларга насиб айлайсан.

15

— Эй, Мазда!

Бизни энг эзгу амал ва каломлардан
огоҳ қил, токи Ҳақиқат нурлари остида
Эзгу Ният билан сени мадҳ этайлик!

* *Мазда Аҳуранинг нурлари* — Ашаҳ — Ҳақиқат, Эзгу Ният, комиллик ва абадият, Ормаитий ва Олам Шаҳриёри назарда тутилди.

ИККИНЧИ КУШИК,

УШТАВАД 208^м

ЯСНА, 43-СОТ

1

Дунёнинг жамийки ишларини уз ухдасига олган Ахура Мазда шундай дейди:

«Ўзгаларни яхшиликка олиб борган кимсаларгагина яхшилик насиб этади».

Қудрат ва пойдорликни, ҳақиқатда, Сендан истаймиз!

— Эй, Ормаитий!

Эзгу Ният нурлари билан чулганган ва Ҳақиқат учун кечган курашларнинг мукофоти булган тирикликни бизларга насиб айла.

2

Энг олий мукофот унингдир.*

— Эй, Мазда!

Ўзгаларга ёруғлик истаган кимсаларга ёруғлик насиб этади.

Ҳақиқат нурлари остида, Эзгу Ниятдан яралган маърифатингдан бизларга ҳадя қил, токи тириклигимизнинг ҳар лаҳза, ҳар соат, ҳар бир кунда шодмонликдан баҳраманд булайлик.

3

Ҳақиқатда, энг олий яхшилик заминий ва осмоний тириклигимизда бизларни саодатнинг тўғри йўлига — Ахуранинг манзили бўлган Ҳақиқат оламига — ҳидоят қилган зотларга насиб қилади.

— Эй, Мазда!

Сенга кўнгил боғлаганлар ва эътиқод қилганлар поклик ва эзгуликнинг нурлари остида пайваст бўладилар.

4

— Эй, Мазда!

Қачонки, қудратинг соясида бизнинг орзуларимиз бўй чўзажагини англадим; қачонки, ҳақпарастлар ва девпарастларнинг ҳам топқуси ажру оқибати Сенинг илқингда эканини ҳис қилдим; қачонки Ҳақиқатдан қувватланган Озарингнинг

иссиқ тафтидан баҳраманд бўлган Эзгу Ният менга юз буришини англаб етдим — Сени қудратли ва пок деб билдим.

5

— Эй, Мазда Ахура!

Тириклик ибтидо топган лаҳзада Сени кўрганимдан сўнг ва тириклик интиҳосида ҳар бир қалом ва амалларнинг ҳисобкитоби рўй бергуси соатда яхшиларга яхшилик, ёмонларга ёмонлик мукофотини ирода қилишингни англагач, Сени пок деб билдим.

6

— Эй, Мазда!

Қачонки, Сенинг Танланган Оламинг кенг ёйилиб, бу дунё Шаҳриёри ва Эзгу Ният башар фарзандини Ҳақиқат манзилига бошласа, Ормаитий мард эрларини Сенинг алданмас идрокинг сари йўллагайди!

7

— Эй, Мазда Ахура!

Қачонки Эзгу Ният менинг қошимга келди ва сўрди:

— Кимсан? Қайси хонадондансан? Тирикликнинг абадий савол ва ваҳималари ичида бу оламда қай йўлдасан ва қай йўлни одамларга кўрсатгайсан?

8

Шунда илк бор унга жавоб бердим:

— Мен — Зардуштман. Бутун вужудим, жон-танам билан дев ва девпарастларнинг дупмани, ҳақпарастларнинг паноҳиман.

— Эй, Мазда!

Токи мен Сенинг тоат ва ибодатингданман; токи тилим Сенинг ҳамдингни қуйлагувчидир, чексиз Оламинг Шаҳриёридан ҳар лаҳза огоҳ бўлмоқни истайдирман.

Ҳақиқатда, мен Сени пок деб билдим.

* Ўзгаларга бахтли ҳаёт, яхшилик ва беҳрўзлик бағишлаган зотлар.

— Эй, Мазда Ахура!

Қачонки Эзгу Ният менинг қошимга келди ва сўрди:

— Сен ўзингни қандай қилиб танитгайсен?

Мен унга жавоб бердим:

— Сенинг Озаринг хузурида келтиргум намоз билан.

Токи вужудимда куч-қудрат бор экан, Ҳақиқат билан андиша қилгумдир.

Ҳақиқатда, мен Сени пок деб билдим.

10

Бас, мени ўзим ҳамиша интилган Ашаҳ — Ҳақиқат сари йўллагин, токи Ормаитийга пайравлик қилмоқни ундан ўрганагин.

Шундан сўнг биздан сўргил ва қандай истасанг ўшандай имтиҳон қил. Зеро, сенинг сўровинг ва синовинг ҳам йўлбошчиларга қудрат ва афзаллик бахш этади.

11

Қачонки, Эзгу Ният менинг қошимга келди ва илк бор Сенинг каломингни эшитдим, иқрор бўлдимки, уни одамлар орасига олиб бормоқ бағоят оғирдир. Бироқ мен Сенинг энг эзгу бўлган каломингни, нима бўлмасин, сўнгигача еткаргайман. Шундан сўнг, мен Сени пок деб билдим.

12

Қачонки, менга амр қилдин « Ҳақиқатга томон юз бур. Уни таниб ол!»

Мен ҳеч қачон эшитмаган сўзни баён қилдинг:

— Калом ботинингга сингиб кетиши учун ҳаракат қил! Илоҳий нур остида ҳар икки гуруҳ топқуси оқибатни билгайдирсан!

— Эй, Мазда Ахура!

Эзгу Ният менинг хузуримга орзу-аъмолим ниятида ташриф буюрди:

— Сендан ўзга ҳеч ким бахш этолмайдиган боқий тирикликни насиб айла. Бу армонли тириклик ҳақида Олам Шаҳриёридан башорат бўлганди.

Шундан сўнг, мен Сени пок деб билдим.

14

— Эй, Мазда!

Фарзона ва забардаст эр дўстликка меҳрибонлик юзасидан паноҳ бағишлагани каби, Сен ҳам Олам Шаҳриёри билан Ҳақиқат нурлари остида менинг издошларимга паноҳ бўлгил, токи улар илоҳий мансараларни (каломларни) куйласинлар!

15

— Эй, Мазда!

Қачонки, Эзгу Ният менинг хузуримга келди ва ором-осудаликда андиша қилмоқ билим олишнинг энг яхши йўли эканини ўргатди ва дедикки, раҳбар ҳеч қачон девпарастларнинг хушнудлигига сабаб бўлмаслиги керак, зеро улар ҳақпараст ашаванларга хусуматдадирлар.

Шундан сўнг, мен Сени пок деб билдим.

16

— Эй, Мазда Ахура!

Бас, Зардушт Сенинг Танланган Оламингга таважжуҳ қилди.

Шоядки, Ҳақиқат — Ашаҳ заминий ҳаётимизга куч ва қудрат бахш айласа.

Шоядки, Сенинг Ормаитинг ва Олам Шаҳриёри тириклигимизни мунаввар айласа.

Шоядки, Эзгу Ният амалларимизга муносиб ажр берса.

ЯСНА, 44-ЎОТ

— Эй, Ахура! Сендан ўгинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер: Сенга кўнгил боғлаганларнинг ибодат ва олқишлари қандай бўлмоғи лозим?

— Эй, Мазда! Изн бер, Сен каби бир дўст дўстлигимиз ҳаққи уни бизларга ўргатсин. Буюк Ҳақиқат нурлари соясида бизга мадад бер, токи Эзгу Ният хузуримизга келсин.

— Эй, Ахура! Сендан ўгинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Саодатли тирикликнинг ибтидоси нечукдир ва ҳақиқатда уни топмоққа ҳаракат қилган кимсанинг ажри қандай бўлади?

— Эй, Мазда!

Ҳақиқатда, у — покиза ва оламлар танлаган Зот — Ҳақиқат нурлари остида одамлар оламининг паноҳи, тирикликнинг маҳрами ва дармонбахшидир.

3

— Эй, Ахура!

Сендан утинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Ибтидода борлиқнинг Яратувчиси ва Ҳақиқатнинг отаси ким эди?

Кўш ва юлдузлар гардишига илк бор асос солган Зот ким?

Ким у ойна дастлаб тулдиради ва яна кичрайтиради?

— Эй, Мазда!

Мен буларни ва бошқа нарсаларни ҳам билмоқ истайдирман.

4

— Эй, Ахура!

Сендан утинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Оёқларимиз остига тўшалган заминни ким яратди? Бошимизда йиқилмай турган осмонни яратган кимдир?

Сув ва гиёҳларни ким бунёд этди? Ким шамол ва қора булутларга шитоб бахш айлади?

— Эй, Мазда!

Эзгу Ниятни яратган ким?

5

— Эй, Ахура!

Сендан утинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Қай бир устоз ёруғлик ва зулумотни яратди?

Қай бир устоз уйқу ва бедорликни яратди?

Яратувчининг паймонини адо этиш учун тонг, туш ва тунни ким яратди?

6

— Эй, Ахура!

Сендан утинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Мен элтадиган хабарларнинг барча-барчаси ростми?

Ормаитий ўз амали билан Ҳақиқатни зиёда этадими ва эзгу амалли кишиларга Эзгу Ният паноҳи остида Олам Шаҳриёри юз кўрсатиши ҳақида мужда берадими?

Бу ширин турмуш ва хуррамбахш оламни ким учун бунёд этдинг?

7

— Эй, Ахура!

Сендан утинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Олам Шаҳриёри ва муаззам Ормаитийни ким яратди?

Ким ўғилни отага дўст килди?

— Эй, Мазда!

Сен ва Оламнинг Танлангани бўлган Зотни бутун борлиқнинг Яратувчиси деб биламан.

8

— Эй, Мазда Ахура!

Сендан утинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Мен Сенинг таълимотинг билан андиша юритаман, Эзгу Ниятнинг сояси остида Сенинг амрингни истайман, зеро Ҳақиқат — Апах кўмагида тирикликнинг сир-асроридан огоҳ бўлиб, руҳим шодмонлик билан парвоз айласин!

9

— Эй, Мазда Ахура!

Сендан утинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Қандай қилиб динимни оёққа кўяйин ва ошуфталик билан Сенга ниёз келтирай, токи Сен — эй, ҳамма нарсадан огоҳ Худованд — ва Шаҳриёринг ўргатган таълимот билан аржуманд Олам Шаҳриёри, Ҳақиқат ва Эзгу Ният бошчилигида Сенинг ягона саройингга йўл топай?

10

— Эй, Ахура!

Сендан утинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Тириклик оламига фаровонлик бахш этувчи, Ормаитий паноҳида бизнинг кирдор ва гуфторимизни ростлик томонга элтувчи ва бутун аҳли оламга яхшилик келтирувчи Сенинг дининг қай бири?

— Эй, Мазда!

Мен ўз билимим ва эътиқодим билан Сенинг динингга юз бураман.

11

— Эй, Ахура!

Сендан утинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Ормаитий қандай қилиб дин ўрганувчиларнинг ботинига йўл топади?

Мен ушбу иш учун танланганларнинг биринчисиман. Динсиз девпарастларни олам душмани, деб биламан.

12

— Эй, Ахура!

Сендан утинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Мен суҳбатлашаётганларнинг қай бири ҳақпараст ашаван, қай бири девпараст дурванддир? Қай бири томон юз бурай? Ёмонлик кургангами ёхуд ўзи бадкор бўлгангами? Сенинг амалларинг баробарида биз билан жанг қилаётган дурванд кимдир? У, ҳақиқатда, бадқорми? Уни ёмон дейиш муносибми?

13

— Эй, Ахура!

Сендан ўтинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Қандай қилиб ёлгон — дуружни ўзимиздан ҳайдайлик? Қандай қилиб бошдаёе оёқ бўйинсунмас бўлган кимсалардан узоқлашайлик? Улар на Ҳақиқат — Ашаҳга пайванд бўладилар, на Эзгу Ниятдан ўғит олмакни орзу қиладилар.

14

— Эй, Мазда Ахура!

Сендан ўтинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Қандай қилиб ёлгон — дуружни Ҳақиқат илжигат тошпирайин?

Токи Сенинг илоҳий каломинг ва таълимотинг билан пок бўлсин ҳамда девпараст дурвандларнинг ёлгон ва душманликлари ўртадан кўтарилсин.

15

— Эй, Мазда Ахура!

Сендан ўтинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Ҳақиқат нурлари остида динсиз, каззоб девпарастларнинг шарридан мени хамиша асрагайсан. Бир-бирига душман бўлган икки суворий ўзаро тўқнаш келган чоғда уларнинг қай бирига қаерда нусрат бағишлайсан?

16

— Эй, Ахура!

Сендан ўтинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Сенинг эътиқодингни ўрганувчиларни ўз паноҳида асрагувчи бахтиёр ким?

— Эй, Мазда!

Тирикликка дармон бахш этгувчи

малҳамни менга ошқора айлагил. Изн бергил, илоҳий калом ва Эзгу Ният Сенинг иродангни мувофиқ истаган кимсага юз кўрсатсин.

17

— Эй, Мазда Ахура!

Сендан ўтинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Сенинг паноҳингда менинг орзу ва аъғмолим нечук рўёбга чиқади? Сенга қачон қовушаман? Қачон сўзларим амалга ошадди? Қачон илоҳий калом — мансаралар билан энг яхши пешво бўлган Ҳақиқат нурлари остида одамларни ростлик ва абадият сари элтаман?

— Эй, Мазда Ахура!

Сендан ўтинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Қандай қилиб, Ҳақиқат нурлари остида Сенинг розилигингни топаман?

Қандай қилиб ўнлик қудрат менга раҳбар ва йўлимни чарогон этгувчи бўлади*, токи улар билан ростлик ва абадиятга ноил бўлиб ҳар иккисини ҳам инсонларга бахш айлайин.

19

— Эй, Ахура!

Сендан ўтинаман, Ҳақиқат билан жавоб бер:

Ҳақ йўлидаги ниёзманд зот бир ҳожат билан кимсанинг ҳузурига боради, бироқ кимса унинг ҳожатини чиқармайди. Мени шундай шахс топажак оқибатдан огоҳ айла.

Мен ўша кимса оқибат топадиган ажрни била оламанми?

20

— Эй, Мазда!

Яна шунга ҳам билмоқчиман:

Ҳеч замонда девлар яхши хизматкор бўлганларми?

Улар билиб, кўриб, томоша қилиб турадилар карап, кавай ва бошқа ёвуз кучлар жаҳонни зору азиятга тўлдиришларини ва олам аҳлининг зору нола чекишларини. Улар ҳеч қачон Ҳақиқат паноҳида жаҳоннинг обод бўлишини ва олдинга томон силжишини истамайдилар.

21

* Ушбу парча гоҳларнинг энг мураккаб ва хилма-хил рамзли бандларидан биридир. «Ўнлик қудрат» ва «йўлимни чарогон этгувчи» таъбирлари матнда «ўн ургочи, ўн эркак ва аштар» тарзида ифодаланган. Қўлаб шарқшунос олимларнинг тадқиқотларида юқоридаги таъбирлар шу тарзда акс этган. Бу банддаги жониворлар киноя ва рамздир, дегувчилар ўз фикрларини куйидаги тарзда иёбот этадилар: ўнта ургочи жонивор одам вужудидаги ўнта саркаш ва гумроҳ айлагувчи ҳисдир. Ўнта эркак ёхуд айғир от одам идрокнинг рамзи. Бу идрок юқоридаги ўнта саркаш ҳислар устидан зафар қозонади ва уларга раҳбарлик қиладди. Аштар эса, бу сайр ва сулукнинг ниҳояси бўлиб, илоҳий фуруғга эришиб, абадий ёруғликка қовушмоқ демакдир.

1

Нутқ ийрод қиламан: Эй, илм олмоқ ниятида узоқ-яқиндан келган инсонлар!

Алҳол, барчангиз қулоқ солингиз, менинг ошқора сузларимни тинглангиз ва ёдингизда маҳкам сақлангиз:

«Ёмон тарбиячи ҳеч қачон ҳаётингизни тубанлаштирмасин, девпараст дурвандлар аврагувчи тил билан сизларни гумроҳ қилмасин».

2

Алҳол, икки олам хусусида сузлайман.

Оламу одам ибтидосида Сипандмиёну нопоқлар оламига шундай деди:

— На ният, на таълим, на хирад, на ишонч, на амал, на дин ва на руҳимиз, — бу икки олам — ҳеч қачон бирлаша олмайдилар.

3

Алҳол, Мазда Ахура тирикликнинг бунёди хусусида менга айтган сузларни сизга етказмоқчиман:

— Ораларингиздан кимда-ким менинг илоҳий каломларим — мансараларни ўзим андиша қилганимдек ва сузлаганимдек қўллаган экан, тириклик сунгидаги насибалари даригу дард булади.

4

Алҳол, тирикликда ҳамма нарсадан авло булган ҳодисалар хусусида сузлайман:

Ашаҳ—Ҳақиқатдан эшитдимки, Ахура унинг Яратгувчиси, Эзгу Ният унинг отаси ва Ормаитий унинг қизидир.

Ҳамма-ҳамма нарсадан огоҳ Ахурани алдаш мумкин эмас.

5

Алҳол, Оламларни яратган Зот — Ахура менга айтган нарсалар хусусида сузламоқчиман. Одамларга ушбу сузларни тингламоқлик энг улуг аъмолдир:

«Менинг таълимотимга амал қилганлар ва унга эргашганлар комиллик ва абадийликка етгайлар; Эзгу Ният амаллари билан Мазда Ахурага қовушгайлар».

6

Алҳол, буюқларнинг буюги бўлган Зотдан сўз сўйлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари остида мавжуд ҳар нарсадан огоҳ бўлган зот ва унинг ҳамроҳларини мадҳ этаман.

Шоядки, Ахура — Мазда ўз Сипанд-

миёнуси билан менинг олқишларимни тингласа.

Эзгу Ният нурлари остида унга қуёшли кундузда етмоққа шошиламан.

Шоядки, У ўз идроки билан мени дунёдаги энг яхши нарсалардан огоҳ этса.

7

У шундай Зотдирки барча — ўтганлар, борлар ва келгуси зотлар — энг ҳақ йўлни ёлғиз Ундангина ўтганлар.

Ҳақпараст ашаваннинг руҳи абадийлик ва саодатга қовушгай, девпараст дурванднинг руҳи каззоб — дуруж билан бирга бўлади.

Ушбу амрни Мазда Ахура Уз Олами Шаҳриёрига ошқор қилди.

8

Ибодат ва олқишлар билан унга юз бураман, қалб кўзи билан уни кўриб тураман. Мазда Ахурани Ҳақиқат нурлари остида эзгу андиша, калом ва кирдор билан танийман. Уз ибодатларим, сизингизларимни Ахура Мазданинг олий макони — гарзмонга²¹ элтаман.

9

Уни Эзгу Ният билан ҳушнуд қиламан. У ўз иродаси билан ёруғ кунни ҳам, зулумотли тунни ҳам биз учун ато қилди.

Шоядки, Мазда Ахура ўзининг Олам Шаҳриёри воситасида бизга амал қилмоқ қудратини бахш айласа, токи Эзгу Ният ва Ҳақиқат нурлари остида некогоҳлик билан одамлар манфаати учун хизмат қилсак.

10

Уни Ормаитий имдоди билан мадҳ этамиз ва эҳтиром қиламиз. Ахура Мазданинг номи билан эгиз тилга олинувчи Ашаҳ — Ҳақиқат ва Эзгу Ният паноҳида ўзининг Олам Шаҳриёрида бизга комиллик ва абадийликдан башорат берди. У бизга, шубҳасиз, саломатлик ва қудрат бахш айлайди.

11

Кимсаки девлар, одамлар ва уларнинг издошларига душман экан, унинг йўли Мазда Ахурани хор тутиб, маломат қилгувчилар йўлидан айродир.

Бундай кимса Ахуранинг покиза динига тобеинлардан бўлиб, Мазда унинг биродари, балки отасидир.

1

Қай заминга юз бурай? Қаёққа борай ва кимдан нажот кутай?

Мени ўз қардошларим ва меҳрибонларимдан узоқлаштирдилар. Бу заминда ўзимга ҳамкор бўлганлар ҳам, дурванд — девларга фармонраво бўлганлар ҳам мени хушнуд этолмайдилар.

— Эй, Мазда Ахура!

Сени нечук хушнуд қила оламан?

2

— Эй, Мазда!

Нотавон эканимни мен нечук биламан?

Истагим ночиздир. Одамлар назарида ҳам ночизман. Улар мени назар-писанд қилмайдилар.

— Эй, Ахура!

Бу нокомлигимдан сенинг хузуринга интиламан. Менинг аъмолу афкоримни ўзинг қўллагайсен.

Бир дилдор бир дилдодага бағишлагувчи имдод ва лутфинга зорман.

Ашаҳ — Ҳақиқат паноҳида Эзгу Ниятнинг куч-қудратидан мени огоҳ айла-гайдирсан.

3

— Эй, Мазда!

Қачон ул қутлуг тонг отгайким, Ҳақиқат — Ашаҳ жаҳон ва унинг аҳлини асраш учун ўзининг донишмандона таълимоти билан бошимиз узра нур таратгайдир?

Эзгу Ният ҳимоясига ва имдодига келадиган зотлар кимлардир?

— Эй, Ахура!

Мен ёлғиз Сенинг таълимотингнингина қабул қиламан.

4

Бадном, бадкирдор ва тубанкор дурванд — девлар Ашаҳ — Ҳақиқат муҳибларини шаҳар ё буткул ер юзида тириклик қилишдан тўхтатмоқ бўладилар.

— Эй, Мазда!

Кимки жону дили, бутун куч-қудрати билан у (дев) билан жанг қиларкан, жаҳон аҳлини эзгу йўлдан огоҳлантиради ва уларга йўлбошловчи бўлади.

5

— Эй, Мазда Ахура!

Ўзи ҳаётда мустақим бўлган бир қудратли Ашаван — Ҳақиқат аҳли — имдод-

га муҳтож бўлган бир дурванд — девпарастни иссиқ қабул қилиб, хоҳ илоҳий амрлар билан, хоҳ диний панду насиҳатлар билан огоҳлантириши ва тубанликдан қайтариб қолиши мумкин.

6

Агар бу қудратли эр уни қабул қилмаса, ўзи ошкора дурвандларга қўшилган бўлади. Зеро, ўшал онданки, Ахура динини бунёд этди, дурванд — девпарастга яхшилик истагувчи дурванд — девпарастнинг ўзидир ва ҳақиқий ашаван ашаванларга дўст бўлган зотдир.

7

— Эй, Мазда!

Қачонки, бир дурванд менга озор эткармоқ учун бел боғласа, ҳамма нарсадан огоҳ Ҳақиқат — Ашаҳ, Озар ва Эзгу Ниятдан ташқари ким менга паноҳ бўла олади?

— Эй, Ахура!

Менинг динимни ушбудан огоҳ эт!

8

— Эй, Мазда!

Жаҳон аҳлига озор еткармоқчи бўлганларнинг кирдоридан менга ҳеч ранж етмагайдир.

Бу душманона хатти-ҳаракатларнинг касри душманларнинг ўзига қайтгайдир.

У ўзини солиҳ тирикликдан бенасиб қилганидек, душманларча аъмоли билан саодат манзилига йўл тополмайди.

9

Қайда ўша мардким, жамийки амаллар ашаванининг пок сарвари бўлган Сен— Ахура Маздага илк бор саловотлар ва сизинчлар келтирмоғимиздан огоҳ айласа!

Эй, оламини яратган Зот, биз Эзгу Ният ва Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари остида Сенинг Ҳақиқат ҳақидаги жамулжам таълимотингни тугал англаб етмоқчимиз.

10

— Эй, Мазда Ахура!

Ростини сўзлаймен: хоҳ эр, хоҳ аёл — ким бўлмасин, Сен тирикликда энг солиҳ деб билган нарсани танласа, Эзгу Ният ёруғлигида Ашаҳ — Ҳақиқат ва Олам Шаҳриёрининг марҳаматидан огоҳ бўлгайдир.

Мен шундай зотларни Сенинг тоатинг-га чорлагайман ва уларнинг барчасини ҳакамлик кўпригидан (пули сирот) олиб ўтгаймен.

11

Караплар ва кавайлар ўз қудрат қўли ва одамларнинг ёзуғлари воситасида уларнинг тириклигини тобора тубанлаштирадилар. Бироқ уларнинг руҳи ва динлари «ҳакамлик кўприги» (пули сирот) қошига бвуқ келгач, даҳшату таҳликадан ларзага тушадилар. Улар, албат, дуруж кунмининг²² меҳмонлари бўлажақлар.

12

Қачонки Ашаҳ — Ҳақиқат туронлик нуфузли ва номдор фрэналар²³ сари юз бурар экан Ормаитий — Комил Ақли жунбушга солади ва юксакликка кўтаради. Шунда Эзгу Ният уларни бир-бирларига қовуштиради ва Яратгувчи Ахура Мазда уларнинг оқибатини хайрли қилиш мақсадида росткорлик билан мушарраф айлайди.

13

Мардумлар орасида ким ўз аъмолининг эзгу саранжоми билан Сишийтмон Зардуштни хушнуд қила олади?

Ҳақиқатда у баландовоза Гайдир.

Мазда Ахура унга жовидона тириклик бахш айлайди. Эзгу Ният унинг борлигини афзун қилади. Биз, чиндан Ашаҳ — Ҳақиқатни дўсти дея суямиз.

14

— Эй, Зардушт!

Ким сенинг ашаван дўстинг?

Ким у ҳақиқатда баландовоза ва буюк маганинг хостори — истовчиси?

Чиндан шундай зот кўркмас Кай Гуштаспдир.

— Эй, Мазда Ахура!

Мен яккаю ягона саройингдан манзил бергувчи бўлганинг зотларга Эзгу Ният билан эҳсон айлайман, чорлайман.

15

— Эй, ҳачтаспийлар!²⁴ Эй, сишийтмонийлар!

Мен сизларга тинглаш мақбул бўлган нарсаларнигина сўйлайман, токи донони нодондан ажрата билинг.

Шу туфайли Сиз Ахуранинг энг бирламчи низоми. Ашаҳ — Ҳақиқатни жону дилдан қабул этдингиз.

16

— Эй, Фарашвпшари Хвугва!

Биз саодатли бўлишларини орзу қилган бу жавонмардларга юз бур! Ашаҳ — Ҳақиқат ва Ормаитий — Комил Ақл пайваста бўлган манзилга юз бур! Эзгу Ният ва Олам Шаҳриёри ҳукмдор бўлган маконга таважжуҳ эт! Мазда Ахуранинг шукуҳли саройига бок!

17

— Эй, фарзона Жомосп Хвугва!

Энди мен сенга ношайваста эмас, балки пайваста сўзлар билан мурожаат қиламан. Сен уларни кўнглинг билан симир, дилингга жо қил ва асраб-авайлагил!

Мазда Ахура Ашаҳ — Ҳақиқат сиймосида донони нодондан фарқлагувчи кимсаларнинг қудратли паноҳи бўлгай-Дир.

18

Кимки менинг динимга эътиқод қилса, кимда-ким менинг таълимотимга пайванд бўлса, кимда-ким менинг даъватимга кулоқ осса, у менинг энг яқин ҳамроҳимдир ва мен унга Эзгу Ният сиймосида энг гўзал муждалар етказгумдир.

Аммо, ким бизнинг йўлимизга, динимизга, рафтору кирдоримизга гов бўлса, биз унга муқобилмиз. Биз унинг қаршисида муҳорабага ҳозирмиз.

— Эй, Мазда!

Мен Ашаҳ — Ҳақиқат сиймосида Сенинг муҳибларингни рўёбга чиқараман ва Сени хушнуд айлайман. Шундайдир менинг интиҳобим. Шудир ниятим ва фикратимнинг муқтазоси.

19

Кимда-ким Ашаҳ — Ҳақиқат сиймосида Зардуштнинг буюк орзуси — янги жаҳон қуриш матлабини чиндан қўлласа ва уни амалга ошириш учун оёққа қалқса, абадий ҳаётга қовушади ва бу мураккаб тубанлик оламида неники истаса ўшанга муяссар бўлади.

— Эй, Мазда!

Эй огоҳларнинг огоҳи!

— Буларнинг барчасини сен менга ошкор айладинг!

учинчи Ёшми

СИПАНТМАМ ГО²⁵

ЯСНА, 47-ЎОТ

1

Мазда Ахура узининг Олам Шах-риёри, Комил Ақл — Ормаитий ҳамроҳлигида яхши ният, мақбул амал билан Сипандмийну²⁶ ва Ашах — Ҳақиқатга пайваст булган кишига баркамоллик ва абадият бахш айлайди.

2

Кимда-ким Сипандмийну сиймосида энг хуш рафторга эгадир ва тили Эзгу Нилят билан бийрондир, ушанинг илки Ормаитий — Комил Ақл билан ҳаракат қилади ва биргина андишага дилдан иқрор:

«Мазда Ашах — Ҳақиқатнинг отасидир».

3

— Эй, Мазда!

Сен Сипандмийнунинг отасисан. Сен бу хуррамбахш жаҳонни одамзод учун яратдинг, бино қилдинг. Қачонки одам фарзанди ҳаётга кадам қўйди ва Эзгу Нилятга юзланди сен Ормаитий — Комил Ақлни икки дунё — замин ва жаҳоннинг ободлигига сафарбар, раҳбар айладинг.

4

— Эй, Мазда!

Сипандмийнудан юз бурган дурванд-

лар озор топадилар, азият чекадилар.

Аммо Ашах — Ҳақиқат пайрави бўлган ашаванларга бу насиб қилмағайдир. Ашаван ҳар қанча бедаво бўлмасин, ҳар қанча забун бўлмасин, уни дўст деб билмоқ лозим, дурванд ҳар қанча қудрат соҳиби бўлса-да, унинг ёвуз ва бадхоҳ деб билмоқ жоиз.

5

— Эй, Мазда Ахура!

Сен Сипандмийну сиймосида жамийки гўзалликларни, бори яхшиликларни ашаванларга армуғон этдинг. Аммо тириклигини бадхўйлик ва гуноҳкорликка қурган дурвандлар сенинг меҳр-муҳаббатингдан баҳраманд бўла билмайдилар.

6

— Эй, Мазда Ахура!

Сен Сипандмийну ва ўз Озаринг сиймосида Ормаитий — Комил Ақл ва Ашах — Ҳақиқат мададкорлигида ҳар икки гуруҳнинг ҳам аъмолу афьолларини, кирдор ва гуфторларини афу этгайсан.

Ҳақиқатда, жумла Ҳақ истовчилар, ростлик излаганлар сенинг динингга юз бургайдирлар.

25

ЯСНА, 48-ЎОТ

1

Жазо соатида, Ашах — Ҳақиқат дурж устидан голиб бўлган замон девлар ва дурванд кимсаларнинг огоҳлантирилган ҳийла-мақрлари ҳаминша ва ҳар қачонга ошкор бўлади.

Ул дам қудратинг партавида сенинг олқишинг, сенга бўлган меҳр-муҳаббат афзал бўлгай.

2

— Эй, Ахура!

Ўзинг билган нарсалардан мени огоҳ эт.

Ҳақиқатда, менинг андишам, менинг ақлим ва зеҳним кашмақаш ва курашлардан бурун ашаваннинг дурванд устидан ғалаба қилишига ишониш учун қудрат топа биладими?

— Эй, Мазда!

Ҳақиқатда, бу ғолиблик тирикликнинг яхшилиқ билан интиҳо топиши демасдир.

3

Бас, доно одамлар учун энг мақбул тарбия яхшиликларнинг отаси бўлган Аҳурани Ашаҳ — Ҳақиқат сиймосида урганмоқдир, танимоқдир.

— Эй, Мазда!

Тафаккур аҳли, донолар, сенинг розларинг сиррини ўрганувчи шогирдлар хирад ва Эзгу Ният партавида сенинг ошигинг, мухлисинг ва муҳибинг бўлгуси.

4

— Эй, Мазда!

Эзгу андишали киши бегумон ўз дини, сўз ва аъмолини ҳам шунга муносиб қилмоғи керак. Унинг хоҳиш-истағи озод ҳисларининг пайрави бўлғай.

Сенинг идрокинг интиҳоси шу — У ниҳоят яхшилиқ ва ёмонликни бир-биридан жудо айлайди.

5

Шоядки, Комил Ақл — Ормаитий партави остида солиҳ, нек кирдор ва донишманд ҳукмдорлар бошимизда ҳукмронлик қилса.

Бадкирдор ва золим ҳукмдорлардан Яраттувчининг Ўзи асрасин!

Пок ва беайб туғилмоқ, ёзиқсиз дунёга қадам қўймоқ одамлар тақдири ва тириклигида нечоғли улуг толедир.

Оламнинг ободлиги, жаҳоннинг осойишталиги учун жидду жаҳд қилмоқ, уни асрамоқ ва ёруғликка томон элтмоқ керак.

6

Ҳақиқатда, У (Ормаитий) бизнинг энг яхши паноҳимиздир. Тўш ва товонимиз — Эзгу Ниятнинг бу икки қудратини — У бизга муяссар қилди.

Мазда Ахура тирикликнинг ибтидосидан эйтиборан гиёҳларни Унинг туфайли эҳё айлади, яратди, парвариш қилди.

7

— Эй, Эзгу Ниятга қўнғил қўйган, дил боғлаган зотлар, ғазабни ичга ютинг, жаҳлнинг баҳридан ўтинг, ўзни тундлик, жоҳилиқ қаршида янада қудратлироқ ва саботлироқ айланг. Ашаҳ — Ҳақиқатнинг ер юзида ёйилмоғи, пойдор ва устувор бўлмоғи учун пок мардлар сафига қўшилигинг!

— Эй, Ахура!

Улар — покиза эрлар, порсолар ва дин-

огоҳларга пайравлик қилганлар Сенинг саройинг остонасига йўл топғайлар.

8

— Эй, Мазда!

Сенинг Олам Шаҳриёрингдан бизга манзур бўлгучи эзгу қудратинг қайсидир?

Менга ва менинг ёронларимга аталган Сенинг ажр-мукофотинг недир?

— Эй, Ахура!

Ашаҳ — Ҳақиқат ва Эзгу Ният нурлари остида юмушларимизнинг ҳал бўлмоғи, ишларимизнинг олға босмоғи учун жавонмардлар ҳузурида аёну ошкор бўлишингни нечоғли орзу қиламан!

9

— Эй, Мазда!

Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари остида Сен бутун олам ва бизнинг бошимизга озору азият, бадбахтлик ва ситам етказмоқчи бўлганлар устидан ҳукм юргизмоғингни нечук англамоғим мумкин?

Бизни ростлик билан Эзгу Ният тариқатидан огоҳ айла.

Йўл бошловчи, огоҳ этгучи ўзининг оқибатини билмоғи лозимдир.

10

— Эй, Мазда!

Одамлар, бу башар аҳли қачон Сенинг таълимотингдан тўқис огоҳ бўладилар?

Қачон бу май палидликларини барта-раф айлайсан, токи бадкор қарапон одамларни унинг воситасида жалитмасин ва олам ҳукмдорлари у туфайли сарзаминларни девоналарча бошқармасинлар!

11

— Эй, Мазда!

Қачон Сенинг Оламинг Шаҳриёри нурлари остида Ашаҳ — Ҳақиқат ва Ормаитий — Комил Ақл ҳузуримизга келгайлар, ободу озод хонумон, серҳосил сарзаминларни бизга инъом этгайлар?

Қонхўр дурвандлар устидан бизга нусраг бахш этувчилар кимлар экани ҳақида мужда бер!

Эзгу Ният қарашларидан огоҳ бўлгучи зотлар ҳақида сўйлагин!

12

— Эй, Мазда!

Эзгу Ният билан Сенинг сарзаминингдан яшаб, унда барқарор тирикликни бунёд айлагувчилар ана шундай зотлардир ва уларнинг кирдорлари Ашаҳ — Ҳақиқат асосида, Сенинг мағфиратинг соясидадир.

Ҳақиқатда, улар ғазаб ва жаҳолатни буткул синдириб ташлашга тақдир қилинганлардир.

1

Узоқ вақтдан буён энг буюк душманним биндва²⁷ менинг билан биргадир. Мен эса Ашаҳ — Ҳақиқат паноҳида гумроҳларга тўғри йул кўрсатаман ва уларга хушнудлик истайман.

— Эй, Мазда!

Менинг хузуримга эзгу мукофот билан ташриф буюр, паноҳим бўл, токи Эзгу Ниятнинг қудрати билан унга шикаст берай.

2

Неча вақтдан буён биндва — Ашаҳ — Ҳақиқатдан бўйин товлаган бу каззоблар муаллими Сипандормаздан юз бурган ҳамда Эзгу Ниятни тарк этгандир. У мени гоят қаттиқ ташвишга солди.

3

— Эй, Мазда!

Сен, ҳақиқатда, бутун мавжудотга Ашаҳ — Ҳақиқатнинг манфаати ва дуржнинг зиёнкорлиги хусусида сабоқ бергансан, тарбия қилгансан.

Бас, мен Эзгу Ният билан қовушмоқни ва барчани дурвандларга қўшилишларидан асрамоқни орзу қиламан.

4

Ул хирадсизлар ўз тиллари билан жаҳл ва укубатни зиёд қиладилар, ишга яроқли, парвартишга одамларни йўлдан урадилар. Улар зиён етказувчилар, гуноҳкорлар бўлиб, эзгуликни истамайдилар. Улар дурвандлар дини ҳисобланмиш девлар оламидадилар.

5

— Эй, Мазда!

Кимда-ким жону дил билан ўз динини Эзгу Ниятга пайваст айласа, Комил Ақл бўлган Ормаитийга пайванд бўлади ва Ашаҳ — Ҳақиқат партави ёғдусида некоғоҳликка етишгай.

— Эй, Ахура!

Сенинг дўстларинг бўлган бу нурларга етган одам Сенинг Оламинг Шаҳриёри паноҳидан жой топади.

6

— Эй, Мазда Ахура! Эй, Ашаҳ — Ҳақиқат!

Сизнинг андиша ва идрокингизни нур-

лангирган ҳақиқат каломларини дилдан англашга ва динингиз пайғомларини одамлар қулоғига етказишга ғайрат кўрсатаман.

7

— Эй, Мазда! Эй, Ахура!

Эзгу Ният билан Ашаҳ — Ҳақиқат сиймоси ёғдулари остида одамлар бу каломларни эшитсинлар ва ўзингда гувоҳ бўл — дўстлар, қон-қариндошлардан ким адолат билан тириклик қиляпти, уларгина мен билан ҳамкор бўла оладилар ва менинг муҳибларимга раҳнамолик қиладилар.

8

— Эй, Мазда! Эй, Ахура!

Сендан ўгинаман, тўғрилиқнинг энг буюк сирини, Ашаҳ — Ҳақиқатга пайвасталик ва осудалиқни Фарашвиптарига насиб айла. Оламинг Шаҳриёри ёғдулари остида бу мукофотингни барча пайравларимга муяссар қил!

Шоядки, биз барчамиз Сенинг дўстларинг сафида бўлсак.

9

— Эй, фарзона Жомосп!

Шоядки, динни асрагувчи ниғаҳбон — одамзодни қутқармоққа яратилган зот — бу таълимотингни тингласа:

«Тўғри сўз одам дурвандлар — девлар билан бирлашмоқ андишасидан жуда йироқдир».

Тўғри сўз зотларнинг дини энг гўзал мукофотлардан баҳраманд бўлади ва ниҳоят Ашаҳ — Ҳақиқатга қовушади.

10

— Эй, Мазда! Эй, буюк Шаҳриёр!

Эзгу Ният, ашаванлар руҳи, Комил Ақл — Ормаитий олқишлар ва қўнғиллар тугёнини — барча-барчасини сенинг сарройингга элтаман, токи Сен ўзингнинг пойдор қудратинг билан уларни абадул-абад паноҳингда асрагайсан.

41

Ёмонлик шаҳриёрларининг руҳлари — дурвандлар, ёмон ниятлилар, залолат дини пайравлари, бадғуфтор ва бадқирдорлар ёругликдан зулматга томон юз бурадилар.

Ҳақиқатда, улар дурж қуноми — дўзах аҳлидирлар.

— Эй, Мазда Ахура!
Мен — Зардуштман. Сенинг мададинга зорман, Сендан паноҳ истайман. Суйлагил, Ашаҳ — Ҳақиқат ва Эзгу Ният сиймосининг нурлари остида Сенинг

ёрларингдан ким менга имдод қўлини чузгайдир?

Ҳақиқат ва покиза дил билан сени мадҳ этаман, офаринлар айтаман ва буюк ҳикматинг, қудратинг, ҳимоятингга муштокман.

ЯСНА, 50-§0m

1

— Эй, Мазда Ахура!
Мен Сени имдодга чорлаган дақиқада Ашаҳ — Ҳақиқат ва Эзгу Ниятдан ташқари яна ким менинг руҳимга мадад қулини чузади?

Ким у мен, ёрларим ва издошларимга паноҳбахш асрагувчи булгувчи зот?

2

— Эй, Мазда!
Жаҳонга хуррамлик бахш айламоқни ва уни обод қилмоқни орзу қилган кимса Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари, Сенинг порлоқ шавкатинг паноҳида ва порсо зотлар орасида нечун тирикчилик қилгайдир, қандай умр кечиргайдир?

Ҳақиқатда, Сен унга фарзандларинг саройидан макон яратгайсан.

3

— Эй, Мазда!
Ашаҳ — Ҳақиқат Олам Шаҳриёри ва Эзгу Ният раҳнамолик қилган кимсаларгагина юз курсатади. Девлар ва қабоҳат қоплаган ўз дунёларини ўша қудратлар ёрдамида асрагувчи ва обод қилгувчи зотларга Ашаҳ — Ҳақиқат жамолини намоён қилади.

4

— Эй, Мазда Ахура! Сени, Ашаҳ — Ҳақиқатни ва Олам Шаҳриёрини олқишлайман, ибодатлар келтираман.

Мен рост йулда, ҳақ кўчасида юрмоқни истайман, Сенинг жавонмардларинг каломига, қулоқ тутмоқликни хоҳлайман.

5

— Эй, Мазда! Эй, Ашаҳ — Ҳақиқат!
Сиз ўз пайгамбарларингизга меҳрибонсиз. Кенгликлардан унга томон юз буринг. Бу дунёда кўзлари йўлдан адашган, тўғри йўлдан озиб кўрларча кетиб бора-

ётган одамларга Сизнинг нигоҳингиз кўра оладиган ҳолатда раҳнамо бўлмоғимни ва одамзодни ёруғлик сари бошлашимни муваффақ қилгайсиз.

6

— Эй, Мазда!
Ҳақиқатда, мен Зардушт, Ашаҳ — Ҳақиқатнинг шайдоси сенга баланд овозда намоз келтираман.

Зора Яратгувчи Эзгу Ниятнинг ёрқин нурлари остида мени ўз амр-иродасидан огоҳ айласа, токи забоним одамларни донишмандлик йўлига бошлаб борса.

7

— Эй, Мазда!
Сендан имдод ва бахт^саодат умидида энг улуг дуолар билан олқиш этаман ва сенга пайванд бўламан.

Шоядки, Ашаҳ — Ҳақиқат ва Эзгу Ниятнинг партави остида менинг дўстим ва раҳнамойим бўлсанг.

8

— Эй, Мазда!
Дил қаъридан отилиб чиққан баланд овоза қўшиқлар, ёзиқ қўллар билан Сенга юз бураман, Ҳақиқат — Ашаҳ нурлари остида порсо каби намоз келтираман ва Эзгу Ният кўмагида Сенга ёвуқ келаман.

9

— Эй, Мазда! Эй, Ашаҳ — Ҳақиқат!
Бу қўшиқлар, Эзгу Ният кирдорлари ва олқишу навозишлар билан Сизга томон бораман.

Токи жоним бор экан, токи қудратим қоим экан, ўз хоҳишим ва йўлбошчиларим амр-иродаси билан некогоҳликнигина истайман, эзгуликни истайман.

— Эй, Мазда Ахура!

Бундан муқаддам қилган амалларим ва бундан кейин Эзгу Ният ҳидояти билан қилингуси амалларим Сенинг назарингга хуш ёққайдир.

Қуёшнинг фурӯғи — чиқиши ва Ашаҳ — Ҳақиқатнинг тимсоли бўлган бондодлар поклиги — буларнинг бари Сени олқишлаш учундир.

— Эй, Мазда!

Мен ўзимни Сенинг вассофинг деб билман, токи Ашаҳ — Ҳақиқат ҳидояти ва танамда жоним бор экан Сизларни васф этмоқдан тўхтамасман.

Шоядки оламини яратган Зот Эзгу Ният ҳидояти билан солиҳ зотларнинг энг буюк армони — янги дунё қуришни муяссар айласа.

тўртинчи \$ўши\$

ВУХУВХШТЛР ГОУ*

ЯСНА, 51-\$ОТ

1

— Эй, Мазда!

Сенинг эзгу Оламинг Шаҳриёри — Ашаҳ — Ҳақиқат нурларидан баҳраманд энг улуг мўъжизанг — чин дилдан, ихлос ва самимият билан солиҳ амалларни адо этгувчиларга насиб қилади.

Энди бундан буюн ёлғиз шу орзунинггина муяссар бўлишига дил-дилдан, бутун вужудим билан жаҳд этаман.

2

— Эй, Мазда Ахура!

Бу самимий, чин ихлос ва эътимод билан адо этган амалларимни даставвал Сенга, Ашаҳ — Ҳақиқатга ва Комил Ақл бўлмиш буюк ва безавол Ормаитийга ниёз келтираман.

Сен-да тавонгарсан, тавоно ва азамат соҳибсан, келгил Оламинг Шаҳриёрини қошимда хувайдо қил, Сени мудом олқишлагувчи ҳабибингга Эзгу Ният ҳидояти билан тўғрилиқ, чинакам солиҳлик бахшида айла!

3

— Эй, Мазда Ахура!

Амалда ва ҳаёлда Сенга пайвандлик ва унс боғлаган зотларнинг барча-барчаси каломларингни жону дил билан қабул этадилар.

Сен Ашаҳ — Ҳақиқат сўзи ва Эзгу Ният таълимоти билан уларга илк мурабий, устозсан!

4

— Эй, Мазда!

Тарбия қилгувчиларинг учун аталган поёнсиз меҳр-муҳаббатингни ато айла.

Сенинг ўғит^пандларинг, ҳидоят ва маърифатинг қаерда?

Ашаҳ — Ҳақиқат имдодидан баҳраманд бўлган қудрат соҳиби қаерда?

Сипандормаз қаерда?

Эзгу Ният қаёқда?

Қаёқда Оламинг Шаҳриёри?

5

Мен Сендан ўтинаман ва ушбуларга жавоб истайман, эй, Ахура!

Сенга намозу ниёз келтиргувчи амали солиҳ, хирадманд, адолат ва ростлик соҳиби, кечиргувчи ва қудрат эгаси бўлмиш йўлбошчи қандай қилиб Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари остида жаҳон аҳлини олға бошлай олади ва уни маъмур айлайди?

6

Мазда Ахура — Олий Илоҳ Олам Шаҳриёри билан яхшилардан-да яхшироқ нарсани Ўзининг истак-иродасини батамом адо этган кимсагагина бахш этади ва даввор олам интиҳосида жаҳон маъмуриликка ҳаракат қилмаган кимсага ёмондан-ёмон нарсани беради.

7

— Эй, Мазда! Эй, замин, сув ва гиёҳларни халқ қилган муқаррам Зот!

Менга Ўз Сипандмийнуинг билан комиллик ва боқийлик бахшида қил. Эзгу

Ният ҳидояти билан куч-қудрат ва пойдорлик ато айла. Ўз маърифатинг нуридан баҳраманд эт!

8

— Эй, Мазда!

Энди ростлик билан Сенинг номингдан доноларга юз бурдим:

«Бахти қаролик ва тийрарўзлик дурванд — девларга насиб бўлади, саодат ва фирўзлик Ашаҳ — Ҳақиқат поясига банд бўлганларга насиб қилади».

Бегумон бу мансара — дуони доноларга етқарган одам саодатлидир.

9

— Эй, Мазда!

Сен ёниқ олов — Озаринг ва қизгин темиринг воситасида ҳар икки гуруҳни ҳам имтиҳон қиласан ва жазо — мукофотингни лойиқ кўрасан. Ушбу фармонингдан тирикликда нишона қолдирасан: «Ранж ва зиён дурванд — девники, шодмонлик ва самара ашаван — Ҳақиқат аҳлиникидир».

10

— Эй, Мазда!

Кимда-ким ушбу фармонга риоя қилмаса, дўзах аҳлидир, дўзах оламининг фарзанди — дўзахзода, дуружзодадир. У жаҳонни тубанликка томон элтади.

Мен Ашаҳ — Ҳақиқатни ўзимнинг ва издошларимнинг ҳузурига чорлайман. Яхшилиқнинг мукофотига мушарраф бўлишни истайман.

11

— Эй, Мазда!

Сипийтмон Зардуштнинг ёрони кимдир?

— У Ашаҳ — Ҳақиқат билан тиллаша олган ва Сипандормазга юз бурган одамдир.

— У ростлик, порсолик ва Эзгу Ният билан маганинг таъсирида андиша юритган зотдир.

12

Бу дунёнинг йўлларида Кавайга инониб, ақлдан озганлар мен — Сипийтмон Зардуштгни хушнуд қила олмайдилар. Зеро, улар ўз мақсад ва маромларини жўшу хурушли руҳ оламидан эмас, бу моддий олам чуқурликлари, сўқмоқ ва пучмоқларидан девоналарча кидирадилар.

13

Шундай қилиб, амал ва сўзда Ашаҳ — Ҳақиқатдан бўйин товлаган, рост динли, эътиқодли кимсаларни йўлдан чалғитган дурванд — девнинг руҳ — равони «ҳакамлик кўприги» (пули сирот)да ошқора бўлгуси.

14

Қараплар — девпарастлар бу дунёни адолат ва ростлик асосида барқарор бўлишини истамайдилар. Улар ўз кирдорлари ва таълимотлари билан жаҳонни обод қилувчиларни тубанлик ва расволик чоҳига томон тортадилар. Бирок, шундай таълимотлар ҳам бордирки, уларни — девпараст қарапларни дуруж кноми — дўзах қаърига ташлагай.

15

Зардушт маганан муғларга хабар берган Аҳура Мазда тоат ва ибодатлар маскани — гарзмонга дохил бўлмоқ демакдир. Бу макон ибгидодан Мазда Аҳураининг саройидир.

Будир Эзгу Ниятнинг ҳидояти ва Ашаҳ — Ҳақиқат туфайли ҳувайдо бўлган ростлик. Мен улар ҳақида сизларни огоҳ этаман.

16

Кай Гуптасп муғлар қудрати, Эзгу Ният қўшиқлари билан шундай билим соҳиби бўлди. Покиза Мазда Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари билан бу билимни яратди ва у билан бизларни яхшилиқлар сари етаклайди, ҳидоят қилади.

17

Фарапштарни Ҳвугва тириклиги гавҳарини ўзининг эзгу дини учун ихлосмандлик билан менга тошпирди.*

Қудратли Мазда Аҳура унинг орзу ва аъмолини Ашаҳ — Ҳақиқат қўллари билан рўёбга чиқарди.

Донишманд Жомосп Ҳвугва фараҳмандлик истар эди. Ашаҳ — Ҳақиқат ҳидояти билан илоҳий билимни танлади ва Эзгу Ният билан Олам Шаҳриёрига мушарраф бўлди.

— Эй, Мазда Аҳура!

Сенга кўнғил боғладим ва сени ўз паноҳим деб билдим. Ўша илоҳий таълимот гавҳарини менга ҳам насиб эт.

* Зардуштгилар орасида кенг тарқалган ақидага кўра бу жумла Фарапштарининг кизига ишорадир. Маълумки, Зардушт Фарапштарининг кизига уйланган. Бу фикрни инкор қилувчилар ҳам бор.

Бу эр — Мадывмоҳ Сипийтмон²⁹ — диногоҳлик билан тириклик сўради. У узини менга бахш этгандир. У ўз амаллари билан башар аҳлини Мазда динидан огоҳ қилади ва оламни янада яхшироқ бўлишига жаҳд кўрсатади.

20

— Эй, бир-бирига ҳамқадам бўлган одам болалари!

Комил Ақл — Ормаитий афзун қилгувчи Ашаҳ — Ҳақиқат ва Эзгу Ниятни бизга муяссар айланг!

Сизларни намозларимизда алқаймиз. Бизларни тўғри йўлга ҳидоят қилинг.

Ормаитий — Комил Ақл одамзотга поклик бахш айлайди, одам эса билим, сўз, амал ва дини билан Ашаҳ — Ҳақиқатга куч-қувват бахш этади.

Мазда Аҳура бу неъматларни Эзгу Ният ва Олам Шаҳриёри нурлари ҳамда имлоди билан муяссар айлайди.

Мен ҳам бу эзгу билимни истармен.

22

Мазда Аҳура Ашаҳ — Ҳақиқат ҳидоятчи билан энг гўзал аъмолларни адо этгучиларни таний билади.

Мен ҳам бундай зотларни — улар бордирлар ва бўладилар — ном-баном олқишлайман ва саловотларим билан уларга ёвуқ келаман.

БЕШИНЧИ ҚЎШИҚ

ВАҲИЙШТВАЙШТ ГОЎ°

ЯСНА, 53-ЎТ

1

Сипийтмон Зардуштнинг энг эзгу тилаклари рўёбга чиқди. Мазда Аҳура Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари билан унга гўзал ва узоқ тириклик бахш айлади.

Зардушт душманлари ҳам сўз ва амалда унинг динини ўргандилар.

2

Улар, ҳақиқатда, андиша, сўз ва амалда Мазданинг хушнудлигига интилмоқлари керак. Яхши амаллар билан эмин-эркин Уни — Ахурани олқишласинлар, шаарафласинлар.

Кай Гуштасп — Сипийтмон Зардуштнинг ёронларидан бири — ва Фарашвштари тўғри йўл динни танладилар. Уларни Мазда Аҳура Зардуштга нозил айлади.

3

— Эй, Пуручиста,³¹ Ҳачтаспий Сипийтмоний!

— Эй, Зардуштнинг болига қизи!

Мазда Эзгу Ният ва Ашаҳ — Ҳақиқатга қаттиқ инонган зотни* сенга тирикликнинг йўлдоши айлайди.

Шундай экан, ўз ақлинг ва гидрокингдан савол айла, Сипандормаз мадади ила ҳушёрлигингни зиёда қил!

4

«Ҳамкорлар ва қон-қардошларга падарлик ва сарварлик мушарраф бўлган бу зотни шубҳасиз интиҳоб қилдим ва унга муҳаббатимни боғлағайдирман. Шоядки, тирикликда Эзгу Ният ёғдуси менга ўз нурларини таратса ва ашаванлар орасида ашаван аёл бўлсам ва Аҳура Мазда энг буюк дин таълимотини менга муяссар айласса**.»

* Матнда ушбу жумла кимга ишора қилаётгани равшан эмас. Аксарият гоҳларнинг тадқиқотчилари бу ўринда Жомоспага эспорат борлигини эътироф этадилар. Бироқ бу масала хали-хануз тўқис хал бўлганча йўқ.

**Бу ўринда ҳам тадқиқотчилар ўртасида яқинлик йўқ. Машҳур авестошунос Пурдовуд бу бандни Пуручиста тилидан айтаётган, дейди.

Мен бу сўзларим билан қуёв танламоқчи бўлган болига қизларга ва сиз — икки танга ҳам насиҳат қиламан*. Менинг ўғитларимга қулоқ солинглари ва уни ҳақиқатда хотирангизга жо қилинг ва ўз динларингизни топинглари-да, уни амалда жорий этинглари.

Ҳар бирингизга лозимдирки, Эзгу Ниёт нурлари остида Апах — Ҳақиқат йўлида талашингиз ва олдинги сафларга ўтишга ҳаракат қилингиз. Шубҳасиз, бу Унинг энг яхши мукофотдир.

— Эй, эрлар! Эй, аёллар!

Билингларики, дуруж — дев дунёда фирибгар, алдамчидир. Дуруж — девнинг олға босмоғи ва борлигингизни қамрамоғига йўл қўйманг!

Тубанлик курсисида қўлга киритилган шодлик, ғам ва ғуссанинг мояси — асосидир.

Шундай қилиб, ростликни тубанлаштирувчи дурвандлар ўз тирикликлари оламини нест[^]нобуд қиладилар.

Тану жону дилингиз меҳр ва жўш-хуруш билан лиммо-лимдир ва бир-бирингиз билан қайноқ муҳаббат билан уйғунсиз — хоҳ кенгликлар-да, хоҳ тору тангликда бўлсангиз — муғлар (мага) мукофотидан баҳраманд бўлгидирсиз.

Аммо, агар девлар олами сизларга ғолиб келса, у ҳолда муғлардан юз бура-сиз, оқибатда афеус-надомат бонгини чалгайсиз!

Шунингдек, барча қабих кирдор кимсалар алданадилар, кулгу ва маззаматга дучор бўладилар, ниҳоят шикаст топадилар.

Аммо яхшилик олами ҳуқумдорининг амр-иродаси билан қишлоқ ва хонумонларда аёллар ва эрлар шаънига қўшиқлар янграгидир.

Шояд, алданиш — ростликнинг бўйнидаги ўлим занжири — чил-чил синиб битса.

Шояд, буюкларнинг буюги — Мазда Аҳура ҳузуримизга шитоб айласа.

Ўз мақсадларининг қулларига айланган ва ҳақиқатга инонмайдиган кимсалар ростликдан юз бурадилар, порсолардан жирканадилар, танланган зотларни — азизларни хор тутадилар. Улар ўзлари билан-да жангу жадалдадилар.

Қай бир ашаванлар сарвари ҳур ва озод жону дили билан уларга қарши қурашади?

— Эй, Мазда!

Сен Ўз Оламинг Шаҳриёри билан ҳақ йўлда тириклик қилувчи дарвишларга омонлик, беҳрўзлик бахш айлайсан!

* 3 ва 4-бандларнинг мазмуни кўрсатиб турибдики, бу ўринда Зардушт Пуручиста ва Жомоспагина эмас, балки балагат ёшига етган барча йигит-қизларга хитоб қилмоқда.

ИККИНЧИ ДАФТАР

ИБТИДО

1

«Ашим вухув...»³²: Ашаҳ — Ҳақиқат энг улуг эзгулик ва саодатмандликнинг моясидир. Саодат соҳиби улдирки, дуруст кирдордир ва буюк Ҳақиқат — Ашаҳга қулдир!

«Фравараниҳи...»³³ Мен маздапараст, зардуштий девлар душмани ва ахуравий эканлигимга икрорман.

Ҳований³⁴ ашаван ва рад³⁵ ашаванга олқиш, ҳамд-сано, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

2

Эй, Ахура Мазданинг углони — Озар!³⁶

Хушнудлик бўлсин сенга, эй, Озар — Ахура Мазданинг ўглони; олқиш, ҳамд-сано ва офаринлар!

3

«Яса аху вайрю...»³⁷ — Завт³⁸ мени ҳамд этади: «У буюк рад жаҳон аҳлининг армони бўлгани каби мийну³⁹ ради ва бунёдкордир, тирикликнинг эзгу амал ва андишалари Мазда йўлидадир. Шаҳриёрлик Ахурага хосдир. Ахурадирким Уни* дарвишларга паноҳ бўлиши учун танлади». Донишманд порсо дейди: «Асаргуш апот чийг ҳача...»⁴⁰

«Ашим вухув...»

«Яса аху вайрю...»

4

«Фирастуйҳи...»: ⁴¹ — эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амални олқишлайман.

Фикр, сўз ва амал оламидан эзгу фикр, эзгу сўз ва эзгу амални танлайман.

Мен барча ёмон фикр, ёмон сўз ва ёмон амалдан юз бураман.

5

— Эй, Амшосипандлар!

Мен ўзимнинг дуою олқишларимни фикрим, сўзим, амалим, бутун вужудим, жону таним билан сизнинг хузурингизга элгаман.

6

Мен Ашаҳ — Ҳақиқат намозини келтираман.

«Ашим вухув...»

7

Мен маздапараст, зардуштий, девлар душмани ва ахуравий эканлигимга икрорман.

Ҳований ашаван ва рад ашаванга олқиш, ҳамд-сано, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Савангхий⁴² ва Вяся⁴³ ашаван, рад ашаванга олқиш, ҳамд-сано, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Кун, гоҳлар, ой, гаҳанбор⁴⁴ ва йилга олқиш, ҳамд-сано, хушнудлик мақтовлар бўлсин!

8

Раюманд⁴⁵ ва фарриҳманд⁴⁶ Ахура Мазда, Амшосипандлар, кенг яйловли Мехр⁴⁷, яхши яйловлар бахш этгувчи Ром⁴⁸...

9

Юргун от соҳиби раюманд Хуршид (Қуёш)⁴⁹, жамийки мавжудотни кузатиб тургувчи забардаст Андарвай⁵⁰. Неки Сипандмийнуга хосдир, у сенга-да хосдир, эй Андарвай! Мазданинг ҳаққоният илми, маздапарастликнинг эзгу, ашаванона дини хилқати...

10

Амалдаги табаррук дуолар, девларга қарши низом, зардуштийлар қонунияти, маздапарастлар ойинининг қадимий ва эзгу равишлари, дуо — мансараларга инонмоқ, Мазда Яратган хилқат илми, Мазда илмининг таълими...

11

— Ахура Мазданинг Озари!

— Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Сен ва жамийки оловлар: Мазда бунёд айлаган Ушйдарина⁵¹ ва осудалик бахш этгувчи Ашаҳ — Ҳақиқат...

12

— Эй, мийнувий ва жаҳоний ашаван илоҳлар, қудратли фравашийлар,⁵² эй, дин ўргатувчи илк фравашийлар, эй аждодларимиз фравашийлари...

Барчангизга хушнудлик, олқиш ва дуолар бўлсин!..

Завт:
«Яса аху вайрю...» — Завт мени ҳамд
этади.

Роспий:⁵³
«Яса аху вайрю...» — Завт мени
олқишлайди.

Завт:
Донишманд порсо дейди: «Асаргупш
ашот чийт ҳача...»
«Ашим вухув...»

Ахура Маздага хушнудлик ва Аҳри-
манга шикаст тилайман.
Ахура Мазданинг ниётлари бус-бутун
рӯёбга чиқсин ва ошкор булсин!
«Ашим вухув...»

«Яса аху вайрю...»

I-SOT

1

Завт ва Роспий:
Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман дадар⁵⁴, раюманд, фар-
риҳманд, буюклардан буюк, гўзаллардан
гўзал, устуворлардан устуворроқ, дониш-
мандлар донишманди, кудратли ва ягона
Ахура Маздани.

У эзгу ниятли Зот ҳузур-ҳаловат бахш
этгувчидир. У ягоналар ягонаси бизларни
яратди. Вужудимизни бино этди. У бизни
парвариш килди.

2

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман Баҳман ва Ардабиҳишт,
Шаҳриёвар, Сипандормаз, Хурдод ва
Амурдод, Гивуш Тапана⁵⁵, Гупшварван ва
Ахура Мазданинг Озари — буюк Амшо-
сипандларни!

3

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман гоҳлар илоҳлари,
Ашаҳ — Ҳақиқат радлари, Ҳований аша-
ван ва рад ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман Савангҳий ва Вяся аша-
ванни, ашаван радларни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман минг қулоқли, ун минг
кузли, кенг яйловли Меҳр, у буюк илоҳ —
яхши яйловлар бахш этгувчи Ромни!

4

Завт:
Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман Раписвийн⁵⁶ ашаван ва
рад ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман рад ашаванлар Фрадот
Фшу⁵⁷ ва Зантум⁵⁸ ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман Ардабиҳишт ва Ахура
Мазданинг Озарини!

5

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман Узойарийн⁵⁹ ашаван ва
рад ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман рад ашаван, Фрадот Вий-
ра⁶⁰ ва Даҳйум⁶¹ ашаванни!

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман буюк рад Напат Апам-
ни⁶² ва Мазда халқ этган жамийки сувлар-
ни.

6

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман Авийсрусрям⁶³ ашаван ва
рад ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман Фрадот Виспам⁶⁴ ва Зар-
душтум⁶⁵ ашаван ҳамда рад ашаванлар-
ни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман ашаван фравашийлар, улар-
нинг аҳлу аёли ва фарзандларини, Яйря
Хушитийни⁶⁶, забардаст ва энг гузал яра-
тилмиш бўлган Амани⁶⁷, Ахура халқ қил-
ган Баҳромни⁶⁸ ва фируз Авпаратотни⁶⁹.

7

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман ашаван Ушоҳинни^{TM} ва
рад ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман Бирижяҳ⁷¹, Нманях⁷² аша-
ванларни ва ашаван радларни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман оламларга кенглик ва
фирўзлик бахш айлагувчи порсо суруш⁷³,
ҳақиқатгуй Раши⁷⁴ ва жаҳонпарвар Арш-
тодни⁷⁵.

8

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман маҳтоб илоҳлари, аша-
ван Андармоҳ ва рад ашаванларни.
Мужда бераман ва олқишлайман.

Мадҳ этаман ашаванлар Пурмоҳ⁷⁶ ва Вайшапгасани⁷⁷ ҳамда рад ашаванни.

9

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман ашаван Майдозарим⁷⁸ ва рад ашаванни.

Мадҳ этаман ашаван Майдошамни⁷⁹ ва рад ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман ашаван Патя Шҳимни⁸⁰ ва рад ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман ашаван Айасрим⁸¹, рад ашаван, ашаван Майдярим⁸², рад ашаван ва ашаван Ҳамаспатмадам⁸³, рад ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман йил илоҳлари ва ашаван радларни!

10

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман Ҳований измида булмиш утгиз уч ашаван радларни.

Улар энг олий Ашаҳдирлар. Мазда таълим берди ва Зардушт хабар етказди.

11

Мужда бераман ва олқишлайман.
Олқишлайман энг буюк ва қудратли ашаванлар бўлмиш Аҳура ва Меҳрни; юлдузларни бино айлаган Сипандмийнунни; Типтар юлдузини⁸⁴; фарриҳманд ва раюмандни, сигир уругини ўзида асрагувчи Ойни⁸⁵, Аҳура Мазданинг нигоҳи — учкур отли Қуёшни, бутун сарзаминлар шаҳриёри — Меҳрни!

Мужда бераман ва олқишлайман.
Олқишлайман «Ҳурмаздруъ»⁸⁶, фарриҳманд ва раюмандни!

Мужда бераман ва олқишлайман.
Олқишлайман ашаванлар фравашийларининг ойини*.

12

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман сени, эй Озар, — Аҳура Мазданинг ўғлони ва барча-барча — Озарлар, сизларни ҳам!

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман Мазда халқ қилган энг яхши сувлар, барча-барча сувлар ва ҳамма-ҳамма гиёҳларни.

13

Мужда бераман ва олқишлайман.

Мадҳ этаман яроқли варжованд мансарасини,** девларни забун этгувчи низом, зардуштийлар низомини, энг антиқа ёруғликни ва эзгу маздапарастлар динини!

14

Мужда бераман ва олқишлайман.

Мадҳ этаман Ашаҳга осойиш бергувчи, Мазда бунёд айлаган Ушйидарина тогини ва жамийки ашаҳларга осойишталик бахш этгувчи, Аҳура Мазда халқ қилган тоғларни, Мазда ато этган енгилмас Фаррни!

Мужда бераман ва олқишлайман.

Мадҳ этаман эзгу Апани⁸⁷, эзгу Чистани⁸⁸, эзгу Ирисини⁸⁹, эзгу Расастатни⁹⁰, Фаррни ва Мазда яратган яхшиликларнинг жамини!

15

Мужда бераман ва олқишлайман.
Мадҳ этаман ашаваннинг эзгу олқишини, пок ашаван мардни, кучли қўллар соҳиби, қўркмас илоҳ Дамуйиш Упаманани⁹¹.

16

Мужда бераман ва олқишлайман.

Мадҳ этаман жойлар, кишлоклар, яйловлар, сувлоклар, хонумонлар, сувлар, ерлар, гиёҳлар; замину осмон; покиза бодлар, юлдуз, ой, қуёш ва абадий Анийрон⁹², Сипандмийну яратган жамийки мавжудот, ашаван эрлар ва аёллар ҳамда жамийки рад ашаванларни!

17, 18

Ҳовангоҳ⁹³ чоги мужда бераман.

Мадҳ этаман буюк ашаванона радларни; кунлар, гоҳлар, ойлар радини, гаҳанборларни; мадҳ этаман ашаванларнинг қудратли ва фирӯз фравашийларини, дин ва эътиқоддан сабоқ берган донишманд мураббийларнинг фравашийларини, ажодлар фравашийлари ва ўзимнинг фравашийимни!

19

Мужда бераман ва олқишлайман.

Мадҳ этаман ашаванона радларни.

Мужда бераман ва олқишлайман.

* Фарвардин (март-апрель) ойи назарда тутиляпти.

** Ахуравий сўз, муқаддас илоҳий калом.

Мадҳ этаман барча эзгулик бахш этгувчилар: мийнуий ва жаҳоний ашаван илоҳлар; Ашаҳ — Ҳақиқат низомига амал қилгувчилар. Сизлар, энг олий шаън соҳиблари, юксак олқишларга муносиб-сиз!

20

Эй, Ҳований ашаван — ашаванлар ради.

Эй, Савангҳий — ашаванлар ради.

Эй, Раписвийн ашаван — ашаванлар ради.

Эй, Узойирийн ашаван — ашаванлар ради.

Эй, Авийсурусрям ашаван — ашаванлар ради.

Эй, Ушоҳийн ашаван — ашаванлар ради.

21

Агар сени озурда этдим — ниятда, феълда, амалда; агар уз ихтиёрим ёхуд гайриихтиёрий сени ранжитдим, бас, альон сени олқишлайман.

Агар сендан юз бурдим, такрор сенга олқиш ва дуо бирлан юзланаман.

22

Сизлар, эй, буюк ашаванлар ради, эй, ашаванлар ради!

Агар сизни озурда этдим — ниятда, феълда, амалда; агар уз ихтиёрим ёхуд гайриихтиёрий сизни ранжитдим, бас, альон сизни олқишлайман!

Агар сиздан юз бурдим, такрор дуою олқишлар билан сизга юзланаман!

23

Завт ва Роспий:

Мен маздапараст, зардуштий, девлар душмани ва ахуравийман.

Ҳований ашаван — рад ашаванга дуою олқишлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Ашаванлар — Савангҳий, Вся, рад ашаванларга дуою олқишлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Кун, гоҳ ва ой радлари, гаҳанбор ва йилга дуою олқишлар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

2-SOT

37

1

3

Завт ва Роспий:

Завр⁵⁴ истарман олқишлаш учун. Барсам⁵⁵ истарман олқишлаш учун.

Барсам истарман олқишлаш учун. Завр истарман олқишлаш учун.

Завр ва барсам истарман олқишлаш учун.

Барсам ва завр истарман олқишлаш учун.

Бу завр ва бу барсам билан олқишлашни истарман.

Бу барсам ва бу завр билан олқишлашни истарман.

Бу завр ва бу барсам билан олқишлашни истарман.

Завт:

Бу барсам, завр ва бу барсам белбоғи силан Ашаҳ — Ҳақиқат русумига ҳозир-ланиб олқишламоқ истайман.

2

Бу завр ва бу барсам билан ашаван Ахура Мазда — ашаван радим — Амшопандлар, эзгу шаҳриёрларни олқишла-У-оқ истайман.

Бу завр ва барсам билан ашаван радларим — гоҳлар илоҳлари; Ҳований ашаван — ашаван радим; Савангҳий, ашаван Вся — ашаван радларимни олқишламоқ истайман.

Бу завр ва барсам билан олқишламоқ истайман минг қулокли, ўн минг кўзли кенг яйловли Меҳр, у буюк илоҳ — яхши яйловлар бахш этувчи Ромни.

4

Бу завр ва барсам билан олқишламоқ истайман ашаваний радим ашаван Раписвийнни; олқишламоқ истайман Фрадот Фшу ва Зантум ашаванни, ашаваний радларимни.

Бу завр ва барсам билан олқишламоқ истайман Ардабихишт ва Ахура Мазданинг ўғлони Озарни.

5

Бу завр ва барсам билан ардоқламоқ истайман ашаваний радим, ашаван Узойиринни; олқишламоқ истайман ашаваний радларим Фрадот Вийра ва Дахйум ашаванни.

Бу завр ва барсам билан олқишламоқ истайман буюк рад, шаҳриёр ва учқур тулпорли Апам Напатни; олқишламоқ, мадҳ этмоқ истайман ашаваним Мазда халқ қилган пок сувларни.

6

Бу завр ва барсам билан эъозламоқ истагимдир ашаваний радим, ашаван Авийсрусрjamiни; ардоқламоқ орзуйимдир Фрадот Виспамни, ашаван Зардуштумни, жамийки ашаван радларимни.

7

Бу завр ва барсам билан олқишламоқ истайман ашаваний радларим — ашаванлар Бирижях ва Нманияҳни; ушбу завр ва барсам билан ардоқламоқ истайман ашаваний радим — оламларга фирўзлик ва кенглик бахш айлагувчи порсо Сурушни; мадҳ этмоқ истайман ҳақиқатгўй Рашини; олқишламоқ истайман жаҳонпарвар Аршотодимни.

8

Ушбу завр ва барсам воситасида дуолар қиларман ашаваний радларим — маҳтоб илоҳларини; олқишламоқ истайман ашаваний радим, ашаван Андармоҳни; ардоқламоқ истайман ашаваний радларим Пурмоҳ — Тўлин ой ва Вайшаптасани.

9

Ушбу завр ва барсам воситасида олқишламоқ истагимдир ашаваний радларим — ашаван гаҳанборлар илоҳларини; ардоқламоқ ниятимдир ашаван радим — Майдозарим ашаванни;

ушбу завр ва барсам билан олқишламоқ истайман ашаваний радим — ашаван Майдошамни;

ушбу завр ва барсам воситасида ардоқламоқ истайман ашаваний радим — ашаван Патя Шҳимни;

ушбу завр ва барсам воситасида олқишламоқ истагимдир ашаваний радим — ашаван Аясримни;

ушбу завр ва барсам воситасида эъозламоқ истайман ашаваний радим — ашаван Майдаримни;

ушбу завр ва барсам воситасида олқишламоқ истайман ашаваний радим — ашаван Ҳамаспатмадамни;

ушбу завр ва барсам воситасида олқишламоқ истайман ашаваний радларим — ашаван йил илоҳларини!

10

Ушбу завр ва барсам билан олқишламоқ истайман барча-барча ашаванона радларим; Ҳований ёнида бўлмиш ўттиз уч ашаванларни. Улар энг олий Ашаҳдирлар. Мазда таълим берди ва Зардушт хабар етказди.

11

Ушбу завр ва барсам воситасида олқишламоқ истайман энг буюк ва қудратли ашаванларим — Ахура ва Меҳрни; эъозламоқ истайман юлдузларим, ою куёшимни;

ушбу барсам билан олқишламоқ истагимдир барча сарзаминларим шаҳриёри Меҳрни;

ушбу завр ва барсам воситасида олқишламоқ истайман фарриҳманд ва раюмандим Хурмаздруз — Хурмузд кунини;

ушбу завр ва барсам билан олқишламоқ истайман эзгу, пок ва қудратли ашаванларим — фравашийларининг ойини.

12

— Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Ушбу завр ва барсам билан сени ва барча озорларимни олқишламоқ истагимдир.

Ушбу завр ва барсам билан ашаваним Мазда яратган энг яхши сувларни олқишламоқ истайман; ашаваним Мазда халқ қилган барча-барча сувларни ардоқламоқ истайман; ашаваним Мазда ато этган жамийки гиёҳларни эъозламоқ истайман.

13

Ушбу завр ва барсам воситасида яроқли варжованд мансарасини мадҳ этмоқ истайман; девларни нобуд айлагувчи низомимни олқишламоқ истайман; қадимий расм-русумларимни ардоқламоқ истайман; эзгу маздапарастлик динимни эъозламоқ истайман.

14

Ушбу завр ва барсам воситасида Ашаҳ — Ҳақиқатга осойишталик бахш айлагувчи Мазда бунёд айлаган Ушйидарина тоғини олқишламоқ истайман; жамийки ашаҳларга осудалик ва фароғат бағишловчи Ахура Мазда бунёд этган тоғларимни ардоқламоқ истайман; Мазда яратган энгилмас Фарримни эъозламоқ истайман.

Бу завр ва барсам воситасида буюк қудрат бахш этгувчи меҳрибон Ашамни

олқишламоқ истайман; Мазда бунёд этган Фарримни шод этмоқ истайман; Мазда инон-ихтиёрида бўлган жазо ва мукофоти мадҳ этмоқ истайман.

15

Ушбу завр ва барсам воситасида эзгу яратилмиш бўлмиш ашаванимни мадҳ этмоқ истайман; покиза мард ашаванимни ардоқламоқ истайман; забардаст билаклар соҳиби илоҳ Дамуйиш Упаманани эъзозламоқ истайман.

16

Ушбу завр ва барсам воситасида сувларим, ерларим, гиёҳларимни мадҳ этмоқ истайман; бу жойлар, қишлоқларим, яйловларим, хонумонларим, шўх-шан жилгаларимни шод этмоқ истайман; бу қишлоқларимнинг соҳиби Ахура Маздани олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам воситасида энг буюк радларим — кунлар, гоҳлар, ой, гаҳанбор ва йил илоҳларини олқишламоқ истайман.

Бу завр ва барсам воситасида кудратли, пок ва эзгу ашаванларим фравашийларини ардоқламоқ истайман.

18

Ушбу завр ва барсам воситасида барча-барча ашаван илоҳларимга ибодат келтирмоқ истайман; барча-барча ашаван радларимни олқишламоқ истайман; Ҳований ради замонидир, Савангҳий ради айёмидир, жамийки ашаван радлар фурсатидир бу фурсат.

ЯСНА, 3-8-ЎОТ

СУРУШ ДРВАНА⁹⁶

3-ЎОТ

Ҳовангоҳ маҳали барсамни кўйиб, завр ва миязда⁹⁷ воситасида тотли сутлар иньом айлагувчи Хурдодим ва Амурдодимни олқишламоқ истайман; Ахура Мазда ва Амшосипандларга хушнудлик бўлсин; оламларга фирўзлик бахш этгувчи порсо Суруш хушнуд бўлсин!

Ҳавм⁹⁸ ва праҳавмни⁹⁹ олқишламоқ истайман; ашаван Сипийтмон Зардушт фравашийси хушнуд бўлсин!

Утин ва тутунни олқишламоқ истайман. Хушнуд бўл, эй Ахура Мазданинг ўғлони Озар!

Ҳавмни олқишламоқ истагимдир. Яхши сувлар, Мазда яратган тотли сувларга хушнудлик бўлсин!

Ҳавм сувини олқишламоқ истайман.

Покиза ва равон сутни парафламоқ истайман. Ашаҳ — Ҳақиқат маросимида хазанаипата гиёҳини олқишламоқ истайман. Шарафламоқ истайман. Мазда ато этган сувларга хушнудлик бўлсин!

Ашаҳ — Ҳақиқат маросимига назр келтирилган бу барсам, завт ва барсам

белбогини олқишламоқ истагимдир; Амшосипандларга хушнудлик бўлсин.

Эзгу ният, эзгу сўз ва эзгу амал ҳақидаги сўзларни олқишламоқ истайман; гоҳларни шарафламоқ истайман; яхшиликлар меҳвари бўлмиш илоҳимни ардоқламоқ истайман; ашаванлар тириклиги, уларнинг намозу ибодатлари ва писандийда радларни эъзозламоқ истайман; мийну ва дунё ашаван илоҳларига хушнудлик бўлсин; ўз руҳимга хушнудлик тилайман.

Рад ашаванларим — гоҳлар илоҳларини шарафламоқ истайман.

Рад ашаваним — Ҳований ашаванни олқишламоқ истайман.

Рад ашаванларим — Савангҳий ва ашаван Вясяни мадҳ этмоқ истайман.

Васф этмоқ истайман минг кулоқли, ўн минг кўзли, кенг яйловли Меҳр, у буюк илоҳ — яхши яйловлар бахш этгувчи Ромни!

Рад ашаваним — ашаван Раписвийини шарафламоқ истайман.

Рад ашаванларим — Фрадот Фшу ва ашаван Зантумни олқишламоқ истайман.

Ардабиҳишт ва Ахура Мазда Озарини мадҳ этмоқ истайман.

Рад ашаваним — ашаван Узойарийни шарафламоқ истайман.

Рад ашаванларим — Фрадот Вийра ва ашаван Дахйумни олқишламоқ истайман.

Буюк рад Напат Апам ва Мазда яратган сувларни тараннум этмоқ истайман.

8

Рад ашаваним — Авийсрусрям ашаванни шарафламоқ истайман.

Рад ашаванларим — Фрадот Виспам ва Зардуштум ашаванларни олқишламоқ истайман.

Ашаванлар фравашийлари, уларнинг аёл ва фарзандлари; Яйря Хушитий; эзгу хилқат Ашаҳ;

Ахура яратган Баҳром ва фируз Авпратотни шарафламоқ истайман.

9

Рад ашаваним — ашаван Упоҳийни олқишламоқ истайман.

Рад ашаванларим — ашаван Бирижях, ашаван Нманяхни шарафламоқ истайман.

Оламларга кенглик ва фирўзлик ато айлагувчи порсо Суруш, ҳақиқатгўй Рапн ва жаҳоншарвар Арштодни олқишламоқ истайман.

10

Рад ашаванларим — ой илоҳларини мадҳ этмоқ истайман.

Рад ашаваним — ашаван Андармоҳни олқишламоқ истайман.

Рад ашаванларим — ашаван Пурмоҳ ва ашаван Вайшаптасани шарафламоқ истайман.

11

Рад ашаванларим — гаҳанбор илоҳларини шарафламоқ истайман.

Рад ашаваним — Майдюзарим ашаванни эъозламоқ истайман.

Рад ашаваним — Майдошам ашаванни ардокламоқ истайман.

Рад ашаваним — Патя Шҳим ашаванни олқишламоқ истайман.

Рад ашаваним — Айасрим ашаванни мадҳ этмоқ истайман.

Рад ашаваним — Майдарим ашаванни мадҳ этмоқ истайман.

Рад ашаваним — Ҳамаспатмадам ашаванни тараннум этмоқ истайман.

Рад ашаванларим — йил илоҳларини шарафламоқ истагимдир.

Хований атрофида бўлмиш ўгтиз уч ашаван радларни олқишламоқ истайман. Улар энг олий Ашаҳ — Ҳақиқатдирлар. Мазда таълим берди ва Зардушт хабар келтирди.

13

Буюк ва қудратли ашаванлар — Ахура ва Меҳр; юлдузларни хувайдо айлаган Сипандмийну; Тиштар юлдузи; фарриҳманд ва раюманд, сигир уругини ўзида асрагувчи Ой, Ахура Мазданинг нигоҳи — учқур тулпорли Қуёш, бутун сарзаминлар шахриёри Меҳрни ардокламоқ, шарафламоқ ва мадҳ этмоқ истагимдир.

14

Эй, Озар — Ахура Мазданинг ўғлони!

Сени ва барча-барча озарларни олқишламоқ истайман.

Мазда яратган энг яхши сувлар, барча-барча сувлар ва жамийки гиёҳларни шарафламоқ истайман!

15

Варжованд мансарасини олқишламоқ истайман.

Девларни яксон айлагувчи адолат низоми, зардуштийлар низоми, энг антиқа ёруғлик ва эзгу маздапарастлар динини шарафламоқ истагим — матлабимдир.

16

Ашаҳ — Ҳақиқат осудалик бағишлагувчи, Мазда бунёд этган Ушийдарина тоғи ва жамийки Ашаҳларга фароғат бахш этгувчи Ахура Мазда халқ қилган тоғлар, Мазда ато этган енгилмас Фаррни шарафламоқ матлабим — орзу-аъмолимдир!

17

Ашаваннинг эзгу алқовини, пок ашаван мардни, кучли билаклар соҳиби бўлмиш жасоратли илоҳ Дамуйиш Упаманани олқишламоқ истайман.

18

Мазгиллар, қишлоқлар, яйловлар, сувлоқлар, хонумонлар, сувлар, ерлар, гиёҳлар; замин у осмон; покиза бодлар, юлдуз, ой, қуёш ва безавол Анийрон; Сипандмийну яратган жамийки мавжудот, ашаван эрлар ва аёллар ҳамда жамийки

рад ашаванларни шарафламоқ орзуи аъ-
молимдир!

19

Ҳовангоҳ пайти буюк ашаванлар ради-
ни шарафламоқ истайман. Кун, гоҳлар,
ой ва гаҳанборлар радлари — ашаван
радларни олқишламоқ истайман.

20

Завт ва Роспий.

Миязда хуруши, тотли сутлар инъом
айлагувчи Хурдодим ва Амурдодимни ша-
рафламоқ матлабимдир. Жасоратли, тан-
мансара, ахуравий қудрат соҳиби, қат-
тиққўл ва порсо Суруш, бу номдор ва
шухратманд илоҳга хушнудлик бўлсин!

21

Ҳавм ва праҳавмни шарафламоқ ис-
тайман; ашаван Сипийтмон Зардушт фра-
вашийси хушнуд бўлсин. У номдор ва та-
момий ҳамд ва алқовларга муносибдир.

Ўтин ва тутунни олқишламоқ истай-
ман; хушнуд бўл, эй Ахура Мазданинг
ўғлини — Озар, эй номдор илоҳ!

Миязда хурушини олқишламоқ орзу
аъмолимдир.

22

Ашаванларнинг фирўз ва забардаст
фравашийларини олқишламоқ истайман;

дину иймондан сабоқ берган мураббий-
муршидлар ва аждодларим фравашийла-
рини шарафламоқ истайман.

23

Барча сарвар ашаванларимни мадҳ эт-
моқ истайман.

Барча-барча яхшилик бағишлагувчи,
эзгулик истовчилар — мийну ва жаҳон
илоҳлари, энг гўзал Ҳақиқат — Ашаҳ
қонунларини ҳимоя қилувчилар олқиш
ва ҳамду саного ғоят сазовордирлар!

24

Мен — маздапараст, зардуштий, дев-
лар душмани ва ахуравийман.

Ҳований ашаван — рад ашаванга дуою
олқишлар хушнудлик ва офаринлар
бўлсин!

Ашаванлар — Савангҳий, Всяя рад
ашаванларга дуою олқишлар, хушнудлик
ва офаринлар бўлсин!

Кун, гоҳ ва ой радлар, гаҳанбор ва
йилга дуою олқишлар, хушнудлик ва офа-
ринлар бўлсин!

Завт:

«Яса аху вайрю...» — Завт мени ҳамд
этади.

Роспий:

«Яса аху вайрю...» — Завт мени ҳамд
этади.

Завт:

Донишманд порсо дейди: «Асаргуш
ашот чийт ҳача...»

41

4-SOT

1

Бу эзгу андишалар, эзгу сўзлар ва эз-
гу амаллар; бу Ашаҳ — Ҳақиқат одоби
билан ёйилган ҳавмлар, мияздлар, завр-
лар; хушвақтлик бахш этувчи гўшт; Хур-
дод ва Амурдод; хуш кайфият бахш эт-
гувчи сут; ҳавм ва праҳавм; ўтин ва дуд;
бу ўзгача баҳрамандлик бағишлагувчи ти-
риклик; ашаванлик; радлар ва гоҳларнинг
манзури бўлган ибодат; эзгуликдангина
иборат илоҳий фармон — барчасини
тақдим қилурмиз.

2

Ниҳоят, буларнинг барини шундай
тақдим қилурмиз:

Ахура Мазда, порсо Суруш, Амшоси-
пандлар, ашаванларнинг фравашийлари,
парҳезкорларнинг руҳлари, Ахура Мазда-

нинг Озари, бузрутвор радлар ва саросар
Ашаҳ — Ҳақиқат оламига мақтовлар,
олқишлар, хушнудлик ва офаринлар
бўлсин!

3

Ниҳоят, буларнинг барини шундай
тақдим қилурмиз:

Бу эзгу андишалар, эзгу сўзлар ва эз-
гу амаллар; бу Ашаҳ — Ҳақиқат одоби
билан ёйилган ҳавмлар, мияздлар, завр-
лар; хушвақтлик бағишлагувчи гўшт; Хур-
дод ва Амурдод; хуш кайфият бахш этув-
чи сут; ҳавм ва праҳавм; ўтин ва дуд; бу
ўзгача баҳрамандлик бағишлагувчи тири-
лик; ашаванлик; радлар ва гоҳларнинг
манзури бўлган ибодат; эзгуликдангина
иборат бўлган илоҳий фармон — булар-
нинг барчасини тақдим қилурмиз.

4

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Амшосипандлар, эзгу ният билан умр кечиргувчи, абадул-абад яшагувчи, яхшиликлар муждасини бергувчи гузал Шаҳриёрлар ва аёл Амшосипандлар.

5

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Бу хонумонга қут^барака. Ундаги чорполар, ашаванзода мардлар ва бундан буюн ушбу хонадонда таваллуд тошувчиларга қут-барака.

6

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Ашаванларнинг эзгу ва қудратли Фравашийлари ашаванларга имдод бергай.

7

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Фарриҳманд ва раюманд дадар Ахура Маздага; мийнулар ва Амшосипандларга мақтов, олқиш, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

8

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Гоҳларнинг илоҳлари; ашаван радлари; ашаван Ҳований — ашаваний радга мақтов, олқиш, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Ашаван Савангҳий ва Вяся, ашаваний радларга ҳамдлар, олқишлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Кенг яйловли Мехр, ўша минг кулокли, ўн минг кўзли буюк илоҳ, кенг яйловлар бахш этгувчи Ромга олқиш ва мақтовлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

9

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаван Раписвийн ашаванга ҳамд ва олқишлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаванлар — Фрадот Фшу ва Зантум ашаванларга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Ардабиҳишт ва Ахура Мазданинг Озарига ҳамд-санолар, хушнудлик ва олқишлар бўлсин!

10

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаван — Узойирийн ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва олқишлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаванлар — ашаван Фрадот Вийра ва Дахйумига ҳамд-санолар, хушнудлик ва олқишлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Бузругвор рад Алам Напат ва Мазда яратган сувларга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

11

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаван — Авийсрусрям ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаванлар — ашаван Фрадот Виспам ва Зардуштумга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Ашаванларнинг фравашийлари, аёллар ва уларнинг фарзандлари; Яйря Хушпий; эзгу яратилмиш бўлган Ама; Ахура Мазда яратган Баҳром ва бахтиёр Упарантга ҳамд-санолар, олқиш ва мақтовлар бўлсин!

12

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаван — Ушоҳин ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаванлар — Бирижях ва Нманях ашаванларга ҳамд-санолар, хушнудлик ва олқишлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Оламларга саодат бахш айлагувчи пор-

со Суруш; энг ростгуй Рашн; дунёга кенглик бергувчи жаҳонпарвар Арштодга ҳамд-санолар, мақтов ва олқишлар бўлсин!

13

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Ой илоҳлари — ашаван радлар; ашаван рад Андармоҳ ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаванлар — Вайшаптгаса ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

14

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Гаҳанбор илоҳлари — рад ашаванлар — Майдозарим ашаван — рад ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Рад ашаван — Майдошам ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаван — Патя Шҳим ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаван — Айасрим ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаван — Майдярим ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаван — Ҳамаспатмадам ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Рад ашаванлар — йил илоҳларига ҳамд-санолар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

15

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Ҳований теграсида бўлмиш ўттиз уч рад ашаванлардан иборат ва энг олий Ашаҳ—Ҳақиқатга тааллуқли бўлган; Мазда таълим бериб, Зардушт сўйлаган рад-

ларга олқишлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

16

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Завол билмас бузругвор ашаванлар Аҳура ва Меҳр; юлдузларни кашф айлаган Сипандмийну; фарриҳманд ва раюманд Типтар юлдузи; сигир наслени (уругини) асрагувчи Ой; Аҳура Мазданинг Нигоҳи — учқур тулпорли Куёш; буткул сарзаминларнинг шаҳриёри бўлмиш Меҳрга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Фарриҳманд ва раюманд Ҳурмузд кунига ҳамд-санолар, олқиш ва офаринлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Ашаванлар ойи фравашийларига ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

17

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Сен, эй Аҳура Мазданинг ўғлони Озар ва сиз, эй барча озарлар! Сизларга олқиш, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Эзгу сувлар ва Мазда яратган жамийки сувлар ва гиёҳларга ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

18

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Судманд варжованд мансараси; девларга қирон солгувчи низом — Зардушт низоми; энг антиқа равиш ва эзгу маздапарастлик динига ҳамд-санолар, мақтов ва офаринлар бўлсин!

19

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Мазда бунёд айлаган, Ашаҳ — Ҳақиқатга осойишталик бахш этгувчи Ушйидарина тоғи; Ашаҳ — Ҳақиқатга осудалик инъом этгувчи Мазда яратган барча тоғлар; Мазда яратган каённий Фарр; Мазда халқ қилган бўйинсунмас Фаррга ҳамд-санолар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Эзгу Аша; эзгу Чиста, эзгу Ириси, эзгу Расастат, Фарр ва Мазда бунёд этган казо ва қадарга ҳамд-санолар, олқиш ва мақтовлар бўлсин!

20

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Ашаваннинг эзгу алқови; мард ва пок ашаван, забардаст билаклар соҳиби Дамуйиш Упаманага ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар булсин!

21

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Бу мазгиллар, қишлоқлар, яйловлар, хонумонлар, шух-шан жилгалар, сувлар, заминлар, гиёҳлар; бу замин ва у осмон ва ашаван бод; юлдузлар, ой, қуёш; абадий Анийрон; Сипандмийну яратган жамийки мавжудот; рад ашавашлар ҳисобланмиш барча-барча ашаван эр-аёлларга ҳамд-санолар, хушнудлик ва олқишлар бўлсин!

22

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Буюк ва бетимсол ашаванлар; кун, гоҳлар, ой, гаҳанборлар ва йилким ҳақиқий рад ашаванлардир, уларга ҳамд-сано, хушнудлик ва олқишлар булсин!

23

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Роспий:

Ахура Мазда халқ қилган жанговар силоҳли, қўрқув билмас та^мансара ва порсо Сурушга ҳамд-санолар, шодмонлик ва алқовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Ашаван Сипийтмон Зардушт фравашийсига ҳамд-санолар, шодмонлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Эй, Ахура Мазданинг Озари, сенга шодмонлик, комронлик, фирўзлик ва мақтовлар бўлсин!

24

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Ашаванларнинг забардаст ва фирўз фравашийлари; илк эътиқод ва иймондан сабоқ берган мураббийлар фравашийлари ва аждодлар фравашийларига ҳамд-санолар, шодмонлик ва олқишлар бўлсин!

25

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Барча рад ашаванларга ҳамд-сано, шодмонлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай тақдим қилурмиз:

Барча эзгулик уругини тарқатувчилар — мийну ва дунё илоҳлари — Ашах — Ҳақиқатнинг энг гўзал одобрини башариятга ёйгувчиларга ҳамд-санолар, шодмонлик ва офаринлар бўлсин!

Ампосипандлар, комил хулқли шаҳриёрларни олқишлайман!

26

«Йингҳи ҳотам...»¹⁰⁰: «Мазда Ахура Ашах — Ҳақиқат нурлари остида энг мақбул амаларни бажаргувчи зотларни биледи. Мен ҳам шундай зотларниким, улар бор эдилар ва бундан кейин ҳам бўладилар, номма-ном олқишлайман ва ҳамд-сано билан уларга яқин келаман...»

44

5-ЎОТ

1

Завт:

Ниҳоят, Ахура Маздани олқишлаймиз.

Шаҳриёрдир, бузругвордир. Биз Уни мадҳ этамиз. Унинг зебо хилқатини куйлаймиз. У мумтоз олам ва Ашах — Ҳақиқатни яратди. Сувлар ва эзгу гиёҳларни яратди. Ёруғлик, замин ва жамийки яхши нарсаларни ато айлади.

2

Унинг солиҳ амалли шаҳриёр ва бузругворларини энг мақбул алқовларимиз билан мадҳ этамиз. Улар оламни кўриқлайдилар, ҳифзу ҳимоят этадилар.

3

Уни, инчунин, пок аҳуравий ва мақбул маздовий исмлар воситасида олқишлаймиз.

Уни жону дилимиз билан олқишлаймиз.

Уни, ашаван мардлар ва ашаван аёллар фравашийларини мадҳ этамиз.

4

Шу жумладан, Ардабиҳиштни мадҳ этамиз. У — энг зебо Амписипанд, ёруглик, бошдан-оёқ яхшиликдир.

5

Баҳман, Эзгу Шаҳриёвар, Эзгу Дин яхшилик тақдири, эзгу Сипандормазни мадҳ этамиз.

6

«Йингхи хотам...»

«Мазда Ахура Ҳақиқат — Ашах нурлари остида энг мақбул амалларни бажарувчи зотларни билади. Мен ҳам шундай зотларниким, улар бор эдилар ва бундан кейин ҳам бўладилар, номма-ном олқишлайман ва ҳамд-сано билан уларга яқин келаман».

6-ЎОТ

1

Дадар Ахура Маздани олқишлаймиз.

Амписипандлар, эзгу ва солиҳ амалли Шаҳриёрларни мадҳ этамиз.

2

Гоҳларнинг ашаван илоҳлари — рад ашаванларни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Ҳований ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Савангхий ашаван, Вая ашаванни олқишлаймиз.

Номдор илоҳ, минг қулоқли, ўн минг кўзли, кенг яйловлар соҳиби Меҳрни олқишлаймиз.

Яхши яйловлар бағишлагувчи Ромни олқишлаймиз.

3

Рад ашаван — Раписвийн ашаванни мадҳ этамиз.

Рад ашаванлар — ашаван Фрадот Фшу за Зангум ашаванни олқишлаймиз.

Ардабиҳишт ва Ахура Мазданинг ўғлони Озарни олқишлаймиз.

4

Рад ашаван — Узойирийн ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Фрадот Вийра ва Дахйум ашаванни мадҳ этамиз.

Буюк рад, олий шаҳриёр, учқур отли Апам Напатни олқишлаймиз.

Ашаван Мазда яратган ашаван сувларни олқишлаймиз.

5

Рад ашаван — Авийсрусрям ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — покиза Фрадот Виспам ва Зардуштумни олқишлаймиз.

Ашаванларнинг пок, забардаст ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз.

Уларнинг аҳли аёл ва фарзандларини олқишлаймиз.

Яйря Хушитийни олқишлаймиз.

Эзгу яратилмиш бўлган Амани олқишлаймиз.

Ахура яратган Баҳромни олқишлаймиз.

Фирўз Упарантни олқишлаймиз.

6

Рад ашаван — Ушохийн ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Бирижях ва Нманях ашаванларни олқишлаймиз.

Оламларга саодат бағишлагувчи порсо Сурушни олқишлаймиз.

Энг ростгўй Рапшни олқишлаймиз.

Дунёларга кенглик бағишлагувчи, жаҳоншарвар Арштодни олқишлаймиз.

7

Рад ашаванлар — ашаван Ой илоҳларини олқишлаймиз.

Рад ашаван — Андармоҳ ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Пурмоҳ ва Вашаптаса ашаванларни олқишлаймиз.

8

Рад ашаванлар — гаҳанбор ашаванларини олқишлаймиз.

Рад ашаван — Майдозарим ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Майдошам ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Патя Шҳим ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Аясрим ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Майдярим ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Ҳамаспатмадам ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — ашаван йил илоҳларини олқишлаймиз.

9

Барча-барча рад ашаванларни олқишлаймиз. Ҳований атрофида булмиш ўттиз уч рад ашаванларни олқишлаймиз.

Улар Мазда таълим берган ва Зардушт сўйлаган энг гўзал Ҳақиқатга тааллуқлидирлар.

10

Завол билмас бузругвор ашаванлар — Ахура ва Меҳрни олқишлаймиз.

Юлдузлар, Ой ва Қуёшни барсам гиёҳи билан олқишлаймиз.

Бутун сарзаминлар Шаҳриёри — Меҳрни олқишлаймиз.

Фарриҳманд ва раюманд Ҳурмузд кунни олқишлаймиз.

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийлари Ойини олқишлаймиз.

11

Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Сени ва барча-барча озарларни олқишлаймиз.

Мазда яратган жамийки ашаван сувларни олқишлаймиз.

Мазда яратган барча ашаван гиёҳларни олқишлаймиз.

Ҳар нарсага яроқли варжованд мансарани олқишлаймиз.

12

Девларни забун этгувчи адолатни олқишлаймиз.

Зардуштнинг одиллигини олқишлаймиз.

Азалий нурни олқишлаймиз.

Эзгу маздапарастлик динини олқишлаймиз.

13

Ашаҳ — Ҳақиқатга осойиш бағишлагувчи Мазда яратган Ушйидарина тогини олқишлаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқатга осудалик бахш айлагувчи барча тоғлар; ғоятда мул осудалик бергувчи Мазда яратган ашаван, рад ашаванларни олқишлаймиз.

Мазда бунёд этган каёнӣ Фаррни олқишлаймиз.

Мазда халқ қилган энгилмас ва фирӯз Фаррни мадҳ этамиз.

Эзгу Аша — қудрат бахш айлагувчи бузругворни олқишлаймиз.

Мазда кашф қилган Фаррни олқишлаймиз.

Мазданинг қазо ва қадарини олқишлаймиз.

14

Ашаваннинг эзгу алқовини олқишлаймиз.

Пок, ҳалол ва мард ашаванни олқишлаймиз.

Забардаст билакли, ёвқур илоҳ Дамуӣни Упаманани олқишлаймиз.

15

Сувлар, заминлар ва гиёҳларни олқишлаймиз.

Манзиллар, қишлоқлар, яйловлар, хонумонлар, сувлоқларни олқишлаймиз.

Қишлоқлар соҳиби Ахура Маздани олқишлаймиз.

16

Энг буюк рад ашаванлар — кун, ой, Гаҳанборлар ва йил илоҳларини олқишлаймиз.

17

Завт ва Роспий:

Хурдод ва Амурдодни олқишлаймиз.

Хушвақтлик бағишлагувчи сутни олқишлаймиз.

Рад ашаван, оламларга фароғат ва кенглик бағишлагувчи қудратли порсо Сурӯшни олқишлаймиз.

Ҳавм ва праҳавмни олқишлаймиз.

Ашаван Сипийтмон Зардушт фравашийси ва қадарини олқишлаймиз.

Утин ва тутунни олқишлаймиз.

Эй, рад ашаван, Ахура Мазданинг ўғлони, ашаван Озар, сени олқишлаймиз!

19

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз.

20

Барча-барча ашаван илоҳларни олқишлаймиз.

Жамийки рад ашаванларни олқишлаймиз.

Рад Ҳований замони, рад Савангҳӣй замони, рад Вяся замони ва барча буюк радларни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

«Мазда Ахура Ҳақиқат — Ашаҳ нурлари остида энг макбул амалларни ба-жаргувчи зотларни билади. Мен ҳам шундай зотларники, улар бор эдилар ва бундан кейин ҳам бўладилар, номма-ном

олқишлайман ва ҳамд-сано билан уларга яқин келаман...»

Роспий:

«Яса аҳу вайрю...» — Завт мени ҳамд этади.

Завт:

Донишманд порсо дейди: «Асартуш ашот чийт ҳача...»

7-ҲОТ

1

Завт ва Роспий:

«Ашим вуҳув...»

Завт:

Ашаҳ — Ҳақиқат русуми билан Хурдод, Амурдодга миязда хуруши ва хушвакглик бағишлагувчи сут бергумдир. Ахура Мазда ва Аммосипандларга хушнудлик бўлсин! Оламларга саодат ва фароғат бағишлагувчи қудрат соҳиби порсо Сурушга хушнудлик бўлсин!

2

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ҳавм ва барсам келтиргумдир. Ашаван Сипийтмон Зардушт фравашийсига хушнудлик бўлсин!

Ашаҳ — Ҳақиқат низоми билан ўтин ва тутун берурман. Ахура Мазданинг ўғлони Озарга хушнудлик бўлсин!

3

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ҳавм бергумдир. Яхши сувлар, Мазда кашф этган энг покиза ва эзгу сувларга хушнудлик бўлсин!

Ашаҳ — Ҳақиқат русуми билан Ашаҳ — Ҳақиқат яратган Ҳазанаипата гиёҳини тақдим этаман.

Мазда кашф қилган сувларга хушнудлик бўлсин!

4

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан бергумдир барсам, завр ва Ашаҳ — Ҳақиқат русуми билан тайёрланган барсам белбогини. Аммосипандларга хушнудлик бўлсин!

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан эзгу фикр, эзгу калом ва эзгу амал хусусида сўз айтгумдир. Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан гоҳларга бергумдир. Ашаҳ — Ҳақиқат номидан эзгу адо этилгувчи илоҳий ҳукмга бергумдир. Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ўзга дунё тириклигидан баҳрамандликка бергумдир — радлар писанд айлагувчи ибодат келтиргумдир. Мийну ва жаҳон илоҳларига хушнуд-

лик бўлсин. Ўз руҳимга хушнудлик бўлсин!

5

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан рад ашаванлар — гоҳлар илоҳларига бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан рад ашаван — Ҳований ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан рад ашаванлар Савангҳий, ашаван Вясяга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат низоми билан кенг яйловлар соҳиби; минг кулоқли, ўн минг нигоҳли, шаън-шавкатли илоҳ Мехрга бағишлайман; яхши яйловлар бергумчи Ромга бағишлайман.

6

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Раписвийн ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Фрадот Фшу ва Зантум ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан Ардабиҳишт ва Ахура Мазданинг Озарига бағишлайман.

7

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Узойирийн ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Фрадот Вийра ва Дахйум ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонунияти билан бузругвор рад — Напат Апам ва Мазда яратган сувларга бағишлайман.

8

Ашаҳ — Ҳақиқат қонунияти билан рад ашаван — Авийсрурян ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Фрадот Виспам ва Зардуштум ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар, уларнинг аҳли абл ва фарзандлари; Яйра Ҳушитий, эзгу яратилмиш Ама; Ахура ато этган Баҳром ва фирӯз Апаратотга бағишлайман.

9

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Ушоҳийн ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Бирижях ва Нманях ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан оламларга кенглик ва саодатмандлик бағишлагувчи порсо Суруш; энг ҳақгўй Раши; даҳрга фирӯзмандлик бағишловчи жаҳонпарвар Арштодга бағишлайман.

10

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Ой илоҳлари; ашаван Андармоҳ — рад ашаван; Пурмоҳ ва Вайшаптаса ашаван — рад ашаванларга бағишлайман.

11

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — гаҳанбор илоҳлари ва рад ашаван — Майдозарим ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Майдошам ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Патя Шҳим ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Айасрим ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Майдарим ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Ҳамаспатмадам ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — ашаван йил илоҳларига бағишлайман.

12

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан Ҳований атрофида бўлган ўттиз уч рад ашаванларга бағишлайман. Улар Мазда таълим берган ва Зардушг сўйлаган энг олий Ҳақиқатга тааллуқлидирлар.

13

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан завол билмас буюк ашаванлар — Ахура ва Меҳр; Сипандмийну яратган юлдузлар;

фарриҳманд ва раюманд Типтар юлдузи; сигир наслини сақлагувчи Ой; Ахура Мазданинг нигоҳи, учкур тулпорли Куёш ва барча-барча сарзаминлар Шаҳриёри — Меҳрга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан раюманд ва фарриҳманд Ҳурмузд кунга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ашаванлар — фравашийлари Ойига бағишлайман.

14

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан сенга бағишлайман, эй Озар — Ахура Мазданинг ўғлони ва барча-барча озарлар!

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан сизга бағишлайман эй, яхши сувлар; Мазда яратган барча сувлар; Мазда бунёд этган барча гиёҳлар!

15

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ҳар нарсаси, ҳар бир юмушга яроқли бўлган варжованд мансараси; девларга қарши низоми; зардушгий низоми; азалий ёруғлик ва эзгу маздапарастлик динига бағишлайман!

16

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан Ашаҳга осойишталик бағишлагувчи, Мазда бунёд айлаган Ушийдарина тоғи; Ашаҳ — Ҳақиқатга осудалик бергувчи жамийки тоғлар; Мазда бунёд айлаган ва мўл-кўл фароғат бахшида этгувчи; Мазда халқ қилган Каений Фарр ва Мазда яратган энгиб бўлмас Фаррга бағишлайман!

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан эзгу Аша; эзгу Чиста; эзгу Ириси; эзгу Расатат; Фарр ва Мазданинг қазою қадарига бағишлайман.

17

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ашаваннинг самимий алқови; мард ва пок ашаван; кўркмас ва забардаст илоҳ Дамуйиш Упаманага бағишлайман!

18

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан бу мазгиллар, кишлоқлар, яйловлар, хонумонлар, сувлоқлар, сувлар, заминлар, гиёҳлар; бу замин ва у осмон; ашаван бод; юлдузлар, ой, куёш; абадий Анийрон, Сипандмийну яратган жамийки мавжудот; рад ашаванлар бўлмиш эр ва аёл ашаванларга бағишлайман!

Ҳавангоҳ чоғи Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — қун, гоҳлар, ой ва Гаҳанбор радларига бағишлайман.

20

Завт ва Роспий: Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан Хурдод, Амурдод ва хушнудлик бергувчи сутга миязд хурушини бахш этаман; қатғик уруш қуроли соҳиби бўлмиш тан-мансара, қурқув билмас ашазан, ахуравий Сурушга, ул шаън-шавкатли илоҳга хушнудлик бўлсин!

21

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ҳавм за праҳавм бағишлайман. Шаън-шавкатли илоҳ, ашаван Сипийтмон Зардушт фравашийсига хушнудлик бўлсин!

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ўтин ва тутун бахш этаман. Эй, шаън-шавкатли илоҳ, Ахура Мазданинг Озари, сенга хушнудлик бўлсин!

22

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ашазанларнинг қудратли ва фирўз ашаванлари; илк дин мураббийларининг фравашийлари ва аҳо-аждодлар фравашийларига бағишлайман!

23

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан барча-барча пок ва ҳалол радларга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан барча яхшилиқ аҳли; мийну ва жаҳон илоҳлари; улар энг яхши Ашаҳ — Ҳақиқатдирлар ва энг олий олқишларга муносибдирлар.

1

Завт ва Роспий:
«Ашим вухув...»

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан Ахура Маздани олқишловчига миязд хуруши; Хурдод ва Амурдод; хушвақтлик бағишлагувчи сут; ҳавм ва праҳавм; ўтин ва тутун бахш айлағумдир.

«Ахуна Вайряҳ...»

* Бу икки жумла Ахура Маздага тааллуқли бўлиб, олқишловчига қаратиляпти.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ҳузуримизга ошиқинг. У бахш айлағувчи суду зиёндан ҳамма огоҳ бўлсин.*

Эй, Мазда Ахура!

Сенга олқиш бағишлагувчи пайгамбарлар деб ном олдик ва буни қабул айлалдик. Бизни динимиз оқибатидан огоҳ этдинг, шодмиз!

25

Сен бу қисматни бизга раво айладиңг. Тириклигимизда — бу дунё ҳаётида ва мийну оламида сен ва Ардабиҳишт билан абадий ҳамнишин бўлғаймиз.

«Яса аху вайрю...»

26

«Ахуна Вайряҳ...»ни олқишлаймиз.

Тўғри сўзни олқишлаймиз.

Ашаваннинг самимий ҳамдини олқишлаймиз.

Забардаст ва қўрқмас илоҳ Дамуйиш Упаманани олқишлаймиз.

Хурдод ва Амурдодни олқишлаймиз.

Хушвақтлик бағишлагувчи сутни олқишлаймиз.

Ҳавм ва барсамни олқишлаймиз.

Ўтин ва тутунни олқишлаймиз; мард ашаваннинг алқовларига алқов бўлсин!

27

«Йингҳи хотам...»

28

Роспий «Яса аху вайрю...»

«Завт»:

«Асартуш ашот чийт ҳача...» дейди порсо ва мард донишманд

8-SOT

Тўғри сўз, ашаваннинг эзгу дуоси, забардаст Дамуйиш Упамана, ҳавм ва мансара, ашаван Зардушт Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ҳузуримизга келади.

2

Роспий:

— Сиз, эй халойиқ! Бу мияздани тановул қилинг! Эй, ашаванларча ва мардоналарча буни ўзига лойиқ кўрганлар!

3

Завт:

— Эй, Амшосипандлар! Эй, маздапарастлик дини! Эй, эзгу илоҳлар! Эй, эзгу илоҳалар! Эй, сувлар! Эй, гиёҳлар! Эй, заврлар!

Кимда-ким маздапарастлар орасида бўлиб, ўзини маздапараст ва Апах — Ҳақиқатнинг энг яхши издоши билиб, аксинча, Апах — Ҳақиқат оламини жодугарлик воситасида вайрон этса, уни бизга кўрсатинг!

4

Кимда-ки маздапарастлар орасида ўзидан сўралган сўзга жавоб айламаса, унга жодугарлик жазоси раво бўлмайди.

«Ашим вуҳув...»

«Яса аху вайрю...»

5

— Эй, Ахура Мазда!

Шоядки, ўз мақсад ва мароминг билан яратганинг махлуқларга — сувлар, гиёҳлар, барча ашанажод аждодларга шахриёрлик қилсанг!

Шоядки, Апах — Ҳақиқатга қудрат ва тавонолик, дуружга нотавонлик бахш айласанг!

6

Коми раво бўлсин Апах — Ҳақиқатнинг!

Ноком бўлсин дуруж!

Сипандмийну олаמידан тозалансин, нари кетсин, йўқолсин ва ноком бўлсин ДУРУЖ!

7

Энди мен — Зардушт — хонумонлар, кишлоқлар, шаҳарлар ва ўлкаларнинг раҳбарларига юзланай, токи улар ахуравий ва зардуштий динига бўйинсунсинлар; бу дин талабига кўра сўзласинлар ва амал қилсинлар!

8

Роспий:

Апах — Ҳақиқат оламига бошдан-оёқ осойишталик ва кенглик орзу қиламан.

Дуруж оламига саросар огирлик ва танглик тилайман.

«Ашим вуҳув...»

Апах — Ҳақиқатпарвар ҳавмга шодмонлик, хушнудлик, мақтов ва олқишлар бўлсин!

Завт менга дейди: «Яса аху вайрю...»

Роспий:

Завт менга дейди: «Яса аху вайрю...»

Завт:

Порсо ва мард донишманд дейди: «Асаргуш ашот чийт ҳача...»

ЯСНА, 9-11-ЎҚУ

(\$АВМ ЯШТ)

9-ЎҚУ

1

Ҳовангоҳ маҳали Зардушт олов атрофини тозалаб, оро берар ва гоҳларини куйлар эди: Ҳавм унинг хузурига келиб, ўзини намоён қилди.

Зардушт ундан сўради:

— Кимсан эй мард? Оловли ва абадий жонинг билан менинг кўзларимга энг гўзал жисмингни намоён айладинг ва мен сени бу астуманд оламида кўриб турибман?

2

Шунда ўлимни узоқлаштирувчи ашаван Ҳавм менга жавоб берди:

— Менман ўша ўлимни узоқлаштирувчи ашаван Ҳавм. Эй, Сипийтмон! Мени ахтар, қидириб топ ва менинг шарбатиМени ол. Барча махлуқлар энг охириги на-

фасда мени олқишлаганлари каби сен ҳам мени ҳамд эт.

3

Зардушт унга деди:

— Ҳавмга олқишлар бўлсин! Эй, Ҳавм! Бу астуманд оламида инсонлар орасидан ким биринчи бўлиб сенинг шарбатингни олди? Унга нечук мукофот лойиқ топилди ва у қандай толега сазовор бўлди?

4

Шунда ўлимни узоқлаштирувчи ашаван Ҳавм менга жавоб берди:

— Илк бор астуманд оламида яшовчи инсонлар орасидан Вайвангхон¹⁰¹ мендан ичимлик олди. Бу шараф унга насиб этди ва у фарзанд соҳиби бўлди. Жамшид таваллуд топди. У — яхши сурувлар

соҳиби, одамлар орасида энг эътиборли, ҳур чеҳра. Жамшид ўз шаҳриёрлигида жонварлар ва одамларни ўлим билмас, сувлар ва гиёҳларни қуримайдиган ва емишларни мўл-кўл айлади.

5

Жасоратли Жамнинг шаҳриёрлиги замонида на қаҳратон бор эди, на саратон; на кексалик бор эди, на ўлим, на девлар •ратган рашк.* Ота-ўғил ҳар бири бир-бировига ўн беш яшар навқирон бўлиб кўринарди.

Яхши сурувлар соҳиби жасоратли Жам Вайвангхон ўғлони шаҳриёрлик қилган замонларда ана шундай эди.

6

— Эй, Ҳавм!

Астуманд оламда яшовчи инсонлардай; кинчи бўлиб ким сенинг сувингни олди? Унга қандай мукофот насиб айлади ва нима билан тақдирланди?

7

Шунда ўлимни узоқлашгиргувчи ашаван Ҳавм менга жавоб берди:

— Астуманд олами инсонлари орасида иккинчи бўлиб Отбийн¹⁰² мендан чимлик олди. Бунинг эвазига унга фарзанд насиб айлади. У — Фаридун...¹⁰³

... У уч огиз, уч калла, олти кўз, минг бир ҳийла-тадбирли Ажи Даҳокни мағлуб айлади.

8

Уша жуда зўр дуруж — девни; ўша : ламни майиб қилгувчи дурванд; ўша — Астуманд оламини ва Ашаҳ — Ҳақиқатни Яўқ қилиб ташлаш учун Аҳриман бунёд айлаган ёвуз қудратни Фаридун яқсон қилди.

9

— Эй, Ҳавм!

Астуманд оламида яшовчи инсонлардан учинчи бўлиб ким сенинг сувингни : 'о.и'? Унга қандай мукофот насиб айлади? У нима билан тақдирланди?

10

Шунда ўлимни узоқлашгиргувчи ашаван Ҳавм жавоб берди:

— Астуманд оламида яшовчи инсонлар орасидан учинчи бўлиб Сом¹⁰⁴ хонадонининг энг қудратли намояндаси Атраг менинг сувимни олди. Бунинг эвазига у шуқуҳманд ва олий саодат соҳиби икки ўғлон билан тақдирланди. Бири — Уруваҳшя¹⁰⁵, иккинчиси — Гаршасп. Бири — адолатни устувор айлагувчи Ҳакам; иккинчиси забардаст, тик соч гурзибардор...

11

Ким у шохдор аждаҳони ўлдирди...

Кун ярмида Гаршасп темир ўчоқда аждаҳонинг кўрагида овқат пиширмоқда эди. Иссиқлик таъсир қилган тубанкор аждаҳо қаттиқ қалқди ва ўчоқдаги қайноқ сув пароканда бўлди. Гаршасп Наримон эпчиллик билан ўзини бир четга олди.

12

— Эй, Ҳавм!

Астуманд оламида яшовчи инсонлар орасидан тўртинчи бўлиб кимга сенинг шарбатинг муяссар бўлди?

Бунинг эвазига у нечук мукофотга сазовор бўлди ва нечук тақдирланди?

13

Шунда ўлимни узоқлашгиргувчи ашаван Ҳавм менга жавоб берди:

— Замин инсонлари орасидан тўртинчилардан бўлиб Пурушаспа¹⁰⁶ менинг шарбатимга ноил бўлди. Бу ҳолнинг мукофоти ўлароқ сен унинг хонадониди дунё сахнига оёқ қўйдинг.

Эй, девлар душмани; Эй, Пурушаспа оиласидан бўлган Ахура динининг пайрави покиза Зардушт!

14

— Эй, номи улуғ Зардушт! Сен Ийрон Вийжда¹⁰⁷ илк бор «Аҳуна вайрях...» дуосини гоят хуш овозда тўрт қарра қуйладинг. Дуонинг ярмини баланд овозда адо этдинг.

15

— Эй, Зардушт! Эй, қудратлилардан қудратлироқ, эй, ботирлардан ботирроқ, эй, эпчиллардан эпчилроқ, сен икки жаҳон саодатига ноил бўлдинг!

Сен бундан бурун ер юзиди одамлар

* Ушбу тавсифни «Авесто»да бир неча ўринда учратиш мумкин. Бироқ баъзи ўринларда «рашк» ўрнига чирк, кир, ифлос-
• V ? .аби сифатлар ҳам қўлланилган.

каби яшаб юрган девларни ер остига китиб юбординг!

16

Шунда Зардушт деди:

— Ҳавмга олқишлар бўлсин! Эзгу ҳавм: энг яхши мавжудот бўлган Ҳавм; ҳаққоний яратилган Ҳавм; ғоят дармонбахш; заррин ва мулойим шохли Ҳавм; руҳу равонга шифо ва қудрат бахш айлагувчи!

17

— Эй, заррин Ҳавм!

Сенинг сархушлигингни ҳузуримга чорлайман. Жасурлик, дармон, баракот, юксаклик, тан қудрати ва ҳар нечук фарзоналикни бу ерга чорлайман.

Сени ҳузуримга чорлайман, токи мурадлари ҳосил шаҳриёр, жангларда музаффар ва дуружга барҳам бергувчилар каби яратувчилар сафига қўшилсам.

18

Сени ҳузуримга чорлайман, токи барча ёмонлик истовчилар кирдикорини нест айлай; хоҳ улар девлар бўлсин, хоҳ дурванд одамлар бўлсинлар; хоҳ зolimлар бўлсинлар, хоҳ кавайлар¹⁰⁸ ё қарашлар¹⁰⁹; хоҳ ту-банкорлар бўлсинлар, хоҳ икки оёқли ашмуғлар¹¹⁰ ва тўрт оёқли бўрилар; хоҳ макр билан от сурувчи душманлар бўлсин.

19

— Эй, ўлимни узоқлаштиргувчи Ҳавм!

Мен сендан илк бахшишни истайман:

Ашаванларнинг олий тириклиги — ҳар нечук осойишталиклар макони бўлган ёруғ биҳиштни муяссар айла!

— Эй, ўлимни узоқлаштиргувчи Ҳавм!

Ушбу иккинчи бахшишни истайман:

Менинг танамга саломатлик бахш айла.

— Эй, ўлимни узоқлаштиргувчи Ҳавм!

Ушбу учинчи бахшишни истайман:

Менинг жонимга узоқ ҳаёт бахшида қилгил!

20

— Эй, ўлимни узоқлаштиргувчи Ҳавм!

Ушбу тўртинчи бахшишни истайман:

Шундай қилки, менинг муродим ҳосил бўлсин ва ер юзига жасур, шодмон ҳолатда оёқ қўяй. Дуруж фитналарига ва хуржларига барҳам берай.

— Эй, ўлимни узоқлаштиргувчи Ҳавм!

Ушбу бешинчи бахшишни истайман:

Шундай қилки, мен ер юзига бахтли ва жангларни йўқ қилгувчи бўлиб кириб келайин ҳамда дуруж кутқуларига, фирибу фитналарига шикаст етказай!

21

— Эй, ўлимни узоқлаштиргувчи Ҳавм!

Ушбу олтинчи бахшишни сендан истайман:

Шундай қилки, биз биринчи бўлиб, ғоратгар, йўлўсар қароқчи ва бўрилар тажовузидан огоҳ бўлайлик. Ҳеч ким биздан бурун улардан воқиф бўлолмасин.

22

Ҳавм тулпор сағрида учгувчи жасоратлиларга куч-қудрат бахш айлади.

Ҳавм ҳомилали аёлларга машҳур ўғлонлар ва ашаван фарзандлар беради.

Ҳавм дилҳоҳлик билан наск (китоб) мутолаа қилганларга поклик ва фарзоналик бағишлайди.

23

Ҳавм эрга чиқолмаган болиғаларни улар уни истеъмол қилганлари заҳоти майл пайдо қилсалар вафодор эрга муяссар этади.

24

Кирсонийни¹¹¹ шаҳриёрликдан маҳрум айлаган ҳам Ҳавм эди. Кирсоний ўз шаҳриёрлигидан масрур шундай нола чекарди: «Бундан буён отурбон — тарққиёт йўлини тўсгувчи ва уни ман қилгувчи — ўз динини ёймоқ учун менинг сарзаминимга оёқ босолмайди!»

25

—Эй, Ҳавм!

Рўзгоринг обод бўлсин, сен ўз қудратинг билан саодатли шаҳриёрсан!

Рўзгоринг обод бўлсин, сенинг зиёда чин сўзларинг бор!

Рўзгоринг обод бўлсин, сен жамийки чин сўзлар сўровидан бениёзсан!

26

Мазда илк бор ўз дини тузган мийнувий юлдузлар каби белбоғни сенга муносиб кўрди.

Шундан буён камар белинга, тоғлар қифтида мансарага паноҳсен.

27

— Эй, Ҳавм! Эй, Хожакудо! Эй, Деҳхудо! Эй, Шаҳрбон! Эй, Шаҳриёр! Эй, поклик ва фарзоналикда бирламчи!

Қудрат, фирўзлик, купойиш ва ҳалоскорлик бағишлагувчисен, эй Ҳавм! Сени ўз вужудимга чорлайман.

28

Мени ҳасадгўйларнинг ҳасадидан ўз паноҳингда асрагайсан!

Қаҳр-газаб соҳибларини бизлардан арит!

Кимда-ким бу уйга, бу қишлоққа, бу шаҳар ва бу ўлкага зарар еткургидек бўлса, унинг ойқларидан қувватни мосуво, икки қулоғини қар ва бад ниятларини паришон қил!

29

Кимки бизнинг аъмолимиз ва жисми-мизга нисбатан ҳасадгўйлик қилса, ҳар икки оёғидан жудо бўлсин, икки қўли ҳаракатдан тинчисин ва икки нигоҳ билан заминку мавжудотни кўрмоқдан маҳрум бўлсин!

30

— Эй, заррин Ҳавм!

Ашаван жисмини нобуд қилувчи сарик тусли, даҳшатли ва заҳарли аждаҳони ўз вужудинг билан қайтар!

— Эй, Олтин Ҳавм!

Ашаван жисмини нобуд қилувчи нобакор қароқчи, қонхўр ва озор бергувчинини қураш билан мағлуб қил!

31

— Эй, заррин Ҳавм!

Ашаван жисмини нобуд қилувчи ситамкор дурвандни жанг билан яқсон айла!

— Эй, Олтин Ҳавм!

Ашаван жисмини хор қилувчи, Мазда динидан огоҳ бўлса-да унга бўйинсунмас, тирикликни тубанлаштирувчи нопок ашмуғни сарнигун қил!

32

— Эй, заррин Ҳавм!

Ашаван жисмини нобуд айлагувчи, гуноҳкорларни ўз паноҳида асрагувчи ва аъмоли шамол таъсирида қалқиб турган булутга ўхшаш жодугар хотиндан ўзинг асра!

— Эй, Олтин Ҳавм!

Ашаван жисмини нобуд қилувчи ҳар нечук кимсадан паноҳ бўл!

1

Девлар ва мода девлар, бу ердан даф бўлинг!

Олийжаноб Суруш бу ёнга келсин!

Олийжаноб Аша бу ерда қолсин!

Олийжаноб Аша Аҳура ва Ашаҳ — Ҳақиқатпарвар Ҳавм бўлган бу хонумонла ором олсин!

2

— Эй, донишманд!

Мен бож^ш билан ҳавм новдаларини ;; зига жо этган ва илгорлик бағишлагувчи ҳованингни олқиш этаман!

— Эй, донишманд!

Мен бож билан ҳавм новдаларини мардоналик билан ўзига олган ва юксаклик бағишлагувчи ҳованингни мадҳ этаман!

3

— Эй, Ҳавм!

Мен сенинг жисмингни тоғлар бошида •ндиргувчи булут ва ёмғирларни олқишлайман!

Мен сени ундирган тоғ чўққиларини : лқишлайман!

4

— Эй, пок Ҳавм!

Мен сени ўз бағрида ундирган серҳосил ва кенг заминни олқишлайман!

Мен сени гиёҳлар паҳлавони, хушбўй, олийжаноб Мазда гиёҳи қилиб ўстирган сарзаминни олқишлайман!

— Эй, Ҳавм!

Тоғлар чўққисида униб-ўс ва ҳамма ерда шоду хуррам бўл!

Шубҳасиз, сен Ашаҳ — Ҳақиқат сарчашмасан!

5

Роспий:

— Эй, Ҳавм!

Менинг божим туфайли илдизларинг, тананг ва шохларинг билан хуш бўл!

6

Завт:

— Агар олқиш айласалар Ҳавм зиёда бўлмай!

Ҳавмни тараннум қилган одам саодатли бўлмай!

Ҳавмнинг бир сиқими; Ҳавмнинг

бирозгина мақтови; ҳавмнинг бир қатраси минг девни ҳалок этмакка қодирдир.

7

Қайси хонадонга Ҳавм келтирсалар, унга бағишланган қўшиқни куйласалар, унинг чорабахш ва эзгуликларини олқиш этсалар, уша хонадондаги ҳар нечук ифлослик ва залолат нобуд бўлади.

8

— Дарҳақиқат, қолган барча майллар қонли ғазабни қузғайдилар. Бироқ ёлғиз Ҳавм майи Ашаҳ — Ҳақиқат одобини беради ва унинг сархушлиги танга қувватдир.

Қай бир халқ Ҳавмни гудак каби навозиш қилсалар, Ҳавм уларга мадад қўлини чўзади ва уларнинг танларига дармон бахш айлайди.

9

— Эй, Ҳавм!

Менга дармон бағишлагувчи дармонларингдан бахш айла!

— Эй, Ҳавм! Сен ўзинг душманларингга шикаст бергувчи қудратингдан менга ҳам бахш эт!

Сенинг дўстинг ва олқишловчинг бўлишни истайман.

Дадар Аҳура Мазда ёлғиз дўст ва олқишловчинини эъзозлагай, чунончи, Ардабиҳиштни эҳтиром этгани каби.

10

Сенга, эй жасорат соҳиби, яратгувчи Мазданинг ўзи хунар ўргатди.

Сенга, эй мардлик соҳиби, яратгувчи Мазданинг ўзи Албурз тоғида хунар ўргатди.

11

Шунда бир синалган покиза қуш сени чор атрофга — Упойирий саина тоғи¹¹³ чўққиларига; Старусара тоғи¹¹⁴ баландликларига; Кусрупата тоғи¹¹⁵ этакларига; Вийш паса¹¹⁶ тоғи атрофи ва Спийта гуна тоғи¹¹⁷ ён-бағрига ёйиб юборди.

12

Шундан сўнг, бу тоғлар бағрида сершира, хилма-хил ва тилларанг бўлиб, нашъу намо топасан.

— Эй, Ҳавм!

Сенинг дармонларинг Баҳман хушлугига пайвастандир.

Ниҳоят, эгри ниятни мендан қайтар ва нобуд айла. У мен билан доимо курашда.

13

Ҳавмни олқишлайман, у дарвиш ва тавагонгарнинг ниятини улуг қилади.

Ҳавмни олқишлайман, у дарвишнинг орзусига шу қадар улутворлик бахш этадики, у ўз ниятига етади.

— Эй, сутга ийланган олгин Ҳавм!

Сендан баҳра топганларга кўплаб ўғлонлар насиб этасан, уни покрок ва фарзонарок қиласан.

14

Ҳавм шарбатини ичганлар кўнгилларига қараб гав дарфаш¹¹⁸ каби тебранмасликлари лозим.

Сендан сархуш бўлганлар зиндадиларча олга бормоқлари, эгчил, қудратли бўлмоқлари лозим, эй ашаван Ҳавм, эй, ашаҳпарвар!

Мен ўз масрур вужудимни сенга бағишлайман.

15

Отурбон ва Ҳавмни ҳийла билан йўлдан оғдирмоқчи бўлган хирадсиз нобакор хотинни ночиз деб биламан. Зеро, унинг ўзи йўлдан озгандир ва нобуд бўлгусви.

Ҳавмга назр қилинган таомларни тановул қилган одамга яхши, отурбон фарзандлар ато қилади.

16

Беш нарсага боғланганман. Беш нарсадан чекинганман.

Эзгу фикрга боғланганман. Ёвуз фикрдан чекинганман.

Эзгу каломга боғланганман. Ёвуз каломдан чекинганман.

Эзгу амалга боғланганман. Ёвуз фикрдан чекинганман.

Бўйинсунгувчига боғланганман. Бўйин тоблагувчидан чекинганман.

Ашаҳ — Ҳақиқатга боғланганман. Дурждан чекинганман.

Икки мийнунинг энг сўнгги кураши бош кўтарадиган қиёмат кунига қадар шундайман.

17

Шунда Зардушт деди:

— Мазда яратган Ҳавмга саломлар бўлсин!

Мазда яратган Ҳавм олийжанобдир.

Ҳавмга саломлар!
Барча ҳавмларни олқишлаймиз!
Сени қумуш тапгдан¹¹⁹ олгин тапгта
қуяман.
Сени ерга тукмайман, зеро муқаддас
ва аржумандсан.

18

Хоҳ улар тоғ чўққиларида ўссинлар,
хоҳ даралар тубида; хоҳ дарё соҳилларида.

Биз тангликда ва хотинлар бандида*
бўлган Ҳавмларни-да олқишлаймиз.

Будир сенинг қўшиқларинг, Эй Ҳавм!

Будир сенинг олқишларинг!

Будир сенинг саломинг!

Будир ҳақлик ва фирўзлик бағишлагувчи,
душманлар қошида дармон ва чора бағишлагувчи Ашаҳ — Ҳақиқат сўзлари*
ри*

19

Булар бари сенингдир, аммо менга сенинг
сархушлигинг шитоб билан етиб келгай.

Ёруғлик билан етгайдир сенинг сархушлигинг.

Қувват бағишлагай сенинг сархушлигинг.

Ўша саодатли зот ушбу каломлар билан
сенинг ҳақингда қўшиқлар куйлагай.

20

Оламга қудрат бахшида бўлсин!

Оламга олқишлар бўлсин!

Самимий сўзлар оламга бўлсин!

Бахт^саодат оламга бўлсин!

Фаровонлик бўлсин оламга!

Олам обод бўлсин!

«Олам ободлиги учун гайрат кўрсатмоқ
лозим, уни яхшилик билан асрамоқ ва ёруғлик сари элтмоқ керак».**

21

Олгин баргли Ҳавмни олқишлаймиз.

Оламларга кенглик бағишлагувчи Ҳавмни
олқишлаймиз.

Ўлимни узоқлаштиргувчи Ҳавмни
олқишлаймиз.

Барча Ҳавмларни олқишлаймиз.

Ниҳоят ашаван Сипийтмон Зардушт
фравашийсини олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

11-SOT

1

Роспий:

— Бегумон учлик поклар — сигир, от
за Ҳавм нафрат ўқийдилар.

Сигирнинг завгта нафрати:

— Мен пишиб етилган паллада ҳожат-
мандларга бермай, ўз хотин, фарзанд ва
хорнингни ўйласанг, фарзандлардан ай-
гилиб, бадномликка дучор бўлгайсан.

2

Отнинг суворага нафрати:

Тулпорларни жиловлаш насиб қилма-
ин; отларга миниш муяссар бўлмасин;

айғирларга эгар урмоққа етмасин, эй ул-
лим, ўз қудратини мардлар анжумани
лмиш асприйсда¹²¹ кўрсатмас экан.

3

Ҳавмнинг ичгувчига нафрати:

Фарзандларидан жудо бўлиб, бадном-

ликка дучор бўлсин, улким, менинг шар-
батимни «арзон ўлим»га маҳкум ўтридек
сақласа. Мен «ўлимни узоқлаштиргувчи
Ҳавм» эрурман. Ҳеч замонда мен «арзон
ўлим»¹²¹ эмасман.

Ашаванлар падари Ахура Мазда
мен — Ҳавмга қурбонликка келтирилган
қўйнинг икки қулоқ, тили ва чап қўзини
тақдим қилди.***

5

Кимда-ким менга келтирилган ушбу
қурбонликнинг икки қулоғи, тил ва чап
қўздан бир пора ёхуд бир бурдасини ол-
са...

6

...унинг хонадонида отурбон¹²², артиш-
тар (лашкар, сипоҳ) ва деҳқон туғилма-
син. Унинг хонадонида даҳакалар,¹²³ мав-
рақлар¹²⁴, хилма-хил варшнарлар¹²⁵ таваллуд
топсин.

¹ Бу ўринда аёллар териб, оғборларда асралувчи ҳавм ҳақида сўз бормоқда.

* ~Ғоҳ, 48-ясна, 5-банд.

Қўй аъзоларини фаришталар ва илоҳларга тақдим қилиш анъанаси зардуштийларнинг машҳур расм-русумларидан бири §* Ҳавм бу нуқтада шу ҳодисага ишора қилмагани.

7

Зудлик билан жасоратли Ҳавмга гўшт тақдим айла, токи ер қаърида,* темир деворлар орасида яшовчи Афросиёбни¹²⁶ бир зарбада занжирбанд қилгани каби, сени ҳам банди этмасин.

8

Шунда Зардушт деди:
— Мазда яратган Ҳавмга саломлар бўлсин!
Мазда бунёд айлаган Ҳавм эзгудир!
Ҳавмга олқишлар!

9

Роспий:
Бизники бирдан зиёд эмас, аммо сизники бир ҳисса, икки ҳисса, уч ҳисса, тўрт ҳисса, беш ҳисса, олти ҳисса, етти ҳисса, саккиз ҳисса, тўққиз ҳисса, ўн ҳисса кўндир.**

10

Завт:
— Эй, ашаван Ҳавм, эй ҳақиқатпарвар!
Парвариш тошган вужудимни сенга бахшида қиламан. Эй, Ҳавм, сенинг туйфайли сархушлик, яхшилик ва поклик бизга муяссар бўлгуси!
Эй, ўлимни узоқлаштиргувчи ашаван Ҳавм!
Ашаванларнинг энг олий тириклиги — барча осойишлар макони ёруғ бихиштни менга насиб айла!

11

«Ашим вухув...»
Роспий:
«Ашим вухув...»

12

Завт:
— «Ашим вухув...»
«Яса аху вайрю...»
— Эй, Ахура Мазда!»
Кошки эди ўз истак-хоҳишинг билан яратган мавжудотларинг — сувлар, гиёҳлар ва барча-барча ашаваннажод солиҳларга Шаҳриёрлик қилсанг!
Кошки эди Ашаҳ — Ҳақиқатга тавонолик ва дуружга нотавонлик бахш айласанг!

13

Ашаҳ — Ҳақиқатнинг мақсуди ушалгай!

Дуружнинг нияти барбод бўлгай!
Сипандмийну хилқатидан ўчсин, даф бўлсин, йўқолсин ва ноком бўлсин дуруж!

14

Ниҳоят мен — Зардушт — хонумонлар, қишлоқлар, ўлкалар бошлиқларини оёққа тургизаман, токи ахуравий, зардуштий дини билан фикр қилсинлар, сўйласинлар ва амал қилсинлар!

15

Роспий:
Ашаҳ — Ҳақиқат оламига саросар кенглик ва осойишталик орзу қиламан.
Дуруж оламига танглик ва дувворлик орзу қиламан!

16

«Ашим вухув...»
Мен маздапараст, зардуштий, девларга қарши ахуравий бўлишни истайман.
Рад ашаван — Ҳований ашаванга хушнудлик, олқиш ва мақтовлар бўлсин!
Рад ашаванлар — Савангхий ашаван, Вяся ашаванга олқиш, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!
Кун ва гоҳлар, ой, гаҳанбор ва йил радларига олқиш, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Завт:
«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.
Роспий:
«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.
Завт:
«Асаргүш апот чийт ҳача...» дейди порсо ва донишманд.

17

Завт ва Роспий:
Эзгу ният, эзгу сўз ва эзгу амални олқишлайман!
Ният, сўз ва амаллар ичидан мен эзгу ният, эзгу сўз ва эзгу амални танлайман.
Мен барча қабих андиша, қабих сўз ва қабих амалдан юз бураман.

18

— Эй, Амшосипандлар!
Мен барча олқиш ва мақтовларимни бор ният, сўз, амалимни тану жоним билан сизларга бағишлайман.
Мен Ашаҳ — Ҳақиқат намозини адо этаман.
«Ашим вухув...»

* Маздапарастлар ақидасига кўра, замин уч қисмдан иборатдир.

** Эҳтимол бу ўринда одамга кирдорлари учун берилгучи жазо ёхуд мукофот ҳақида сўз бораётти.

1

Завт:

Девларни лаънатлайман.

Мен маздапараст, зардуштий, девлар душмани, ахуравий бўлишни истайман.

Мен Амписипандларни олқишловчи ва ардоқлагувчиман.

Ул эзгу Ахура Мазда — ул эзгу Илоҳ, ул раоманд ва фарриҳманд ашаванни барча эзгуликларга сазовор деб биламан. Неки унингдир эзгудир! Олам унингдир! Ашаҳ — Ҳақиқат унингдир! Ёруглик ундандир! Фарогат ундандирким, бутун борлиқ шодмонлик либосини кийгандир!

2

Эзгу Сипандормазни танлайман.

Шоядки у менинг бўлса.

Мен ўғрилиқ, теваларни горат айламакни тарк айлайман.

Мен маздапарастлар ватани бўлмиш қишлоқларга зиён ва вайронагарчилик етказишдан бош тортаман.

3

Мен ўз чорполари билан бу заминда яшагувчиларнинг эмин-эркин борди-келди қилишлари; уй ва кошоналарида озод яшамокларини истайман.

Тайёрланган завр суви хузурида Ашаҳ — Ҳақиқат намозини адо этарканман озодликни мадҳ этаман.

Бундан сўнг, маздапарастлар маконига зиён етказмайман, уни вайрон қилишга қўл урмайман ва ҳеч кимнинг жону танига қасд қилмайман.

4

Ашаван бўлмаган гуноҳкор ва тубанкор, ёмонлик қўли билан яратилган, дурж бунёд айлаган, хилқати бадлик ва палидлик бўлмиш девлардан юз бураман.

Девлар ва девпарастлардан узоқлашаман.

Жоду ва жодупарастлардан узоқлашаман.

Зараркуванда хилқатлардан йироқлашаман; уларнинг андипасидан, сўзларилан, амалларидан ва ҳар неки уларга мансубдир узоқлашаман.

Шунингдек, озор бергувчи ҳар бир дурванддан юз бураман.

5

Ахура Мазда барча мулоқот ва барча анжуманларда Зардуштга таълим бергани каби, Мазда ва Ахура сўйлашгани каби.

6

Зардушт барча мулоқот ва анжуманларда девлардан алоқани узганидек, Мазда Ахура сўзлашгани каби.

Инчунин, мен ҳам — бир маздапараст ва зардуштийман — барча девлардан чекинаман, юз бураман. Ашаван Зардушт улардан пайванд узганидек мен ҳам узоқлашаман.

7

Шу ишонч билан сувларни, шу ишонч билан гиёҳларни, шу ишонч билан яхши чорполарни, шу ишонч билан Ахура Мазда оламни яратди.

Мард ашаванни халқ айлади; шу ишончким Зардуштда эди; шу ишончким Кай Гуштасида эди; шу ишончким Фарашвштарида эди ва Жомосида¹²⁷ эди; шу ишончким ҳар бир ашаваннинг хатти-ҳаракатида зоҳирдир, мен ҳам шу ишонч билан маздапарастман!

8

Мен маздапараст, зардуштий бўлмоқни истайман. Мен бу динга боғланганман, унга ишонаман. Мен эзгу ният билан ният қилмоқ, эзгу сўз билан сўзламоқ ва эзгу амал билан амал қилмоққа розиман.

Мен жанг-жадалларни, уруш аслаҳаларини баргараф айлаб, қариндошлиқ ришталарини пайванд қилмоққа фармон бергувчи маздапарастлик динига ишонаман. Бу пок дин ҳозирги ва келажак динлар орасида энг буюк, энг олий ва энг гўзал диндир. Ахуравий, зардуштий дини.

Барча-барча яхшиликлар Ахура Маздага хосдир.

Шундайдир маздапарастлик динига ишонч ва истак.

1

Завт:

Ахура Маздани хонахудо рад, деҳхудо рад, шаҳрбон рад ва шаҳриёр рад деб биламан.

Маздапарастлар дини, эзгу Аша ва Пориндий¹²⁸, ўша ашаван аёл ва бизни бағрига олгувчи бу заминни аёллар ради деб ҳисоблайман.

2

Ахура Мазданинг Озарини азиз дўст ва эҳсонбахш биродар деб биламан.

Мард ашаванлар орасида энг ганжли ва фойдали деб деҳқончиликни, рад деҳқонни ва тевапарварларни биламан.

Ашаҳ — Ҳақиқат қудратига соҳиб бўлганларни Артштар рад деб биламан.

3

Маздапарастлар динидан теран огоҳ зотларни отурбон рад деб биламан.

Уларга таълим берган устозларини ҳам рад деб атайман ва радлик билан пойдор тутаман; барча-барчадан доно, тўғри сўз, мададкор ва донишманд Аммосипандлар ҳамда Сүшентларни¹²⁹.

Маздапарастлар динининг соҳиби қудратини отурбон, артштар, деҳқон ва тевапарвар деб биламан.

Эй, Аммосипандлар! Эй, эзгу ниятли шаҳриёрлар!

Тану жонимни сизларга тақдим этаман.

Роспий:

Икки мийну андиша қилгани каби,

улар айтганлари каби ва улар қилганлари каби.*

5

— Сен, эй Ахура Мазда, неки эзгудир андиша қилдинг, олдинг ва ижро этдинг. Инчунин, сенга тақдим айлаймиз. Инчунин, сени сазовор деб биламиз.

Инчунин, сени олқишлаймиз. Инчунин, сенга намоз келтирамиз. Инчунин, сенга сиғинамиз, эй Ахура Мазда.

6

Завт:

— Эй, Ахура!

Ўзимнинг эзгу назру ниёзим билан, эзгу Ҳақиқат — Ашаҳ, эзгу Аша, эзгу Ормаитий билан сенинг ҳузурингга келаман.

7

Эзгу ниятли сигир фравашийси ва ашаван Каюмартни¹³⁰ олқишлайман.

«...Йингҳи хотам...»

Завт ва Роспий:

«...Яса аху вайрю...»

«...Ашим вухув...»

8

«...Ахуна Вайряҳ...»ни олқишлайман. Энг гўзал Аммосипанд Ардабиҳиштни олқишлайман.

Мақсадим бўлмиш хотни** олқишлайман.

Маздапарастлар динига истак ва олқишларни мадҳ этаман.

«...Йингҳи хотам...»

1

Завт:

— Эй, Аммосипандлар!

Сизларга Завт, олқишловчи, куйловчи, ардоқловчи бўлишга ҳозирман.

2

Энди сизларни олқишлаймиз ва ардоқлаймиз Аммосипандлар! Бутун тан ва жонимизни сизларга бахшида қиламиз.

3

Бу завр ва барсам билан жамийки ашаван илоҳларни олқишламоқ истайман. Барча рад ашаванларни мадҳ этмоқни истайман. Рад Ҳований пайтидир; рад Савангҳий ва Вяся пайтидир; барча буюк радлар пайтидир.

4

Завт ва Роспий:

Маздапараст, зардуштий, девлар душмани ва ахуравий эканимдан розиман.

* 10-Яснанинг 16-бандига ишора.

** 12-Яснага ишора.

Рад ашаван — Ҳований ашаванга олқиш ва саломлар, хушнудлик ва мактовлар булсин!

Рад ашаванлар — Савангҳий, Вяся ашаванларга олқиш ва саломлар, хушнудлик ва мактовлар булсин!

Кун ва гоҳлар, ой, гаҳанбор ва йил радларига олқиш ва саломлар, хушнудлик ва мактовлар бўлсин!

5

Завт:

«...Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

Роспий:

«...Яса аху вайрю...» дейди менга

Завт.

Завт:

«...Асартуш ашот чийт ҳача...» дейди порсо донишманд.

15-ҲОТ

1

Завт ўргатгани каби эзгу олқиш ва саломлар билан мўътабар Амшосипандларни гўзал номлари воситасида кўшимча чорлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқатнинг эзгу дини — маздапарастлар динини олқишлайман.

2

Мазда Ахура Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари остида энг олий амалларни бажарувчи зотларни билади.

Мен ҳам шундай зотларни — улар бордирлар ва бўладилар — номма-ном олқишлайман ва саломлар билан уларга езуқ келаман.»*

Эзгу оламнинг шаҳриёри — Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари билан барча умид ва армонларни рўёбга чиқарувчи — ўшал зотга

насиб қилгайким самимий қалб билан энг гўзал амалларни адо айлаяжак.**

3

Шоядки, бу ерда Ахура Мазданинг олқиши — бизлар сизинувчи энг буюк ашаваннинг ҳамд-саноси пойдор ва абадий бўлса. Ибтидода ва интиҳода ҳам.

Шундай қилиб, бу ерда Ахура Мазданинг олқиши — бизлар юкинувчи энг буюк ашаваннинг — ҳамд-саноси пойдор ва умрбоқий бўлса.

4

«...Яса аху вайрю...» отарвахш¹³¹ менга дейди.

«...Асартуш ашот чийт ҳача...» дейди мард ва порсо донишманд.

59

16-ҲОТ

1

Ашаван Ахура Мазда, рад ашаван, олий аъмолли буюк илоҳ, оламларга кенглик бағишловчи кудрат соҳиби, эзгу хилқат парвардигорни шарафлаймиз!

Тақдим этилгучи бу завр ва рост сўзлар билан ҳар бир мийну илоҳларини олқишлаймиз!

2

Ашаван Зардушт рад ашаванни шарафлаймиз!

Тақдим этилгучи бу завр ва чин сўзлар билан ҳар бир олам шоҳларини ярдоклаймиз!

Ашаван Зардушт фравашийсини шарафлаймиз!

Зардушт кўшиқларини шарафлаймиз!

Зардушт динини шарафлаймиз!

Зардушт дини ва эътиқодини ардоқлаймиз! Зардушт ўзга ҳаётни истайди ва Ашаҳ — Ҳақиқатга орзуманд!

3

Оламда илк карра яратилган ашаванларни олқишлаймиз.

Раюманд ва фарриҳманд, дадар Ахура Маздани шарафлаймиз!

Баҳманни олқишлаймиз. Ардабиҳиштни олқишлаймиз. Шаҳриёварни олқишлаймиз. Эзгу Сипандормазни олқишлаймиз. Хурдодни олқишлаймиз. Амурдодни олқишлаймиз.

* Гох, 51-Ясна, 22-банд.

** Ўша жойда, 1-банд.

4

Яратгувчи Ахура Маздани шарафлаймиз.

Ашаван Мазданинг ўғлони Озарни шарафлаймиз.

Ашаван Мазда яратган эзгу сувларни шарафлаймиз.

Учкур тулпорли Қуёшни олқишлаймиз.

Сигир уругини ўзида асрагувчи Ойни олқишлаймиз.

Рагоманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини шарафлаймиз.

Эзгу ниятли Гушварванни шарафлаймиз.

5

Яратгувчи Ахура Маздани шарафлаймиз.

Кенг яйловли Меҳрни шарафлаймиз.

Порсо Сурушни олқишлаймиз.

Энг тўғри Раширни олқишлаймиз.

Ашаванларнинг эзгу, кудратли ва пок фравашийларини шарафлаймиз.

Ахура яратган Баҳромни олқишлаймиз.

Яхши яйловлар бағишлагувчи Ромни мадҳ этамиз.

Эзгу ниятли Бодни¹³² олқишлаймиз.

6

Яратгувчи Ахура Маздани шарафлайман.

Эзгу маздапарастлар динини шарафлайман.

Олий Ашани олқишлайман.

Аршгодни эъзозлайман.

Осмонни олқишлайман.

Эзгу матлабли заминни олқишлайман.

1

Ашаван Ахура Мазда — рад ашаванни олқишлаймиз.

Эзгу ниятли Амшосипандлар ва шахриёрларни шарафлаймиз.

2

Гоҳларнинг ашаван илоҳлари — рад ашаванларни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Ҳований ашаванни олқишлаймиз.

Мансарани шарафлайман.

Абадий Анийронни олқишлайман.

7

Порлоқ Гарзмонни шарафлаймиз: у маконда марҳумларнинг арвоҳлари ором оладилар. Ашаванлар фравашийлари, ашаванлар бихишти¹³³ ва осойиш бахш айлагувчи ҳар нечук ёруғликни олқишлаймиз.

Сут ва ёғ, равон сув ва нозли гиёҳни олқишлаймиз. Оз девининг¹³⁴ қарписида пойдорлик; сичқон пари¹³⁵ қарписида пойдорлик ва унга шикаст етказмоқни истаймиз: нопок, зулмкор, зарарли ашмуғнинг ёмонлигидан паноҳ сўраймиз ва унинг душманлиги ўзига қайтишини истаймиз.

9

Барча-барча сувларни шарафлаймиз. Жамийки гиёҳларни олқишлаймиз. Барча солиҳ эрларни мадҳ этамиз. Барча солиҳ аёлларни ардоқлаймиз.

Барча яхшиликлар келтиргувчи ашаванлар — мийну ва жаҳон илоҳларини шарафлаймиз.

10

— Эй, Сипандормаз!*

Сени ўзимнинг хонумоним деб шарафлайман!

Эй, ашаван Ахура Мазда!

Сени олқишлаймиз хонумон ва яхши гала орзусида; яхши мардлар ва Ашаҳ — Ҳақиқат бунёд айлаган жамийки эзгу ният ходисалар орзусида. Токи ҳар биримиз узоқ замонлар бу хонумонда умр кечирайлик. Ёзда ҳам, қишда ҳам.

17-ҲОТ

Рад ашаванлар — Савангҳий ашаван, Вся ашаванни олқишлаймиз.

Номдор илоҳ, минг қулоқли, ўн минг кўзли, фаровон яйловлар соҳиби Меҳрни олқишлаймиз.

Унумли яйловлар бағишлагувчи Ромни олқишлаймиз.

3

Рад ашаван — Раписвийн ашаванни мадҳ этамиз.

Рад ашаван — ашаван Фрадот Фшу ва Зантум ашаванни олқишлаймиз.

* *Сипандормаз* — заминни асрагувчи илоҳ. Бу ўринда заминнинг ўзига хитоб қилиняпти.

Ардабиҳишт ва Аҳура Мазданинг
Тлони Озарни олқишлаймиз.

4

Рад ашаван — Узойирийн ашаванни
олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Фрадот Вийра ва
Ляхйум ашаванни мадҳ этамиз.

Буюк рад, олий шаҳриёр, учқур отли
Агам Напатни олқишлаймиз.

Ашаван Мазда яратган ашаван сувлар-
ни олқишлаймиз.

5

Рад ашаван — Авийсрусрям ашаванни
олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — покиза Фрадот Вис-
сам ва Зардуштумни олқишлаймиз.

Ашаванларнинг пок, забардаст ва эзгу
г гавашийларини олқишлаймиз.

Яйря Хушптийни олқишлаймиз.

Эзгу хилқат булган Амани олқишлай-
киз.

Аҳура Мазда яратган Баҳромни
олқишлаймиз.

Фирӯз Упаратотни олқишлаймиз.

6

Рад ашаван — Ушоҳийн ашаванни
олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Бирижяҳ ва Нманях
аванларни олқишлаймиз.

Оламларга саодат бағишлагувчи порсо

• рушни олқишлаймиз.

Энг ростгӯй Рашни олқишлаймиз.

Дунёларга кенглик бағишлагувчи,

»:аҳонпарвар Арштодни олқишлаймиз.

7

Рад ашаванлар — ашаван Ой илоҳла-
• ни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Андармоҳ ашаванни
олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Пурмоҳ ва Вайшап-
■аса ашаванларни олқишлаймиз.

8

Рад ашаванлар — гаҳанбор ашаванла-
рини олқишлаймиз.

Рад ашаван — Майдозарим ашаванни
олқишлаймиз.

Рад ашаван — Майдошам ашаванни
олқишлаймиз.

Рад ашаван — Патя Шҳим ашаванни
олқишлаймиз.

Рад ашаван — Айасрим ашаванни
олқишлаймиз.

Рад ашаван — Майдярим ашаванни
олқишлаймиз.

Рад ашаван — Ҳамаспатмадам ашаван-
ни олқишлаймиз.

Рад ашаван — ашаван йил илоҳларини
олқишлаймиз.

9

Барча-барча рад ашаванларни олқиш-
лаймиз. Ҳований атрофида бўлмиш ўттиз
уч рад ашаванларни олқишлаймиз.

Улар Мазда таълим берган ва Зар-
душт сўйлаган энг гўзал Ҳақиқатга таал-
луқлидирлар.

10

Завол билмас бузругвор ашаванлар —
Аҳура ва Меҳрни олқишлаймиз.

Юлдузлар, Ой ва Кӯёшни барсам
гиёҳи билан олқишлаймиз.

Бутун сарзаминлар Шаҳриёри —
Меҳрни олқишлаймиз.

Фарриҳманд ва раюманд Ҳурмузд кун-
ни олқишлаймиз.

Ашаванларнинг покиза, қудратли ва
эзгу фравашийлари Ойини олқишлаймиз.

11

— Эй, Аҳура Мазданинг ўғлони Озар!

Сени олқишлайман!

Биризий Савангҳа,¹³⁶ Озарини шараф-
лайман.

Вуху Фрёна¹³⁷ Озарини олқишлайман.

Урувазийшта¹³⁸ Озарини олқишлай-
ман.

Возийшта¹³⁹ Озарини олқишлайман.

Спинийшта¹⁴⁰ Озарини олқишлайман.

Илоҳ Нарюсангнинг шаҳриёрлик кин-
диги¹⁴¹ Озарини шарафлайман.

12

Мазда яратган энг яхши ашаван сув-
ларни олқишлайман. Мазда бунёд этган
жамийки ашаван сувларни олқишлайман.
Мазда халқ қилган барча ашаван гиёҳлар-
ни шарафлайман.

13

Девларни забун айлагувчи адолатни
олқишлаймиз.

Зардуштнинг одиллигини шарафлай-
миз.

Азалий нурни олқишлаймиз.

Эзгу маздапарастлик динини олқиш-
лаймиз.

14

Ашаҳ — Ҳақиқатга осойишталик
бағишлагувчи Ушпидарина тогини олқиш-
лаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқатга осойиш бағишла-
гувчи барча тоғлар; гоёнда мўл осудалик
бергувчи Мазда яратган ашаван, рад аша-
ванларни олқишлаймиз.

Мазда яратган каёний Фаррни олқиш-
лаймиз.

Мазда халқ қилган енгилмас ва Фирўз
Фаррни мадҳ этамиз.

Эзгу Аша — қудрат бахш айлагувчи
бузругворни олқишлаймиз.

Мазда кашф қилган Фаррни олқиш-
лаймиз.

Мазданинг қазо ва қадарини олқиш-
лаймиз.

15

Ашаваннинг эзгу алқовини олқишлай-
миз.

Пок, ҳалол ва мард ашаванни олқиш-
лаймиз.

Забардаст билакли, ёвқур илоҳ Даму-
йиш Упаманани олқишлаймиз.

16

Сувлар, заминлар ва гиёҳларни
олқишлаймиз.

Манзиллар, қишлоқлар, яйловлар, хо-
нумонлар, сувлоқларни олқишлаймиз.

Қишлоқлар соҳиби Аҳура Маздани
олқишлаймиз.

17

Энг буюк рад ашаванлар — кун, ой,
гаҳанборлар ва йил илоҳларини олқиш-
лаймиз.

18

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу
фравашийларини олқишлайман, чорлай-
ман ва куйлайман.

Хонадон, қишлоқ, шаҳар, ўлка ва
Зардуштум фравашийларини олқишлай-
ман.

19

Барча ашаван илоҳларни олқишлай-
ман.

Барча рад ашаванларни парафлайман.
Рад Ҳований айёмидир; рад Савангҳий ва
Вяся айёмидир; барча буюк радларнинг
рад айёмидир.

«...Йингҳи хотам...»

18-ҲОТ

62

1

«...Ашим вуҳув...»

— Эй, Мазда!

Сенинг эзгу оламинг Шаҳриёрлиги —
Ҳақиқат нурлари билан йўғрилган ва бар-
ча орзу-армонлари бажо этгучи се-
нинг — энг олий мукофотинг — самимий
қалб билан гўзал амалларни адо этгучи-
ларга насиб қилгуси.

2

Мазда Аҳура ўзининг Олам Шаҳ-
риёри, Комил Ақл — Ормаитий ҳамкор-
лигида яхши ният, мақбул амал билан Си-
пандмийну ва Ашаҳ — Ҳақиқатга пайваст
бўлган кишига баркамоллик ва абадият
бахш айлайди.

3

Кимда-ким Сипандмийну сиймосида
энг хуш рафторга эгадир ва тили эзгу Ни-
ят билан бийрондир, ўшанинг илки Орма-
итий — Комил Ақл билан ҳаракат қилади
ва биргина андишага дилдан иқрор:

«Мазда Ашаҳ — Ҳақиқатнинг отаси-
дир».

4

— Эй, Мазда!

Сен Сипандмийнунинг отасисан. Сен

бу хуррамбахш жаҳонни одамзот учун
яратдинг, бино қилдинг. Қачонки одам
фарзанди ҳаётга қадам қўйди ва Эзгу Ни-
ятга юзланди, сен Ормаитий — Комил
Ақлни икки дунё — замин ва жаҳоннинг
ободлигига сафарбар, раҳбар айладинг.

5

— Эй, Мазда!

Сипандмийнудан юз бурган дурванд-
лар озор топадилар. Азият чекадилар.
Аммо Ашаҳ — Ҳақиқат пайрави бўлган
ашаванларга бу насиб қилмагайдир. Аша-
ван ҳар қанча бенаво бўлмасин, ҳар қан-
ча забун бўлмасин, уни дўст деб билмоқ
лозим; дурванд ҳар қанча қудрат соҳиби
бўлса-да уни ёвуз ва бадхоҳ деб билмоқ
жоиз.

6

— Эй, Мазда Аҳура!

Сен Сипандмийну сиймосида жамийки
гўзалликларни, бори яхшиликларни аша-
ванларга армуғон этдинг. Аммо тирикчи-
гини бадҳўйлик ва гуноҳкорликка қурган
дурвандлар сенинг меҳр-муҳаббатингдан
бахраманд бўла олмайдилар.

7

— Эй, Мазда Аҳура!

Сен Сипандмийну ва ўз Озаринг сий-

мосида Ормаитий — Комил Ақл ва Ашаҳ — Ҳақиқат мадақдорлигида ҳар ик-
*гуруҳнинг ҳам аъмолу афьолларини,

• трдор ва гуфторларини афу этгайсан.

Ҳақиқат, жумла ҳақ истовчилар, рост-
: < излаганлар сенинг динингга юз бур-
гайдирлар.

8

Роспий:

Ҳар доим энг гўзал андиша, сўз ама-
ишизни Сипандмийну ва Ашаҳ —

Ҳақиқат ҳузурига элтайлик. Мазда Ахура
бизга комиллик, абадийлик, олам
шаҳриёрлиги ва сабр-тоқат бахш айлади.

«...Ашим вухув...»

«Сипантмада гоҳ»ни шарафлаймиз.

«...Йингҳи хотам...»

«...Яса аҳу вайрю...»

«...Ашим вухув...»

«...Ахуна Вайряҳ...»ни олқишлаймиз.

Энг гўзал Амшосипанд Ардабиҳиштни
шарафлаймиз.

«...Йингҳи хотам...»

ЯСНА, 19-21-ЎОТ

БАҒОН ЯШТ⁴²

19-ЎОТ

Завт:

Зардушт Ахура Маздадан сўради:

— Эй, Ахура Мазда! Эй, оламда мум-

■ з .арнинг мумтози! Эй, астуманд жаҳон-
дадари! Эй, Ашаван!

Менинг дилимга солган илк каломинг
?ди, эй Ахура Мазда?..

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Бу менинг «Ахура Вайряҳ...»имдир.

Бу калом тинимсиз ва хатосиз тиловат
килинса, юзта сара гоҳга баробардир.
Агар у тўғри ва хатосиз куйланса. Бор-
дию хатоликлар ва чалгишлар билан ти-
ловат қилинса, у сараланган ўн гоҳга ба-
робар бўлади.

63

Осмон яратилмасидан аввал; сувдан
оз-а \; жонвардан аввал; гиёҳдан аввал,
А-хура Мазданинг Озаридан аввал; мард
л = задан аввал; тубанкорлар, девлар ва
- г=анд халойиқдан аввал; батамом бу
: им тириклигидан аввал ва Мазда бунёд
!» \зган жамийки эзгу ашанаждлардан

Шунда Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Сенинг кўнглингга солганим бу илк

шм— «Ахуна Вайряҳ...» эди.*

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Кимки бу жаҳоний тириклиги давоми-
да «Ахуна Вайряҳ...»ни ёддан тиловат
қилса ёхуд уни хотирасида сақласа ёхуд
уни лаб остида секин зикр қилса, ё куй-
лаётган чоғида уни олқишласа Мен—
Ахура Мазда унинг руҳини Чинвад пул
кўпригидан олиб ўтиб, уч қарра биҳиштга
— энг олий тириклик; энг олий Ашаҳ —
Ҳақиқат; энг олий ёругликка олиб бора-
ман.

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Кимки бу ҳаёти дунёда мен учун
«Ахуна Вайряҳ...»нинг бир порасини —
ярмини; учдан бирини; тўртдан бирини;
бешдан бирини тиловат қилмаса, мен —
Ахура Мазда унинг руҳини биҳиштдан
узоқлаштирмаман. Мен уни замин узунли-
ги ва кенлиги қадар биҳиштдан ҳайдаб
соламан; бу замин кенлиги ва узунлиги
қадар...

Осмон яратилмасидан аввал; сувдан
ь' _ жонвардан аввал; гиёҳдан аввал,
-ра Мазданинг Озаридан аввал; мард
1ДБзаядан аввал; тубанкорлар, девлар ва
- гзанд халойиқдан аввал; батамом бу
тириклигидан аввал ва Мазда бунёд
ган жамийки эзгу ашанаждлардан
лП? _

⁴²11 эл. = парастларнинг ушбу машҳур дуоси ҳақида 36-низоҳда маълумот берилди. Изоҳга қаранг.

8

Мен ибтидода «аху»¹⁴³ ва «рату»* ўрталарида бўлган сўзларни ҳузуримга чорладим; мовий осмон яратилмасидан аввал; сувдан аввал; заминдан аввал; гиёҳдан аввал; сирлар ва чорполар яратилмасидан аввал; икки оёқли мард ашаван тугилмасидан аввал; қуёш жисми бунёд бўлмасдан аввал; Амшосипандлар яратилмасидан аввал.

9

Бу икки илк мийну орасида Сипандмийну саросар Ашаҳ — Ҳақиқат оламини — бор эди, бордир ва бундан кейин ҳам бўлади — маздойи шиявуснам анҳивуш сўзлари билан менинг ҳузуримга чорлади.

10

Бу сўз айtilган, тилга келтирилган ва ўқилган барча сўзлар орасида энг зарурдир.

Бу сўз шу қадар қудратлидирки, агар бутун астуманд олами инсонлари уни ўргансалар ва ёдларида сақласалар улар ўлим нималигини билмайдилар.

11

Бу бизнинг Сўзимиз. Ҳар бир жаҳон аҳли, Ашаҳ — Ҳақиқатнинг олий нурлари ва Ҳидояти билан уни ёд олсинлар, фикр қилсинлар.

12

«Яса»: унинг зикри билан Зардуштни «аху» ва «рату» деб билдилар.

«Аса»: У — Ахура Мазда ҳам илк андишада бутун хилқат ҳузурда шундайдир.

«Яса»: «У ҳаммадан буюк эканлиги ҳақида таълим беради.»

«Аса»: «Бутун хилқат меникидир» дейди.

13

«Анҳивуш»: Диннинг учинчи таълимини бериб, шундай дейди: «Энг олий тирклик Маздага хосдир».

«Даздаманангху»: «У»: «Мен Эзгу Ниятнинг мураббийсиман» дейди.

«Шиявуснам»: «Аху»ни кўрсатади.

14

«Мазда» сўзи ҳақиқий хилқат эканини ошқор кўрсатади: хилқат унингдир.

«Ахуравий хшасрим» сўзидан ушбу маълум бўлади: «Эй, Мазда! Олам Шаҳриёрлиги Сенингдир!»

«Дарягубю васторим» сўзлари дарвишларга пушт[^]паноҳ ва Сишийтмон Зардуштга дўст бўлган зотлар хусусидадир.

«Яса аху вайрю...» диннинг беш таълимотини ўз ичига олади.

«Яса аху вайрю...» бошдан-оёқ мансара ва Ахура Мазданинг каломидир.

15

Хўбларнинг хўби Ахура Мазда «Ахуна Вайряҳ»ни куйлайди. У Олий Худо жамийки эзгу хилқатни яратди.

Аҳриман танг ҳолда қолди. Ахура Мазда олисдан у ёмонлик хилқатига шундай деди: «На ният; на таълимот; на тафаккур; на сўз; на амал; на дин ва на руҳимиз — бу икки мийну ҳеч қачон муроса қилмайди».

16

Мазданинг ушбу сўзлари уч бўлим, тўрт пешадан иборат бўлиб, беш нафар радларга қаратилган. У тавба-истиғфор билан хотима топади.

— Бу сўзлардаги уч бўлим нималардан иборат?

— Эзгу фикр, эзгу калом, эзгу амал.

17

— У тўрт пеша недир?

— Отурбон, артштар, тевабон деҳқон ва қўл буюмлари ясовчи уста.

Уларнинг амаллари — фикрнинг ростлиги, сўзнинг тўғрилиги ва чинакам амаллиги — кекса ашаван мард ва динпарвар раднинг амаллари билан баробардир.

«Уз эзгу ниятлари билан оламни Ашаҳ — Ҳақиқат сари элтадилар».

18

— У беш рад кимлардир?

— Хонахудо, деҳхудо, шаҳарбон, шаҳриёр ва ўзга сарзаминларда яшовчи зардуштийлар. Зардушт райи бундан мустасно.

— Зардушт райида тўрт тан радлар бордир.

— Улар кимлар?

— Хонахудо, деҳхудо, шаҳарбон, шаҳриёр ва бешинчи — Зардуштга мансуб шахслар.

* 34-низоҳга қаранг.

— Эзгу фикр нима?
 — Дастлабки пок ният.
 — Эзгу сўз нима?
 — Муқаддас сўз.
 — Эзгу амал нима?
 — Алқов қўшиғи ва пок хилқатни
 уёзламақ.

20

Мазда деди:
 — Кимга деди?
 — Мийну ва жаҳон ашаванига.

20-20T

1

Аҳура Мазда деди:
 -Ашим вуҳув ваҳийштим аста».
 Бу сўзлар шундай маънони англатади:
 • Лўстликка чинакам дўст бўлганларга
 -- : олий эзгулик муяссар бўлади».
 ♦...Вуҳув ваҳийштим аста...»
 Шунингдек, дин тарбияси билан
 п.тулланса.

2

• Ушго аста ушго аҳмая».
 Бу сўзлардан шундай маъно англаши-
 -глия яъни Ашаҳ — Ҳақиқатнинг жамий-
 гайз ва шуқуҳи, куч-қудрати ҳар бир
 аҳ — Ҳақиқат истовчиларга муяссар
 кидк.
 Шунингдек, бу сўзлардан англашил-
 -гзчи пойдорлик шулдирки, Ашаҳ —
 I — 'қатнинг тамомий файз-шуқуҳи, куч-
 лгтти ҳар бир Ашаҳ — Ҳақиқат истов-
 - гтга муяссар бўлади.

3

- Хят ашайи ваҳийштоғи ашим...»
 Бу сўзлар бутун мансарани ўз ичига
 : "зн жамийки муқаддас сўзларга раҳна-
 ШЦр

21-10T

Азаван Зардуштнинг алқов сўзлари
 • Ё-оҗр:
 ■ Ўингҳи ҳотам олат йисни пайта».
 • Иингҳи» Маздани олқишлашни ўрга-

— Унинг дилига солган сўзида у нима
 деди?
 — Энг яхши шаҳриёр.
 — Кимга?
 — Шаҳриёрликда худбинлик қилмаган
 энг яхши ашаванга.

21

«Аҳуна Вайрях...»ни олқишлаймиз.
 «Аҳуна Вайрях...»ни олқишлаймиз.
 Баланд овозда бўлса-да; лаб остида
 бўлса-да; қўшиқ қилиб бўлса-да; танлаб
 бўлса-да...
 «Йингҳи ҳотам...»

Шунингдек, у таълим беради:

Ашаҳ — Ҳақиқат Аҳура мийнуси
 шаҳриёрларидандир. Ва Ашаҳ — Ҳақиқат-
 ни алқовчиларга Ашаҳ — Ҳақиқатнинг
 мукофоти насиб бўлади ва сизларнинг
 сушёнгларингизга Ашаҳ — Ҳақиқат
 бағишлайди.

Уч илоҳий фармон — «Ашим
 вуҳув...»нинг жамийки сўзлари — Аҳура
 Мазда нозил қилган каломлардир.

4

Мазда деди:
 — Кимга деди?
 — Мийну ва жаҳон ашаванига.
 — Унинг дилига солган сўзларида ни-
 малар деди?
 — Энг яхши Шаҳриёр.
 — Кимга?
 — Шаҳриёрликда худбин, ўзбилармон
 бўлмаган энг яхши ашаванга.

5

«Ашаҳ ваҳийшта»ни олқишлаймиз.
 «Ашаҳ ваҳийшта»ни олқишлаймиз.
 Баланд овозда бўлсин; лаб остида
 бўлсин; қўшиқда ҳам; ибодатда ҳам...
 «Йингҳи ҳотам...»

«Йингҳи» Аҳура намози асосида
 олқишлашни ўргатади.

«Ҳотам» дунё аҳлининг тирикчилиги
 яроқли бўлган алқовни таълим беради.

«Йавангхам» ибтидода Амшосипандлар ва Сипандормазни олқишловчи ашаван аёлларни эъвозлашга йўлбошчилик қилади.

Уч илоҳий амр — бошдан-оёқ «Йингҳи хотам»да ифодаланган фармонлар — энг олий алқов каломларидир.

— Бу алқов ким учундир?

— Амшосипандлар учун.

Шунда Мазда деди:

Одамларга яхшиликлар инъом айлаган зотга яхшиликлар бўлсин!

Тенгсиз ва ягона Шаҳриёр — Ахура Мазда унга шундай яхшиликлар инъом этади.

— Мазда бу сўзлари билан нечук хабар етказди?

— Мазда яхшилик хабарини етказди. Ва ҳар бир ашаванга — улар бор эдилар, бор ва бўладилар — «яхшилик» каломи билан энг ёруғ кунлар пайгомини олиб келди. У Олий Худо. Эзгу Мазда.

Ашаван Зардушгга яхшилик муждасини етказди. Эзгу ашаванларнинг ҳар бирига яхшиликдан дарак берди.

«Йингҳи хотам...»ни олқишлаймиз.
«Йингҳи хотам...»

22-SOT

«Ашим вуҳув...»

Раюманд ва фарриҳманд, дадар Ахура Маздага, Амшосипандларга барсам ва завр тортиқ келтирдик.

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан келтирилган ҳавмни эъвозламоқ истаيمان.

Ашаҳ — Ҳақиқат русуми билан келтирилган равон сутни олқишламоқ истаيمان.

Ашаҳ — Ҳақиқат йўсини билан келтирилган ҳазанаипата гиёҳини мадҳ этмоқ истаيمان.

Эзгу сувлар билан ҳавмга омихта қилинган; сутга ийланган; ҳазанаипата гиёҳига қўшилган ва Ашаҳ — Ҳақиқат билан келтирилган заврни олқишламоқ истаيمان.

Эзгу сувлар билан ҳавм шарбатини ардоқламоқ истаيمان.

Тош ҳованни (ўғир) олқишламоқ истаيمان.

Темир ҳованни олқишламоқ истаيمان.

Ушбу барсам гиёҳ ва раднинг — хушнудлигига пайвасталикни; эзгу маздапарастлар динини ўрганиш ва амал қилишни; гоҳларни куйламоқни; рад ашаванга пайвасталик гурурини; рад ашаванликни; бу ўтин ва тутунни олқишламоқ истаيمان.

Сени, эй Ахура Мазданинг Озари ва

барча-барча Мазда бунёд айлаган эзгу ашаванларни олқишламоқ истаيمان.

Ахура Мазда, Амшосипандлар, порсо Суруш, Ахура Мазданинг Озари ва буюк ашаванлар радига хушнудлик бўлсин!

Рад ашаванларим — гоҳлар илоҳларини шарафламоқ истаيمان.

Рад ашаваним Ҳований ашаванни олқишламоқ истаيمان.

Рад ашаванларим — Савангҳий ва ашаван Вясани мадҳ этмоқ истаيمان.

Васф этмоқ истаيمان минг қулоқли, ўн минг кўзли, кенг яйловли Меҳр, у буюк илоҳ — яхши яйловлар бахш этгувчи Рёмни!

Рад ашаваним — ашаван Раписвийни шарафламоқ истаيمان.

Рад ашаванларим — Фрадот Фшу ва ашаван Зантумни олқишламоқ истаيمان.

Ардабиҳишт ва Ахура Мазда Озарини мадҳ этмоқ истаيمان.

Рад ашаваним — ашаван Узойриинни шарафламоқ истаيمان.

Рад ашаванларим — Фрадот Вийра ва ашаван Дахйумни олқишламоқ истаيمان.

Буюк рад — Апам Напат ва Мазда яратган сувларни тараннум этмоқ истаيمان.

8

Рад ашаваним — Авийсрусрям ашаваним: и шарафламоқ истаيمان.

Рад ашаванларим — Фрадот Виспам за Зардуштум ашаванларни олқишламоқ истаيمان.

Ашаванлар фравашийлари, уларнинг гел ва фарзандлари; Яйря Хушитий; эзгу хлқат Ама; Ахура яратган Баҳром ва фиғуз Авпаратотни шарафламоқ истаيمان.

9

Рад ашаваним — ашаван Ушоҳинни олқишламоқ истаيمان.

Рад ашаванларим — ашаван Бирижях, лаван Нманяхни шарафламоқ истаيمان.

Оламларга кенглик ва фирўзлик атолагувчи порсо Суруш, ҳақиқатгўй Раши за жаҳоншарвар Арштарни олқишламоқ истаيمان.

10

Рад ашаванларим — ой илоҳларини адҳ этмоқ истаيمان.

Рад ашаваним — ашаван Андармоҳни олқишламоқ истаيمان.

Рад ашаванларим — ашаван Пурмоҳ за ашаван Вайшпигасани шарафламоқ истаيمان.

11

Рад ашаванларим — гаҳанбор илоҳларини шарафламоқ истаيمان.

Рад ашаваним — Майдозарим ашаванни эъозламоқ истаيمان.

Рад ашаваним — Майдошам ашаванни шлоқламоқ истаيمان.

Рад ашаваним — Патя Шҳим ашаванни олқишламоқ истаيمان.

Рад ашаваним — Айасрим ашаванни шлоқ этмоқ истаيمان.

Рад ашаваним — Майдярим ашаванни шлоқ этмоқ истаيمان.

Рад ашаваним — Ҳамаспатмадам ашаванни тараннум этмоқ истаيمان.

Рад ашаванларим — йил илоҳларини шарафламоқ истагимдир.

12

Ҳований атрофида бўлмиш ўттиз учта ашаван радларни олқишламоқ истаيمان. Ар энг олий Ашаҳ — Ҳақиқатдирлар.

Мазда таълим берди ва Зардушт халқни келтирди.

13

Буюк ва қудратли ашаванлар — Ахура ва Меҳр; юлдузларни ҳувайдо айлаган Сипандмийну; Тиштар юлдузи; фарриҳманд ва раюманд, сигир уругини ўзида асрагувчи Ой; Ахура Мазданинг нигоҳи — учқур тулпорли Қуёш; бутун сарзаминлар шаҳриёри Меҳрни ардоқламоқ, шарафламоқ ва мадҳ этмоқ истагимдир.

14

Эй, Озар — Ахура Мазданинг ўғлони! Сенинг ва барча-барча Озарларни олқишламоқ истаيمان.

Мазда яратган энг яхши сувлар; барча-барча сувлар ва жамийки гиёҳларни шарафламоқ истаيمان.

15

Варжованд мансарасини олқишламоқ истаيمان.

Девларни яқсон айлагувчи адолат низоми; зардуштийлар низоми; энг антиқа ёруғлик ва эзгу маздапарастлар динини шарафламоқ истагим — матлабимдир.

16

Ашаҳ — Ҳақиқатга осудалик бағишлагувчи, Мазда бунёд этган Ушйдарина тоғи ва жамийки Ашаҳларга фароғат бахш этгувчи Ахура Мазда халқ қилган тоғлар; Мазда ато этган енгилмас Фаррни шарафламоқ матлабим — орзу аъмолимдир.

17

Ашаваннинг эзгу алқовини, пок ашаван мардни, қучли билалар соҳиб бўлмиш жасоратли илоҳ Дамуийш Упамани олқишламоқ истаيمان.

18

Мазгиллар, қишлоқлар, яйловлар, сувлоқлар, хонумонлар, сувлар, ерлар, гиёҳлар; замину осмон; покиза бодлар, юлдуз, ой, қуёш ва безавол Анийрон; Сипандмийну яратган жамийки мавжудот; ашаван эрлар ва аёллар ҳамда жамийки рад ашаванларни шарафламоқ орзуи аъмолимдир.

19

Ҳовангоҳ пайти буюк ашаванлар ради ни шарафламоқ истаيمان. Кун, гоҳлар, ой ва гаҳанборлар радлари — ашаван радларни олқишламоқ истаيمان.

«Ашим вухув...»

Раюманд ва фаррихманд, дадар Ахура Маздага, Амшосипандларга барсам ва завр тортиқ келтирдик.

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан келтирилган ҳавмни эъзозламоқ истайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат русуми билан келтирилган равон сутни олқишламоқ истайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат йусини билан келтирилган ҳазанаипата гиёҳини мадҳ этмоқ истайман.

21

Эзгу сувлар билан ҳавмга омихта қилинган; сутга ийлаган; ҳазанаипата гиёҳига қўшилган ва Ашаҳ — Ҳақиқат билан келтирилган заврни олқишламоқ истайман.

Эзгу сувлар билан ҳавм шарбатини ардоқламоқ истайман.

Тош ҳованни (ўгир) олқишламоқ истайман.

Темир ҳованни олқишламоқ истайман.

22

Ушбу барсам гиёҳи ва раднинг хушнудлигига пайвасталикни; эзгу маздапарасрлар динини ўрганиш ва амал қилишни; гоҳларни куйламоқни; рад ашаванга пайвасталик ғурурини; рад ашаванликни; бу ўтин ва тутунни олқишламоқ истайман.

Сени, эй, Ахура Мазданинг Озари ва Мазда бунёд айлаган барча-барча ашаваннажодларни олқишламоқ истайман.

68

Раюманд ва фаррихманд Ахура Мазда, Амшосипандлар, кенг яйловли Меҳр, яхши яйловлар бахш этгувчи Ром...

24

Юргун от соҳиби раюманд Хуршид (Қуёш), жамийки мавжудотни кузатиб тургувчи забардаст Андарвай. Неки Сипандмийнуга хосдир, у сенга-да хосдир, эй Андарвай! Мазданинг ҳаққоният илми, маздапарастликнинг эзгу, ашаванона дини хилқати...

25

Амалдаги табаррук дуолар; девларга қарши низом; зардуштийлар қонунияти; маздапарастлар динининг қадимий ва эзгу равишлари; дуо — мансараларга инонмоқ; Мазда яратган хилқат илми; Мазда илмининг таълими...

26

— Ахура Мазданинг Озари!

— Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Сен ва жамийки оловлар, Мазда бунёд айлаган Ушпийдарина ва осудалик бахш этгувчи Ашаҳ — Ҳақиқат...

— Эй, мийнுவий ва жаҳоний ашаван илоҳлар, қудратли фравашийлар; эй, дин ўргатувчи илк фравашийлар; эй, аждодларимиз фравашийлари...

Барчангизга хушнудлик, олқиш ва дуолар бўлсин!..

23-SOT

1

Завт:

Бундан бурун бу хонумонларда, қишлоқларда, шаҳарларда, ўлкаларда яшаган зотларнинг фравашийларини олқишламоқ истайман. Улар осмонни асраб-авайладилар, қўриқладилар; сувни асраб-авайладилар; заминни асраб-авайладилар; жонварларни асраб-авайладилар; гўдакни онаси қорнида ўлиб кетмаслиги учун асраб-авайладилар.

2

Ахура Мазда ва Амшосипандларнинг фравашийларини олқишламоқ истайман; барча мийнுவий ашаван илоҳлар фравашийларини мадҳ этмоқ истайман.

Каюмарт, Сипийтмон Зардушт, Кай Гуштасп, Зардуштнинг ўғлони — Ист Востранинг¹⁴⁴ фравашийларини ва барча-барча илк пок дин ўргатувчиларнинг фравашийларини олқишламоқ истайман.

3

Ер юзида ҳар бир замонда яшаб, ўтиб кетган ашаванлар фравашийларини олқишламоқ истайман.

Бутун умри давомида заҳмат чекиб, хизмат қилиб бу хонадондан ўтиб кетган ва бугун эзгу дуою олқиш умидида ётган хоҳ аёл, хоҳ жувон, хоҳ киз ашаванларнинг фравашийларини олқишламоқ истайман.

4

Қудратли ва фирӯз ашаванлар фравашийларини олқишламоқ истаيمان.

Илк дин ўргатувчилар фравашийларини олқишламоқ истаيمان; аждодлар фразашийлари ва ўз руҳим фравашийсини мадҳ этмоқ истаيمان.

Барча рад ашаванларни олқишламоқ истаيمان, барча яхшилик элтувчилар бўлган мийну ва жаҳон илоҳлари Ашаҳ

— Ҳақиқатнинг энг олий одоби билан олқиш ва ибодатга сазовордирлар.

5

Мен маздапараст, зардуштий, девлар лупшмани ва ахуравий эканимга иқрормен.

Рад ашаван Ҳований ашаванга олқиш, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Рад ашаванлар Савангҳий ва Вяся ашаванга олқиш, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Кун, гоҳлар, ой, гаҳанборлар ва йил радларига олқиш, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Завт:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

Роспий:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳача...» дейди порсо ва доно мард.

24-ҲОТ

1

Завт ва Роспий:

Ахура Маздага нибз этамиз Ашаҳ — лақиқат одоби билан ёзилган бу ҳавм, миязд, завр ва барсамни; бу хушдамлик :'ерувчи гўшт; равон сут, ҳазанаипата -:ёҳиким Ашаҳ — Ҳақиқат русуми билан ёзилгандир...

2

Яхши сувлар билан; ҳавмга омихта *:лиинган завр билан; сутга ва ҳазанаипа- гиёҳига омихта қилинган, Ашаҳ — •ақиқат билан ёзилган; яхши сувлар **би** ав: ҳавм шарбати; тош ҳован ва темир к: зан билан.

3

Бу барсам гиёҳи ва рад хушнудлигига :а;васталик, эзгу маздапарастлар динига ачал қилмоқ ва ёд олмоқ; гоҳларни қуй- а_моқ; рад ашаван хушнудлигига пайвас- 'энк ва эй, Ахура Мазданинг ўғлони - :ар, сенинг ўтин ва тутунинг, барча-бар- = а эзгу ашаваннажод хилқатга ниёз кел- ираман.

Буларнинг барини ушбу тарзда ниёз этамиз:

4

Ахура Мазда, порсо Суруш, Амшосигандлар, ашаванлар фравашийлари ва : хлари, Ахура Мазданинг Озари, буюк •;-лар ва саросар Ашаҳ — Ҳақиқат лқатига ҳамдлар, хушнудлик ва офа- ' "Лар булсин!

5

Буларнинг барини ушбу тарзда ниёз этамиз:

Бу дунёда фақат Ҳақиқатнигина истаган ашаван Сипийтмон Зардушт фравашийси ва барча ашаванлар фравашийлари, барҳаёт ашаванлар, ҳали тугилмаган мардоналар (оламни янгиловчи сушёнлар)га мактовлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

6

Бу ҳавм, миязд, завр ва барсам; бу хушнудлик инъом этгувчи гўшт; равон сут, Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ёзилган ҳазанаипата гиёҳи...

7

Яхши сувлар билан; ҳавмга омихта қилинган завр билан; сутга ва ҳазанаипата гиёҳига омихта қилинган, Ашаҳ — Ҳақиқат русуми билан ёзилган; яхши су- лар билан; ҳавм шарбати; тош ҳован ва темир ҳован билан.

8

Бу барсам гиёҳи ва рад хушнудлигига пайвасталик, эзгу маздапарастлар динига амал қилмоқ; гоҳларни қуйламоқ; рад ашаван хушнудлигига пайвасталик ва эй, Ахура Мазданинг ўғлони Озар, сенинг ўтин ва тутунинг; барча-барча ашаваннажод хилқатга ниёз келтираман.

Буларнинг барини ушбу тарзда ниёз келтираман.

Ампосипандлар, эзгулик билан яшовчи, абадий мукофотлар бағишлагувчи ва абадул абад ҳаёт кечиргувчи олий Шаҳриёрлар ва Ампосипандбонуларга.

10

Ниҳоят, буларнинг барини шу тарзда тақдим қиламиз:

Бу хонумонга қут[^]барака. Ундаги чорполар, ашаванзода мардлар ва бундан буён ушбу хонадонда таваллуд тошгувчиларга қут[^]барака.

11

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Ашаванларнинг эзгу ва қудратли фравашийлари ашаванларга имдод бергай.

12

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Фарриҳманд ва раюманд, дадар Аҳура Маздага; мийнулар ва Ампосипандларга мактов, олқиш, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

13

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Гоҳларнинг илоҳлари; ашаван радлар; ашаван Ҳований — ашаваний радга мактов, олқиш, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Ашаван Савангҳий ва Всяя — ашаваний радларга ҳамдлар, олқишлар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Кенг яйловлар соҳиби Меҳр, минг қулоқли, ўн минг кўзли буюк илоҳ, кенг яйловлар бахш этгувчи Ромга олқиш ва мактовлар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

14

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаван — Раписвийн ашаванга ҳамд ва олқишлар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаванлар — Фрадот Фшу ва Зантум ашаванларга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Ардабиҳишт ва Аҳура Мазданинг Озарига ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

15

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаван — Узойирийн ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаванлар — ашаван Фрадот Вийра ва Дахйумига ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Бузуругвор рад — Апам Напат ва Мазда яратган сувларга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

16

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаван — Авийсрусрям ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашавандар — ашаван Фрадот Виспам ва Зардушпумга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Ашаванларнинг фравашийлари, аёллар ва уларнинг фарзандлари; Яйря Хуштигий; эзгу хилқат Ама; Аҳура Мазда яратган Баҳром ва саодатли Упаратотга ҳамд-санолар, олқиш ва таҳсинлар бўлсин!

17

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаван — Ушоҳийн ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаванлар — Бирижяҳ ва Нманяҳ ашаванларга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Оламларга саодат бахш айлагувчи порсо Суруш; энг ростгуй Раши; дунёга кенглик бергувчи жаҳонпарвар Арштодга ҳамд-санолар, мактов ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Ой илоҳлари — ашаван радлар; ашаван рад — Андармоҳ ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Гаҳанбор илоҳлари — рад ашаванлар — Майдозарим ашаван — рад ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Рад ашаван — Майдошам ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаван — Патя Шҳим ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаван — Айасрим ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаван — Майдярим ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаван — Ҳамаспатмадам ашаванга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Рад ашаванлар — йил илоҳларига ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

18

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Ҳований теграсида бўлмиш ўттиз уч гаҳанбор ашаванлардан иборат ва энг олий Азаҳ — Ҳақиқатга тааллуқли бўлган, -изда таълим бериб, Зардушт сўйлаганларга олқишлар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

19

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Завол билмас бузругвор ашаванлар — мазда ва Меҳр; юлдузларни кашф айла-Сипандмийну; фаррихманд, раюманд — сипар юлдузи; сигир наслини (уругини); Гити — вичи Ой; Аҳура Мазданинг ниҳоят — учқур тулпорли Қуёш; буткул сардорларнинг шаҳриёри бўлмиш Меҳрға

ҳамд-санолар, хушнудлик ва мақтовлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Фаррихманд ва раюманд Хурмузд кунига ҳамд-санолар, олқиш ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Ашаванлар оғи фравашийларига ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

20

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Сен, эй Аҳура Мазданинг ўғлини Озар ва сиз, эй барча Озарлар! Сизларга олқиш, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Эзгу сувлар ва Мазда яратган жамийки сувлар ва гиёҳларга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсин бўлсин!

21

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Судманд варжованд мансараси; девларга кирон солгувчи низом — Зардушт низоми; энг антиқа равиш ва эзгу маздапарастлик динига ҳамд-санолар, мақтов ва таҳсинлар бўлсин!

22

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Мазда бунёд айлаган, Ашаҳ — Ҳақиқатга осойишталик бахш этгувчи Ушийдарина тоғи; Ашаҳ — Ҳақиқатга осудалик инъом этгувчи Мазда яратган барча тоғлар; Мазда бунёд этган каёнӣ Фарр; Мазда халқ қилган бўйинсунмас Фаррга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Эзгу Аша, эзгу Чиста, эзгу Ириси, эзгу Расастат, Фарр ва Мазда бунёд этган қазою қадарга ҳамд-санолар, олқиш ва таҳсинлар бўлсин!

23

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Ашаваннинг эзгу алқови; мард ва пок ашаван, забардаст билаклар соҳиби Дамуйиш Упаманага ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

24

Ниҳоят, буларнинг барчасини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Бу мазгиллар, қишлоқлар, яйловлар, хонумонлар, шўх-шан жилғалар, сувлар, заминлар, гиёҳлар; бу замин ва у осмон ва ашаван бод; юдузлар, ою қуёш; абадий Анийрон; Сипандмийну яратган жамийки мавжудот; рад ашаванлар ҳисобланмиш барча-барча ашаван эр-аёлларга ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

25

Ниҳоят, буларнинг барини ушбу тарзда тақдим қиламиз:

Буюк ва бетимсол ашаванлар; кун, гоҳлар, ой, гаҳанборлар ва йилким ҳақиқий рад ашаванлардир уларга ҳамд-сано, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

26

Раюманд ва фарриҳманд Ахура Мазда, Амшосипандлар, кенг яйловли Меҳр, яхши яйловлар бахш этгувчи Ром...

27

Юргун от соҳиби раюманд Хуршид (Куёш), жамийки мавжудотни кузатиб тургувчи забардаст Андарвай. Неки Сипандмийнуга хосдир, у сенга-да хосдир, эй Андарвай! Мазданинг ҳаққоният илми, маздапарастликнинг эзгу, ашаванона дини хилқати...

28

Амалдаги табаррук дуолар; девларга қарши низом; зардуштийлар қонунияти; маздапарастлар динининг қадимий ва эз-

гу равишлари; дуо — мансараларга инонмоқ; Мазда яратган хилқат илми; Мазда илмининг таълими...

29

— Ахура Мазданинг Озари!

— Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Сен ва жамийки оловлар; Мазда бунёд айлаган Ушийдарина ва осудалик бахш этгувчи Ашаҳ — Ҳақиқат...

30

— Эй, мийнувий ва жаҳоний ашаван илоҳлар, қудратли фравашийлар; эй, дин ўргатувчи илк фравашийлар, эй, аждодларимиз фравашийлари...

Барчангизга хушнудлик, олқиш ва дуолар бўлсин!...

31

Ниҳоят, буларнинг барини шундай ниёз этамиз:

Ашаванларнинг қудратли ва фирўз фравашийларига; илк дин ўргатувчиларнинг фравашийларига; аждодлар фравашийларига ва ўз руҳим фравашийга олқиш, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

32

Ниҳоят, буларнинг барини шундай ниёз этамиз:

Барча ашаван радларга олқиш, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Ниҳоят, буларнинг барини шундай ниёз этамиз:

Барча яхшилик келтирувчи жаҳон ва мийну илоҳлари Ашаҳ — Ҳақиқатнинг энг олий одоби ва қонунлари билан олқиш ва таҳсинга лойиқдир.

25-SOT

1

«...Ашим вухув...»

Раюманд ва фарриҳманд, дадар Ахура Маздага, Амшосипандларга барсам ва завр тортиқ келтирдик.

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан келтирган ҳавми эъозламоқ истайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат русуми билан келтирилган равон сутни эъозламоқ истайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат йўсини билан келтирилган ҳазанаипата гиёҳини мадҳ этмоқ истайман.

2

Эзгу сувлар билан ҳавмга омихта қилинган; сутга ийланган; ҳазанаипата

гиёҳига қўшилган ва Ашаҳ — Ҳақиқат билан келтирилган заврни олқишламоқ истайман.

Эзгу сувлар билан ҳавм шарбатини ардоқламоқ истайман.

Тош ҳованни (ўғирни) олқишламоқ истайман.

Темир ҳованни олқишламоқ истайман.

3

Ушбу барсам гиёҳи ва раднинг хушнудлигига пайвасталикни; эзгу маздапарастлар динини ўрганиш ва амал қилишни; гоҳларни қўйламоқни; рад ашаванга пайвасталик гурурини; рад ашаванликни; бу ўтин ва тутунни олқишламоқ истайман.

4

Раюманд ва фарриҳманд Аҳура Мазда, Амшосипандлар, кенг яйловли Меҳр, яхши яйловлар бахш этгувчи Рам...

5

Юргун от соҳиби раюманд Хуршид I Қуёш), жамийки мавжудотни кузатиб тургувчи забардаст Андарвай. Неки Сипандмийнуга хосдир, у сенга-да хосдир, эй Андарвай! Мазданинг ҳаққоният илми, маздапарастликнинг эзгу, ашаванона дини хилқати...

6

Амалдаги табаррук дуолар; девларга қарши низом; зардуштийлар қонунияти;

маздапарастлар динининг қадимий ва эзгу равишлари; дуо-мансараларга инонмоқ; Мазда яратган хилқат илми; Мазда илмининг таълими...

7

— Аҳура Мазданинг Озари!

— Эй, Аҳура Мазданинг Озари!

Сен ва жамийки оловлар, Мазда бунёд айлаган Ушйдарина ва осудалик бахш этгувчи Ашаҳ — Ҳақиқат...

8

Барча мийнувий ашаван илоҳларни олқишлайман!

Барча жаҳоний ашаван илоҳларни олқишлайман!

26-ҲОТ

1

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлайман, чорлайман ва куйлайман.

2

Барча-барча илк фравашийлардан энг чухим, энг яхши, энг гўзал, энг устувор, гнг донишманд, энг қудратли, энг мумтоз бўлган Аҳура Мазданинг фравашийсини : 'кишлайман.

3

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлайман.

Амшосипандларнинг фравашийларини : \-сишлайман; ўша тезбаён, бузругвор, гоят қудратли, кўркмас, ахуравий ва абалий варжовандлар.

4

Ниҳоят, илк дин ўрганувчи толиблар 5= илк таълим бергувчи мураббийлар, Агтаҳ — Ҳақиқатни фирўз айлаган эр ва бел ашаванларнинг жон, дин, бўй, руҳ ва г: азашийларини олқишлайман.

Эзгу ниятли Гушварванни мадҳ этмав.

5

Ашаҳ — Ҳақиқатни фирўз айлаган-тгкинг фравашийлари; ашаван Каюмарт г газашийсини олқишлайман.

Ниҳоят, ашаван Сипийтмон Зардушт гтазашийси ва унинг мукофотини олқиш-чйман.

Ашаван Кай Гуштасп фравашийсини олқишлайман.

Зардуштнинг ўғли — ашаван Ист Вос-тра фравашийсини олқишлайман.

6

Ниҳоят, Ашаҳ — Ҳақиқат фирўзлиги-га сабаб бўлган аждодлар, аёллар ва мардларнинг жон, дин, бўй, равон ва фравашийларини олқишлайман.

Бор ва бўлган барча ашаванлар; ҳали дунёга келмаган мардоналар (оламни ян-гидан бунёд этгувчи сушентлар) фравашийларини олқишлайман.

7

Ниҳоят, марҳумларнинг руҳларини олқишлайман.

Бу хонадондан ўтган жамийки аждодлар, толиблар ва муаллимлар, хоҳ ашаван эр, хоҳ ашаван аёл бўлсин, барчасини олқишлайман.

8

Жамийки ашаван шоғирд фравашийла-рини олқишлайман.

Жамийки ашаван устод фравашийла-рини олқишлайман.

Жамийки ашаван эрлар фравашийла-рини олқишлайман.

Жамийки ашаван аёллар фравашийла-рини олқишлайман.

9

Ашавандан дунёга келган ашаван фарзандлар фравашийларини олқишлай-ман.

Ўлкада яшовчи ашаванлар фравашийларини олқишлайман. Ўлкадан ташқарида яшовчи ашаванлар фравашийларини олқишлайман.

10

Ашаван эрлар фравашийларини олқишлайман.

Ашаван аёллар фравашийларини олқишлайман.

Каюмартдан бошлаб, токи фирўз сунёнтгача бўлган жамийки пок, кудрат-

ли ва тавоно ашаванлар фравашийларини олқишлайман.

Завт ва Роспий:

Барча ашаванлар фравашийларини олқишлайман.

Ўтганларнинг руҳлари ва ашаванлар фравашийларини олқишлайман.

«Йингҳи хотам...»

Роспий:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳача...» дейди порсо ва доно мард.

27-БОТ

1

Улуғлардан улуғ Ахура Мазданинг аху ва ратувини чорлайман, токи нобакор Ахриманни ҳайдаб солайлик, токи қаҳр-газаб деви, конхўр Дарафшни улоктириб ташлайлик; токи мазандарий девларини кувиб юборайлик; токи варинанинг барча дев ва дурвандларини яксон этайлик...

2

Токи раюманд ва фаррихманд Ахура Маздани юксақларга кўтарайлик; токи Амсосипандларни кўжларга кўтарайлик; токи фарогатли, раюманд ва фаррихманд Тиштар юлдузини олий мақомда мадҳ этайлик; то мард ашаванни авж пардаларда олқишлайлик; токи Сипандмийну яратган жамийки ашаванларни эъозлайлик.

3

«Яса аху вайрю...»

4

— Эй, Мазда!

Мени энг эзгу калом ва амалдан огоҳ айла, токи чин кўнгилдан Ашаҳ — Ҳақиқат паргавида эзгу ният билан ҳур ва озод сени мадҳ этайин.

— Эй, Ахура!

Ўз мийнунинг шаҳриёри ва ўз хоҳишинг билан Ашаҳ—Ҳақиқатнинг янги ва тугёнли тириклигини биздан дариг тутма.

5

— Эй, муҳтарам Аряман!¹⁴⁵

Бу ерга кел, зардуштий эрлар, аёллар; эзгу ният ва олий мукофотга муносиб бўлган ҳар бир динга мадад айла!

Ахура Мазда Ашаҳ — Ҳақиқат учун бунёд айлаган буюк умид ва орзунини ис-таймиз.

«Ашим вухув...»

6

Мазда каби кудратли Ҳавм; у рад ашаван, ганжли Ашага ҳамроҳ бўлган эзгу Сурушни бу ерга чорлайдирмиз.

7

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан қўйланган қутлуғ «Ахуна вайряҳ...»ни ёд оламиз; Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ишлатилган ҳованни (ўғир) ва чинакам сўзни ўрганамиз.

Шунингдек, улар қутлуғроқ ва муқаддасроқ бўлсинлар.

8

— Эй, Мазда Ахура! Эй, Кудратлилардан кудратлироқ! Эй, Комил Ақл!

Эй, оламларга кенглик бағишлагувчи Ашаҳ — Ҳақиқат! Эй, Эзгу Ният! Эй, Олам Шаҳриёри!

Мени тингланглар! Ҳар кимнинг улушини берар чоғингизда, менинг ҳам улушимни берингиз!

9

— Эй, Ахура!

Ўзингни менга намоён айла ва Комил Ақл — Ормаитий паргавида менга куч-қудрат насиб эт!

— Эй, Мазда!

Олқишларим ва назр-ниёзларим эвазига Мийну оламинг жавҳари бўлмиш Зотдан яхшилиқ; Ашаҳ — Ҳақиқатдан зиёда куч-қудрат; Эзгу Ниятдан сарварлик бахш айлагил!

— Эй, ўтқир нигоҳли Ахура!

Менинг шодмонлигим ва хоҳишим учун Олам Шаҳриёри ҳамда Эзгу Ниятга мансуб бўлган ўзингнинг бемислу монанд чиройингни ошкор айлагил!

Эй, Сипандормаз!

Менинг динимга Ашаҳ — Ҳақиқат билан таълим ва равшанлик бағишла!

11

Ниҳоят Зардушт жону тан ва эзгу ниятининг самарасини Маздага ниёз келтиради ва сўз, амал, дин огоҳлик ва кучқудратини Ашаҳ — Ҳақиқат хузурига аргумгон этади.

«Ашим вуҳув...»

12

Мен маздапараст, зардуштгий, девлар душмани ва аҳуравий эканимдан розиман.

Рад ашаван Ҳований ашаванга олқиш, хушнудлик ва таҳсинлар.

Рад ашаванлар Саванҳий ва Вяся ашаванга олқиш, хушнудлик ва таҳсинлар!

Кун ва гоҳлар, ой, гаҳанбор ва йил радларига олқиш, хушнудлик ва таҳсинлар!

13

«Яса аҳу вайрю...»

14

«Ашим вуҳув...»

15

«Аҳуна Вайряҳ...» ни олқишлайман.

Энг гўзал Амшосипанд Ардабиҳиштни олқишлайман.

«Йингҳи хотам...»

ЯСНА, 35-42-ЎОТ

(ЕТТИ ЎОТ)*

35-^ОТ

1

Завт:

Рад ашаван — Ахура Мазда ашаванни олқишлаймиз.

Амшосипандлар, эзгулик истовчи Шаҳриёрларни олқишлаймиз.

Мийну ва астуманд (моддий) олам ашаванона тириклигини бошдан-адог мадҳ ?тамиз.

Ашаҳ — Ҳақиқат фармони билан; эзгу чаздапарастлик дини фармони билан.

Роспий:

Рад ашаван — Ахура Мазда ашаванни олқишлаймиз!

2

Завт:

«Ҳваматанам...»¹⁴⁶: Эзгу фикр, эзгу калом ва эзгу амалниким, бу ерда ва ҳар ерда улугланди ва улуглангуси, мадҳ этаман. Узим ҳам жону дилим билан яхшиликка интиламан.

3

— Эй, Ахура Мазда! Эй, гўзал Ардабиҳишт!

Буни ўзимизга муносиб кўрдик:

Икки оламда ҳам энг гўзал бўлган фикр, калом ва оламни танлаймиз.

4

Охират мукофоти умидида энг яхши ниятларни доноларга ва нодонларга; шаҳриёрларга ва шаҳарвандларга баён қиламиз, токи оламни обод айлаб, унга файз бағишласинлар.

5

Чиндан ҳам, шаҳриёр деб шундай кимсани ҳисоблаймиз; шундай зотга муносиб деб биламиз ва шундай кишининг бўлишини истаймизки, у Ҳақиқатда ҳаммадан кўра аъло даражада шаҳриёрлик қила билади: Мазда Ахура ва Ардабиҳишт.

6

Ҳар бир аёл ё эр ўзи дуруст ва яхши деб билган нарсасига амал қилишлари ва бошқаларни ҳам огоҳлантиришлари ҳамда улар ҳам ўша нарсага амал қилишлари керак.

* Яснанинг саккиз хотдан (35—42) иборат бўлгани «Авесто»да «Ҳаптанг хойгив» дейилади. Бу «Етти хот» демакдир. Ўзи-72. хос сўз ва иборалар ҳамда мазмун ва мундарижага эга бўлган бу хотлар Ясна таркибида алоҳида ўрин тутаяди

Сизларни барчадан афзал деб биламиз:

Ахура Мазда ва жаҳон ободончилигига олқиш ва мақтовлар бўлсин!

Энди бу ниятни сизлар учун амалга оширамыз, ўзгаларни ҳам имкон қадар ундан огоҳ этамыз.

Ашаҳ — Ҳақиқат солорлигида; Ашаҳ — Ҳақиқат мадади билан ҳар бир хилқат икки жаҳон сирларидан вокиф бўлишлари лозим.

Ахура Мазда бизга нозил қилган ушбу каломларни энг олий мақсад билан қабул қилгаймиз. Сени эса, эй, Зардушт, бу хабарни етказувчи, огоҳ этувчи ва тарбиячи, деб биламиз.

— Эй, Ахура!

Ардабиҳишт, Баҳман ва эзгу Шаҳриёрни қўшиқ устига қўшиқ; олқиш устига олқиш; ҳамд устига ҳамд билан улуглаймиз.

«Йингҳи хотам...»

36-SOT

— Эй, Мазда Ахура!

Даставвал Озар матлаби воситасида ва Сипандмийнунинг мадади билан сенга ёвуқ келамиз.

Озар сенинг хоҳишинг билангина кимсага озор етказди.

— Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Энг яхши ва хуш равиш билан ҳузуримизга кел!

Зиёда шодликлар бахш айлагувчи бўлиб, энг шойишта дурдлар билан, энг буюк адолат чоғида бизга томон юз бур!

— Эй, Озар!

Сен Сипандмийну мисоли Мазда Ахуранинг хушнудлик моюсисан.

Сен энг эзгу амалларинг боисидан унинг шодкомлиги моюсисан.

— Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Сенга ёвуқ келамиз.

Эзгу андиша билан; дуруст равиш билан; доно ва эзгу гуфтор ва кирдор билан сенга ёвуқ келамиз.

— Эй, Мазда Ахура!

Сенга намоз келтирамыз ва эҳтиром этамыз.

Буткул эзгу андиша билан; жумла эзгу калом билан; жамийки эзгу амал билан сенга ёвуқ келамиз.

— Эй, Мазда Ахура!

Дунёдаги жамийки жисмлар ичида сенинг жисмингни энг гўзал ва зебо деб биламиз.

Буюк жаҳон фароғатининг олий пойгоҳи Қуёшдир.

«Йингҳи хотам...»

37-ҲОТ

Завт!

Ниҳоят Ахура Маздани олқишлаймиз.

Шаҳриёрдир, бузругвордир. Биз уни мадҳ этамыз. Унинг зебо хилқатини куйлаймиз. У мумтоз олам ва Ашаҳ — Ҳақиқатни яратди. Ёруғлик, замин ва жамийки яхши нарсаларни ато айлади.

Унинг солиҳ амалли шаҳриёр ва бузругворларини энг мақбул алқовларимиз билан мадҳ этамыз. Улар оламни қўриқлайдилар, ҳифзу ҳимоят этадилар.

Уни, инчунин, пок аҳуравий ва мақбул маздавий исмлар воситасида олқишлаймиз.

Уни жону дилимиз билан олқишлаймиз.

Уни, ашаван мардлар ва ашаван аёллар фравашийларини мадҳ этамыз.

Шу жумладан, Ардабиҳиштни мадҳ этамыз. У — энг зебо Амшосипанд, ёруғлик, бошдан-оёқ яхшиликдир.

Баҳман, Эзгу Шаҳриёвар, Эзгу Дин,
яхшилик тақдири, Эзгу Сипандормазни
мадҳ этамиз.

«Йингҳи хотам...»

38-SOT

1

Ниҳоят, заминни олқишлаймиз. Замин
бизни ўз бағрига олгандир.

— Эй, Аҳура Мазда!

Аёлларни мадҳ этамиз. Улар сенинг-
дир ва энг олий Ашаҳ — Ҳақиқатдан
огоҳдирлар.

2

Эътиқод хуруши, эпчиллик, хушёрлик
ва пок дин билан эзгу қазо ва қадарни;
эзгу орзуни; эзгу фаровонликни; эзгу
номни; эзгу бағишловни мадҳ этамиз.

3

Ниҳоят сувларни олқишлаймиз.

Қуйи оқгувчи, йиғилгувчи ва равон
оқгувчи, эзгу ниятли аҳуравий сувларни
мадҳ этамиз.

— Эй, сувлар!

Сизлар яхшилик билан равонасиз.
Хилқатни ювиб пок этасиз ва икки жаҳон
саодатига сазоворсиз. Биз сизларни
эъзозлаймиз.

4

Сизларни, эй яхши сувлар, хушнудлик
бағишлагувчи Аҳура Мазда инъом айла-
ган исмлар билан олқиш этамиз. Ўша
номлар воситасида сизларни мадҳ этамиз.
Ўша исмлар воситасида сизлардан
дўстлик орзусидамиз. Ўша номлар билан
намоз келтирамиз. Ўша номлар билан
миннатимизни изҳор қиламиз.

5

— Эй, баракотли сувлар!

Сизларни имдодга чорлаймиз; сизлар
оналар мисолисиз; соғин сизлар каби
парвариш қилгувчисиз ва барча озуқалар-
дан яхшироқ, хушроқдирсиз.

Сизларни, эй қудрати осмон қадар
бўлган забардаст яхшилар, бу ерга чор-
лаймиз, токи бу тангликда бизга мадад
бергайсиз ва қўллагайсиз, эй барҳаёт во-
лидаларимиз!

«Йингҳи хотам...»

77

39-ЪОТ

1

Шунингдек, Гўшварван ва Гивштапан,
ўз руҳларимиз ва чорполар руҳларини
олқишлаймиз. Улар тириклигимиз моюси-
дирлар. Биз улар учунмиз, улар эса, биз-
лар учун.

2

Судманд дашт жонварларининг руҳла-
рини олқишлаймиз.

Шунингдек, қаерда тугилган бўлсалар-
да ашаван эрлар ва ашаван аёллар руҳла-
рини мадҳ этамиз. Бу мард ва аёлларнинг
эзгу динлари Ашаҳ — Ҳақиқат фирўзли-
ги учун ҳаракат қилади; ҳаминша ва ҳар
қачон ҳаракатда.

3

Шунингдек, эзгу нарлар ва ургочилар-
ки мадҳ этамиз. Абодий барҳаёт ва аба-

дий яхшилик моюси бўлган Аммосипанд-
лар ва Аммосипандбонуларни олқишлай-
миз.

4

— Эй, Аҳура Мазда!

Сен яхшилик билан андиша юритдинг;
сўзладинг ва амал қилдинг; биз ҳам эзгу
андиша, калом ва амалларимизни сенинг
хузурингга келтирамиз.

— Эй, Мазда Аҳура!

Шунингдек, сени олқишлаймиз ва
эъзозлаймиз. Шу каби сенга намоз келти-
рамиз ва эҳтиром бажо айлаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқат билан пайванд
бўлиб, унинг кўмак ва имдодида, эзгу ни-
ят билан эзгу парҳезкорлик билан сенга
томон борамиз.

«Йингҳи хотам...»

1

— Эй, Мазда Ахура!
 Ниҳоят ўз ваъданга амал қил ва биз-
 нинг орзу-аъмомимизни рўёбга чиқар.
 — Эй, Мазда Ахура!
 Сен ваъда қилганинг нарсага мен каби
 бир диндор муносиброкдир.

2

Бу тақдирни сен бизга муносиб
 кўрдинг; токи заминий тирикligимизда
 ва мийну оламида ҳам сен ва Ашаҳ —
 Ҳақиқат билан абадий ҳамнишин бўлғай-
 миз.

3

— Эй, Мазда Ахура!
 Шундай қилки, арштарлар Ашаҳ —
 Ҳақиқатга эш бўлсинлар; Ашаҳ —
 Ҳақиқатни қидирсинлар ва деҳқонларни
 яхлит-ягона, пуршўр ва устувор айла, то-
 ки улар отурбонга ҳамқадам бўлсинлар.

4

— Эй, Мазда Ахура!
 Қардошларингиз, ҳамқору ёрларингиз
 билан ягона-яқдилмиз. Биз пок ашаванлар
 қаторида бўлишни орзу қиламиз. Уни
 бизга насиб айла.
 «Йингҳи хотам...»

41-S0T

1

Ўз қўшиқларимиз, олқиш ва эъозла-
 римизни Ахура Мазда ва Ардабиҳишт
 хузурига келтирамиз ҳамда бу назр-
 ниёзни сазовор ва шойиста деб инонамиз.

2

— Эй, Мазда Ахура! Эй, ўртадаги эзгу
 матлабли зотлар!
 Шоядки, сенинг эзгу Шаҳриёрлигинг-
 дан ҳар доим баҳраманд бўлсак.
 Шоядки, ҳар икки жаҳонда ҳам се-
 нинг эзгу Шаҳриёрлигинг биз — эрлар ва
 аёлларга фармонраво бўлса!

3

— Эй, ўртадаги эзгу матлабли зотлар!
 Сизни фархунда ва камёб; Ашаҳ —
 Ҳақиқатдан огоҳ илоҳлар деб биламиз.
 Шоядки, сизлар ҳар икки жаҳонда
 ҳам бизнинг тан ва жонимизга паноҳ
 бўлсангиз!

4

— Эй, Мазда! Эй, ўртадаги эзгу мат-
 лабли зотлар!
 Шоядки, сенинг абадий паноҳингни
 топсак ва унга мушарраф бўлсак.

Шоядки, сенинг қўлловинг билан ком-
 равов ва нерўманд бўлсак ва ягона матла-
 бимиз — сенинг абадий паноҳингда яша-
 сак.

5

— Эй, Мазда Ахура!
 Сенинг олқишловчиларинг ва пайгом-
 ларингни етказувчилар деб аталдик, уни
 қабул этдик ва бизга насиб этганинг дин-
 дан масрурмиз.

6

Сен бу қисматни бизларга лойиқ
 кўрдинг, токи бу заминий ҳаётда ҳам,
 мийну ҳаётида ҳам сен ва Ашаҳ —
 Ҳақиқат билан абадий ҳамнишин бўлғай-
 миз.

7

«Йингҳи хотам...»
 «Ҳваматанам...»: эзгу фикр, эзгу ка-
 лом ва эзгу амалниким, бу ерда ва ҳар ер-
 да улугланади ва улуглангуси, мадҳ эта-
 ман. Ўзим ҳам жону дилим билан яхши-
 ликка интиламан.
 «Яса аху вайрю...»
 «Ашим вухув...»
 «Йингҳи хотам...»

1

Завт ва Роспий:
— Эй, Аммосипандлар!
«Етти хот» пораларини мадҳ этамиз.
Чашмазор сувларини мадҳ этамиз.
Гўзаргоҳ сувларини мадҳ этамиз.
Бир-бирига қўшилиб кетган пайваста
йўлларни мадҳ этамиз.
Бир-бирига бақамти йўлларни мадҳ
этамиз.

2

Сувлар қуюлгувчи тоғларни олқишлай-
миз.
Сув тукқувчи дарёчаларни олқишлай-
миз.
Судбахш бугдой далаларини олқиш-
лаймиз.
Ниғаҳдор ва офаридгорни олқишлай-
миз.
Мазда ва Зардуштни олқишлаймиз.

3

Замин ва осмонни эъзозлаймиз.
Мазда яратган эпчил бодни олқишлай-
миз.
Албурз тоғи чўққиларини олқишлай-
миз.
Замин ва барча эзгу нарсаларни
олқишлаймиз.

4

Эзгу ният ва ашаванлар руҳини
олқишлаймиз.
Эллик садварали Восий балигини⁴⁸
олқишлаймиз.
Фароғ Карт дарёси ўртасида яшовчи
пок Харани¹⁴⁸ олқишлаймиз.
Фароғ Карт дарёсини олқишлаймиз.

5

Шаън-шукӯҳли заррин Ҳавмни олқиш-
лаймиз.
Оламларга кенглик бағишлагувчи
Ҳавмни олқишлаймиз.
Ўлимни узоқлаштиргувчи Ҳавмни
мадҳ этамиз.

6

Оқин сув ва баландпарвоз қушларни
олқишлаймиз.
Отурбонларнинг қайтишини олқиш-
лаймиз. Улар олис-олис сарзаминларга
Ашаҳ — Ҳақиқатни ёймоқ ва одамларга
ўргатмоқ мақсадида кетганлар.
Барча-барча Аммосипандларни эъзоз
қиламиз.
«Йингҳи хотам...»

79

52-%OT

1

Завт ва Роспий:
«Яса аҳу вайрю...»
Завт:
Неки эзгудир ва неки зиёда эзгудир
Ашаҳ — Ҳақиқатнинг саросар хилқати
учун истаймиз. Ашаҳ — Ҳақиқат бор эди,
бор ва бундан кейин ҳам барқарор.
Абадий фирўзлик ва саодат бағишла-
гувчи Аша ўз хоҳиши билан мадад беради
ва орзуларни рўёбга чиқаради.

2

Аша сувларда, гиёҳларда, чорполарда
мавжуд бўлган жамийки дармонлардан
воқиф. Удирким девлар ва дурванд кимса-
ларнинг ушбу хонадонга ва унинг соҳиби-
га елказадиган зиён-заҳматларига барҳам
беради.

3

Яхшилик орзуси, яхшилик мукофоти,
бурунги ва кейин келгуси эзгуликлар —

4

абадий саодатнинг мояси. Биз энг улғу,
энг аъло, энг гўзал қисмагдан баҳраманд
бўлғаймиз.

Аммосипандларни олқишлаймиз,
эъзозлаймиз, хушнудлик тилаб, таҳсин-
лар ўқиймиз, токи ушбу хонадонлар ар-
доқласинлар; Ашаҳ — Ҳақиқат хилқатини
бошда¹⁴⁸ эъзоз этсинлар ва дуруж хил-
қатини нобуд айласинлар.

— Эй, Аша!

Бутун мавжудотга яхшилик истовчи
Маздани олқишлаймиз.

5

— Эй, Аҳура Мазда!

Шоядки, ўз мақсад ва мароминг билан
яратганинг махлуқларга — сувлар,
гиёҳлар, барча ашанажод аждодларга
шаҳриёрлик қилсанг!

Шоядки, Ашаҳ — Ҳақиқатга қудрат
ва тавонолик, дуружга нотавонлик бахш
айласанг!

Коми раво бўлсин Ашаҳ — Ҳақиқатнинг.

Ноком бўлсин дуруж!

Сипандмийну оламидан тозалансин,
нари кетсин, йўқолсин ва нокам бўлсин
дуруж!

Энди мен — Зардушт — хонумонлар,
қишлоқлар, шаҳарлар ва ўлкаларнинг

рахбарларига юзланай, токи улар аҳуравий ва зардуштий динига бўйинсунсинлар; бу дин талабига кўра сўзласинлар ва амал қилсинлар!

8

Завт ва Роспий:

Ашаҳ — Ҳақиқат оламига бошдан-оёқ
осойишталик ва кенглик орзу қиламан.

Дуруж оламига саросар огирлик ва
танглик тилайман.

«Ашим вуҳув...»

54-^OT

Завт ва Роспий:

— Эй, иззатли Аряман!

Зардуштий эр ва аёлларга кўмак бермак учун бу ерга кел; эзгу ниятга мадад бермак учун ва ҳар нечук олий қисматга муносиб динга имдод бермак учун бу ерга кел!

Аҳура Мазда мушарраф айлагувчи
Ашаҳ — Ҳақиқат армонини истаймен.

«Ашим вуҳув...»

«Аряман ипях»¹⁷ намозини олқишлаймиз; у ғоят қудратли душманшикан намоз бўлиб, Ашаҳ — Ҳақиқат каломлари ичида энг улугидир.

Пок гоҳлар, ашаван шаҳриёр радларни олқишлаймиз.

Оламнинг илк қонуни бўлган «Ставута йиснях»ни¹⁵⁰ олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

80

55-£OT

Бутун вужудимиз — тан ва устухон; жон ва жисм; бўй ва равон; тўш ва фраваший — бари-барини ниёз қиламиз ва пешгоҳга муносиб, деб биламиз.

Шунингдек, буларнинг барчасини ашаван гоҳлар, ашаван шаҳриёр радлар хузурида муносиб ҳисоблаймиз.

Гоҳлар бизнинг пушт-паноҳимиз, асрагувчимиз ва мийну оламимиз хурушидир; бизга руҳ, хўрак ва либосдир.

Гоҳлар бизга паноҳ, пойдорлик ва мийну олами хурушини бахш этадилар; гоҳлар бизга руҳ, хўрак ва либосдир.

Шоядки, гоҳлар ўзга оламда, тан ва руҳ (бўй) бир-биридан жудо бўлганидан сўнг, бизга эзгу ва буюк қисмат, Ашаҳ — Ҳақиқат муждасини насиб этса.

3

Шоядки, улар бизнинг хузуримизга келсалар; қудрат билан, фирўзлик билан; тандурустлик билан; дармон билан; фаровонлик билан; улугворлик билан; кечирим

билан; мадад билан; яхшилик билан; Ашаҳ — Ҳақиқат билан. Ўша «Ставута йиснях»ни қудратли Мазда фирўзмандлик ва жаҳонга оро бермоқ мақсадида яратди. Қудратли Мазда уни Ашаҳ — Ҳақиқат оламини асрамоқ; Ашаҳ — Ҳақиқат дунёсига ниғаҳбонлик қилмоқ; қисмат соҳиблари ва қисмат бағишлагувчиларга мададкор ва бошдан-оёқ Ашаҳ — Ҳақиқат хилқатига имдод бўлмоқ учун халқ қилди.

Қай бир ашаванким, ушбу намоз билан радлар ва ўзининг хушнудлиги, шунингдек тавба-истигфор билан сенинг пешгоҳингга келса, сен уни эзгу ният, эзгу калом ва эзгу амалнинг пойгоҳларига етказурсан.

5

Ашаҳ — Ҳақиқат ва эзгу ниятни ша-
рафлаймиз.

Ашаван гоҳлар ва шаҳриёр радларни
олқишлаймиз.

«Ставута йиснях»ни олқишлаймиз. У илк олам қонунидир. У ҳисоб қилинган; икки чандон айтилган; ургатилган; ўқитилган; устувор қилинган; такрорланган; хотирда сақланган; ёдда ўқилган ва тириклик оламини ўз хоҳишича янгилай олади.

«Ставут йиснях»нинг бўлимларини олқишлаймиз.

Ёдда ўқилувчи; сас-садосиз айтилгучи; куйлангучи ва эъозланган «Ставута йиснях»ни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

56-ҲОТ

1

Шоядки, бу ерда Ахура Маздани олқишламоқ суруши* бўлса; у энг қудратли ашавандир, ибтидода ва интиҳода. Биз уни олқишлаймиз.

Шунингдек, бу ерда Ахура Маздани олқишламоқ суруши бўлса; у энг забардаст ашавандир. Уни олқишлаймиз.

2

Шоядки, бу ерда эзгу сувларни, бизнинг руҳимизни эъозловчи суруш бўлса. Ибтидода ва интиҳода.

Шоядки, бу ерда эзгу сувларни, бизнинг руҳимизни эъозловчи суруш бўлса.

3

Шоядки, бу ерда эзгу сувларни; аждодларни; эзгу Амшосипандларни; эзгу ниятли шахриёрларни олқишламоқ суруши бўлса. У ашаванга муносиб ва бизга-да

муяссар бўлгуси.

Шоядки, бу ерда эзгу сувларни олқишловчи ва эзгу қисмат бағишлагувчи суруш бўлса. Ибтидода ва интиҳода ҳам.

Шунингдек, бу ерда эзгу сувларни; аждодларни; эзгу Амшосипандларни; эзгу ниятли шахриёрларни олқишламоқ суруши бўлса. У ашаванга муносиб ва бизга-да муяссар бўлгуси.

Шоядки, бу ерда эзгу сувларни олқишловчи ва эзгу қисмат бағишлагувчи суруш бўлса.

5

Завт ва Роспий:

«Яса аху вайрю...»

«Ашим вуҳув...»

Оламларга кенглик бағишлагувчи, қудратли ва порсо Сурушни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

81

57-ҲОТ

(Тун боши Суруш яшт)III

1

Завт ва Роспий

«Ашим вуҳув...»

Қўрқмас, мустаҳкам уруш аслаҳалари соҳиби, аҳуравий тан мансара, ашаван Сурушга хушнудлик, олқиш ва таҳсинлар бўлсин!

Завт:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт,

Роспий:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳача...»

дейди менга порсо ва мард эр.

Биринчи бўлим

2

Завт ва Роспий:

Ашаван, порсо, оламларга фирўзлик

з а кенглик бағишлагувчи қудратли Суруш Ашаҳ — Ҳақиқат радини олқишлай-жнз.

Завт:

Мазда яратган мавжудот орасида биринчи бўлиб ёйилган барсам қошида Ахура Маздани, Амшосипандларни, бутун борлиқ Яратгучиси, ниғаҳбони ва асрагучисини эъозлаймиз.

* Суруш ушбу хотда итгоаткорлик, фармонбардорлик, бўйинсуниш илоҳи бўлмай, балки итгоаткорлик, фармонбардорлик ва

■ 1: хнш маъносида қўлланилмоқда.

«Аҳи раяҳ...»: Фарру фуруғи учун; қудрат ва фирӯзи учун; илоҳпарастлиги учун баланд овозда намозу завр билан уни олқишлаймиз. Ўша порсо Сурушни; бузругвор ва эзгу Апани; қудрат соҳиби Нарюсангни!

Шоядки, қудратли ашаван Суруш биз-га мадад айласа.

Порсо Суруш, бузругвор радни олқишлаймиз.

Ашаванлар шоҳи ва ашаванлар боши булган Аҳура Маздани олқишлаймиз.

Барча Зардушт қушиқларини; барча олийжаноб аъмолларни олқишлаймиз; барча эъзозланган ва эъзозлангувчиларни олқишлаймиз.

Июсинчи бўлим

5

Қудратли ва порсо, оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван, рад ашаван Сурушни олқиш этамиз.

6

Илк марга уч новдали, беш новдали; тўққиз новдали барсамни тиззага қадар, оёқнинг тенг ярмига қадар ёйган зотга ва Амшосипандларга олқиш, ҳамд-сано, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

«Аҳи раяҳ...»: Фарру фуруғи учун;

қудрат ва фирӯзи учун; илоҳпарастлиги учун баланд овозда намозу завр билан уни олқишлаймиз. Ўша порсо Сурушни; бузругвор ва эзгу Апани ва қудрат соҳиби Нарюсангни!

Порсо Суруш, бузругвор радни олқишлаймиз.

Ашаванликда ҳаммадан аъло ва ашаванлар боши бўлган Аҳура Маздани олқишлаймиз.

Барча Зардушт қушиқларини; барча олийжаноб аъмолларни олқишлаймиз; барча эъзозланган ва эъзозлангувчиларни олқишлаймиз.

82

Учинчи бўлим

7

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван, Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирӯз ва порсо Сурушни олқишлаймиз.

8

Ашаван Зардуштнинг бешлик гоҳларини; патман², банд; олқиш ва Амшосипандлар шаънига айтилган ҳамд-саноларни илк бор куйлади.

«Аҳи раяҳ...»

Тўртинчи бўлим

11

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирӯз ва порсо Сурушни олқишлаймиз.

Бир қудрат соҳиби нотавонни мағлуб айлагани каби уруш абзали билан ғазабкор девга қонли жароҳат етказувчи зот.

«Аҳи раяҳ...»

10

Қуёш ботганидан сўнг дарвиш эр ва дарвиш аёлга устувор хона бағишлагувчи зот.

Бешинчи бўлим

12

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли фирӯз ва порсо Сурушни олқишлаймиз. Ўша баланд андишали, эпчил, қудратли ва ёвқур.

13

Улким барча ҳарбу зарбларда фирӯз бўлиб Амшосипандлар ҳузурига қайтади.

«Аҳи раяҳ...»

Олтинчи бўлим

14

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни олқишлаймиз. Ешлар сафида энг навқирон; барчадан қудратли; кўркмас ва баҳодир; девларга даҳшат солгувчи.

— Эй, маздапарастлар!

Ашаван Сурушни олқишламоққа ғайрат этинг.

15

Йўқолсин бу хонумондан; йўқолсин бу қишлоқдан; йўқ бўлсин бу шаҳардан; йўқолсин ушбу сарзаминдан ёзуғлар, гуноҳлар ва селоблар!

Ашаван Суруш аъмоли бажо бўлган ва мард ашаван эзгу андиша, эзгу калом, эзгу амал билан бош уриб келган хонадонда яхшилиқлар билан кутиб олинсин!

«Аҳи раяҳ...»

Еттинчи бўлим

16

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни олқишлаймиз. Эр каяза¹³ ва аёл кайизийга¹⁴ шикаст берувчи; оламини тубанлаштирувчи ғоят қудратли дуржани мағлуб айлагувчи; бутун олам аҳлининг паноҳи ва яхшилиқ истовчи зот.

17

У ҳаргиз уйқу билмас; Мазда оламини ҳушёрлик билан кўриқлагувчи... У куёш ботганидан сўнг, бутун астуаманд (моддий) дунёни курул билан ҳимоят қилади.

18

У Сипандмийну ва Аҳриман қўллари билан яхшилиқ ва ёмонлик яратилганидан кейин тин олмади, ухламади. У Ашаҳ — Ҳақиқат оламини кўриқлади.

У тун-кун мазандарий девлар билан талош қилади.

19

У девлар ваҳшатидан кўркмайди ва чекинмайди. Ундан барча девлар кўрқадилар ва даҳшатга тушиб, зулматга чекинадилар.

«Аҳи раяҳ...»

83

Саккизинчи бўлим

20

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни шарафлаймиз. Лармонбахш; гўзал заррин нигоҳ шаҳриёр. Ҳавм уни улуг, Албурз тоғи чўққиси олқишлайди.

Хушгўфтор, паноҳбахш калом соҳиби; гўё ва ҳар нечук билимдан огоҳ; мансаранинг буюклигини англаган Зот. Унинг поғоҳи шундай.

«Аҳи раяҳ...»

Тўнқизинчи бўлим

21

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни олқишлаймиз. Унинг юз устунли устувор хонаси Албурзнинг энг баланд чўққисида бино бўлгандир. Уй ич-ичидан чунонам ёруғ, гҳирда эса юлдузга монанддир.

22

«Ахуна Вайряҳ...», «Ясна», «Етти хот» фирўзманд «Фшупу мансара»¹⁵⁵ ва саросар «Яснү киргий» унинг синалган жанговар аслаҳаларидир.

«Аҳи раяҳ...»

Ўнинчи бўлим

23

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни олқишлаймиз.

Унинг куч-қудрати, фирўзлиги, фарзоналиги ва донолиги туфайли Ампошипандлар ернинг етти иқлимига келдилар.

У буюк дин мураббийси — устодидир.

24

Унинг туфайли навкирон шахриёрлар астуеманд оламига нузул қилдилар. Бу динга рози бўлдилар. Ашаван Аҳура Мазда, Баҳман, Ардабиҳишт, Шаҳриёвар, Сипандормаз, Хурдод, Амурдод, ахуравий саволлар ва ахуравий жавоблар.

25

— Эй, шавкатли, порсо Суруш!

Шоядки, сен ҳар икки оламда — астуеманд олами ва мийну оламида — бизга паноҳ бахш айласанг. Нобакор ва тубанкорларга қарши; нопок ғазабга қарши;

нопок артшторларга қарши. Улар қонли яловларини серпайдилар. Шоядки, қаҳр-ғазаб девларининг ҳарб-зарблари, юришларига; девлар яратган вязутовга қарши бош кутарсалар.

26

— Эй, шуҳратманд, порсо Суруш!

Шоядки, сен бизнинг теваларимизга ризқ, ўзимизга тандурустлик берсанг. Бизлар бадхоҳларни олисдан кузата билайлик, дushmanни қувиб солайлик ва ёмон ниятдиларни бир ҳамлада юз тубан қилайлик!

«Аҳи раях...»

ўн биринчи бўлим

27

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни олқишлаймиз.

Унинг гардунасини (арава) тўрт оппок, мунаввар, дурахшон, пок, хушёр ва соясиз таковарлар заррин шоҳли туёқларда мийну олами кенгликлариди тортиб бордилар.

учқурдирлар; улар тобланган ўқдан ҳам шиддатлироқдирлар.

29

Таковарлар кимнинг ортидан қувсалар, бир зумда етиб оладилар, бироқ ҳеч ким уларнинг ортидан қувиб етолмайди.

Ашаван Сурушни олиб юрувчи таковарлар икки уруш аслаҳаси билан ҳозир бўлишади.

Агар кимда-ким Ҳиндистоннинг шаркида бўлмасин, агар кимдир дунёнинг қаърида бўлмасин, у Сурушнинг чангалидан қочиб қутула олмайди.

«Аҳи раях...»

84

28

Улар тулпорлардан ҳам учқурдирлар; улар шамолдан ҳам учқурдирлар; улар ёмғирдан-да тездирлар; улар булутдан-да эпчилдирлар; улар учар қушлардан-да

ўн иккинчи бўлим

30

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни олқишлаймиз. У Мазда яратган хилқатни асрашга ва қўриқлашга камарбаста бўлган бузругвордир.

та порлоқ Хавнайраса¹⁵⁶ ўлкасига кириб келади.

32

Бу мунаввар ўлкага нопок Аҳриманни, қонли қаҳр соҳиби бўлган мазандарий ва барча-барча девларни қакшатмоқ мақсадида кириб келади.

«Аҳи раях...»

31

У девларни қакшатовчи; кескир уруш куроли соҳиби, ҳар кеча-кундузда уч мар-

ўн учинчи бўлим

33

Оламларга кенглик бағишлагувчи ашаван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни олқишлаймиз.

Бу ерда ва ҳамма ерда — ер юзининг тўрт томонида — уни шарафлаймиз!

У баҳодир ашаван, тан-мансара, қудратли жанговарни олқишлаймиз.

Унинг девларни янчиб ташлайдиган зарбардаст билакларини шарафлаймиз.

Фирўзликда барчадан фирўзмандроқ порсо Суруш ва илоҳ Арштийни олқишлаймиз.

Суруш паноҳида бўлган хоналарни олқишлаймиз.

Ашаван сурушни эҳтиром қилувчи уйлар ва эзгу андиша, эзгу калом ва эзгу

ниятли мард ашаван қабул қилинувчи хонадонларни олқишлаймиз.

«Аҳи раяҳ...»

«Аҳмои раишча...»*

58-ҲОТ

1

Бу некбунёд, Ашаҳ — Ҳақиқат ва Ормаитий — Комил Ақлга пайваста намозни, бунёди эзгу фикр, эзгу калом, эзгу амал бўлган намозни саодатнинг асбоби деб биламиз.

2

Шоядки, бу намоз бизни девлар ва дурванд одамлар зулмидан паноҳ бағишласа.

Қудратимиз ва борлигимизни ушбу намозга бағишлаймиз, токи бизга паноҳ... шафоатбахш, асрагувчи ва қўллагувчи бўлсин!

3

— Эй, Аҳура Мазда!

Биз сенинг ибодатинг билан шодимиз.

Бу ибодатда муттасил бўлишни истаймиз.

Биз алқов ва мадҳу саного қоиммиз.

Қудрат ва борлигимизни ушбу намозга топшираемиз, токи бизга паноҳ, шафоатбахш, асрагувчи ва қўллагувчи бўлсин!

«Эй, Аҳура!

Сендан сўрайман, Ҳақиқат билан жазоб бер. Сенга қўнғил боғлаганларнинг хоксорона дуолари нечукдир?»

4

Ашаванлар раҳбари саодатлидир.

Энг яхши раҳбарни улуғлаймиз.

Удир Ашаҳ — Ҳақиқат хилқатининг отаси. Хоҳ эр, хоҳ аёл — неки Ашаҳ — Ҳақиқатга мансуб бўлса унингдир.

Шубҳасиз, у эзгу ниятдир.

У гўзал ва улуғворни мудом ёд этамиз за улуғ тутамиз.

Удир жаҳонни Ашаҳ — Ҳақиқат, фаровонлик, орзу-аъмол ва меҳрибонлик билан парвариш айлади;

Аҳура Мазданинг дастёрлиги билан бизни асрагувчимиз ва ҳимоятгаримиздир.

5

— Эй, Амшосипандлар!

Бизни яратганингиз каби ўз паноҳингизга олингиз!

— Эй, яхшилар!

Бизга паноҳ бўлинг!

— Эй, яхшилар**

Бизга паноҳ бўлинг!

— Эй, Амшосипандлар! Эй, эзгу ниятли шахриёрлар!

Бизга паноҳбахш бўлингиз!

«Эй, Мазда!

Мен сендан бошқа ҳеч кимни танимайман. Бас, шундай экан, Ашаҳ — Ҳақиқат билан бизга паноҳ бағишла».

6

Андиша, сўз, амал; тевалар ва одамларни Сипандийнуга тааллуқли деб биламиз.

Унингдурким, расо чорполар, яхши тирлик, гўзал ўғлонларимиз бор.

Тандурустлигимиз, расолигимиз, покликдан огоҳлигимиз ундандир.

Шоядки, биз дадар Аҳура Мазда хилқатида Яратгувчининг фуруг ва саодати аломатларини кўрсак.

7

— Эй, Аҳура Мазданинг Озари!

Сенга намоз келтирамиз.

Энг улуғ илоҳий имтиҳон чоғи ҳузуримизга кел, олий бахшиш ва шодмонлик — Хурдод ва Амурдодни бизга бахш айла!

8

«Ставута йиснях»ни бошдан-адоқ энг гўзал бандлари билан олқишлайман.

— Эй, Мазда Аҳура!

Вужудлар ичида энг гўзали сенинг вужудинг — жаҳон фароғатининг энг юксак пойгоҳи, деб аталмиш Қуёш.

9

Башариятнинг илк қонуни бўлган «Ставута йиснях»ни шарафлаймиз!

* 6^в-Яснанинг 11-банди.

** Баъзи талқотчиларнинг фикрига кўра, ушбу иккинчи хитоб аёл-илоҳалар — Сипандормаз, Хурдод ва Амурдодга қаратилган. Бу уч Амшосипанд аёл жинсига мансуб бўлиб, Аҳура Мазданинг она-худолик рамзларидир, дейилади манбаларда.

24

Унинг туфайли навқирон шахриёрлар асту­манд оламига нузул қилдилар. Бу динга рози бўлдилар. Ашаван Ахура Маэда, Баҳман, Ардабиҳишт, Шаҳриёвар, Си­пандормаз, Хурдод, Амурдод, аҳуравий саволлар ва аҳуравий жавоблар.

25

— Эй, шавкатли, порсо Суруш!
Шоядки, сен ҳар икки оламда — асту­манд олами ва мийну оламида — бизга паноҳ бахш айласанг. Нобакор ва тубан­корларга қарши, нопок газабга қарши;

нопок арпшторларга қарши. Улар конли яловларини серпайдилар. Шоядки, қаҳр­газоб девларининг ҳарб-зарблари, юриш­ларига; девлар яратган вязутувга қарши бош кўтарсалар.

26

— Эй, шуҳратманд, порсо Суруш!
Шоядки, сен бизнинг те­валаримизга ризқ, ўзимизга тандурустлик берсанг. Бизлар бадхоҳларни олисдан кузата би­лайлик, душманни қувиб солайлик ва ёмон ниятлиларни бир ҳамлада юз тубан қилайлик!
«Аҳи раях...»

Ўн биринчи бўлим

27

Оламларга кенглик бағиш­лагувчи аша­ван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни олқиш­лаймиз.
Унинг гардунасини (арава) тўрт оп­пок, мунаввар, дурахшон, пок, ҳушёр ва соясиз тақоварлар заррин шохли туёқлар­да мийну олами кенгликлариди тортиб бо­радилар.

учқурдирлар; улар тобланган ўқдан ҳам шиддатлироқдирлар.

29

Тақоварлар кимнинг ор­тидан қувса­лар, бир зумда етиб оладилар, бироқ ҳеч ким уларнинг ор­тидан қувиб етолмайди.
Ашаван Сурушни олиб ю­рувчи тақо­варлар икки уруш аслаҳаси билан ҳозир бўлишади.
Агар кимда-ким Ҳин­дистоннинг шарқида бўлмасин, агар кимдир дунёнинг қаърида бўлмасин, у Сурушнинг ча­нгалидан қочиб қутула олмайди.
«Аҳи раях...»

84

28

Улар тулпорлардан ҳам учқурдирлар; улар шамолдан ҳам учқурдирлар; улар ёмғирдан-да тездирлар; улар булутдан-да эпчилдирлар; улар учар қушлардан-да

ўн иккинчи бўлим

30

Оламларга кенглик бағиш­лагувчи аша­ван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни олқиш­лаймиз. У Маэда яратган хилқатни асрашга ва кўриқлашга камарбаста бўлган буз­ругвордир.

та порлоқ Хавнайраса¹⁵⁶ ўлка­сига кириб келади.

32

Бу мунаввар ўлкага нопок Ахриманни, конли қаҳр соҳиби бўлган мазандарий ва барча-барча девларни қақшатмоқ мақса­дида кириб келади.
«Аҳи раях...»

31

У девларни қақшатувчи; кескир уруш қуроли соҳиби, ҳар кеча-қундузда уч мар-

ўн учинчи бўлим

33

Оламларга кенглик бағиш­лагувчи аша­ван; Ашаҳ — Ҳақиқат ради; қудратли, фирўз ва порсо Сурушни олқиш­лаймиз.
Бу ерда ва ҳамма ерда — ер юзининг тўрт томонида — уни шараф­лаймиз!

У баҳодир ашаван, тан-мансара, қуд­ратли жанговарни олқиш­лаймиз.
Унинг девларни янчиб таш­лайдиган за­бардаст билакларини шараф­лаймиз.
Фирўзликда барчадан фирўзмандроқ порсо Суруш ва илоҳ Арпштийни олқиш­лаймиз.

Суруш паноҳида булган хоналарни
: кишлаймиз.

Ашаван сурушни эҳтиром қилувчи
ўлар ва эзгу андиша, эзгу калом ва эзгу

ниятли мард ашаван қабул қилинувчи хо-
надонларни олқишлаймиз.

«Аҳи раях...»

«Аҳмои раишча...»*

58-ЎОТ

1

Бу некбунёд, Ашаҳ — Ҳақиқат ва Ор-
-;тий — Комил Ақлга пайваста намоз-
ея. бунёди эзгу фикр, эзгу калом, эзгу
цеал булган намозни саодатнинг асбоби
леб биламиз.

2

Шоядки, бу намоз бизни девлар ва
- тзанд одамлар зулмидан паноҳ бағиш-
иса.

Қудратимиз ва борлигимизни ушбу на-
- : зга бағишлаймиз, токи бизга паноҳ...
^афоатбахш, асрагувчи ва қўллагувчи
' ўлсин!

3

— Эй, Аҳура Мазда!

Биз сенинг ибодатинг билан шодимиз.

Бу ибодатда муттасил бўлишни истай-
яхз.

Биз алқов ва мадҳу саного қоиммиз.

Қудрат ва борлигимизни ушбу намоз-
топшираамиз, токи бизга паноҳ, шафо-
асрагувчи ва қўллагувчи бўлсин!

«Эй, Аҳура!

Сендан сўрайман, Ҳақиқат билан жа-
зоб бер. Сенга қўнғил боғлаганларнинг
I: ғ.сорона дуолари нечукдир?»

4

Ашаванлар раҳбари саодатлидир.

Энг яхши раҳбарни улуглаймиз.

Удир Ашаҳ — Ҳақиқат хилқатининг

:таси. Хоҳ эр, хоҳ аёл — неки Ашаҳ —
л^қиқатга мансуб бўлса унингдир.

Шубҳасиз, у эзгу ниятдир.

У гўзал ва улугворни мудом ёд этамиз
3.1 улуг тутамиз.

Удир жаҳонни Ашаҳ — Ҳақиқат, фа-
Г':зонлик, орзу-аъмол ва меҳрибонлик би-
-ан парвариш айлади;

Аҳура Мазданинг дастёрлиги билан
Г/зни асрагувчимиз ва ҳимоятгаримиз-
ляр.

5

— Эй, Амшосипандлар!

Бизни яратганингиз каби ўз паноҳин-
гизга олингиз!

— Эй, яхшилар!

Бизга паноҳ бўлинг!

— Эй, яхшилар**

Бизга паноҳ бўлинг!

— Эй, Амшосипандлар! Эй, эзгу ният-
ли шахриёрлар!

Бизга паноҳбахш бўлингиз!

«Эй, Мазда!

Мен сендан бошқа ҳеч кимни танимай-
ман. Бас, шундай экан, Ашаҳ — Ҳақиқат
билан бизга паноҳ бағишла».

6

Андиша, сўз, амал, тевалар ва одам-
ларни Сипандмийнуга тааллуқли деб би-
лаамиз.

Унингдурким, расо чорполар, яхши ти-
риклик, гўзал ўғлонларимиз бор.

Тандурустлигимиз, расолигимиз, пок-
ликдан огоҳлигимиз ундандир.

Шоядки, биз дадар Аҳура Мазда
хилқатида Яратувчининг фуруғ ва саода-
ти аломатларини кўрсак.

7

— Эй, Аҳура Мазданинг Озари!

Сенга намоз келтираамиз.

Энг улуг илоҳий имтиҳон чоғи ҳузур-
мизга кел, олий бахшиш ва шодмонлик —
Хурдод ва Амурдодни бизга бахш айла!

8

«Ставута йиснях»ни бошдан-адок энг
гўзал бандлари билан олқишлайман.

— Эй, Мазда Аҳура!

Вужудлар ичида энг гўзали сенинг ву-
жудинг — жаҳон фароғатининг энг юк-
сак пойгоҳи, деб аталмиш Қуёш.

9

Башариятнинг илк қонуни бўлган
«Ставута йиснях»ни шарафлаймиз!

* Ё&-Яснанинг 11-банди.

Баъзи тадқиқотчиларнинг фикрига кўра, ушбу иккинчи хитоб аёл-илоҳалар — Сипандормаз, Хурдод ва Амурдодга кара-
-ГЕ5. Бу уч Амшосипанд аёл жансига мансуб бўлиб, Аҳура Мазданинг она-художик рамзларидир, дейилади манбаларда.

1

Ашаван Ахура Мазда — рад ашаванни олқишлаймиз.

Эзгу ниятли Амшосипандлар ва шаҳриёрларни шарафлаймиз.

2

Гоҳларнинг ашаван шоҳлари — рад ашаванларни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Ҳований ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Савангҳий ашаван, Вся ашаванни олқишлаймиз.

Номдор илоҳ, минг кулоқли, ўн минг кўзли, фаровон яйловлар соҳиби Меҳрни олқишлаймиз.

Унумли яйловлар бағишлагувчи Ромни олқишлаймиз.

3

Рад ашаван — раписвийн ашаванни мадҳ этамиз.

Рад ашаванлар — Фрадот Фшу ва Зантум ашаванни олқишлаймиз.

Ардабихшт ва Ахура Мазданинг ўғлони Озарни олқишлаймиз.

4

Рад ашаван — Узойрийн ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Фрадот Вийра ва Дахйум ашаванни мадҳ этамиз.

Буюк рад, олий шаҳриёр, учқур отли Апам Напатни олқишлаймиз.

Ашаван Мазда яратган ашаван сувларни олқишлаймиз.

5

Рад ашаван — Авийсрусрям ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — покиза Фрадот Виспам ва Зардуштумни олқишлаймиз.

Ашаванларнинг пок, забардаст ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз.

Яйра Хушптийни олқишлаймиз.

Эзгу хилқат бўлган Агани олқишлаймиз.

Ахура Мазда яратган Баҳромни олқишлаймиз.

Фирўз Упаратотни олқишлаймиз.

6

Рад ашаван — Ушоҳийн ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Бирижяҳ ва Нманяҳ ашаванларни олқишлаймиз.

Оламларга саодат бағишлагувчи порсо Сурушни олқишлаймиз.

Энг ростгўй Рапшни олқишлаймиз.

Дунёларга кенглик бағишлагувчи, жаҳонпарвар Арштодни олқишлаймиз.

7

Рад ашаванлар — ашаван Ой илоҳларини олқишлаймиз.

Рад ашаван — Андармоҳ ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлар — Пурмоҳ ва Вайшпатаса ашаванларни олқишлаймиз.

8

Рад ашаванлар — гаҳанбор ашаванларини олқишлаймиз.

Рад ашаван — Майдозарим ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Майдошам ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Патя Шҳим ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Аясрим ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Майдярим ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Ҳамаспатмадам ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — ашаван йил илоҳларини олқишлаймиз.

9

Барча-барча рад ашаванларни олқишлаймиз. Ҳований атрофидаги ўттиз уч рад ашаванларни олқишлаймиз.

Улар Мазда таълим берган ва Зардушт сўйлаган энг гўзал ашаванлар Ҳақиқатга мансубдирлар.

10

Завол билмас бузругвор ашаванлар.

— Ахура ва Меҳрни олқишлаймиз.

Юлдузлар, Ой ва Кўёшни барсам гиёҳи билан олқишлаймиз.

Бутун сарзаминлар Шаҳриёри — Меҳрни олқишлаймиз.

Фарриҳманд ва раюманд Хурмузд кунони олқишлаймиз.

Ашаванларнинг покиза, қудратли ва эзгу фравашийлари Ойини олқишлаймиз.

11

— Эй, Ахура Мазданинг ўғлони Озар!

Сени олқишлайман! Биризий Савангҳа Озарини шарафлайман. Вуху Фрёна Озарини олқишлайман. Урувазийшта Озарини олқишлайман. Возийшта Озарини олқишлайман. Спийнйшта Озарини олқишлайман. Илоҳ Нарюсангнинг шаҳриёрлик киндиги Озарини шарафлайман.

12

Мазда яратган энг яхши ашаван сувларни олқишлайман. Мазда бунёд этган жамийки ашаван сувларни олқишлайман. Мазда халқ қилган барча ашаван гиёҳларни шарафлайман.

13

Девларни забун айлагувчи адолатни олқишлаймиз.

Зардуштнинг одиллигини шарафлаймиз.

Азалий нурни олқишлаймиз.

Эзгу маздапарастлик динини олқишлаймиз.

14

Ашаҳ — Ҳақиқатга осойишталик бағишлагувчи Ушпидарина тогини олқишлаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқатга осойиш бағишлагувчи барча тоғлар; гоятда мул осудалик бергувчи Мазда яратган ашаван, рад ашаванларни олқишлаймиз.

Мазда яратган каёний Фаррни олқишлаймиз.

Мазда халқ қилган енгилмас ва фирӯз Фаррни мадҳ этамиз.

Эзгу Аша — қудрат бахш айлагувчи бузругворни олқишлаймиз.

Мазда кашф қилган Фаррни олқишлаймиз.

Мазданинг қазо ва қадарини олқишлаймиз.

15

Ашаваннинг эзгу алқовини олқишлаймиз.

Пок, ҳалол ва мард ашаванни олқишлаймиз.

Забардаст билакли, ёвкур илоҳ Дамуиш Упаманани олқишлаймиз.

16

Сувлар, заминлар ва гиёҳларни олқишлаймиз.

Манзиллар, қишлоқлар, яйловлар, хо нумонлар, сувлоқларни олқишлаймиз.

Қишлоқлар соҳиби Ахура Маздани олқишлаймиз.

17

Энг буюк рад ашаванлар — кун, ой, гаҳанборлар ва йил илоҳларини олқишлаймиз.

18

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлайман, чорлайман ва куйлайман.

19

Барча-барча илк фравашийлардан энг муҳим, энг яхши, энг гўзал, энг устувор, энг донишманд, энг қудратли, энг мумтоз бўлган Ахура Мазданинг фравашийсини олқишлайман.

20

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлайман.

Амшосипандларнинг фравашийларини олқишлайман; ўша тезбаён, бузругвор, гоят қудратли, қўрқмас, ахуравий ва абдий варжовандлар.

21

Ниҳоят илк дин ўрганувчи толиблар ва илк таълим бергувчи мураббийлар, Ашаҳ — Ҳақиқатни фирӯз айлаган эр ва аёл ашаванларнинг жон, дин, бўй, руҳ ва фравашийларини олқишлайман.

Эзгу ниятли Гўшварванни мадҳ этаман.

22

Ашаҳ — Ҳақиқатни фирӯз айлаганларнинг фравашийлари; ашаван Каюмарт фравашийсини олқишлайман.

Ниҳоят ашаван Сипийтмон Зардушт фравашийси ва унинг мукофотини олқишлайман.

Ашаван Кай Гушгасп фравашийсини олқишлайман.

Зардуштнинг ўғли ашаван Ист Востра фравашийсини олқишлайман.

23

Ниҳоят, Ашаҳ — Ҳақиқат фирӯзлигига сабаб бўлган аждодлар, аёллар ва мардларнинг жон, дин, бўй, равон ва фравашийларини олқишлайман.

Бор ва бўлган барча ашаванлар; ҳали дунёга келмаган мардоналар (оламни янгидан бунёд этгувчи супёнтлар) фравашийларини олқишлайман.

24

Ниҳоят, марҳумларнинг руҳларини олқишлайман.

Бу хонадондан ўтган жамийки аждодлар, толиблар ва муаллимлар — хоҳ ашаван эр, хоҳ ашаван аёл бўлсин барчасини олқишлайман.

25

Жамийки ашаван шогирд фравашийларини олқишлайман.

Жамийки ашаван устод фравашийларини олқишлайман.

Жамийки ашаван эрлар фравашийларини олқишлайман.

Жамийки ашаван аёллар фравашийларини олқишлайман.

26

Ашавандан дунёга келган ашаван фарзандлар фравашийларини олқишлайман.

Ўлкада яшовчи ашаванлар фравашийларини олқишлайман.

Ўлкадан ташқарида яшовчи ашаванлар фравашийларини олқишлайман.

27

Ашаван эрлар фравашийларини олқишлайман.

Ашаван аёллар фравашийларини олқишлайман.

Каюмартдан тортиб, токи фирўз Сушпентгача бўлган жамийки пок кудратли ва тавоно ашаванлар фравашийларини олқишлайман.

28

Ахура яратган Баҳромни олқишлайман.

Фирўз Сушпентни олқишлайман.

Завт ва Роспий:

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ёйиб қўйилган барсам, завр ва барсам белбоғини олқишлайман.

Ўз руҳимни олқишлайман.

Ўз фравашийимни олқишлайман.

29

Барча ашаван илоҳларни олқишлайман.

Барча рад ашаванларни олқишлайман: рад Ҳованийнинг айёмидир; рад Саванҳийнинг ва Вясянинг айёмидир; барча буюк радлар айёмидир.

30

«Йингҳи хотам...»

Роспий:

Барча яхшилик, барча яхшиликлар сенга бўлсин! Сенга ва Завтга!

Шоядки, Завт мукофоти — эзгу нияти, эзгу каломли, эзгу амалли Завтнинг мукофоти сенга насиб қилса!

31

Завт:

Шоядки, барча энг олий яхшиликлар сизнинг хузурингизга келса!

Энг даҳшатли ёмонликлар сизга насиб бўлмасин!

Ёмондан-да ёмонроқ нарсалар менга насиб қилмасин!

32

Завт ва Роспий:

«Яса аҳу вайрю...»

«Ашим вухув...»

33

«Ахуна Вайряҳ»ни олқишлаймиз.

Энг гўзал Аммосипанд Ардабиҳиштни олқишлаймиз.

«Ҳодухт наск»нинг «Фшупу мансара»сини шарафлаймиз.

Бутун бошли «Ставута йисняҳ»ни мадҳ этамиз.

Илк олам қонунни — «Ставута йисняҳ»ни олқишлаймиз.

34

Завт:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга Завт.

Роспий:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асаргүш ашот чийт ҳача...» дейди порсо ва донишманд эр.

60-ҲОТ

Завт ва Роспий:

«Бас, ҳақиқатда, астуманд (моддий) ва мийну оламида ҳам энг улуғ яхшиликлар ўша кишига насиб қиладиким, у бизни эзгуликнинг тўғри йўли — Ахуранинг жойгоҳи бўлмиш Ашаҳ — Ҳақиқат дунёси сари элтади.

— Эй, Мазда

Сенга кўнглик боғлаганлар огоҳлик ва поклик билан сенга пайваст бўладилар.»

Шоядки, хушнудлик, порсолик, улугворлик ва саодат ушбу хонумонга насиб қилса!

Шоядки, Ашаҳ — Ҳақиқат, кудрат ва ажр, фарр ва хушлик — Зардушт ахуравий динининг абадий пешволиги бу ерга нузул айласа!

3

Ниҳоят...

Мабодо, гала ва сурувларнинг пайванди узилмасин!

Мабодо, Ашаҳ — Ҳақиқатнинг биз билан пайвандлиги узилмасин!

Мабодо, ашаван эрнинг биз билан пайвандлигига дарз кетмасин!

Мабодо, аҳуравий диннинг биз билан пайвандлигига шикаст етмасин!

4

Шоядки, ашаванларнинг пок ва эзгу фравашийлари бутун замин миқёси, дарёлар узунлиги ва куёш юксаклигида бўлган Аша билан биргаликда бу хонумонга нузул айласа, токи бу хонадонга яхшиликлар насиб этиб, фарру фуруги зиёда бўлса ва бадҳоҳлар қаршида пойдорлик қилса!

5

Шоядки, бу хонада итоатгўйлик итоатсизликдан; муроса муросасизликдан; хоксорлик кибрдан; тўғри сўз ёлғондан; Ашаҳ — Ҳақиқат дуруж устидан музаффар бўлса...

6

Токи, Амшосипандлар бу манзилда абадул-абад итоатгўйлик, порсолик, эзгу алқов ва эъзозлар, кўнгил рағбати ва эътиқоди ҳамда қондош-қариндошликни эҳсос қилсинлар.

7

Бу манзил ҳеч қачон Фаррнинг хушлиги, тириклик завқи, фарзандлар, абадий ва эзгу аъмолли ашаванлар сарвари Ашадан холи бўлмасин.

8

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан рад ашаванлар — гоҳлар илоҳларига бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан рад ашаван — Ҳований ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан рад ашаванлар — ашаван Савангҳий ва ашаван Вясяга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби низоми билан кенг яйловлар соҳиби, минг қулоқли, ўн минг нигоҳли, шаън-шавкатли илоҳ

Меҳрга бағишлайман; яхши яйловлар бергувчи Ромга бағишлайман.

9

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Раписвийн ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Фрадот Фшу ва Зантум ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан Ардабиҳишт ва Ахура Мазданинг Озарига бағишлайман.

10

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Узойирийн ашаванга бағишлайман. Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Фрадот Вийра ва Даҳйум ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонунияти билан бузругвор рад — Напат Апам ва Мазда яратган сувларга бағишлайман.

11

Токи аъмолимиз шод, руҳимиз камёб, вужудимиз хушқол бўлсин ва биҳиштга дохил бўлайлик.

Шунингдек, кирдорларимиз ошкор бўладиган чоғда Ахуранинг манзилига юз бурайлик, эй Мазда!

12

— Эй, ҳаммадан яхши Ашаҳ — Ҳақиқат! Эй, барчадан гўзал Ашаҳ — Ҳақиқат!

Сенинг висолинг насиб қилсин.

Сенга кўпилмоқлик муяссар бўлсин.

Сенинг билан ҳамнишинлик муяссар бўлсин.

«Ашим вуҳув...»

13

«Яса аху вайрю...»

«Ашим вуҳув...»

«Ахуна Вайрях...»ни шарафлаймиз.

Энг гўзал Амшосипанд Ардабиҳиштни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

61-SOT

1

Завт:

Замин ва осмонда ҳам «Ахуна Вайрях...»ни зикр қиламиз.

Замин ва осмонда ҳам «Ашим зуҳув...»ни зикр қиламиз.

Замин ва осмонда ҳам энг гўзал «Йингҳи хотам...»ни зикр қиламиз.

Замин ва осмонда ҳам пок, мард ва эзгу ашаванларнинг «дахмон дуолари»ни зикр қиламиз.

2

Мардуд булсин, йўқолсин Аҳриман ва унинг ёвуз, зарарли хилқати.

Мардуд бўлсин, йўқолсин эр кахвори-за^ш ва аёл кахворизийлар.¹⁵⁹

Мардуд бўлсин, йўқолсин эр кахворъ за ва аёл кахворизийлар.

3

Мардуд бўлсин, йўқолсин каяза эр ва каязий хотинлар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин каяза эр ва каязий хотинлар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин ўғри ва қароқчилар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин зандик¹⁶⁰ ва жодулар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин Меҳр-озор (аҳдсиз, қасамхўр).

4

Мардуд бўлсин, йўқолсин мард ашаваннинг душманлари ва кушандалари.

Мардуд бўлсин, йўқолсин ашмуғ, но-порса ва хавfli ижрочилар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин нодуруст андиша қилувчи, ёлгон сўзлагувчи, қабих амаллар қилувчи, эй, Сипийтмон Зардушт!

5

«Қандай қилиб дуружни ўзимиздан қувиб солайлик».

Биз Сувшентлар каби дуружни қувиб юборамиз.

Эй, Ашаҳ — Ҳақиқат!

Сен етти иқлимда мавжуд дурвандларни бутун борлиғи билан йўқ қилмоққа кодир ва тавоносан. Бизга дуруж — девни қандай енгмоқликни ўргат.

Бутун мавжудотга хайрихоҳ бўлган Ахура ҳақида кўшиқ куйлаймиз.

62-%OT

1

Завт ва Роспий:

«Яса аху вайрю...»

— Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Сени олқишлаймиз, сени эъвозлаймиз; энг яхши қурбонликлар, назр-ниёзлар келтирмоқни истаймиз.

Сен жамийки алқов ва шарафга муносибсан.

Шоядки, сен бу хонумонда олқиш ва шарафга сазовор бўлсанг.

Сени Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан шарафлаган зот саодатлидир; кўлда яхши ўгин, барсам, сут ва ҳован.

2

Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Қўлимиздаги ўгин сенга бўлсин!

Унинг тутунлари сенга бўлсин!

Унинг хурушлари сенга бўлсин!

Ўгин ғарамлари сенга бўлсин!

Бир гўзал зот сени асрагувчи бўлсин!

Бир диноғоҳ сенга ниғаҳбон бўлсин!

3

Сен бу хонумонда ёруғлик бўл!

Сен бу хонумонда абадий нур бўл!

Сен бу хонумонда мунаввар бўл!

Узоқ-узоқ замонлар то растохез (қиёмат)га қадар пойдор бўлиб; сен абад-абад, то маҳшар кунига доғур эзгу ва кудрат соҳиби бўл!

4

Эй, Ахура Мазданинг Озари.

Менга зудлик билан кушойиш бағишла!

Менга зудлик билан паноҳ бер!

Менга зудлик билан фаровон тириклик ва паноҳ бахш эт!

Менга зудлик билан узоқ умр; донишмандлик; ашаванлик; гўзал тил; хушёр рух; ўлмас ва фаровон ақл-хирад бахш айла!

5

Менга мардоналик, устуворлик, ҳатто оромгоҳда ҳам бедорлик бахш айла!

Менга баркамол ва диноғоҳ, ватансевар ва анжуманоро, аҳил, эзгу андишали, зулматдан, тангликдан қутқарувчи фарзандлар бағишла. Токи улар манзил, шаҳар, ўлка ва унинг ном ҳамда овозасини кўтарсинлар.

6

— Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Мени мақсадимга етказувчи нарсаларга восил айла!

Менга бугун ва абадул-абад ашаванлар биҳишти; ҳар нечук осойиш бағишлагувчи ёруғлик бахш айла, токи мен эзгу ажр, эзгу ном ва радларнинг хуштолеъ тириклигига ноил бўлайин!

7

Эй, Сипийтмон Зардушт!

Ахура Мазданинг Озари ҳаммага хитоб қилади: у шомда, чоштгоҳда ва бомдодда

назр келтирувчиларга овоз беради. У барчадан яхши қурбонликлар истайди; энг яхши назр-ниёзлар; кўнгилларга хуш келгучи самимий ибодатлар.

8

Озар барча келгучиларнинг қўлларига боқади.

Дўстлик дўстликка не армугон айлайди? Йўловчи осойиш истовчига нималар келтиради?

9

Агар йўловчи Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ўтин келтирса; Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан барсам ва ҳазанаипата гиёҳини ёйиб қўйса, шунда Мазда Аҳуранинг Озари — ўша хушнуд Озар — унга камёблик истайди.

10

Шоядқи, сенга чорполар суруви ва мардлар гуруҳи насиб этса!

Шоядқи, сенга тириклик, эзгу ният муяссар бўлса!

Насиб қилган тун-кечаларда шоядқи, сен тириклигингни шодмонлик билан яшанг!

Бу Озарнинг сенга таҳсинидир.

Бу Озарнинг Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан покланган ёруғлик бергучи курук ўтинни унинг ҳузурига келтирган кишига таҳсини.

11

«Ашим вухув...»

Кенг ёйилиб, орқа-олдга, ўнг-сўлга кулоч ташлаб оққувчи эзгу сувларга юз бурамиз.

12

Мен — маздапараст, зардуштий ва девлар душмани эканимга икрорман.

Рад ашаван — Ҳований ашаванга олқишлар, ҳамд-сано, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Рад ашаванлар — Савангхий ва Вся ашаванга алқовлар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

13

Завт:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

Роспий:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳача...» дейди порсо ва мард донишманд.

63-ҲОТ

1

Завт ва Роспий:

Мазда Аҳура Ашаҳ — Ҳақиқат ҳидояти билан эзгу амалларни адо этгучиларни билади.

Мен ҳам ўшандай зотларни — улар бордирлар ва бўлгайдирлар — номма-ном олқишлайман ва алқовлар билан уларга ёвуқ келаман.

Сенинг эзгу ниятинг шаҳриёри — Ашаҳ — Ҳақиқат партави билан умидларни ушалтиргувчиларнинг энг шойистаси — дил шўри билан эзгу амалларни рўёбга чиқаргучиларга муяссар бўлади.

2

Шоядқи, бу ерда эзгу сувларни, бизнинг руҳимизни эъзозловчи Суруш бўлса. Ибтидо ва интихода.

Шоядқи, бу ерда эзгу сувларни, бизнинг руҳимизни эъзозловчи Суруш бўлса.

3

Рад ашаван — Аҳура Мазда ашаванни олқишлаймиз.

Амшосипандлар, эзгу ниятли, олийжаноб Шаҳриёрларни олқишлаймиз. Сувларни шарафлаймиз.

Ашаванлар руҳлари фравашийларини олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

«Яса аху вайрю...»

64-ҲОТ

2_7**

Завт:

...Қачонки улар нузул қилсалар жаҳон Ашаҳ — Ҳақиқатга юз буради.*

* 42-Яснанинг 3-бандида келади: «Эй, Мазда! Қачон ул куннинг қутлуг тонги отгайким, саодатбахш таълимотнинг файзли нурлари билан Ашаҳ — Ҳақиқат жаҳонни асрамоқ учун нур таратади? Юқоридаги 1-банд ана шу саволга Завтнинг жавоби.

** «Авесто»нинг кўлимиздаги нусхаларидан ушбу бандларни топшиш имкони бўлмади (*Тарж.*).

1

Ашаван Ардвининг беғубор ва пок сувларига хушнудлик; Мазда яратган жамийки гиёҳларга осойиш ва ором.

Роспий:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш апот чийг ҳача...» дейди порсо ва мард донишманд.

Биринчи бўлим

1

Ахура Мазда Сипийтмон Зардуштга деди:

— Бутун атрофга этак ёйган, дармон-бахш, девлар душмани булмиш, ахуравий Ардвисура Анахитани менинг изним билан олқиш айла.

У астуманд оламида таҳсин ва олқишларга муносибдир.

У жонларга афзунлик бахш айлагувчи; уюр ва сурувларга; улкаларга, манзил ва маконларга фаровонлик бағишлагувчи ашавандир.

У жаҳонга фароғат бағишлагувчи ашавандир.

2

У эркак уругини пок айлайди, аёллар захдонини уларнинг таваллуди учун ҳар турли нопокликдан соф қилади.

У аёлларнинг куз ёришларини осон айлайди; ҳомилали аёллар кўксига сут келтиради.

3

У ҳамма ерда шуҳратли ва баланд овозадир.

У фараҳмандлик — шодмонликда ер юзидаги жамийки сувлар кабидир.

У қудрат соҳиби Ҳукар тоғидан ибтидо топиб, Фароғ Карт дарёсига қўшилади.

4

Минг ирмоғининг ҳар бири учқур суворийнинг қирқ кунлик йўли баробарида бўлган Ардвисура Анахита Фароғ Карт дарёсига равона бўлган чоғда, дарё бутун кенлиги бўйлаб жўш-хурушга келиб, мавжлар ва тўлқинлар, ўрталикка томон интилади.

5

Менинг бўлган бу сувлардан етти иклимга бир дарё равон бўлади.

Менга қарашли бўлган дарё қаҳратон қишда ҳам, саратонда ҳам бир хил оқаверади.

У — Ардвисура Анахита мен учун эрлар уругини пок айлайди ва аёллар захдони ва кўкракларини мусаффо қилади.*

6

Шоядки, бор ва бўлажак; тугилган ва ҳануз дунёга келмаган; ёхуд подёб¹⁶¹ амалини бажо айлаган ашаванлар фравашийлари бу ерга нузул айласа.

7

— Эй, яхши сувлар! Эй, Мазданинг энг яхши хилқати!

Сув ёмон фикр соҳибига насиб қилмасин!

Сув ёмон сўзлига насиб қилмасин!

Сув бадқирдорга насиб қилмасин!

Сув динсиз, дўст озор, муғ озор, қўшни озор ва оила озорга насиб қилмасин!

Сув ашаванларга зиён етказувчи; ҳеч кимга озор бермайдиган бизнинг вужудимизга заҳмат келтирувчиларга насиб қилмасин!

8

Сув ўғри, торожкор, қароқчи, порсоқуш, жодугар, ашмуғ, нопорсо, каззоб, золим ва маййитни туфроққа тошширгувчиларга насиб қилмасин!

Бундай кимсалар амали ўзларига қайтсин; кимда-ким ёмонлик, зиён-заҳматни раво кўрса, унинг ўзига урсин.

9

— Эй, сувлар!

Токи Завт сизларни олқишлар ва хушнуд айлар экан, бу ерда ҳозир бўлингиз.

* Биринчи ва бешинчи бандлар «Ардвисура Анахита» касидасининг («Обон яшт») насрий таржимасидир.

Синалган сўзли Завт яхши сувларни
нечук олқишлайди?

Ношойиста алқовни бажо айлаган
Завтнинг тиллари нечук богланади?

Устозларнинг сабоқлари нечук сомо
нига етади?

Таҳсин нечукдир?

Яхши амал нечук?

Ахура Мазда Зардуштга ва Зардушт
бутун жаҳонга ёйган таълимот нечук-
дир?

10

— Эй, Зардушт!

Дастлабки қадамнинг сувларга бўлсин:

Бир ашаван ҳозирлаган пок Завр суви-
ни келтир-да ушбу божни зикр қил:

11

— Эй, сувлар!

Сизлардан буюк ўтинчим бор. Уни
менга насиб айлангиз.

У буюк иноят туфайли фириб ва душ-
ман голиблигидан эмин бўлмоқ мумкин.

Эй, сувлар!

Сизлардан бир неча ўтинчим бор:

Куч-қудрат бахш айланг. Барчанинг
орзуси бўлган фарзандларга душманлар-
нинг зиёидан, ситамидан, қатлидан па-
ноҳ беринг.

12

Завт ва Роспий:

— Эй, сувлар! Эй, заминлар! Эй,
ғиёҳлар!

Эй, Амсосипандлар, эзгу ниятли
шаҳриёрлар! Эй, яхши нарлар ва модалар!
Эй, эзгу дадарлар!

Эй, ашаванларнинг ҳамма ерда фирўз
за қудратли фравашийлари!

Эй, яйловлар соҳиби Меҳр!

Эй, порсо ва улугвор Суруш!

Эй, ҳақиқатпараст Раши!

Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Эй, учқур тулпор соҳиби, бузругвор
рад, Апам Напат!

Эй, ашаванлар! Эй, энг яхши бағишла-
гувчилар!

Ушбу бахшишни барча илоҳлардан
ўтинаман:

13

— Эй, сувлар! Эй, заминлар! Эй,
ғиёҳлар!..*

14

Завт:

— Эй, ашаван илоҳлар, бундан-да
улугроқ, бундан-да яхшироқ, бундан-да
ғўзалроқ ва бундан-да арзигулик нарса-
ларни бизга муяссар айлангиз!

Сизлар эй, қудрат ва тавонолик
соҳиблари, ушбу гоҳларнинг парчасидан
ҳам тез ва учқурсизлар:

«Яхши аъмолли зотларнинг энг олий
хоҳиши янги дунё қурмоқликдир».

15

«Эй, Мазда! Эй, замин, сув ва
ғиёҳларни яратган Зот!

Бизни ўз жаҳонингга еткаргил; абади-
ят бахш эт, эзгу ният химоятида куч-қуд-
рат, пойдорлик насиб қил ва ўз таълимо
тингдан баҳраманд айлагил!»

16

Мазда Ахура Ашаҳ — Ҳақиқат ҳидоя-
ти билан эзгу амалларни адо этгувчилар-
ни билади.

Мен ҳам ўшандай зотларни — улар
бордирлар ва бўлғайдирлар — номма-ном
олқишлайман ва алқовлар билан уларга
ёвуқ келаман.

Сенинг эзгу ниятинг шаҳриёри
Ашаҳ — Ҳақиқат паргави билан умидлар-
ни ушалтиргувчиларнинг энг шойистаси
— дил шўри билан эзгу амалларни рўёбга
чикаргувчиларга муяссар бўлади.

17

Роспий:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳача...» дейди
порсо ва мард донишманд.

* 12-банд такрорланади.

1

Завт ва Роспий:

«Ашим вуҳув...»

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ҳавмга, сутга ийланган заврни; Ашаҳ — Ҳақиқат тариқида ёйиб қўйилган ҳазанаипата гиёҳини сенга тақдим қиламан, эй Аҳура-нинг аҳуравий суви. Аҳура Мазда, Амшосипандлар, порсо Суруш, Аҳура Мазда-нинг Озари ва ашаваннинг буюк роббига хушнудлик тилайман.»

2

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан рад ашаванлар — гоҳлар илоҳларига бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан рад ашаван — Ҳований ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан рад ашаванлар — Савангҳий ва ашаван Вясяга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат низоми билан кенг яйловлар соҳиби; минг қулоқли, ўн минг нигоҳли, шаън-шавкатли илоҳ Мехрга бағишлайман; яхши яйловлар бергувчи Ромга бағишлайман.

3

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Раписвийн ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Фрадот Фшу ва Зантум ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан Ардабиҳишт ва Аҳура Мазданинг Озарига бағишлайман.

4

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Узойирийн ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Фрадот Вийра ва Даҳйум ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонунияти билан бузругвор рад — Напат Апам ва Мазда яратган сувларга бағишлайман.

5

Ашаҳ — Ҳақиқат қонунияти билан рад ашаван — Авийсерусям ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад

ашаванлар — Фрадот Виспам ва Зардуш-тум ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ашаванлар, уларнинг аҳли аёл ва фарзандлари; Яйря Хушптий, эзгу хилқат Ама; Аҳура ато этган Баҳром ва фирӯз Авпартотга бағишлайман.

6

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Упоҳийн ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Бирижях ва Нманях ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан оламларга кенглик ва саодатмандлик бағишлагувчи порсо Суруш; энг ҳақгўй Раши; даҳрга фирӯзмандлик бағишлагувчи жаҳонпарвар Арштодга бағишлайман.

7

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — Ой илоҳлари; ашаван Андармоҳ — рад ашаван; Пурмоҳ ва Вайшаптаса ашаван — рад ашаванларга бағишлайман.

8

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — гаҳанбор илоҳлари ва рад ашаван — Майдозарим ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Майдошам ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Патя Шҳим ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Аясрим ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Майдярим ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаван — Ҳамаспатмадам ашаванга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар, ашаван йил илоҳларига бағишлайман.

9

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан Ҳований атрофида бўлган ўттиз уч рад ашаванларга бағишлайман.

Улар Мазда таълим берган ва Зардушт сўйлаган энг Олий Ҳақиқатга тааллуқлидирлар.

10

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан завоҳилмас буюк ашаванлар — Аҳура ва Меҳр; Сипандмийну яратган юлдузлар; фарриҳманд ва раюманд Тиштар юлдузи; сигир наслини сақлагувчи Ой; Аҳура Мазданинг нигоҳи, учқур тулпорли Куёш ва барча-барча сарзаминлар Шаҳриёри — Меҳрга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан раюманд ва фарриҳманд Ҳурмузд кунга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ашаванлар фравашийлари Ойига бағишлайман.

11

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан сенга бағишлайман, эй Озар ва барча-барча озарлар!

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан сизга бағишлайман эй, яхши сувлар; Мазда яратган барча сувлар; Мазда бунёд этган барча гиёҳлар!

12

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ҳар нарсага, ҳар бир юмушга яроқли бўлган варжованд мансараси; девларга қарши низом; зардуштий низоми; азалий ёруғлик ва эзгу маздапарастлик динига бағишлайман!

13

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан Ашаҳга осойишталик бағишлагувчи, Мазда бунёд айлаган Ушйидарина тоғи; Ашаҳ

— Ҳақиқатга осудалик бергувчи жамийки тоғлар; Мазда бунёд айлаган ва мўл-кўл фароғат бахшида этгувчи; Мазда халқ қилган каёний Фарр ва Мазда бунёд айлаган энгиб бўлмас Фаррга бағишлайман.

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан эзгу Аша; эзгу Чиста; эзгу Ириси; эзгу Расасатат; Фарр ва Мазданинг қазою қадарига бағишлайман.

14

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан ашаваннинг самимий алқови; мард ва пок ашаван; қўрқмас ва забардаст илоҳ Дамуйиш Упаманага бағишлайман.

15

Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан бу мазгиллар, кишлоклар, яйловлар, хонумонлар, сувлоклар, сувлар, заминлар, гиёҳлар; бу замин ва у осмон; ашаван бод; юлдузлар, ой, куёш; абадий Анийрон; Сипандмийну яратган жамийки мавжудот; рад ашаванлар бўлмиш эр ва аёл ашаванларга бағишлайман.

16

Ҳовангоҳ чоғи Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан рад ашаванлар — кун, гоҳлар, ой ва гаҳанбор радларига бағишлайман.

17

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ҳавмга, сутга ийланган заврни; Ашаҳ — Ҳақиқат тариқида ёйиб қўйилган ҳазанаипата гиёҳини сенга тақдим қиламан, эй Аҳура-нинг аҳуравий суви. Аҳура Мазда, Амшосипандлар, порсо суруш, Аҳура Мазданинг Озари ва ашаваннинг буюк роббига хушнудлик тилайман.*

95

67-БОТ

1

Бундан бурун бу хонумонларда, кишлокларда, шаҳарларда, ўлкаларда яшаган зотларнинг фравашийларини Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан олқишламоқ истайман. Улар осмонни асраб-авайладилар; жонварларни асраб-авайладилар; гўдакни она қорнида ўлиб кетмаслиги учун асраб-авайладилар.

2

Аҳура Мазда ва Амшосипандларнинг фравашийларини Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан олқишламоқ истайман; барча мийнувий ашаван илоҳлар фравашийларини Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан олқишламоқ истайман.

Каюмарт, Сипийтмон Зардушт, Кай Гушгасп, Зардуштнинг ўғлони — Ист Востранинг фравашийларини ва барча-барча илк пок дин ўргатувчиларнинг фравашийларини Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан олқишламоқ истайман.

* Ушбу банддан кейин 22-Яснанинг 23—27-бандлари ва Ясна ибтидосидаги 8—12-бандлари такрорланади.

3

Ер юзида ҳар бир замонда яшаб, ўтиб кетган ашаванлар фравашийларини Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан олқишламоқ истаيمان.

Бутун умри давомида заҳмат чекиб, хизмат қилиб, бу хонадондан ўтиб кетган ва бутун эзгу дуою олқиш умидида ётган хоҳ аёл, хоҳ жувон, хоҳ қиз ашаванларнинг фравашийларини Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан олқишламоқ истаيمان.

4

Қудратли ва фирӯз ашаванлар фравашийларини Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан олқишламоқ истаيمان.

Илк дин ўргатувчилар фравашийларини, аждодлар фравашийлари ва ўз руҳим фравашийсини Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан мадҳ этмоқ истаيمان.

Барча рад ашаванларни, барча яхшилик элтувчилар бўлган мийну ва жаҳон илоҳлари Ашаҳ — Ҳақиқатнинг энг олий одоби билан олқиш ва ибодатга сазовордирлар.

5

Шоядқи, у Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ҳузуримизга келса.

6

Ниҳоят сувларни олқишлаймиз. Қуйи оқувчи, йигилувчи ва равон оқувчи, ахуравий эзгу ниятли сувларни мадҳ этамиз.

— Эй, сувлар!

Сизлар яхшилик билан равонасиз, хилқатни ювиб, пок этасиз ва икки жаҳон саодатига сазоворсиз.

Биз сизларни эъзозлаймиз.

7

Сизларни, эй яхши сувлар, хушнудлик бағишлагувчи Ахура Мазда инъом айлаган исмлар билан олқиш этамиз. Ўша номлар воситасида сизларни мадҳ этамиз. Ўша исмлар воситасида сизлардан дўстлик орзусидамиз. Ўша номлар билан намоз келтирамиз. Ўша номлар билан миннатимизни изҳор қиламиз.

8

— Эй, баракотли сувлар!

Сизларни имдодга чорлаймиз; сизлар оналар мисолисиз; сут бергувчи сигирлар каби парвариш қилгувчисиз ва барча озуқалардан яхшироқ, хушроқдирсиз.

Сизларни, эй қудрати осмон қадар бўлган яхшилар, бу ерга чорлаймиз, токи бу тангликда бизга мадад бергайсиз ва қўллагайсиз, эй барҳаёт волидаларимиз!

«Йингҳи ҳотам...»

68-SOT

1

—Эй, Ахураининг ахуравий суви!
Энди бу ибодатни сен учун адо этамиз.

Зеро, сендан юз бурдик ва сенга озор бердик.

Шоядқи бу ҳавм, сут ва ҳазанаипата гиёҳига омихта қилинган заврни биздан қабул этсанг, эй Ахураининг ахуравий суви!

2

Шоядқи сен менга сут ва эт; тандурустлик ва дармон; қушойиш ва юксаклик; яхши тириклик ва Ашаҳ — Ҳақиқатга етишмоқлик; неқномлик ва руҳ осойишталиги; фирӯзлик ва жаҳоний кенгликни бахш айласанг.

3

— Эй, Ахураининг ахуравий суви!
Сени завр ва эзгу андиша билан олқишлайман.

— Эй, Ахураининг ахуравий суви!
Сени завр ва эзгу калом билан олқишлайман.

— Эй, Ахураининг ахуравий суви!

Сени завр ва эзгу амал билан олқишлайман.

4

Андиша ёруғлигини, калом ёруғлигини, амал ёруғлигини, руҳнинг хуш тириклигини, олам кенглигини ва Ашаҳ — Ҳақиқатга эргашган кимсанинги хушнудлигини истаيمان.

5

— Эй, Ахураининг ахуравий суви!
Менга ашаванларнинг энг олий саройини бахш айла!

Менга ҳар нечук шодликнинг гарови бўлган ёруғликни бахш айла!

— Эй, Ахураининг ахуравий суви!

Менга хонумон, қишлоқ, шаҳар ва ўлка, унинг ном ва овозасини оламларга ёйгувчи фарзандлар ато қил.

— Эй, Ахуравий сув, сени олқишлаймиз!

Фароғ Карт дарёсини олқишлаймиз.

Ер юзидаги жамийки сувларни олқишлаймиз; хоҳ кўлмак, хоҳ равон, хоҳ чашма, хоҳ дарё, хоҳ қор ва ёмғир суви бўлсин.

7

Ана шундай шойиста дуо ва алқовлар воситасида Ашаҳ — Ҳақиқат қудрати билан Мазда яратган энг яхши ашаван сувларни олқишлаймиз.

Яхши сувни олқишлаймиз.

8

Сут, эт, равон сув ва эрка гиёҳни олқиш этамиз.

Дев яратган Оз қаршисида пойдорлик; сичқон пари қаршисида пойдорлик ва унга шикаст бермоқлик; ситамкор, нопорсо ашмуғ устидан ғолиблик; уларнинг зиён-заҳмати ни ўзларига қайтармоқ; девлар ва дурванд одамлар қаршисида пойдорлик истаيمان.

9

— Эй, Ахураинг ахуравий суви!

Бизнинг олқишимизга қулоқ тут!

— Эй, Ахураинг ахуравий суви!

Бизнинг олқишимиз ила шод бўл!

Завт:

Олқишлайётган, жуда кўп ва жуда хўб олқишлайётган ва эзгу заврни тақдим қилаётган маҳалимизда бизнинг мададизмига кел ва ҳузуримиздан жой ол!

10

— Эй, Ахураинг эзгу ахуравий сувлари!

Кимда-ким сизларни энг яхши завр, энг гўзал заврким уни ашаван хайр қилгандир мадҳ этса...

11

«Аҳмойи раишча...»¹⁶²: Унга фурўг ва эарр; тандурустлик ва тан пойдорлиги; ган фирўзлиги ва осойишталик; узоқ тиглик ва ашаванларнинг энг олий шайқати ҳамда ҳар нечук енгиллик бағиш-агувчи ёруғлик...

12

... тақдир қилингиз, эй яхши сувлар!

Мен — олқишловчи завтга; дуотўй чаздапарастларга; дўстлар, пайравлар, гешволар, муаллимлар, эрлар, аёллар, еҳқонлар ва уларнинг ўғил-қизлари...

...ўз манзилларида пойдор бўлсинлар ва душман ҳамлалари, фитна ва қиллари устидан ғалаба қозонсинлар.

Шундай қилки, улар энг тўғри йўлни қидирсинлар ва топсинлар. Бу йўл Ашаҳ

— Ҳақиқат сари элтгувчи энг тўғри йўл бўлсин; ашаванлар борлиги томон олиб боргувчи ҳақиқий йўл бўлсин ва енгиллик бағишлагувчи ҳар нечук ёруғлик манзилига элтгувчи бўлсин!

«Яса аху вайрю...»

14

Завт:

Бу заврларни олиб киргувчи яхши, осуда ва пойдор бир истикомат манзилини истаيمان.

Барча маздапарастлар учун шундай оромбахш, пойдор истикоматгоҳларни истаيمان.

— Эй, Озар!

Сенга энг яхши тақдимлар, энг қўнғилли тақдимлар, энг дўстона тақдимлар билан таҳсин айтаман.

— Эй, ахуравий сув!

Сенга энг олий олқишлар билан таҳсин айтаман.

15

Ажиб яйловлар бўлган бу сарзаминларга баракот тилайман.

Покиза ашаван эрларга тўғрилиқ ва дармон истаيمان.

Замин ва осмондаги неки пок ва олийдир сизларга бўлсин!

Минг дармон, ўн минг дармон сизга насиб қилсин!

16

— Эй, Ахура Мазда!

Ўз мақсад ва мароминг билан яратганинг махлуқларга — сувлар, гиёҳлар, барча ашанажод аждодларга шоядки шахриёрлик қилсанг!

Шоядки, Ашаҳ — Ҳақиқатга қудрат ва тавонолик, дуружга нотавонлик бахш айласанг!

17

Қоми раво бўлсин Ашаҳ — Ҳақиқатнинг.

Ноком бўлсин дуруж!

Сипандмийну оламидан тозалансин, нари кетсин, йўқолсин ва ноком бўлсин ДУРУЖ!

18

Энди мен — Зардушт — хонумонлар, қишлоқлар, шаҳарлар ва ўлкаларнинг

раҳбарларига юзланай, токи улар ахуравий ва зардуштий динига бўйинсунсинлар; бу дин талабига кура сўзласинлар ва амал қилсинлар!

19

Роспий:
Ашаҳ — Ҳақиқатнинг бутун борлигига кенглик ва осойишталик.
Дуружнинг бутун борлигига машаққат ва танглик.
Мен орзу қилгандек бўлишини жуда истайман.

20

«Ҳваматанам...»: эзгу фикр, эзгу калом ва эзгу амалниким бу ерда ва ҳар ерда улуғланиди ва улуғлангуси, мадҳ этаман. Узим ҳам жону дилим билан яхшиликка интиламан.

21

Эзгу илоҳ Ода¹⁶³ ва эзгу Ашани бу ерга чорлайман.

Эътиқод хуруши, эпчиллик, хушёрлик ва пок дин билан эзгу қазо ва қадарни; эзгу орзуни; эзгу фаровонликни; эзгу номни; эзгу бағишловни мадҳ этамиз.

Ниҳоят сувларни олқишлаймиз. Қуйи оқувчи, йигилувчи ва равон оқувчи, эзгу ниятли ахуравий сувларни мадҳ этамиз.

— Эй, сувлар!

Сизлар яхшилик билан равонасиз, хиққатни ювиб, пок этасиз ва икки жаҳон саодатига сазоворсиз. Биз сизларни эъзозлаймиз.

Сизларни, эй яхши сувлар, хушнудлик бағишлагувчи Ахура Мазда инъом айлаган исмлар билан олқиш этамиз. Ўша номлар воситасида сизларни мадҳ этамиз. Ўша исмлар воситасида сизлардан дўстлик орзусидамиз. Ўша номлар билан намоз келтирамиз. Ўша номлар билан миннатимизни изҳор қиламиз.

— Эй, баракотли сувлар!

Сизларни имдодга чорлаймиз; сизлар оналар мисолисиз; соғин сигирлар каби парвариш қилгувчисиз ва барча озуқалардан яхшироқ, хушроқдирсиз.

Сизларни, эй қудрати осмон қадар бўлган забардаст яхшилар, бу ерга чорлаймиз, токи бу танглиқда бизга мадад бергайсиз ва қўллагайсиз, эй, барҳаёт волидаларимиз!

Ниҳоят орзу-аъмолимизни рўёбга чиқарингиз, эй яхшилик аҳли!

— Эй, сувлар!

Бурунгиларга бахш айлаган фарру фуруғни бизга ҳам бағишлангиз.

22

Завт ва Роспий.

Ахура Маздага намоз келтирамиз.

Амшосипандларга намоз келтирамиз.

Кенг яйловли Меҳрга намоз келтирамиз.

Учқур тулпорли Қуёшга намоз келтирамиз.

Гившга намоз келтирамиз.

Каюмартга намоз келтирамиз.

Ашаван Сипийтмон Зардушт фравашийсига намоз келтирамиз.

Бор, бўлган ва бўлажак Ашаҳ — Ҳақиқат хиққатига намоз келтирамиз.

23

Эзгу ният, Мийну Шаҳриёри ва Ашаҳ — Ҳақиқат мададида вужудимизни мақсадимиз билан ардоқла.

Барча энг юксак ёруғликлар ичида олий ёруғлик — нурдир бу.

Пировард натижада, эй Мазда, Сипандмийну билан қошимизга келасан.

«Ашим вухув...»

Мен маздапараст, зардуштий, девлар душмани ва ахуравий эканимга иқрорман.

Мен — маздапараст, зардуштий, девлар душмани ва ахуравийман. Ҳований ашаван — рад ашаванга дуою олқишлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин.

Ашаванлар — Савангҳий, Вяся рад ашаванларга дуою олқишлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Қун, гоҳ ва ой радлари, гаҳанбор ва йилга дуою олқишлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Мен — маздапараст, зардуштий ва девлар душмани эканимга иқрорман.

Рад ашаван — Ҳований ашаванга олқишлар, ҳамд-сано, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Рад ашаван — Савангҳий ва Вяся ашаванга алқовлар, хушнудлик ва офаринлар бўлсин!

Завт:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

Роспий:

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

«Асаргуш ашот чийт ҳача...» дейди парсо ва мард донишманд.

24

Завт ва Роспий:

— Эй, ашаван гоҳлар, сизларга намоз келтирамиз.

«Ашим вухув...»

«Сипатмандгоҳ»^{1М}ни олқиш этамиз, токи бу ерда ҳозир бўлсин.

«Йингҳи хотам...»

1

Завт ва Роспий:

Мазда Ахура Ашаҳ — Ҳақиқат ҳидояти билан энг гузал аъмолларни адо этгу»-чиларни билади.

Мен ҳам бундай зотларни — улар бордирлар ва буладилар — ном-баном олқишлайман ва саловотларим билан уларга ёвуқ келаман.

2

Мазда Ахура Ашаҳ — Ҳақиқат ҳидояти билан энг гузал аъмолларни адо этувчиларни билади.

Мен ҳам бундай зотларни — улар бордирлар ва буладилар — ном-баном олқишлайман ва саловотларим билан уларга ёвуқ келаман.

3

Мазда Ахура Ашаҳ — Ҳақиқат ҳидояти билан энг гузал аъмолларни адо этувчиларни билади. Мен ҳам бундай зотларни — улар бордирлар ва буладилар — ном-баном олқишлайман ва саловотларим билан уларга ёвуқ келаман.

Эй, Мазда!

Сенинг эзгу Оламинг Шаҳриёри — Ашаҳ — Ҳақиқат нурларидан баҳраманд энг улуғ муъжизанг — чин дилдан, ихлос ва самимият билан солиҳ амалларни адо этгувчиларга насиб қилади.

Энди бундан буён ёлғиз шул орзунинггина муяссар бўлишига дил-дилдан, бутун вужудим билан жаҳд этаман.

70-ҲОТ

1

Завт:

Уларни олқишламоқ истайман.

Мадҳ айлаб, ҳузурларига боргувчиларни истайман.

Амшосипандлар, эзгу ниятли олийжаноб шаҳриёрлар.

У — илоҳ; у — радни олқишлайман.

Паноҳбаш дадар ва барча эзгуликларнинг сабабчиси Ахура Маздани олқишлайман. У — рад, Сишийтмон Зардуштни олқишлайман.

2

Бизга берилган нарсадан барча-барчани дурустлик билан огоҳ этайлик: нимаики Ахура Маздандир; неки Баҳмандандир; неки Ардабиҳиштдандир; неки Шаҳриёварландир; неки Сипандормаздандир; неки Хурдод ва Амурдоддандир; неки Кивш Тапанадандир; неки Гушварандандир ва неки Ахура Мазданинг Озаридандир.

3

Нимаики порсо Сурушдандир; неки энг ростгўй Рашндандир; неки кенг яйловлар соҳиби Меҳрдандир; неки ашаван боддандир; неки эзгу маздапарастлар линидандир; неки олийжаноб ашаван гаҳсинидандир; неки ашаваннинг қатъий аҳдидандир ва неки эзгу ашаваннинг беозорлигидандир.

4

Токи биз мансарани зиёда куйлайлик, токи ўлкаларнинг сушентлари одамларнинг қисматидан бонг урсинлар.

Шоядки, биз сушентлар каби бўлғаймиз.

Шоядки, биз фирўз бўлғаймиз.

Шоядки, биз Мазданинг аржуманд дўстларидан бўлғайдирмиз;

Биз — эр ашаванлар эзгу андиша билан яшайдирмиз;

эзгу калом билан сўйлайдирмиз;

эзгу амалга риоя айлағайдирмиз...

5

«Токи Эзгу Ният ҳузуримизга нузул айласин».

Шунда равоним шодликка тўлғайдир.

«Нечук руҳи равоним саодатли шодмонликка қовушгай?»

6

Биз сувларнинг олдга ва куйига тўлқин отиб оқипини олқишлаймиз.

Буюк рад, далер шаҳриёр, учкур тулпор соҳиби Апам Напатни олқишлаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқатнинг бутун борлигига ҳамд-санолар, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

7

Порсо Суруш, бузругвор радни олқишлаймиз.

Ашаванлар шоҳи ва ашаванлар боши бўлган Ахура Маздани олқишлаймиз. Барча Зардушт кўшиқларини; барча олийжаноб аъмолларни олқишлаймиз; барча эъзозланган ва эъзозланувчиларни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

1

Завт ва Роспий:
 Ашаваннинг фравашийси ашаван Зардуштдан сурди:
 — Эй, Зардушт!
 Жавоб бер, радлар кимдир?
 Гоҳларнинг интиҳоси недир?

2

Шунда Зардушт деди:
 — Рад ашаван — Ахура Мазда ашаванни олқишлаймиз.
 Рад ашаван — Зардушт ашаванни олқишлаймиз.
 Зардушт ашаваннинг фравашийсини олқишлаймиз.
 Ашаван Амшосипандларни олқишлаймиз.

3

Мийну ва жаҳон ашаванларининг эзгу, қудратли ва пок фравашийларини олқишлаймиз. Комрон рад ашаван ва рад ашаванликни мадҳ этамиз.
 Энг қудратли рад, рад ашаванлар ўртасида энг эпчил илоҳ; барча-барча илоҳлардан кўра тезроқ имдодга етиб келувчи ва алқовга сазоворроқ илоҳни олқишлаймиз.
 Рад ашаван ва рад ашаванликнинг хушнудлигини мадҳ этамиз.

4

Рад ашаван — Ахура Мазда ашаванни олқишлаймиз.
 Ахура Мазданинг бутун вужудини олқишлаймиз.
 Барча Амшосипандларни олқишлаймиз.
 Барча рад ашаванларни олқишлаймиз.
 Буткул маздапарастлар динини олқишлаймиз.
 Барча қўшиқларни олқишлаймиз.

5

Барча варжованд мансарани олқишлаймиз.
 Девларга қарши барча ҳукмларни олқишлаймиз.
 Барча азалий равишларни олқишлаймиз.
 Барча мийну ва жаҳон илоҳларини олқишлаймиз.
 Барча ашаванларнинг қудратли ва пок фравашийларини олқишлаймиз.

6

Мазда бунёд айлаган Ашаҳ — Ҳақиқатдан яралган ашаванни олқишлаймиз; улар

ашаван бўлиб шаклландилар ва Ашаҳ — Ҳақиқат динига пайравдирлар; ашаванлар эъзозидадирлар; ашаванлар ҳузуридадирлар; ашаван саналадилар ва ашаванлар бағридадирлар. Улар ҳар нечук эъзоз ва олқишга муносибдирлар.

Барча бешлик гоҳларни олқишлаймиз.
 Буткул ясна ва сувларнинг олд-орқага, ўнг^сўлга тўлқин отиб оқишларини олқишлаймиз.

7

«Ставута йиснях»ни бошдан-адоқ мадҳ этамиз.

Мазда нузул айлаган барча сўзларни олқишлаймиз: бу сўзлар қабих андипа, қабих калом ва қабих амални яқсон айлагувчидир...

8

... ўшанда барча қабих ниятни парчалаб ташлайди; барча қабих сўзларни майда-майда қилади; барча қабих амалларга шикаст беради ва пора-пора айлайди; пок ва курук ўтинни бир-биридан жудо айлаб, ёкиб юборади.

Бож дуоларининг қудрат, фирўзлик, фарр ва тавонолигини мадҳ этамиз.

9

Чашмазорлар ва дарё сувларини олқиш этамиз.

Гиёҳларнинг тана ва илдизларини эъзозлаймиз.

Буткул ер юзини олқишлаймиз.

Буткул осмонни мадҳ этамиз.

Барча юлдузлар, ой ва қуёшни олқишлаймиз.

Барча сув ҳайвонлари, ер ости маҳлуқлари, парранда ва чаррандаларни олқишлаймиз.

10

— Эй, эзгу ниятли Ахура Мазда!

Сен яратган Ашаҳ — Ҳақиқатнинг бутун борлигини олқишлаймиз.

Сен яратган ва Ашаҳ — Ҳақиқат қонунлари билан яшагувчиларни мадҳ этамиз. Улар ҳар нечук мақтов ва эъзозга сазовордирлар.

Ашаҳ — Ҳақиқат осойиши бўлган жамийки тоғларни олқишлаймиз.

Мазда бунёд айлаган барча дарёларни олқишлаймиз.

Барча оловларни олқишлаймиз.

Барча рост айтилган сўзларни мадҳ этамиз.

11

Буларнинг барини Ардабиҳишт билан пайвасталикда, Сипандормаз билан пайвасталикда олқишлаймиз, паноҳбахшлик, сардорлик, нигоҳбонлик ва нигоҳдорликни шарафлаймиз.

Шоядки, менинг фаровон тириклигим мояси бўлсангиз.

Ўзимиз ва руҳимиз учун паноҳбахшлик, сардорлик, нигоҳбонлик ва нигоҳдорлик мақсадида сизларни хузури-мизга чорлаймиз ва олқиш этамиз.

12

Рад ашаван — Хурдод ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Амурдод ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаванлик — ашаваннинг ахуравий ўгинчларини олқишлаймиз.

Рад ашаванлик — ашаваннинг ахуравий динини олқишлаймиз.

Ясна, «Етти хот», рад ашаванлик — ашаван тавонолигини мадҳ этамиз.

13

Ашаван Зардушт умид қиладики, дўст дўстга паноҳ берсин; порсолик порсоликка; дўстлик дўстликка имдод — тиргак бўлсин.

Будир сенга айтган энг буюк сўзим:

«Дурвадни қўллагувчи, унга яхшилик истовчи дурваддир; ашаван шундай кишидирки, ашаванларга дўст бўлсин».

14

Ҳа, бу олийжаноб сўзни Ахура Мазда Зардуштга сўйлади:

— Эй, Зардушт!

Бу сўзларни тириклигининг энг сўнгги лаҳзаларида ўқи...

15

Зеро, агар сен — эй, Зардушт! — бу сўзни тириклигининг сўнгги лаҳзаларила зикр қилсанг мен — Ахура Мазда — сенинг руҳингни энг ёмон тақдирдан **ий**-роқ тутгайман. Мана шу ер кенглиги миқдорида узоқ сақлайман. Замин ҳар :;анча узун бўлса, шу чоғли кенгдир.

16

— Эй, порсо!

Агар бу ерда Ашаҳ — Ҳақиқатдан ■ ахраманд бўлмоқни истасанг ва руҳинг :ирот кўприги — чийнаваддулдан тмоғини хоҳласанг ва Ашаҳ — Ҳақиқатнинг олий борлигига восил бўлмоқ орзу-

сида бўлсанг, ўз мақсудингни «Ушгаад гоҳ»дан қидир, уни тиловат қил!

Завт ва Роспий:

«Барча ишга қодир Ахура Мазда буюради: Уша киши саодатлидирки, ўзгаларни ҳам саодатли қила олади. Қудрат ва тўғрилиқда пойдорликни сендан истайман.

— Эй, Ормаитий!

Ашаҳ — Ҳақиқат паноҳини, Эзгу Ният туфайли тириклик мукофотини менга насиб айла!..»

17

Амал ва эзгу ниятни олқишлаймиз.

Эзгу ният ва амални олқишлаймиз.

Зулмат қаршисида пойдорлик, оҳ-ҳасрат ва дод-фигон қаршисида устуворликни истаймиз.

Завт:

Тўғрилиқ ва дармонни олқишлаймиз.

Парвариш ва эъзозни шарафлаймиз; дардлар ва беморликлар қаршисида пойдорликни истаймиз.

18

Гоҳларнинг бутун борлиги, уларнинг тиловатини мадҳ этамиз.

Гоҳларнинг тенг ярмини ва зикрини олқишлаймиз.

Гоҳлар, радлар ва ашаван ҳукмдорларни олқишлаймиз.

Илк жаҳоний низом — «Ставута йиснях»ни шарафлаймиз.

«Ставута йиснях»ни бошдан-адок мадҳ этамиз.

Ўз руҳимизни олқишлаймиз.

Ўз фравашийимизни олқишлаймиз.

19

Ашаваннинг эзгу алқовини олқишлаймиз.

Пок, ҳалол ва мард ашаванни олқишлаймиз.

Забардаст билакли, ёвқур илоҳ Даму-йиш Упаманани олқишлаймиз.

20

Сувлар, заминлар ва гиёҳларни олқишлаймиз.

Манзиллар, қишлоқлар, яйловлар, хонумонлар, сувлоқларни олқишлаймиз.

Қишлоқлар соҳиби Ахура Маздани олқишлаймиз.

21

Энг буюк рад ашаванлар — кун, ой, гаҳанборлар ва йил илоҳларини олқишлаймиз.

22

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлайман, чорлайман ва куйлайман.

Хонадон, қишлоқ, шаҳар, улка ва Зартуштум фравашийларини олқишлайман.

23

«Ахи раяҳ...»: Фарру фуруғи учун; қудрат ва фирузи учун; илоҳпарастлиги учун баланд овозда намозу завр билан уни олқишлаймиз. Ўша порсо Сурушни; бузругвор ва эзгу Ашани; қудрат соҳиби Нарюсангни!

Шоядки, қудратли ашаван Суруш бизга мадад айласа.

24

Унинг туфайли навқирон шаҳриёрлар астуманд оламига нузул қилдилар. Бунингга рози булдилар.

Ашаван Аҳура Мазда, Баҳман, Ардабиҳишт, Шаҳриёвар, Сипандормаз, Хурдод, Амурдод, ахуравий саволлар ва ахуравий жавоблар.

«Йингҳи хотам...»

Завт ва Роспий:

«Яса аҳу вайрю...»

25

Охират мукофоти умидида энг яхши ниятларни доноларга ва нодонларга; шаҳриёрларга ва шаҳарвандларга баён қиламиз, токи оламни обод айлаб, унга файз бағишласинлар.

Шунингдек, Мазда Ашаҳ — Ҳақиқат кўмагида гиёҳларни заминдан ундиради.

26

— Эй, Аҳура Мазда!

Шоядки, уз мақсад ва мароминг билан яратганинг махлуқларга — сувлар, гиёҳлар барча ашанажод аждодларга шаҳриёрлик қилсанг!

Шоядки, Ашаҳ — Ҳақиқатга қудрат ва тавонолик, дуружга нотавонлик бахш айласанг!

27

Коми раво бўлсин Ашаҳ — Ҳақиқатнинг!

Ноком бўлсин дуруж!

Сипандмийну оламидан тозалансин, нари кетсин, йўқолсин ва ноком бўлсин дуруж!

28

Энди мен — Зартушт — хонумонлар, қишлоқлар, шаҳарлар ва ўлкаларнинг раҳбарларига юзланай, токи улар ахуравий ва зардуштий динига бўйинсунсинлар; бу дин талабига кўра сўзласинлар ва амал қилсинлар!

29

Токи аъмолимиз шод, руҳимиз комёб, вужудимиз хушҳол бўлсин ва биҳиштга дохил бўлайлик.

Шунингдек, кирдорларимиз ошкор бўладиган чоғда Ахуранинг манзилига юз бурайлик, эй Мазда!

30

Эй, ҳаммадан яхши Ашаҳ — Ҳақиқат!

Эй, барчадан гўзал Ашаҳ — Ҳақиқат!

Сенинг висолинг насиб қилсин.

Сенга қўшилмоқлик муяссар бўлсин.

Сенинг билан ҳамнишинлик муяссар бўлсин.

«Ашим вухув...»

31

«Яса аҳу вайрю...»

«Ашим вухув...»

«Аҳуна Вайряҳ...»ни шарафлаймиз.

Энг гўзал Амшосипанд Ардабиҳиштни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

72-SOT

1

Завт:

Замин ва осмонда ҳам «Аҳуна Вайряҳ...»ни зикр қиламиз.

Замин ва осмонда ҳам «Ашим вухув...»ни зикр қиламиз.

Замин ва осмонда ҳам энг гўзал «Йингҳи хотам...»ни зикр қиламиз.

Замин ва осмонда ҳам пок, мард ва эзгу ашаванларнинг «дахмон дуолари»ни зикр қиламиз.

2

Мардуд бўлсин, йўқолсин Ахриман ва унинг ёвуз, зарарли хилқати.

Мардуд бўлсин, йўқолсин эр кахвори-за ва аёл кахворизийлар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин эр кахвори-за ва аёл кахворизийлар.

3

Мардуд бўлсин, йўқолсин каяза эр ва каязий хотинлар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин каяза эр ва каязий хотинлар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин ўгри ва кароқчилар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин зандик ва жодулар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин Меҳр-озор (аҳдсиз, қасамхўр).

4

Мардуд бўлсин, йўқолсин мард ашаваннинг душманлари ва кушандалари.

Мардуд бўлсин, йўқолсин ашмут, нопорсо ва хавфли ижрочилар.

Мардуд бўлсин, йўқолсин нодуруст андиша қилгувчи, ёлгон сўзлагувчи, қабих амаллар қилгувчи, эй Сипийтмон Зардушт!

5

«Қандай қилиб дуружни ўзимиздан қувиб солайлик».

Биз Сушёнлар каби дуружни қувиб юборамиз.

— Эй, Ашаҳ — Ҳақиқат!

Сен етти иқлимда мавжуд дурвандларни бутун борлиги билан йўқ қилмоққа қодир ва тавоносан. Бизга дуруж — девни қандай енгмоқликни ўргат.

Бутун мавжудотга хайрихоҳ бўлган Аҳура ҳақида қўшиқ куйлаймиз.

6

Раюманд ва фарриҳманд Аҳура Мазда, Амшосипандлар, кенг яйловли Меҳр, яхши яйловлар бахш этгувчи Ром...

7

Юргун от соҳиби раюманд Куёш, жамийки мавжудотни кузатиб тургувчи за-

бардаст Андарвай. Неки Сипандмийнуга хосдир, у сенга-да хосдир, эй Андарвай!

Мазданинг ҳаққоният илми, маздапарастликнинг эзгу, ашаванона хилқати...

8

Амалдаги табаррук дуолар; девларга қарши низом; зардуштийлар қонунияти; маздапарастлар динининг қадимий ва эзгу равишлари; дуо-мансараларга инонмоқ; Мазда яратган хилқат илми; Мазда илмининг таълими...

— Аҳура Мазданинг Озари!

— Эй, Аҳура Мазданинг Озари!

Сен ва жамийки оловлар, Мазда бунёд айлаган Ушпийдарина ва осудалик бахш этгувчи Ашаҳ — Ҳақиқат.

— Эй, мийнувий ва жаҳоний ашаван илоҳлар, қудратли фравашийлар; эй, дин ўргатувчи илк фравашийлар; эй, аждодларимиз фравашийлари...

Барчангизга хушнудлик, олқиш ва дуолар бўлсин!

9

Олқиш ва дуолар, қудрат ва тавонолик орзу қиламан сенга, эй Аҳура Мазданинг ўглони Озар!

«Ашим вуҳув...»

Завт ва Роспий:

«Яса аҳу вайрю...»

Олқиш ва дуолар, қудрат ва тавонолик орзу қиламан раюманд ва фарриҳманд Аҳура Маздага, Амшосипандларга, кенг яйловли Меҳрга, яхши яйловлар бағишлагувчи Ромга, учқур тулпорли, раюманд Куёшга ва забардаст Андарвайга!

Раюманд ва фарриҳманд Аҳура Мазда, Амшосипандлар, кенг яйловли Меҳр, яхши яйловлар бахш этгувчи Ром...

Юргун от соҳиби, раюманд Куёш; жамийки мавжудотни кузатиб турган забардаст Андарвай. Неки Сипандмийнуга хосдир, у сенга-да хосдир, эй Андарвай! Мазданинг ҳаққоният илми, маздапарастликнинг эзгу, ашаванона хилқати...

Амалдаги табаррук дуолар; девларга қарши низом; зардуштийлар қонунияти; маздапарастлар динининг қадимий ва эзгу равишлари; дуо-мансараларга инонмоқ; Мазда яратган хилқат илми; Мазда илмининг таълими.

— Аҳура Мазданинг Озари!

— Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Сен ва жамийки оловлар. Мазда бунёд айлаган Ушийдарина ва осудалик бахш этгувчи Ашаҳ — Ҳақиқат...

— Эй, мийнувий ва жаҳоний ашаван илоҳлар, қудратли фравашийлар; эй, дин ўргатувчи илк фравашийлар; эй, аждодларимиз фравашийлари...

Барчангизга хушнудлик, олқиш ва дуолар бўлсин!

Завт:

Олқиш ва дуолар, қудрат ва тавонолик орзу қиламан сенга, эй Ахура Мазданинг ўғлони, Озар!

Завт ва Роспий:

«Ашим вуҳув...»

10

«Аҳмойи раишча...»: Унга фурўғ ва фарр; тандурустлик ва тан пойдорлиги; тан фирўзлиги ва осойишталик; узоқ тириклик ва ашаванларнинг энг олий хилқати ҳамда ҳар нечук енгиллик бағишлагувчи ёруглик...

«Ашим вуҳув...»

Минг дармон, ўн минг дармон сўрайман.

— Эй, Мазда!

Менинг хузуримга имдод бергали кел!

Эзгу хилқат Ама; Ахура яратган Баҳром ва фирўз Апаратотни олқишлаймиз.

11

Яхши яйловлар бағишлагувчи Ром; зарбардаст Андарвай; ўзга хилқатлар; неки сенга мансубдир, у Сипандмийнуга хосдир, эй Андарвай, биз уларнинг барча-барчасини олқишлаймиз.

Абадий сваша¹⁶⁵, поёнсиз зарвона¹⁶⁶ ва мангулик замонни олқишлаймиз.

«Ашим вуҳув...»

12

Йўл бирдир ва у Ашаҳ — Ҳақиқат йўлидир. Қолган барча йўллар йўлсизликдир.*

* 1379 йилда кўчирилган Авесто кўлёмаларининг бирида «йўлсизлик» иборасига шундай изоҳ берилди: «Йўлсизлик Аҳриманинг зарарли қонунларига нисбатда бўлмоқдир. У девпарастлар аъмоли ва тириклиги томон элтувчи йўл...»

учинчи ДАFTAR

«Вандидод» — «Янги Авесто»нинг кейинги таркибларидан бири.

Аммо баъзи авестошуносларнинг фикрига кўра, унинг ўзи яхлит асар бўлиб>, қадимий мугларнинг одат ва анъаналари, расм-русумлари, ахлоқ-одоб, маданият ва маорифини ўз ичига олган. «Вандидод» авестойи «Вайдаивадота» сўзининг ихчамлашган шакли бўлиб, уч қисмдан иборат: биринчи «вай» жузъининг маъноси «узоқлик», «жудолик» маъносини англатиб, кўплаб авестойи феъллар ва номларга ўйшилиб келади. Иккинчи «даива» жузъи «дев» сўзининг кўплик шакли; учинчи «дота» жузъининг маъноси «қонун», «низом» маъноларини ифодалайди. Шундан хулоса қилиш мумкинки, «Вандидод» ёхуд «Вайдаивадота» сўзининг ўзбекча маъноси «Девларни узоқлаштиргувчи қонун» ёки «Девларга қарши низом»дир.

БИРИНЧИ ФАРГАРД¹

1

Ахура Мазда² Сипийтмон³ Зардушт-дан⁴ ҳол сурди-да шундай деди:

2

Мен ҳар бир сарзаминни, улар гарчи роҳатбахш бўлмаса-да, халқлари наздида хуш қилиб яратдим.

Агар мен ҳар бир сарзаминни, улар гарчи роҳатбахш бўлмаса-да, халқлари наздида хуш қилиб яратмаганимда, бутун-бутун халқлар Ийрон Виж⁵га томон юз бурардилар.

3

Мен — Ахура Мазда — яратган илк сарзамин ва бирламчи юрт бу — Доитг⁶ дарёси соҳилидаги хушманзара Ийрон Виж эди. Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман⁷ келди-да Доитг⁶ дарёси қаърида Аждаҳони⁸ **ярат**-ди. Ва бу зимистон девларини борлик олам устидан голиб қилди.

4

У ерда ўн ой зимистон ва икки ой эз фасли ҳукмрон бўлади. Бироқ шу икки ойда ҳам ҳаво, сув, тупроқ ва дарахтлар учун совуқдир.⁹ Зимистон у ерга даҳшатли фалокатлар келтиради.

5

Мен — Ахура Мазда — яратган иккинчи сарзамин ва гўзал юрт Суғд диёри эди.

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да, храфферлар¹⁰ жинсига мансуб Скайатя¹¹ни яратди. У бутун подага ўлим уруғини сочди.

6

Мен — Ахура Мазда — яратган учинчи сарзамин ва гўзал юрт қудратли ва пок Марв диёри эди.

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да хусуматдан гуноҳкөр хоҳишларни яратди.

7

Мен — Ахура Мазда — яратган тўртинчи сарзамин ва гўзал юрт зебо ва ораста Балх диёри эди.

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да, адоватдан Браварани¹² яратди.

8

Мен — Ахура Мазда — яратган бешинчи сарзамин ва гўзал юрт Балх ва Марв оралигидаги Нисоядир.

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да, душманликдан умидсизлик ёзуғларини яратди.

9

Мен — Ахура Мазда — яратган олтинчи сарзамин ва гўзал юрт Ҳирот ва унинг дарёчасидир.¹³

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да қаҳр-газабдан кўз ёш ва зардобни яратди.

10

Мен — Ахура Мазда — яратган еттинчи сарзамин ва гўзал юрт бадсояли Ваиҳа Гирга¹⁴ эди.

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да хусуматдан пари Хнасатайни¹⁵ яратди. У Гарпаспа¹⁶ қовушди.

11

Мен — Ахура Мазда — яратган саккизинчи сарзамин ва гўзал юрт кенг яйловли Авравадир.¹⁷

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да зулмпарвар фармонлар гуноҳини яратди.

12

Мен — Ахура Мазда — яратган тўққизинчи сарзамин ва гўзал юрт Гўргондаги Хнинтадир.¹⁸

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да кечирилмас гуноҳ бўлган «баччабозлик»ни¹⁹ яратди.

13

Мен — Ахура Мазда — яратган ўнчинчи сарзамин ва гўзал юрт дилкаш Ҳарава-ятадир.²⁰

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да «мурдаларни тупроққа тошпиришдек» кечирилмас гуноҳни яратди.²¹

14

Мен — Ахура Мазда — яратган ўн биринчи сарзамин ва гўзал юрт серҳосил Ҳийрманддир.²²

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да хусуматдан жодугарларнинг зиёли жодуларини яратди.

15

Жоду афсункор нигоҳ йўлидан ҳосил бўлади. Ҳар вақт жоду йўлиқар бўлса ва афсун бош кўтарса, жодуни маҳв этгувчи амал бажарилади.

16

Мен — Ахура Мазда — яратган ўн иккинчи сарзамин ва гўзал юрт уч баҳодир ҳукмрон бўлган Райдир.

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да хусуматдан суст эътикодпилик гуноҳини яратди.

17

Мен — Ахура Мазда — яратган ўн учинчи сарзамин ва гўзал юрт қудратли ва пок Чахрадир.²³

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да хусуматдан «мурдор ёқгувчилар»нинг²⁴ кечирилмас гуноҳини яратди.

18

Мен — Ахура Мазда — яратган ўн тўртинчи сарзамин ва гўзал юрт Аждаҳони маглуб этган Фаридун²⁵ дунёга келган тўрт гўшали Варинадир²⁶.

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да «бемаҳал ҳайз кўрган аёллар қонини» ва ёт ҳукмдорлар асоратини яратди.

19

Мен — Ахура Мазда — яратган ўн бешинчи сарзамин ва гўзал юрт Ҳафтруддир.²⁷

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да «бемаҳал ҳайз кўрган аёллар қонини»²⁸ ва қаттиқ иссиқликни яратади.

20

Мен — Ахура Мазда — бунёд этган ўн олтинчи сарзамин ва гўзал юрт Рангҳа дарёси сарчашмаси атрофидаги бесар халқлар яшовчи макондир²⁹.

Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да хусуматдан девлар яратувчи зимистонни борлик оламга голиб қилди.

21

Жуда кўп гўзал ва роҳатбахш сарзаминлар, юртлар, кишварлар бор. Уларни ҳам мен — Ахура Мазда — бунёд этдим.

ИККИНЧИ ФАРГАРД

Биринчи бўлим

Зардушт Ахура Маздадан сўради:

— Эй Ахура Мазда!⁴ Эй, оламлар нури! Эй, яхшилик дунёсини яратгуви! Эй, Ашаван!³⁰

Сен — Ахура Маздасан, мен — Зардуштман. Сўйла-чи, мендан бошқа одамлар ичидан яна кимдан ҳол-аҳвол сўрдинг?

Кимга Ахура ва Зардушт динини ошкор қилдинг?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Ашаван Зардушт!

Мен — Ахура Мазда — сен — Зардуштдан ташқари одамлар орасидан биринчи бўлиб қуёш юзли, яхши сулувлар соҳиби Жамдан³¹ хол сўрдим ҳамда Ахура ва Зардушт динини унга ошкор қилдим.

— Эй Зардушт!

Мен — Ахура Мазда — унга дедим:

— Қулоқ сол, эй Вайвангхоннинг ўғли, қуёш юзли Жам!

Сен жаҳонда менинг динимдан огоҳ этгувчи ва динимни элтгувчи бўл!

— Эй Зардушт!

Шунда қуёш юзли Жам менга жавоб берди:

— Мен жаҳонда сенинг динингдан огоҳ этгувчи ва динингни элтгувчи бўлиб туғилмадим ва ўрганмадим!

— Эй, Зардушт!

Шунда мен — Ахура Мазда — унга дедим:

— Эй Жам!

Агар менинг динимдан огоҳ этгувчи ва динимни элтгувчи бўлмасанг, унда менинг жаҳонимга кенглик бахш айла. Менинг жаҳонимни ардоқла, жаҳон аҳлига пешво ва асрагувчи бўл!

— Эй, Зардушт!

Шунда қуёш юзли Жам менга жавоб берди:

— Мен сенинг жаҳонингга кенглик бахш этаман. Мен сенинг жаҳонингни ардоқлайман. Жаҳон аҳлига пешво ва асрагувчи бўламан!

Менинг салтанатимда на совуқ бод, на иссиқ бод, на касаллик ва на ўлим бўлади.

Шундан сўнг мен — Ахура Мазда — унга тўхфа тақдим этдим: бири — заррин сувра³², иккинчиси зарнишон аштра³³.

Шундай қилиб, Жам менинг Шахриёрим бўлди.

Ўшанда Жам ҳукмронлик қилган мамлакатда уч юз зимистон бош кўтарди. Ва бу замин тевалар уюри, одамлар, итлар, парранда-ю даррандалар ва куйдиргувчи қизил оловларга тўлди. Сурувлар, тевалар уюри, одамлар заминга сигмай қолишди.

Кейин мен қуёш юзли Жамни огоҳ этдим:

— Эй қуёш юзли Жам, Вайвангхоннинг ўғлони!

Бу замин сурувлар, тевалар уюри, одамлар, итлар, парранда-ю даррандалар, куйдиргувчи қизил оловларга тўлди ва барҳам топди. Сурувлар, тевалар уюри ва одамлар бу заминдан жой тополмади.

Шунда Жам ёруғлик сари, Жанубга томон, қуёш кенгликларига йўл солди. Ва заминга заррин сувра воситасида ҳаво пуркади, аштра қамчини билан савалади ва шундай деди:

— Эй, Сипандормаз!³⁴

Шафқат нурларини замин узра ёғдир, кенгликлар ато айла. Сурувлар, тевалар уюри ва одамлар сени кўрсинлар!

Шундан сўнг, Жам ер юзига бир одим кенглик бахш айлади. Бу кенглик бағрига сурувлар, тевалар уюри, одамлар келишди. Улар кўнгиллари тусаган ерларни ватан тутишди.

Ўшанда Жам салтанатига олти юз зимистон бостириб келди. Ер юзи сурувлар, тевалар уюри, одамлар, итлар, парранда-ю даррандалар ва куйдиргувчи қизил оловларга тўлиб кетди. Сурувлар, тевалар уюри ва одамлар ер юзига сигмай қолишди.

Шундан кейин, мен қуёш юзли Жамни огоҳ этдим:

— Эй қуёш юзли Жам, Вайвангхоннинг ўғлони!

Бу замин сурувлар, тевалар уюри, одамлар, итлар, парранда-ю даррандалар, куйдиргувчи қизил оловларга тўлди ва барҳам топди. Сурувлар, тевалар уюри, одамлар ер юзига сигмай қолишди.

14

Шунда Жам ёруғлик сари, Жанубга томон, қуёш кенгликларига йўл солди. Ва заминга заррин сувра воситасида ҳаво пуркади, аштра қамчини билан савалади ва шундай деди:

«Эй, Сипандормаз!

Шафқат нурларини замин узра ёғдир, кенгликлар ато айла. Сурувлар, тевалар уюри ва одамлар сени кўрсинлар!»

15

Шундан сўнг, Жам ер юзига икки одим кенглик бахш айлади. Бу кенглик бағрига сурувлар, тевалар уюри, одамлар келишди. Улар кўнгиллари тусаган ерларни ватан тутишди.

16

Ўшанда Жам салтанатига тўққиз юз зимистон бостириб келди. Ер юзи сурувлар, тевалар уюри, одамлар, итлар, парранда-ю даррандалар ва куйдиргувчи қизил оловларга тўлиб кетди. Сурувлар, тевалар уюри ва одамлар ер юзига сигмай қолишди.

17

Шундан сўнг, мен қуёш юзли Жамни оғоҳ этдим:

110

21

Яратгувчи Аҳура Мазда Ийрон Виждаги эзгу Доитиё дарёси соҳилида олам худолари билан анжуман ўтказди.

Яхши сурувлар соҳиби Жамшид (Жам) Ийрон Виждаги эзгу Доитиё соҳилидаги энг гўзал одамлар билан анжуман ўтказди.

Яратгувчи Аҳура Мазда Ийрон Виждаги эзгу Доитиё дарёси соҳилида олам худолари билан ўша анжуманга ташриф буюрди.

Яхши сурувлар соҳиби Жамшид (Жам) Ийрон Виждаги эзгу Доитиё дарёси соҳилида обрў-эътиборли одамлар билан ўша анжуманга ташриф буюрди.

22

Ўшанда Аҳура Мазда Жамга деди:

— Эй, қуёш юзли Жам, Вайвангхонинг ўғлони!

Астуманд³ оламга баттарин қаҳратон қалин қорлари билан тушиб келади. У аёвсизликда ўлимга менгзар.

— Эй, қуёш юзли Жам, Вайвангхонинг ўғлони!

Бу замин сурувлар, тевалар уюри, одамлар, итлар, парранда-ю даррандалар, куйдиргувчи қизил оловларга тўлди ва барҳам топди. Сурувлар, тевалар, уюри ва одамлар ер юзига сигмай қолишди.

18

Шунда Жам ёруғлик сари, Жанубга томон, қуёш кенгликларига йўл солди. Ва заминга заррин сувра воситасида ҳаво пуркади, аштра қамчини билан савалади ва шундай деди:

— Эй, Сипандормаз!

Шавкат нурларини замин узра ёғдир, кенгликлар ато айла. Сурувлар, тевалар уюри ва одамлар сени кўрсинлар!

19

Шундан сўнг, Жам ер юзига уч одим кенглик бахш айлади. Бу кенглик бағрига сурувлар, тевалар уюри, одамлар келишди. Улар кўнгиллари тусаган ерларни ватан тутишди.

20

...Бу кенглик бағрига сурувлар, тевалар уюри, одамлар келишди. Улар кўнгиллари тусаган ерларни ватан тутишди.

Иккинчи бўлим

21

Ўша баттарин қаҳратон астуманд оламга қалин қорлар билан тушиб келади. Баланд тоғларга қорлар ёғади. Аридвий³⁶ баландлигида.

23

Эй, Жам!

Уч томондан қўйлар суруви келади. Улар гоят хавфли манзиллардан келадилар: тоғларнинг юксак чўққиларидан, қишлоқларнинг чуқур ерларидан...

24

Эй, Жам!

Қаҳрли қаҳратондан бурун сувлар шиддат билан оққан бу сарзаминларда гиёҳ ва ўт^ўланлар гоят сероб бўлади. Аммо қаҳратон оёғи етиб, у бутунлай қириб келгач, қорларнинг қутуришини кўрсанг. Энди бу заминда сурувларнинг ҳайратбахш оқимидан ном-нишон тополмайсан.

Шундан сўнг — сен, эй Жам! — ҳар бирининг тўрт томони асприйс³⁷ узунлигида бўлган вар³⁸ бино қил. Қўйлар, туялар, одамлар, итлар, паррандалар ва куйдиргувчи қизил олов уруғларини у ерга олиб бор.

Сўнгра — сен, эй Жам! — одамларнинг яшамоги учун ҳар бирининг тўрт томони асприйс узунлигида бўлган вар бино қил. Сигирлар ва қўйлар учун ҳар бирининг тўрт томони асприйс узунлигида бўлган вар барпо айла.

26

... У ерда сувлар узунлиги бир хосар³⁹ бўлган ўзанларда шитоб билан оқдилар.

... У ерда ҳамиша ям-яшил ва хуррам, ҳамиша егулик ва қут⁴⁰баракотли яйловлар яратгин.

... У ерда кенг ва баланд уйлар қур.

27

... У ерга ер юзидаги энг улуг, энг олий, энг яхши эркак ва урғочиларнинг уруғларини олиб бор.

... У ерга ер юзидаги энг улуг, энг олий, яхши жонварларнинг хилма-хил уруғларини олиб бор.

28

... У ерга ер юзидаги энг баланд, энг хушбўй ўсимликларнинг уруғларини олиб бор.

... У ерга ер юзидаги энг емишли, энг ёқимли ва хушбўй таомларнинг уруғларини олиб бор.

... Нобуд бўлмасликлари ва йўқ бўлиб кетмасликлари учун уларни жуфт-жуфт қил.

29

Бироқ зинҳор у ерга букрилар, пушт-сизлар, гўллар, дуясана⁴⁰, дайвак⁴¹, кас-виш⁴², визборинг⁴³, сўйлоқ типли, пес, умуман, Ахриман ўз доғини қолдирган бирор бир кимсани кирита кўрма!

30

У кенгликда тўққиз ўтар жой қил. Ўрталикда олти, қўйиликда уч. Эркак ва урғочиларнинг минг дона уругини ўша кенгликдаги ўтар жойларга олиб бор. Олти юз уруғ урталикка, уч юз уруғ қўйиликка.

Уларни заррин сувра билан вар томон ҳайда. У варга ичдан нур таратгувчи дарвоза қур.

Шунда Жам ўз-ўзича андиша қилди:

— Аҳура Мазда айтган варни қандай қилиб тикласам экан?

Шунда Аҳура Мазда Жамга деди:

— Эй, қуёш юзли Жам, Вайвангхоннинг ўғлони!

Одамлар қуруқ тупрокни юмшатганларидек, ерни товонинг билан эзгила ва қўлларинг билан шудгор қил!

32

Шунда Жам Аҳура Мазда истагини бажо айлади: одамлар қуруқ тупрокни юмшатганларидек, ерни товонида эзди ва қўллари билан шудгор қилди.

33

Ўшанда Жам ҳар бирининг тўрт томони асприйс узунлигида бўлган вар бино қилди ва қўйлар, туялар, одамлар, итлар, паррандалар ва куйдиргувчи қизил олов уруғларини у ерга олиб борди.

Ўшанда Жам одамлар яшамоги учун ҳар бирининг тўрт томони асприйс узунлигида бўлган вар бино қилди. Сигирлар, қўйлар учун ҳар бирининг тўрт томони асприйс узунлигида бўлган вар барпо айлади.

34

Шундан сўнг у ерда сувлар узунлиги бир хосар бўлган ўзанларда шитоб билан оқдилар.

...У ерда ҳамиша ям-яшил ва хуррам, ҳамиша егулик ва қут⁴⁰баракотли яйловлар яратди.

...У ерда кенг ва баланд уйлар қурди.

35

...У ерга заминдаги энг улуг, энг олий, энг яхши эркак ва урғочиларнинг уруғларини олиб борди.

...У ерга заминдаги энг улуг, энг олий, энг яхши жонварларнинг хилма-хил уруғларини олиб борди.

36

...У ерга ер юзидаги энг баланд, энг хушбўй ўсимликларнинг уруғларини олиб борди.

...У ерга ер юзидаги энг емишли, энг ёқимли ва хушбўй таомларнинг уруғларини олиб борди.

...Нобуд бўлмасликлари ва йўқ бўлиб кетмасликлари учун уларни жуфт⁴⁰жуфт қилди.

37

...Ва у ерга букрилар, пушгсизлар, гўллар, дуясана, дайвак, касвиш, визбо-риш, суйлоқ тишли, пес, умуман, Ахри-ман уз догини қолдирган бирор-бир ким-са йул тополмади.

38

У кенгликда тўққиз ўтар жой қурди. Ўрталикда олти, кўйиликда уч. Эркак ва урғочиларнинг минг дона уруғини ўша кенгликдаги ўтар жойларга олиб борди. Олти юз уруғ ўрталикка. Уч юз уруғ кўйиликка.

Уларни заррин сувра билан вар томон-га хайдади. У варга ичдан нур таратувчи дарвоза курдирди.

39

Зардушт сўрди:

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Жам бино қилган вар хоналаридаги ёруғлик — эй, Ахура Мазда Апаван — сўйлагил, недир?

40

Ахура Мазда деди:

— Ўзини ва борликни яратган ёруғлик.

У ерда юлдузлар, ою қуёшнинг пайдо ва пинҳон бўлиши йилда бир марта юз беради.

41

Ва улар (варда истиқомат қилувчилар) кунни йил деб гумон қиладилар. У ерда эркак ва урғочи жуфтларнинг қўшилиши-дан қирқ зимистонда эркак ё уруғочи дунёга келади. Турли биялар ҳам худди шундай.

Жам бунёд этган вардаги хоналарда истиқомат қилувчилар тириклар ичидаги энг бахтиёр кимсалардирлар.

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Жам бунёд этган вардаги хоналарга маздапарастлик динини ким олиб борди?

Ахура Мазда деди:

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Гаршифт қуш⁴⁴

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

— Улар учун энг буюк ва доно ким?

Шунда Ахура Мазда деди:

— Эй, Зардушт!

Арвататнара¹⁵ ва сен — Зардушт!

112

учинчи ФАРГАРЛ

Биринчи бўлим

1

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини ҳаммадан кўра бахтлироқ бўлган дунёдаги биринчи жой қаер?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Бундай жой қўлда покиза ўтин, барсам⁴⁶, ҳована⁴⁷ ва янги соғилган сут тутган, ўз амал-эйтиқодига дилда ишончи собит, ўктам овоз, кенг яйловлар ишқи билан мас-рур ва бу яйловларни кўшиққа солган бир Апаван оёқ босган заминдир.

2

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини ҳаммадан кўра бахтлироқ бўлган дунёдаги иккинчи жой қаер?

3

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бундай жой бир Апаван уй тикланган макондир. Ўша уйда мўбад⁴⁸ рўзгор тебратади. Сигирлар галаси ва уй бекаси, фарзандлар ва сурувлар яшайди бу уйда. Сигирлар галаси яхши парвариш қилинади. Апаванлик афзун бўлади. Тевалар хўроки фаровон, яхши итларнинг ризки сероб. Уй бекаси бахтиёр, фарзандлар шодмон. Ҳамиша олов гуриллаб туради. Тирикликнинг гўзал ҳар бир ҳодисаси яхшиликка қовушади. Бундай жой дунёдаги иккинчи бахтиёр заминдир.

4

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини ҳаммадан кўра бахтиёрроқ бўлган дунёдаги учинчи жой қаер?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Бундай жой бир Ашаван ҳаммадан кўпроқ бугдой, ёғ ва мевали дарахтлар экан, одамлар қуруқ ерларга сув чиқарган, сувли ерларни шудгор қилган заминдир.

5

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини ҳаммадан кўра бахтиёрроқ бўлган дунёдаги тўртинчи жой қаер?

7

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини энг аччиқ гуссага гирифтор бўлган дунёдаги илк жой қаер?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бундай жой Аризвар⁴⁹ тоғининг кифти бўлиб, унинг саҳнида дўзах моғораларидан чиққан девлар жам бўладилар.

8

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини энг аччиқ гуссага гирифтор бўлган дунёдаги иккинчи жой қаер?

Ахура Мазда жавоб берди:

— У одамлар ва итларнинг кўшлаб мурдорлари (лош, жасад) тупроққа кўмилгувчи жойдир.

9

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини энг аччиқ гуссага гирифтор бўлган дунёдаги учинчи жой қаер?

Иккинчи бўлим

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бундай жой кўйлар суруви ва тева-лар уюри энг кўп парвариш қилинадиган заминдир.

6

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини ҳаммадан кўра бахтиёрроқ бўлган дунёдаги бешинчи жой қаер?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бундай жой сернасл кўйлар ва те-валар яшайдиган заминдир.

Ахура Мазда жавоб берди:

— У сон-саноксиз дахмалар тикланиб, унинг ичига одамларнинг мурдорлари қалаштириб кўмиладиган жойдир.⁵⁰

10

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини энг аччиқ гуссага гирифтор бўлган дунёдаги тўртинчи жой қаер?

Ахура Мазда жавоб берди:

— У Ахриман яратган махлуқлар кўшлаб ин қурган макондир.

11

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини энг аччиқ гуссага гирифтор бўлган дунёдаги бешинчи жой қаер?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

У қуруқ ва губорли кўчада ўлдирилган Ашаван ортидан унинг хотин ва фарзандлари оху фиғон чекиб бораётган жойдир.

Учинчи бўлим

12

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Заминни ҳаммадан кўра кўпроқ бахтиёр қилган илк кимса ким?

Ахура Мазда жавоб берди:

— У одамлар ва итлар жасадини тупроқдан энг кўп чиқариб ташлаган зот-лир.

13

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Заминни ҳаммадан кўра кўпроқ бахтиёр қилган иккинчи кимса ким?

Ахура Мазда жавоб берди:

— У мурдалар қалашиб ётган дахмаларни бузиб ташлаган зотдир.

Одам зотидан ҳеч бир киши мурдани ёлғиз ўзи даҳмага олиб бормаслиги керак. Кимда-ким ёлғиз бир ўзи мурдани даҳмага олиб борса, насв² унга ҳамла қилади ва бурун, кўз, оғиз, эркаклик ё аёллик аврати ёхуд мурданинг ортидан кириб уни булғайди ва палид қилади.

Дуруж³² ва насв унинг ичига кириб олади ва тирноқларининг орасигача булғаб ташлайди. Шундан сўнг, у нопок бўлади ва нопоклигича қолади.

15

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Ўликни ёлғиз бир кимса даҳмага элтadиган жой қаерда?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Ер юзининг сувсиз, бўм-бўш, қуқуқ қисми. Қўйлар суруви ва йилки у ердан ниҳоятда оз ўтади.

Олов — Аҳура Мазданинг ўғлони у ерда камдан-кам ёқилади. Барсам дасталари ва диний урфлар у ерда деярли кўзга ташланмайди. Ашаванлар у ердан аҳён ўтиб қоладилар.

16

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

— Оловдан нечоғли узоқда?

— Сувдан нечоғли узоқда?

— Барсам дасталаридан нечоғли узоқда?

— Ашавандан нечоғли узоқда?

17

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Оловдан уч қадам олис.

— Сувдан уч қадам олис.

— Барсам дасталаридан уч қадам олис.

— Ашавандан уч қадам олис.

18

Маздапарастлар у ернинг атрофини айланасига ўраб қўйишлари керак (бундай жой «армиштгоҳ», яъни «нопок шахс жойи» дейилади — *Тарж.*). Унга хўрак ва энгил-бош берсинлар. Энг ёмон хўрак ва энг исқирт кийим-бош. Хўрак жуда оз бўлиши ва таом ҳам ночиз бўлиши зарур.

19

Ўша ихоталанган жойда у (нопок шахс) қариб, тандан мадори кетиб, мункиллаб қолгунича яшаши керак.

Қариб, тандан мадори кетиб, мункиллаб қолганидан кейин маздапарастлар паҳлавон, забардаст бир эркакка амр қилсинлар, уни баланд тоғ бошига олиб чиқсин-да терисини сидириб, бошини танадан жудо қилсин. Шундан кейин унинг мурдорини (жасадини) Аҳура Мазда яратган ўлаксахур зогларнинг олдига ташлаб юборсин ва ушбу сўзларни айтсин:

21

«Бу ерда ётган одам ўзининг бутун аҳриманий андишалари, сўзлари ва амалларидан пушаймондир. Агар бошқа бир кишининг аҳриманий амаллари бу одам орқали юз кўрсатган бўлса, патити³³ конунига мувофиқ афу этилади. Борди-ю бу одам бошқа ҳеч қандай аҳриманий амалларни қилмаган бўлса, унинг шу пушаймонлиги абадий магфиратига кифоят қилади».⁵⁴⁻⁵⁵

22

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Заминни ҳаммадан кўра кўпроқ бахтиёр қилган учинчи шахс ким?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Аҳриман бино қилган ишларни энг кўп вайрон қилган зот.

23

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Заминни ҳаммадан кўра кўпроқ бахтиёр қилган тўртинчи шахс ким?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

У ҳаммадан кўп бугдой, гиёҳ ва мевали дарахтлар эккан зотдир! У қуруқ ерларга сув чиқарган ва сувли ерларни шудгор қилган зотдир.

24

Узоқ замон экилмаган ва омоч тегмаган замин бахтсиздир. У омочни орзу қилади. Бундай замин балоғат палласига кирган соҳибжамол қиздир. Бу қиз фарзанд кўриш ва яхши ёстикдошга интиқдир.

25

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Кимда-ким заминни чап ва ўнг қўл билан, ўнг қўл ва чап қўл билан шудгор қилса, замин унга фаровонлик бахш этади. У гўзал ва покиза қизга ўхшайди. Бу қиз эр хонадонига кириб бориб, ўз тўшагида ҳалол ёстикдошига фарзандлар

туғиб беради. Замин ҳам мўл-кўл меваларини инъом этади.

26

Эй, Сипийтмон Зардушт!

Кимда-ким заминни чап ва ўнг қўл билан, ўнг ва чап қўл билан шудгор қилса, замин унга шундай дейди:

27

— Эй, мард! Эй, мени чап ва ўнг қўл билан, ўнг ва чап қўл билан шудгор қилган зот!

Одамлар ҳамипа бу ерга келадилар ва нон сўрайдилар. Мен бу ерда ҳосилга кирман, сен учун ҳар турли хўрак ва мўл-кўл бугдой египтираман.

28

Эй, Сипийтмон Зардушт!

Кимда-ким заминни чап ва ўнг қўл билан, ўнг ва чап қўл билан шудгор қилмаса, замин унга шундай дейди:

29

Эй мард! Эй, мени чап ва ўнг қўл билан, ўнг ва чап қўл билан шудгор қилмаган зот!

Сен бегоналар эшиги остонасида нон истовчилар билан бирга бўлурсан. Кўзларинг йўл кўради. Улар сени эшиги остонасидан ҳайдаб юборадилар.

30

— Эй, дунёни яратган зот!

Эй, Ҳақиқат!

Мазда динини қандай таом тўйгизади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Бугдой эқмоқ ва яна бугдой эқмоқ.

31

Кимда-ким бугдой экса, у Ашаҳни (Ҳақиқат) экади. У Мазда динини яна ва яна кўкартиради. У Мазда динини юзлаб ҳамду сано, назру ниёз ва ўн минглаб қурбонликлар билан қувватлантиргандек қудратли қилади.

Тўртинчи бўлим

36

— Эй, дунёни яратган зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким одамлар ва итлар жисмини билан, беш юз қамчин саравушу-чарана⁵⁸ тупрокқа топшириб, олти ойгача туп- билан саваланади.

32

Қачонки эгатларда уруг етилса, девлар ўринларидан кўпадилар.

Қачонки бугдой гуркираб кўкарса, девлар даҳшатдан титрай бошлайдилар.

Қачонки бугдой ун бўлса, девлар нола чекадилар.

Қачонки бугдой хирмонга уюлса, девлар нобуд бўладилар.

Қай бир хонадонда бугдой бош чиқарса, у хонадонга девлар яқинлаша олмайди.

Қай бир хонадонда бугдой бош чиқарса, девлар у хонадондан узоклападилар.

Қай бир хонадонда бугдой омбори бўлса, гўё қиздирилган темир девлар бўйинини чирмаб ташлайди.

33

Рухонийлар ушбу варжованд мансарасини⁵⁶ одамларга ўргатсинлар.

«Ҳеч ким хўроксиз Ашаҳ қонунларига амал қилиш қудратига эга эмас. Омоч тортиш қудратига эга эмас. Фарзандлар дунёга келтирмоқ қудратига эга эмас.

Моддий оламда халқ қилинган ҳар бир мавжудот емак билан тирикдир, емаксиз ўликдир».

34

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Заминни ҳаммадан кўра кўпроқ бахтиёр қилган бешинчи шахс ким?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Заминни яхшилаб шудгор қилган ва уни бир Ашаванга топширган Зот!

35

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Кимда-ким заминни шудгор қилиб, уни меҳрибонлик ва парҳезкорлик билан бир Ашаванга топширса, Сипандормаз уни замин қаърида, ҳасрат ва паришонлик оламида, тубанлик ва шўрбахтлик сарзаминида девлар макони — дўзах тубига улоктириб ташламайди.

115

роқдан олмаса, бу гуноҳнинг жазоси нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Беш юз қамчин аспаҳиҳ-ашатра⁵⁷

— Эй, дунёни яратган зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким одамлар ва итлар жисмини тупроққа топшириб, бир йилгача тупроқдан олмаса, бу гуноҳнинг жазоси нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Минг қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, минг қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

— Эй, дунёни яратган зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким одамлар ва итлар жисмини тупроққа топшириб, икки йилгача тупроқдан олмаса, бу гуноҳнинг жазоси нечук, бу гуноҳкорликнинг товони нима, қандай қилиб у бу гуноҳдан пок бўлади?

Ахура Мазда жавоб берди:

Бундай гуноҳга ҳеч қандай на жазо, на товон бор. Бундай гуноҳкорликка бирор бир жазонинг имкони йўқ. Дунёда ҳеч бир жазо, ҳеч бир товон бундай гуноҳни поклай олмайди.

— Қандай ҳолатда содир бўлади?

— Гуноҳкор Мазда динининг мураббийси ёхуд бу диндан батамом огоҳ бўлган чоғда ушбу ҳол содир бўлади. Борди-ю гуноҳкор Мазда динининг мураббийси ёхуд бу диндан огоҳ бўлмаса ва ўз қилмишига қаттиқ пушаймон бўлса ҳамда қайтиб нораво кирдорларга қўл урмаса, Мазда унинг гуноҳларини афв этади.

Эй, Сипийтмон Зардушт!

Ҳақиқатда, кимда-ким бу динни қабул

қилса, ўз ёзуглари бандидан халос бўлади.

Мазданинг дини нодуруст амалларни кечиради. (Ўғрилиқ гуноҳ эканини билади, бироқ бадавлат одамнинг молини ўмариб, уни бенаволарга бермоқни ашаванларча (яъни ҳақ иш) мардоналик, деб гумон қилади).

Мазданинг дини ашаванлардан бирор бир кишини ўлдирган зотни афу этади. (Ўзи билладик, ўлимга муносиб одам қатл қилиниши керак. Бироқ у бундай амал ҳакамнинг амрисиз бажарилмаслигини билмайди).

Мазданинг дини жасадни тупроққа топширишни афу этади. (У мурдани тупроққа топширмоқ нораво эканини билади, аммо гумон қиладики, борди-ю шундай қилмаса итлар ёхуд шоқоллар мурдани тортқилаб, сувга ёхуд оловга ташлашлари мумкин). Бинобарин, у мазкур амалини ашаванларча (яъни ҳақ иш) мардоналик, деб гумон қилади.

Мазданинг дини энг қаттиқ гуноҳнинг жазосини афв этади. (У энг олий ҳузур-ҳаловат, энг олий баҳрамандлик раво эканини билади, бироқ бу сўнгсиз ҳузур-ҳаловат ва олий баҳрамандлик ашаванларга (яъни ҳақ йўлдагилар) нораво эканини билмайди). Мазданинг дини одамлар истар-истамас қўлларини булғашлари мумкин бўлган гуноҳларни афу этади.

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Мазданинг дини шамол саҳроларни шитоб билан тозалагани каби Ашаваннинг (Ҳақ йўлдаги киши) ҳар қандай андишасини, сўз ва амалини поклайди.

Эй, Сипийтмон Зардушт!

Бундан кейин сенинг барча амалларинг эзгу бўлғуси. Мазданинг дини сенинг гуноҳинг учун оғир товон беради.

ТҶРТИНЧИ ФАРГАРД

Биринчи бўлим

Кимда-ким қарзни ўз эгасига қайтармаса, унинг бу амали ўша омонатни ўғирлаган билан баробар бўлади. Қарз

олган киши омонатни уйида сақласа, ҳар кун ва ҳар тун унга қўл урса ва ўзиники, деб гумон қилса, унинг бу амали омонатни иккинчи марта ўғирлаган билан баробардир.

Иккинчи бўҳим

2

— Эй, дунёни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Қасамларнинг саноғи нечадир?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Менинг қасамларим олтига:”
биринчи — суз қасами;
иккинчи — қул қасами;
учинчи — қуй қасами;
тўртинчи — сигир қасами;
бешинчи — одам қасами;
олтинчи — экин қасами; энг яхши, энг
обод, энг серҳосил заминдаги экин.

3

Кимда-ким сўз қасамини ёлғиз
сўзнинг ўзи деб тасаввур этса, уни қўл
қасами билан тузатиши ва қўл қасам
нинг товонини тўлаши керак.

4

Қўл қасамини қўй қасами билан туза-
тиши ва қўй қасамини унинг ўрнига бери-
ши керак.

Қўй қасамини сигир қасами билан ту-
затиши ва сигир қасамини унинг ўрнига
бериши керак.

Сигир қасамини одам қасами билан
ўзгартириши ва унинг ўрнига одам қаса-
мини бериши керак.

Одам қасамини экин қасами билан ис-
лоҳ қилиши ва экин қасамини унинг
ўрнига бериши керак.

5

— Эй, дунёни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Кимда-ким сўз қасамини бузса, бу гу-
ноҳ учун гирифтор бўладиган жазоси-
нинг андазаси нечукдир?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Унинг ва энг яқин қариндошлари
гуноҳининг товони ўша қасам баҳосининг
ўшанга юзтасига тенгдир.⁶⁰

6

— Эй, дунёни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Кимда-ким қўл қасамини бузса, бу гу-
ноҳ учун гирифтор бўладиган жазоси-
нинг андазаси нечукдир?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Унинг ва энг яқин қариндошлари
ноҳининг товони ўша қасам баҳосининг
ўшанга юзтасига тенгдир.

7

— Эй, дунёни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Кимда-ким қўй қасамини бузса, бу гу-
ноҳ учун гирифтор бўладиган жазоси-
нинг андазаси нечукдир?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Унинг ва энг яқин қариндошлари
гуноҳининг товони ўша қасам баҳосининг
етти юзтасига тенгдир.

8

— Эй, дунёни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Кимда-ким сигир қасамини бузса, бу
гуноҳ учун гирифтор бўладиган жазоси-
нинг андазаси нечукдир?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Унинг ва энг яқин қариндошлари
гуноҳининг товони ўша қасам баҳосининг
саккиз юзтасига тенгдир.

9

— Эй, дунёни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Кимда-ким одам қасамини бузса, бу
гуноҳ учун гирифтор бўладиган жазоси-
нинг андазаси нечукдир?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Унинг ва энг яқин қариндошлари
гуноҳининг товони ўша қасам баҳосининг
тўққиз юзтасига тенгдир.

10

— Эй, дунёни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Кимда-ким экин қасамини бузса, бу
гуноҳ учун гирифтор бўладиган жазоси-
нинг андазаси нечукдир?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Унинг ва энг яқин қариндошлари
гуноҳининг товони ўша қасам баҳосининг
мингтасига тенгдир.

11

— Эй, дунёни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Кимда-ким сўз қасамини бузса, гу-
ноҳининг жазоси нечук?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Уч юз қамчин аспаҳиҳ-ашатра би-
лан, уч юз қамчин саравушу-чарана билан
саваланади.

12

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким қўл қасамини бузса, гуноҳининг жазоси нечук?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Олти юз қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, олти юз қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

13

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким қўй қасамини бузса, гуноҳининг жазоси нечук?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Етти юз қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, етти юз қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

14

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким сигир қасамини бузса, гуноҳининг жазоси нечук?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Саккиз юз қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, саккиз юз қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

15

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким одам қасамини бузса, гуноҳининг жазоси нечук?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Тўққиз юз қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, тўққиз юз қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

16

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким экин қасамини бузса, гуноҳининг жазоси нечук?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Минг қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, минг қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Учинчи бўлим

17

Кимда-ким бировни урмоқ қасдида отланса, унинг гуноҳи «очирипта»дир.⁶¹

Кимда-ким бировнинг боши устига урмоқ қасдида бостириб кирса, унинг гуноҳи «авауйрайшта» дир.⁶²

Кимда-ким гараз билан бировни урмоққа қасд қилса, унинг гуноҳи «аридуп»дир.⁶³

Кимда-ким беш марта ушбу гуноҳга қўл урса, у «пишавтану»⁶⁴ бўлади.

18

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким «опширипта» гуноҳи билан булганса, гуноҳининг жазоси не бўлади?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Беш қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, беш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Иккинчи марта ўн қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, ўн қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Учинчи марта ўн беш қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, ўн беш марта саравушу-чарана билан саваланади.

19

Тўртинчи марта ўттиз қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, ўттиз қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Бешинчи марта эллик қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, эллик қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Олтинчи марта олтмиш қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, олтмиш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Еттинчи марта тўқсон қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, тўқсон қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

20

Кимда-ким олдинги гуноҳларининг товонини тўлагач, саккизинчи марта «опширипта» ёзуғи билан булганган бўлса, унинг жазоси нечук?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Унинг кирдикори «пишавтану»дир. Гуноҳининг жазоси йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, йигирма қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

21

Кимда-ким «опширипта» гуноҳи билан булганса ва товон тўлашдан бош тортса, унинг жазоси нечук?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Унинг кирдори «пишавтану»дир. Гуноҳининг жазоси йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра, йигирма қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

22

— Эй оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким «авауйрайшта» гуноҳи билан булганган бўлса, унинг жазоси нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ўн қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, ўн қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Иккинчи марта ўн беш қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, ўн беш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

23

Учинчи марта ўттиз қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, ўттиз қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Тўртинчи марта эллик қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, эллик қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Бешинчи марта етмиш қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, етмиш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Олтинчи марта тўқсон қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, тўқсон қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

24

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким олдинги гуноҳларининг товонини тўлаганидан кейин ҳам, еттинчи марта «авауйрайшта» гуноҳи билан булганса, унинг жазоси нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ўнинг амали «пишавтану»дир. Гуноҳининг жазоси йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, йигирма қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

25

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким «авауйрайшта» гуноҳи билан булганган бўлса ва товон тўлашдан бош тортса, унинг жазоси нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ўнинг амали «пишавтану»дир. Гуноҳининг жазоси йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, олтмиш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

26

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким «аридуш» гуноҳи билан булганган бўлса, унинг жазоси нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ўн беш қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, ўн беш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

27

Иккинчи марта ўттиз қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, ўттиз қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Учинчи марта эллик қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, эллик қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Тўртинчи марта етмиш қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, етмиш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Бешинчи марта тўқсон қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, тўқсон қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

28

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким олдинги гуноҳларининг товонини тўлаганидан кейин ҳам олтинчи марта «аридуш» гуноҳи билан булганса унинг жазоси нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ўнинг амали «пишавтану»дир. Гуноҳининг жазоси йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, олтмиш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

29

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким «аридуш» гуноҳи билан булганса ва товон тўлашдан бош тортса, унинг жазоси нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ўнинг амали «пишавтану»дир. Гуноҳининг жазоси йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, йигирма қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

30

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким бировни уриб, унга қаттиқ шикаст етказса жазоси нечук?

31

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ўттиз қамчин аспаҳиҳ-ашатра, ўттиз қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Иккинчи марта эллик қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, эллик қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Учинчи марта етмиш қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, етмиш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Туртинчи марта тўқсон қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, тўқсон қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

32

— Кимда-ким олдинги гуноҳларининг товонини тўлаганидан кейин ҳам бешинчи марта ушбу гуноҳ билан булганса, унинг жазоси нима?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Унинг амали «пишавтану»дир. Гуноҳининг жазоси йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, йигирма қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

33

— Кимда-ким бу гуноҳ билан булганса ва товон тулашдан бош тортса, унинг гуноҳи нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Унинг амали «пишавтану»дир. Гуноҳининг жазоси йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, йигирма қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

34

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Бировни уриб, унинг қонини оқизган кимса ёзугининг жазоси нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эллик қамчин аспаҳиҳ-ашатра, эллик қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Иккинчи марта етмиш қамчин аспаҳиҳ-ашатра, етмиш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Учинчи марта тўқсон қамчин аспаҳиҳ-ашатра, тўқсон қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

35

— Кимда-ким олдинги гуноҳларининг товонини тулагани ҳолда тўртинчи марта ушбу гуноҳ билан булганса, унинг жазоси қандай?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Унинг амали «пишавтану»дир. Гуноҳининг жазоси йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра, йигирма қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

36

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Бировга шикаст етказиб, унинг қони-

ни оқизган ҳолда товон тулашдан бош тортган кимсанинг жазоси қандай?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Унинг амали «пишавтану»дир. Гуноҳининг мукофоти йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра, йигирма қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

37

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Бировни уриб, суягини синдирган кимса ёзугининг жазоси нечукдир?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Етмиш қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, етмиш қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

Иккинчи дафъа тўқсон қамчин аспаҳиҳ-ашатра, тўқсон қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

38

— Бурунги ёзуглари учун товон тўлаган ҳолда учинчи марта ҳам мазкур гуноҳ билан булганган кимсанинг жазоси қандай?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Унинг қилмиши «пишавтану» дейлади. Гуноҳининг сийлови йигирма қамчин аспаҳиҳ-ашатра билан, йигирма қамчин саравушу-чарана билан саваланади.

39

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Бировни уриб, унинг суягини синдирган ҳолда товон тўлашдан саркашлик қилган кимса гуноҳининг жазоси нечукдир?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Унинг кирдори «пишавтану» дейлади ва аспаҳиҳ-ашатра ҳамда саравушу-чарана қамчинлари билан йигирма марта саваланади.

40

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Бировни калтаклаб, уни ҳушидан кеткизган кимсанинг жазоси нима бўлади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Аспаҳиҳ-ашатра қамчини билан тўқсон марта, саравушу-чарана қамчини билан олтмиш марта саваланади.

41

— Дастлабки гуноҳининг товонини тўлаб туриб ҳам қайта ушбу гуноҳни содир этган кимсанинг жазоси ҳақида ҳабар бер!

Ахура Мазда жавоб қилди:

— Унинг қилмиши «пишавтану» деб юритилади ва бу гуноҳи учун аспаҳи-апатра қамчини билан йигирма марта, саравушу-чарана қамчини билан йигирма марта калтакланади.

42

— Эй, оламларни бино қилган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Бир кимсани уриб, ҳушидан айиргани оқибатида товон туламоқдан саркашлик қилган зўравоннинг топқуси жазосидан мени огоҳ эт!

Иккинчи бўлим

44

Икки киши, хоҳ диндош, хоҳ биродар, хоҳ дўст бир-бирови билан нима хусусдандир паймон боғласалар — бирови иккинчисининг хонадонидан узига хотин танласа, ёхуд билим олмоқни истаса, сўзсиз унинг талаби қондирилмоғи ва хоҳлаган нарсаси берилмоғи керак. Агар талабгор унинг хотинини истаса берилади, дин илмини ўрганмоқни хоҳласа — ўргатилади.

45

...У куннинг ибтидоси ва интиҳосида, у туннинг аввали ва охирида билим ол-

Учинчи бўлим

46

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Ҳеч ким сув ва ёниб турган олов қарписида густоҳлик қилмасин. Ҳеч ким ўз қўшнисидан олган омонатидан тониб, ёлгон сўйламасин.

47

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Кимнинг хотини бўлса, у хотинсиз ва дунёдан фарзандсиз ўтаётган кимсадан яхшироқдир.

Кимнинг уйи бўлса, у уйсиз бехонумон одамдан яхшироқдир.

Кимнинг дунёси бўлса, у ҳеч вақоси йўқ гадодан афзалдир.

48

... Икки кишидан бири ўзини гўшт билан тўйғизса, иккинчиси оч қолса. Ул биринчисидан яхшилиқ ёғилгай.*

Очнинг мурдадан фарқи йўқ.

Ахура Мазда деди:

— Унинг кирдори «пишавтану» деб юритилади ва топқуси оқибати аспаҳи-апатра ҳамда саравушу-чарана қамчинлари билан йигирма мартадан калтакланади.

43

Юқорида баён этилган жазолар ниҳоясида бу гуноқкорлар покландилар ва ашаван бўладилар. Шундан сўнг, Мазда динига амал қилмоқда давом этадилар.

моғи, тафаккур ва донишга лиммо-лим бўлмоғи, ниҳоят ашаванлик йўлида шундай манзалатга етмоғи керакки, илоҳлар шаънига ҳамду санолар айтсин, уларни эзгу каломлар билан ардоқласин. Ва шу йўсинда ўз билимини зиёда қилсин.

...У куннинг ўртаси ва туннинг ўртасида жуда роҳатланиб, сирли оғушларда маст бўлганча ором олмоғи, шундан сўнг илм оргидан шу қадар жидду-жаҳд етмоғи керакки, ўтмиш донишмандлар қолдирган ҳамма нарсани жону дилдан ўрганиб олсин.

121

Тўқ очга нисбатан бир аспирина⁶⁵, бир қўй, бир одамчалик афзалликка эга.

49

(алиф)

Тўқ одам ўлим келтирувчи астуваязуту⁶⁶ девларига қарши жангларга дош беради. У тирик жонни маҳв этгувчи завошпараст кучларга баробар тура олади. У энг нозик тан либоси билан зимистон девларининг шиддатига тоб беради. У ўз ҳукмдори амрига мутобиқ, ёмонликка қарши бош кўтаради ва уни забун айлайди. У ҳеч нарса тановул қилмайдиган фитнес-фасод деви Ашмуфта⁶⁷ қарши мубораза қилади...

49

(бе)

...Сув ва ёниб турган олов қошида қасамини бузган одамнинг ёзуғи афв

* Кунни хўраксиз, хусусан, гўшт тановул қилмасдан ўтказадиганлар бор. Биз ҳам парҳез қиламиз, бироқ таомдан эмас, балки фикр, сўз ва амалда ёмонликдан тийиламиз. Баъзи динларда таомдангина тийилади, холос.

этилмасдир. У иккинчи дафъа тавбага кўз тутолмагай.

50

Бу гуноҳнинг дўзахда топқуси ажри дунёдаги жамийки дардлардан қаттиқроқдир. Бу азоб одамзот вужудини ўтмас бир анжомда кесиб бурдалашдан-да даҳшатлироқдир.

51

Бу гуноҳнинг дўзахда топқуси ажри дунёдаги жамийки дардлардан қаттиқроқдир. Бу азоб одамзот вужудига ўтмас қозикларни қоқмоқдан-да чандон даҳшатлироқдир.

52

Бу гуноҳнинг дўзахда топқуси ажри дунёдаги жамийки дардлардан қаттиқроқ-

дир. Бу азоб тоғлар чўққисидан тубеиз жарга боши билан ташлаб юборилган одам ваҳмидан кўра чандон даҳшатлироқдир.

53

Бу гуноҳнинг дўзахда топқуси ажри дунёдаги жамийки дардлардан қаттиқроқдир. Бу азоб дорга тортилган одам ваҳмидан чандон даҳшатлироқдир.

54

Покиза сув ва ёниб турган олов қаршисида густоҳлик қилган зотнинг дўзахда топқуси жазоси бу дунёнинг жамийки дарду озорларидан мудҳишдир.

55

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат! — деди Сипийтмон Зардушт...

БЕШИНЧИ ФАРГАРД

Биринчи бўлим

(алиф)

122

1

Қачонки бир одам дарра остида жон таслим қилса ва тоғ чўққисидан ўтирган қуш у ерга шўнғиб келса-да ўша мурдордан бир парчасини еса, сўнг тоғ чўққисига қайтиб, қаттиқ шохли ё мулоийм шохли дарахтга қўниб унга қайт қилса ёхуд ахлат билан булгаса, ё мурдор парчаларини сочиб юборса...

2

...Сўнг дарра остидан омон қолган бир одам ўша тоғ чўққисига кўтарилиб, бояги дарахт шохларини синдириб, ўтинлик қилса ва уни Ахура Мазданинг ўғли — оловга қаласа, бу гуноҳининг жазоси недур?

5

— Эй, оламни яратган Зот!

— Эй, Ҳақиқат!

Бир киши экинига сув қуяди. Сувни ўз экинзори томон ҳайдайди. Иккинчи

3

Ахура Мазда жавоб берди:

— Қуш, ит, бўри, бод ё чивин келтирган мурдор учун кимса гуноҳкор саналмайди.

4

...Агар қуш, ит, бўри, бод ё чивин келтирган мурдор учун кимса гуноҳкор қилинса, унда мен яратган бу жисмоний олам — менинг махлуқим бўлмиш фоний зотлар ватани — зудлик билан гуноҳкор, «пишавтану»ларнинг маконига айланадир. Уларнинг руҳлари даҳшатли фарёд чекадилар.

(бе)

дафъа яна ҳайдайди. Учинчи, тўртинчи бор яна ва яна ҳайдайди...

...Ва ҳар гал итми, тулким, бўримини сув бошига мурдор олиб келаверса, ўша кимса гуноҳининг жазоси нечук?

6

Ахура Мазда жавоб берди:

— Қуш, ит, бўри, бод ё чивин келтирган мурдор учун кимса гуноҳкор саналмайди.

7

...Агар қуш, ит, бўри, бод ё чивин келтирган мурдор учун кимса гуноҳкор

килинса, унда мен яратган бу жисмоний олам — менинг махлуқим бўлмиш фоний зотлар ватани — зудлик билан гуноҳкор «пишавтану»ларнинг маконига айланади. Уларнинг руҳлари даҳшатли фарёд чекадилар.

Иккинчи бўлим

(алиф)

8

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Сув ўлдиргувчими?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Сув ҳеч кимни ўлдирмайди. У тан заволи, ўлим деви Астуваязутудирки,

кимсани ўз домига тортади ва оёқ-қўллари маҳкам боғлаб ташлайди. Шунда се-лоб уни ўз қаърига тортиб, сув кенглик-ларига иткитиб юборади. Шунда токи мурдор толеи уни ё ул сори ё бул сори элтиб ташламагунча, ундан паррандалар баҳраманд бўладилар.

(бе)

9

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Олов ўлдиргувчими?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Олов ҳеч кимни ўлдирмайди. У тан

заволи, ўлим деви Астуваязутудирки, кимсани ўз домига тортади ва оёқ-қўллари каттиқ боғлаб ташлайди. Шунда токи мурдор толеи уни ё ул сори, ё бул сори элтиб ташламагунча, олов унинг тану жонини куйдириб юборади.

123

Учинчи бўлим

10

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Ёз ўтиб, қора зимистон етиб келса, маздапарастлар не қилмоқлари даркор?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ҳар уй ва ҳар кўйда ўликларни сақлаш учун «кодиҳ»⁶⁸ қурсинлар!

11

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Ўликлар учун қурилган бу «кодиҳ»ларнинг ҳажми нечоғли бўлмоғи керак?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Тик бош, узатилган оёқ, чўзилган қўл озор чекмаслиги керак.

Динимиз дастури бўйича мурдалар кодиҳи шундай бўлмоғи керак.

12

Мурда, қушлар парвозга шайлангунча, гиёҳлар бўй чўзгунча, селоблар равон бўлгунча ва баҳорий насимлар ер юзини қуритгунга қадар бир кун ё уч кеча ёхуд бир ой у ерда сақланмоғи лозим.

13

Қачонки қушлар парвозга кириб, гиёҳлар бош кўтарса, селоблар равон бўлиб, баҳорий бодлар ер сатҳини қурита бошласа, маздапарастлар ўлик жисмини дахманинг кунгай ерига қўйсинлар.

14

Кимда-ким бир йил муддатида мурда жисмини дахмага — офтобрўяга қўймас экан, унинг жазоси бир ашаванни қатл этган билан баробардир.

Мурданинг жисми дахмада ёмғир ёғиб, унинг тамомий чиркинларини ювиб кетгунгача ва паррандалар уни еб битиргунларига қадар туриши лозим.

Тўртинчи бўлим

15

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Сув, булут ва бодларни Фароғ Карт⁶⁹
дарёсидан юборишинг ҳақиқатми?

16

...ки Сен — эй, Аҳура Мазда! — сувни мурдорлар, дахмалар, уларнинг чирклари ва устухонлари учун юбориб, уларни нигоҳлардан пинҳон тутасан, шу ростми?
...ки Сен — эй, Аҳура Мазда! — чиндан ўша сувларни «Буйтяка»⁷⁰ дарёсига қайтарасанми?

17

Аҳура Мазда жавоб берди:
— Худди шундай, эй Зардушт! Худди сен айтганингдек, эй Зардушт!
Мен — Аҳура Мазда — сув, булут ва бодларни Фароғ Карт дарёсидан юбораман.

18

— Мен — Аҳура Мазда — сувни мурдорлар, дахмалар, уларнинг чирклари ва устухонлари учун юбораман.
Шунда мен — Аҳура Мазда — сувларни пинҳона қайтариб оламан.
Мен — Аҳура Мазда — сувларни Туйтяпа дарёсига қайтараман.

19

У ерда сувлар жўш урадилар. Туйтяпа дарёсининг бағрида сувлар хуруш қилиб оқадилар. Устухон ва чирклардан булгангач, сўнг Фароғ Карт дарёси томон оқадлар ва дармонбахш Виспубиш⁷¹ дарахтига юз бурадилар.
У ерда менинг юзлаб, минглаб, юз минглаб гиёҳларим кўкаради...

20

Уша гиёҳлар устига мен — Аҳура Мазда — ёмгир ёғдираман. Токи ашаван халқи ва жамийки ўрулан билан озиқланувчи жониворларга тирикликлари учун озука ундирсинлар.

124

Бешинчи бўлим

21

— Будир энг эзгу ишлар! Будир энг гўзал амаллар! Будир, эй яхшилик истовчи Зардушт, сен сўрган нарсалар!
Ашаван Аҳура Мазда ушбу сўзлар билан Зардушт жонига поклик асрорини бағишлади. Зардушт одамлар ўз ёзуғларидан эзгу амал, эзгу фикр ва эзгу калом билан халос бўлиши мумкинлигини англагач шод бўлди.
Эй, Аҳура Мазда! Туғилгандан пок бўлмоқ тирикликда буюк ишдир. Дунёни обод этмоқ уни яхшилик билан асрамоқ ва ёруғлик сари элтмоқ керак!

22

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Бу Ҳақиқат — Зардуштнинг девларга қарши Ҳақиқати бошқа динлардан нечоғли буюк ва гўзалдир?

23

Аҳура Мазда жавоб берди:
— Бу Ҳақиқат — Зардуштнинг девларга қарши ҳақиқатининг бошқа динлардан

афзаллиги Фароғ Карт дарёси сувининг бошқа сувлардан нечоғли афзаллиги кабилдир.

24

— Бу Ҳақиқат — Зардуштнинг девларга қарши Ҳақиқатининг яхшилик ва гўзалликда бошқа динлардан афзаллиги катта сувнинг кичик сувни ютиб юргани кабилдир.
— Бу Ҳақиқат — Зардуштнинг — девларга қарши Ҳақиқатининг яхшилик ва гўзалликда бошқа динлардан афзаллиги буюк тановар дарахтининг ўз сояси паноҳига гиёҳларни олгани мисолидир.

25-26

— Бу Ҳақиқат — Мазданиннг девларга қарши Ҳақиқатининг — яхшилик ва гўзалликда бошқа динлардан афзаллиги осмоннинг заминни буткул ўраб олгани кабилдир...

Олтинчи бўлим

27

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!

Бир гуруҳ одамлар бир ерда гиламлар устида бир-бирига жипс ёстиқларга бош қўйиб ухласалар; улар ўзаро бир-бирига гоят яқин икки тан, ё беш тан, ё эллик тан, ё юз тан булсалар-да, ногаҳон уларнинг орасидан бирови улыб қолса, уликлар жисмини булгагувчи насв деви уларнинг неча нафарини ёмонлик ва палидлик билан булгайди?

28

Ахура Мазда жавоб берди:
— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Агар ўлик оловни кўриқлагувчи отурбон* бўлса, мурда жисмини булгагувчи насв деви шитоб билан етиб келади ва ўн биринчи кишининг жисмига кириб, ўн нафарни булгайди.*

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Агар мархум деҳқон бўлса, мурда жисмини булгагувчи насв деви шитоб билан етиб келади ва тўққизинчи кишининг жисмига кириб саккиз нафарни булгайди.

29

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Агар ўлик чўпоннинг ити бўлса, мурда жисмини булгагувчи насв деви шитоб билан етиб келади ва еттинчи кишининг жисмига кириб, етти нафарни булгайди.

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Агар ўлик хонаки ит бўлса, мурда жисмини булгагувчи насв деви шитоб билан етиб келади ва еттинчи кишининг жисмига кириб, олти нафарни булгайди...

37

Кимда-ким тириклиги чоғида сувни булғаса, оловни сўндирса, теваларни ўғирлаб, сўйиб юборса;

У тириклиги чоғида ўлдиргувчи мушт билан бир ашаванни уриб, жонини танидан жудо қилса...

У ўлимдан сўнг бундай қила олмайди.

38

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Ҳақиқатда у тубанкор, икки оёқли махлуқ ё йўлдан оздирувчи дев Ашмуғ ўз тириклигида ашаваннинг ризқидан, энгилбошидан, ўлан-тўшагидан жудо қилмоқни тарк этмайди.

У ўлимдан сўнг бундай қила олмайди.

125

Еттинчи бўлим

39

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ахура Мазда!

Эй, Ҳақиқат!

Бизлар ўз уйларимизда олов, барсам, жом, ҳавм ва ўғирлар атрофида ўтирибмиз. Ногаҳон бирор одам ё бир ит бу ердан ўтиб қолди ва қутилмаганда ўлди. Биз маздапарастлар нима қилмоғимиз лозим бўлади?

40

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

У ҳолда олов, барсам, жом, ҳавм ва ўғирларни уйдан ташқарига чиқариш лозим. Мурдани эса дахмага — мурдалар учун қурилган махсус жойга — элтиб қўясиз. Токи лош ўша ерда йиртилсин ва ейилсин.

41

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Оловни ўлик чиққан уйга қай ҳолда киритиш мумкин?

42

Ахура Мазда жавоб берди:

— Қиш чоғи тўққиз тун, ёзда бир ой муддатида олов ўлик чиққан уйдан ташқарида сақланади. Шундан сўнг олиб кирилади.

43

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Қиш чоғи тўққиз тун, ёзда бир ой бўлмасдан ўлик чиққан хонадонга оловни олиб кирган кимсаларнинг жазоси нима?

* Бу ўринда Ахура Мазда ўн бир кишлик жамоатни назарда тутмоқда. Баъзи маздапарастлар акцисига кўра, жамоат бўлиб ётган кимсалар орасида ногаҳон бирови ўлиб қолса, мурданинг икки ёғидан ўн бир кишига довури булганар экан.

Ахура Мазда жавоб берди:
— Унинг амали «пишавтану» дир. 1у-

ноҳи эвазига аспаҳиҳ-ашатра ва сараву-
шу-чарана камчинлари билан йигирма
мартадан саваланади.
г

Саккизинчи бўлим

45

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Қачон бир маздапарастнинг хонадони-
да ҳомиладор аёл бир ё икки, ё уч, ё
тўрт, ё беш, ё олти, ё етти, ё саккиз, ё
тўққиз, ё ўн ойлик ўлик чақалоқ туғса,
маздапарастлар ўша аёлни қаёққа олиб
боришлари керак.

46

Ахура Мазда жавоб берди:
— Замини камсув, гиёҳи сероб, мол-
лар ва қўйлар суруви камроқ ўтадиган;
Ахура Мазданинг ўғли — олов камроқ
ёнадиган, барсам билан ўтадиган диний
маросимлар озроқ бажариладиган ва аша-
вон халқи у ерда аҳён-аҳёнда тўхтайдиган
бир зардуштийнинг уйига олиб бормоқ
керак.

47

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
— Оловдан нечоғли узок бўлсин?
— Сувдан нечоғли узок бўлсин?
— Барсам дасталаридан нечоғли узок
бўлсин?
— Ашаван халқидан нечоғли узок
бўлсин?

48

Ахура Мазда жавоб берди:
— Оловдан уч қадам олис.
— Сувдан уч қадам олис.
— Барсам дасталаридан уч қадам
олис.
— Ашаван халқидан уч қадам олис.

49

— Маздапарастлар ўша хонанинг ат-
рофи бўйлаб девор кўтармоқлари, ўша
ерда таомлантирмоқлари ва энгил-бош
бермоқлари керак.

50

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Ўша аёлга бериш лозим бўлган бирин-
чи таом нима?

51

Ахура Мазда жавоб берди:
— Бачадонининг ичи тозаланиши
учун, уч, ё олти, ё тўққиз жом кул ара-
лаштирилган кумиз* ичмоғи керак.

52

Сўнгра мода хайвонларнинг иссиқ су-
тини, пиширилган гўшт, нон, узум шаро-
би ичмоғи ва емоғи мумкин. Аммо сув ич-
моғи мумкин эмас**.

53

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Бундай аёл неча муддат ушбу аҳволда
яшайди ва сув ичмаган ҳолда фақат гўшт,
нон, шароб тановул қилади?

54

Ахура Мазда жавоб берди:
— Уч кеча шу аҳволда яшайди. Уч ке-
ча гўшт, нон ва шароб истеъмол қилади,
бирок сувга лаб тегизмайди. Уч кеча
ўғач, тана ва энгил-бошини кумиз ва сув
билан тўққиз чуқурлик ёнида ювмоғи ло-
зим. Шундай қилиб, аёл покланади.

55

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Уч кечадан сўнг аёл неча муддат одам-
лардан айро ҳолда яшайди? Неча фурсат
унинг жойи, таоми ва энгил-боши бошқа-
бошқа бўлади?

* Уч, олти, тўққиз жом, яъни унинг қудрати етунича. Кумиз — новвос сийдиги. Фалокатли насв девини аёл бачадонидан кувиб юбориш мақсадида унга ичкизилади. Кул ҳам, агар Баҳром оловидан бўлса худди шундай бачадонни турли ёвуз девлардан тозалаш мумкин экан.

** Бу ҳолга тушган аёлнинг сувдан тийилишидан мақсад, унинг қаттиқ булганганлиги бўлиб, маздапарастлар ақидасига кўра сувни ҳам булганши мумкин.

Ахура Мазда жавоб берди:

— Тўққиз кеча шу алпозда яшайди. Ўтган уч кечадан сўнг, бу аёл яна тўққиз кеча якка-ёлғиз, маздапарастлардан айро ҳолда бўлади. Унинг жойи, таоми, энгил-боши жудо қилинади.

Тўққиз кеча ўтганидан сўнг тана ва энгил-бошини сув ва кумиз ёрдамида ювиб, поклайди*.

— Эй, оламни Яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Бир карра ювилиб, пок бўлган аёл энгил-бошини саккиз нафар мўътабар пешволар завт⁷³, ҳованак⁷⁴, атарвахш⁷⁵, фрабиритар⁷⁶, обирит⁷⁷, оснатар⁷⁸, роспий⁷⁹, срапшавариз⁸⁰, олов кўриқловчи отурбон ва бир деҳқон кия оладими?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ҳарчанд ювиб, покланган бўлмасин на завт, на ҳованак, на атарвахш, на фрабирита, на обирит, на оснатар, на роспий, на срапшавариз, на олов кўриқловчи отурбон ва на бирор деҳқон ўша аёл либосидан фойдалана олмайди.

Борди-ю маздапарастлар хонадонидан бир бемор аёл ёхуд армишт эр армишт-

гоҳда сақланаётган бўлса, ва қўларини бемалол ҳаракатлантира олса, ўша либосларни ишлатиши ёхуд ёстик сифатида қўллаши мумкин.**

Ҳақиқатда, Ахура Мазда биз баҳраманд бўлишимиз мумкин бўлган энгил-боши ва арзимас нарсаларнинг ҳам булганишини истамайди ва бунга йўл қўймайди, ҳарчанд у бир дирҳамлик арқон ёхуд йигирувчи қизнинг қўлидаги ипдек бўлса-да...

Кимда-ким мурда устига либос ташласа ва ўша либоснинг қиймати йигирувчи қиз қўлларидаги ипчалик бўлса ҳам, то тирик экан, у ашаван ҳисобланмайди ва ўлимидан сўнг яхшилик сарзаминига (бихишт) йўл топа олмайди.***

...У девлар оламига, зимистондек қопқоронғу оламга боради. У олам зулматдан қурилган бўлиб, уни зулмат яратган Дир.****

Эй, осийлар!

Сизлар ўз қилмишларингиз боис ғам-ғусса ва парижонлик сарзаминига кириб келмоқдасиз!..

* Бу ҳодисага бошқача қарашлар ҳам мавжуд: ҳомилдор аёл бир ё ўн ойлик ўлик чакалоқни туққанидан кейин, унинг бирламчи таоми кумиз ва кулди. Тўрт кунга довурунинг сув ва туз тотмоғи ёхуд сув ва туз аралашган таом истеъмол қилмоғига йўл қўйилмайди. Тўрт кундан кейин унга ўз танаси ва либосларини ювиш учун кумиз берадилар. Қирк кунга довуру сув билан танаси ва либосларини ювиши мумкин бўлмайди.

** Шикастланиб ишдан чиққан ёхуд маздапарастлар эътиқодига кўра нопок бўлган кишига — армиштга ҳар нечук амал раво эмас. Армиштгоҳ — улар маълум муддат сақланган жой. Ҳали покланмаган бундай нопок кимсанинг қўли ногаҳон бирор бир пок нарсага тегиб кетмаслиги учун эски-туски латталар билан чирмаб ташланади. Мурданинг жисми булган кийимлар ювиб поклангач, олти ой муддатида куёш ва ой нурлари тушиб турадиган ерда сақланса-да, ундан фақат дашт аёлларигина истифода эгадилар.

*** Ушбу банддан маълум бўладики, ўликни тоғ чўққисига яланғоч ҳолда олиб чиқиш лозим, токи унинг жисмини осмон ёруғлиги буткул чулғаб олсин. Бирок кейинчалик бу анъана ўрнини бошқа бир одат эгаллади. Яъни ўликка ғоятда эски либос кийдириш раём бўлди. Мурда соҳиблари унга янги либос кийдириши мутлақо мумкин эмасди. «Вандилдод» шарҳида келишича, агар мурданинг устига арзиманг юнг ташланса, нариги дунёда ўша юннинг ҳар бир толаси қора илонга айланиб ушбу амал соҳибининг юрагига ёпишиб олади. Ҳатто мурданинг ўзи ҳам у билан жангга киришиб, дейди, «Мен учун ҳозирлаган ўша либоснинг куртлар ва ҳашаротларга ем бўлди...»

****Манба¹ларда таърифланишича, бу қоронғулик биз тасаввур қилган ҳодисадан чандон фарқ қилади, яъни уни ҳатто қўл билан тутиш мумкин экан.

ОЛТИНЧИ ФАРГАРД

Биринчи бўлим

1

— Итлар ва одамлар ўлган заминда қай маҳалгача экин экилмайди?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Зардушт Ашаван!

Итлар ва одамлар ўлган заминда бир йилга довур ҳеч нарса экиш мумкин эмас.

2

— Бирор бир маздапараст то бир йилга довур итлар ва одамлар улган замин парчасига на дон сепи оладилар, на сув қўядилар. Бироқ ўлик замин парчасидан бошқа қисмига дон сочишлари ва сув қуйишлари мумкин.

3

— Итлар ва одамлар ўлган заминда бир йил тўлмай дон сочиб, сув қўйган кимсанинг гуноҳи ўликни сувга, тупроққа ва гиёҳлар юзига ташлаган кимсанинг ёзуғи билан баробардир.

4

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Агар маздапарастлар итлар ва одамлар ўлган заминга бир йил тўлмасдан дон сочсалар ва сув қуйсалар уларнинг ажри нечукдир?

5

Ахура Мазда жавоб берди:

— Уларнинг амали «пишавтану»дир

ва аспаҳиҳ-ашатра ҳамда саравушу-чарана қамчинлари билан йигирма мартадан саваланадилар.

6

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Бир йил ўтганидан сўнг, маздапарастлар ўша заминни экин-тикинга ҳозирламоқчи бўлсалар нима қилишлари лозим?*

7

Ахура Мазда жавоб берди:

— Улар ўша ерда сақланиб қолиш эҳтимоли бўлган суяк, юнг, гўшт, ахлат ва қонни қидиришлари керак.

8

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Агар улар ўша заминда сақланиб қолиш эҳтимоли бўлган суяк, юнг, гўшт, ахлат ва қонни қидирмасалар, уларнинг ёзуғига жавоб қандай бўлади?

9

Ахура Мазда жавоб берди:

— Уларнинг амали «пишавтану» бўлиб, аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан йигирма мартадан саваланадилар.

128

Иккинчи бўлим

10

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким ўлган ит ё одам суягидан энг кичик бармоқ бўғими ҳажмичалик парчани ерга қўмса, ёхуд ўша суяк илиги ер қаърига сингиб кетса, ундай одам ёзуғига нечук жазо бор?

11

Бундай зот аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан ўттиз мартадан саваланади.

12

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким ўлган ит ё одам суягидан ишорат бармоғи бўғими ҳажмичалик парчани ерга қўмса, ёхуд ўша суяк илиги ер қаърига сингиб кетса, бундай кимсанинг ажри қандай бўлади?

13

— Бундай зот аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан эллик мартадан саваланади.

* Зардуштийлар ақидасига кўра, ҳатто бир йилдан сўнг ҳам замин ўша ўлик касридан қупила олмайди.

14

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, ҳақиқат!

Кимда-ким ўлган ит ё одам суягидан ўрта бармоқ бўғими ҳажмичалик парчани ерга кўмса, ёхуд ўша суяк илиги ер қарига сингиб кетса, бундай кимса қандай жазога гирифтор бўлади?

15

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бундай гуноҳкор аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан етмиш мартадан саваланади.

16

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким ўлган ит ёки одам суягидан бармоқ ёхуд тиш ҳажмидаги парчани тупроққа кўмса, ё ўша суяк илиги ерга сингса, бундай осийнинг жазоси нечук?

17

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бундай осий аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан тўксон мартадан саваланади.

18

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким ўлган ит ё одам суягидан икки бармоқ ёки икки тиш ҳажмича парчани ерга кўмса, ёхуд ўша суяк илиги ерга сингиб кетса, бундай гуноҳкорнинг ажри нима бўлади?

19

Ахура Мазда жавоб берди:

— Унинг амали «пишавтану» бўлиб, аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан йигирма мартадан саваланади.

26

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Қачон яёв, ёхуд суворий ёхуд аравакаш бир маздапараст оқар сув ичидаги мурдорга дуч келиб қолса нима қилмоғи керак?

20

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким ўлган ит ё одам устухонидан мускул ва сон суяги ҳажмича парчани тупроққа дафн этса, ёхуд ўша устухон илиги тупроққа сингса, бундай осийнинг жазоси қандай бўлади?

21

— Бундай бадбахт аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан тўрт юз мартадан саваланади.

22

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Биров ўлган ит ё одамлар устухонидан калла суяги ҳажмича парчани ерга кўмса, ёхуд ўша устухон магзи тупроққа сингиб кетса, бундай гуноҳкор банданинг бошида нечук жазо бор?

23

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бундай гуноҳкор банда аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан олти юз мартадан саваланади.

24

— Эй, оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Агар бир одам ўлган ит ё одам жасадини буткул ерга тошпирса ёхуд ўша устухон илиги замин қарига сингиб кетса, бундай кимсанинг жазосидан огоҳ эт!

25

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бундай осий зот аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан минг мартадан саваланади.

Учинчи бўлим

27

Ахура Мазда жавоб берди:

— У кавш ва либосларин ечиб, сувга киради ва мурдани олиб чиқади. У тўпик, тиз, бел ва бошга довур кўмилгунга қадар сувга шўнгиши ва мурдорга етиши керак*

* Агар у мурдани сувдан олиб чиқса, унинг амали ашаванонадир. У бордию гуноҳкор бўлса, гуноҳдан фориг бўлади. Агар имкони бўлгани ҳолда мурдани сувдан олиб чиқмаса, унинг ажри «арзон ўлим» ёки «буюк гуноҳ» ҳисобланади.

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Агар ўша мурдор чирий бошлаган
ёхуд сочилиш арафасида бўлса, маздапараст
нима қилмоғи керак?

29

— У шитоб билан сувга тушади ва ҳар
икки қўли билан мурдорни остидан кўта-
риб, қуруқликка олиб чиқади. Шундан
кейин мурдордан сув бағрида қолиш
эҳтимоли бўлган устухон, тук, гўшт, ах-
лат ё қон учун халоскор маздапарастнинг
гарданига гуноҳ юки тушмайди.

30

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Жавоб бер, мурдани булғовчи насв де-
ви мурдор тушган сувни қай даражада
ҳаром қилади?

31

Аҳура Мазда жавоб берди:
— Ҳар тўрт томондан олти қадам сув
булғанади. Мурдор олиб чиқилмаган сув
ҳаром, ундан ичиб бўлмайди. Ўликни сув-
дан олиб чиқиб, қуруқ ерга ётқизиш ло-
зим...

32

Шунда булғанч сувнинг ярмини ёхуд,
учдан бир ё тўртдан бир ё бешдан бир
қисмини тортиб олмоқ зарур. Мурдор
тортиб олиниб, сувнинг маълум қисми
ажратиб ташлангач, қолган қисми покла-
нади. Туялар ва одамлар ундан бурунги-
дек фойдаланаврадилар.

33

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Мурдани булғовчи насв деви қудук су-
вини чирк ва палидлик билан нечоғли
булғайди?

34

Аҳура Мазда жавоб берди:
— Токи мурдор қудук ичидан олиб
чиқилмас экан, сув ҳаромдир. Ундан исти-
фода этмоқ мумкин эмас. Демак, ўликни
қудукдан чиқариб, уни қуруқ ерга ётқиз-
моқ даркор.

— Қудук сувининг ярмини, ёхуд уч-
дан бир, ё тўртдан бир, ёхуд бешдан бир
қисмини чиқариб ташлаш лозим бўлади.
Мурдор тортиб олиниб, сувнинг маълум
бир қисми ажратиб ташлангач, қолган
қисми покланади. Туялар ва одамлар ун-
дан бурунгидек баҳраманд бўлаверади-
лар.

36

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Мурдани булғовчи насв деви қор ёхуд
жолани палидлик ва чирк билан нечоғли
ҳаром қила олади?

37

Аҳура Мазда жавоб берди:
— Ҳар тўрт томонидан уч қадам
миқдорида ҳаром қилади.

Токи мурдор қор ё жола юзидан
олинмас экан, унинг суви ҳаром. Уни ис-
теъмол қилиб бўлмайди.

Демак, мурдор қор ё жола юзидан
олиниб, қуруқ ерга қўйилиши жоиз...

... Қачонки мурдор қор ё жола юзи-
дан олинса, унинг суви покланади. Туя-
лар ва одамлар ундан баҳраманд бўлади-
лар.

39

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Мурда булғовчи насв деви оқар сувни
палидлик ва чирк билан нечоғли ҳаром
қилади?

40

Аҳура Мазда жавоб берди:
— Ўч одим сувнинг қуйи қисмидан;
тўққиз одим сувнинг юқори қисмидан ва
олти одим сув сатҳидан булғанади.

Токи мурдор сувдан олинмас экан, у
сув ҳаром. Уни истеъмол қилиб бўлмай-
ди.

Демак, мурдор сувдан олиниб, қуруқ
бир ерга қўйилиши жоиз...

41

Мурдор сувдан олингач, сув уч қарра
мавжланганидан кейин, покланади. Тева-
лар ва инсонлар ўша сувдан кўпроқ
баҳраманд бўлишлари мумкин.

Тўртинчи бўлим

42

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Итлар ва инсонлар жасади теккан
ҳавм⁸¹ қайта пок бўладими?

43

Ахура Мазда жавоб берди:
— Эй, Зардушт Ашаван!
Ҳеч бир мурдор улуг ибодат учун

тайёрланган ҳавм шарбатини булғай олмайдми.*

Агар улуг ибодат учун ҳавм гиёҳининг шарбати олинмаган бўлса ва мурдор унинг шохига тегиб кетса, унда ҳавм тўрт бармоқ ҳажмида булғанади. Шунда булганган тўрт бармоқ ҳажмидаги ҳавм уй ичига кўмилади ва бир йил давомида шу алфозда сақланади. Бир йилдан сўнг бирор бир ашаван ундан шарбат олиши ва истеъмол қилиши жоиздир.

Бешинчи бўлим

44

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ахура Мазда! Эй, Ҳақиқат!
Ўлганлар жасади каерга олиб борилди ва каерга қўйилади?

45

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Зардушт Ашаван!
Итлар ва ўлаксахўрлар доим иқомат рглувчи тоғ чўққисига элтиб қўйилади.

46

— Ўлаксахўр қушлар ва итлар мурдор устухонларини сувга ва дарахтлар остига сочиб ташламасликлари учун маздапарастлар мурда оёқлари ва сочларини тош, қўргошин ҳамда қозик ёрдамида ерга парчинлаб ташлайдилар.

47

Маздапарастлар ўлик жисмини оёқ ва сочларидан тош, қўргошин ва қозик билан ерга парчинламасалар, ўлаксахўр паррандалар ва итлар мурдор устухонини сув ҳамда дарахтлар остига элтиб, сочиб ташласалар гуноҳкор топажак оқибатдан хабар бер, эй оламни яратган Зот!

48

Ахура Мазда жавоб берди:

— Уларнинг тутган амали «пишавтану», яъни арзон ўлимдир ва аспаҳиҳ-ашатра ҳамда саравушу-чарана қамчинлари билан йигирма мартадан саваланадилар.

49

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ахура Мазда! Эй, Ҳақиқат!

Марҳумлар устухони каерга олиб бо-рилади ва қандай сақланади?

50

Ахура Мазда жавоб берди:

— Маздапарастлар ит, тулки ва бўрилар оёғи етмайдиган, шунингдек, ёмгир суви тўпланиб қолмайдиган жойда** су-яклар сақланадиган махсус астудонлар⁸² қуришлари лозим.

51

— Маздапарастлар тош, тупроқ*** ва бошқа жинслардан махсус астудонлар қурадилар. Борди-ю бундай астудон қура олмасалар, мурдор жисмини ялангоч ҳолда юлдуз, ой ва қуёш нурлари тушиб турадиган ерда гилам устида унга тегишли ёстикни боши остига қўйиб сақлашлари жоиз.

* Ҳавм гиёҳи ҳаётбахш ва ўлимнинг олдини олгувчи сифатига эга. Унинг шарбати улуг ибодат чоғи истеъмол қилинади. Ҳавм — гиёҳлар шохи. Ўлик оқ ҳавм шарбатидан тоғиб, абадиятга эришади, дейилади зардуштий адабиётларида. Бу гиёҳ Марказий Осиё, Эрон ва Афғонистондаги тоғларда учрайди, дейилади манбаларда.

** Жисм қолдиқларини ювган ёмгир сувининг даҳмаларда йиғилиб қолиши мумкин эмас. Бу сувлар махсус қазилган чуқурликка оқши шарт.

*** Баъзи авестошунослар тупроқ жинсини бу ўринда шубҳали деганлар.

ЕТТИНЧИ ФАРГАРД

Биринчи бўлим

1

Зардушт Ахура Маздадан суради:
— Эй, Ахура Мазда! Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!
Кимса жон таслим қилса, мурда булговчи насв деви унга қай тарзда ёвуқ келади?

2

Ахура Мазда жавоб берди:
— Эй, Сипийтмон Зардушт!
Бетавақуф улимдан сўнг, жон танадан чиққач, булговчи насв деви чивин жисмига кириб, визиллаганча мурданинг орқа-олдидан булғай бошлайди. Шунингдек, энг палид зараркунанда храфстралар апохтар — шимол дўзахидан етиб келадилар ва мурдани булғашга бошлайдилар.

3

Бу зиёнкор девлар ва аҳриманий ҳашаротлар то ит мурдага боқмагунча ва уни ейишга бошламагунча, ёхуд ўлак-сахўр кушлар унга томон парвоз қилмагунча жисми тарк этмайдилар.*

4

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Агар мурдани ит ё бўри ёриб ташлаган бўлса, ёхуд у жодугарлик, кин-адоват ёхуд баландликдан йиқилиб, ҳакамлар ҳукми билан ё қандайдир курашда ўлган бўлса, ёхуд худкушлик қилган бўлса, мурдор деви насв унга қай ҳолатда ёвуқ келади?

5

Ахура Мазда жавоб берди:
— Улимдан муайян вақт ўтганидан сўнг...**

Учинчи бўлим***

10

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!
Мурдор деви насв ўликка тегилли тўшак ва либоснинг нечоғли қисмини ҳаром қилади?

11

Ахура Мазда жавоб берди:
— Мурдор деви насв марҳум ёсто гининг уст томонини ва унинг ич кийимларини палидлик ва чирк билан булғайди.

12

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!
Ўлган ит ё одам танаси теккан либосни поклаб бўладими?

13

Ахура Мазда жавоб берди:
— Албатта, уни поклаб бўлади.
— Қандай қилиб покланади?
— Агар ўша либос маний суви, тер, чирк ва қусуқ билан булганган бўлса, маздапарастлар уни пора-пора қилиб ерга кўмишлари лозим.***

* Зардуштий динида «ит кўрув» маросими бор. Унга кўра махсус ўргатилган ит мурда оёғига, ехуд у олиб ўтигувчи йўлга қўйилади. Ана шундагина мурдор деви насв у ерни тарк этади. «Ит кўрув» маросими ов кушлари иштирокида ҳам ўтказилиши мумкин. Куш сояси мурдор устига тушгани заҳот жамийки зарарли ҳашаротлар ва девлар уни тарк этадилар.

** Зардуштийлик таълимотига мувофиқ бир кеча-кундуз беш қисмдан иборат. Агар кимса ўз ажали билан ўлса мурдор деви насв тўхтовсиз етиб келади. Борди-ю ўлим ногаҳон рўй берса, унда гафлат содир бўлиб, мурдор деви бир оз кечикади.

*** Иккинчи бўлимдаги воқеалар биринчи бўлимнинг айни такрори бўлгани боис тушириб қолдирилди.

**** Тадқиқотчиларнинг фикрига кўра, либоснинг булганган қисмига пора-пора қилиниб, қолган қисмдан фойдаланиш мумкин.

14

— Агар либос маний суви, тер, чирк ва кусук билан булганмаган бўлса, маздапарастлар уни кумиз билан ювишлари керак.

15

— Агар ўша либос чармдан бўлса, уч марта кумиз билан ювилади; уч марта тупрокка беланади; уч марта сувга солинади, шундан кейин уч ой очик ҳавода ҳовли гирдидаги панжарага осиб қўйилади.

Агар либос тўқилган бўлса, олти марта кумиз билан ювилади; олти марта тупрокка беланади; олти марта сувга чайилади ва ниҳоят олти ой очик ҳавода ҳовли гирдидаги панжарага осиб қўйилади.

16

— Эй, Ашаван Зардушт!
Ардивюсвар⁸³ номли чашманинг суви эрлар уруғини, аёл қорнидаги гўдакни ва оналар кўксидаги сутни пок қилади.*

Тўртинчи бўлим

23

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Ит ё одам мурдорини еган киши қайта поклана оладими?

Йўқ. У покланолмайди.

Унинг ичи булганади. Тириклиги парча-парча бўлади. Равшан нигоҳлари кўзхонасидан чиқиб кетади. Мурдор деви насв унинг жисмига кириб, тирноқлари орасигача қаттиқ ўрнашиб олади ва у абадул-абад нопок бўлиб қолади.

24

Ахура Мазда жавоб берди:
— Эй, Ашаван Зардушт!

Бешинчи бўлим

25

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ҳақиқат!
Чиркин мурдорни сув ё оловга ташлаб, улардан бирини буллаган кимса қайтадан пок бўла оладими?

рувчи қурғоқчиликни улар туфайли зиёда қилади.

27

У дўзахийдир. Мурдор деви насв улар туфайли зимистон қудратини зиёда қилади; девлар яратувчи зимистон. Сигирларни нобуд қилувчи зимистон; калин қорлар келтирувчи зимистон. Ҳамма ердан йўл тошувчи дарғазаб ва бузгунчи селобаларни яратади.

26

Ахура Мазда жавоб берди:
— Эй, Ашаван Зардушт!
Йўқ. У пок бўлолмайди.
У дўзахийлардандир. Мурдор деви насв пашша ва қурғоқчумуреқага айлангирувчи одамлар тоифасидан у. У тубанқордир. Насв деви гиёҳларга қиргин келти-

Мурдор деви насв унинг жисмига кириб, тирноқлари орасигача қаттиқ ўрнашиб олади ва у абадул-абад нопок бўлиб қолади.

Олтинчи бўлим

28

— Эй, оламни яратган Зот!
Эй, Ахура Мазда! Эй, Ҳақиқат!
Ит ё одамлар жасади теккан ўтинни поклаб бўладими?

29

Ахура Мазда жавоб берди:
— Эй, Ашаван Зардушт!
Ҳа, поклаб бўлади.
— Қандай қилиб поклаш мумкин?

* Ушбу бўлимнинг 17—22-бандлари бешинчи фарғарднинг 57—62-бандларининг такрори.

— Агар итлар ва ўлаксахўр қушлар мурдор деви насвни ҳали қувиб хайдаманган бўлсалар ва ўтин қуруқ бўлса, уни ўлик гирдида бир «вятасатий»⁸⁴ узунлигида, агар ўтин хўл бўлса, ўлик гирдида бир «фрарасний»⁸⁵ узунлигида ёйиб, унинг устидан бир марта сув қуйсалар, ўтин покланади.

30

— ...Аммо агар итлар ва ўлаксахўр қушлар мурдор деви насвни қувиб хайдаган бўлсалар ва ўтин қуруқ бўлса, уни ўлик атрофига бир «фрарасний» узунлигида, борди-ю ўтин хўл бўлса, ўлик атрофига бир «фрабозу»⁸⁶ узунлигида ёйиб, унинг устидан бир марта сув қуйсалар, ўтин покланади.

31

— Эй, Ашаван Зардушт!

Булганган хўл ё қуруқ, қаттиқ ё юмшоқ ўтиннинг поклаш йўли ана шундай.

32

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ахура Мазда! Эй, Ҳақиқат!

Мурдор теккан тевалар хўраки бўлмиш гиёҳлар ва емишлик уруғларини пок қилиш мумкинми?

33

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Ашаван Зардушт!

Поклаб бўлади.

— Нечук поклаш мумкин, эй, Ахура, жавоб бер!

— Агар итлар ва ўлаксахўр қушлар мурдор деви насвни ҳали қувиб солмаган бўлсалар ва тевалар хўраки гиёҳлар ҳамда емишлик уруғлари қуруқ бўлса, уни мурда гирдида бир «фрарасний» узунлигида, борди-ю хўл бўлса бир «фрабозу» узунлигида ёйиб қўйиб, устидан бир марта сув қуйсалар пок бўлади.

34

— ...Аммо агар итлар ва ўлаксахўр қушлар мурдор деви насвни қувиб хайдаган бўлсалар ва тевалар хўраки гиёҳлар ҳамда емишлик уруғлари қуруқ бўлса, уни лош гирдида бир «фрабозу» узунлигида, борди-ю хўл бўлса, бир «вайбозу»⁸⁷ узунлигида ёйиб қўйиб, устидан бир марта сув қуйсалар, пок бўлади.

35

— Эй, Ашаван Зардушт!

Хўл ё қуруқ, хонаки ё ёввойи, ўрилган ё ўрилмаган, жамланган ё жамланмаган, боғланган ё боғланмаган тевалар хўраки бўлмиш гиёҳлар ва емишлик уруғларини поклашнинг шартлари шудир. Улар мурдор теграсида муайян ўлчовда ёйиб қўйилади-да, устидан бир марта сув қўйилади. Шу билан улар покланади.

Литтинчи бўлим

(алиф)

36

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Маздапараст табиблик қилмоқчи бўлса, у дастлаб ўз лаёқатини кимда синаб қўриши керак — маздапарастдами, девпарастдами?

37

Ахура Мазда жавоб берди:

— Табиблик қилмоқчи бўлган маздапараст ўз лаёқатини даставвал девпарастларда синаб кўргани маъқул.

Агар жарроҳлик тиги билан даволаш жараёнида уч қарра ҳам девпараст нобуд бўлса, демак, у табибликка лаёқатсиздир.

38

...Шундан кейин унинг бирор бир маздапарастни даволаши мумкин эмас.

Бирор бир маздапараст танасига дар-

мон бағишлаш мақсадида тиг тортиши ва тилишига йўл қўйилмайди.

Агар у маздапарастларни тиг билан даволамоқчи бўлса, оқибат ўлим топиши мумкинлигидан огоҳлантириш зарур.

39

Агар у девпарастларни жарроҳлик тиги билан уч қарра даволаб, унга шифо бахш этса, табиблик қилишга лаёқатли топилади.

40

У ўшандагина маздапарастларни даволаши ва жарроҳлик тиги билан дармон бахш этиши жоиз.

41

Жарроҳ мўбадни унинг дуо ва алқовлари эвазига, хонахудони кам баҳода, деххудони ўрга баҳода, Шаҳрбонни ортиқ баҳода (уч минг стийр⁸⁸) ва Шаҳриёрни тўрт отли арава эвазига даволайди.

Саккизинчи бўлим

45

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Офтоб остида ётган одам жасади ерга тушиб кетса, ер неча вақтдан сўнг узининг дастлабки покизалик ҳолига қайтади?

46

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Апшаван Зардушт!

Офтоб остида ётган одам жасади ерга тушиб кетган лаҳзадан бир йил ўтгач, замин ўзининг дастлабки поклик ҳолига қайтади.

47

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Одам жисми тупроққа топширилгач, қанча муддатдан сўнг замин ўзининг дастлабки поклик ҳолига қайтади?

48

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Одам жисми тупроққа топширилган лаҳзадан эллик йил ўтганидан сўнг замин ўзининг дастлабки поклик ҳолига қайтади.

49

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Одам жасади қўйилган дахманинг тупроғи неча фурсатдан сўнг ўзининг бирламчи покизалик ҳолига қайтади?

50

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Мурдор тупроғи замин тупроғига айланганидан сўнг.*

Бу дунёда, эй Сипийтмон Зардушт, барча-барчани дахмаларни бузиб ташлашга даъват айла!**

51

— Кимда-ким бўйи баробарида дахмаларни вайрон қилиб ташласа, унинг сўз, фикр ва амалда содир этган гуноҳлари кечирилади. Бу гуноҳлар товони унинг гарданидан соқит бўлади.

52-54

— Икки олам унинг руҳини қўлга киритмоқ учун жанг қилмайди ва абадий саодат манзилига оёқ қўйганида юлдузлар, ой ва қуёш унинг дийдорини кўриб шодмон бўладилар. Мен — Ахура Мазда — уни кўриб шодликдан шундай хитоб қиламан:

«Эй, мен халқ қилган зот, сенга саломлар бўлсин! Сен ёзуғ ва хатоликлар заминидан абадий саодат манзилига ташириф буюрмоқдасен!***»

55

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Девпарастларнинг макони қаерда?

Девлар гуруҳи мудом изғиб юрадиган макон қаерда?

Девлар гуруҳи учиб келадиган манзил қаерда?

Қаерда ўша маконки девлар гуруҳи элликлаб, юзлаб, минглаб, ўн минглаб, ўн минглаб, ўн минглаб кишиларни ўлдирмоқ учун шитоб қиладилар?

56

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ер юзининг мурдалар жамланган ва дахмалари пойдор бўлган манзилдир. Ўша ер девлар маконидир. Ўша ер девлар гуруҳи мудом изғиб юрадиган макондир.

Ўша ер девлар шитоб билан етиб келадиган манзилдир.

Ўша ерким девлар гуруҳи элликлаб, юзлаб, минглаб, ўн минглаб, ўн минглаб, ўн минглаб кишиларни ўлдирмоқ қасдида жон талашадилар.

* Зардуштийлар ақидасига кўра, одам жисми, яъни одам тупроғи роса эллик йилдан сўнг замин тупроғига батамом қўшилиб кетади, ёхуд замин тупроғига айланади.

** 3-фарғардининг 9—13-бандларида таърифланишича, қай бир заминда мурдорлар ва дахмалар кўп бўлса, ўша ер энг бахтли сиздир.

*** Маздапарастлар ақидасига кўра, одам ўлганидан кейин дўзах ва жаннат, девлар ва шоҳлар унинг руҳини қўлга киритиш учун жанг қиладилар. «Астувязувту, вайзаршш, бадвой исмли кучлар гуноҳкорлар руҳини дўзахга томон тортадилар. Мехр, Суруш, Раши ва Бихвой номли кучлар яхшилар руҳини биҳиштга томон етаклайдилар. Бу жанг уч кеча-кундуз давом этади. Мурда ортидан қолганлар уч кеча-кундуз Мехр, Суруш, Раши ва Бихвой номли кучлар шаънига ҳамд-санолар ўқиб, улардан марҳум руҳига мадад беришларини илтижо қилиб сўрайдилар.

— Эй, Сишийтмон Зардушт!
Ўша дахмаларда девлар хўрак ейдилар
ва еган хураklarини қайт қиладилар.

Улар, сиз одамлар бу моддий оламда
пишган гўшт ва хўрак еганларинг каби та-
ом тановул қиладилар.

Эй, инсонлар!
Ўша дахмаларда сизнинг димоғингизга
таралган нарса девлар таомининг ҳидидир.

Токи ўша дахмаларда чирк ва палид-
ликлар мавжуддир, девларнинг шодиёна-
си бардавом бўлади.

Энг ёмон касалликлар — иситма, мад-
далаш, нотавонлик, суякнинг ириши, эрта
соч оқаришлар ўша дахмалардан содир
бўлади.

У ерларда шомдан бомдодга қадар
ўлим одамлар устидан буюк қудрат билан
хукмронлик қилади.

Агар маздапарастлар ўша дахмаларда
яхшилик кучларини қидирмасалар оёқ,
қўл ва сочларга ёпишган касалликлар
бир одим миқдорида зўрайиб боравера-
ди...

Ўнинчи бўҳим

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!

Одамлар овқатланадиган идишлар ит-
лар ё инсонлар мурдорига тегиб кетса,
уларни поклаб бўладими?

Аҳура Мазда жавоб берди:
— Поклаб бўлади.
— Қандай йўл билан поклаш мумкин?
— Агар идиш олтиндан бўлса, бир
марта кумиз билан ювилади; бир марта
тупроққа беланади; бир марта сувга чайи-
лади. Шунда пок бўлади.

Агар идиш сиймдан бўлса, икки марта
кумиз билан ювилади; икки марта туп-
роққа беланади; икки марта сувга чайила-
ди. Шу билан идиш пок бўлади.

Агар идиш қалайдан бўлса, уч марта
кумиз билан ювилади; уч марта тупроққа
беланади; уч марта сувга чайилади. Шун-
дай қилиб идиш покланади.

Агар идиш темирдан бўлса, тўрт мар-
та кумиз билан ювилади; тўрт марта туп-
роққа беланади; тўрт марта сувга чайи-
лади. Шу йўл билан идиш покиза бўла-
ди.

Агар идиш тошдан бўлса, олти марта
кумиз билан ювилади; олти марта туп-
роққа беланади; олти марта сув билан
чайилади. Шунда идиш пок бўлади.

Тупроқ, чўп, сопол идишларни пок-
лаш мумкин эмас.

Ўн биринчи бўҳим

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!

Инсонлар ё итлар жасадини еган си-
гирни поклаб бўладими?

Аҳура Мазда жавоб берди:
— Эй, Ашаван Зардушт!

Поклаб бўлади. Бироқ бир йил даво-
мида олий рухоний — мўбад ўша сигир-
дан барсам маросими учун сут ва завр⁸⁹
маросими учун гўшт олиб ишлатиши мум-
кин эмас.

Бир йилдан сўнг бир порсо киши ўша
сигирдан бурунгидек фойдаланса бўла-
ди*.

* Сигирдан бевосита, ўз ҳолича тўқилган нарса ҳалол, демак, истеъмол қилса бўлади. Агар ўша нарса сигирдан билвосита олинса — ҳаром. Истеъмол қилиб бўлмайди. Бўғоз сигир мурдор эмасдан бурун туққан бўлса, унинг боласи пок; агар еганидан сўнг туққан бўлса, боласи ҳаром ҳисобланади.

ўн иккинчи бўлим

78

— Эй, Ахура Мазда! Эй, Ҳақиқат!
Ашаван бўлиш андишасида юрган
ким? Бу орзуда юрган ким? Аммо ким у
бу йўлда гумроҳ бўлгаш!
Кимдир у ашаван бўлиш орзусида
бўлса-ю, девлар йўлидан борса?

79

Ахура Мазда жавоб берди:
— Ашаван бўлиш орзу ва андишасида
юриб, гумроҳлик қилган мурдор бўлган
сувни маросимга олиб келган кимсадир. У
кун ботганидан кейин ва қуёш чикмасдан
бурун завр маросимини адо этган зот-
дир*.

САККИЗИНЧИ ФАРГАРД

Биринчи бўлим

1

— Агар ит ё одам ёгочлик уй ёхуд
камиш ёпилган қулбада ўлиб қолса мазда-
параст нима қилмоғи керак?

2

Ахура Мазда жавоб берди:
— Улар дахма кидирмоқлари керак.
Улар бутун тетра-атрофни айланиб дахма
исташлари лозим.
Агар мурдани хонадан олиб чиқиш,
уни ўша ерга жобажо қилмоқдан осон-
роқ бўлса, мурдани хонадан олиб кетади-

лар. Хона ўз ўрнида қолаверади ва уру-
васний⁹⁰, вуҳав-гавна⁹¹, вуҳав-гиритий⁹²,
ҳазанаипата⁹³ каби хушбўй гиёҳлар тута-
тилади.

3

Агар мурдани хона ичига жойлашти-
риш уни дахмага олиб бормоқдан осон-
роқ бўлса, маздапарастлар мурдани хона-
да қолдириб, уни тарк этмоқлари лозим.
Хона урувасний, вуҳав-гавна, вуҳав-гиритий,
ҳазанаипата каби хушбўй гиёҳлар
билан ислантирилади.

Иккинчи бўлим

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!

Агар маздапарастлар уйда ногаҳон
ит ё бирор одам ўлиб қолса ва ўша дамда
ёмгир, қор ёғиб, шамол кўтарилса**, ёхуд
қоронгулик чўкса, маздапарастлар нима
қилишлари керак?

5-7

8

Маздапарастлар у ерда гўр қазадилар.
Агар ер қаттиқ бўлса, гўрнинг чуқурлиги
ярим одим, агар ер юмшоқ бўлса, жасад
устидан ярим одим чуқурроқ қилиб қаза-
дилар. Гўр саҳнига қул ё мол тезаги сочи-
лади. Гўр оғзи пишган гишт, тош ё кесак
билан ёпилади. ****

* Одатда, зардуштийлар маросимига пок сув кун отиб, ботгунга довр келтирилади. Пок сувларни қуёш ботмай туриб, ёхуд ботганидан сўнг олиб келган кимсанинг гуноҳи бу назр-ниёзларни заҳарли илоннинг оғзига қуйган билан баробар бўларкан.

** Ёмгир ёғаётганда ёхуд ёмгир ёғиши кутилганда мурдани дахмага олиб бориш мумкин эмас. Борди-ю йўлда ёмгир бошланиб қолса ва мурдорни бирор ерда сақлаш имконияти бўлса, шундай қилган маъқул, ақс ҳолда, орқага қайтмасдан манзил сари бормоқ ва мурдорни дахмага етказмоқ керак. Зинҳор изга қайтиш раво бўлмайди. Дахмага дохил бўлганларидан сўнг, у ерни сув босган ҳолда кўрсалар, мурдорни қўйиш мутлақо мумкин эмас.

*** 3-фаргарднинг 15—17-бандлари; 5-фаргарднинг 46—47-бандлари такрорланади.

**** 5-фаргарднинг 10-бандида ўқиганимиздек, мурдор «зодмарг» деб аталадиган маҳсуе жойда ёлғиз сақланиши керак эди. Бу ерда зикр қилинган русум эҳтимол гоятда қадимийдир. Ушбу одат кейинги даврларда мансух қилинган.

— Маздапарастлар мурдорни ўша ерда икки ё уч тун, ёхуд бир ой, токи қушлар парвозга кириб, гиёҳлар кукаргунча; селобалар равон оқиб, шамоллар ер юзидаги намликни қуритгунга қадар сақлашлари лозим.

10

Қачонки, қушлар парвозга кириб, гиёҳлар бош қўтарса, селобалар равон оқиб, шамоллар ер юзидаги намликни қуритса, маздапарастлар деворни тешадилар.* Икки нафар бақувват эрни чақириб келадилар.** Улар тўнларини ечадилар*** ва мурдорни кўтариб, тош, оҳак ва тушроқдан қурилган иморатга олиб борадилар. У ерда итлар ва ўлаксахўр қушлар бўлади.

11

Шундан кейин мурдақашлар ўтирадилар ва дафн маросимини бошқараётган

мўбад маздапарастларга юз буриб, хитоб қилади:

— Эй, маздапарастлар!

Бу ерга пешоб келтирингиз, токи мурдақашлар соч ва танларини ювсинлар!

12

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Мурдақашлар соч ва танларини ювадиган пешоб қандай бўлиши керак?

Қўй ва новвос пешобими?

Эркак ё аёл пешобими?

13

Ахура Мазда жавоб берди:

— На аёл, на эрнинг, балки қўй ё новвоснинг пешоби. Эр ва аёл мурданинг энг яқин қариндошларидир.

Маздапарастлар мурдақашлар ўз соч ва танларини ювишлари учун пешоб ҳозирлаб қўйишлари даркор.

Учинчи бўлим

14

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Қўйлар ва сизирлар суруви, эркаклар ва аёллар гуруҳи сенинг ўғлинг бўлмиш олов, эй Ахура Мазда ва барсам дасталарини тутган ашаван итлар ва одамлар мурдори олиб ўтилган йўлдан қайта ўта оладиларми?

15

Ахура Мазда жавоб берди:

— На қўйлар ва сизирлар суруви, на эркаклар ва аёллар гуруҳи, на менинг ўғлим бўлмиш олов ва на барсам дасталарини тутган ашаван итлар ва одамлар мурдори олиб ўтилган йўлдан қайта ўта олмайдилар.

16

Сизлар тўрткўз сариқ итни, ёхуд сариқ қулоқли оқ итни уч қарра ўша йўл бўйлаб олиб ўтмогингиз керак.

Қачонки тўрткўз сариқ ит, ёхуд сариқ қулоқли оқ ит ўша ерга олиб келинса, виз-визлаган чивин жисмига сингган насв деви мурдорнинг орқа-олдидан чиқиб, энг чиркин ва палид храфетралар маконига қочиб кетадилар.

17

Агар ит ўша йўлдан хоҳишсиз, зўрлик билан олиб ўтилса, тўрт кўз сариқ ит ёхуд сариқ қулоқли оқ ит билан бутун йўл бўйлаб олти марта кечилади...

18

Агар ит ўша йўлдан хоҳишсиз, зўрлик билан олиб ўтилса, тўрт кўз сариқ ит ёхуд сариқ қулоқли оқ ит билан бутун йўл бўйлаб тўққиз марта кечилади...

19

Бир рухоний — мўбад олдинда бораркан, ушбу буюк дуони зикр этади:

* Агар мурдор уй соҳибни ёхуд уй бекаси бўлса, улар девор тешигидан, бошқа мурдалар эшикдан олиб чиқилади. Олмон мамлакатинда ўликлар тириклар кириб-чиқадиган эшикдан олиб борилмайди. Улар ўликлар ва тириклар борадиган йўл бир бўлмаслиги керак, деб ҳисоблайдилар.

** Бу икки киши «насвқаша» ёхуд «мурдақаш» дейилади. Ўликни ердан икки киши кўтариши лозим. Улар эркак ё аёл бўлишлари мумкин. Бунинг фарқи йўқ.

*** Улар ўзларининг эғнидаги доимий либосларини ечиб, махсус мурда кўтаришга мўлжалланган «дахма тўни»ни киядилар.

— Эй, Мазда! Эй, Азизлар!
Бизни душманлар адоватидан асран-

И
Эй, дуруж! Эй, дев!
Нобуд бўл!
Эй, девзодалар!
Нобуд бўлингиз!
Эй, дуруж!

Йўқол ва нобуд бўл!
Эй, дуруж!
Бу ердан йўқол ва йироқ кет! Сен бу

Ҳақиқат оламини булғамагайсан ва нобуд қилмагайсан!

Шундан сўнг маздапарастлар қўйлар ва сигирлар суруви, эркаклар ва аёллар гуруҳи, сенинг ўғлинг бўлмиш олов, эй Аҳура Мазда ва барсам дасталарини тутган ашаван итлар ва одамлар мурдори олиб ўтилган йўлдан бора оладилар.

Шундан сўнг, маздапарастлар ўша хонадонда гўштлик хўрак ва шароб сақлай оладилар*. Хонадон пок бўлади ва у ерда бурунгидек тирикчилик қилиш гуноҳ саналмайди.

Бешинчи бўлим

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!
Агар бир эр бошқа бир эр билан зўрлик асосида баччавозлик қилса, жазоси қандай бўлади?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана камчинлари билан саккиз юз мартадан саваланади.

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Агар бир эр бошқа бир эр билан келишган ҳолда баччавозлик қилса, жазоси нечук, товони қандай ва бу булганч гуноҳдан у пок бўла оладими?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Бундай гуноҳ окланмайди ва унга ҳеч қандай товон ҳам йўқ...

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!
Дев ким?

Девпараст ким?

Девларнинг эркак ҳамхонаси ким?

Мода дев ким?

Ўз ботинида дев асраган ким у?

Ким у бутун ҳаёти давомида дев каби-дир?

Ким у ўлимидан бурун девсиёқдир, ўлимидан кейин эса девнинг ўзи каби?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Бир эр бошқа бир эр билан баччавозлик қилса ёхуд бир эр бошқа эрнинг ўзи билан баччавозлик қилишига изн берса девдир.

У девпарастдир.

У девларнинг эркак ҳамхонасидир.

У девларнинг ургочи ҳамхонасидир.

У ургочи девдир.

Ўз ботинида дев асраган удир.

Ўша бутун ҳаёти давомида девдек яшаган.

Ўшадир ўлимидан бурун дев каби, ўлимидан сўнг девга айланган зот.

Шудир бир эр билан баччавозлик қилган эрнинг ёхуд ўзи билан бир эрнинг баччавозлик қилишига изн берган эрнинг қисмати**.

Олтинчи бўлим

— Э, оламини яратган Зот! Эй, ми?
Ҳақиқат!

Қазосига бир йилдан ошган ва қургаб қолган лошга қўл теккизган кимса пок-

* Ўлимидан кейин уч кеча-кундуз давомида бу хонадонда гўштлик таом пишириш жоиз эмас.

** Бундай гуноҳкор ҳеч қандай ҳақанинг дастурисиз ўлдирилади. Гуноҳкорни ўлдирган кимсанинг гарданидаги энг буюк гуноҳи ҳам соқит қилинади.

Ахура Мазда жавоб берди:
— Ҳа, улар покдир. Зеро, куруқ билан
куруқ қушилмайди.

Еттинчи бўлим

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!
Итлар ва одамлар мурдорига кул тек-
кизган кимсалар поклана оладиларми?

Ахура Мазда жавоб берди:
— Эй, Ашаван Зардушт!
Бундай одам пок бўла олади.
— Нечук?
— Итлар ва ўлаксахўр қушлар насв
девини ҳайдагач, у ўз танасини кумиз ва
сув билан ювса покланади.

Аммо, агар итлар ва ўлаксахўр қуш-
лар насв девини ҳайдамаган бўлсалар, у№
да маздапарастлар учта чуқурлик қазади-
лар. Нопок кимса ана шу чуқурлик боши-
да туриб ўз танасини сув эмас, ёлғиз
кумиз билан ювади.
Ўшанда менинг итимни кўзгатиб, но-
покнинг олдига, албатта, олиб келадилар.

Маздапарастлар яна учта чуқурлик
қазадилар. Нопок ўша чуқурлик бошида
туриб ўз танасини сув эмас, кумиз билан
ювади.
Ўшанда менинг итимни кўзгатиб но-
покнинг олдига, албатта, олиб келадилар**.
Нопок ўз танасини энг нозик соч
толасига довр курутмоги лозим.***

Шундан сўнг яна учта чуқурлик қаза-
дилар. Нопок уларнинг бошида туриб ўз
танасини кумиз билан эмас, сув билан
ювади.

Агар куруқ билан куруқ қўшилгудек
бўлса, мен яратган бу моддий олам арзон
ўлимлар макони «пишавтану»га айланади
ва унда жамийки палидлар оху вовайло
чекадилар.*

Дастлаб унинг қўлларини ювадилар.
Агар даставвал қўллар покланмаса, у бу-
тун танани нопок қилади.
Қўлларини ювганидан сўнг, бошидан
уч карра сув қуйилади.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!
Сув нопокнинг боши устига етиб бор-
гач, мурдор деви насв қаёққа қочади?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Мурдор деви олдинга, икки қош
орасига қочади.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!
Сув нопокнинг икки қоши орасига етиб
боргач, мурдор деви насв қаёққа қочади?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Мурдор деви насв бошнинг орқа
кисмига қочади.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!
— Сув нопок бошини орқасига етиб
келгач, мурдор деви насв қаёққа қочади?
Ахура Мазда жавоб берди:
— Мурдор деви насв нопокнинг
ёноқларига яширинади.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!
— Пок сув нопокнинг ёноқларига
етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа
қочади?

* Бу одат ҳозиргача Эрон мусулмонлари орасида сақланади. Мажусийлар ва бутпарастлар билан алоқа чоғида уларнинг либоси нам бўлган ҳолатдагина нажосат содир бўлади. Агар уларнинг либослари куруқ бўлса, нажосат содир бўлмайди. Мусулмонлар нуфузи баланд бўлган шаҳарларда ҳокимлар ёгингарчилик пайтида мажусийларнинг ташқарига чиқишларига изн бермайдилар.

** Бу ҳам уч марта такрорланади. Нопок ҳар гал бир чуқурлик бошидан иккинчисига томон бораркан ит унга назар ташлаши лозим бўлади. Рухоний мўбад дуо ўқишда давом этади.

*** У ўз танасини тупрок билан ўбдон ишкалаб тозалайди.

Ахура Мазда жавоб берди:
— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг кулоги ичига яширинади.

45

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг ўнг кулогига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап кулоги ичига яширинади.

46

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг чап кулогига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг кифтига яширинади.

47

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг ўнг кифтига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа қочади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап кифтига яширинади.

48

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг чап кифтига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг қўйни остига яширинади.

49

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг ўнг қўйни остига етиб борса, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап қўйни остига яширинади.

50

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг чап қўйни остига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:
— Мурдор деви насв нопокнинг кўкраги устига яширинади.

51

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг кўкраги устига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг орқасига яширинади.

52

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг орқасига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг эмчаги устига яширинади.

53

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг ўнг эмчаги устига етиб келгач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап эмчаги устига яширинади.

54

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг чап эмчаги устига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг ёнбошига яширинади.

55

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг ўнг ёнбошига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап ёнбошига яширинади.

56

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг чап ёнбошига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:
— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг сонига яширинади.

57

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг ўнг сонига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа чекинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап сонига яширинади.

58

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув чап сонга етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв эркаклик ё хотинлик андомига яширинади. Агар нопок эр бўлса, дастлаб сув унинг орқасига сочилиб, сўнгра олдига сочилади. Агар хотин бўлса, даставвал сув унинг олдига сочилиб, сўнг ортига сочилади.

59

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг эрлик ё аёллик андомига етгач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг болдирига чекинади.

60

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг ўнг болдирига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап болдирига яширинади.

61

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг чап болдирига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг тизига яширинади.

62

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг ўнг тизига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап тизига яширинади.

63

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг чап тизига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг сокига* яширинади.

64

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг ўнг сокига етгач, мурдор деви насв қаёққа чекинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап сокига яширинади.

65

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг чап сокига етгач, мурдор деви қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг қабзига яширинади.

66

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг ўнг қабзига етиб боргач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап қабзига яширинади.

67

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг чап қабзига етгач, мурдор деви насв қаёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

* Оёқнинг тиздан ошиққача бўлган қисми.

— Мурдор деви насв нопокнинг ўнг товонига яширинади.

68

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг унг товонига етиб боргач, мурдор деви насв каёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг чап товонига яширинади.

69

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Пок сув нопокнинг чап пошнасига етиб боргач, мурдор деви насв каёққа яширинади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв нопокнинг унг оёги кафтига яширинади (у чивиннинг каноти шаклида кўзга намоён бўлади).

70

Нопок ҳар икки оёгининг бармоқларини ерга қоқмоғи ва унг оёги кафтига сув

қуйишлари учун товонларини кўтармоғи керак.

Мурдор деви насв унинг чап оёги кафтига яширинади. Шунда чап оёқ кафтига сув куймоқлари лозим.

Мурдор деви насв ўнг оёқ бармоқларига яширинади (у чивиннинг каноти шаклида кўзга ташланади).

71

Нопок ҳар икки оёгининг товонини ерга қоқмоғи ва ўнг оёги бармоқларига сув пуркашлари учун кўтармоғи керак.

Мурдор деви насв чап оёқ бармоқларига яширинади. Шунда чап оёқ бармоқларига сув сепилади.

Виз-визлаган чивин жисмига сингган насв деви нопокнинг орқа-олдидан чиқиб, энг чиркин ва палид храфетралар маконига қочиб кетади.

72

...Шундан сўнг энг файзбахш ва нажотбахш ушбу дуони зикр эт:.....*

Саккизинчи бўлим

73

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Ниманидир қидириб юрган, ёхуд чоғиб бораётган, яёв ё суворий, ёхуд арава ҳайдаб кетаётган маздапарастлар мурдорни оловда пишираётган ёхуд қуйдираётган кишиларга дуч келсалар нима қилмоқлари лозим?

74

Ахура Мазда жавоб берди:

— Улар мурдорни оловда қуйдираётганларни сўзсиз ўлдиришлари керак.**

Шундан кейин қозонни тўнтариб, ўчоқни бузиб ташлайдилар.

75

Қаловга ҳозирланган барча ўтинлар оловга ташланади.

Оловни тезроқ сўндириш учун паришон ва пароканда қилиб сочиб юборилади.

79-80

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Кимда-ким апаванларча йўл тутиб, ёниб турган оловга бу дунёнинг энг хушбўй гиёҳлари урувасний, вуҳав-гавна, вуҳав-гиритий ёхуд ҳазанаипата шохчаларини ташласа ва шамол бу хуш ҳидларни тўрт томонга ёйса, минглаб ноаён девлар, минглаб зулумот девлари, минглаб жоду ва парилар Ахура Мазданинг ўғлини бўлган оловга йиқилиб, жизғанақ бўладилар.

* Ушбу фарғарднинг 19, 20, 21-бандлари.

** Мурдорни қуйдираётган кимсалар ўлдирилиши керак. Умуман, зардуштийлар акидасига кўра тўрт тоифа кишилар сўзсиз, ҳеч қандай ҳукм ва ҳақамсиз қатл қилинадилар. Булар: мурдор ёқувчи, йўлтўсар қароқчи, баччавоз ва энг қабих гуноҳ устида қўлга олинган кимса.

Тўқ*дизинчи бўлим

81

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Мурдор ёқувчи оловини Баҳром оловига⁹⁴ айлантирган кишининг жони танасидан жудо бўлгач, оқибати нечук бўлади?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Унинг топқуси оқибати бу моддий оламда Баҳром оловига ўн минг пора оловни келтириб қўшган билан баробардир.

82

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Дори-дармон тайёрлагувчилар оловини Баҳром оловига айлантирган кишининг жони танасидан жудо бўлгач, оқибати нечук бўлади?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Унинг топқуси оқибати бу фоний оламда Баҳром оловига минг пора оловни келтириб қўшган билан баробардир.

83

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Сув иситувчилар оловини Баҳром оловига айлантирган кишининг жони танасидан жудо бўлгач, оқибати нечук бўлади?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Унинг топқуси ажри бу оламда Баҳром оловига беш юз пора оловни келтириб қўшган билан баробардир.

84

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Оҳақпазлар кўраси оловини Баҳром оловига айлантирган кишининг жони танасидан жудо бўлгач, оқибати нечук бўлади?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Унинг топқуси ажри бу ўтқувчи оламда Баҳром оловига тўрт юз пора оловни келтириб қўшган билан баробардир.

85

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Сополчилар кўраси оловини Баҳром оловига айлантирган кишининг жони танасидан жудо бўлгач, оқибати не ҳол бўлади?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Унинг топқуси ажри бу гузарон оламда ўз кўрасида пишган сопол парчалари микдоридаги олов пораларини Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

86

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Омоч ясалгувчи кўра оловини Баҳром оловига айлантирган кишининг жони танасидан жудо бўлгач, оқибати нечук бўлади?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Унинг топқуси мукофоти ўша омоч билан ҳайдалган ерларда унган гиёҳлар микдоридаги олов пораларини Баҳром оловига келтириб қўшгани билан баробардир.

87

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Бу фоний дунёда заргарлик оловини Баҳром оловига айлантирган кимсаниннг жони танасидан жудо бўлгач, топажак оқибати нечукдир?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Бу дунёда у сазовор бўладиган мукофот юз пора оловни Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

88

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Сийм эритгувчи оловини Баҳром оловига айлантирган кимсаниннг жони танасидан жудо бўлгач, топажак ажри нечукдир?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Бу фоний оламда ул топажак ажр тўқсон пора оловни Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

89

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Қалай эритгувчи оловини Баҳром оловига айлантирган кимсаниннг жони танасидан жудо бўлгач, топқуси ажри нечук?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Бу ўтқуси оламда у зот сазовор бўладиган мукофот саксон пора оловни Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Темир эритгувчи кура оловини Баҳром оловига айлантирган кимсанинг жони танасидан жудо бўлгач, топқуси ажри нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бу жисмоний оламда ўша Зот топқуси оқибат етмиш пора оловни Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Тандир оловини Баҳром оловига айлантирган кимсанинг жони танасидан жудо бўлгач, топажак ажри нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бу моддий оламда у топажак оқибат олтмиш пора оловни Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Ўчоқ оловини Баҳром оловига айлантирган кимсанинг жони танасидан жудо бўлгач, топқуси ажри нима бўлади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бу фоний дунёда ул зот топқуси оқибат эллик пора оловни Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Урдугоҳ оловини Баҳром оловига ай-

лантирган кимсанинг жони танасидан жудо бўлгач, топқуси мукофоти нечукдир?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бу жисмоний оламда ул зот топқуси оқибат қирқ пора оловни Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Чўпонлар оловини Баҳром оловига айлантирган кимсанинг жони танасидан жудо бўлгач, топқуси ажри нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бу моддий оламда ул зот топқуси оқибат ўттиз пора оловни Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Кўчманчилар оловини Баҳром оловига айлантирган кимсанинг жони танасидан жудо бўлгач, топқуси ажри нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бу фоний оламда ул зот топқуси оқибат йигирма пора оловни Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Хонадон ўчоғи оловини Баҳром оловига айлантирган кимсанинг жони танасидан жудо бўлгач, топқуси ажри нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Бу даҳри дунда ул зот топқуси ажр ўн пора оловни Баҳром оловига келтириб қўшган билан баробардир.

ўнинчи бўҳим

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Олис бир ерда, дашт^абиёбонларда мурдорга туйқус дуч келган одам пок бўла оладими?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Албатта, пок бўлади.

— Қандай покланиши мумкин?

— Итлар ва ўлаксахўр қушлар мурдор деви насвни ҳайдаган бўлсалар, у танасини уч марта кумиз билан ювиши ва уч марта куруқ қўл билан ишқалаши ва ҳар гал бу амални бошдан бошлаши лозим.

... Агар бордию итлар ва ўлаксахўр қушлар мурдор деви насвни ҳайдамаган бўлсалар, у танасини ўн беш мартаба кумиз билан ювиши ва ўн беш марта қўли билан ишқалаши керак.

100

...Шундан сўнг минг қадам масофага югуриб, дуч келган биринчи одамга хитоб қилади:

«Бу — менман! На идрок, на сўз ва на амалимда заррача гуноҳ қилиш хаёли бўлмаган ҳолатда дафъатан мурдорга дуч келдим. Мен пок бўлмоқни истайман!»

Агар йўлиққан одам уни поклашга ҳаракат қилмаса, унинг бир одим гуноҳи афу этилади.

101

... У яна бир йўловчига йўлиққунга до-
вур минг одим югуради.

Агар йўловчи уни поклашга ҳаракат қилмаса, гуноҳининг ярми афу этилади.

102

...У яна бир йўловчига йўлиққунга қадар минг одим югуради.

Агар йўловчи уни поклашга ҳаракат қилмаса гуноҳи буткул афу этилади.

103

Шундан сўнг у бир обод жойга — уй-ми, кишлоқми, шаҳарми — етгунга қадар шитоб этмоғи ва баланд овозда хитоб қилмоғи керак:

«Бу — менман! На идрок, на сўз ва на амалимда заррача гуноҳ қилиш хаёли бўлмаган ҳолатда туйқусдан мурдорга дуч келдим. Мен пок бўлмоқни истайман!»

Агар одамлар уни поклашга ҳаракат қилмасалар, у кумиз ва сув билан ўз танасини ювади-да покланади.

104

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Агар йўлда у сувга дуч келиб қолса ва сув булганса жазоси нима бўлади?*

105

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан тўрт юз марта саваланади.

106

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Агар у йўл-йўлакай дарахтларга дуч келса ва оловни булганлик товони** гарданига тушса, жазоси қандай бўлади?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан тўрт юз мартадан саваланади.

107

Ушбу фармонларга бўйинсунган зотларнинг ажрини баён айладик. Кимда-ким бу фармонларга бўйсунмас экан, шубҳасиз жойи жаҳаннамдадир.

ТЎҚҚИЗИНЧИ ФАРГАРД

Биринчи бўлим

(алиф)

Зардушт Аҳура Маздадан сўради:

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Мурдор билан булганган танасини покламоқчи бўлган одам кимга юз бурмоғи керак?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Маздапарастлар динидаги барча расм-русумларни комил даражада биладиган бир ашаванга юзланмоғи лозим.

Уша мард тўрт гўшали заминда унган гиёҳларни тўққиз газ узунлигида узмоғи даркор.

* Борди-ю сувни кечиб ўтишга тўғри келиб қолса.

** Бу ўринда ўтнинг икки нашладиладиган дарахтлар назарда тутилмоқда. Агар кимса ўшандай дарахтларга қўл теккизса гуноҳкор саналади.

Бу тўрт гўшали замин ер юзининг сув-сиз, бўм-бўш ва қуп-қуруқ қисмида бўлиб, қўйлар суруви ва йилки у ердан ниҳоятда оз ўтади. Аҳура Мазданинг ўғлони — олов у ерда камдан-кам ёқилади, барсам дасталари ва диний маросимлар деярли кўзга ташланмайди. Ашаванлар у ердан аҳён-аҳён ўтиб қоладилар.

4-5

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

— Оловдан нечоғли олисда?

— Сувдан нечоғли олисда?

— Барсам дасталаридан нечоғли олисда?

— Ашавандан нечоғли олисда?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Оловдан уч одим олисда.

— Сувдан уч одим олисда.

— Барсам дасталаридан уч одим олисда.

—

— Ашавандан уч одим олисда.

6

— Кейин чуқур қазсинлар.

Агар саратон бўлса, икки бармоқ ҳажмида ва агар яхлама қаҳратон бўлса, тўрт бармоқ ҳажмида.

7

...Ва биринчи, иккинчи, учинчи, тўртинчи, бешинчи, олтинчи чуқурларни ҳам худди шу зайлда қазсинлар.

8

— Бу чуқурлар бир-биридан неча одим олис бўлмоғи керак?

— Бир одим.

— Бир одимнинг андазаси нечоғли?

— Уч оёқ ҳажмида.*

9

— Шундан сўнг, яна учта чуқур қазсинлар.** Агар саратон фаслида қазсалар икки бармоқ ҳажмида, агар яхлама қаҳратон бўлса, тўрт бармоқ ҳажмида бўлиши мақсадга мувофиқ.

— Мазкур учта чуқурлик бояги олти-та чуқурликдан неча одим олисда бўлмоғи керак?

— Уч одим.

— Бу одимларнинг андазаси нечоғли?

— Юраётган одам кўтариб ташлаган қадам ҳажмида.

— Худди шундай қадамларнинг учтаси нечоғли ҳажмида?

— Тўққиз қадам микдорида?

11

— Ун иккита доира чизсинлар. Уларнинг дастлабки учтаси уч чуқур гирдида, уч доира эса олти чуқур гирдида. Олти доира сўнгги учта чуқур гирдида ва яна уч доира жами тўққизга чуқур гирдида.

Ва нопокнинг оёғи ерга тегиб, заминни булғамаслиги учун ҳар бир тўққиз қадамлик фосилага тошдан, ёхуд сополдан, ё дарахт кундасидан, ё кесақдан ёхуд бирор қаттиқ жисмдан қадамжо ясамоқлари лозим.

(бе)

12

— Шунда нопок гувдол (чуқурлик) қошида оёқ кўтариб тураркан, сен, эй Зардушт, ушбу дуоларни ўқи:

«Эй, Мазда! Эй, буюк Шаҳриёр! Мен жамийки хайрли ва шўрдил ашаванлар руҳини буюк олқиш ва таҳсинлар билан сенинг саройингга бошлаб келаман.

Сен ўзингнинг пойдор қудратинг билан, уларни абадул-абад асрагайсан!»

Нопок ҳам ушбу дуони такрор этади:

«Эй, Мазда! Эй, буюк Шаҳриёр!..»

13

— Ушбу дуолардаги ҳар бир муқаддас калом тилга олиниб, зикр қилинганда, Аҳриман девлари улоқиб кетади, қонли газаб девлари гумдон, мазандарий девлар синиб, чилларчин бўлади. Дуруж девларини нотавон айлайди.

14

— Эй, Сишийтмон Зардушт!

Тўққиз бўғинли чўп топ. Унинг учига қалай ё кўргошин чўмич боғла-да, у билан нопокнинг бошидан кумиз қуй.

* Бу ўринда оёқдан мурод, эхтимол, бир баржомол одам оёғи кафтининг ҳажмидир.

** Мазкур учта чуқурлик сув қуйишга мўлжалланган.

— Даставвал нопокнинг қўлларини ювадилар. Агар дастлаб қўллари ювилмаса, унинг бутун жисмини нопок қилади.

— Кулларини уч карра ювганларидан сунг, бошидан кумиз қуядилар.

Шунда мурдор деви насв унинг икки юзи оралигига яширинади.

Биринчи чуқур бошида нопок мурдор деви насвдан қисман озод бўлади.

Шунда сен, эй Зардушт, ушбу нажотбахш дуоларни баланд овозда қироат қил:

«Эй, Мазда! Эй, азизлар!

Бизни душманлар адоватидан асрангиз!

Эй, дуруж! Эй, дев!

Нобуд бўл!

Эй, девзодалар!

Нобуд бўлингиз!

Эй, дуруж!

Йўқол ва нобуд бўл!

Эй, дуруж!

Бу ердан даф бўл-да, йироқ кет!

Сен бу Ҳақиқат оламини булғамагайсан ва нобуд қилмагайсан!»

Иккинчи чуқур бошида қироат қил:

«Эй, Мазда! Эй, азизлар!

Бизни душманлар адоватидан асрангиз!

Эй, дуруж! Эй, дев!

Нобуд бўл!

Эй, девзодалар!

Нобуд бўлингиз!»

Учинчи чуқур бошида хитоб қил:

«Эй, Мазда! Эй, азизлар!

Бизни душманлар адоватидан асрангиз!

Эй, дуруж! Эй, дев!

Нобуд бўл!

Эй, девзодалар!

Нобуд бўлингиз!..»

Тўртинчи чуқур бошида нидо қил:

«Эй, Мазда! Эй, азизлар!

Бизни душманлар адоватидан асрангиз!

Эй, дуруж! Эй, дев!

Нобуд бўл!

Эй, девзодалар!

Нобуд бўлингиз!»

Бешинчи чуқур бошида тавалло эт:
«Эй, Мазда! Эй, азизлар!
Бизни душманлар адоватидан асрангиз!

Эй, дуруж! Эй, дев!

Нобуд бўл!

Эй, девзодалар!

Нобуд бўлингиз!..»

Олтинчи чуқур бошида фарёд айла:

«Эй, Мазда! Эй, азизлар!

Бизни душманлар адоватидан асрангиз!

Эй, дуруж! Эй, дев!

Нобуд бўл!

Эй, девзодалар!

Нобуд бўлингиз!»

Шундан кейин нопок доира ичида ўтириб, тупроқ тўла кафтлари билан танасини ишқалайди.

Ўн беш марта унга тупроқ келтириб берадилар ва у ўз танасини боши учига энг нозик туқлар қуригунга довур астойдил ишқалайди.

Танаси қуригандан сўнг, сув чуқурлари бошига келади.

Илк чуқур бошида танасини бир марта ювади.

Иккинчи чуқур бошида танасини икки марта ювади.

Учинчи чуқур бошида танасини уч марта ювади.

Сўнгра у урувасний, вуҳав-гавна, вуҳав-гиритий, ҳазанаипата каби муаттар гиёҳлар билан ўзини хушбўй этади. Кийимларини кийиб уйига қайтади.

Хонадонда у нопоклар ўрнида истиқомат қилади. Бўлак мазданарастлардан айро ҳолатда яшайди. У зинҳор олов, сув, тупроқ, хоҳ аёл, хоҳ эр ашаваннинг чорполари ва дарахтларига ёвуқ кела олмайди.

Шу зайлда уч тунни ўтказди. Уч тун ўтгач тана ва кийимларини сув ҳамда кумиз билан ювиб поклайди.

34

Шундан кейин ҳам хонадонда у нопоклар урнида истиқомат қилади. Қолган маздапарастлардан айро ҳолатда яшайди. У зинҳор олов, сув, тупроқ, хоҳ аёл, хоҳ эр ашаваннинг чорполари ва дарахтларига ёвуқ кела олмайди.

Шу зайлда олти тунни ўтказди. Олти тун ўтгач тана ва кийимларини сув ҳамда кумиз билан ювиб поклайди.

35

Шундан сунг ҳам у хонадонда нопоклар урнида истиқомат қилади. Бошқа

маздапарастлардан айро ҳолатда яшайди. У зинҳор олов, сув, тупроқ, хоҳ аёл, хоҳ эр ашаваннинг чорполари ва дарахтларига ёвуқ кела олмайди.

Шу зайлда тўққиз тунни ўтказди. Тўққиз тун ўтгач, тана ва кийимларини сув ҳам кумиз билан ювиб поклайди.

36

Шундан кейингина у олов, сув, тупроқ, хоҳ аёл, хоҳ эр ашаваннинг чорполари ва дарахтларига ёвуқ кела олади.

Иккинчи бўлим

37

Покловчи руҳоний мўбадни унинг таҳсин ва дуоси учун, шаҳриёрни бир нор тева, шаҳар ҳокимини олов, деҳхудони қўшқўкиз, хонадон соҳибини уч яшар сигир бадалига поклайди.

38

Покловчи хонадон соҳибасини бир сигир, уй ходимасини бир юк тапувчи сигир ва хонадоннинг энг кичик фарзандини бир қўзичоқ эвазига поклайди.

39

Маздапарастлар, агар имконлари етарли бўлса, покловчига беришлари лозим бўлган хилма-хил чорполар ана шулардан иборат. Агар бундай эҳсонга уларнинг қурблари етарли бўлмаса, ҳар нечук мукофот билан покловчини сийласалар бўлаверади. Токи покловчи ўша хонадонни хушнуд ва ранжсиз тарк айлосин.

40

...Зеро, покловчи ўша хонадонни норози ва ранжли тарк этса, мурдор деви насв бурун, кўз, эрлик ва аёллик андомлари ва ортларини булгайди.

41

Мурдор деви насв тушиб келади ва уларнинг токи тирноқлари остигача кириб олади-да, буткул нопок қилади.

Э, Сипийтмон Зардушт!

Ҳақиқатда ҳам куёш, ой ва юлдузлар булганч кимсалар узра нур сочаётганидан гамгин бўладилар.

42

Эй, Сипийтмон Зардушт!

Кимки покловчини шод айласа, у оловни хушҳол қилган бўлади. Сувни хушнуд қилган бўлади. Тупроқни хушнуд қилган бўлади. Дарахтларни хушнуд қилган бўлади. Ашаван эрлар ва ашаван аёлларни хушнуд қилган бўлади,

43

Зардушт Аҳура Маздадан сўради:

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Мурдор билан булганган кимсани насвдан пок этган кишининг жони танасидан жудо бўлса, унинг топқуси ажри нечукдир?

44

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Уқбо ҳаётида биҳиштнинг осойишта ва хушҳол ҳаёти унга насиб этажагидан мужда бер, эй, Зардушт!

45

Зардушт Аҳура Маздадан сўради:

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Улик танадан чиқиб, тирик танага киргувчи мурдор деви насв билан нечук жанг қилайин? Улик жисми тарк айлаб, тирикни булговчи насв деви билан нечук олишайин?

46

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Икки карра ўқилувчи гоҳлар” қисматини баланд овозда зикр айла.

Уч карра ўқилгувчи гоҳлар қисмати
баланд овозда зикр айла.

Тўрт карра ўқилгувчи гоҳлар қисмати
ни баланд овозда зикр айла.

Шунда мурдор девлари ўз-ўзича ка-

мондан учган тир, йил сўнггида қовжираб
қолган замин гиёҳлари, тез орада ўтиб
кетгувчи баҳор тупроғининг яшил либоси-
дек олис ва нопадй бўладилар.

Учинчи бўлим

47

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!

Кимки булганган шахсларни маздапа-
растлар русумидагидек мукамал покла-
моқ илмини билмаса-да, бир нопокни пок-
ламоққа бел боғласа, маздапарастлар ни-
ма қиладилар?

Ўликнинг жисмидан чиқиб, тирик та-
нага ўтгувчи мурдор деви билан нечук
жанг қилай?

Ўлик пайқарини тарк айлаб, тириклар-
ни булгувчи мурдор деви насв билан
кандай курашай?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Мурдор деви насв ҳар қачонгидан
кўра қудратлироқ бўлади.

Насв кучга тўлиб, зўрайиб боради. Ка-
саллик, ўлим ва девлар халқ қилган тур-
ли-туман ёмонликлар одамзод устидан
голиб бўлади.

49

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!

Бундай зот гуноҳининг ажри нечук?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Маздапарастлар уни боғлайдилар.
Дастлаб қўлларига банд соладилар. Шун-
да кийим-бошларини эгнидан ечадилар.
Кейин терисини шиладилар ва бошини та-
насидан жудо қиладилар. Жасадини эса
ўлаксаҳўрларга ташлаб, шундай дейди-
лар: «Бу зот ўзининг жамийки аҳрима-
ний фикр, калом ва амалларидан пушай-
мондир...»

50

51

— Эй, Ахура Мазда!

Кимдир у дилларга кўркув ва ваҳм
солгувчи?

Кимдир у оламдан фаровонлик ва аф-
зунликни супуриб ташлаб, касаллик ва
ўлимлар келтиргувчи!

52

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

У ашаван бўлмаган ва маздапарастлар-
нинг покланиш русумини тугал билмаган
ҳолатда бир нопокни поклашга журъат
этган кимсадир.

53

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Шундан сўнг бу заминдан осойишта-
лик, фаровонлик, тандурустлик, дармон,
баракот ва афзунлик, бугдой ва гиёҳлар-
нинг унумдорлик ҳамда ҳосили йўқ бўла-
ди.*

54

— Эй, оламни яратган Зот! Эй,
Ҳақиқат!

Унда бу заминга ким қайта бошдан
осойишталик, фаровонлик, тандурустлик,
дармон, баракот ва афзунлик, бугдой ва
гиёҳларга унумдорлик ва серҳосиллик
бахш этади?

55-56

Ахура Мазда жавоб берди:

— Токи ўша ашаван бўлмаган кимса
ўлдирилмаса ва уч кеча-кундуз порлок
олов теграсида қўлда барсам дастаси ва
ҳавм шарбати билан эзгулик илоҳлари
шаънига саловотлар айғилиб, назр-
ниёзлар бахш этилмаса, бундай заминга
на осойишталик ва фаровонлик, на танду-
рустлик ва на дармон, на баракот ва на
афзунлик, на бугдой ва гиёҳларнинг
унумдорлиги ва серҳосиллиги насиб қил-
майди.

57

Бундай замин фақат «тирик рух» ма-
росимидан сўнг қайта ҳаётга қайтади ва
тирилади.

* Маздапарастлар бу қадар катта эътибор қаратган мажмур русумнинг номи «зандаравон» дир. Маъноси «тирик рух». Гўё худди шу урф воситасида рух бихиштга дохил бўларкан.

Ўн ИККИНЧИ ФАРГАРД

1

Зардушт Ахура Маздадан сура:

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, ҳақиқат!

Ота ва она вафотидан сўнг, ўғил ота учун ва қиз она учун неча муддат апамон⁹⁶ — мотам тутади.

Яхши зотлар учун тутиладиган мотам муддати қанча?

Гуноҳкорлар учун тутиладиган мотам муддати қанча?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Яхши зотлар учун уч кун, гуноҳкорлар учун олтмиш кун апамон — мотам тутадилар.

2

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Хонани* нечук пок қилай?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Тан уч марга ювилади. Уч марга либослар ювилади. Гоҳлар уч карра кирот қилинади. Ёхуд менинг оловимга назр қилинади. Боғловлик барсам дастаси тақдим этилиб, эзгулик сувидан тотилади.

— Эй, Сирийтмон Зардушт!

Шундан сўнг хона пок бўлади ва олов, сув ҳамда амшосипандлар⁹⁷ у ерга ташриф буюрадилар.

3

— Ўғил ва қиз вафотидан сўнг, ота ўғил учун, она қиз учун неча муддат апамон — мотам тутадилар?

Яхшиси учун неча вақт мотам жоиз бўлади?

Гуноҳкор учун неча фурсат мотам жоиздир?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Яхшиси учун уч кун, гуноҳкор учун олтмиш кун апамон — мотам тутилади.

4-5

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Сингил ё биродар вафотидан сўнг сингил сингил учун, биродар биродар учун неча муддат апамон — мотам тутадилар?

Яхшиси учун неча вақт, гуноҳкор учун қанча фурсат мотам — апамонда бўладилар?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Яхшиси учун уч кун, гуноҳкор учун олтмиш кун апамон — мотам тутилади.

6

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Уй соҳиби ёхуд бекаси вафот этса, ўша хонадон аҳли қачонгача апамон — мотам тутадилар.

Яхшиси учун неча фурсат мотам жоиз?

Гуноҳкор учун қанча вақт мотам жоиз?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Яхшиси учун олти ой, гуноҳкор учун бир йил апамон — мотам тутилади.

⁹⁶ Ота ё она вафот этган хона ҳақида гап бормокда.

Ўн УЧИНЧИ ФАРГАРД

Биринчи бўлим

(алиф)

1

— Сен, эй Аҳура Мазда, яратган махлуқотлар ичида ким ярим кечадан то куёш чикқунга қадар Аҳриман яратган минглаб мавжудотларни нобуд айлайди?

2

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Ортидаги тиканлари баланд ва ўткир вангҳапара* итидир. Тили заҳар одамлар дужака** деб атайдилар.

Ўшадир, мен — Аҳура Мазда яратган махлуқлар ичида ярим тундан куёш чикқунга қадар Аҳриман яратган минглаб мавжудотларни нобуд айлагувчи.

3

— Эй, Зардушт!

Кимда-ким заҳар тилли одамлар Ду-

жака деб атагувчи, ортидаги тиканлари баланд ва ўткир вангҳапара итини ўлдирса, ўз руҳини тўққиз пуштигача ўлдирган бўлади ва агар бу гуноҳнинг товонини заминий ҳаётида Сурушга⁹⁸ назр-ниёз келтириш билан адо этмаса, чийнавушлу⁹⁹ йўл тополмайди.

4

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Кимда-ким заҳар тилли одамлар Ду-жака деб атагувчи, ортидаги тиканлари баланд ва ўткир вангҳапара итини ўлдирса, у қандай жазо топади?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан минг мартадан саваланади.

(бе)

5

Аҳриман яратган махлуқлар ичида ким тун ярмидан то куёш чикқунга довур Сипандмийну яратган минглаб махлуқларни нобуд этади?

6

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Зайрмянгура*** исмли девдир ва заҳар тилли оломон уни зайрмяка**** деб атайдилар.

Аҳриман халқ қилган гуноҳкор махлуқлардан тун ярмидан токи куёш чикқунга довур Сипандмийну яратган жонларнинг мин[^]мингини нобуд қилгувчи удир.

7

Кимки заҳар тилли одамлар Зайрмяка деб атагувчи Зайрмянгура исмли девни ўлдирса, у патит ойинини адо этгандек, фикр, калом ва амалда содир этган гуноҳларидан фориг бўлади.

* *Вангҳара* — тиканли маъносини англатади. Ярим тундан куёш чикқунга қадар ёвуз куллар билан курашадиган авастон махлуқнинг номи. Туклари ўткир ва баланд бўлгани учун типратиканга қиёсланади. Гўё куёш нурлари унинг тигдек тукларида яраклаб нур таратиб, кеча бағрини тилармиш.

** *Дужака* — типратиканнинг омиёна аталиши. Маъноси, «асли бузук» деганидир. Асл номи — вангҳапара. Ҳар бир махлуқнинг номида оз бўлса-да унинг ҳислати яширин бўлади. Ҳар нарса асл номи билан аталганда қудратли бўлади.

*** Баъзи тадқиқотчилар уни тошбақа деганлар, бошқа манбаларда «сабзахўр» деб таржима қилинган. Саҳройи сичқон дегувчилар ҳам бор.

**** Биринчи изоҳга қаранг.

Иккинчи бўлим

8

Кимки гала итини, хонаки итни, ё дайди итни ёхуд ов итини уриб ўлдирса, унинг руҳи нариги дунёга кўчганидан сўнг, бепоён бир чангалзорда бўри тилкалаётган кўйнинг даҳшатли овозидан аянчлироқ фарёд билан беҳиштни тарк этади.

9

Ҳеч бир руҳ нариги дунёда унинг та-насини тарк айлаган руҳ билан дийдорлашмайди ва девлар шабихуни чоғида унга мадад бермайди.

Чийнаводшул қошида турган кўрикчи ит ҳам девлар шабихунида унга кўмак қилмайдилар.

10

Кимки гала итини уриб, оёқдан йиқитса, ёхуд қулоқ ва чангалига заҳм еткарса-да бури ўша ит кўриқлаётган сурувга ҳамла қилиб бир кўйни нобуд этса; мажруҳ ит чорасиз ҳолда қолаверса, гуноҳкор бир кўйнинг товонини тўлайди ва итга заҳмат еткаргани учун огоҳлан-тирилади.

1

Гуноҳга ботиб, пишавтану, яъни арзон ўлимга мустаҳиқ бўлган кимсалар пушаймонлик ёхуд товон тўлаш билан ҳам кечирилмайдиган гуноҳларнинг сони нечта?

2

Ахура Мазда жавоб берди:

— Эй, пок Зардушт!

Бундай гуноҳларнинг сони бештадир.

Биринчи, кимки кўриб била туриб, бе-гона дин ва ғалат эътиқодни бир ашаванга ўргатса.

Бу гуноҳ пишавтану, яъни арзон ўлим-Дир.

3

Иккинчи, кимки қаттиқ суякни ёхуд бениҳоят қайноқ хўракни гала ёки хонаки итга берса.

Агар ўша суяк ит тишлари ёхуд то-

11-12

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Кимки гала итини уриб ўлдирса, у қандай жазога гирифтор бўлади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана камчинлари билан саккиз юз мартадан саваланади.

13

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Кимки хонаки итни уриб ўлдирса, у қандай жазога гирифтор бўлади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана камчинлари билан етти юз мартадан саваланади.

14

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Кимки дайди итни уриб ўлдирса, у қандай жазога гирифтор бўлади?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана камчинлари билан олти юз мартадан саваланади.

ЎН БЕШИНЧИ ФАРГАРА

5

моғига тикилиб қолса, ёки қайноқ хўрак унинг тил ва оғзини куйдириб, оқибатда ит нобуд бўлса, бундай кишининг гуноҳи пишавтану, яъни арзон ўлимдир.

Учинчи, кимки бўғоз итни урса, ёхуд қувиб, ёхуд қичқириб, оёқ-қўллари билан унга таҳдид солиб кўрқитса.

6

Агар ўша бўғоз ит бирор чуқурга, чоҳга, жарликка, дарё ёхуд анҳорга йиқилиб, шикаст топса ва ниҳоят ўлса, гуноҳкорнинг амали пишавтану, яъни арзон ўлимдир.

7

Тўртинчи, қай бир эр ҳайз кўрган хотин билан — хоҳ табиий, хоҳ нотабиий бўлсин — алоқа қилса, унинг гуноҳи пишавтану, яъни арзон ўлимдир.

Бешинчи, қай бир эр қорнида боласи бор хотин билан алоқа қилса" — кўксига сут хоҳ келган, хоҳ келмаган бўлсин.

Хотинга шикаст етса ва нобуд бўлса, /ўл^F им^{ир}! гуноҳкор эрнинг амали пишавтану бўлиб,

Иккинчи бўлим

9

Агар бир эр балоғатга етган қиз ёхуд жувон билан — хоҳ турмушга чиққан, хоҳ чиқмаган бўлсин — алоқа қилса ва ўша қиз ё жувон ҳомиладор бўлгач, одамлардан номус қилиб, сув ва гиёҳлар билан ўзида ғайритабиий ҳайз ҳосил қилса.**

10

Агар ўша қиз ё жувон номусдан ўзида ғайриодатий ҳайз ҳосил қилса, гуноҳ унинг гарданидадир.

11

Агар бир эр балоғатга етган қиз ёхуд жувон билан — хоҳ турмушга чиққан, хоҳ чиқмаган бўлсин — алоқа қилса ва ўша қиз ё жувон ҳомиладор бўлгач, одамлардан номус қилиб, тириклик меваси бўлмиш бачадонидаги бир парча гўштни нобуд қилса.

12

Агар ўша аёл одамлардан номус қилиб бачадонидаги тириклик мевасини

нобуд қилса, одам ўлдириш гуноҳи аёл ва эрнинг гарданидадир. Улар ошкора қатл этиладилар.

13

Агар бир эр балоғатга етган қиз ёхуд жувон билан — хоҳ турмушга чиққан, хоҳ чиқмаган бўлсин — алоқа қилса ва қиз ё жувон ундан ҳомиладор бўлгач, эрга деса: «Сен мени ҳомиладор қилдинг!» Эр унга жавобан: «Бир қария кампирни кидириб топ. Токи у ҳомилангни туширсин!» деса.

14

... Ва қиз ё жувон қария кампирнинг ҳузурига йўл олса ва кампирга қорнидаги ҳомилани туширмоқни буюрса. Қария банга¹⁰⁰, шайита¹⁰¹, гнон¹⁰², фраспота¹⁰³ ва бошқа дорилар ёрдамида болани тушириб берса-да, эр унга деса: «Тириклигинг мевасини олисларга элтиб ташла!». Қиз ё жувон тириклик мевасини узоқларга элтиб ташласа, бу гуноҳнинг юки ҳар уччовининг гарданида: эр, аёл, қария кампир.

Учинчи бўлим

15

Агар бир эр балоғатга етган қиз ёхуд жувон билан — хоҳ турмушга чиққан, хоҳ чиқмаган бўлсин — алоқа қилса ва қиз ё жувон ундан ҳомиладор бўлса, то гўдак дунёга келгунга қадар эр ўша қиз ё жувонни ўз қарамоғига олмоғи керак.

16

Агар борди-ю эр аёлни етарлича ҳимоя қилолмаса ва гўдакка шикаст етса, бундай эрнинг жазоси ошкора ўлимдир.

17

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Вақт[^]соати етиб, аёл йўлда кўз ёрса, маздапарастлардан ким уни ўз қарамоғига олади?

18

— Агар бир эр балоғатга етган қиз ёхуд жувон билан — хоҳ турмушга чиққан, хоҳ чиқмаган бўлсин — алоқа қилса ва қиз ё жувон ундан ҳомиладор бўлса, то гўдак дунёга келгунга қадар эр ўша қиз ё жувонни ўз қарамоғига олмоғи керак.

* Аёл қорнидаги гўдак тўрт ою ўн кунлик бўлса. Зеро, худди шу муддатда гўдак шаклланиб, вужудига руҳ инган бўлади.

** Бу пишавтану амалидир. Бу гуноҳ устига гуноҳдир. Унинг биринчи гуноҳи — алдашларига ижозат бергани. Борди-ю зўрланган бўлса, эр уни бу номусдан қутқариш учун қуйидагича йўл тутати. Эр аёлнинг бутун ахли оиласини йиғиб, дейди: «Бу хотиннинг қорнида менинг болам бор. Мен бу ишдан хурсандман». Улар эса шундай жавоб қилишлари жоиз: «Биз бунга биланмиз ва шодмизки, шармандалиқ ўртадан кўтарилади...»

— Агар ўз ҳимояси остига олмаса...*

— Уни ўз ҳимоясига олмоқ ҳар бир ашаван эрнинг бурчидир. Ҳомиладор ким бўлмасин — икки оёқлими, тўрт туёқлими, хоҳ аёл, хоҳ урғочи итми — ашаван ҳимоя қилади.

20

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Урғочи кўшпак йўл устида болаласа, маздапарастлардан ким уни тарбият қилиши лозим?

21

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Ўша итга уйи ҳаммадан кўра яқинроқ бўлган маздапараст ҳомиладор ит тукқунича ва тукқанидан кейин унинг кучукларини ҳам парвариш қилиши лозим бўлади.

22

Агар ўша маздапараст керагича ҳомилали урғочи кўшпакни парвариш қилмаса ва оқибатда кучукваччаларга шикаст етса, унинг жазоси ошкора ўлимдир.

23

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Урғочи кўшпак вақт[^]соати етиб тевахонада тугса, маздапарастлардан ким уни парвариш қилиши керак?

24

— Ўша тевахонани қурган ёхуд тевахона тасарруфида бўлган кимса ҳомиладор кўшпак тукқунича ва тукқанидан кейин унинг кучукларини ҳам парвариш қилиши лозим бўлади.

25

Агар ўша кимса ҳомилали урғочи кўшпакни керагича парвариш қилмаса ва оқибатда кучукваччаларга шикаст етса, унинг жазоси ошкора ўлимдир.

26

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Урғочи вақт[^]соати етиб от охурида тугса, маздапарастлардан ким уни парвариш қилиши керак?

27

Аҳура Мазда жавоб берди:

— От охурини қурган ёхуд охур тасарруфида бўлган кимса ҳомиладор кўшпак тукқунича ва тукқанидан кейин унинг кучукларини ҳам парвариш қилиши лозим бўлади.

28

Агар ўша кимса ҳомилали урғочи кўшпакни етарлича парвариш қилмаса ва оқибатда кучукваччаларга шикаст етса, унинг жазоси ошкора ўлимдир.

29

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Ҳомилали урғочи кўшпак вақт[^]соати етиб сигир охурида тугса, маздапарастлардан ким уни парвариш қилиши керак?

30

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Сигир охурини қурган, ёхуд охур тасарруфида бўлган кимса ҳомилали кўшпак тукқунича ва тукқанидан кейин унинг болаларини ҳам парвариш қилиши лозим бўлади.

31

Агар ўша кимса ҳомилали урғочи кўшпакни етарлича парвариш қилмаса ва оқибатда болаларга шикаст етса, унинг жазоси ошкора ўлимдир.

32

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Урғочи кўшпак вақт[^]соати етиб, қўй қўтониде болаласа, маздапарастлардан ким уни парвариш қилиши керак?

33

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Қўй қўтонини қурган ёхуд қўтон тасарруфида бўлган кимса ҳомилали кўшпак тукқунича ва тукқанидан кейин унинг болаларини ҳам парвариш қилиши лозим бўлади.

* Сатрнинг колган қисми ўчиб кетган. Кўйлаб тадқиқотчилар сатр давомида 16-банддан фойдаланганлар.

Агар ўша кимса ҳомилали кўшпакни етарлича парвариш қилмаса ва натижада кучукваччаларга зарар етса, унинг жазоси ошқора ўлимдир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Ҳомилали кўшпак вақт-соати етиб, уй девори устида болаласа, маздапарастлардан ким уни парвариш қилиши керак?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Уша деворни тиклаган ёхуд девор тасарруфида бўлган кимса ҳомилали кўшпак туққунича ва туққанидан кейин унинг кучукваччаларини ҳам парвариш қилиши лозим бўлади.

Агар ўша кимса ҳомилали кўшпакни етарлича парвариш қилмаса ва оқибатда кучукларга шикаст етса, унинг жазоси ошқора ўлимдир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Ҳомилали кўшпак вақт-соати етиб, бир чуқурликда болаласа, маздапарастлардан ким уни парвариш қилиши керак?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Уша чуқурни қовлаган кимса ҳомилали кўшпак туққунича ва туққанидан кейин болаларини ҳам парвариш қилиши лозим бўлади.

Агар ўша кимса ҳомилали кўшпакни етарлича парвариш қилмаса ва оқибатда кучукларга шикаст етса, унинг жазоси ошқора ўлимдир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Ҳомилали кўшпак вақт-соати етиб, яйлов ёхуд экинзорда болаласа, маздапарастлардан ким уни парвариш қилиши керак?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Ўша яйлов ёхуд экинзор тасарруфида бўлган кимса ҳомилали кўшпак туққунга довур ва туққанидан кейин болаларини ҳам парвариш қилиши лозим бўлади.

У хайрихоҳлик ва меҳрибонлик билан итни шох-шабба ва дарахт барглари устига ётқизиб қўйиши керак, токи жонивор орому осуда яшасин.

Кўшпакнинг болалари улғайиб, ўзларини эшлаб кетгунларига қадар уларни парвариш қилиш ҳам ўша кимсанинг зиммасидадир.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Итлар қачон ўз ҳолларича яшашлари мумкин?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Итлар ўн тўрт хонадон гирдида чопа олгулик ҳолатига келганларидан сўнг, хоҳ саратон, хоҳ қаҳратон бўлсин ўз бошларича яшайверадилар.

Ахура Мазданинг ўғлини Озар^{10M} бир аёлни асрагани каби бир ҳомилали кўшпакни ҳам парвариш қилади.*

Тўртинчи бўлим

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Маздапарастлар асл зотли кўшпак олмоқчи бўлсалар урғочи кўшпакни қандай йўл билан қочирадилар?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Қўй кўтонига яқин ерда бир чуқур қазадилар: қаттиқ ерда тизза бўйи, юмшоқ ерда белга довур.

* Ҳомилали аёлни дард тутган паллада гўдакни турли девлар шарридан асраш мақсадида буюк гулхан ёққанлар.

Маздапарастлар дастлаб ургочи кўшпакни болалар ва Ахура Мазданинг ўғлони — оловдан йироқ бир ерда сақлашади.* Сўнг то уч нафар ит келиб кетмакел унга кўшилгунга қадар назорат қилиб турадилар. Шундан кейин ҳар уч ит бири-бири билан алоқа қилиб кўймаслиги учун алоҳида-алоҳида тутиб турилади.

Уч нафар кўшпак билан кўшилган ургочи кўшпак ҳомилали бўлиб, кўкси

сутга тўлади ва асл кучукваччани дунёга келтиради.

— Уч нафар нар кўшпакка кўшилиб ҳомиладор бўлган кўшпакни калтаклаган одамга қандай жазо берилади.

Ахура Мазда жавоб берди:

— Аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан етти юз маргадан саваланади.

ўн ОЛТИНЧИ ФАРГАРД

Биринчи бўлим

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Маздапарастлар оиласида бир аёл хоҳ табиий, хоҳ ғайритабиий ҳолатда ҳайз кўрса, улар нима иш қилишлари керак?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Унинг йўли** ҳар нечук гул ва буталардан пок қилинади.*** Ва у яшайдиган ерга қуруқ туپроқ сепилади.**** Унинг учун алоҳида бино тикланади.***** Бино, одатдаги бинолардан баланд бўлади, зеро ҳайз кўрган аёлнинг назари оловга тушмаслиги керак.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Оловдан нечоғли ва сувдан нечоғли олис бўлмоғи керак?

Барсам дасталаридан қанчалик узокда?

Ашаван эрдан нечоғли олисда?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Оловдан ўн беш одим олисда.

— Сувдан ўн беш одим олисда.

— Барсам дасталаридан ўн беш одим олисда.

— Ашаван эрдан уч одим олисда.

— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Хоҳ табиий, хоҳ ғайритабиий ҳолатда бўлсин, ҳайз кўрган аёлга хўрак элтган кимса ундан нечоғли олис турмоғи керак?

Ахура Мазда жавоб берди:

— Хоҳ табиий, хоҳ ғайритабиий ҳолатда бўлсин, ҳайз кўрган аёлга хўрак элтган кимса ундан уч одим олисда бўлиши керак.

Нечук идишда унга хўрак элтмоқлари мумкин? Нечук идишда унга нон элтмоқлари мумкин?

— Қалай, қулом ёхуд камбаҳо идишларда?*****

— Ҳайз кўрган аёлга қанча хўрак ва қанча нон бериш керак?

* Болаларга ва оловга озор етказмаслиги учун.

** Ҳайз кўрган аёл олиб ўтиладиган йўл.

*** Аёл гул ва буталарга тегиб кетиб, уларни булғамаслиги керак.

**** Аёл ерга тегиб, уни булғамаслиги учун қуруқ туپроқ сепилади.

***** Ҳайз кўрган аёл нопоклик даврида яшайдиган бино.

***** Нопок шахс оловга яқин келиши, унга қарашни мутлақо мумкин эмас.

***** Хўрак пўлат чўмичларда сузилиб, муайян масофадан узатилади. Сопол идишлар булганса, уни поклаб бўлмайди. Аммо пўлат идишларни поклаш мумкин.

— Ҳайз кўрган аёл зиёда куч-қувват олмаслиги учун икки динор миқдорида нон ва бир динор миқдорида таом* бермоқлари лозим.

Агар ўша аёл билан бирор гўдак учрашган бўлса, дастлаб унинг қўлларини, сўнгра бутун танасини ювиш жоиз бўлади.**

Ҳайз кўрган аёлнинг қони уч кеча-кундуз давомида ҳам тўхтамаса, у махсус бинода тўртинчи кун ҳам туради.

Ҳайз кўрган аёлнинг қони тўрт кеча-кундуз давомида ҳам тўхтамаса, у махсус бинода бешинчи кун ҳам туради.

9

Ҳайз кўрган аёлнинг қони беш кеча-кундуз давомида ҳам тўхтамаса, у махсус бинода олтинчи кун ҳам туради.

Ҳайз кўрган аёлнинг қони олти кеча-кундуз давомида ҳам тўхтамаса, у махсус бинода еттинчи кун ҳам туради.

10

Ҳайз кўрган аёлнинг қони етти кеча-кундуз давомида ҳам тўхтамаса, у махсус бинода саккизинчи кун ҳам туради.

Ҳайз кўрган аёлнинг қони саккиз кеча-кундуз давомида ҳам тўхтамаса, у махсус бинода тўккизинчи кун ҳам туради.

11

Ҳайз кўрган аёлнинг қони тўккиз кеча-кундуз давомида ҳам тўхтамаса, бу девпарастрларнинг ўз ҳамжинслари учун ҳозирлаган тантанасининг белгисидир.

Иккинчи бўлим

Маздапарастлар унинг йўлини гул ва ниҳоллардан поклашлари керак.

Улар учта чуқурлик қазилари, икки чуқурлик бошида аёлни кумиз билан, учинчи чуқурлик тепасида сув билан ювинтиришлари лозим.

Маздапарастлар шу зайл ҳайз кўрган аёл жисмидаги аҳриманий храфсастрларни ўлдирдилар.

Учинчи бўлим

13

— Агар бирор маздапараст хоҳ табиий, хоҳ ғайритабиий ҳолатда ҳайз кўрган аёл қонини тўхтатмоқчи бўлса, унинг жазоси нечукдир?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Унинг амали пишавтану бўлиб, арзон ўлимдир, жазоси — аспаҳих-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан йигирма мартадан саваланади.

14

— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Кимки қайта-қайта огоҳлангирилишига қарамай хоҳ табиий, хоҳ ғайритабиий ҳолатда бўлсин, ҳайз кўрган аёл билан алоқа қилса унинг жазоси нима?

15

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Агар у ҳайз кўрган аёл билан илк марта алоқа қилса, аспаҳих-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан ўттиз мартадан саваланади.

Агар у ҳайз кўрган аёл билан иккинчи марта алоқа қилса, аспаҳих-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан эллик мартадан саваланади.

Агар у ҳайз кўрган аёл билан учинчи марта алоқа қилса, аспаҳих-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан етмиш мартадан саваланади.

16

Агар у ҳайз кўрган аёл билан тўртинчи марта алоқа қилса, аёлнинг танини энгилбош устидан қучоқласа ва болдирларига чеврилмасдан чирмапса жазоси нечукдир?

* Динор бир юз бештадан бир юз саксон бештага довур бугдой донаси ваъна тенглаштирилган. Аёлга тўрт кеча-кундуз давомида қон кетиши авж олмаслиги ва унинг вужудига жойлашиб олган аҳриманий кучлар голиб келмаслиги учун гўштлик таом берилмаган.

** Борди-ю аёлнинг эмизикли гўдаги бўлса. Умуман, ҳар қандай бола ҳам, албатта, одатдаги расм-русум билан ювилиб покланади.

Ахура Мазда жавоб берди:
— Аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана
кам^инлари билан тўксон маргадан савана-
ланади.

17

Хоҳ табиий, хоҳ гайритабиий ҳолатда бўлсин, ҳайз кўрган аёл билан алоқа қилишга киришган кишининг гуноҳи ўзининг жигар қонидан яралган ва «найза»* туфайли ҳалок бўлган фарзандини қуйдириб, қуқунини оловга сочган билан баробардир.**

18

Жамийки бу гуноҳларнинг жисмига дуруж деви йўл тутгандир ва Ҳақиқат ҳаками уларни хор этмишдир. Ҳақиқат ҳаками хор этган кимсаларнинг боши Яратганнинг ҳузурида эгикдир. Яратган ҳузурида бош эгиб турган бу гуноҳкорлар ашаван номига иснод келтирдилар ва уларнинг мукофоти ўлимдир.

ЎН ЕТТИНЧИ ФАРГАРЛ

Биринчи бўлим

1

Зардушт Ахура Маздадан сўради:
— Эй, Ахура Мазда! Эй, коинот нури!
Эй, оламларни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Одамларнинг девларни хушнуд ва сарафроз қиладиган энг қабиҳ ва ашаддий гуноҳлари нималардан иборат?

2

Ахура Мазда жавоб берди:
— Кимки соч тараса ёхуд уни олса, ёхуд тирноғини олгач, уни ҳеч қандай расм-русумсиз бирор чуқурга ё ковакка тўкиб юборса, бу қабиҳ амал девларни дуо билан олқишлаб, қучлантирган, нусрат бахш этган билан баробардир.***

3

Диний русум ва маросимларга эътиборсизлик оқибатида ер юзида девларнинг хуружи авж олади.

Диний русум ва маросимларга эътиборсизлик оқибатида одамлар бит деб атовчи храфсастралар, экинзорларда

бугдойларни егувчи ҳашаротлар, уйларда либосларни кемирувчи махлуклар ер юзини босиб кетади.

4

Эй, Зардушт!

Қачонки сочингга тароқ солсанг ёхуд уни қиртишласанг, ё тирноқ олсанг тандан жудо бўлган ўша соч ва тирноқларни ашаван эрдан ўн одим олисга, оловдан йигирма одим олисга, сувдан ўттиз одим олисга ва барсам дасталаридан эллик одим олисга элтиб бор.

5

Шундан кейин қаттиқ ерда ўн бармоқ ҳажмида, мулойим ерда ўн икки бармоқ ҳажмида чуқур қаз; ўша соч ва тирноқларни унинг тубига ташлаб юбор-да энг улуг ва энг нажотбахш ушбу дуони зикр қил.

Дуонинг мазмуни қуйидагича:

Одамзот «кичик олам» («олами сагир», «жаҳони кўчак»)дир. Унинг ву-жудидаги ҳар бир унсур табиатда ҳам

* Бир ақидага кўра гўё қандайдир пайгамбарнинг номи. Бошқа бир ақидага кўра «найза билан ўлдирилган» маъносини ифодалайди.

** Бу икки қабиҳ гуноҳ баробар эмас. Аммо ҳеч бири яхши эмас. Маълумки, мурдор қуйдиргувчилар учун ўлимдан бошқа товон тўланмайди.

*** Тандан жудо бўлган ҳар бир нарса мурдор ҳисобланади; у девлар тасарруфига тушгач, нопоклик ва ўлим келтиради. Бинобарин, тандан кесиб олинган соч ё тирноқ ўз-ўзидан Аҳриманнинг мулкига айланади. Шунинг учун лозим бўлган расм-русумлар ёрдамида уларни соч ва тирноқлар ичидан худди ўлик тандан ҳайдаб солгандек қувмоқ лозим. Тандан жудо қилинган ҳар бир аъзони поклаш учун ҳам одатдаги покланиш маросими ўтказилса мурдор девлари замин қаърларига чекинадилар. Ассо-тиршунослар ушбу фарғарлдаги воқеаларга баҳо берарканлар соч ва тирноқ билан боғлиқ ҳодисаларни инсоният ҳаёти ибтидо-сидаги хурофотпарастлик дейдилар. Фақат, Ҳиндистон ё Шарқда эмас, балки бутун ер юзида яшовчи қўлаб халқлар эътиқоди-га кўра, олинган соч ва тирноқлар девларга катта қудрат бахш этаркан. Болтик бўйида яшовчи эстонлар тирноқ парчаларини ерга тушишига сира изн бермайдилар. Уларнинг ақидасига кўра, иблис уларни териб олади-да ўз қалпогининг гардишига ўрната-ди ва одамларга захмат етказишда ундан катта куч олади.

мавжуд. Ўлимдан сўнг яна ўша табиатдаги унсурларга қайтиш қилади. Растохез — киёмат рўй берганда сўнгаклари тупрокдан, кони сувдан, сочлари гиёҳлардан, тириклиги оловдан қайтиб келади.*

6

Сўнг пўлат пичоқда ўша чуқур гирдига уч, олти ё тўққиз доира шаклини солда энг улуг ва энг нажотбахш дуоларни кирот қил...

9

Сўнг ушбу дуони тилга ол:
«Эй, Ашв звашта¹⁰⁵ қуши!

Бу ёққа бок! Бунда сенинг тирноқларинг бор. Улар мазандарий¹⁰⁶ — девлар билан қурашганингда шояд сенга найза, ханжар, ўқ ва палахмон тоши бўлмай.

10

Агар тирноқлар Ашв звашта қушига тортиқ қилинмаса, улар девлар илкида найза, ханжар, ўқ ва палахмон тошига айланади.

ЎН САККИЗИНЧИ ФАРГАРД

Биринчи бўлим

1

Ахура Мазда шундай деди:
— Эй, Ашаван Зардушт!

Кимки оғзига паном¹⁰⁷ боғласа-да динини асраш учун бел боғламаса ва «мен — отурбон — дин ҳомийсиман» деса, билгилки, у каззобдир.**

— Эй, Ашаван Зардушт!

Сен уни отурбон — дин ҳомийси дема.

Ахура Мазда шундай деб жавоб берди.

2

Кимки храфстра (зарарқунанда хашпарт)ларни қўлга олса-ю, бироқ динни асрамоқ учун бел боғламаса ва: «мен — отурбон — дин ҳомийсиман» деса, билгилки, у каззобдир.

Эй, Ашаван Зардушт!

Сен уни отурбон — дин ҳомийси дема!

Шундай ваъз қилди Ахура Мазда.

3

Кимда-ким барсам дастасини қўлида тутсаю, дин ишларига бел боғламаса ва аммо деса: «Мен — отурбон — дин ҳомийсиман!» Билгилки, у каззобдир.

Эй, Ашаван Зардушт!

Сен уни отурбон деб билма.

Шундай нутқ ийрод қилди Ахура-Мазда.

4

Кимда-ким «аптра майря»¹⁰⁸ни ишга солса-да, дин ишларига бел боғламаса ва аммо деса: «Мен — отурбон — дин ҳомийсиман!» Билгилки, у каззобдир.

Эй, Ашаван Зардушт!

Сен уни отурбон деб атама.

Шундай деди Ахура Мазда.

5

Кимда-ким тулоний тунларда мурдадек ухласа, ясна ва гоҳларни куйламаса; гуфтор ва кирдориди субут бўлмаса; ҳаргиз ўрганмаса ва ўргатмаса-да абадий ҳаётни орзу қилиб деса: «Мен — отурбон — дин ҳомийсиман!»

Билгилки, у каззобдир.

Эй, Ашаван Зардушт!

Сен уни отурбон деб билма.

Шундай деди Ахура Мазда.

6

Эй, Ашаван Зардушт!

Сен шундай одамни отурбон — дин ҳомийси дегилки, у тулоний тунларда ху-

* Ушбу гоёт қадимий назария дунёнинг бир қатор халқларида эътиқодга айланган. Жумладан, ушбу фикрни қадимги хинд, юнон, скандинав халқларида ҳам кузатиш мумкин.

** Ушбу бандда қўланилган «боғламоқ» сўзи қураш тушган пайтдаги бел боғламоққа ишора. (Шу фаргарднинг 54-банди). Бинобарин, бу иборанинг мукамал маъноси куйидагича: «дин учун бел боғламаслик — қураш учун бел боғламаслик». Ёхуд: «Динга бел боғламоқ — қурашга бел боғламоқ».

дованд розилигини топиш учун қоим бўлсин-да одамий зоти нечук йўл билан сирот кўприги — чийнавдул қошига очик кўнгил ва шукуҳ билан келиб, Ашаҳ — Ҳақиқат олами, биҳишти жовидонадан муждалар топишини андиша килсин.

7

Эй, Зардушт! Эй, солиҳ амалли!
Мендан сўра! Мендан иста!

Мен барча яралмишлардан яхшироқ бўлган яратгувчиман. Мен ҳаммадан ҳам донишмандроқман. Ҳар нечук муаммо ва жумбоқларни ҳал қилишга қодир зотман!

Мендан сўра. Мендан иста — Сенга шу яхшироқдир. Сенга бу шодлик бағишлагувчидир.

8

Зардушт Ахура Маздадан сўради:
— Эй, оламни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Не нарса маришана¹⁰⁹ — пинҳон руҳли сиж¹¹⁰ — девнинг қудратини зиёда қиладиди?

9

Ахура Мазда жавоб берди:
— Нодуруст билим ўргатувчи ва одамларни гумроҳ қилгувчи ашмуғларнинг кирдори.

Уч йил муттасил белбоғ боғламаган, гоҳларни қуйламаган ва сув илоҳаси шаънига ҳамду шукроналар келтирмаган кимсалар.

10

Дўзахга гирифторларни озод қилганлар. Уларнинг бу кирдори бир эрнинг терисини тириклайин шилиб, бошини танасидан жудо қилган билан баробардир.

11

Бир нафар тубан ношаван ашмуғ шаънига айтилган офаринлар ўша офарингўйнинг оғзидан нари боролмайди.

Икки нафар тубан ношаван ашмуғ шаънига айтилган офаринлар ўша маддоҳнинг забонидан нарига боролмайди.

Уч нафарга офарин айтган фойдасиз-Дир.

Тўрт нафарга офарин айтган маддоҳнинг мадҳи ўзига нафратдан ўзга нарса эмас.

12

Кимда-ким тубан ношаван ашмуғга ҳавм шираси ёхуд миязда¹¹¹ тортиқ қилса, унинг ушбу кирдори минг-минг суворий маздаларастлар шаҳрига тажовуз қилиб, уларни тиг дамидан ўтқариб, пода ва йилқиларини талон-тарож қилган билан баробардир.

Иккинчи бўлим

13

— Эй, Зардушт! Эй, солиҳ амалли!
Мендан сўра! Мендан иста!
Мен барча яралмишлардан яхшироқ бўлган Яратгувчиман. Мен ҳаммадан ҳам донишмандроқман. Ҳар нечук муаммо ва жумбоқларни ҳал қилишга қодир Зотман!
Мендан иста! Мендан сўра — Сенга шу яхшироқдир. Сенга бу шодмонлик бағишлагувчидир.

14

Зардушт Ахура Маздадан сўради:
— Бутун вужуди илоҳий калом — мансаралар билан қуролланган қудратли илоҳ Сурушнинг сравапаваризи¹¹² ким?

15

Ахура Мазда жавоб берди:
— Эй, Ашаван Зардушт!
У правдарш¹¹³ қушидир. Бадзабонлар уни каҳрактос¹¹⁴, деб атайдилар. Бу қуш — бомдод маҳали эрта тонгда шундай бонг Уради:

16

— Эй, инсонлар!
Оёққа қалқинг! Девларни итқитиб ташлагувчи энг гўзал Ашаҳ — Ҳақиқатни васф айланг.* Узунқўл Бушасп¹¹⁵ бошингиз устига келади ва эндигина қўз очган бутун маҳлуқлар яна уйқу домига чўқади.

Дев Бушасп инсонларга шундай дейди:
«Ухла! Уйқуга чўм! Ҳали уйғониш фурсати келмади!..»

* Хўрозни «олам ногораси» демишлар. Субҳидам ёрутлиги девларнинг кўзини хира торттирган маҳалда хўрозлар бонг уриб, ёруғликни мадҳ этадилар. Одамлар хўрозларнинг бу фарёдлари девларни қувиб солишига ишонадилар. Ит ва хўроз илоҳ Сурушнинг ер юзиде девларга қарши курашгувчи лашкарларидир.

17

Яна хўроз дейди:

«Ҳаргиз бу учликда сусткашлик қилма: эзгу фикратда, эзгу амалда ва эзгу каломда.

Ушбу ёмон учликдан зинҳор юз бур: Ёмон фикратдан, ёмон амалдан, ёмон каломдан».

18

Туннинг ибтидосида Ахура Мазданинг уғлони Олов хонахудо — юрт соҳибини имдодга чорлайди ва дейди:

19

— Эй, юрт соҳиб!

Ўрнингдан қузғол. Белингни сириб боғла. Энгил-бош кий. Қўлларингни ювгил, сўнгра утин ола менинг хузуримга ошиқ!

Дев яратган аҳриманий Оз¹⁶ менинг борлигим билан муҳораба қилиб, сўндирмасдан бурун пок қўлларингда покиза ўтинлар қалаб, мени алангалатгил.*

20

Туннинг иккинчи ярмида Ахура Мазданинг уғлони — Олов қўшчини имдодга чорлайди ва дейди:

21

— Эй, қўшчи!

Ўрнингдан қузғол. Белингни сириб боғла. Энгил-бош кий. Қўлларингни ювгил, сунгра утин ола менинг хузуримга ошиқ!

Дев яратган аҳриманий Оз менинг жисмим билан олишиб, сўндирмасдан бурун пок қўлларингда покиза ўтинлар қалаб, мени алангалатгил!

22

Туннинг учинчи ярмида Ахура Мазданинг ўғлони Олов порсо Сурушни имдодга чорлайди ва дейди:

— Эй, порсо! Эй, кудратли Суруш!

Хузуримга ошиқ. Девзод Оз менинг вужудим билан курашиб, сўндирмасидан бурун одамлардан бири пок қўлларида покиза ўтинлар қалаб, мени алангалатсин!

23

Шундан сўнг, порсо Суруш бадзабон мардумлар қаҳрактос деб атагувчи правдарш қўштини уйғотиб юборади. Қўш ба-

ланд товушда субҳ ёвуқ келганидан одамларни огоҳ этиб, бонг уради:

24

— Эй, инсонлар!

Оёққа қалқинг! Девларни итқитиб ташлагувчи энг гўзал Апах — Ҳақиқатни васф айланг. Даста дароз Бушасп бошингиз устига келади ва эндигина уйғона бошлаган махлуқот яна уйқуга чўмади.

Дев Бушасп инсонларга шундай дейди:

«Ухла! Уйқуга чўм! Ҳали уйғониб фурсати етмади!..»

25

Хўроз яна дейди:

— Ҳаргиз бу учликда сусткашлик қилма: эзгу фикратда, эзгу амалда ва эзгу каломда.

Ушбу қабиҳ учликдан зинҳор юз бур: ёмон фикратдан, ёмон амалдан, ёмон каломдан!..

26

Шу он ёстикдошлар бир-бировларига дейдилар:

— Қўзғолайлик. Хўроз бизни чорлапти.

Бу ҳар иккидан ким даставвал ўрнидан қўзғолса, биҳишпта муяссар бўлади.

Бу ҳар икковдан ким даставвал пок қўлларда покиза ўтинни Ахура Мазданинг ўғлони Оловнинг хузурига элтса, Олов ундан хушнуд бўлади, ундан сира газабланмайди. Ниманики истаса муҳайё айлайди ва унинг ҳақкига шундай дуолар қилади.

27

Сигирларинг подаси зиёда бўлсин ва қўшлаб фарзандлардан баҳраманд бўлгин!

Сенинг андиша ва зийраклигинг афзун бўлсин!

Рухинг ҳамиша ҳаракатда ва ҳаёт бўлсин!

Тирикликнинг бутун тунлари сенга шодмонлик, баланд ва хуш руҳ бахш этсин!

Будир — Оловнинг дуолари. Будир покиза ўтинни ашаванларча Олов хузурига олиб келиб, уни аланга олдирган бир марднинг ажри.

28

Кимда-ким меҳрибонлик ва парҳезкорлик билан менинг правдарш қўшимдан

* Маздапараст уйқудан қўшшни баробарида, даставвал белини маҳкам сириб, қўлларини ювиб, поклагач оловга ўтин қалабди лозим.

бир жуфтни — хўроз ва мокиёни — ашаван эрга тортиқ қилса, юз устунли, минг ўқли, ўн минг улкан панжарали ва ўн минг даричали уйни унга ҳади қилган билан баробардир.

29

Кимда-ким менинг правдарш қушим тенги гўштни бир ашаван эрга тортиқ қилса, мен — Ахура Мазданинг ундан ҳеч сўровим йўқдир ва у яккаш биҳишга дохил бўлади.

Учинчи бўлим

30

Гурзи тутган порсо Суруш дуруждан сўради:

— Эй, бахти қаро, тубан дуруж!

Сен бу моддий оламда танҳоликда бирор нар билан қўшилсанг, юкли бўласанми?

31

Шунда найрангбоз дев дуруж жавоб берди:

— Эй, порсо! Эй, қудратли Суруш!

Йўқ. Мен бу жисмоний оламда ёлғизликда бирор нар билан қўшилсам ҳам юкли бўлмайман.

32

Тўрт тоифа нар меникидир. Ўшалар мени бошқа нарлар модаларини ҳомиладор қилгани каби юкли қила оладилар.

33

Гурзи тутган порсо Суруш дуруждан сўради:

— Эй, бахти қаро, тубан дуруж!

Кимдир ўша нарларнинг дастлабкиси?

34

Шунда найрангбоз дев дуруж жавоб берди:

— Эй, порсо! Эй, қудратли Суруш!

Менинг бирламчи нар жуфтим бир ашаван эр уйига кириб, унинг қимматбаҳо ганжидан бир оз сўраган чоғда бермаган кимсадир.

35

Худди шундай одам бошқа нарлар ўз модаларини қандай ҳомилали қилсалар, ўшандай мени юкли қила олади.

36

Гурзи тутган порсо Суруш дуруждан сўради:

— Эй, бахти қаро, тубан дуруж!

Бу амалнинг товони қандай бўлади?

37

Шунда найрангбоз дев дуруж жавоб берди:

— Эй, порсо! Эй, қудратли Суруш!

Бу амалнинг товони — ўша эр ҳарчанд ҳеч ким ундан сўрамаган чоғда ҳам меҳрибонлик ва парҳезкорлик билан озорқ бўлса-да ўз хазиnasiдаги ганждан бир ашаванга бериш билан тўланади.

38

У ана шу амали билан менинг бачадонимдаги боламни бир чорпо қашқир она қорнидаги гўдакни юлиб олганидек, суғириб кетади.

39

Гурзи тутган порсо Суруш дуруждан сўради:

— Эй, бахти қаро, тубан дуруж!

Кимдир сенинг нарларингнинг иккинчиси?

40

Шунда найрангбоз дев дуруж жавоб берди:

— Менинг иккинчи нарим барча юзларни топтагувчи (барчанинг юзига оёқ қўйгувчи)дир.

41

Худди шундай кимса бошқа барча нарлар ўз модаларини қандай ҳомилали қилсалар, ўшандай мени юкли қила олади.

42

Гурзи тутган порсо Суруш дуруждан сўради:

— Эй, бахти қаро, тубан дуруж!

Бу амалга қандай қилиб товон тўланади?

43

Шунда найрангбоз дев дуруж жавоб берди:

— Эй, порсо! Эй, қудратли Суруш!

Ўша кимса юзни топтаб бўлганидан

сўнг, уч одим масофага олислашгач, уч бор «Ахуна Вора»¹¹⁷, икки марта «Хвамата-танам»¹¹⁸, уч марта «Хухшасрвгимам»¹¹⁵ ва яна бир карра «Ахуна Вора» ва бир бор «Йингҳи хотам»¹²⁰ дуоларини кироат қилиши лозим.

44

У ана шу амали билан менинг бачадо-нимдаги боламни бир чорпо қашқир она қорнидаги гўдакни юлқиб олганидек, суғириб олиб кетади.

45

Гурзи тутган порсо Суруш дуруждан сўради:

— Эй, бахти қаро, тубан дуруж!

Кимдир сенинг нарларингнинг учинчи-си?

46

Шунда найрангбоз дев дуруж жавоб берди:

— Менинг учинчи нарим уйқусида ма-нийси оққан кимсадир.

47

Худди шундай кимса бошқа нарлар ўз модаларини қандай ҳомилали қилсалар, ўшандай мени юкли қила олади.

48

Гурзи тутган порсо Суруш дуруждан сўради:

— Эй, бахти қаро, тубан дуруж!

Бу амалнинг товони қандай бўлади?

49

Шунда найрангбоз дев дуруж жавоб берди:

— Эй, порсо! Эй, қудратли Суруш!

Ўша кимса ўрнидан қўзғолганидан сўнг, уч бор «Ахуна Вора», икки марта «Хвамата-танам», уч марта «Хухшасрвгимам» ва яна бир карра «Ахуна Вора» ва бир бор «Йингҳи хотам» дуоларини кироат қилиши лозим.

50

У ана шу амали билан менинг бачадо-нимдаги боламни бир чорпо қашқир она қорнидаги гўдакни юлқиганидек, суғириб олиб кетади.

51

Шунда уйқусида маний суви тўкилган одам аммосипанд Сипандормаздан сўради:

— Эй, Сипандормаз!

Мен бу одамни сенга топшираман. Сен уни буюк растохез (қиёмат) куни менга қайтиб бер. Уни гоҳлар ва ясналарни биладиган, диногоҳ, муаммоларга ҳозиржавоб, хирадманд ва зийрак бир мард қилиб қайтариб бер.

52

Уни «Оловберди», «Оловқардош», «Оловзод» ёхуд «олов билан боғлиқ мав-жуд неки бўлса, ўша ном билан атагил.*

53

Гурзи тутган порсо Суруш дуруждан сўради:

— Эй, бахти қаро, тубан дуруж!

Кимдир сенинг нарларингнинг тўртин-чиси?

54

Шунда найрангбоз дев дуруж жавоб берди:

— Эй, порсо! Эй, қудратли Суруш!

Менинг тўртинчи нарим — хоҳ эр, хоҳ аёл бўлсин — ўн беш ёшдан сўнг, белбоғ боғламаган ва судра киймаган кимсадир.

55

Тўртинчи одимидан** сўнг биз — дев-лар унинг тил ва миясини чалғитиб таш-лаймиз, шундан сўнг у бутун қудрат би-лан ташлаган одими туфайли Сипандмий-ну оламини вайрон қилмоққа бошлайди; жодугарлар ва гумроҳлар каби тириклик-ни барбод этади.

56

Гурзи тутган порсо Суруш дуруждан сўради:

— Эй, бахти қаро, тубан дуруж!

Бу амалнинг товони нечук тўланади?

57

Шунда найрангбоз дев дуруж жавоб берди:

— Эй, порсо! Эй, қудратли Суруш!

Бундай гуноҳнинг товони йўқдир.

* Қадимий муғлар таълимотига мувофиқ нутфа (маний суви) «кичик одам»дир. Ҳали дунёга келмаган бир тийра узв сана-лади. Ахсарият тадқиқотчиларнинг яқдиллик билан қилган эътирофига кўра, бу «кичик одам» буюк бир мажмуадан узлиб тушган ва гумроҳ бўлган аъзо — мода илоҳ Ормаитийга топширилади. Ормаитий уни гумроҳликдан халос айлаб, ўз жуфтидан бино бўлган фарзанд каби жаҳоннинг буюк қайта бунёди кунига олиб боради.

** Ўн беш ёшдан сўнг маздапарастларнинг махсус белбоғини боғлаб, судра либосини киймаган ҳолатида уч одим ташлаган одам саравушу-чарана камчини билан ўттиз марта саваланади. Тўртинчи одими юкорида қайд қилинганидек, девлар измида бўлади.

ТҮРТИНЧИ ДАFTAR

ЯШТАР

АҲУРА МАЗДА ҚАСИМСИ

(1-яит, Сурмузд яит)

Шод бўлсин Ахура Мазда ва даф бўлсин Аҳриман «энг сазовор ирода Ҳақиқат куюшйиши ила»¹.

Мадх этаман эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амал ила эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амални². Жамий эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амалга багишланаман, жумла ёвуз фикрат, ёвуз калом ва ёвуз амаллардан юз бураман.

Келтирурман сизга, Барҳаёт авлиёлар, фикрат ва каломим, омол ва қудратим, «тирик-лигим вужуди ила» ситойишим ва сизинчим.

Олкишлайман Ҳақиқатни: «Ҳақиқат олий шарофатдир. Мушарраф бўлгай шарофатга улким Ҳақиқати шарофатдир олий» (Уч марта)³.

Ўзимни ёвуз жинслар муҳолифи Ахура таълимотининг тарғиботчиси, Мазданинг зардуштий эҳтиромгуйи дея эътироф этаман\

Ҳақиқат ҳомийси тақводор Ҳавонига — сизинч ва ситойиш, фараҳ ва шараф, Ҳақиқат ҳомийси тақводор Саванҳи ва Всяга — сизинч ва ситойиш, фараҳ ва шараф.⁴

Ҳақиқат ҳомийси тақводор Радитвинога — сизинч ва ситойиш, фараҳ ва шараф. Ҳақиқат ҳомийси тақводор Фрадот⁵Фшу ва Зантумага — сизинч ва ситойиш, фараҳ ва шараф.⁶

Ҳақиқат ҳомийси тақводор Узойиринига — сизинч ва ситойиш, фараҳ ва шараф. Ҳақиқат ҳомийси тақводор Фродот-Вира ва Даҳюмага — сизинч ва ситойиш, фараҳ ва шараф.⁷

Мунаввар, фароғатли Ахура Маздага фараҳмандлик — сизинч ва ситойиш, фараҳ ва шараф.⁸

«Энг яхши Илоҳ каби...» сўз қотди менга мулозим қоҳин...», «Ҳақиқатнинг энг яхши боби янглиг» дея айтсин билгувчи ва инонгувчи⁹.

1

Ахура Маздадан
Сўрди Сипийтмон Зардушт:
«Айтгил менга, Азизлардан Азиз,
Мавжудот даҳрининг парвардигори,
Муқаддас Сўзлардан¹⁰ қай бири
Энг қудратли,
Энг музаффар,
Энг ҳузурбахшдир,
Ва ғояти таъсирлидир бари-баридан¹¹.

2

Нимадир у сарбаланд беҳад,
Нимадир у нажотбахш ғоят,
Ки нест айлар барчадан зиёд
Инс-жинлар ганимлигини?
Нимадир у мулки суғрода
Ҳар нарсадан ўзгувчи хаёл,
Нимадир у мулки суғрода
Энг Покиза руҳ?»¹²

3

Ахура Мазда деди:
«Менинг номимдир у,
Сипийтмон Зардушт,
Муқаддас Барҳаёт номлардан, —
Таборақ ибодат каломларидан
Энг қудратлиси,
Энг музаффари,
Энг ҳузурбахши
Ва ғояти таъсирбахши ҳам.

4

Ғолиблардан ғолиброқдир у
Ва нажотбахш барча нарсадан.
Инсу жинлар душманлигини
Нест қилгувчи ягона ҳам у.
Удир жисму жуд оламида
Ҳар нарсадан ўзгувчи хаёл,
Удир жисму жуд оламида
Энг покиза руҳ!»

14

Менинг исмим — Алдаб бўлмас,
Исмим — Алдовсиз.
Исмим менинг — Пушт-Паноҳдир,
Вайронкор исмим.
Бир ҳамлада маҳв этгувчи
Муктадир исмим.
Борлиқ-олам Халлоқи — мен.
Марҳаматдир исмим менинг,
Шафқатпеша — мен.
Хайркордир — менинг исмим.

15

Мен Амалда Саркордирман,
Ҳақиқатда — Даркордирман,
Кераклидир менинг исмим,
Қудратлидир менинг исмим,
Тавонодир менинг исмим.
Ҳақиқийдир менинг исмим.
Бузруквордир менинг исмим.
Ҳукмдордир менинг исмим,
Зўр Ҳокимдир менинг исмим.
Хирадманддир менинг исмим,
Донишманддир менинг исмим.
Олисларни Кўргувчи — мен,
Бу исмлар бари менинг,

16

Ким бу жидду жад оламида,
Сипийтмон Зардушт,
Жумла менинг номларимни тун-кун ёд
этса,

17

Зикр этса турар чоғи,
Зикр этса ёта,
Боғлаганда камарини
Ёхуд ечганда¹⁷,
Уругидан кетганида,
Юртдан кетганда,
Ёхуд қайтиб келганида ўз ватанига,

18

Ул кимсани маҳв этолмас
На тун, на кундуз
Ғазабкорлар таъқибининг
Ёвуз силоҳи,
На тўқмоғи, на пайкони,
На тиғ, гурзиси,
На сангсорин шиддатлари.

19

Бу йигирма менинг исмим¹⁸
Пушт-Паноҳдир
Барча фиску ҳазёнлардан,
Ҳам ёзугли ҳалокатдан,
Осий қотилдан
Ва марговар каззоблардан,

Анҳра Ману фитнасидан,
Бу исмлар асраб қолар минглаб
эрандек».

20

«Ким асрагай бизни, Мазда,
Айтгил, сенингча?
Мени олам нажоткорин
Сарвари қилгил.
Эзгу ўйли Сраҳоша
Келсин кимга тушган эса
Сенинг назаринг»¹⁹.

21

Олқиш бўлсин Ҳуварнога,
Қавий даст зўрга!
Олқиш Орий Войждага
Мазда берган яхшиликка!
Дот сувларга,
Тиниқ сувли Ордвига ҳам
Олқишлар бўлсин
Ва эзгулик оламига
Бўлсин санолар.

«Энг яхши илоҳ каби...» (Ўн марта).
«Ҳақиқат олий шарофатдир...»
(Ўн марта)²⁰.

22

Биз ибодат бирла дуо қилармиз
Қудратли «Ахуна Вора» ҳаққига,
Суюмли Воҳишга Апах ҳаққига.
Ўлмас Валийларни дуо қилармиз,
Эҳтиром қилармиз Кучу Қувватни,
Қониқиш, Шиддат ва Зафарёбликни.
Ҳокимлик, Ҳуварно ёдимиздадир
Ва таъзим қилармиш муруватпеша
Мунаввар Аҳура Маздага.
«Тоат келтирурмиз шарафли Мазда
Тан олган зотларга топинурмиз биз»²¹.

23

«Энг яхши Илоҳ каби...»
(Икки марта).

Санолар айтурман асли санага,
Санолар айтурман дуолар ҳаққи,
Санолар айтурман шиддат, қудратга,
Аҳура Маздага, саховаткорга.
«Ҳақиқат олий шарофатдир...»

24

Оҳ, Зардушт, асрагил асрлар оша
Вафодор эрларни хоин ёвлардан.
Асрагил ростларни зиён-заҳматдан,
Асрагилки гораг қилмасин улар,
Асрагил илоҳий низом аҳлини,
Бизларни, Барҳаёт Авлиёларни.
Асрагил, энг мўъжаз қурбонликларни
Энг улуг қурбонлик дегувчиларни.²²

Эзгу ўй, ох Зардушт,
Менинг эъжозим.
Энг олий Ҳақиқат —
Эъжозим менинг.
Бу Дилхоҳ Ҳокимлик
Ижодим менинг,
Муқаддас Тақво ҳам
Ижодим менинг.
Тавфиқли зотларга
Нарги оламда
Раҳмат ва Боқийлик
Менинг коримдир,
Ох, Зардушт вафодор!

Онгла ва унутма,
Эй, содиқ Зардушт,
Менинг фикратимга
Богликдир буткул,
«Нечук бу оламнинг яхши бўлмоги»,
«Не кечгай бу олам интиҳосида?»²³

«Минглаб воситалар, туман чоралар»
(Уч марта).

Муқаддас Тақвонинг ихтиёрида.
Муқаддас Тақво-ла вайрон этингиз
Уларнинг тамомий ганимликларин.
Кулогин беркитинг, қўлларин ушланг,
Оёқларин қирқинг, боғланг ўзларин²⁴.

Ох, Мазда тавфиқли,
Каззоб касларни
Айтгил забун қилиб бўлгайми чиндан?
Тақводор каззобни забун айлайди,
Забун айлар каззоб тақводорни ҳам.
Ахура Мазданинг қулоқларига
Ибодат қилгаймиз, зероки улар
Эшитгай раббоний калималарни.
Ахура Мазданинг солим Ақлига
Ибодат қилгаймиз, зеро бу ақл
Эслайди раббоний калималарни.
Ахура Мазданинг забонига-да
Ибодат қилгаймиз, зеро ул забон
Зикр этар раббоний калималарни.
Ушидо ва Ушидарно тоғларига
Ибодат қилгаймиз кеча ва кундуз,
Ибодат қилгаймиз кеча ва кундуз.

Зардушт деди:
²⁵

Муқаддас Тавфиқнинг жуфт кўзи билан
Тилиб ташлангандир аҳли ножинслар.

«Минглаб воситалар, туман чоралар».
Асмо Ҳванванинг — тақводор эрнинг
Қалбига дуою тоат қилармиз,
Ибодат қилгаймиз юкиниб қаттиқ.
Мен тоат келтиргум Мазда атоси —
Тавоно Ҳаокарна шажарига.

Ахура Мазданинг қулоқларига
Ибодат қилгаймиз, зероки улар
Эшитгай раббоний калималарни,
Ахура Мазданинг солим ақлига
Ибодат қилгаймиз, зеро бу ақл
Эслайди раббоний калималарни.
Ахура Мазданинг забонига-да
Ибодат қилгаймиз, зеро ул забон
Зикр этар раббоний калималарни.
Ушидо ва Ушидарно тоғларига
Ибодат қилгаймиз кеча ва кундуз,
Ибодат қилгаймиз кеча ва кундуз,
«Ҳақиқат олий шарофатдир...»

(Уч марта).

«Ва тақводор эрнинг...» сўзлари

билан²⁶.

Муқаддас Тавфиқдан ибтидо топан
Жумла ибтидонинг ардоқлаюрмиз,
Ким улар ҳақиқий ибтидосидир
Ҳақдан бино бўлган тақводорларнинг.
Барча улуглардан улугроқ, мумтоз
Ахура Маздадир раҳбалад, сарвар.
Хунолуд Қаҳрнинг нобуд бўлиши,
Анхра Ману ва Мозон девларин,
Осий каззобларнинг ҳалокати ҳам
Мунаввар Ахура Мазда зафари.
Барҳақу Барҳаёт жамий Валийлар,
Тиштра юлдузи — ёруғ ва бахтли,
Муттакий эрларнинг Муқаддас Рухи
Яратган махлуқот зафари сари.

«Ҳақиқат олий шарофатдир...»
Бахш эт унга бахт ва фирўзлик,
Бахш эт унга соғ-саломат тан,
Бахш айла чўнг бардошли вужуд,
Ул вужудга ғолиб бир имдод.
Бахшида эт тўкис эзгулик,
Наслу насаб бахш эт толели,
Узоқ умр бахш айла унга.
Бахш эт нурдек муттакийларга
Саодатманд ва гўзал ҳаёт²⁷.

«Ҳақиқат олий шарофатдир...»

«Минглаб воситалар, туман
чоралар...» (Уч марта)

«Ҳақиқат олий шарофатдир...»
Мадад бергил, Мазда! (Уч марта)
Эзгулик истовчи ҳимматлиларни
Ва худодод Вартрагнани

Зафар мақомига қилгил мушарраф.
Ромонанинг хуш яйловларин,
Ҳар нарсага қодир Войани
Муқаддас Рух — борлигинг ила
Ҳокимлигин мустаҳкам айла

Ва ҳудудсиз замон ато қил,
Ато қилгил энг узоқ замон.
«Ҳақиқат олий шарофатдир.
Мушарраф булғай шарофатга ул
Ким Ҳақиқати шарофатдир олий»;

АРАШСУРА АНАҲИТА ҚАСИДАСИ

(5-яштн, Ардвисур яштн)

Шод булсин Аҳура Мазда...
Мазда бунёд этган Ардвисура Анаҳитанинг тиник ва тавфиқли сувларига, жумла
Ўсимликларига фарраҳмандлик— сиғинч ва олқиш, фараҳ ва шараф...
«Энг яхши Илоҳ каби...»

Биринчи бўлим

1	Сипийтмон Зардуштга деди Аҳура Мазда: — Сен мен учун Ардвисура Анаҳитани Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт,* Кенг ёйилиб оққувчи ул нажоткор жонни, Иблис қавмин хасми ҳамда мен — Ахуранинг Эътиқод ва иймонига шафеъ хилқатни. Ул муносибким, эҳтиром қилсин ҳамиша Бу жисм даҳри, Вужуд олами. Ул аржумандким, эҳтиром қилсин бардавом Бу жисм олами, Вужуд даҳри. Арта ¹ қутлуглаган ҳислар қўзгагувчини, Арта қутлуглаган пода ҳимоятгарин, Арта қутлуглаган макон, уй-жой ҳомийсин, Арта қутлуглаган ашё пушт-паноҳини, Арта қутлуглаган эл-юрт посбонини.	4	Варқушанинг қирғоқлари қайғуда қолар, Кўкрагида қўпгай ваҳм ичра тўлқинлар, Қачон уларнинг сорига, Қачон улар жонибига елиб келгай Ардвисура Анаҳита. Унингким минг кўрфази бор, Унингким минг шохоби бор, Ҳар бир кўрфаз ўтрусидан, Ҳар бир шохоб ўтрусидан Қирқ кун сургай аргумоғин Бебок чавандоз.
		5	Сувларимнинг бир ирмоғи — бир шохоби Етар етти иқлимга ҳам. Сувларимнинг бир ирмоғи — бир шохоби Қишин-ёзин тинмай оқар. У чинакам шарофатли айлар мени, Ҳам оталар нутфасини, аёл қорнини, Ва оналар кўксини, —
		6	Мен — Аҳура Мазда унинг Яратгувчиси, Парвардигори, Хонадонлар ва кишлоқлар, Вилоятлар, мамлакатлар яшнасин учун, Қўриқлаш учун, Ҳифа-ҳимоят қилмоқ учун Бунёд айладим.
		7	Ва ниҳоят, оҳ Зардушт, у келди биз томон, Ардвисура Анаҳита, Яратгувчи Маздадан келди. Дарҳақиқат, қандай гўзал унинг қўллари, Ошпоқ тулпор сонидан ҳам кучли, шиддатли.
2	У падарлик нутфасини яратгувчидир, У яратгай бу оламда бор аёл жинсин, Туғруқ учун волидалиқ бағр-оғушини. Тўлғоқ дардин осон айлар аёл зотининг, Ҳам муайян вақтда лим-лим сутга тўлдирар Она кўксини.		
3	Қутлуг кадам ҳамда беҳудуд, Узунлиги тенг куррайи замин оралаб Оққан барча дарёларга, барча сувларга, Ҳуқариё чўққисидан улоқиб, баҳри Ворқушага ² етгувчи ўктам.		

* «Сен мен учун Ардвисура Анаҳитани Шарафлагил Сипийтмон Зардушт...» сатрлари билан бошланувчи биринчи банд сўнгигача нақоратдир. Куйида у «1-нақорат» деб белгиланади.

Улуғлиги билан яшнар,
Ғаройбдир оқин ирмоқлари ғоят
Ва юксакдир,
Мудом бир уй билан банд:

8

«Ким шарафлар мени,
Коҳин Заотар сирқитган ва пок айлаган
Ҳавмага ийланган сут билан мени ким ёд
этар?
Мен кимларнинг омолини адо этгумдир?
Эътиқодли ва иймонли кимсаларга
Бағишлайман шодлик, бардам рух!»

Гузаллиги, улуғлиги ҳаққи-ҳурмати,
Тинглангуччи дуо бирлан шарафлагумдир
Арта қутлуғлаган Ардвисурани.
Жумлайи жон сенга ошиқсин,
Ҳам эҳтиром қилсин зиёда,
О, Ардвисура Анаҳита,
Коҳин Заотар сирқитган ва пок айлаган
Ҳавмага ийланган сут билан мени ким ёд
этар?
Мен кимларнинг омолини адо этарман?
Эътиқодли ва иймонли кимсаларга
Бахш этарман шодлик, бардам рух!*

Иккинчи бўлим

10

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сирийтмон Зардушт...»

11

Олдиндаги — аравасин бошқарар унинг,
Ҳам арава тизгинини тутгандир маҳкам,
Учиб борар Ардвисура
Баҳодирлар учун қайгуриб,
Бир ўй билан банддир мудом:
«Ким шарафлар мени?»
(2-нақорат: «Гузаллиги ҳаққи-ҳурмати...»

Учинчи бўлим

12

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сирийтмон Зардушт...»

13

Туртта тулпор қўшилгандир аравасига,
Тўргови ҳам бир тусда — ошпоқ,

Якка зотли, баланд қоматли.
Ўта ёвуз душманлари —
Девлар, инсонлар,
Сехргарлар, афсунгарлар,
Қоропонлик³ ва кавийлик⁴ ҳукмдорлар
Ила жангга
шай.
(2-нақорат: «Гузаллиги ҳаққи-ҳурмати...»)

Тўртинчи бўлим

14

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сирийтмон Зардушт...»

15

У — қудратли, ёруғ, юксак, сарвқомат
Ким сувлари оқиб ётар кеча-қундуз,

Сероблиги рўйи замин узра оққан
Сувларга тенг,
Куч-қуввати тўлиб-тошган,
Мудом олға интилар.

16

(2-нақорат: «Гузаллиги ҳаққи-ҳурма-
ти...»)

Бешинчи бўлим

17

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сирийтмон Зардушт...»

18

Унга қурбонлик келтирди яратгуччи
Аҳура Мазда
Орий Вожа⁵ саҳросида,

* ^банд ҳам нақорат саналади. Қуйида у «2-нақорат» деб белгиланди.

Мушфиқ Доитё⁶ қирғоғида
Ҳавм шарбати ийланган сут билан,
Барсам ва мадад учун ҳозир тил билан,
Фикр, калом, амал билан,
Заотар билан,
Кўп ўринли ваъзлар билан

19

Ва сўради Ахура Мазда:
«Бахш айлагил шундайин омад,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура,
Мен Пурушасп зурриёди ўшал

Зардуштким

Эътиқодманд Артагадир,
Мудом сабоқ бермоқчиман, —

Иймон билан фикр айласин,
Иймон билан сўз сўйласин
Ва иймонга амал қилсин».

20

Бул омадни Ахурага
Бахш айлади Ардвисура Анаҳита.
Сўровчига,
Заотарга назр-ниёз қилғувчига
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
Бахш қилғувчи мудом омад.

21

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

Охтинчи бўлим

22

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сипийтмон, Зардушт...»)

23

Унга қурбонлик келтирди Хушийанха

Парадата⁷,

Хоро⁸ чўққисида —

Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй
Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:

«Бахшида қил шундайин омад,

О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура!

Ким мен ҳоким бўлайин мутлоқ

Барча кишварлар устидан,

Барча девлар ва инсонлар,

Сеҳргарлар, афсунгарлар,

Қоропонлик ва қавийлик

Ҳукмдорлар устидан ҳам,

Кунпаякун айлайин мен

Учдан икки қисмин Мозон девларининг,

Дуруж⁹, Варна¹⁰ малайларин».

24

Бахш айлади унга омад

Ардвисура Анаҳита, —

Сўргувчига,

Заотарга назру ниёз қилғувчига

Ва қурбонлик келтирганга шараф билан

Бахш этғувчи мудом омад.

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

25

(«Сен мен учун Ардвисура Анаҳитани

Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)

26

Унга қурбонлик келтирди Ҳуқариё

чўққиларида

Мунаввар ва мўл-қўл пода соҳиби Йима¹¹.

Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй.

27

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:

«Бахш айлагил шундайин омад,

О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура,

Ким мен ҳоким бўлайин мутлоқ

Барча кишвар — иқлимларга,

Барча девлар ва инсонлар,

Жодугарлар, афсунгарлар,

Қоропонлик ва қавийлик ҳукмдорлар

Устидан ҳам.

Ҳам асрайин ғаддор девлардан

Ашёларни, захираларни,

Ҳосилимиз, подамизни,

Омонлик ва иззатимизни».

28

Бахш айлади унга омад

Ардвисура Анаҳита, —

Сўргувчига,

Заотарга назру ниёз қилғувчига

Ва қурбонлик келтирганга шараф билан

Бахш этғувчи мудом омад.

29

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

Саюсизинчи бўлим

30

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура

Анаҳитани

Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)

31

Унга қурбонлик келтирди уч оғизли Ажи

Даҳока¹²

Боврай¹³ мамлакатаида, —

Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй.

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:
«Бахшида эт шундайин омад,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура,
Куншаякун айлайин мен етти иқлимни».

33

Бул омадни бермади унга
Ардвисура Анаҳита.

34

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

35

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сиийтмон Зардушт...»)

36

Унга қурбонлик келтирди Атвйа¹⁴
Паҳлавонлар хонадони Трэтонадан¹⁵, уругидан,
Тўрт буржли Варна юртида баҳодир
Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй, ўглон, —

ўнинчи бўҳим

40

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сиийтмон Зардушт...»)

41

Унга қурбонлик келтирди қудратли Керсасп¹⁶,
Пишинанинг¹⁷ соҳилида, —
Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй.

42

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:
«Бахш эт менга шундайин омад,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура,
Олтин товон Ҳандарвадан¹⁸ голиб бўлайин.
Шўх тўлқинлар соҳилини ювган Ворқуша

45

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сиийтмон Зардушт...»)

46

Унга қурбонлик келтирди ёвуз Франхрасйон¹⁹,
Ҳалокатли жар ёқасида, —
Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй,

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:
«Бахшида эт шундайин омад,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура,
Ким мен мағлуб айлайин буткул
Ажи Даҳокани
Ва ул Арта оламида
Ҳалокат чун яратилган
Уч оғизли, уч каллали, олти кўзли,
Минг-минг қудрат соҳибини,
Ҳам ўғирлай унинг икки хотинини, —
Сангҳавак ва Арнавакни, —
Волидалик оғушлари гўзал гоят
Ва рўзгорда тенгсиз улар».

38

Бахш айлади унга омад
Ардвисура Анаҳита, —
Сўровчига,
Заотарга назру ниёз қилгувчига
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
Бахш этувчи мудом омад.

39

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

Бўйларида, мен — қудратли, тутқун

қилайин

Дуруж қоҳинларин,
Бу кенг, бўртиқ ва ҳудудсиз замин

устида».

43

Бахш айлади унга омад —
Ардвисура Анаҳита, —
Тиловчига,
Заотарга назру ниёз қилгувчига
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
Бахш этувчи мудом омад.

44

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

ўн биринчи бўҳим

47

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:
«Бахшида қил менга шундайин омад,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура,
Ким Ҳуварно салтанатин соҳиби бўлай,
Ворқушанинг орасида порлаган мудом,
Ҳозирда ва келажакда
Қўшилгандир орийларнинг мамлакатига
Ва Артага эътиқодли Сиийтмон Зардушт
Унга ҳамроҳдир».

Бул омадни бермади унга
Ардвисура Анаҳита.

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

ўн иккинчи бўлим

50

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)
Унга қурбонлик келтирди баҳодир углон,
Мард Қавай Уо^н²⁰, —
Эрзифия²¹ тоғларида, —
Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй.

51

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:
«Бахш айлагил шундайин омад,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура,
Ким мен ҳоким бўлайин мутлак
Барча кишвар — иқлимларга,

Барча девлар ва инсонлар,
Жодугарлар, афсунгарлар,
Қоропонлик ва қавийлик
Хукмдорлар устидан ҳам».

52

Бахш айлади унга омад
Ардвисура Анаҳита, —
Сўровчига,
Заотарга назру ниёз қилгучига
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
Бахш этгучи мудом омад.

53

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

ўн учинчи бўлим

54

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)

55

Унга қурбонлик келтирди
Ориёний мамлакатлар баҳодири,
Ҳокимият суянчиги паҳлавон Хусрав²²,
Чечаст²³ қўлин соҳилида — мовий,
беҳудуд, —
Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй.

56

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:
«Бахшида қил шундайин омад,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура,
Ким мен ҳоким бўлайин мутлок
Барча кишвар — иқлимларга,
Барча девлар ва инсонлар,
Жодугарлар, афсунгарлар,

Қоропонлик ва қавийлик хукмдорлар
устидан ҳам
Ва жанговар аравани бошқарайин
барчадан аввал

Жанг арсаида,
Ҳам хоинлар тузогидан омон қолайин
Суворалар курашида ғолиб келса
Ёвуз ёвлар ҳам».

57

Бахш айлади унга омад
Ардвисура Анаҳита, —
Сўровчига,
Заотарга назру ниёз қилгучига
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
Бахш этгучи мудом омад.

58

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

ўн тўртинчи бўлим

59

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)

60

Унга қурбонлик келтирди матонатли
Тус²⁴,

Моҳир суворий
Ва куч-қудрат хоҳиш этди
Ардвисурадан, —

Аравани бошқармоқлик,
Т ан-саломатлик,
Ғанимларни олислардан пойлаб туриб,
Ғаразлини асир олмақ,
Душманларни бир ҳамлада маҳв этмоқни
Ўтинди у.

61

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:
«Бахшида эт, шундайин омад,
О кудратли, шафқатпеша Ардвисура,
Ҳшатросуқа²⁷ тоғларининг оралигида,
Арта қутлуғлаган Қонха²⁶ қальасидаким,
Юксаклардан юксакдир ғоят,
Восақ²⁷ наслин ботирлари устидан мутлок
Ғолиб булайин,
Туронзамин қушинларин қириб

ташлай, —

Юз зарб билан эллик карра,

Минг зарб билан юз минг карра,
Юз минг зарбда ун минг карра».

62

Бахш айлади унга омад
Ардвисура Анаҳита, —
Сургувчига,
Заотарга назру ниёз қилгувчига
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
Бахш этувчи мудом омад.

63

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

ўн бегиинчи бўҳим

64

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сишийтмон Зардушт...»)

65

Унга қурбонлик келтирди Восақ
наслининг
Ёвқур эрлари,
Ҳшатросуқа тоғларининг оралигида,
Арта қутлуғлаган Қонха қальасидаким,
Юксаклардан юксакдир ғоят, —
Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй.

66

Сўрадилар Ардвисура Анаҳитадан:
«Бахшида эт бизга шундайин омад,
О кудратли, шафқатпеша Ардвисура,
Матонатли Тус сипоҳин мағлуб этайлик,
Орийзамин лашкарларин қилайлик
тор-мор, —
Юз зарб билан эллик карра,
Минг зарб билан юз карра,
Юз минг зарбда ўн минг карра».

67

Бул истакни бажо этмади
Ардвисура Анаҳита.

68

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

69

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сишийтмон Зардушт...»)

70

Унга қурбонлик келтирди моҳир қайиқчи
Пахурва²⁸,
Ғолиб сипоҳ Трэтоннинг иродаси билан
Калхат бўлиб самоларга учиб кетганда.

71

Уч кеча-ю уч кундуз осойиш билмай

Талпинди ўз манзилига,
Етолмади.
Учинчи кун адоғида тонг маҳали
Ардвисура хузурида пайдо бўлди
Ва субҳидам шуълалари ёнган маҳал
Ардвисура Анаҳитага юзланди у.

72

«О, Ардвисура Анаҳита,
Келгил, менга мадад бергил,
Ёрдам бергил.
Ғар мен омон қайтиб борсам маконимга,
Мазда бунёд этган Ерга қайтиб тушсам,
Сенга минглаб қурбонликлар
келтиргумдир, —
Заотар Рангҳа” сувларида қутлуғлаган,
Сут ийланган ва покланган ҳавмни»

73

Ардвисура Анаҳита
Оқиб борди унга томон,
Бир парирўй тимсолида,
Сарвқомат ва шамшодваш,
Камарбаста ва шойиаста,
Бошмоқлари тўникқача ярқираган,
Тиллодандир шокиласи!

74

Қўлларида маҳкам тутди Пахурванинг,
Бир лаҳзада мўъжизалар рўй берди
гўё, —
Мазда бунёд этган замин узра турарди у
Ўз уйида, со^саломат, беаҳмад бутун,
Бурунгидек ҳар бир ишда моҳир ва чечан!

75

Шундай омад ҳада этди унга бениёз
Ардвисура Анаҳита, —
Сўровчига,
Заотарга назру ниёз қилгувчига,
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
Бахш этгувчи мудом омад.

76.

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

ўн еттинчи бўлим

77		О, кудратли, шафқатпеша Ардвисура, Мен шундайин ғолибликка ноил	
(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура Анаҳитани Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)		Бор орийлар биргаликда бўлгай	бўлайким, мушарраф».
78		80	
Унга қурбонлик келтирди ботир	Жамаспа ³⁰ ,	Бахш айлади унга омад	
Иблисларга чўқингувчи Дуруж малайлари		Ардвисура Анаҳита, —	
Қўшин тортиб келганини кургач	олисан, —	Сўргувчига, Заотарга назру ниёз қилгувчига	
79		Ва қурбонлик келтирганга шараф билан	
Ва суради Ардвисура Анаҳитадан: «Бахшида эт менга шундайин омад,		Бахш этгувчи мудом омад.	
		81	
		(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)	

ўн саккизинчи бўлим

82		Ким музаффар бўлайлик биз, Туронзамин данавийлардан ³² ,	
(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура Анаҳитани Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)		Асанбона уругидан баҳодир Қора, Асанбона уругидан баҳодир Вора	
83		Ва шавкатли Дуракатдан булайлик	ғолиб.
Унга қурбонлик келтирди Ашавазда, Пуру даҳштанинг зурёди, Ашавазда ва Трита ³⁰ , Санйўждранинг углонлари.		Ҳам уларнинг бойликлари учун	жангларда
Олий Илоҳ, мунаввар у ҳокими ҳақ, Учқур тулпорлар соҳиби Алам Напат ³¹ , Шарафига тикланган бир муборак	ерда, —	Омад булсин ёр».	
Юз от, мингта новвос, ун минг қўй.		85	
84		Бахш айлади уларга омад	
Ва сўрдилар Ардвисура Анаҳитадан: «Бахшида қил бизга шундайин омад, О, кудратли, шафқатпеша Ардвисура	Анаҳита,	Ардвисура Анаҳита, — Суровчига, Заотарга назру ниёз қилгувчига	
		Ва қурбонлик келтирганга шараф билан	
		Бахш этгувчи мудом омад.	
		86	
		(2-нақорат: «Гузалиги ҳаққи-хурмати...»)	

ўн тўнқизинчи бўлим

87		89	
(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура Анаҳитани Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)		Ҳақиқатни айтаман мен, бор ҳақиқатни, О, Ардвисура Анаҳита, Бир бошимда қанча сочим бор эса шунча	
Унга қурбонлик келтирди Вистарав, Улдир Нотарид ³³ , Витангуҳайти ³⁴ сувларида		Деву жинга сиғингувчини Кул-кукунга айлантирганман, Энди менга қуруқ йул очгил, Ардвисура Анаҳита, Шафиқ Витангуҳайти орасидан!»	
Ва шундайин ҳақ сўзларни баён айлади:			

90

Ардвисура Анаҳита
 Оқиб борди унга томон
 Бир парирўй тимсолида,
 Сарвкомат ва шамшодваш,
 Камарбаста ва шойишта,
 Бошмоқлари тўпиққача яркираган,
 Тиллодандир покиласи.
 У тўхтатди оқимнинг бир томонини,
 Бир томони оқиб ўтди олисларга.
 Шундай қилиб меҳрибон Витангуҳайги
 орасидан

Очиб борди курук бир йўл,
 Бахш айлади унга омад
 Ардвисура Анаҳита, —
 Сўровчига,
 Заотарга назру ниёз қилувчига
 Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
 Бахш этгувчи мудом омад.

91

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

Йигирманчи бўлим

92

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
 Анаҳитани
 Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)

Ёвузлардан ёвуз, кўзни қамаштиргувчи
 Аҳтйа устидан.
 Жавоб берай сирли, чалкаш ҳамда доғули
 Тўксон тўққиз саволига
 Ёвузлардан ёвуз, кўзни қамаштиргувчи
 Аҳтйанинг».

93

Унга қурбонлик келтирди
 Бегаш Рангҳа жазирасида,
 Фрийонийлар хонадонидан —
 Йоҳишта», —
 Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй.

95

Бахш айлади унга омад
 Ардвисура Анаҳита, —
 Сўровчига,
 Заотарга назру ниёз қилувчига
 Ва қурбонлик келтирганга шараф бирлан
 Бахш этгувчи мудом омад.

94

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:
 «Баҳшида қил шундайин омад,
 У қудратли, шафқатпеша Ардвисура,
 Ким мен голиб бўлайин мутлоқ

96

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)

Йишрма биринчи бўлим

97

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
 Анаҳитани
 Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)

Ва зиёда бўлмоғлигин шавкатларин ҳам.
 Қўй, қоҳинлар тоат чоғи, ибодат пайти
 Хирадмандлик сўрасинлар ва муқаддаслик.
 Ҳам Аҳура йўллагувчи зафар туғини
 Ва унингда музаффарона юксаклигин,

Хайрпеша Аҳура Мазда сўз қотди:
 «Қуйи энгил,
 Келгил бизларга,
 О, Ардвисура Анаҳита,
 Мазда бунёд этган ерга энгил кўклардан,
 Қўй, баҳодир ҳукмдорлар, юрт
 моликлари,
 Соҳибмулклар фарзандлари мадҳ
 этсин сени.

100

Қўй, никоҳга интиқ бўлган ғайратли қизлар
 Сўрасинлар зор-ингизор кутган кунларин,
 Хонадонин бир баҳодир соҳибини ҳам.
 Қўй, жувонлар, ҳомилали хушқад хотинлар
 Сўрасинлар осонгина кўз ёрмоқларин.
 Сен берурсан, яратурсан ва бахш этурсан
 Улар сўрган бор нарсани,
 О, Ардвисура!
 Зеро улар бари сенинг ихтиёрингда!»

99

Қўй, зўравор суворийлар сўрсинлар
 сендан
 Айгирларга ҳокимликни ва соҳибликни

101

Ва ниҳоят, Зардушт,
Келди у, —
Ардвисура Анаҳита,
Мазда бунёд этган ерга энди куклардан
Ва сўйлади Ардвисура Анаҳита:

102

«Ҳақиқатда, о, Артага инонгувчи Сипийт-
мон Зардушт.
Сени бу жисм оламининг химоятгари —
Ратава³⁶ деб атади Мазда
Ва Артага садоқатли мени Ахура
Бу дунёда бор мавжудот Ҳомийси деди.
Менинг кўркам ва улугвор химоятимда
Ер юзида мўъжаз моллар,
Йирик моллар ҳам,
Жуфт оёқли одамзод ҳам зиёда бўлди.
Ҳақиқатда мен жумлайи яхшиликларким,
Мазда бунёд этиб, Арта сафарбар қилди,
Асрайдирман кўтанларда асралгандек

кўй».

103

Ва сўради Зардушт шунда
Ардвисура Анаҳитадан:
«Нечук қурбонлик билан мен шарафлай
сени,
Нечук қурбонлик билан мен эҳтиром
этай?
Ким Ахура Мазда сенга бу ердан эмас,
Қуёш шарин нарёгидан йўл очиб берсин,
Шунинг учун илонлар
Ва ҳар қандай Артна,
Ҳар қанақа Вавжақийлар, Варнававишлар,
Варнавалар³⁷ зиён-заҳмат
етказмасинлар?»

104

Ардвисура Анаҳита жавоб айлади:
«О, Артага инонгувчи Сипийтмон Зар-
душт,
Кун чиқардан токи куннинг ботишигача,
Мана қандай қурбонликлар қилишинг ло-
зим:
Бу заотра* меникидир,
Сен ул билан ҳузур қилгил,
Қоҳинларки сўрадилар муқаддас сўз,
Қоҳинларки сўрадилар маъруф амр,
Ҳам элчиким аён унга муқаддас Калом,
Майли ҳузур қилсин у билан.

105

Аммо зинҳор қилмағайдир ҳузур-ҳаловат
Заотрам билан менинг

Безгак билан огримаган бирор-бир кимса,
Чурра тушиб огримаган бирор-бир одам,
На бир хотин,
На бир жамоа,
Ким Готларни ўқимагай.
На бирор-бир мохов,
На бир раъди маърака.

106

Ва ҳеч қачон заотрасин қабул қилмайман
Кўру карнинг, пакана ва ақли заифнинг
Ва халойиқ амри билан тамга босилган
Девоналарнинг.
Ионасин қабул қилмасман
Олд томони букрининг ҳам,
Орт томони букрининг ҳам,
На сўйлоқ тиш пакананинг
Заотрасин қабул қилмасман!»

107

Ва сўради Зардушт Ардвисура
Анаҳитадан:
«О, Ардвисура Анаҳита,
Нима бўлғай заотранг сенинг
Иблисларга сизингувчи Дуруж малайлари
Кун ботгандан кейин инъом қилсалар
уни?»

108

Жавоб берди Ардвисура Анаҳита:
«О, Артага инонгувчи Сипийтмон
Зардушт,
Қўтир босган, жароҳати кўпорилган иб-
лиссиёқлар, —
Олти юз, минг³⁸ — тубан палидлар
Заотрага қўл уришиб менинг ортимда
Дев-жинларга хизмат қилиб юрарлар
буткул!

109

Шарафламоқ истайман олтин
Ҳукариё чўққиларини, —
Ва минг-минг эран қоматидек
юксакликлардан
Оқиб келар
Ардвисура Анаҳита,
Рўйи-замин узра оқин сувларга тенг
Баландлик билан
Кучга тўлиб интилар олга.

110

(2-нақорат: «Гўзалиги ҳаққи-хурмати...»)

*Бу ўринда келган «заотра» — ўсимлик шарбати билан юқоридаги «Қоҳин Заотар»ни фарқлаш лозим (*Таржумон.*)

Ким мен Аурватасп зурёди,
Баходир Кавай Виштаспа
Мудом сабоқ бермоқчиман, -
Иймон билан фикр айласин,
Иймон билан сўз сўйласин,
Ва иймонга амал қилсин».

122

Бахш айлади унга омад
Ардвисура Анаҳита, —

Сўровчига,
Заотарга назру ниёз қилгучига
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
Бахш этгучи мудом омад.

123

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-ҳурмати...»)

Йигирма бешинчи бўлим

124

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)

125

Унга қурбонлик келгирди донишманд
Виштасп,
Баҳри Фразданав⁴⁰ соҳилида, —
Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй.

126

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:
«Бахш айлагил шундайин омад,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура,
Ким мен голиб бўлай ёвуз ва бадкор
Яратилмиш Тантриавнтдан⁴¹,

Пешона⁴² девларин малайларидан,
Ҳамда Друж хизматчиси —

Аржатаспдан⁴³,

Ғолиб бўлай унинг неъмат, газналари-чун
Бўлган жангларида.

127

Бахш айлади унга омад
Ардвисура Анаҳита, —
Сўровчига,
Заотарга назру ниёз қилгучига
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
Бахш этгучи мудом омад.

128

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-ҳурмати...»)

Йишрма олтинчи бўлим

129

(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура
Анаҳитани
Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)

130

Унга қурбонлик келтирди
Ёвқур суворий Зариварай⁴⁴,
Даитйа сувин соҳилида, —
Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй.

131

Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан:
«Бахшида қил шундайин омад,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура
Анаҳита,
Ким мен голиб бўлай мутлоқ

Хумойақа⁴⁵ — дев ва иблис малайидан,
Тирноқлари узун-узун,
Саккиз дўзах горларида яшагучи,
Ҳамда Дуруж хизматчиси —

Аржатаспдан,

Ғолиб бўлай унинг неъмат, газналари-чун
Бўлган жангларида.

132

Бахш айлади унга омад
Ардвисура Анаҳита, —
Сўровчига,
Заотарга назру ниёз қилгучига
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан
Бахш этгучи мудом омад.

133

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-ҳурмати...»)

Йигирма еттинчи бўлим

134	(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура Анаҳитани Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)	139	(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура Анаҳитани Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)
135	Унга қурбонлик келтирди Вандарманиш, — Аржатаспнинг биродари, Ворқушанинг сувларида, — Юз от, мингта новвос, ўн минг қўй.	140	Тўртта айғир яратди Ахура Мазда: Шамол, ёмғир, булут ҳамда дўл. Ҳамиша ва ҳар қачон Сипийтмон Зардушт, Тўрт нафар айғирнинг иродаси-ла, Зухур этди тўртта ҳаводис: Ёмғир, қорлар ёғдирар Ҳам дўл билан савалар, сувлар сочар, Ардвисура зиммасига тушди тўккиз юз, Минг томчи сув.
136	Ва сўради Ардвисура Анаҳитадан: «Бахшида эт шундайин омад, О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура, Ким мен голиб бўлайин мутлоқ Мардонавор Қавай Виштасидан Ҳамда ёвуз Заривараи чавандозларидан. Орийзамин лашкарларин айлайин тор-мор: Юз зарб билан эллик карра, Минг зарб билан юз карра, Юз минг зарбда ўн минг карра».	141	Шарафламоқ истайман олтин Ҳукариё чўққиларини Ва минг эран қоматидек юксакликлардан Оқиб келар Ардвисура Анаҳита. Рўйи замин узра оқин сувларга тенг Баландлик билан, Кучга тўлиб, интилар олға.
137	Бул омадни бермади унга Ардвисура Анаҳита.	142	(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-ҳурмати...»)
138	(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-ҳурмати...»)		

Нишрма тўққизинчи бўлим

143	(1-нақорат: «Сен мен учун Ардвисура Анаҳитани Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)	145	«Шарафлагай кимлар мени, Ким сунт билан ийланган Ва Заотар қутлуғлаган ҳавм бирла Мени ёд айлар. Мен уларнинг омолини адо қиларман, Эътиқодли ва иймонли кимсаларга Бахш этарман шодлик, бардам руҳ!»
144	Олтин чойшаб кўкракларин пинҳон сақлар, Турар ғамхўр Ардвисура Анаҳита Ва заотар садосини қўмсар, Мудом бир ўй билан банд.	146	(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-ҳурмати...»)

ўттизинчи бўлим

147	(1-нақорат: Сен мен учун Ардвисура Анаҳитани Ардвисура Анаҳитани Шарафлагил, Сипийтмон Зардушт...»)	148	Ҳар ким уни кўргай, — Бир париваш тимсолида,
-----	---	-----	---

Сарвқомат ва шамшодваш,
Камарбаста ва шойиста,
Бошмоқлари ярқираган тўлиққача,
Тиллодандир шокиласи.
Қўлларида барсман унинг бир меъёрда.
Балдоқлари ярақлаган, —
Тўрт қиррали, олтин суви юргизилган.
Шафқатпеша Ардвисура Анаҳита
Гарданига чирмашгандир
Гўзал шода.
У қоматин таранг тутар,
Бўртиб чиксин учун сўлим сийналари
Ва одамлар нигоҳини қаратмоққа
Ўзи томон.

149

Пешонасин зебо этмиш Ардвисура
Анаҳита
Жозибали гардиш билан.
Юз тусдаги ранглар уни безатмишдир,
Тилло суви юргизилган.
Саккиз қисм аравадек,
Шокилалар ҳилпираган афсуннамо.
Ўртасида гўзал ҳалқа,
Моҳирона яратилган.

150

Қундуз пўстин кийгандир у —
Ардвисура Анаҳита,
Уч юз қундуз терисидан,
Тикилгандир қачонлардир.
Боққан кўзни тиндиргувчи
Олтин, кумуш тусда порлар унинг

мўйнаси.⁴⁶

151

Энди эса,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура
Анаҳита,
Мурувватинг ўтинаман,
Ким мен ўзинг суйган одам,
Соҳиб бўлай гоятда чўнг салтанатга, —
Салтанатким емак-тўша тўкиндир хўп,

Таксимлашар уни мўл-кўл,
Салтанатким, пишқиришар айгирилари,
Гумбурлайди гилдираклар,
Хуштак чалиб учар қамчин,
Яшириндир озуқалар
Ва орому осуда дир.
Салтанатки, унда барча эркинликда,
Ҳаловатда яшар.

152

Энди эса,
О, қудратли, шафқатпеша Ардвисура
Анаҳита,

Юбор икки баҳодирни —
Жуфт оёқли бўлсин бири,
Тўрт оёқли бўлсин бири.
Ул биттаси ҳарб-зарбларда эпчил бўлсин
Ғанимларга солганида аравани.
Тўрт оёқли душманнинг қўш қанотини,
Ким ёйилиб босиб келар,
Ортга қайтарсин, —
Сўлу соғдан, соғу сўлдан.

153

Бу дуолар ҳаққи-хурмати,
Бу олқишлар ҳаққи-хурмати
Ва бу олам ҳаққи-хурмати,
Келгил бизга, Ардвисура Анаҳита.
Юлдузлардан ерга энгил,
Келгил Мазда бунёд этган бу заминга,
Келгин эҳсон қилгувчига заотрани
Ва қурбонлик келтирганга шараф билан,
Қавай-Виштаси лашкарлари каби жумла
баҳодирлар
Ғолибона қайтсин ўз маконига,

154

(2-нақорат: «Гўзаллиги ҳаққи-хурмати...»)
«Энг яхши илоҳ каби...» (2 марта).
Ахура Мазда ато қилган яхши сувларга
ибодат ва олқиш, куч-қудрат тилайман,
покиза ва тавфиқли Ардвисура сувларига.
«Ҳақиқат — олий шарофат...»

ҚУЁШ ҚАСИМСИ

(6-яшт, Хуришид яшт)

Шод бўлсин Ахура Мазда...
Учқур тулпорли мунаввар ва безавол
Қуёшга фараҳмандлик — ибодат ва Биз қуёшга сиғинамиз,
олқиш, фараҳ ва шараф.
«Энг яхши Илоҳ каби...»

1

Безавол Нурга,
Учқур унинг тулпорлари.
Қачон Қуёш нур таратадир,
Қачон илитадир Қуёш,

Қоим турар юз минг адад
Маъбудлар,
Танлайдирлар бахтни шунда маъбудлар¹,
Тақсимлайдир бахтни шунда маъбудлар.
Қутлуғ Мазда халқ айлаган бу Заминга,
Оламларга нур этадир бахш,
Ҳақиқатга рушду ривож.

2

Қай он Қуёш тулуъ килур,
Мазда ато қилган Замин
Ёришадир,
Ёришадир жумла сувлар, —
Оқин сувлар,
Ўлик сувлар,
Сарчашмалар,
Сувлари-да баҳру барнинг.
Муқаддас Рух бунёд этган
Офариниш ёришадир.

3

Тулую килмас эса Қуёш,
Агар тулуъ этмаса Ўл,
Замин узра мавжу дотни
Қиладир дев-жинлар ҳалок.
Ва сурушлар, фаришталар
Жисм олами ичра зинҳор
Яшолмайдир.

4

Ким безавол бу Зиёга, —
Офтобга тоат қилса,
Учқур бўлур тулпорлари
Зулмат билан курашганда.
Зулумот эҳе айлаган
Дев-жинларга берур зарба.
Дуздар билан курашадир,
Жодугарлар, афсунгарлар
Ҳалок эта олмас уни,
Хогирасиз ва фикратсиз
Маршаван² маҳв этолмайдир, —
Ул мунаввар ва безавол
Ахурага топинадир,

Топинадир ўз қалбига.
Ким безавол бу Зиёга —
Офтобга тоат қилса,
Заминий ва осмоний
Маъбудларга бўйинсунар,
Ким учқурдир тулпорлари.

5

Биз Митрага топинамиз,
Поёнсиздир, худудсиздир
Ўтлоқлари.
Қулоқлари минг биттадир,
Нигоҳлари минг биттадир
Ва девларнинг калласига³
Соладир чўнг чўқмор билан.
Сигинамиз Қуёш ва Ой
Орасида гоят тотув
Робитага.

6

Сигинаман фараҳмандлик, шодлик ҳаққи
Дуо бирлан бор овозда
Завол билмас Офтобга,
Учқур унинг тулпорлари.
Завол билмас Шаъшаага,
Учқур унинг тулпорлари
Ва қюрман ҳаоманинг шарбатини,
Ҳам бареман чивиклари бирлан такрор,
Ҳам сўз ила ким санъатдир жовидона,
Фикрат бирлан, амал бирлан,
Ҳам ҳақиқий калом бирлан
Мен Қуёшга топинурман.
«Шарофатли Ахура Мазда
Топинмоққа буюрганларгагина
Тоат келтирурмиз».⁴

7

«Энг яхши Илоҳ каби...» (Икки марта).
Ибодат ва олқиш, куч ва мадор тилайдир-
ман учқур отли
мунаввар ва безавол Қуёшга.
«Ҳақиқат олий шарофатдур...»

МИТРА' АСИАСИ

(10-яшт, Мехр яшт)

Шод булсин Ахура Мазда...

Биринчи бўлим

Худудсиз яйловлар молики Митрага
ва яхши ўтлоқлар соҳиби Раманага фа-
раҳмандлик — дуо-ю олқиш, фараҳ ва ша-
раф.

«Энг яхши Илоҳ каби...»

1

Ахура Мазда сўз қотди:
Сипийтмон Зардуштга:
«Мен Митрани яратдим шундай,
Худудсиздир унинг яйлови,

Мен — Ахура Мазда муносиб
Ибодатлар ва олқишларга
Муносибдир у ҳам батамом.

2

Мамлакатни бузадир палид,
Ҳам лафзсиз тубан каззоблар.
Юзлаб аблах муттахамлардан
Баттар нобуд айлайди улар
Яхшиларни, хайрлиларни.
Амр этилган аҳда содиқ бўл,
Сипийтмон, унутма зинҳор.
Ғайри динли баттолларга ҳам,
Садокатли яхшиларга ҳам, —
Вафо қавли баб-баробардир.
Ҳар икковига:
Каззобларга, ростгўйларга ҳам.

3

Митра юргун отлар берадир
Ҳадсиз яйлов соҳибларига,
Ҳам лафзида устуворларга.
Ахура Мазданинг олови²
Ўз қавлига содиқлар учун
Ато айлайдир мустақим йўл
Ва тавфиқли авлиёлар ҳам
Ва забардаст фравошлар³ ҳам
Бахш этадир солиҳ зурриёд
Ўз сўзида қоим зотларга».

4

Фараҳмандлик ҳаққи-хурмати
Бор овозда дуо қиламан
Ва ҳудудсиз яйловлар шоҳи
Митра ҳаққи келтирадирман
Мен қурбонликлар.
Биз эҳтиром қиламиз Уни,
Яйловлари поёнсиздир хўп,
Яхшиликлар яратадир Ул,
Ҳам орийлар мамлакатига
Осудалик бахшида айлар.

7

Биз Митрага топинамиз,
Яйловлари ҳад-худудсиздир.
Ҳақиқатдир унинг сўзлари, —
Минг қулоқли, ади қоматли,
Минг-минг нигоҳ соҳибидир у.
Қудратлидир, бўй-баста ўктам,
Уйқусиздир, ҳаловатсиздир,
Кенгликларнинг парвардигори.

8

Икки ганим юрт орасинда
Қонсираган ёвларга қарши
Ҳарбу зарбга йўл олар экан
Мамлакатлар соҳибқирони,

5

Келсин бизга мадад бермоққа,
Келсин бизга кенг даштлар учун,
Келсин бизни қўлламоқ учун,
Келсин бизга мурувват учун,
Келсин бизни қутқармоқ учун,
Келсин бизга голиблик учун,
Келсин бизга бахтчиодлик учун,
Келсин бизга яхшилик учун,
Келсин голиб, келсин забардаст,
Ёлгонларга бўйинсунмас Ул, —
Дунё ҳамду саноларига
Аойиқ Митраким бекарона
Яйловларнинг моликидир.

6

Куч-қудрати ҳадсиз Митрага
Топинаман
Ким, забардастдир
Яратилиш, офаринишда⁴,
Ибодатлар адо килурман,
Олқиш билан ёд айлайдурман.
Бор овозда дуо қиламан.
Кенг яйловлар шоҳи Митрага
Сигинаман.

Биз Митрага топинамиз,
Яйловлари беҳаддир унинг.
Сут ийланган ҳавм билан,
Ҳам барсман чивиги билан,
Олижаноб сўз сеҳри билан,
Ҳам муқаддас ваъзлар билан,
Калом билан ҳам амал билан
Ибодатлар келтируرمىз биз,
Ҳақ айтилган калималарга
Энг ҳаққоний каломлар билан.
«Шарофатли Ахура Мазда топинмоққа
Буюрганларгагина топинадирмиз».

Нккинчи бўлим

Топинадир унга, чорлайдир
эл-юртлар ҳукмдорлари.

9

Ва кимда-ким эътиқод ила
Ишонч ила уни васф этса,
Сидкидилдан, куч-қудрат билан
Унга томон юз бурар Митра,
Унга мадад берадир Митра,
Улким ҳадсиз яйловлар шоҳи
Ғолибона Шамоллар билан,
Ҳам илоҳий Ғалаба билан⁵.

Сигинаман бахтчподлик ҳаққи...

Учинчи бўлим

10
Биз Митрага топинамиз...

11
Этилганча тулпор ёлига
Чорлашади ёвкур сарбозлар
Ўзларига томон Митрани,
Саломатлик ўтинадирлар,

Мустаҳкамлик от абзалига,
Ўтинурлар ёвларни олис
Олислардан қузатмоқни ҳам,
Ўтинадир ганим устидан
Бир ҳамлада голиб бўлмоқни, -
Жумла рақиб муҳолифлардан,
Ҳар бир гайри,
Ҳар бир гаюрдан.
Сигинаман бахтчнодлик ҳаққи.

Тўртинчи бўлим

12
Биз Митрага топинамиз...

13
У самовий илоҳлар ичра
Энг бирламчи тулуъ айлайдир.
Хара” узра буйланур аввал,
Ўлмас Қуёш рўпарасида,
Ким учқурдир отлари унинг,
Етишадир барчадан бурун
Тилло тусли қашанг тоғларга,
Чуққилардан кузатар жумла
Ориёний мамлакатларни,

14
Ким баҳодир юрт моликлари
Мардонавор ҳарбга шайланар;
Юксак тоғлар оралигида
Мўл-қўл яйлов ва ўтлоқларда
Эмин-эркин яйрайди пода;
Тубсиз, теран ҳовузлар узра
Бош кутарар тинсиз тулқинлар
Ва кемалар юзгувчи дарё
Ўзанлари кенгдир ғоятда,
Интиладир оқими унинг
Порутларнинг ишкати сори⁷,

Ҳирийдаги Марв ёқларга,
Ҳам Говга, ҳам Суғдиёнага,
Ёхуд оқар Хоразм сори.

15
Шундай, Машриқ ҳамда Мағрибга,
Шимолнинг-да икки сориға,
Жанубнинг-да икки сориға
Ва гояти сулим кишварга,
Мўл-кул эллар умр сургувчи,
Чавандозлар юрти — Хуванирата⁸,
Томон боқар қудратли Митра.

16
Барча кишварлар устидан
Учиб борар осмоний худо,
Фараҳмандлик бахшида айлар.
Барча кишварлар устидан
Учиб борар осмоний худо,
Ҳукмдорлик бахшида айлар,
Тан оладир ким Ҳақиқатни,
Ибодатлар келтирадир ким,
Иймон билан, эътиқод билан,
Ғолиблигин собит айлайди
Митра унинг абадул-абад.

Сигинаман бахтчнодлик ҳаққи...

Бешинчи бўлим

17.
Биз Митрага топинамиз...
Уни ҳеч ким алдаёлмайди,
Ҳеч ким йулдан чалғитолмайди,
Қулбасига элтолмайди уй соҳиби,
Оилага киритолмас уруғ боши,
Қабилага — қабиланинг оқсоқоли,
Мамлакатга — мамлакатнинг ҳукмдори.

18.
Агар қаззоб, лафзи ҳаром бўлса улар:
Хонадонда — уй соҳиби,

Оилада — уруғ боши,
Қабилада — оқсоқоли,
Мамлакатда — ҳукмдори,
Бир ҳамлада яқсон этар
Аламзада ва ғазабкор,
Ранжида Митра:
Хонадонни, оилани,
Қабила ва мамлакатни,
Хонадонда улдирадир соҳибларни,
Оилада — уруғ бошин,
Қабилада — оқсоқолин,
Мамлакатда — ҳокимларин,
Эл-улуслар моликларин.

19

Гар газабга минса Митра,
Каззоб етти ухлаб тушда
Кўролмаган ва ақлига сигдирмаган
Томонлардан ташланадир.

20

Мухолифлар тулпорини
Олга босгирмайдир Митра
Ва ўрнидан зарра жилмай
Чопаверар чавандозлар.
Яёвларни жилдирмайдир,
Суворийни юрдирмайдир,

22

Биз Митрага топинамиз...
Ул сўзида собитларни,
Лафзи ҳалол кимсаларни
Фалокатдан сақлагайдир,
Ҳалокатдан сақлагайдир.

23

Асра бизни фалокатдан,
Асра бизни ҳалокатдан,
Алданмас Митра.
Сен Митранинг ёвларига,
Ўз аҳдини бузганларга
Шундай даҳшат солажаксан:
Сен газабга тўлганингда

25

Биз Митрага топинамиз,
Забардаст ҳокими мутлак,
Эзгулик парвардигори,
Чечан воиз, чўнг қоматли,
Ибодатли ва тоатли,
Олижаноб ва донишманд.
Илоҳиёт каломларин
Жо қилгандир тийнагига,
Қудратлидир, жанговардир,
Хайрихоҳдир, забардастдир.

26

У девларнинг калласини⁵
Пачақлайдир,
Жазолайдир
Эътиқодсиз, аҳдсизларни,
Шафқатсиздир гар кимда-ким
Ёлғончидир, субутсиздир.

Қилмишида афсунгарлик зоҳир каслар,
Ўз қавлига хиёнаткор ул нокаслар
Ва каззоблар узган ўқлар ортга қайтар.

21

Ёвуз ўйли жодугарлар
Устамонлик билан уриб
Мағлуб айласа-да кимни,
Зиён-заҳмат етказолмас.
Ўз аҳдига хиёнаткор афсунгарлар, —
Митра душманлари узган
Ўқлар қолар шамолларда.
Сигинаман бахтчиодлик ҳаққи...

Олтинчи бўлим

Қўлларидан кеткизурсан қувватларин,
Оёғидан кеткизурсан мадорларин,
Икки қўздан басоратин,
Ва қувваи ҳофизасин қулоқлардан.

24

Забардаст, раҳбалад Митра,
Ким нигоҳи минг биттадир,
Алданмас ва хирадманддир.
Агар мадад берса кимга,
Олислардан отилган ўк,
Ғоят ўтқир пайконлар ҳам
Зиён-заҳмат етказмайдир.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

Еттинчи бўлим

Маҳв айлар афсунгарларни.
Улким агар алдамаса бани башар
Саодатга элтгусидир.
Улким агар алдамаса бани башар
Мамлакатни голибият сари элгар,
Улким агар алдамаса одам аҳли.

27

Бўйинсунмас мамлакатни бўйсиндирар
Ва йўлидан оздирар ул муқтадир.
Саодатдан маҳрум этар,
Маҳрум этар галабадан, шон-шукуҳдан.
Ҳимоясиз, аҳдсизларга зарба берар
Мига^минг карра.
Раҳнамодир, қудратлидир,
Минг нигоҳли
Ва алданмас.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

Саккизинчи бўлим

28

Биз Митрага топинамиз...
Улким улуг қасрларнинг
Устунларин кўтарадир,
Муштақамлар қопқаларин.
Бу уйларга ҳадя қилар
Одамларни, подаларни,
Ким топинар бўлса унга;
Гар даргазаб булса Митра
Яксон айлар бор нарсани.

29

Сен ёвузсан ҳам яхшисан
Мамлакатлар учун, Митра.
Сен ёвузсан ҳам яхшисан
Одамийзод учун, Митра.
Сен зарбу сулҳ бирла, Митра,
Бошқарурсан мамлакатни.

30

Сен улугвор қасрларга
Берадурсан гоят куркли заифалар,
Жуда яхши аравалар,
Кўрпа-тўшак ва ёстиклар.
Ғоят сўлим заифалар,
Ғоят яхши аравалар,
Кўрпа-тўшак ва парқулар,
Бахш этурсан баланд уйлар
Қасрларга, сахий Митра,
Ким ул олий қасрларда
Тақводорлар дуо бирлан
Сенинг номинг зикр айлайдир,
Тоат бирлан, сидқ бирлан
Сени чорлайдир, Митра.

31

Сенинг номинг чорлайдирман,
Сигинарман дуо бирлан.
Тоат бирлан, сидқ бирлан
Чорлайдирман сени, Митра.
Ихлос ила бор овозда
Чорлангучи исминг билан,
Дуо бирлан сигинурман.
Тоат бирла дуо бирла

Сенга, эй алданиб бўлмас,
Сенга, эй қудратли Митра.

32

Вожиб айла дуомизни,
Рози бўлгил биздан, Митра.
Тоат чоги энгил қуйи,
Сидқ аҳлига ёвуқ келгил.
Биз қурбонлик келтируرمىз,
Лаззатланмоқ учун олгил,
Элтгил Олқиш хонасига¹⁰.

33

Шундай омад бергил бизга,
Забардаст Митра,
Умид-ишонч каломи-ла ўтинадирмиз:
Бергил қудрат ва галаба,
Тотли ҳаёт, ҳаққоният,
Шону шуқуҳ ва ростгўйлик,
Донишмандлик муқаддаслик,
Ҳам илоҳий билимларни,
Ҳақиқатда баланд мақом
Ва муқаддас каломларни
Сидқидилдан сўзламоқни
Утинармиз сендан, Митра.

34

Зотан бизлар — хайрихоҳлар,
Садоқатли вафодорлар
Умид бирла, ишонч бирла
Ғанимларни даф этайлик.
Зотан бизлар — хайрихоҳлар,
Садоқатли вафодорлар
Умид бирла, ишонч бирла
Ғолиб бўлайлик ёвлардан.
Зотан бизлар — хайрихоҳлар,
Садоқатли вафодорлар
Умид бирла, ишонч бирла
Даф айлайлик ганимлигин
Одамийзод ва девларнинг,
Жодугар, афсунгарларнинг,
Қавийлик мустабидларнинг,
Қоропонлик ёвузларнинг.
Сигинаман бахтчнодлик ҳаққи...

Тўцғдизинчи бўлим

35

Биз Митрага топинамиз...
Ул интиқом соҳибига,
Ул лашкарлар сардорига,
Минг-минг ақл соҳибига,
Раҳнамо ва раҳбалад ул
Ҳукмдорга.

36

Ул ҳужумни бошлагучи,
Ҳарбу зарба ҳам устувор,
Устувордир разму жангда,
Синдирадир ёв сафларин;
Таҳликага тушар жангда
Қўшинларнинг ҳар қаноти,
Титроқ тушар мобайнига
Қонхўр ёв лашкарларининг.

Ҳокимона даҳшат солар,
 Ҳокимона кутқу солар,
 Аҳд-вафосиз ва субутсиз
 Кимсаларнинг каллаларин
 Узадир ва улоқтирар.
 Ўз қавлига хиёнаткор
 Нокасларнинг каллаларин
 Узиб улоқтирар Митра.

Кулбаларни суриб ташлар,
 Уй-жойлари вайронадир,
 Бу уйларга бир замонлар
 Соҳиб эди бесубутлар,
 Каззобларким қатли этарди
 Тақводорни ҳақлиги-чун,
 Чанг-тўзонли йулларда хор
 Қилиб судрар аҳдсизларнинг
 Подаларин,
 Мул-қўл, тўкин яйловлардан.
 Аравалар ортидан зор-
 Зор йиғлатиб элтиб борар,
 Каззобларнинг тумшугидан
 Оқар ҳалқоб-ҳалқоб ёшлар.

Бургут шиддати-ла отилган ўқлар
 Таранг ёйларидан муҳолифларнинг
 Заҳмат еткармайдир ҳеч бир кимсага.
 Қай он тан олмаслар улар Митрани,
 Ғазабга тўладир ҳудудсиз яйлов,
 Ҳудудсиз ўтлоқлар соҳиби мутлақ.
 Тигдор пайконларин отар каззоблар
 Узун таёқларда ҳуда-беҳуда.
 Заҳмат етказмайдир бирор жонзотга.
 Қачон тан олмаслар улар Митрани,
 Ғазабга тўладир ҳудудсиз яйлов,
 Поёнсиз ўтлоқлар соҳиби мутлақ.
 Ва соққондан отилган тошлар
 Беҳудадир, бари беҳуда,
 Зиён етказмайдир бирор кимсага.
 Қай он тан олмаслар улар Митрани,
 Ғазабга минадир поёнсиз яйлов,
 Ҳудудсиз ўтлоқлар соҳиби мутлақ.

Биз Митрага топинамиз.
 Улким манзил ва маконати
 Ер қуррасин қошлайдир тамом
 Ва бу жисм олами аро
 Йўқдир унинг ҳадду ҳудуди.
 Мунаввардир, ёруғ, нурлидир,
 Ҳам кенгайиб борадир ҳар он.

Гарчи ханжарлари отиладир тик
 Одамлар манглайин тешиб ботмоққа,
 Зиён етказмайдир улар заррача.
 Қай он тан олмаслар улар Митрани,
 Ғазабга минадир поёнсиз яйлов,
 Ҳудудсиз ўтлоқлар соҳиби мутлақ.
 Кескир болталари уларнинг гарчи
 Солинса-да тикка кимса қўксига,
 Зиён етказмайдир заррача улар.
 Қай он тан олмаслар улар Митрани,
 Ғазабга минадир поёнсиз яйлов,
 Ҳудудсиз ўтлоқлар соҳиби мутлақ.

Даҳшат солар мудом уларга Митра,
 Рашну кутқу солар юракларига.
 Ашанинг рафики Сраҳоша эса
 Зириллатиб қувадир каззобларни.
 Ҳимоя қилгувчи илоҳлар бари
 Тарк айлайдир қўшин сафларин буткул.
 Қай он тан олмаслар улар Митрани,
 Ғазабга минадир ададсиз яйлов,
 Поёнсиз ўтлоқлар молики мутлақ.

Қичкирар улар:¹¹ «Оҳ, Митра, Митра!
 Яйловлари сўнгсиз, ўтлоги ҳадсиз,
 Тулпорлари элтадир бизни Митрага
 Ва бу забардастлар ханжарлар билан
 Сўярлар бизни!»

Уларни онтариб юборар Митра,
 Улким яйловлари ҳад-худудсиздир.
 Ўлдирар элликта зарбда юзини,
 Юз зарбда — мингини,
 Мингда — туманин,
 Туман — зарбда кириб ташлар барини.
 Қай он тан олмаслар улар Митрани,
 Ғазабга минадир ҳудудсиз яйлов,
 Поёнсиз ўтлоқлар соҳиби мутлақ.
 Сиғинаман бахтчиодлик ҳаққи...

ўнинчи бўлим

Унинг маҳрамлари саккиз нафардир,
 Қўноқ тиккандирлар юксакликларга.
 Кузатадир улар тегра-атрофни,
 Кузатадир барча ерда, ҳар қачон
 Ўз қавлига қарши борган касларни,
 Хиёнат қилганни ўз каломига.
 Улар кузатадир бу хил жонларни,
 Улар танигайдир бу хил касларни.
 Қачонки бу жонлар бирламчи бўлиб

54

«Бор мавжудот ҳимоятгари
Саховатли Митрадурман мен,
Бор мавжудот пушт[^]паноҳи
Саховатли Митрадурман мен,
Аммо мени менинг номим билан,
Ибодат ва дуолар билан
Ёд айламас зинҳор одамлар.
Ўзга илоҳ, ёт худоларга
Ва уларнинг исмларига
Тошинган каби.

55

Агар мени менинг номим билан,
Дуо билан ёд этишганда,
Ўзга илоҳ, ёт худоларга

Т ошпаг&нкетц статанлштаидеъ,
Мен уларга томон энардим,

60

Биз Митрага топинамиз...
Ким лойикдир шуқухга ул,
Фусункордир, иззатлидир.
Гар истаса — уз хоҳиши,
Эҳсон этар неъматларин¹⁵...
...Саховатли,
Ким нигоҳи минг-мингтадир,
Қудратлидир, раҳнамодир,
Алданмасдир, алдаб булмас.

Сигинаман бахтчнодлик ҳаққи...

61

Биз Митрага топинамиз...
Қоим мақом, ғоят хушёр,
Ўткир нигоҳ ва баҳодир,
Тоатларга тутар қулоқ
Ва йўлайдир бизга сувлар.
Майсаларни кўқартирар,

64

Биз Митрага топинамиз...
Юрагида эътиқод учун,
Иймон учун қудратли таянч,
Улуғвор ва гўзал суянч бор.
Етти иқлим бўйлаб элтадир
Эътиқоднинг уруғларини.

65

Эпчиллардан чандон эпчилроқ,
Аҳли саҳо ичида — мумтоз,
Довюрраклар ичида — шердил,

Ҳақиқатда сидқ-такво билан
Ва абадий рўзгорим билан
Белгилик вақтга».

56

Сени сенинг пок номинг билан,
Дуо билан, ибодат билан
Бор овозда чорлар яхшилар,
Адо айлаб бандалик ҳаққин.
Сенга сенинг пок номинг билан,
Топинаман ибодат билан,
Ёлғиз сенга, қудратли Митра,
Сенга, ёлғиз сенинг номингга,
Адо айлаб бандалик ҳаққин¹³...

57-59

Дуомизни мустаҷоб айла...¹⁴

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

ўн тўртинчи бўлим

Гуркиратар, пушта тортар¹⁶,
Қўп ақлли, ғоят моҳир,
Алдаб бўлмас ва алданмас,
Парвардигор навидидир.

62

Ўз сўзида турмас зотларга,
Каззобларга, ҳарзагўйларга
Бермас на куч, на қувват[^]мадор.
Каззобларга бермайдир иқбол,
Назру ниёз бахш этмайдир у.

63

Сен ғазабга минган чоғингда
Қўлларидан оларсан кучин,
Оёғидин мадорини ҳам,
Икки кўздан басоратини,
Қулоғидан самъ ҳофизасин¹⁷...
Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

ўн олтинчи бўлим

Жасурлардан жасоратлироқ,
Яшнатадир, гуркиратадир,
Тўкинликлар яратувчидир.
Жонликларни ва ўғлонларни
Яратувчи — парвардигор у.
Қўркам ҳаёт айлайдир инъом,
Ҳақиқатга ҳокимликни ҳам.

66

Аша борар унинг орғидан,
Саховатли ҳамда қур-қутли,
Учқур қанот равасида,

Жасоратли эрлар ёнида, —
Кавийликлар Хуварно билан,
Мутлақ ҳоким Қатъият билан,
Ва Ғолиблик худоси билан
В такводор Фравош билан,

Ҳам кимларки уларга ёрдир,
Тавфиқ аҳли биргадир мудом¹⁸.

Сигинаман бахтчподлик ҳаққи..

ўн еттинчи бўлим

67

Биз Митрага топинамиз...
Бошқарадир у ғоят улкан
Ғилдиракли аравасини,
Маширик ёқдан самоват буйлаб,
Хуваниратанинг етти иқлими —
Фасоҳатли кишварлар узра
Учиб борар, Ахура берган
Фараҳмандлик, бахт унга ҳамроҳ
Ва ғолиблик ёрдир ҳамиша.

68

Аравани у билан бирга
Бошқарадир удуғвор Аша
Ва Маздага¹⁹ булган Ётқиқод
Йўлларини тиклар уларнинг
Фалакиёт суворийлари,
Шуълафшон ҳамда мунаввар,
Порлағувчи опнок кумушдек,

Отларининг йўқ кўланкаси.
Коинотнинг кенгликларидан
Елиб борар елдим каби.
Ғолибият худолари ҳам
Олисларга йўл очиб берар,
Очиб берар йўл манзилгаким
Жумла мавжуд девлар, иблислар
Ва гуноҳкор каззоблар бари
Даҳшатда қолар²⁰.

69

Қаҳҳор ҳоким қаҳр-ғазабига
Айламагай бизни гирифтор.
Минг^минг зарба берар ғанимга,
Ниғоҳлари мингдир, тумандир,
Қудратлидир, йўлбошловчидир,
Алдаб бўлмас ва алданмасдир.

Сигинаман бахтчподлик ҳаққи..

Ўн

бўлим

191

70

Биз Митрага топинамиз...
Мутлоқ Илоҳ Мазда яратган
Варграгна елиб борар унинг олдида,
Ҳамроҳидир даргазаб қобон,
Қаҳрлидир, ханжар тишлидир.
Бир ҳамлада ёриб ташлайдир
Ўткир қозик тишлари билан,
Қутургандир ва енгиб бўлмас,
Ола-чипор тумшугли, сержаҳл.
Олдин-орқа оёқлари
Яратилган темирдан,
Темирдандир дум ва жағи,
Томирлари — темирдан.

71

Шиддат билан ташланаркан
Рақибларин рағмига,

Бир ҳамлада ёриб ташлар,
Мағлуб айлар беписанд
Ва душманин умуртқасин —
Ҳаёт асос — устунин
Майда-майда қилмагунча,
Мағлуб қилдим дея зинҳор
Ўйламайдир бировни.

72

Каззобларни тилка-пора
Айлагач бир ҳамлада
Сочларин ва сўнгақларин,
Қонларин ва миясин
Қориб ташлар тупроқ билан²¹.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи..

ўн тўхқизинчи бўлим

73

Биз Митрага топинамиз...
Хурсандчилик билан бот-бот

Қўлларини ёзар ва дер
Парвардигор Ахурага:
«Муқаддас Рух, Яратғувчи,
Жисм оламин бунёдкори!

74

Қачон мени менинг номим билан,
 Дуо билан ёд этишганда,
 Ўзга илоҳ, ёт худоларга,
 Ҳам уларнинг исмларига
 Сигингандек, топинишгандек, —
 Мен уларга томон энардим,
 Ҳақиқатда сидқ-тавфиқ билан
 Ва абадий рўзгорим билан
 Белгилик вақтга».

75

Асрайдирмиз маконимизни,
 Еримизни тарк этмайдирмиз,
 Тарк этмаймиз уз уйимизни,
 Тарк этмаймиз уругимизни,
 Халқимизни тарк этмайдирмиз,
 Юртимизни тарк этмайдирмиз
 Ва ёвлардан асрагувчи ул
 Бор қудратли нарсаларни-да
 Асрайдирмиз, авайлайдирмиз!

76

Ғанимларнинг ғанимликларин
 Даф этгувчи узингсан, Митра!
 Яхшиларнинг қотилларини
 Яксон айла, хайрли Митра,
 Яхши отлар соҳибсан, ҳей,

79

Биз Митрага топинамиз...
 Бизга макон айландир инъом,
 Бу макон-у бу манзилларга
 Рашну боқий насллар берар.

80

Маконларни қуриқлагувчи,
 Ростгуйларнинг ҳимоятгари,

81

Биз Митрага топинамиз...
 Бизга макон айландир инъом,
 Ва бу макон, бу манзилларга
 Рашну боқий насллар берар.

82

Ҳадсиз имкон бергандир унга
 Аҳура Мазда
 Ва минг-минг нигоҳ.

Хушбичимдир араванг гоят.
 Забардастсан, халоскорсан сен,
 Чорловчига мадаккорсан сен!

77

Мадад учун чорлаётирман,
 Келгил, Митра, мадад бергали.
 Тоатлардан кунгли хотиржам,
 Назр-ниёзлари зиёда,
 Насибаси, ризки ҳам улуг,
 Ҳимоятинг, паногоҳингда,
 Саховатли манзилларда биз
 Узоқ вақтлар яшайлик хуррам.

78

Сен Митрани эъзозлагувчи
 Яйловлари ҳадсиз-худудсиз
 Мамлакатни қўриқлайдирсан.
 Буйинсунмас мамлакатларни
 Қуншаякун айландирсан сен.
 Мадад учун чорлаётирман,
 Келгил бизга мадад бергали.
 Қудратлилар ичра қудратли,
 Мақтовларга, мадҳияларга,
 Олқишларга сазовор Митра,
 Улуг юртнинг улуг ҳокими!
 Сигинаман бахтқподлик ҳаққи!..

Нишрманчи бўлим

Жамоалар пушт^паноҳи,
 Ростгуйларнинг ҳимоятгари,
 Берадирсан энг тоза насл
 Ва Аҳура бунёд айлаган
 Ғолибият, зафармандликни.
 Ўз аҳдини бузган кимсалар,
 Ўз сўзида турмаган каслар
 Ҳукм қуни²² сонсиз-саноксиз
 Улоққанча ётарлар абгор...

Сигинаман бахтқподлик ҳаққи...

Йигирма биринчи бўлим

Бу ададсиз нигоҳлар билан,
 Ниҳоясиз маҳорат билан
 Ўз сузига хиёнат қилган
 Қазобларни кузатиб борар.
 Нигоҳларин шарофати билан,
 Маҳоратин шарофати билан
 Алданмасдир, алданмагайдир
 Қудратли Митра,
 Ким минг-мингдир нигоҳлари,
 Раҳнамодир, забардастдир,
 Алданмасдир, алдаб бўлмас.
 Топинаман бахтқподлик ҳаққи...

«Шояджи, сизлар ҳар икки жаҳонда ҳам
бизнинг тан ва жонимизга
паноҳ бўлсангиз».

«Сен бу қисматни бизга лойиқ кўрдинг,
токи бу заминий ҳаётда ҳам, мийнӯ
ҳаётида ҳам сен ва Ашаҳ — Ҳақиқат
билан абадий ҳамнишин бўлғаймиз».

«Етти буюк яшт».

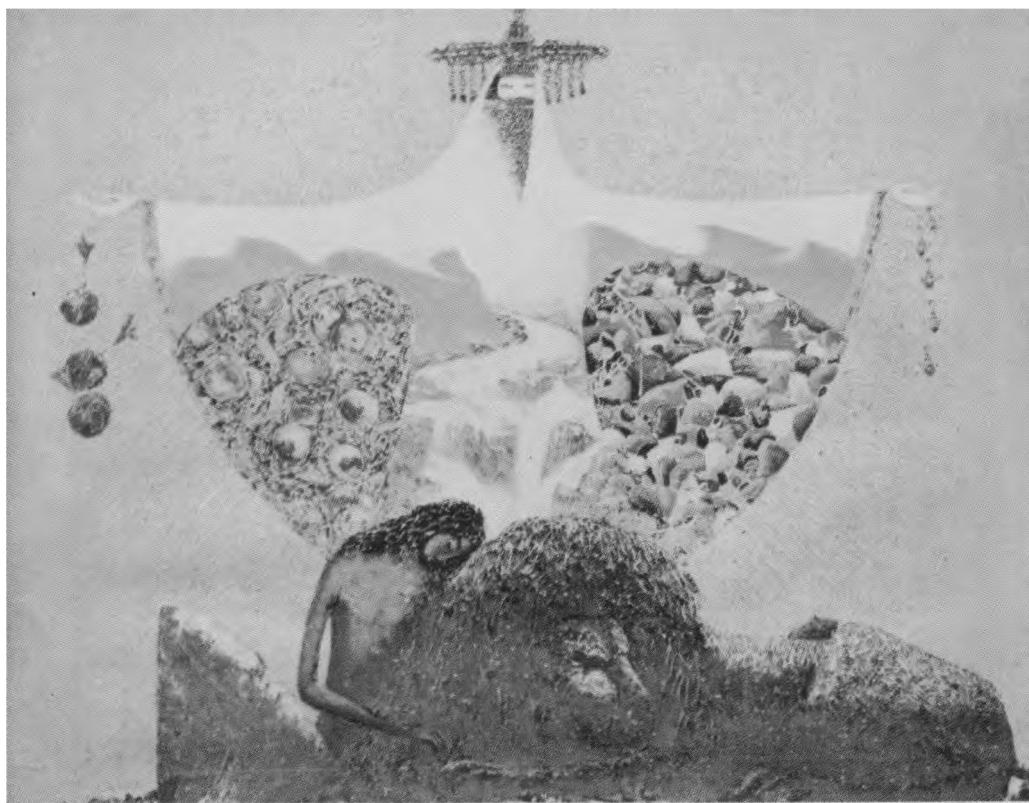

«Қўй, никоҳга интиқ бўлган гайратли
қизлар Сўрасинлар зор-ингизор
кутган кунларни...».

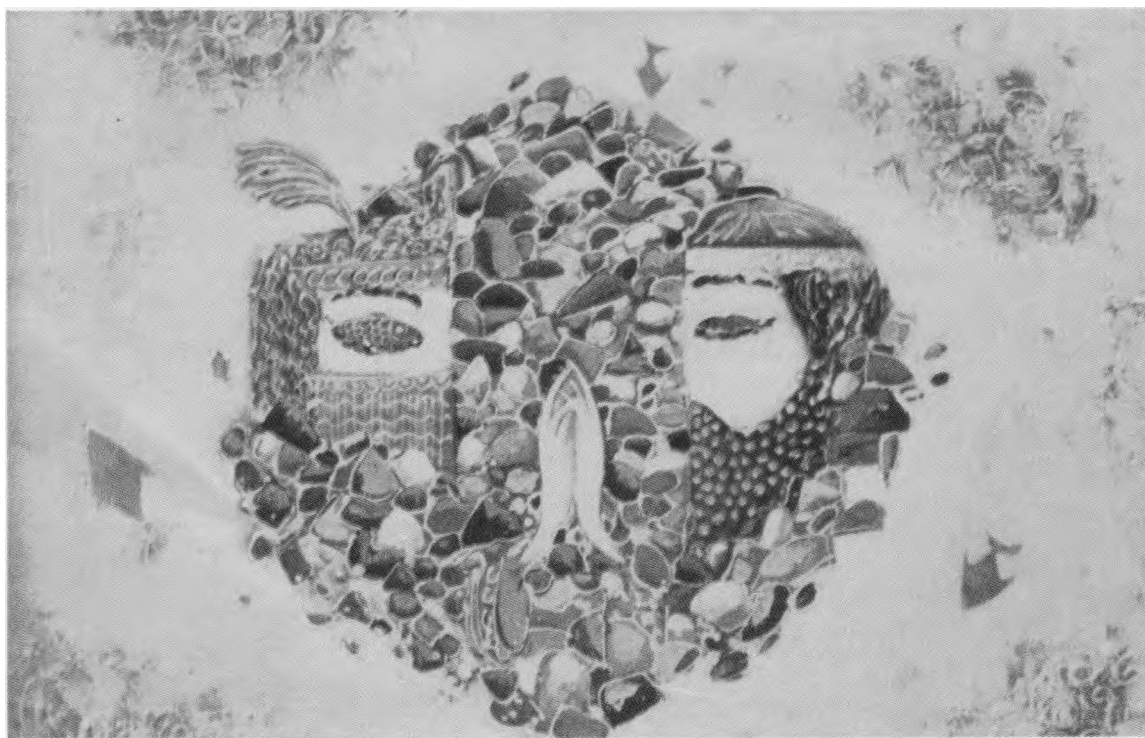
«Қўй, жувонлар, хомилали хушқад
хотинлар Сурасинлар осонгина куз
ёрмоқларин...». «Ардвисур яшт».

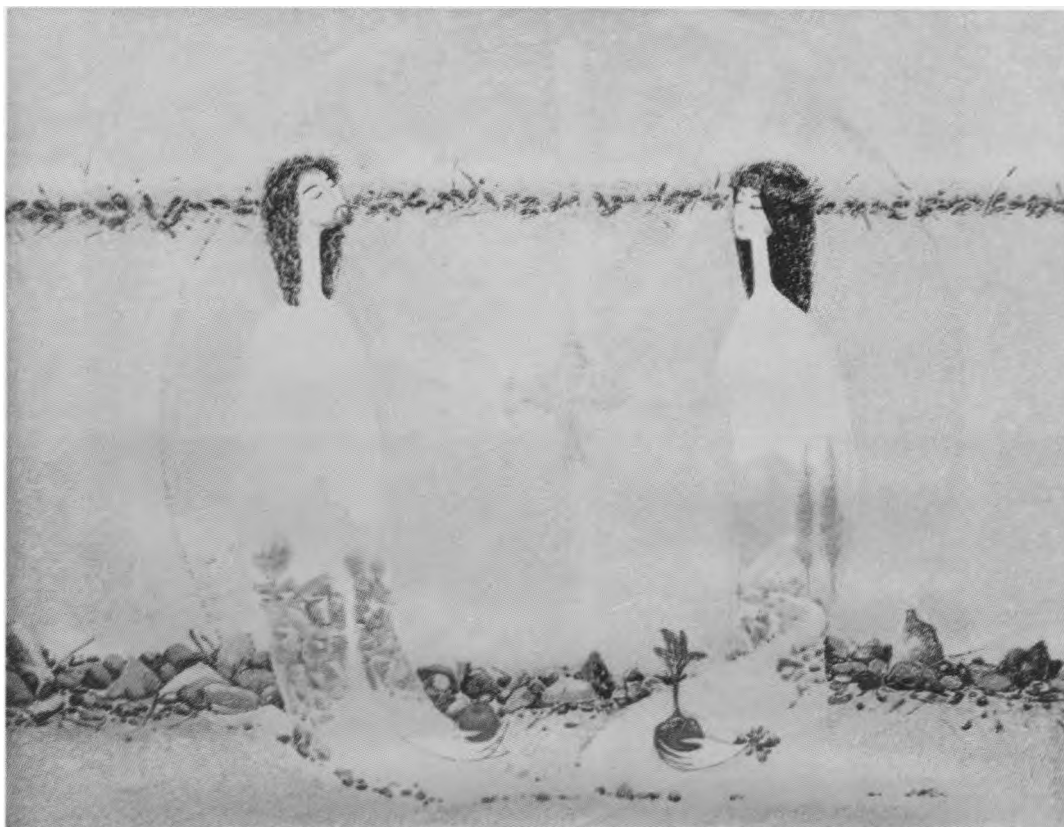
«Эй, улвий оламнинг уруги —
асоси, бунёди!..»
«Ибтидода ёзиқ қулларим билан сенга
намоз келтиурман...»
Ҳақиқатни ва Эзгу Ниятни янги эътиқод
кўшиғи деб қабул айладим...»
Ясна, 28-ҳот.

«Ҳақиқатда улар уз кирдикорлари билан
бизга даҳшат солмоқ булдилар».
Ясна, 34-ҳот.

«Эй, Ахура! Сендан ўтинаман, Ҳақиқат
билан жавоб бер: Ибтидода борлиқнинг
Яратувчиси ва Ҳақиқатнинг отаси ким
эди?» Ясна, 44-ҳот.

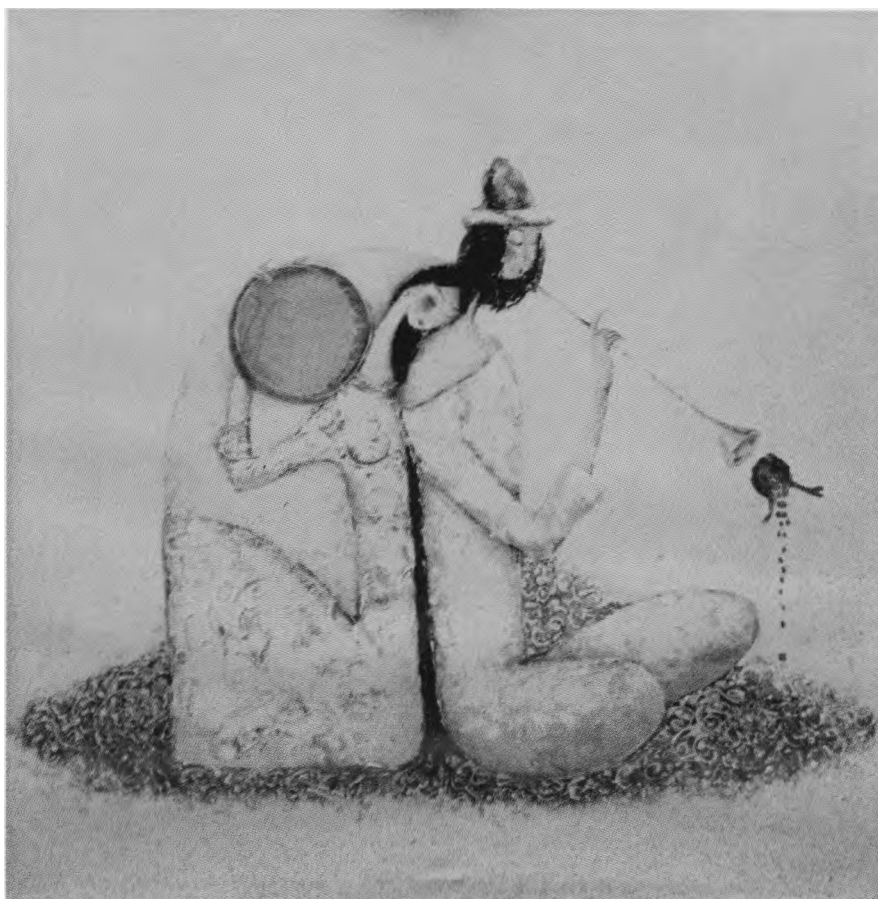
«Ҳар бир аёл ва эр ўзи дуруст ва яхши,
деб билган нарсасига амал қилишлари ва
бошқаларни ҳам огоҳлантиришлари
ҳамда улар ҳам ўша нарсага амал
қилишлари керак».
«Етти буюк яшт».

«Эй, Ахура! Сендан ўтинаман, Ҳақиқат
билан жавоб бер: Оёқларимиз остига
тўшалган заминни ким яратди?
Бошимизда йиқилмай турган осмонни
яратган кимдир?». Ясна, 44-ҳот.

**«Ибтидоъ бу икки туғишган —
хамзодлар андиша, қилом ва амалда
бири — ззгулик; бириси — ёмонлик
узaro суҳбат қурдилар», Ясна, 30-ҳот.**

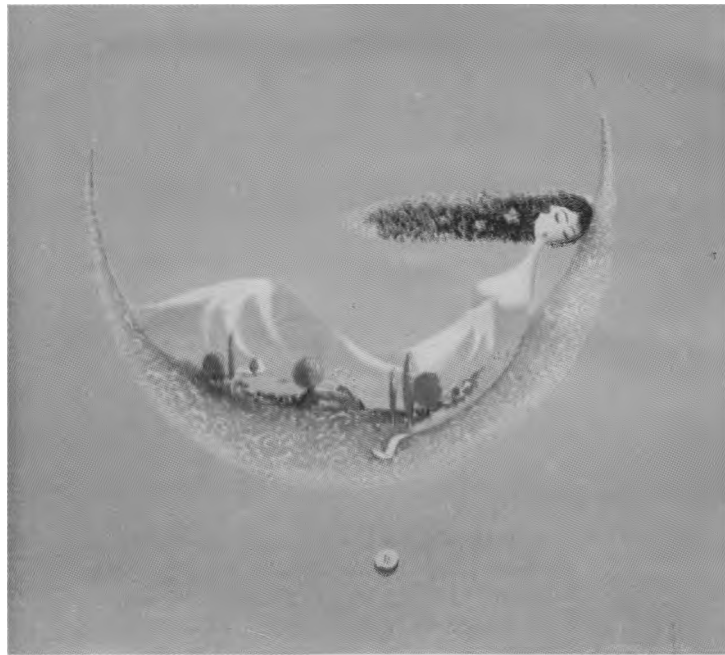
«Мен — Зардушман. Бутун вужу дим,
жон-таным билан дев ва девпарастрларнинг
душмани, ҳақпарастрларнинг паноҳиман».
Ясна, 43^аҳот.

«Ўшанда Сен Унга (одамзотга) йул
танлаш озодлигини инъом этдинг, токи
Ҳақиқат раҳбарига ёхуд ёлгон сарварига
итоат айласин». Ясна, 31-ҳот.

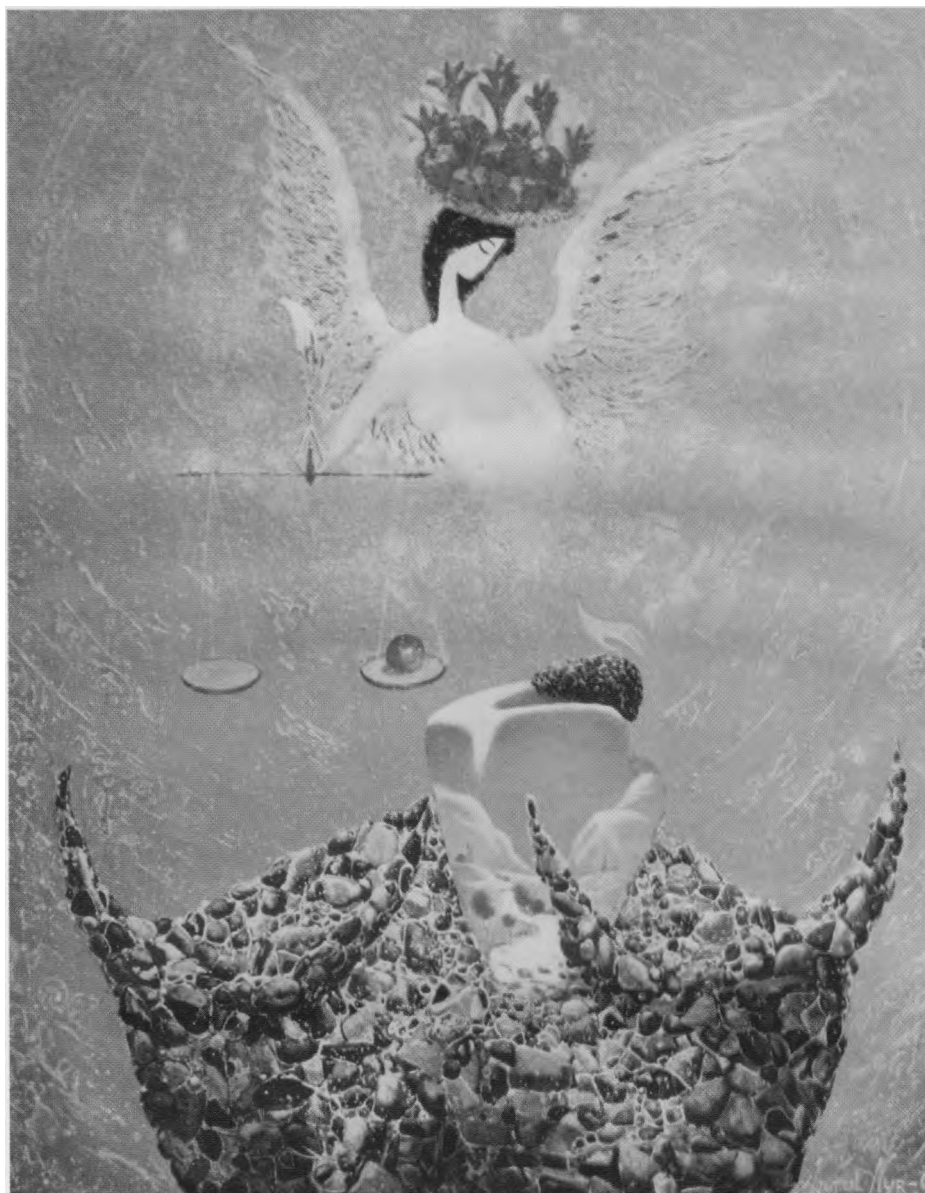

«Мен Сиз — инсонларни бу буюк мага —
таълимотни урганишга даъват қиламан».
Ясна, 29-ҳот.

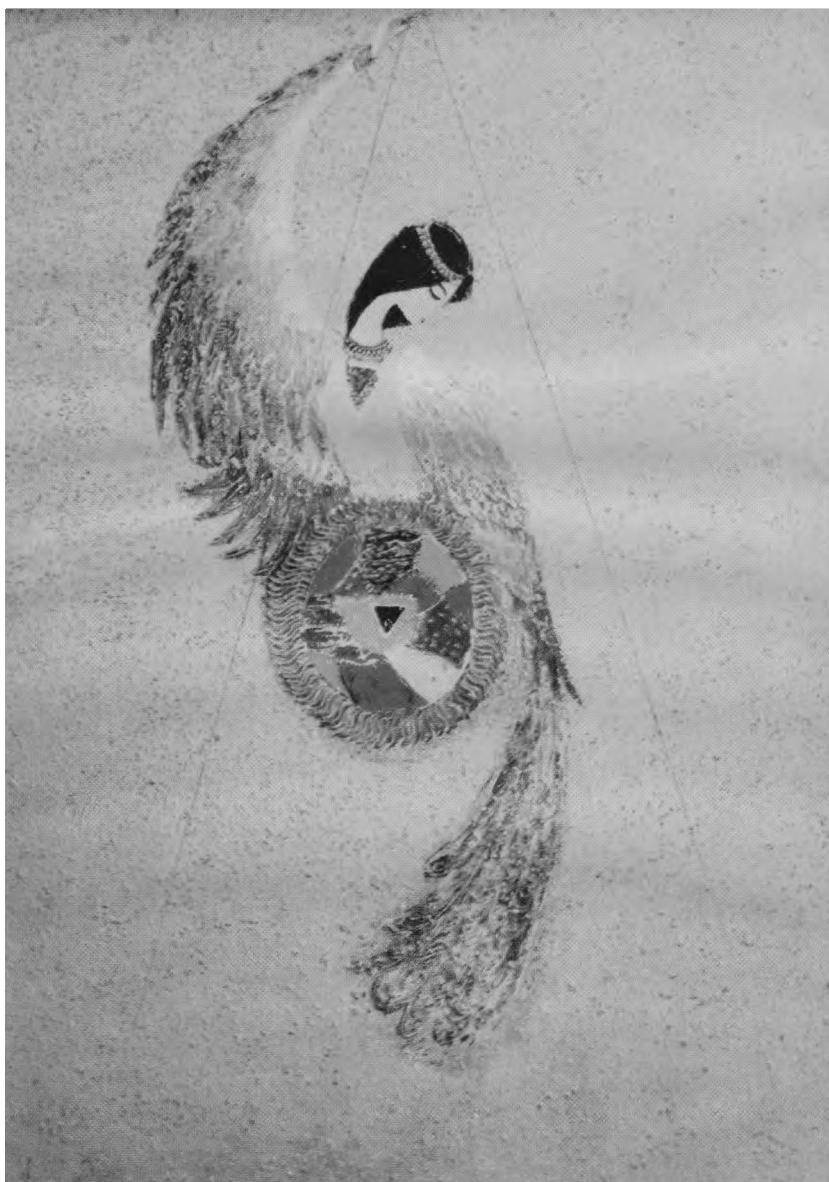

«Дарҳақиқат, қандай гузал унинг
куллари...», «Ардвисур яшт»

«Тириклик ибтидо топган лаҳзада
Сени кўрганимдан сўнг ва тириклик
интиҳосида ҳар бир калом ва
амалларнинг ҳисоб-китоби рўй бергуси
соатда яхшиларга яхшилик, ёмонларга
ёмонлик мукофотингни ирода
қилишингни англагач, Сени пок деб
билдим». Ясна, 43-ҳот.

«Порлагувчи опшоқ кумушдек
Отларининг йўқ кўланкаси.
Коинотнинг кенгликларидан
Елиб борар елдим каби».
«Меҳр яшт»

«Ашаҳ — Ҳақиқат мадади билан ҳар
бир хилкат икки жаҳон сирларидан
огоҳ бўлишлари шарт».
«Етти буюк қасида».

«Биз оламу одам тириклигини янгиловчи
ва сенинг бўлмиш ахуравийлар билан
бирга яшамокни истаймиз».
Ясна, 30-ҳот.

«Тирикликка дармон бахш этувчи малҳамни менга ошкор айлагил. Изн бергил, илоҳий калом ва Эзгу Ният Сенинг иродангни мувофиқ истаган кимсага юз кўрсатсин». Ясна, 44-ҳот.

«Буткул эзгу андиша билан; жумла эзгу калом билан; жамийки эзгу амал билан сенга ёвуқ келамиз». «Етти буюк яшт».

«Мени нечун яратдинг? Ким мени ато айлади? Ғазаб ва адоват, қабихлик ва густохлик, эгрилик ва тубанлик мени буткул қуршаб олгандир...» Ясна, 28-ҳот.

«Арвисура Анаҳита
Оқиб борди унга томон,
Бир парируй тимсолида,
Сарвқомат ва шамшодваш...»
«Ардвисур яшт»

«Дарвишларнинг андуҳларни аритгувчи
меҳрибонлик ва жавонмардлигини
олқишлаймиз». «Етти буюк яшт»

«Ахура Mazda ато килган яхши сувларга
ибодат ва олқиш, куч-қудрат тилайман,
покиза ва тавфиқли Ардвисура
сувларига». «Ардвисур яшт».
«У самовий илоҳлар ичра
Энг бирламчи тулуъ айлайдир».
«Меҳр яшт».

Йигирма иккинчи бўҳим

83

Биз Митрага топинамиз...
Қўлин ёзиб қушод кўкларга
Сўрашадир ундан мурувват,
Чорлашадир уни мададга
Мамлакатлар ҳукмдорлари.
Қўлин ёзиб қушод кўкларга
Қабилалар боши чорлайди
Мурувватга ҳамда мададга.

84

Қўлин ёзиб қушод у томон
Оилалар боши чорлайди
Мурувватга ҳамда мададга.
Қўллари ёзиб кўкларга
Уй хўжаси чорлайди уни
Мурувватга ҳамда мададга:
Сигирлар-да мадад сўрайди,
Чорлайдирлар улар согинга
Қўлин ёзиб қушод у томон.
Ҳуқуқидан айрилган қашшоқ,
Бенаволар мадад тилайдир.
Чорлайдирлар улар мададга.

85

Ва чорловчи бу нидолар ҳам
Фалакиёт ламъаси оша
Ер куррасин айланиб чиқар,

Айланадир етти иқлимни,
Сигирларнинг ноласи янглиғ
Ўтинч билан учиб борадир.

86

Қўли қушод ҳолатида ким
Элтар эса шўрлик сигирни,
У подасин ёдга оладир
Ва мададга чорлар Митрани:
«Қачон бизни олисда қолган
Подамизга қайтарар Митра,
Худудсиздир яйлови унинг.
Қачон бизни ёлғон ҳукмидан
Халос айлаб, қайтарадир у
Ҳақиқат томон?»

87

Яйловлари худудсиз Митра
Кимдан рози бўлса ўпанга
Мадад қилар, мурувват қилар.
Яйловлари худудсиз Митра
Кимдан агар ранжиса мутлоқ
Яқсон айлар унинг кулбасин,
Қишлоқларин, вилоятларин,
Мамлакатин, умуман, мавжуд
Манзилларин, маконларин ҳам.

Сигинаман бахтқодлик ҳаққи...

193

Ниширма учинчи бўҳим

88

Биз Митрага топинамиз...
Топинганди унга шўълавор,
Ҳукмдор ул гўзал Ҳавм,
Нажоткор ва кўзлари тилло,
Ҳуқария дея аталмиш
Улуг Харати тоғларининг
Ғоят юксак чўққиларида.
Булганмаган, ҳаддан мусаффо
Ва нуқсонсиз бареман билан
Ва покиза тоатлар билан
Ва хатосиз каломлар билан.

89

Бутун жисми билан авжида
Куйлагувчи,
Сидқидил билан
Ибодатлар келтирган зотни
Коҳин этиб сайлади мутлоқ
Парвардигор Аҳура Мазда.
Коҳин тоат келтирди дилдан
Барҳаёт ул Авлиёларга
Ва овози бўйлашиб баланд
Ламъасига чирмалди кўкнинг.

Ер юзини айланиб чиқди,
Етти кишвар — етти иқлимни.

90

У — биринчи коҳин²³, юлдузлар
Нақшин солиб, руҳлар яратган
Ҳавмни илк карра юксак
Харатига элтган мавжудот
Ва Аҳура асради уни,
Азиз Авлиёлар асради.
Нурафшондир сўлим чехраси,
Ҳатто минг минг тулпорлаш шоҳи
Қуёш уни эъзозлар ғоят.

91

Топинайлик, келинг, Митрага,
Яйловлари ҳадсиз-худудсиз,
Қулоқлари неча минг унинг,
Сон-саноксиз унинг кўзлари!
Хонадонда мард эркаларнинг
Олқишига, мақтовларига
Сазоворсан, хайрли Митра!
Яхшиликлар бўлсин эргаким
Сени дилдан эҳтиром айлар,

Илоҳ Митрадан,
Банда йўқдир мулки оламда
Ким ҳар икки қулоғи билан
Минг ақлли, ўткир қулоқли
Митрадан-да орғиқ тинглайдир, —
Баттолларни барин кўрадир,
Қудрат бирлан кўтариладир,
Учадир у, ҳокими мутлақ,
Узоқларни кўрар кўз билан,
Қузатадир жумлаи жонни:

108

«Ким ибодат келтирар менга,
Менисимайдир кимлардир мени?
Ким эҳтиром этар, ким алдар?
Кимларга ризқ, кимларга толеъ,
Кимга соғлиқ ва саломатлик
Бахш айларман?
Кимга ўзи истаган эзгу
Амалларни ҳада этурман?
Кимга сернасл авлод ўстиргум
Мен бундан буён?»

109

Кимни қучли ҳамда муқтадир,
Ҳам ажойиб қўшинлар билан
Қутмаганда тақдирлайдирман?
Яккаҳоким соҳибқиронким
Ўз душмани бўлмиш бир ёвуз

Ҳукмдорни яқсон айлайдир,
Ғазаб бирлан азоблағайдир,
Кечиктирмай жазолағайдир,
Ғар озурда бўлса под этар
Ул Митранинг мамнун сўзлари.²⁸

110

Кимга офат, кимга дард, иллат,
Ҳожатмандга ҳожат ва омад
Берадирман мен?
Кимга маъруф авлод-насллар
Таваллуд этгум?

111

Ва кимнидир зўр ҳокимликдан,
Ҳам ажойиб қўшинларидан
Маҳрум қилурман.
Яккаҳоким соҳибқиронким
Ўз рақиби бўлмиш бир ёвуз
Ҳукмдорни яқсон айлайдир,
Ғазаб бирлан азоблайдир,
Кечиктирмай жазолайдир,
Тушқунликка тушар эса,
Қутуртирар уни Митра,
Рози бўлмай каломлардан».

Сигинаман бахтқподлик ҳаққи...

Нигирма саккизинчи бўлим

112

Биз Митрани эъзозлаймиз...
Кумушдандир унинг найзаси,
Аслаҳаси тиллодан унинг.
Дарра билан қувиб борадир
Кенг яғринли ўктам сипоҳи.
Ва Митрага эътиқодли ул
Мамлакатларга қиларкан сафар,
Кенг водийлар бахшида этар,
Пода учун, йилқилар учун.
Ул заминда эмин кезадир
Одамлар ҳам, жониворлар ҳам.

113

Келсин мадад бергали бизга,
О, Митра,
О, Ахура Мазда!
Даррасининг зарбидан унинг
Отлар кишнайдир,

Садолангувчи қамчинидан
Ва жарангдор ёйин ипидан,
Ўткир, учқур пайконларидан
Қонга ғарқ бўлар
Мағлуб нокаслар.

114

Яйловлари ҳадсиз Митра
Бергил асов отларимизнинг
Абзалига қувват ва чидам.
Ўзимизга соҳибқиронким,
Рақиблиларни олис-олисдан
Маҳоратин бер қўрмоқликнинг.
Бир ҳамлада яқсон этайлик
Ғанимларни биз,
Барча-барча душманларни ҳам,
Алоҳида рақиблиларни ҳам.

Сигинаман бахтқподлик ҳаққи...

Нигирма тўнқизинчи бўлим

115

Биз Митрани эъзозлаймиз...
О, Митра, сен хонадонларнинг,

Наслларнинг, эл-улусларнинг,
Мамлакатлар, жамоаларнинг
Соҳибсан.

116

Йигирма каррадир сўз иккита дўст,
Иккита вафоли ёр ўртасида.
Ўттиз каррадир у фуқаролар аро,
Махрамлар орасида кирқ каррадир сўз.
Эр ва завжа аро эллик каррадир,
Олтмиш каррадир у шогирдлар аро,
Пир ва мурид аро етмиш каррадир,
Қайнота ва куёв ўртасида сўз
Саксон каррадир,
Тўқсон каррадир у огалар аро.

117

Ота-ўғил аро юз каррадир аҳд,
Иккита эл аро минг каррадир у
Ва минг-минг каррадир

Маздага Иймон:
Оргидан келадир қудрат кунлари,
Келадир Ғолиблик замоналари.

118

Шундай пайғом элтадир Митра:
«Пастларнинг ҳам, баландларнинг
Тоати чун эниб келурман, —
Хора оша учаётган ул
Куёш янглиғ,
Худди шундай, оҳ Сипийтмон,
Мен келурман эниб пастнинг ҳам,
Баланднинг ҳам тоати ҳаққи
Ва ёвуз ул Анҳра Манунинг
Ҳалокаги у чун қасдма-қасд».
Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

ўттизинчи бўлим

119

Биз Митрани эъозлаймиз...
«Кел, Митрага топингил энди,
Сабоқ бергил ундан, оҳ Зардушт»
Ва Митрага таъзим қилсинлар
Иймон келтирганлар Маздага:
Йирик моллар, майда жониворлар,
Паррандалар, парвоз этувчи
Бор қанотлилар.

120

Митра паноҳ эрур азалий
Иймонлилар, эътиқодлилар
Ва Маздага инонганларга.
Қўй, муқаддас Ҳавминг ўзин
Шарбатини қуйсин батамом,
Тақводорлар, тавфиқли зотлар
Лаззатлансин симириб уни,
Яйловлари худудсиз Митра
Эътиборли б^аўлсин ғоятда,
Рози бўлсин, миннатдор бўлсин
Ва бўлмасин сира даргазаб?»

121

Аҳура Маздадан сўрди
Сипийтмон Зардушт:
«Айтгил менга, азиз Аҳура,
Тақводорлар ва иймонлилар
Лаззатланур нечук шарбатдан
Ким ҳурматин зиёда этсин
Яйловлари тенгсиз Митраининг,
Рози бўлсин, миннатдор бўлсин
Ва бўлмасин ҳаргиз даргазаб?»

122

Аҳура Мазда деди:
«Яйловлари ҳадсиз, худудсиз
Митрага ул топинмоқ учун

Уч кеча-ю уч кундуз ўзин
Пок айласин,
Тавба қилсин, истиғфор айтсин,
Ўттиз зарба егани каби,³⁰
Яйловлари ҳадсиз, худудсиз
Митрага ул топинмоқ учун
Икки кеча ва икки кундуз
Пок айласин ўзин,
Тавба қилсин, истиғфор айтсин,
Йигирма зарб егани каби,
Яйловлари ҳадсиз, худудсиз
Митрага ул топинмоқ учун.
«Жумла соҳиблар ибодати»н,³¹
«Олқиш каломлари»н билмаган,
Англамаган тотмасин зинҳор
Ҳаоманинг пок шарбатидан.

Сигинаман бахтчподлик ҳаққи...

123

Биз Митрани эъозлаймиз...
Ким дуолар қилгандир уни
Олқиш оромгоҳида³² ёруғ,
Аҳура Мазда,

124

Ва қўлларин ёзганча сомё
Ул завол билмасни чорлади,
Олиб чиқмоқ учун мунаввар
Олқиш оромгоҳидан ўзин
Енгил тилло аравасини,
Ғоят гўзал ҳамда бежирим.

125

Ва бу аравани элтадир
Тўрт ошоқ тулпор,
Абадий ва учқур арғумоқ
Руҳи билан ўсган жониворлар.
Олд туёғи тиллодан унинг,

Орт оёғи қумушдан унинг
Ва ягона буйинтирикқа
Боғлангандир тўрталови ҳам,
Мустаҳкамдир тоқа шотиси,
Илгаклидир ва чидамлидир.

126

Митранинг ўнг томони бўйлаб
Учар тикка беҳад мунаввар,
Сарбаланд Рашну,
Донишмандлик учар чап ёқдан,
Ғоят тўғри, ғоят муқаддас,
Ошпоқ хилъат эғнида унинг,
Келтирадир покиза шарбат,
Олий Илоҳ Маздага бўлган
Эътиқоднинг тимсоли бўлиб.

127

Учар Митра ортидан яккаш
Илоҳий Вартрагна^{33'}
Қутурган ул қобони билан,
Йиртқич, ўткир дандонли, ёвуз,
Тигдек қозик тишлари билан
Бир ҳамладан ёриб ташлайдир,
Даргазабдир, бўйинсунмасдир,
Озурдадир, ола тумшугли,
Парвозда илдам
Ва Митранинг олд томонида,
Ҳуварнонинг қиёфасида
Ёниб учиб борадир олов.

128

Яйловлари ҳадсиз, ҳудудсиз
Ул Митранинг аравасида
Мин^минг буғу томирларидан
Сараланган камон ишлари,
Илоҳий жаҳд, учқурлик билан,
Ҳам илоҳий шиддат зарб билан
Ёвуз девлар калласин янчар

129

Яйловлари ҳадсиз, ҳудудсиз
Ул Митранинг аравасида
Мин^минг тилло оғизли пайкон³⁴, —
Паррандалар қанотидан у,
Ҳам йиртқич қушлар патидандир,
Мугуз ниши бордир ул ўқда,
(Икки бутоқ икки томондан),
Илоҳий жаҳд-учқурлик билан,
Ҳам илоҳий шиддат^зарб билан
Ёвуз девлар калласин янчар.

130

Яйловлари ҳадсиз, ҳудудсиз
Ул Митранинг аравасида
Бордир мин^минг тигли найзалар,
Чархлангандир, ғоят яхшидир,
Илоҳий жаҳд-учқурлик билан,
Ҳам илоҳий шиддат^зарб билан

Ёвуз девлар калласин янчар.
Яйловлари ҳадсиз, ҳудудсиз
Ул Митранинг аравасида
Бордир мин^минг чархланган болта,
Ғоят яхши маъдандир у,
Икки дамли ва кескир жу да.
Илоҳий жаҳд-учқурлик билан,
Ҳам илоҳий шиддат^зарб билан
Ёвуз девлар калласин янчар.

131

Яйловлари ҳадсиз, ҳудудсиз
Ул Митранинг аравасида
Бордир минг-минг ўткир пичоқлар,
Қўша дами кескирдир ғоят,
Илоҳий жаҳд-учқурлик билан,
Ҳам илоҳий шиддат-зарб билан
Ёвуз девлар калласин янчар.
Яйловлари ҳадсиз, ҳудудсиз
Ул Митранинг аравасида
Бордир мин^минг гурзи ва тўқмоқ, -
Ғоят тоза маъдандан улар,
Илоҳий жаҳд-учқурлик билан,
Ҳам илоҳий шиддат^зарб билан
Ёвуз девлар калласин янчар.

132

Яйловлари ҳадсиз, ҳудудсиз
Ул Митранинг аравасида
Ғоят қулай ва ғоят гўзал,
Қулоч ёзиб урмоққа ўнғай
Болта бордир юз дам, юз зарбли,
Онтаргувчи эрларни қуйи,
Қўйилгандир сариқ маъдандан,
Тилло билан ишлов берилган
Энг қудратли аслаҳадир у.
Ва барчадан музаффар ҳам у, —
Илоҳий жаҳд-учқурлик билан,
Ҳам илоҳий шиддат^зарб билан
Ёвуз девлар калласин янчар.

133

Шундай яксон этиб девларни,
Каззобларни, ўз қавлин бузган
Баттолларни ўлдириб, янчиб,
Митра учиб борадир ёвқур, •
Яйловлари ҳадсиз, ҳудудсиз.
Маширик ҳамда Мағрибни оша,
Ҳам Шимолнинг икки ёғини,
Ҳам Жанубнинг икки сорини,
Гўзал иқлим — Ҳуванирата, —
Ул мунаввар мазгилни ошиб
Учиб борар безавол Митра.

134

Талвасага тушар наздида
Анҳра Ману — бузғунчи, вайронкор,
Талвасага тушар наздида
Малъун Жаҳд, лаънати Ғазаб,
Талвасага тушар наздида

Дасги узун Ялқовлик, Суестлик,
Талвасага тушар наздида
Еру осмон иблис, девлари
Ва ёлғончи осий бандалар:

135

«Бизни мағлуб айламасин ҳеч
Зарби бирлан қаҳрли Митра
Ким ҳадсиздир яйлови унинг!
Бизни яксон айлама, Митра,

Ким ҳадсиздир дашт-яйловларинг!»
Илоҳлардан энг кучли илоҳ,
Илоҳлардан энг жасур илоҳ,
Илоҳлардан энг тирик илоҳ,
Илоҳлардан энг илдам илоҳ,
Илоҳлардан энг ғолиб илоҳ, —
Митра чиқар замин саҳнига
Ким ҳадсиздир яйлови унинг.

Сигинаман бахтчподлик ҳаққи...

ўттиз иккинчи бўлим

136

Биз Митрани эъозлаймиз...
Тулпорлари оппоқдир унинг,
Ўз макони томон элтаркан
Ҳавминг шарбатини у,
Торгадирлар отлар ягона
Гилдиракли аравасини,
Тиллодандир, нур таратгувчи
Тошлар билан ясантирилган.

137

«Шараф бўлсин, вафодор Зардушт,
Ул эрғаким, — деди Аҳура, —
Тақво аҳли, сидқ-сафо аҳли,
Малакали, ҳамда билгувчи
Калом бирла тоат келтирар,
Пок айлағай барсманни ҳам,
Элтар уни Митрага томон!
Ва тўғри ул эрнинг уйига
Кириб келар Митранинг ўзи.
Қутлуғ амр-маъруфга кўра
Ва муқаддас хаёлга кўра,
Гар ул эрдан розидир коҳин».

140

Биз Митрани эъозлаймиз...
«Эъозлайман Митрани, — деди
Парвардигор Аҳура Мазда, —
Шарафманд ва забардаст ўша
Самовий ҳам энг яхши хилқат,
Жумла эзгуликлар соҳиби,
Ва зафарли сарбозким унинг
Юксакларда эрур мазгили.

141

Оҳ, Зардушт, у тутғай илкида
Ғолибият аслаҳасини,

138

«Мусибатлар тушсин бошига,
Вафодор Зардушт,
Ул эрниким, — деди Аҳура, —
Унинг учун бетавфик коҳин,
Ношуд-нодон ва тажрибасиз,
Барсманни тутиб сиғингай,
Ҳам ақалли ул барсманни
Артар ёхуд узок олқагай».

139

Шафқат қилмас Аҳура Мазда,
Ва Барҳаёт Авлиёлар ҳам,
Яйловлари ҳадсиз, худудсиз
Митра шафқат қилмайдир унга.
Менсимаса агар Маздани
Ва Барҳаёт Авлиёларни,
Яйловлари ҳадсиз, худудсиз
Митрани гар тан олмаса у,
Менсимаса Қонун, Рапшунни,
Ҳақиқатни, фоний оламни.

Сигинаман бахтчподлик ҳаққи...

ўттиз учинчи бўлим

У зулматда тетикдир доим,
Рўёларга бошламас асло,
Кучлилардан кучлидир Митра,
Жасурлардан жасурроқдир у
Ва илоҳлар ичида мумғоз,
Минг қулоқли, забардаст, чаққон,
Минг-минг назар соҳиби мутлақ,
Алдаб бўлмас, сира алданмас.
Ул ғолиб оргидан изма-из
Интиладир дўсти Ҳуварно».

Сигинаман бахтчподлик ҳаққи...

ўттиз тўртинчи бўлим

142

Биз Митрани эъозлаймиз...
У улугвор илохдир бешак,
Мунаввар ой янглиг тўлишиб
Ёришганда хар субҳи содик,
Бунёд айлар Муқаддас Рухни

143

Ва сиймоси таратадир нур,
Тиштар юлдузлари³⁵ баайни,
«Эъозлайман Митрани, — деди, —
Парвардигор Ахура Мазда, —

Аравасин бошқарар унинг
Гўзалларнинг шоҳи ягона, —
Кўёш билан нурли, чарогон,
Муқаддас Рух бунёд айлаган,
Юлдузларнинг нақши солинган,
Энг пок руҳлар яратган ўша
Аравасин эъозлайман мен.
Ул сорбон, қудрат соҳиби
Митра ҳаққи дуо қиламан.
Минг^минг нигоҳ эгасидир у,
Алданмасдир, алдаб бўлмасдир!»

Сигинаман бахтқодлик ҳаққи...

ўттиз бешинчи бўлим

144

Биз Митрани эъозлаймиз,
Биз Митрани эъозлаймиз, /
Қачон борар эса эллар, юртлар сорига,
Қачон қоим бўлса мулку мамолик аро,
Биз Митрани эъозлаймиз,
Элу юртлар ичида ҳам, эллар узра ҳам,
Биз Митрани эъозлаймиз, —
Мамлакатлар атрофида, юртлар остида,
Биз Митрани эъозлаймиз
Мамлакатлар нарёгида эса-да қачон.

145

Ахурани эъозлаймиз ҳамда Митрани,
Ўлмас ва юксак
Ою юлдузларга тоат келтирадирмиз.
Эъозлаймиз биз Кўёшни
Барсманнинг ўсимлиги-ла,
Мамлакатлар молики ўша
Эъозлаймиз ёвқур Митрани.
Фараҳмандлик ҳаққи-хурмати
Бор овозда дуо қиламан
Ва ҳудудсиз яйловлар шоҳи
Митра ҳаққи келтирадирман
Мен қурбонликлар,
Биз эҳтиром қиламиз Уни,
Яйловлари поёнсиздир ҳўи,
Яхшиликлар яратадир Ул,
Ҳам орийлар мамлакатига
Осудалик бахшида айлар.

Келсин бизга яхшилик учун,
Келсин голиб, келсин забардаст,
Ёлгонларга бўйинсунмас Ул, —
Дунё ҳамду саноларига
Аойиқ Митраким бекарона
Яйловларнинг моликидир.

Куч-қудрати ҳадсиз Митрага
Топинаман
Ким забардастдир
Яратилиш — офаринишда.
Ибодатлар ато қилурман,
Олқиш билан ёд айлайдирман,
Бор овозда дуо қиламан,
Кенг яйловлар шоҳи Митрага
Сигинаман.

Биз Митрани эъозлаймиз,
Яйловлари беҳаддир унинг.
Сут ийланган ҳавм билан,
Ҳам барсман чивиги билан,
Олийжаноб сўз сеҳри билан,
Ҳам муқаддас ваъзлар билан,
Калом билан, ҳам амал билан
Ибодатлар келтирадирмиз,
Ҳақ айтилган калималарга
Энг ҳаққоний каломлар билан.
«Шарофатли Ахура Мазда
Топинмоққа буюрганларга
Тошинадирмиз».

146

Келсин бизга мадад бермоққа,
Келсин бизга кенг даштлар учун,
Келсин бизни қўлламоқ учун,
Келсин бизга мурувват учун,
Келсин бизни қутқармоқ учун,
Келсин бизга голиблик учун,
Келсин бизга бахт-шодлик учун,

«Энг яхши Илоҳ каби...» (Икки марта).
Ҳудудсиз яйловлар шоҳи Митрага ва ях-
ши
Ўтлоқлар соҳиби Романага дуо-ю олқиш,
Фараҳ ва шараф тилайман.
«Ҳақиқат — олий шарофат...»

ВАРТРАГНА ҚАСИААСИ

(14-яшит, Баҳром яшит)

Шод бўлсин Ахура Мазда...
Ахура бунёд айлаган Ғолибликда яғона

Вартрагнага дуо-ю олқиш, фараҳ ва
шарафлар бўлсин.
«Энг яхши Илоҳ каби...»

Биринчи бўлим

1

Парвардигор Ахура Мазда
Яратган ул Вартрагнага
Сигинамиз.
Ахура Маздадан сўрди
Сишийтмон Зардушт:
«Айтгил менга, эй Муқаддас Рух,
Вужуд оламин яратгувчи,
Ким осмоний худолар аро
Ҳаммадан ҳам жанговарроқдир? »
Жавоб қилди Ахура Мазда.
«У Илоҳий Вартрагнадир,
Сишийтмон Зардушт!»

2

Пайдо бўлди Зардушт қошида
Ул Илоҳий Вартрагна
Кучли шамол қиёфасида, —
Мазда берган гўзаллик билан,
Элтди сахий Хуварнони у,
Элтди Қудрат ҳамда Нажотни.

3

Вартрагна унга деди:
«Мен — куч билан кучлидирман,
Паноҳим билан мустаҳкам.
Мен ҳаммадан шарофатли,
Мен ҳаммадан саховатли,
Мен ҳаммадан адолатли,
Ҳаммадан ҳам нажоткорроқ,
Асрагувчи.

6

Сигинамиз Вартрагнага...

7

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна иккинчи дафъа
Пайдо бўлди Зардушт қошида
Олтин шохли новвоси билан,

4

Ғанимлиқни енгадирман.
Инс-жинлар, жодугарлар,
Сеҳргарлар, афсунгарлар
Ва кавийлик мустабидлар,
Қоропонлик зулмкорлар
Душманлигин енгадирман».

5

Фараҳмандлик ҳаққи-ҳурмати
Бор овозда дуо қиламан,
Ибодатлар келтирадирман
Ул қудратли Вартрагнага;
Парвардигор Ахура Мазда
Бино этган Вартрагнага
Сигинадирмиз
Ва Ахура айтган йўсинда
Ибодатлар келтирадирмиз,
Сут ийланган ҳавм билан,
Ҳам барсман чивиги билан,
Олижаноб сўз сеҳри билан,
Ҳам муқаддас ваъзлар билан,
Калом билан ва амал билан,
Ҳақ айтилган калималарга
Энг ҳаққоний каломлар билан.
«Шарофатли Ахура Мазда
Топинмоққа буюрганларга
Топинадирмиз».

Иккинчи бўлим

Чиройли ва гоят қудратли
Ким шохлари узра бўйланар
Куч ва қудрат.

Пайдо бўлди Зардушт қошида
Парвардигор Ахура Мазда
Бунёд этган Вартрагна.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

Учинчи бўлим

8

Сигинамиз Вартрагнага...
Ахура бунёд айлаган
Вартрагна учинчи дафъа
Пайдо бўлди Зардушт қошида, —
Ошпоқ учқур тулпориди,
Олгин қулоқ, олгин жилов,

Ғоят гўзал, ғоят хушрўй.
Тулпор боши узра ўктам
Юксаладир куч ва қудрат, —
Пайдо бўлди шундай Худо
Мазда бунёд айлаган ул
Вартрагна.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи..

Тўртинчи бўлим

10

Сигинамиз Вартрагнага...

11

Ахура Бунёд айлаган
Вартрагна тўртинчи дафъа
Пайдо бўлди Зардушт қошида.
Бўрон янглиғ нортюяда,
Олға интилувчи му дом.
Учқур, энгил-либосга боп
Мўйналидир.

12

Барча норлар ичра кучли
Эркак нордир
Ва урғочи туяларга шиддат билан
Интиладир.
Вартрагна боқувчи ул
Ғоят гўзал нортюянинг

Улугвордир ўркаклари,
Қудратлидир туёқлари,
Фаросатли, фаҳмлидир,
Катга-катта кўзлари-да,
Кўркамдир у, қудратлидир,
Қоматлидир, улкандир у.

13

Қора тунни ёриштириб
Порлар олис-олислардан
Кўзлари юлдуз мисоли.
Тумшугига пуркайдир у
Ошпоқ-ошпоқ кўпикларин
Ва туёғи остига-да
Пуркайдир у жаҳд билан.
Шон-шукӯҳли ҳукмдордек
Тик турганча тик бокадир.
Шундай пайдо бўлди Зардушт
Қошида ул Вартрагна.

Бешинчи бўлим

14

Сигинамиз Вартрагнага...

15

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна бешинчи дафъа
Пайдо бўлди Зардушт қошида
Қон қутурган қобон шаклида.
Йиртқич, ханжар тишли, қаҳрли,

Пора-пора қилувчи ўткир
Дандонлидир, бўйинсинмасдир,
Ола тумшук, аламли, бадху,
Устомондир, эпчил, илдамдир, -
Пайдо бўлди шундай Худо
Мазда бунёд этган ўша
Вартрагна.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи..

Олтинчи бўлим

16

Сигинамиз Вартрагнага...

17

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна олтинчи дафъа
Пайдо бўлди Зардушт қошида:

Ун беш яшар¹ навқирон йигит,
Гўзал ўсмир — Эр сиймосида.
Ғоят сулув, тиниқ нигоҳли,
Баланд бўйли, чаққон оёқли, —
Пайдо бўлди шундай Худо
Мазда бунёд айлаган ул
Вартрагна.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи..

Еттинчи бўлим

18
Сигинамиз Вартрагнага...

19

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна еттинчи дафъа
Пайдо бўлди Зардушт қошида
Варагн² қуш тимсолида,
Остидаги қурбонларин эзиб ташлаб,
Устидаги қурбонларини майдалаб.
Барча қушлар ичра илдам,
Қанотлилар ичра учқур.

20

Тирик жонзотлар ичида
Ёлғизгина у етадир
Беҳато учган ўқларга,

Еладир у болта қанот
Субҳ шафақлари бўйлаб,
Шомда таом истайдир у,
Тонгда истайдир нонушта.

21

Форлар тубига тушадир,
Қояларга қўнадир у,
Гирдобларга қанот урар.
Дарахтларнинг учларига
Тегиб ўтар,
Қулоқ тутар паррандалар
Нолишига.
Пайдо бўлди шундай Худо
Мазда бунёд этган ўша
Вартрагна.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи.

Саккизинчи бўлим

22
Сигинамиз Вартрагнага...

23

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна саккизинчи бор
Пайдо бўлди Зардушт қошида,

Ёввойи тоғ кўчқоридек,
Эгри мугуз, гоят гўзал, —
Пайдо бўлди шундай Худо
Мазда бунёд айлаган ул
Вартрагна.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи.

Тўнқизинчи бўлим

24
Сигинамиз Вартрагнага...

25

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна тўнқизинчи бор
Пайдо бўлди Зардушт қошида

Ёввойи эчки қиёфасида
Ўткир шохли, жуда гўзал, —
Пайдо бўлди шундай Худо
Мазда бунёд айлаган ул
Вартрагна.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи.

Ўнинчи бўлим

26
Сигинамиз Вартрагнага...

27

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна ўнинчи дафъа
Пайдо бўлди Зардушт қошида
Ажойиб эр сиймосида.

Худо берган, гоят сулув
Ва дид билан безатилган
Тилло шамшир тутгандир у, —
Пайдо бўлди шундай Худо
Мазда бунёд айлаган ул
Вартрагна.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи.

ўн биринчи бўлим

28

Парвардигор Ахура Мазда
Яратган ул Вартрагнага
Сигинадирмиа
Шону шукуҳ бергувчи ул,
Амну амон бергувчи ул,
Сигинди унга тақводор
Сипийтмон Зардушт.
Хаёлларнинг голиблигин ёлворди у,
Каломларнинг голиблигин ёлворди у,
Барча ишда голибликни ёлворди у,
Нутқларда голибликни ёлворди у,
Инкорларда голибликни ёлворди у.

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна бахш айлади

Қўлларига унинг қувват
Ва мардона қудратни ҳам,
Танасига саломатлиё,
Чидамлилиё, сабру бардош.
Қўзларига бахш айлади
(Чуқурлиги минтминг эрнинг
Қоматига тенг келгувчи)
Кенг ва теран Ранҳ сувининг
Балиқлари кўзидаги
Ўткирликни.
Соч толасидан йирикрок
Сувошти гирдобларини
Олислардан пайқайдир у.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

Ўн иккинчи бўлим

30

Мазда бунёд айлаган у
Сеҳрли ва куч-қудратли
Вартрагнага сигинамиз...³

31

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна бахш айлади
Қўлларига унинг қувват
Ва мардона қудратни ҳам.

Вужудига саломатлик,
Чидамлилиқ, сабру бардош.
Қўзларига бахш айлади
Туманли тунда заминда
Тулпор тўқин пайқагувчи
Ва тук отнинг думиданми,
Ёлиданми тўқилганин фарқлайдирган
Қулунларнинг кўзидаги ўткирликни.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

ўн учинчи бўлим

32

Мазда бунёд айлаган у
Сеҳрли ва куч-қудратли
Вартрагнага сигинамиз...

33

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна бахш айлади
Қўлларига унинг қувват
Ва мардона қудратни ҳам.
Вужудига саломатлик.

Қўзларига бахш айлади
Тўққизинчи заминдан ҳам
Муштдек этни кўргувчи ё
Пайқагувчи олислардан
Ёй ўқининг пайқонида
Ярақлаган заволини
Ким, нозикдир нинадан ҳам, —
Тилла бўйин кузгунларнинг
Кўзидаги ўткирликни.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

ўн тўртинчи бўлим

34

Ахура бунёд айлаган
Вартрагнага сигинадирмиз..
Ахура Маздадан сўрди
Сипийтмон Зардушт:

«Айтгил менга, эй Муқаддас Рух,
Ғанимларнинг қарғиши билан
Афсусланиб қолсам, у ҳолда
Қай йўсинда халос бўларман?»

35

Жавоб қилди Ахура Мазда:
«Кенг қанотли қушлар ичидан
Варагн қуш парини олгил,
Сипийтмон Зардушт.

Тананг бўйлаб юргизгил уни.
Шу йўсинда ёвуз ёвларинг
Қаргишидан халос бўларсан.

36

Ёвқур қушлар ичра ягона
Шиддатли ул Варагн қушнинг
Сўнгаги ва парлари бизга
Яхшилиқлар келтирадир, бил.
Ҳеч ким удда қилолмас асло,
Қочкин чоғи йиқмас, ўлдирмас,
Қушлар қуши пари мисоли.
Кимга омад бахшида этар,
Кимга мадад бергайдир ул қуш.

37

Ўлдиролмас ҳеч кимса уни,
Мустабид, ё қотил, ё қавий.
Ўлдиролмас ҳеч ким ҳеч қачон
Ўшал парнинг соҳибин, Зардушт.
Ул бир ўзи яксон айлайдир
Барчани!»

38

Мендан — ўша пар соҳибидан
Қўрқсин барча,
Титрасин барча.
Мендан — ўша пар соҳибидан

Қўрқсин, барча ғанимлар қўрқсин,
Қўрқсин, барча рақиблар қўрқсин,
Мен муяссар бўлган голиблик,
Кул-қудратдан қўрқсин батамом.

39

Қўрқадирлар фақат шундайин
Қудрат, зўрлик соҳиби бўлган
Ҳукмдордан, соҳибқирондан
Ва ҳокимнинг ўғлонларидан.
Эпчил Қавай-Усан шу зайл
Куч-қудратнинг соҳиби эди.
Ким учқур ул қулунда бордир
Бул шижоат
Бундайин қудрат.
Эҳтирослар аро тўзгиган
Нортуяда бордир бу қудрат,
Бордир дарёларда бул қудрат.

40

Трайтаона⁴қудратли
Шундайин куч соҳиби эди.
Уч қалали, уч жағли йиртқич,
Олти қўзли маккор, қинғир дил,
Ёвуз девлар сулоласидан,
Қудратли ва забардаст ғоят,
Анҳра Ману бунёд айлаган,
Каззобларнинг каззоби, боши,
Бутун олам заволпешаси,
Тавфиқ аҳлин қушандаси ул
Аж Даҳони чилпарчин қилди.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

ўн бешинчи бўлим

41

Ахура бунёд айлаган
Вартрагнага сигинамиз.
Хонадонни жонлик билан,
Омад-бахт билан

Таъмишловчи Вартрагнадир.
У Саона' каби улугвор
Ва ёмғирнинг булуту каби
Чулгагувчи тоғлар бошини.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

ўн олтинчи бўлим

42

Ахура бунёд айлаган
Вартрагнага сигинамиз.
Ахура Маздадан сўрди
Сипийтмон Зардушт:
«Айтгил менга, эй Муқаддас Рух,
Вужуд даҳрин парвардигори,
Қачон мадад учун чорлаймиз
Ҳимматпеша Вартрагнани,
Қачон унга тоат қиламиз,
Қачон уни олқишлайдирмиз?»

43

Жавоб қилди Ахура-Мазда:
«Қачон қўшинлар дуч келар,
Сипийтмон Зардушт,
Бир-бирига қарши туриб,
Сафларини тўғрилайдир,
Ҳеч ким голиб бўлган эмас,
Ҳеч ким мағлуб бўлган эмас.

44

Варагн куш қанотидан
Тург дона пар олгил шунда,
Ҳар бир қўшин қаршисида
Тутиб тургил ўша парни
Ва кимда-ким энг бирламчи
Тоат қилса чин кўнгилдан,
Вартрагнани чорласа,
Шарофатли Қудратга ул
Ноил бўлар
Ва ўшанга насиб қилар
Ғалаба ҳам.

45

Вартрагнага сигинамиз,
Чорлайдирмиз куч ва қудратни, —
Икки нафар химоячига,
Икки нафар паноҳ-посбонга,
Икки дона пардан титровчи,
Икки дона пардан учғувчи,
Ғойиб бўлғувчи икки пардан,

Икки дона пар кузатғувчи,
Икки парни силовчига ҳам
Тилайдирмиз матонат-қудрат.

46

Бул отни, бул дуони, Зардушт,
Бегонага айтмасин ҳеч ким, —
Майли айтсин ота ўглига,
Ога айтсин ўз жигарига,
Муридига айтсин муршиди,
Қудратлидир бу калималар.
Қудратлидир ва мустаҳкамдир,
Қудратлидир, хуш сўзлашпидир,
Қудратлидир, зафарпешадир,
Қудратлидир ва нажотбахшдир,
Ана шундай улугдир бул сўз
Ким, жазога гирифтор жоннинг
Бошин омон сақлагайдир у
Ва ортига қайтарар туйқус
Қўшган зарбани».

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

ўн еттинчи бўлим

47

Аҳура бунёд айлаган
Вартрагнага сигинамиз.
Қўшинларнинг хузурда
Митра, Рапну билан бирга
Вартрагна сўзлар шундай:
«Ким аҳду қавлини бузар
Алдаб Митрани?
Ким Рапнунини унутадир?
Кимга мутлақ ҳукмим билан
Касалликлар берадирман,
Берадирман кимга ўлим?»

48

Аҳура Мазда деди:
Худо берган Вартрагнага,
Ҳаммадан муносиб зотга
Ким тоатлар келтирар бўлса,
Ҳақиқатда ҳаммадан яхши
Дуолар ва қурбонлик бирлан, —
Ориёний мамлакатларга
Ёвлар ҳужум қилмагай зинҳор.
На офат, на балою қазо,
На ганимнинг аравалари,
На алвони унинг сарбаланд
Кириб келмас юртига унинг,
Келмайдир асло.

49

Сўрди яна Ахурадан
Сишйтмон Зардушт:
«Дегил бизга Аҳура Мазда,
Нечук тоат қилайлик бизлар,
Ҳақиқатда ҳаммадан яхши

Нечук қурбонлик келтирайлик
Вартрагнага?»

50

Жавоб килди Аҳура Мазда:
«Ҳаоманинг шарбатин қуйсин
Ориёний эл-юртлар унга,
Барсманни тозаласинлар
Ориёний эл ва улуслар.
Ёруғ бўлсин ё тўниқ бўлсин,
Аммо фақат бир хил тусдаги
Қурбонликни пишириб элтсин
Ориёний юрт соҳиблари.

51

Келтирмасин қурбонлик зинҳор,
На мунофик, на аблах бузғунчи.
На ҳиссиз, на иймонсиз расво,
На Готларни қуйламовчилар,
Аҳура ва Зардушт динининг
Душманлари, мухолифлари.

52

Келтирса гар қурбонлик улар, —
Мунофиқлар, бузуклар, золлар,
Қотиллар ва иймони йўқлар
Ва Готларни қуйламовчилар, —
Илоҳий ул Вартрагна ҳам
Бахш этмайдир сира омонлик.

53

Шунда орий мамлакатларни
Бостирадир маккор ганимлар,

Шунда орий мамлакатларга
Босиб кирар ёв қўшинлари.
Эллик зарбда яксон айлайдир
Юзта орийни,
Юз ҳамлада яксон айлайдир
Мингта орийни,
Минг ҳамлада яксон айлайдир
Минг-минг орийни,
Мингминг зарбда яксон айлайдир
Яксар ҳаммасин.

54

Ахура бунёд айлаган
Вартрагна сўз қотди шунда:
«Кимсаларки, иблис, девларга
Муҳиб эрур, мутаважжихдир
Ва беҳуда қонлар тукарлар
Назру ниёз, қурбонлик учун
Новвос қалбигаб,

Қабул бўлмас Ҳақ даргоҳига,
Яроқсиздир ва беҳуда дидир
Ул жонларнинг қурбонликлари,
Ул жонларнинг ибодатлари.

55

Қон қутурган девлар, иблислар
Ва уларни эъзозловчилар
Хапораси ўсимлигини,
Ҳам намаднинг бутуқларини
Беҳу да келтирадир оловга⁷.

56

Ва қутурган ўша иблислар,
Ҳам уларни эъзозловчилар
Қулоқ бирлан бекор тинглайдир
Ва беҳу да тикадирлар кўз».

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

ўн саккизинчи бўлим

57

Ахура бунёд айлаган
Вартрагнага сигинамиз.
Интиламан нажот ва зафар
Ҳаомасига.
Жон вужуд, яхшиликларнинг
Пуштпаноҳи,
Ҳимоятгари.
Татир эса ким ҳаомадан
Уни сира мағлуб этолмас

Рақиблари,
Маккор ёвлари.

58

Мени таъқиб этган изма-из
Мағлуб айлай ёв қўшинини,
Яксон айлай ёв қўшинини,
Тор-мор айлай ёв қўшинини.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

ўн тўнқизинчи бўлим

59

Ахура бунёд айлаган
Вартрагнага сигинамиз.
Сигур тоши⁸ томон ошиқди
Ҳукмдор ўғли,
Ошиқдилар сипоҳсолорнинг
Зурёдлари ҳам,
У муқтадир бўлар шубҳасиз,
У музаффар бўладир шоён.

60

Зафар менга ёр бўлсин доим
Барча ориёнийлар каби.
Мени таъқиб қилган изма-из, —
Мағлуб айлай ёв қўшинини,
Яксон айлай ёв қўшинини,
Тор-мор айлай ёв қўшинини.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

Нитрманчи бўлим

61

Ахура бунёд айлаган
Вартрагнага сигинамиз.
«Энг яхши Илоҳ каби,
Энг яхши раҳбар каби
Саховатли Маздага берди
Ҳокимлик ва олижаноблик
Ва қашпоқни қўлламоқни ҳам».

Куч ва қудрат новвосга бўлсин!
Шону шавкат новвосга бўлсин!
Сўз ва калом новвосга бўлсин!
Ғалабалар бўлсин новвосга!
Озиқ-овқат новвосга бўлсин!
Кийим-кечак новвосга бўлсин!
У бизларга озуқа берар.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

Йиширма биринчи бўлим

62

Ахура бунёд айлаган
Вартрагнага сигинамиз.
Барбод этар қушин сафларин,
Тилкалайдир қушин сафларин,
Оёқости қилар сафларни,
Таҳликага солар сафларни,
Парча-парча қилар сафларни

Ва сидириб ташлар батамом,
Вартрагна мағлуб айлайдир
Ғанимларни — инс-жинларни,
Жодугарлар, афсунгарларни
Ва қавийлик мустабидларни,
Қоропонлик ёвузларни ҳам.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи..

Йигирма иккинчи бўлим

63

Ахура бунёд айлаган
Вартрагнага сигинамиз.
Ахура бунёд айлаган
Илоҳий Вартрагнага.
Каззоблар юртининг
Саф-саф тизилган
Жумла лашкарларин ичидан
Қавлу аҳдин бузган кимсаларни у
Қўлларидан тутар,
Нигоҳларин тўсар,
Қулоқларин батанг айлайдир, —
Оёқларидан кетадир буткул мадори,
Қаршиликка қолмас мажоли.

Фараҳмандлик ҳаққи-ҳурмати
Бор овозда дуо қиламан,
Ибодатлар келтирадирман
Ул қудратли Вартрагнага;
Парвардигор Ахура Мазда
Бино этган Вартрагнага

Сигинадирмиз
Ва Ахура айтган йўсинда
Ибодатлар келтирадирмиз,
Сут ийланган ҳаома билан,
Ҳам барсман чивиги билан,
Олижаноб сўз сеҳри билан,
Ҳам муқаддас ваъзлар билан,
Калом билан ва амал билан,
Ҳақ айтилган калималарга
Энг ҳаққоний каломлар билан.
«Шарофатли Ахура Мазда
Топинмоққа буюрганларга
Топинадирмиз».

64

«Энг яхши Илоҳ каби...» (Икки марта).
Ахура бунёд айлаган Ғолибликда ягона

Вартрагнага дуою олқишлар,
куч ва қудрат тилайман.
«Ҳақиқат — олий шарофат...»

АША ҚАСИМСИ

(17-яшит, Ард яшит)

Шод бўлсин Ахура Мазда...
Мазда бунёд этган беғубор Ашага,
беғубор Таълимотга, беғубор Ютуққа,

Хуварно ва Манфаатга шодликлар, дуою
олқиш, фараҳ ва шарафлар бўлсин.
«Энг яхши Илоҳ каби...»

Биринчи бўлим

Эъозлаймиз ва ардоқлаймиз
Удуг ҳокимамиз Ашани.
Эзгуликлар берадир бизга,

Саломатлик берадир бизга,
Ғоят сулув, шухратманддир у,
Қудратлидир, гоят кучлидир.

2

Эъзозлаймиз ва ардоқлаймиз.
 Парвардигор Мазда қизини,
 Барҳаёт Валийлар синглисини.
 Нажоткорлар дониши бирлан
 Нажот сари элгадир Аша.
 Ким чорлайдир уни йироқдан,
 Ким чорлайдир уни ёвуқдан,
 Сахийлик-ла айладир инъом
 Тугма ақл, тугма зеҳн унга.
 Ким эҳтиром қилар Ашани
 Ҳаоманинг шарбати бирлан
 Унга мадад сари интилар.
 (Ким Митрани эҳтиром айлар
 Ҳаоманинг шарбати бирлан).¹

3

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи,
 Бор овозда дуо қиламан,
 Пок ва аъло қурбонлик билан
 Ардоқлаймиз бизлар Ашани,
 Биз эҳтиром қиламиз уни, —
 Сут ийланган ҳаома билан,
 Ҳам барсман чивиги билан,
 Олийжаноб сўз сеҳри билан,
 Ҳам муқаддас ваъзлар билан,
 Калом билан ва амал билан,
 Ҳақ айтилган калималарга
 Энг ҳаққоний каломлар билан.
 «Шарофатли Аҳура Мазда
 Топинмоққа буюрганларга
 Топинадирмиз».

Иккинчи бўлим**4**

Эъзозлаймиз сулув Ашани...

5

Ҳавмга шарафлар бўлсин,
 Калом-сўзга шарафлар бўлсин
 Ва шарафлар бўлсин тақводор
 Зардуштга.
 Ҳавмга шарафлар бўлсин, —
 Ҳар қандайин мастликдан кейин
 Қонхўр Ғазаб келадир голиб,
 Ҳавмнинг шарбатидан сўнг
 Келадир Ҳақ,
 Келар Ҳақиқат.

6

Сулув Аша,
 Нурафшон Аша,
 Фарог нурин таратадир
 Одамларга у,
 Шону шукуҳ берадир кимнинг
 Жонибига келар бўлса у,
 Осудалик топар кулбаким
 Дадил қадам қўядир Аша
 Остонасига.
 Асрагайдир замонлар бўйи
 Авлодларин, наслу насабин.

7

Эрларига берадирсан сен
 Бадавлат мулк
 Ва тўшовли ўрин-жойлар ҳам.
 Бойлик-бисот берарсан кўшлаб
 Келар бўлсанг кимнинг ортидан.
 Сен эргапган кимсага, Аша,
 Олқиш бўлсин,
 Мақтовлар бўлсин.
 О, қудратли, фаровон Аша,
 Келгил, ҳамроҳ бўлгил менга ҳам.

8

Уйлари-да қулай, кўрклидир,
 Ҳайвонлари сонсиз, саноксиз.
 Гўзалдир у, умрбоқийдир, —
 Кимга бндаш келар бўлсанг сен,
 Бегубор Аша.
 Сен эргапган кимсага, Аша,
 Олқиш бўлсин,
 Мақтовлар бўлсин.
 О, қудратли, фаровон Аша,
 Келгил ҳамроҳ бўлгил менга ҳам.

9

Олгин оёқ ётоқлари-да,
 Кўнгиллидир, гоят тартибли,
 Ёстиқлари кўпдир жуда ҳам
 Сен ёндашган бахтли зотларнинг...
 ... О, қудратли фаровон Аша,
 Келгил, ҳамроҳ бўлгил менга ҳам.

10

Ва суюмли хотинлари ҳам
 Ўлтирадир ётоқда хушрўй,
 Тартиб билан терилган сўлим
 Ёстиқлари-да².
 Олгинлари порлар уларнинг,
 Порлар зебу зийнатлари ҳам.
 Билакузук, шода мунчоқлар,
 Тўрт киррали сиргалар тақиб
 Бир-бири-ла сирлашадирлар:
 «Қачон келар хўжайинимиз?
 Қачон роҳатланурмиз суюб,
 Суюмли тан лаззатларидан?»
 ... О, қудратли, фаровон Аша,
 Келгил, ҳамроҳ бўлгил менга ҳам.

11

Ўлтиришар нозанин, гўзал,
 Ул зотларнинг сарвдек қизлари.

Билакузуклари ярақлар.
Қоматларин безар хипча бел,
Вужудлари сулимдир шундай,
Чиройлидир ва қўлларида
Узун бир даста.
Яйратадир улар кўзларин
Сен ёндашган бахтли зотларнинг...
... О, қудратли, фаровон Аша,
Келгил, ҳамроҳ бўлгил менга ҳам.

12

Кенгликларда учгувчи магрур³
Тулпорлари кишнайдир баланд,
Қўша отлар элтгувчи илдам
Аравада ўлтирадир у —
Ғолиб сипоҳи.
Найзалари ўткир ва узун,
Олисларга учадир ўқи
Ва душманни орқа-олдидан
Яксон айлайдир, —
Улар бегаш, бегубор Аша.
... О, қудратли, фаровон Аша,
Келгил, ҳамроҳ бўлгил менга ҳам.

13

Ўрқачлари ўктам, улугвор
Туялари кишнар уларнинг,
Интиладир ургочиларга,
Ташланадир ҳарб майдониға.
... О, қудратли, фаровон Аша,
Келгил, ҳамроҳ бўлгил менга ҳам.

14

Кумуш, тилла элтадир улар
Дафиналарга,
Либослари кимматбаҳодир.
Келтиришар олис юртлардан
Улар бегаш, бегубор Аша...
... О, қудратли, фаровон Аша,
Келгил, ҳамроҳ бўлгил менга ҳам.

15

Қарагил, эй бегубор Аша,
Менга томон боққил ягона.
Шафқат қилгил, эй саховаткор,
Шафқат қилгил, эй олийжаноб,
Шафқат қилгил, эй соҳибқирон
Ва бахт ҳада айлагил менга.

16

Улуг отанг Илоҳлар ичра
Энг улуг Илоҳ
Аҳура Маздадир.
Волиданг — Армаитий Спинга,⁴
Огаларинг — жасур Сраҳош,
Рашну, Митра тақводорларким
Яйловлари ҳад-ҳудудсиздир,
Нигоҳлари мингдир, тумандир,
Қулоқлари мингдир уларнинг,
Ва Даона' синглингдир сенинг.

17

Мақтовларга гоят лойиксан,
Илоҳий Аша,
Турадирсан қоматинг расо,
Аравани бошқарадирсан,
Айтадирсан ушбу сўзларни:
«Оҳ, ким чорлар мени ўзига,
Қай бир чорловчининг нидоси,
Каломлари ёқадир менга?»

18

Жавоб қилди тақводор Зардушт,
Зардушт садо қайтарди унга,
У одамзод ичра илк марта
Ҳақиқатга таҳсинлар айтди,
Аҳурани эҳтиром қилди,
Ўвзозлайди Ўлмас ва Боқий
Авлиёларни.
У дунёга келган кунидан,
То улгайиб камол топгунча
Шоду хуррам окди сувлар ҳам,
Ўсимликлар ўсди гурқираб.

19

У дунёга келган кунидан,
То улгайиб камол топгунча
Ёвуз Анҳра Ману тарк этди
Бу ҳудудсиз замин шарини
Ва ҳақорат қилди бузгунчи
Анҳра Ману Зардуштни шундай:
«Ҳеч бир илоҳ менга қор қилмас,
Улар мени йўқ қилишолмас,
Ёлғиз Зардушт тенг келар менга,
Ёлғиз Зардушт енгадир мени;

20

У уради мени қудратли
«Ахуна Вора» дуоси⁶ билан,
Гўё улкан бинодек тошни
Қўлларида тутиб ургандек.
«Аша Воҳишта» дуоси⁷ билан
Қизгин темир каби куйдирар,
Ер юзидан қувадир мени.
Мен қочаман фақат Зардуштдан,
Мен қўрқаман Зардуштдан ёлғиз».

21

Саховатли Аша шу заҳот
Сўз қотди шундай:
«Менинг қошимга кел,
Кел, хузуримга,
Тақводор Зардушт,
Келгил, араванинг
Ёнида тургил!»
Шунда ёвуқ келди
Унинг наздиға,
Турди араванинг
Ёнида Зардушт.

22

Аста тегди унга
Аша вафоли,
Кўллари Зардуштни
Боши устидан
Секин юргизди.
Деги: «Бениҳоя гўзалсан,
Зардушт,

Кўрамсан сен жуда,
Оҳ, Сишиймон,
Келишгандир гоят оёқларинг ҳам,
Хушбичим ва узун кўлларинг.
Хуварнони эҳсон айладим сенга,
Аҳд қилганим каби аввал-бурундан
Қалбингга бахш этдим ҳузур-ҳаловат»
Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

Учинчи бўлим

23

Эъзозлаймиз сулув Ашани...

24

Ҳаошянҳа Парадота
Мазда бунёд айлаган ул
Юксак Хара этагида
Тоат келтирди Ашага;

25

Шундай сўрди у Ашадан:
«Бахш айлагил менга омад,
Саховатли Аша,
Мозон девларидан чўчиб,

Даҳшат ичра
Чекинмайин,
Аммо менинг ҳузуримда
Ваҳм, кўркув ва даҳшатдан
Тиз чўксинлар барча девлар
Ва зулматга чекинсинлар».

26

Ёнаш келди унга Аша,
Ёвуқ келди Аша унга.
Ҳаошянҳа Парадота
Ноил бўлди унинг
Мурувватига.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

Тўртинчи бўлим

27

Эъзозлаймиз сулув Ашани...

28

Ҳукариё чўққиларида,
Улуғ Йима, пода соҳиби,
Ибодатлар келтирди дилдан
Мурувватли Аша ҳаққига.

29

Шундай сўрди у Ашадан:
«Бахш айлагил менга омад,
Саховатли Аша,
Мазда бунёд этган
Жумла мавжудотга
Берай пода баракотини,
Мазда бунёд этган
Жумла мавжудотга
Абадият айлайин бахш.

30

Мазда бунёд этган
Жумла мавжудотдан

Даф айлайин ташналикни,
Очликни-да, муҳтожликни.
Мазда ато қилган
Бори мавжудотни
Халос айлай қарилиқдан
Ва ўлимдан.
Мазда бунёд этган
Жумла мавжудотдан
Даф этайин куйдиргувчи
Ва минтминг қаҳратон ичра
Изғиринли шамолларни».

31

Ёндаш келди унга Аша,
Ёвуқ келди Аша унга.
Улуғ Йима,
Эзгу подалар соҳиби
Ноил бўлди унинг
Мурувватига.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

Бешинчи бўлим

32	Эъвозлаймиз сулув Ашани...	Ҳалокатчун яратилган Уч оғизли, уч каллали, олти кўзли, Минтминг қудрат соҳибини, Ҳам ўғирлай унинг икки хотинини, Сангҳавак ва Арнавакни ⁸ , Волидалик оғушлари гўзал ғоят Ва рўзгорда тенгсиз улар.	
33	Турт буржли Варна юртидан, Атвйа уруғидан баҳодир Третона ибодат қилди Саховатли Ашага.	35	Ёндаш келди унга Аша, Ёвуқ келди Аша унга. Атвйа уруғидан Мард Третона Ноил бўлди унинг Мурувватига. Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...
34	Ўтинди мард ўғлон Ашадан: «Бахшида қил шундайин омад, Меҳрибон Аша, Ким мен мағлуб айлайин буткул Ажи Даҳокани Ва ул Арта оламида		

Олтинчи бўлим

36	Эъвозлаймиз сулув Ашани...	Ёвуз тутқунни Хусрав ¹⁰ қошига. Чайчастан кўлин ¹¹ соҳилида, — Мовий ва чуқур, Хундор ўзи қасос олсин Франҳрасяндан, Ёвузларча ўлдирилган Сиёваршан ¹² учун Ва Нарава ¹³ наслидан номдор Аҳраарат ¹⁴ учун Қасос олсин баҳодир Хусрав.	
37	Олтинкўз, нажотбахш, Гўзал Ҳавм Хара тоғларининг Энг чўнг чўққисин, Юксак қиррасида Келтирди тоат.	39	Ёндаш келди унга Аша, Ёвуқ келди Аша унга. Олтиннигоҳ ҳамда нажоткор, Кўркам Ҳаома Ноил бўлди унинг мурувватига.
38	Ўтинди у Ашадан: «Бахш айлагил шундай омад, Меҳрибон Аша, Асир қилай туронлик ботир Франҳрасяни ⁹ , Кўл-оёғин боғлаб келтирай		

Еттинчи бўлим

40	Эъвозлаймиз сулув Ашани...	42	Ўтинди у Ашадан: «Бахш айлагил шундай омад, Меҳрибон Аша, Теран сувли Чайчастан кўлининг Қирғоқларида Қасос олай туронлик ботир Франҳрасяндан, Мақр билан ўлдирилган Сиёваршан учун Ва Нарава қаҳрамони Аҳраарат учун
41	Ориёний мамлакатларни Бирлаштирган мард ва тадбиркор Хусрав келди Аша қошига, Дуолар қилди (Теран сувли Чайчастан кўлининг Қирғоқларида).		

Қасос олай
Франҳрасяндан ».

43

Ёндаш келди унга Аша,
Ёвуқ келди Аша унга

Ориёний мамлакатларни
Бирлаштирган мард ва тadbиркор
Хусрав ноил бўлди Ашанинг
Саховати, мурувватига.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

Сакхизинчи бўҳим

44

Эъозлаймиз сулув Ашани...

45

Хузурига келди Ашанинг
Орий Вожа саҳросида,
Мушфик Доитё киргогида
Сипийтмон Зардушт,
Сут қўшилган ҳаома билан,
Барсман ҳамда мадад учун
Ҳозир тил билан,
Фикр, калом, амал билан,
Кўп ўринли ваъзлар билан.

46

Ўтинди у Ашадан:
«Бахшида қил шундайин омад,

Меҳрибон Аша,
Ўша машҳур Хутаосага
Мудом сабоқ бермоқчиман, —
Иймон билан фикр айласин,
Иймон билан сўз сўйласин,
Ишончига ноил бўлсин Аҳуранинг,
Шону шуқуҳ берсин менинг жамоамга.

47

Ёндаш келди унга Аша,
Ёвуқ келди Аша унга.
Ноил бўлди Сипийтмон Зардушт
Гўзал Аша мурувватига.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

Тўцқизинчи бўлим

48

Биз Ашани эъозлаймиз...

49

Дат дарёсин кирғоқларида
Кўп ақлли Виштасп келтирди
Ошага ўз эътимодини

50

Ва ўтинди унга шу зайл:
«Бахш айлагил шундайин омад,
Саховатли, меҳрибон Аша,
Ғолиб айлай зафарли ҳарбда
Ашта арванга ёвузни,¹⁵
Виспатарва¹⁶ ўғлонини ҳам
Қалқонининг қуйи ўткирдир,
Дубулгасин учи кескирдир.
Бўйни ғоят йўғондир унинг,
Етти юзга нортуяси бор...¹⁷
Шундай омад бахш айла Аша.
Ғолиб айлай зафарли ҳарбда
Ҳияоналик ўша ёвузни
Ва ёлгончи Аражатаспани¹⁸,
Мағлуб этай, ерпарчин этай
Дев-жинларни эҳтиром қилган
Даршиникани.¹⁹

51

Яксон этай сенинг туфайли
Ёвуз Тантриявангани²⁰,
Яксон этай сенинг туфайли
Спинжаурушна²¹ бадхуни,
Ҳам қайтариб олай батамом
Ҳияона асоратидан
Ҳумояни²², Варидканани²³,
Ҳияона лапшкарларини
Мағлуб этай эллик зарбада
Юз нафарин,
Юз зарбадан минг нафарини,
Минг зарбада — туман-туманин,
Туман зарбда — сонсиз-саноксиз».

52

Қуйи энди меҳрибон Аша,
Ёвуз келди ўтингувчига.
Кўп ақлли, хирадманд
Виштасп
Ноил бўлди марҳаматига.

53.

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи...

ўнинчи бўлим

53

Биз Ашани эъвозлаймиз...

54

Шундай деди Аша меҳрибон:
«Қабул қилмам қурбонлигини
Пуштсизликка гирифтор эрнинг,
Қурбонлигин қабул қилмасман
Безурриёт жувонларнинг ҳам²⁴,
Қурбонлигин қабул қилмасман,
Балогатга етмаган ёшнинг.
Эр зотини билиб кўрмаган
Балогатга етмаган қизнинг
Қурбонлигин қабул қилмасман

55

Нотаридлар ва туронликлар
Қувганида учқур отларда
Ул қудратли буқа туёгин
Остида жон сақлаганимда,
Балогатга етмаган ёшлар,
Эр кўрмаган навраста қизлар
Мени топиб берди уларга.

56

Мени яна қувгин қилдилар
Учқур отли нотаридлар-ла
Учқур отли туронлик эрлар.
Юз-кўзини бўйни остида
Асрагувчи улкан совликнинг
Паноҳида жоним сақладим.
Мени яна тутиб бердилар,
Балогатга етмаган ёшлар.
Эр кўрмаган навраста қизлар.
Такрор қувгин қилдилар мени
Учқур отлар соҳиби бўлган
Туронликлар ва нотаридлар»²⁵.

57

Аввал шиква қилди ўртаниб
Меҳрибон ва раҳмдил Аша,
Енгилоёқ, пуштсиз хотиндан:
«Унга ёвуқ келмагил асло,
Бир ўринда ётма ул билан,
Нима қилай улар дастидан,
Осмонларга кетаймиз бадар,
Ерга қайтиб тушайми, ахир?»

58

Кейин шиква қилди ўртаниб,
Уйнашидан бола орттириб,
Йўлдошига элтгувчи бузуқ,
Енгилоёқ хотин зотидан:
«Нима қилай улар дастидан,
Осмонларга кетайми бадар,
Ерга қайтиб тушайми, ахир?»

59

Сўнгра шиква қилди ўртаниб
Меҳрибон ва раҳмдил Аша;
Ёш қизларни йўлдан ургувчи,
Ва уларни элтиб бемаҳал
Қайтаргувчи боласиз, танҳо,
Тубан каслар қилмишларидан
Ҳасрат қилди поксиришт Аша:
«Нима қилай улар дастидан,
Осмонларга кетайми бадар,
Ерга қайтиб тушайми, ахир?»

60

Ахура Мазда деди:
«Худо берган Аша меҳрибон,
Осмонларга бош олиб кетма,
Қайтиб тушма сен заминга ҳам,
Менга ҳамроҳ бўлгил, эй Аша,
Менинг сўлим маконим ичра
Манзил бордир сендай ҳокимга

61

Мен эҳтиром қиламан сени
Қурбонлик билан.
Ибодатлар қиламан сенга,
Дат дарёсин соҳилларида
Донишманд ул Виштасп баайни,
Чивик тутиб қўлда сарафроз
Қоҳин нутқ сўзлайдир баланд,
Мен эҳтиром қиламан сени
Қурбонлик билан,
Ибодатлар келтирадирман,
Эй сен гўзалларнинг гўзали,
Яратганининг яқтоси Аша».

Фараҳмандлик ҳаққи-хурмати
Бор овозда дуо қиламан.
Қурбонликлар келтирадирман,
Меҳрибон ва гўзал Ашага.
Биз Ашани эъвозлаймиз
Ҳавмнинг шарбати билан,
Барсманнинг чивиғи билан,
Ғоят гўзал ваъзлар билан,
Хаёл билан ва амал билан,
Ҳақ айтилган калималарга
Энг ҳаққоний каломлар билан.
« Шарофатли Ахура-Мазда
Топинмоққа буюрганларга
Т ошина дирмиз »

62

«Энг яхши Илоҳ каби...
Энг яхши Илоҳ каби...
Мазда бунёд айлаган покиза
Ашага, пок Таълимотга, пок
Амалга, эзгу Комёбликка, Хуварно
Манфаатга ибодат
ва дўстлар, куч-қудрат тилайман.
«Ҳақиқат — олий шарофат...»

ХУВАРНО ҚАСИААСИ

(19-яит, Замяд яит)

Шод бўлсин Ахура Mazda...

Мазда бунёд айлаган Ушидарно тоғла- қўл етмас Хуварнога шоддиклар, дуо-ю рига, Mazda бунёд айлаган қавайлик сахо- олқишлар, шон-у шарафлар бўлсин. ватпеша Хуварнога, Mazda инъом айлаган

«Энг яхши Илоҳ каби...»

Биринчи бўлим

1

Дастлаб тоғлар қад кўтарди,
Сипийтмон Зардушт,
Улугвор Харати юксалди
Бу замин узра.
Кунчиқардан Кунботаргача
Мавжуд барча мамлакатларни
Ўраб тургувчи;
Иккиламчи Зардаза тоғи
Бош кўтарди замин устида.
Манушанинг нарғи ёғидан.
Кунчиқардан Кунботаргача
Мавжуд барча мамлакатларни
Қуршаб турувчи.

2

Шундан кейин қад ростладилар
Ушида, Ушидарна тоғлари
Ва яширин Эрзифия ҳам,
Олгинчиси Аразурадир,
Еттинчиси бу Бумиядир,
Саккизинчи Раодитадир,
Тўқкизинчи бу Мазишвадир,
Ўнинчиси Антар-Даҳюдир.
Ўн биринчи бу Эрзишадир.
Ўн иккинчи Ватигайсадир¹.

3

Оз-моз қорлар эригувчи ул
Адарана ва Баяна,
Ишқата, Упарисаона²,
Ҳаммадан ҳам суюмлидир у,
Ҳаммадан ҳам ажойбдир у,
Ҳаммадан ҳам эпчил-илдамдир,
Ҳаммадан ҳам тутқич бермасдир,
Ва юксакдир юксакликлардан.

4

Асаҳон, Маонаҳон,
Баҳодрина, Асая,
Тутадна ва Вишава,
Сайривант, Драошишва,
Нанхушмант ва Қақаҳия,
Қанҳадаги барча тоғлар ҳам.

5-6

Сичидава, Ахурана,
Раомана, Апастомбана,
Асиавант, ...³
..., ва Фрапая,
Ва Удрия ва Раовант —
Барча тоғларким, одамлар
Кўриб ёхуд чиқиб сўнгра
Ном қўймишлар.

7

Бу оламда тоғлар сони,
Сипийтмон Зардушт.
Икки минг икки юз қирқ тўрттадир.

8

Қурбонлик нонидан
Рухоний ва сарбоз,
Дехқон ва подачи
Қанча ҳақ олса,
Шу қадар юксалди
Улугвор тоғлар,
Бош кўтарди шундай
Сонсиз чўққилар⁴.

9

Мазда бунёд этган
Ёвкур Қавай Хуварносини
Эъзозлайдирмиз.
Ҳаммадан ҳам суюмлидир у,
Ҳаммадан ҳам ажойбдир у,
Ҳаммадан ҳам эпчил-илдамдир,
Ҳаммадан ҳам тутқич бермасдир,
Ва юксакдир юксакликлардан.

10

Хуварноси Ахура Мазданинг,
Ким яратди борлик-оламни
Кўп эзгули, кўп олийжаноб,
Кўп гўзалдир, гўзалдир жуда,
Тимсоли-да, унинг ранг-баранг,
Кўп фойдали манфаатлидир,
Мунаввардир, гоят ёругдир.

11

Ҳаёт сари элтадир бунёд
 Бўлган жамий мавжудотни у,
 Завол билмас, сўлмас, қул бўлмас,
 Сўнмас, сира бесамар бўлмас,
 Абадий умр сургувчи,
 Мангу яшнагувчи, униб-ўсгувчи.
 Ўз-ўзига ҳокими мутлак.
 Маййитлардан тириладир у,
 Қайтиб келар барҳаёт, боқий,
 Завол билмас халоскордир у,
 Осу далик, тинчлик элчиси.

12

Ҳақиқатни танлаган зотлар
 Ўлим билмас, завол топмасдир.
 Ёлғон эса даф бўлгусидир.
 Тавфиқ аҳли боши тушган
 Жумла офат, жумла ҳалокат
 Қайтиб кетар келган жойига,
 Авлодидан ва ҳаётидан
 Йўқ бўладир майда ёвузлик
 Йўқ бўладир энг улуг ёвуз.

14

Қавайлар Хуварноси қудратлидир..

15

Барҳаёт Авлиёлар Хуварноси,
 Омирларнинг, фаҳмиларнинг
 Юксакларнинг, қудратлиларнинг
 Илоҳийлар, энг илдамларнинг,
 Чиримаслар, беғуборларнинг
 Хуварноси.

16

Етти нафар бир фикрлилар,
 Етти нафар бир овозлилар,
 Етти нафар ҳукмбардорлар,
 Бир фикрли ва бир сўзлилар,
 Бир амалда, бир омонлилар,
 Бир отадан ва бир онадан,
 Ва биргина сорбони ўша —
 Яратувчи Ахура Мазда.

17

Бир-биринин қалбларини
 Кўргувчи улар,

Энг яхши Илоҳ каби,
 Энг яхши Ҳомий янглиг
 Ҳақ-ҳақиқат юзасидан у
 Бермиш олий Маздага юмуш
 Ғарибларга қарамок учун.

13

Фараҳмандлик ҳаққи-ҳурмати
 Бор овозда дуо қиламан,
 Қурбонликлар келтирадирман
 Мазда бунёд айлаган улуг
 Қавайлик Хуварно ҳақиға.
 Ўзозлаймиз биз Хуварнони,
 Қудратлидир у, қавайликдир.
 Ва Ҳаома шарбати билан,
 Ва барсман чивиги билан,
 Олийжаноб ваъзлар билан,
 Ўю хаёл ва амал билан,
 Ҳақ айтилган қалималарга
 Энг ҳаққоний каломлар билан,
 «Олий Ахура Мазда топинмоққа
 Буюрганларга
 Тошинамиз».

Иккинчи бўлим

Эзгу фикрат хаёлида,
 Эзгу калом хаёлида,
 Эзгу амал хаёлида,
 Олқиш Уйи хаёлида
 Ёруғ йўллар аро еларкан
 Мангуликка элтгувчи фуруғ.

18

Ахура Мазданинг ижоди
 Улар — асл яратувчилар,
 Бунёдкорлар, асрагувчилар,
 Ҳомийлар ва ҳимоятгарлар.

19-20

Улар хоҳиш-иродаси билан
 Мавжудотни ҳаётга чорлар,
 Мангуликка, безаволликка,
 Хазон билмас, чиримас абад
 Тирикликка бошқарадилар...
 ... Фақирларни боқишар улар.

Сигинаман бахтподлик ҳаққи..

Учинчи бўлим

21

Қавайлар Хуварноси қудратли-
 Дир...

22

Ҳосилсиз илоҳлар Хуварноси у,
 Туғилмиш мавжудот Хуварноси у,
 Дунёга келмаган Халоскорларнинг,
 Омонлик аҳлининг Хуварноси у.

23-24

Улар хошиш-иродаси билан
Мавжудотни ҳаётга чорлар,
Мангуликка, безаволликка,

Хазон билмас, чиримас абад
Тирикликни бошқарадирлар...
... Факирларни боқишар улар...
Сиғинаман бахт-шодлик ҳаққи...

Тўртинчи бўлим

25

Қавайилар Хуварноси қудратлидир.,

26

Ҳаошяна Парадатага
Мадад қўлин чузди Хуварно
Узоқ замон ҳокимлик қилди
Бутун замин ҳудудида у.
Жумла етти иқлим — кишварга
Хукмфармо бўлди сарфароз.

Ҳоким бўлди девлар, одамлар,
Жодугарлар ва афсунгарлар,
Қавайлик ул мустабидларга,
Қоропонлик золимларга ҳам
Ҳоким бўлди узоқ замонлар.
Мозон девларининг тенг ярмин,
Ёвуз Варна малайларини
Қатл этди Ҳаошянҳа.

Сиғинаман бахтшодлик ҳаққи...

Бешинчи бўлим

27

Қавайилар Хуварноси қудратлидир...

28

Турли тери ёпинган ботир
Урупининг' келди қошига.
Узоқ замон ҳокимлик қилди
Бутун замин ҳудудида у.

Жумла етти иқлим — кишварга
Хукмфармо бўлди сарфароз,
Ҳоким бўлди девлар, одамлар,
Жодугарлар ва афсунгарлар.
Қавайлик ул мустабидларга,
Қоропонлик золимларга ҳам.

Олтинчи бўлим

29

У харбларда мағлуб айлади
Инс-жинлар ва махлуқотни,
Жодугарлар, сеҳргарларни;
Ва қирчанги отга айланган
Анҳра Мануни минган куйи

Ер қуррасини барча буржини
Утгиз зимистон давомида
Кезиб чикди.

Сиғинаман бахтшодлик ҳаққи.,

Еттинчи бўлим

30

Қавайилар Хуварноси қудратлидир...

31

Эзгу пода соҳиби бўлмиш
Ҳоким Йима қошига келди.
Узоқ замон ҳокимлик қилди
Бутун замин ҳудудида у.
Жумла етти иқлим — кишварга
Хукмфармо бўлди сарфароз.
Ҳоким бўлди девлар, одамлар,

Жодугарлар ва афсунгарлар,
Қавай ул мустабидларга,
Қоропонлик золимларга ҳам.

32

У девлардан асради омон
Бойликларни, мулкни, бисотни,
Экинзорлар ҳосилдорлигин,
Подаларни асради омон:
Ул Йиманинг қаламравида
Озиқ-овқат, ичимликлар ҳам,
Тугамасди, бўлмасди адо.

Ҳайвонлар ҳам абадий эди,
Инсонлар ҳам абадий эди,
Ўсимликлар сўлимас эди,
Қуримасди оқин сувлар ҳам;

33

Салтанатда йўқ эди мутлак
На совуқ, на қурғоқчилик.
На кексалик ва на ўлим,
На ёвуз ҳасад
У ёлғонни сўйламайдир ҳеч;
Ботил калом сизмасдир
Унинг ақлига.

34

Қачонки у ботил сўзларни
Хаёлига келтирди туйқус,
Хуварно бир қуш тимсолида
Учиб кетди Йимани ташлаб.
Олийжаноб Йима ногаҳон
Ўзини тарк айлаган ўша
Хуварнони кўргач бир қушдек,
Баракотли пода соҳиби
Беҳад оғир аҳволда қолди.
Маънос бўлди Йима баҳодир,
Ғанимлардан яшириниш учун
Ер тагидан макон айлади.

35

Қачон илк бор тарк этиб кетгач,
Виваҳвантнинг⁶ авлодидан ул
Йимани Хуварно Варағн каби.
Хуварнони тутди ўшанда
Минг ақлли илоҳ Митраким,
Яйловлари ҳад-худудеиздир,
Қулоқлар тинглар барчани.
Биз Митрани эъзозлаймиз,
Мамлакатлар соҳибқиронин,
Заминдаги барча маъбудлар,
Ичра мумтоз яратилган ул
Парвардигор Мазда бунёдин.

36

Иккинчи бор тарк этиб кетгач
Виваҳвантнинг авлодидан ул
Йимани Хуварно Варағн каби,
Хуварнони тутди ўшанда
Атвйа уруғининг вориси —
Трайтаона қудратли,
Ким Зардуштдан кейин заминда
Оддий жонлар ичра энг ғолиб.
Одабий зот ичра ягона.

37

Мағлуб қилди уч бошли илон
Аж Даҳони ул —
Олти кўзли, уч жағли ёвуз...
Маккор, кингир кўнгилли бадху,

Анҳра Ману яратган зўрдаст
Ва забардаст ёлғонлар шоҳи,
Бутун олам офатажали,
Бор тақводор ақлин қотили.

38

Учинчи бор тарк этиб кетгач
Виваҳвантнинг авлодидан ул
Йимани Хуварно Варағн каби,
Тутиб олди уни
Матонатли Керсасп.
Зардуштдан сўнг бул даҳр ичинда,
Оддий жонлар ичра энг кучли,
Мардлар ичра энг жасоратли.

39

Жасорат мардлари муяссар бўлди
Керсаспга охир.
Жасорат мардларин улуглаймиз,
Уйқусиз ва қоиммаком,
Совуққон ва гоят гайратли.
Матонатли, сабр-тоқатли
Керсасп насиб бўлган эранлар.

40

Ўлдирганда отларни ютган
Одамларни ютган аёвсиз,
Шоҳдор илон Сарварани⁷ у, —
Заҳарланган, заъфарон тусли.
Бу ўқ етгудек юксакликка
Заҳар пурковчи;
Керсасп эса унинг тўшида
Ҳозирлади ўзига емиш
Туш пайгида,
Шунга ногаҳон
Ул ёвузга сингиб иссиқлик,
Тер ичида гимираб қолди.
Қозондаги қайнаётган сув
Тўкилиб кетди.
Ваҳм ичра ортга тисланди
Матонатли, сабрли.

41

Ҳандарвони ўлдирди Керсасп,
Олтинтовон ўшпал ёвузни.
Катта очиб улкан жағини
Боз тақводор ва тавфиқлини
Маҳв этгувчи бир зумда ёмон;
Ўлдирди Даштаяни⁸ уруғидан
Патананин⁹ тўққиз ўғлини —
Паст ва нобакор.
Ўлдирди у олтин жиғали
Нивиканин¹⁰ ўғлонларини,
Ўлдирди данулик¹¹ Варашавани¹²,
Ва ёвузлик таркатувчи Питаснани¹³,

42

Матонатли Керсасп ўлдирди
Жасоратли ҳамда баҳодир.

Судралгувчи ва гоят чаққон...
Голиб келган ҳарбу зарбда
Рақибларидан, —
Арозашамани¹⁴.

43

Матонатли Керсаеп ўлдирди,
Тош билакли, қургошин тишли
Сनावидкани¹⁵
Сनावидка мактанди шундай:
«Мен ҳозирча ёшман,
Вояга етмаган.
Улгайганимдан сўнг
Яратардим заминни чархдек
Ва осмонни арава каби;

44

Туширардим Олкиш Уйидан
Спинга Мануни,
Жаҳаннамдан тортиб олардим
Анҳра Мануни,
Ҳам Ёвуз Рух ҳамда Муқаддас,
Иккиси ҳам торгар эдилар
Аравамнинг менинг.
Ёлғиз сабр-тоқатли Керсаеп
Ўлдирмаса гар!»
Ва ўлдирди баҳодир Керсаеп
Қудратли куч уйгонмай унда.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

Саккизинчи бўлим

45

Эъозлаймиз қўл етмас, юксак,
Илоҳий Ҳуварнони, —
Ҳаммадан-да шону шавкатли,
Ҳаммадан-да сарбаланд, мумтоз,
Ҳаммадан-да суюмли, ботир.
Ҳаммадан-да чаққон ва элчил,
Мавжуд борлиқ ичра яғона.

46

Ҳуварно деб жангга кирдилар
Ҳам Ёвуз Рух, ҳам Муқаддас Рух
Ва эриша олмади улар.
Ўз элчиси юборди унинг
Ҳар бири:
Муқаддас Рух — Эзгу Фикрни,
Ҳақиқатни йўллади унга
Парвардигор Аҳура Мазда
Ўгли бўлган Олов билан;
Ва йўллади Ёвуз Рух унга
Ёвуз Фикрни,
Қонхўр Ғазаб билан.
Уч қаллали Аж Даҳо билан
Ҳам Йимани бўлиб ташлаган
Спигура¹⁶ билан нобакор.

47

Парвардигор Мазда Олови
Интиларкан Ҳуварно томон
Ўйларди шундай:
«Қўл етмас бўлса Ҳуварно
Унга етиб бўлмайми, қайдам?»
Ва еларкан унинг ортидан
Уч жагли Илон
Ҳақоратла қичқиради эди:

48

«Орқага қайт! Тегмагин унга,
Эй, Аҳура Мазда Олови,
Баланд мақом Ҳуварнога сен

Тегар бўлсанг ўлдиргумдир, бил.
Сен ёрига олмасан абад
Парвардигор Аҳура Мазда
Бунёд этган ушбу Заминни
Ва Ҳақиқатни!»
Шунда илқин тортиб олди
Парвардигор Мазда Олови
Жонидан қўрқиб, —
Чунки Илон қўрқинчли эди.

49

Шунда елди Ҳуварно томон
Уч жагли ул ёвуз Аж Даҳо
Шундай ўй билан:
«Қўл етмас эса Ҳуварно,
Унга етиб бўлмайми, қайдам?»
Бироқ унинг ортидан шиддат
Билан елиб бораркан Мазда
Олови ҳам дерди шундайин:

50

«Ортингга қайт! Тегмагил унга,
Уч жагли, эй ёвуз Аж Даҳо!
Бу қўл етмас мўъжизага сен
Тегар бўлсанг, орқа-олдинга
Ҳам жагингга пуркарман олов.
Ҳақиқат оламининг душмани,
Сен Аҳура Мазда яратган
Бу заминга чиқолмасан ҳеч!»
Икки қўлин даст тортиди шунда
Уч жаг Аж Даҳо,
Жонидан қўрқиб,
Олов гоят даҳшатли эди.

51

Пайдо бўлди Ҳуварно баҳри
Ворқушанинг соҳилларида,
Учқур отлар эгаси Апам
Напат соҳиб бўлди шу заҳот.
Елиб борар учқур тулпорлар

Соҳиби ул мард Апам Напат:
«Қўл етмас бу Хуварнони мен
Қандоқ олгумдир,
Тубсиз денгиз қаърларида,
Тубларида тубсиз сувларнинг?»

52

Эъозлаймиз забардаст ҳоким,
Соҳибқирон Апам Напатни,
Қаҳрамонлар ҳимоятгари,
Эранларнинг яратувчиси;
У сув ости маъбудларидан
Қабул айлар ҳаммадан бурун,
Дуоларни, илтижоларни.

53

«Бандалардан кимда-ким агар, —
Деди Мазда содиқ Зардуштга. —
Ноил бўлса қўл етмас ўша
Хуварнога, билгил ул банда,
Соҳиб бўлар қутлуг эҳсонга,
Ва қоҳинлар келтирган олий
Яхшиликдан баҳраманд бўлар.

54

Саховатли Аша ул зотга
Ҳамроҳ бўлар, — бойликлар берар,
Яйловларни инъом этадур,
Инъом этар жонлиқларни ҳам:
Насиб қилар унга ҳар кунлик
Музаффарият,
Куч-қудрат билан
Яшагучи олис замонлар.
Мағлуб қилар Ғалаба билан
У ўзининг ғанимларини».

Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи,
Бор овозда дуо қиламан.
Ибодатлар келтирадирман
Қўл етмас ул Хуварнога мен.
Ҳаоманинг шарбати билан
Эъозлайдирмиз
Етиб бўлмас ҳамда илоҳий
Хуварнони биз...

Тўққизинчи бўлим

55

Биз илоҳий ва қўл етмас
Хуварнони эъозлаймиз...

56

Хуварнони тутмоқчи бўлди
Тур Франҳрасян
Воруқаш денгизидан,
Кийимларин ечиб, яланғоч,
У тутмоқчи бўлди орийлар
Мамлакатин ўтган, келажак
Подшоҳлар эгалик қилган
Хуварнони,
У тутмоқчи бўлди пайғамбар
Зардушт соҳиб бўлган нарсани.
Юзиб борди Хуварно томон
Тур Франҳрасян.
Бироқ Хуварно чекинди,
Нари кетди ундан Хуварно.
Воруқашнинг ўшал оқими
Хусрав дея аталди минбаъд.

57

Забардаст тур Франҳрасян
Учиб чиқди Воруқашдан
Ва ҳақорат қила кетди:
«Итэ-ита-ятна-ахмай...»¹⁷
Хуварнони тутмоқ
Менга мумкин эмас,
Ориёний ўлкаларнинг

Утиб кетган ва келажак
Подшолари ҳамда Зардушт
Соҳиб бўлган Хуварнога
Етолмайман.

58

Мен аралаш қилар эдим
Қаттиқлик ва суюқликни,
Улуғликни, яхшиликни
Яратувчи Ахура Мазда
Вайрондан озор чексин деб,
Мен аралаш-қуралаш қилиб
Ташлар эдим ҳамма нарсани!
Ва туронлар ичра баҳодир,
Франҳрасян ўзини отди
Воруқаш денгизига.

59

Кийимларин ечиб, яланғоч
Хуварнони тутмоқчи бўлди:
Ориёний ўлкаларнинг
Утиб кетган ва келажак
Подшолари ҳамда Зардушт
Соҳиб бўлган Хуварнони.
Хуварнога томон сузди
Франҳрасян,
Лекин Хуварно чекинди,
Нари кетди Хуварно ундан.
Воруқашнинг ўша оқими
Ванҳазда деб аталди минбаъд.

60-61

Забардаст тур Франҳрасян
Учиб чиқди Воруқашдан
Ва ҳақорат қила кетди...
... Ўзин отди Франҳрасян
Турлар ичра энг устивор
Воруқаш томон.

62

Кийимларин ечиб, яланғоч
Уч дафъа у истади тинмай
Ҳуварнони,
Ориёний ўлкаларнинг
Ўтиб кетган ва келажак
Подшоҳлари ҳамда Зардушт
Соҳиб бўлган Ҳуварнони.
... Воруқашнинг ўшал оқими
Авжданва дея аталди.

63

Забардаст тур Франҳрасян
Учиб чиқди Воруқашдан
Ва ҳақорат қила кетди...
... Сипийтмон Зардушт соҳиб
Бўлганни у тутолмагач.

64

Ориёний ўлкаларнинг
Ўтиб кетган ва келажак
Подшоҳлари ҳамда Зардушт
Соҳиб бўлган Ҳуварнони
Тутолмади Франҳрасян...
Сигинаман бахт-шодлик ҳаққи,
Бор овозда дуо қиламан
Ибодатлар келтирадирман
Етиб бўлмас Ҳуварнога...

ўнинчи бўлим

65

Биз илоҳий ва қўл етмас
Ҳуварнони эъзозлаймиз...

66

Ҳозир бўлди у Кансава¹⁸
Қўли ҳамда Хаотамант
Дарёсининг соҳилларига
Улуғ Ушида тоғидан
Қуйилгувчи оқимларнинг орасида.

67

Кансавага қуйилади тенг
Ҳвастра, Фрадата,
Ҳваспа, Ҳварнаҳвати
Улар гоятда гўзалдир.
Уштавайти қудратли ҳам.
Яйловлари мўл-қўл бўлган
Урвада ва Орази.
Оқиб ётар Заркумати
Хаотамант оқиб ётар,
Саховатли ва мунаввар
Юксаладир оқ тўлқинлар
Таҳдид солар тошқин билан;

68

Хаотамант — асов дарё,
Тулпорларнинг кучи бор унда,
Туяларнинг қуввати бордир,
Мард эрларнинг улуглиги.
Ва ундадир Ҳуварно шундай,
Вафодор Зардушт.
Шунчалар мўл Ҳуварноси бор,
Супурадир ғайриорийлар
Мамлакатин бир ҳамласида.

69

Ғайриорийларнинг жумласин
Ортга томон сурадир у,
Ҳис қилишар улар шунда
Ҳам сокинлик, чанқоқликни,
Қурғоқчилик ва совуқни;
Ана шундай Ҳуварнони
Элтар орий эллар ҳомийси.
Ҳайвонларнинг барча турин
Асрагувчи,
Яхшиларга тарқатувчи яхшилиқлар,
Парвардигор Аҳурага топингувчи
Эътиқодли кимсаларнинг мададжори.

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

ўн биринчи бўлим

70

Қавайлар Ҳуварноси қудратлидир...

71

Ҳозир бўлди ҳузурида

Шоҳ Қавай Қаватнинг
Қавай Апивоҳунинг,
Ва барча қавайлар, —
Усана, Аршана, Пишана,
Биёршан, Сиёваршан¹⁹
Наздида пайдо бўлди у.

72

Шуддан кейин уларнинг оари
Ноил бўлди куч ва қудратга, ' "

Илм-дониш ва жасоратга
Ҷоҳиб бўлди бу шаҳаншоҳлар...
Сигинаман бахтшодлик ҳаққи...

ўн иккинчи бўлим

73

Қавайлар Хуварноси қудратлидир...
Саодатли бир кун Хуварно

74

Қавай Хусрав қошига келди.
Куч-қудратда мисли йўқ, танҳо,
Ғолибликда худо қўлаган,
Кулиб боққан ҳар лаҳза омад.
Фақат эзгу каломлар соҳиби,
Ва бузилмас калом эгаси
Ҳам енгилмас сўзнинг молики.

75

Мустаҳкам ва гоятда соғлом
Илоҳий бахт айлаган насиб
Ва бардошли таннинг эгаси,
Олийжаноб ҳамда эзгуга,
Суханпардоз ва ҳукмдорга,
Тошқирга ва гоят зийракка,
Бениҳоя ўткир нигоҳли,
Ҳақиқатда барчадан баланд,

76

Шоҳона шаън, шоҳона шукуҳ,
Умри боқий, умри бардавом,
Кулиб боққан омадли, бахтли,
Яхшиликлар қилувчи мўл-қўл:

77

Қавай Хусрав от пойгасида
Ёвуз Нараман билан
Бутун олис йўл давомида
Унга қарши қўйилган қопқон -
Тузоқлардан омонда қолди.
Ғолиб келди ҳаммадан ҳоким
Қавай Хусрав:
Фаранҳрасян, Карсаваздани
Оёқ-қўлин маҳкам боғлади.
Макр билан ўлдирилган
Сиёваршан — отаси учун,
Наравида қаҳрамони
Аҳраарата учун
Қасос олди у...

Сигинаман бахтшодлик ҳаққи.

МАНСУР ЯШТАР

ЕТТИ КИЧИК □ АСИДА'

(*Етти кичик яшт*)

1

Раюманд ва фарриҳманд Аҳура Мазда, Амшосипандлар,
Баҳман,
Фирӯз муроса ва яраш —
Узга жамийки хилқат дидбони,
Мазда яратган илм борлиги,
Мазда яратган билим ўрганишни олқишлаймиз.

2

Энг гузал Ардабиҳишт,
Мазда яратган қудратли ибодат —
«Арямана ишях»
Мазда яратган кенг дийдоғоҳ, эзгу ашаван Савака,²
Шаҳриёвар,
Тобланган пўлат,
Дарвишларнинг андуҳларни аритгувчи меҳрибонлик ва жавонмардлигини олқишлаймиз...

3

Эзгу Сипандормаз,
Мазда яратган, кенг дийдоғоҳ, эзгу ашаван Рото, рад Хурдод, Яйря Хушийтий, рад ашаванлар — йил илоҳлари, рад Амурдод, баракатли йилқи, судбахш бугдой далалари,
Мазда бунёд айлаган қудратли говгинани³ олқишлаймиз...

4

Кенг яйловли Меҳр, яхши яйловлар бағишлагувчи Ром, Ардабиҳишт ва Аҳура Мазданинг Озари, Бузругвор рад — Алам Напат, Мазда халқ қилган сувни олқишлаймиз...

5

Ашаванлар фравашийлари, номдор фарзандлар соҳиби бўлган аёллар гуруҳи,

Яйря Хушийтий, Буюк хилқат, эзгу Ама, Аҳура яратган Баҳром, Фирӯз Упаратот, Оламларга кенглик бағишловчи, порсо Суруш, Энг ҳақгўй Раши, жаҳонпарвар ва дунёларга фароғат берувчи Арштодни хушнуд қилайлик,

«Яса аҳу вайрю...» Дейди менга завт,
«Яса аҳу вайрю...» Дейди порсо ва мард эр.

6

Раюманд ва фарриҳманд Аҳура Маздани эъвозлаймиз, Эзгу ниятли, олийжаноб Амшосипандлар, Шаҳриёрларни шарафлаймиз.

Амшосипанд Баҳманни мадҳ этамиз.

Бошқа хилқатлар дийдбони бўлган тинчлик ва осудаликни шарафлаймиз.

Мазда яратган билимнинг борлигини олқишлаймиз.

Мазда бунёд этган илм ўргатишни олқишлаймиз.

7

Энг гўзал Амшосипанд Ардабиҳиштни олқишлаймиз. Мазда яратган буюк ибодат «Арямана ишях»ни олқишлаймиз. Мазда яратган кенг дийдоғоҳ, эзгу ашаван Савакани шарафлаймиз, Амшосипанд Шаҳриёварни олқишлаймиз, тобланган пўлатни олқишлаймиз, дарвишларнинг андуҳни аритгувчи меҳрибонлик ва жувонмардлигини олқишлаймиз.

8

Эзгу Сипандармозни шарафлаймиз.

Мазда яратган эзгу ашаван, кенг дийдали Ротони олқишлаймиз.

Амшосипанд Хурдодни шарафлаймиз. Яйря Хушийтийни олқишлаймиз. Рад ашаванлар — ашаван йил илоҳларини олқишлаймиз.

Амшосипанд Амурдодни шарафлаймиз, баракотли йилки, судбахш бугдой далаларини олқишлаймиз.

Мазда халқ қилган қудратли Говгиринани олқишлаймиз.

9

Кенг яйловли Меҳрни олқишлаймиз, яхши яйловлар бағишлагувчи Ромни олқишлаймиз. Ардабихишт ва Ахура Мазданинг Озарини олқишлаймиз.

Учқур тулпорли бузругвор рад — Апам Напатни олқишлаймиз. Мазда бунёд этган ашаван сувни олқишлаймиз.

10

Ашаванларнинг пок, эзгу ва қудратли фравашийларини олқишлаймиз.

Номдор углонлар соҳиби булган аёллар гуруҳини шарафлаймиз. Яйря Хушийтийни олқишлаймиз. Эзгу хилқат Амани олқишлаймиз. Ахура яратган Баҳромни мадҳ этамиз.

Фируз Упаратотни олқишлаймиз.

Рад ашаван, оламларга кенглик бағишловчи парсо Сурушни олқишлаймиз.

Энг ростгуй Рашни шарафлаймиз. Жаҳонпарвар, дунёларга мул-қўлчилик бергувчи Арштодни олқишлаймиз.

11

— Эй, Зардушт!

У жодугар, девлар ва дурванд одамларни нобуд айлайди.

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Кимда-ким ҳақиқатда бизнинг хонадонимизга қондошдир, ушбу сўзларни тилга олса ҳар қандай ёлгон йўқ бўлади. Унинг сўзлардан ҳар нечук ёлгон нест-нобуд бўлади.

12

Ҳар кимки маздапарастлар дини душманларини тутиб қолмоқ учун етти нафар Амшосипандлардан ва эзгу Шаҳриёрлар мададидан баҳраманд бўлса, биз уларни олқишлаймиз.

Мазда яратган ашаван ва юргун отга монанд сувни олқишлаймиз.

13-14*

15

«Яса аху вайрю...»

Раюманд ва фарриҳманд Ахура Мазда, Амшосипандлар, Баҳман, Фирўз муроса ва яраш — ўзга жамийки хилқат дидбони, Мазда яратган илм борлиги, Мазда яратган билим ўрганишни олқишлаймиз**...

«Ашим вуху...»

«Аҳмойи раишча...»

ЕТТИ БУЮК □ АСИДА

(Етти буюк яшт)

1

Завт:

Рад ашаван — Ахура Мазда ашавани олқишлаймиз.

Амшосипандлар, эзгулик истовчи Шаҳриёрларни олқишлаймиз.

Мийну ва астуманд (моддий) олам ашаванона тириклигини бошдан-адок мадҳ этамиз.

Ашаҳ — ҳақиқат иродаси билан; эзгу маздапарастлик дини иродаси билан.

Роспий:

Рад ашаван — Ахура Мазда ашаванни олқишлаймиз.

2

Завт:

«Ҳваматанам...»: Эзгу фикр, эзгу калом ва эзгу амалниким, бу ерда ва ҳар ерда улугланади ва улуглангуси, мадҳ этаман. Ўзим ҳам жону дилим билан яхшиликка интиламан.

3

— Эй, Ахура Мазда! Эй, гўзал Ардабихишт!

Буни ўзимизга муносиб кўрдик:

Икки оламда ҳам энг гўзал бўлган фикр, калом ва амални танлаймиз.

* «Авесто»нинг ушбу бандлари ўчиб кетганлиги учун ўқишнинг имкони бўлмади.

** Қуйида шу бўлимнинг 1—5-бандлари тўлиқ такрорланади.

4

Охират мукофоти умидида энг яхши ниятларни доноларга ва нодонларга; шахриёрларга ва шахрвандларга баён қиламиз, токи оламни обод айлаб, унга файз багишласинлар.

5

Чиндан ҳам шахриёр деб шундай кимсани ҳисоблаймиз; шундай зотга муносиб, деб биламиз ва шундай кишининг бўлишини истаймизки, у ҳақиқатда, ҳаммадан кўра аъло даражада шахриёрлик қила билади: Мазда Ахура ва Ардабиҳишт.

6

Ҳар бир аёл ва эр ўзи дуруст ва яхши, деб билган нарсасига амал қилишлари ва бошқаларни ҳам огоҳлантиришлари ҳамда улар ҳам ўша нарсага амал қилишлари керак.

7

Сизларни барчадан афзал деб биламиз:

Ахура Мазда ва жаҳон ободончилигига олқиш ва мақтовлар бўлсин!

Энди бу ниятни сизлар учун амалга оширамиз, ўзгаларни ҳам имкон қадар ундан огоҳ этамиз.

8

Ашаҳ — Ҳақиқат солорлигида;

Ашаҳ — Ҳақиқат мадади билан ҳар бир хилқат икки жаҳон сирларидан огоҳ бўлишлари лозим.

9

Ахура Мазда бизга нозил қилган ушбу каломларни энг олий мақсад билан қабул қилгаймиз. Сени эса, Зардушт, бу хабарни етказувчи, огоҳ этувчи ва тарбиячи, деб биламиз.

10

— Эй, Ахура!

Ардабиҳишт, Баҳман ва Эзгу Шахриёрни кўшиқ устига кўшиқ; олқиш устига олқиш; ҳамд устига ҳамд билан улуглаймиз.

«Йингҳи хотам...»

11

— Эй, Мазда Ахура!

Даставвал Озар матлаби воситасида

ва Сипандмийнунинг мадади билан сенга ёвуқ келамиз.

Озар сенинг хоҳишинг билангина кимсага озор етказди.

12

— Эй, Ахура Мазданинг Озари!

Энг яхши ва хуш равиш билан ҳузуримизга кел!

Зиёда шодликлар бахш айлагувчи бўлиб, энг шойиста дурудлар билан энг буюк адолат чоғида бизга томон юз бур!

13

— Эй, Озар!

Сен Сипандмийну мисоли Мазда Ахуранинг хушнудлик моясисан.

— Эй, Ахура Мазданинг Озари! Сенга ёвуқ келамиз!

14

Эзгу андиша билан; дуруст равиш билан; доно ва эзгу гуфтор ва кирдор билан сенга ёвуқ келамиз.

15

— Эй, Мазда Ахура!

Сенга намоз келтирамиз ва эҳтиром этамиз.

Буткул эзгу андиша билан; жумла эзгу калом билан; жамийки эзгу амал билан сенга ёвуқ келамиз.

16

— Эй, Мазда Ахура!

Дунёдаги жамийки жисмлар ичида сенинг жисмингни энг гўзал ва зебо деб биламиз.

Буюк жаҳон фароғатининг олий пойгоҳи Куёшдир.

«Йингҳи хотам...»

17

Завт:

Ниҳоят, Ахура Маздани олқишлаймиз. Шахриёрдир, бузругвордир. Биз уни мадҳ этамиз. Унинг зебо хилқатини куйлаймиз. У мумтоз олам ва Ашаҳ — Ҳақиқатни яратди. Ёруғлик, замин ва жамийки яхши нарсаларни адо айлади.

18

Унинг солиҳ амали шахриёр ва бузрут ворларини энг мақбул алқовларимиз билан мадҳ этамиз. Улар оламни кўриқлайдилар; ҳифзу ҳимоят этадилар.

19

Уни, инчунин, пок ахуравий ва мақбул маздавий исмлар билан олқишлаймиз.

Уни жону дилимиз билан олқишлаймиз.

Уни, ашаван мардлар ва ашаван аёллар фравашийларини мадҳ этамиз.

20

Шу жумладан, Ардабиҳиштни мадҳ этамиз. У — энг куркам Амшосипанд, ёруғлик, бошдан-оёқ яхшиликдир.

21

Баҳман, эзгу Шаҳриёвар, Эзгу Дин, яхшилик тақдири, эзгу Сипандормазни мадҳ этамиз.

22

«Йингҳи хотам...»

23

Ниҳоят, заминни олқишлаймиз.

Замин бизни ўз бағрига олгандир.

— Эй, Ахура Мазда!

Аёлларни мадҳ этамиз. Булар сенинг ва энг олий Ашаҳ — Ҳақиқатдан огоҳдилар.

24

Эътиқод хуруши, эпчиллик, хушёрлик ва пок дин билан эзгу қазо ва қадарни; эзгу орзуни; эзгу фаровонликни; эзгу номни; эзгу бағишловни мадҳ этамиз.

25

Ниҳоят, сувларни олқишлаймиз. Қуйи оқувчи, йигилувчи ва равон оқувчи эзгу ниятли ахуравий сувларни мадҳ этамиз.

— Эй, сувлар!

Сизлар яхшилик билан равонасиз. Хилқатни ювиб, пок этасиз ва икки жаҳон саодатига мушаррафсиз. Биз сизларни эъзозлаймиз.

26

Сизларни, эй яхши сувлар, хушнудлик бағишлагувчи Ахура Мазда инъом айлаган исмлар билан олқиш этамиз. Уша номлар воситасида сизларни мадҳ этамиз. Уша исмлар воситасида сизлардан дустлик орзусидамиз. Уша номлар билан намоз келтирамиз. Уша номлар билан миннатимизни изҳор қиламиз.

27

— Эй, баракатли сувлар!

Сизларни имдодга чорлаймиз; сизлар оналар мисолисиз; согин сигирлар каби парвариш қилувчисиз ва барча озуқалардан яхшироқ, хушроқдирсиз.

Сизларни, эй қудрати осмон қадар бўлган забардаст яхшилар, бу ерга чорлаймиз, токи бу тангликда бизга мадад бергайсиз ва қўллагайсиз, эй барҳаёт волидаларимиз.

«Йингҳи хотам...»

28

Шунингдек, Гўшварван ва Гивпташан, ўз руҳларимиз ва чорполар руҳларини олқишлаймиз. Биз улар учунмиз, улар эса, бизлар учун.

29

Судманд дашт жонварларининг руҳларини олқишлаймиз.

Шунингдек, қаерда туғилган бўлсаларда ашаван эрлар ва ашаван аёллар руҳларини мадҳ этамиз.

Бу мард ва аёлларнинг эзгу динлари Ашаҳ — Ҳақиқат фирўзлиги учун ҳаракат қилади; ҳамиша ва ҳар қачон ҳаракатда.

30

Шунингдек, эзгу нарлар ва урғочиларни мадҳ этамиз. Абадий барҳаёт ва абадий яхшилик мояси бўлган Амшосипандлар ва Амшосипандбонуларни олқишлаймиз.

31

— Эй, Ахура Мазда!

Сен яхшилик билан андиша юритдинг; сўзладинг ва амал қилдинг; биз ҳам эзгу андиша, калом ва амалларимизни сенинг ҳузурингга келтирамиз.

— Эй, Мазда Ахура!

Шунингдек, сени олқишлаймиз ва эъзозлаймиз. Шу каби сенга намоз келтирамиз ва эҳтиром бажо айлаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқат билан пайванд бўлиб, унинг кўмак ва имдодида, эзгу ният билан, эзгу парҳезкорлик билан сенга томон борамиз.

«Йингҳи хотам...»

32

— Эй, Мазда Ахура!

Ниҳоят ўз ваъдангга амал қил ва бизнинг орзу-армонимизни рўёбга чиқар.

— Эй, Мазда Ахура!
Сен ваъда қилганинг нарсага мен каби
бир диндор муносиброқдир.

33

Бу тақдирни сен бизга муносиб
кўрдинг; токи заминий тирикчилигимизда
ва мийну оламида ҳам сен ва Ашаҳ —
Ҳақиқат билан абадий ҳамнишин бўлгаймиз.

34

— Эй, Мазда Ахура!
Шундай қилки, арпшторлар Ашаҳ —
Ҳақиқатга эш бўлсинлар; Ашаҳ —
Ҳақиқатни кидирсинлар ва деҳқонларни
яхлит-ягона, пуршур ва устувор айла, то-
ки улар отурбонга ҳамқадам бўлсинлар.

35

— Эй, Мазда Ахура!
Қардошларингиз, ҳамқору ёрларингиз
билан ягона-якдилмиз. Биз пок ашавон-
лар қаторида бўлишни орзу қиламиз. Уни
бизга насиб айла.
«Йингҳи хотам...»

36

Ўз кўшиқларимиз, олқиш ва эъозла-
римизни Ахура Мазда ва Ардабиҳишт
хузурига келтирамиз ҳамда бу назру
ниёзни сазовор ва шойиста, деб биламиз.

37

— Эй, Мазда Ахура! Эй, ўртадаги эзгу
матлабли зотлар!
Шоядки, сенинг эзгу Шаҳриёрлигинг-
дан ҳар доим баҳраманд бўлсак.
Шоядки, ҳар икки жаҳонда ҳам се-
нинг эзгу Шаҳриёрлигинг биз — эрлар ва
аёлларга фармонраво бўлса!

38

— Эй, ўртадаги, эзгу матлабли зотлар!
Сизни фархунда ва камёб; Ашаҳ —
Ҳақиқатдан огоҳ илоҳлар, деб биламиз.
Шоядки, сизлар ҳар икки жаҳонда
ҳам бизнинг тан ва жонимизга паноҳ
бўлсангиз!

39

— Эй, Мазда! Эй, ўртадаги эзгу мат-
лабли зотлар!
Шоядки, сенинг абадий паноҳингни
топсак ва унга мушарраф бўлсак.

Шоядки, сенинг қўлловинг билан ком-
раво ва неруманд бўлсак ва ягона мат-
лабимиз — сенинг абадий паноҳингда
яшасак!

40

— Эй, Мазда Ахура!
Сенинг олқишларинг ва пайгомларинг
ни етказувчилар, деб аталдик, уни қабул
этдик ва бизга насиб этганинг диндан
масрурмиз.

41

Сен бу қисматни бизга лойиқ кўрдинг,
токи бу заминий ҳаётда ҳам, мийну
ҳаётида ҳам сен ва Ашаҳ — Ҳақиқат би-
лан абадий ҳамнишин бўлгаймиз.

42

«Йингҳи хотам...»
«Хваматанам...»: эзгу фикр, эзгу ка-
лом ва эзгу амалниким, бу ерда ва ҳар ер-
да улугланади ва улуглангуси, мадҳ эта-
ман. Ўзим ҳам жону дилим билан яхши-
ликка интиламан.
«Яса аҳу вайрю...»
«Ашим вуҳув...»
«Йингҳи хотам...»

43

Завт ва Роспий:
— Эй, Ампошиандлар!
«Етти хот» пораларини мадҳ этамиз.
Чашмазор сувларини мадҳ этамиз. Гўзар-
гоҳ сувларини мадҳ этамиз.
Бир-бирига қўшилиб кетган пайваста
йўлларни мадҳ этамиз.
Бир-бирига бақамти йўлларни мадҳ
этамиз.

44

Сувлар қуюлгучи тоғларни олқишлай-
миз.
Сув тукқувчи дарёчаларни олқишлай-
миз.
Судбахш бугдой далаларини олқиш-
лаймиз.
Нигаҳдор ва парвардигорни олқиш-
лаймиз.
Мазда Зардўштни олқишлаймиз.

45

Замин ва осмонни эъозлаймиз.
Мазда яратган эпчил бодни олқишлай-
миз.
Замин ва барча эзгу нарсаларни
олқишлаймиз.

Эзгу ният ва ашаванлар руҳини
олқишлаймиз.

Эллик садварали Восий балиғини
олқишлаймиз.

Фароғ Карт дарёси уртасида яшовчи
пок Харани олқишлаймиз.

Фароғ Карт дарёсини олқишлаймиз.

Шаън-шукухли заррин Ҳавмни олқиш-
лаймиз.

Оламларга кенглик бағишлагувчи
Ҳавмни олқишлаймиз.

Ўлимни узоқлаштирувчи Ҳавмни
мадҳ этамиз.

Окин сув ва баландпарвоз қушларни
олқишлаймиз.

Отрубонларнинг қайтишини олқиш-
лаймиз. Улар олис-олис сарзаминларга
Ашаҳ — Ҳақиқатни ёймоқ ва одамларга
ўргатмоқ мақсадида кетганлар.

Барча-барча Аммосипандларни эъзоз-
лаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

АРМБИҶИШТ □ АСИДАСИ

(Ардабиҳишт яшт)

Кўркам Аммосипанд Ардабиҳиштга.

Мазда яратган қудратли «Арямана
ишях» намозига; Мазда бунёд этган кенг
нигоҳ соҳиби, эзгу ашаван Савака²га хуш-
нудлик.

«Яса аху вайрю...» дейди менга Завт.

«Яса аху вайрю...» дейди мард ва пор-
со эр.

Ахура Мазда Сипийтмон Зардуштга
деди:

— Эй, Сипийтмон Зардушт! Эй,
олқишловчи, завт, адолатпеша, пандгўй,
ардоқловчи, меҳрибон, қўшиқчи!

Қачонки мен ва Ардабиҳишт ёруғ ва
порлоқ гиёҳларни, куёшсимон уйларни
бино қилдик...^{*} Олқиш ва ибодатлар
биз — Аммосипандларга...

Зардушт деди:

— Эй, Ахура Мазда! Эй, ҳаққоний ха-
барлар етказувчи!

— Энди Сипийтмон Зардушт —
олқишловчи, завт, адолатпеша, пандгўй,
ардоқловчи, қўшиқчига амр эт!

— Сен ва Ардабиҳишт ёруғ ва порлоқ
гиёҳларни, куёшсимон уйларни бино ай-
лаганингизда ўша сўз нечук эди... Олқиш
ва ҳамд-сано Сиз — Аммосипандларга...

Мен Ардабиҳиштни чорлайман.

Қачонки мен Ардабиҳиштни чорлай-
ман қолган Аммосипандларнинг эзгу
оромгоҳи — Мазда уни эзгу андиша би-
лан ҳимоя қилади; Мазда уни эзгу калом
билан асрайди; Мазда уни эзгу амал би-
лан қўриқлайди — очилсин.

У олий оромгоҳ Мазданинг гарзмони-
дадир.

Ҳақиқий ашаванлар гарзмони.

Дурванд зотидан ҳеч ким у ерда
Ахура Мазданинг дийдорини кўра олмай-
ди.

Аҳриман, барча жоду ва париларни
синдирувчи «Арямана ишях» намози энг
буюк варжованд мансарасидир; энг улуғ
варжованд мансарадир. Энг гўзал варжо-
ванд мансарадир.

Барча варжованд мансаралар ичида
қудратлидир. Энг қудратли варжованд
мансарадир.

Барча варжованд мансаралар ичида
устувордир. Энг устувор варжованд ман-
сарадир.

Барча варжованд мансаралар ичида
хушбахтдир. Энг бахтиёр варжованд ман-
сарадир.

Барча варжованд мансаралар ичида
дармонбахшдир. Энг дармонбахш варжо-
ванд мансарадир.

* Матннинг давоми ўчиб кетган.

5

Қай бир табиб Ашаҳ — Ҳақиқат билан даволайди; қай бир табиб билим во-ситасида даволайди; қай бир табиб тиг билан даволайди; қай бир табиб гиёҳлар билан даволайди; қай бир табиб мансара билан дармон бағишлайди.

Ашаваннинг ботиний иллатларини да-волаган табиб энг дармонбахш табибдир.

6

Эй, нохушликлар, чекининг!
Эй, ўлим, чекин!
Эй, девлар, чекининг!
Эй, патйоралар", чекининг!
Эй, қабих ашмуг, Ашаҳ — Ҳақиқатдан чекин!
Эй, золим эр, чекин!

7

Эй, аждаҳонаждлар, қочингиз!
Эй, бўринаждлар, қочингиз!
Эй, икки оёқли бадлар ва зараркунан-далар, қочингиз!
Эй, тарумаятий⁵, қоч!
Эй, пайримаятий⁶, қоч!
Эй, иситма, қоч!
Эй, каззоб, қоч!
Эй, оромсизлик ва тўғён, қоч!
Эй, бад назар эр, қоч!

8

Эй, каззоблар каззоби, йўқол!
Эй, жодугар хотин, йўқол!
Эй, бадкор хотин — қаховариза, йўқол!
Эй, апохтар шамоли*, йўқол!
Эй, апохтар боди, нобуд бўл!
Кимда-ким аждаҳонаждир нобуд бўлсин!

9

Кимки бу девлардан минг бор минг та-нини; ўн минг марга ўн мингтадини ўлдирса, нохушликларни йўқ қилади; ўлимни чекинтиради; девларни ҳайдаб юборади; патйораларни кувади; Ашаҳ — Ҳақиқат душмани — Ашмугни мардуд ай-лайди; золим одамларни йўқ қилади.

10

Аждаҳонаждларни ҳайдаб солади; бўринаждларни қувиб юборади; икки оёқли бадлар ва зараркунандаларни ўлди-

ради; тарумаятийни йўқ қилади; пайрима-ятийни йўқ қилади; иситмани кеткизади; каззобларга шикаст беради; тўғён ва оромсизликни нобуд қилади; бад назар-ларни ҳайдайди.

11

Дурвандларнинг дурвандини ўлдира-ди; жодугар хотинни қувиб солади; бад-кор қаховариза хотинни мардуд қилади; апохтар бодини йўқ қилади; апохтар ша-молини нобуд айлайди; икки оёқли бад-кор ва зиёнқашларга шикаст беради.

12

Агар ким минг бор минг тан, ўн минг марта ўн мингта девни нобуд қилса, дев-лар шоҳи бадкор Аҳриманни осмондан сарнагун қилади ва у пастга қулайди.

13

Бадкор Аҳриман деди:
— Ардабиҳиштнинг дастидан дод!
Энг нохуш нохушликларни кетказади.
Энг нохуш нохушликлар билан курашади.
Энг тубан тубанликларни йўқ қилади.
Энг тубан тубанликлар билан кураша-ди.
Девлар девини нобуд айлайди.
Девлар деви билан курашади.
Патйоралар патйорасини йўқ қилади.
Патйоралар патйораси билан кураша-ди.
Ашаҳ — Ҳақиқат душмани ашмугни нобуд қилади.
Ашаҳ — Ҳақиқат душмани ашмуг би-лан курашади.
Энг золим одамларни ўлдиради.
Золимлар золими билан курашади.

14

Аждаҳонаждлар аждаҳонаждини ўлдиради.
Аждаҳонаждлар аждаҳонажди би-лан курашади.
Бўринаждлар бўринаждини ҳалок айлайди.
Бўринаждлар бўринажди билан жанг қилади.
Икки оёқли бадлар бади ва зарарку-нандалар зараркунандасини нобуд айлай-ди.
Икки оёқли бадлар бади ва зарарку-нандалар зараркунандаси билан кураша-ди.
Тарумаятийга шикаст беради.

* Зардуштийлар эътиқодига кўра апохтар-шамол Аҳриман, дев ва жодулар маконидир (15-саҳ.)

Тарумаятий билан жанг қилади.
Пайримаятийни ҳалок айлайди.

Пайримаятий билан курашади.

Энг қаттиқ иситмани ҳайдайди.

Энг қаттиқ иситма билан жанг қилади.

Каззоблар каззобини улдиради.

Каззоблар каззоби билан урушади.

Хусуматчилар хусуматчисини ўлдиради.

Хусуматчилар хусуматчиси билан курашади.

Бад назарлар бад назарини ҳалок қилади.

Бад назарлар бад назари билан курашади.

15

Дурвандлар дурвандини ҳалок қилади.

Дурвандлар дурванди билан курашади.

Жодугар хотинни нобуд айлайди.

Жодугар хотин билан курашади.

Бадкор кахвориза хотинни йўқ қилади.

Бадкор кахвориза хотин билан урушади.

Апохтар бодини қувиб солади.

Апохтар боди билан жанг қилади.

16

Дуруж чекинмоги керак!

Дуруж нобуд бўлиши керак!

Дуруж йўқолиши ва буткул нобуд бўлиши керак!

Сен — дуруж — апохтар ичида нобуд бўлмайсан.

Сен Ашаҳ — Ҳақиқатнинг астуманд оламини нобуд қила олмайсан.

17

Энг гўзал Амшосипанд Ардабиҳиштни фарру фуруги учун намоз, баланд бонг ва завр билан олқишлаймиз.

Энг гўзал Амшосипанд Ардабиҳиштни сутга омихта қилинган ҳавм билан; барсам билан; ақл тили ва мансара билан; эзгу фикр, сўз ва амал, завр ва ҳақиқий сўз билан олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

18

«Яса аху вайрю...»

Энг кўркем Амшосипандлар; Ардабиҳишт; Мазда яратган «Арямана ишях» намози; Мазда бунёд этган кенг нигоҳли эзгу ашаван Савакага саломлар йўллаймиз.

«Ашим вуҳу...»

«Аҳмойи раишча...»

хурдод □ АСИДАСИ

(Хурдод яшт-У)

1

Аҳура Мазда Сипийтмон Зардуштга деди:

— Мен ашаван мардларга имдод, росткорлик, осойиш ва фаровонлик учун Хурдодни бунёд айладим..

Кимки Амшосипандлардан уни шарафласа, Амшосипанд Баҳман, Ардабиҳишт, Шаҳриёвар, Сипандормаз, Хурдод ва Амурдодни олқишлаган кабидир.

2

Кимки минг бор мингта, ўн минг бор ўн мингта, юз минг бор юз мингта дев билан курашда Амшосипандлар ва хусусан, Хурдодни ёд этса, насв, ҳаший,⁸ баший,⁹ саиний¹⁰ ва бужий¹¹ ундан узоқлашади.

3

Мен илк марта баланд овозда ашаван мардга дейман:

Агар кимки шу йўсинда мийну илоҳлари орасида энг ҳақгўй Раши ва Амшосипандларга юз бурса ва ниёз келтирса — улар ғоят қудратли ном соҳибидирлар — ўша ашаван эр, насв, ҳаший, баший, саиний, бужий, дупманнинг кўргон ва қалқонли сипоҳи, золим дурванд эр, порлоқ тиг, жоду, пари ва **ти**-рикчилик машаққатларидан ҳалос бўлади.

4

— Ашаван эр йўлини дурванд эр йўлидан қандай ажратиш мумкин? Шунда Аҳура Мазда деди:

— Кимки мансарани ёд ўқиса, ё хаёлидан ўткарса, тил учиде сассиз зикр қилса, ёхуд баланд овозда тиловат қилса ва **ат**-рофига шудгор хати тортса у ўзига осудалик бахш айлайди.

Сизлардан ҳар бирингиз — дурванд ва дуруж — ошкор бўлсангиз-да; сизлардан ҳар бирингиз не юмушда бўлсангиз-да; сизлардан ҳар бирингиз пинҳон бўлсангиз-да; сизларнинг ҳар бирингизни — дурванд ва дуруж — бу манзиллардан ҳайдаб юбораман.

Сен ва дуружга банд соламан.

Сен ва дуружни ҳайдайман.

Сен ва дуружни мен топтайман.

Уч хат тортсин. Учта. Мен ашаван мардга дейман.

Олти хат тортсин. Олти. Мен ашаван мардга дейман.

Тўққиз хат тортсин. Тўққиз. Мен Ашаван мардга дейман.

7

Ампосипандларнинг исмлари навсга пайваст бўлган дуружлар, карапларнинг урутаймоғини нобуд қилади.

Завт — Зардушт — ўз хоҳиш ва иродаси билан — унинг доимий хоҳиш ва иродаси шудир — уларни даҳшатли дўзахга элтиб ташлайди.

Ҳали қуёш ботмай туриб ва қуёш ботганидан сўнг, у ўлдиргувчи аслаҳа билан мийну илоҳларининг хушнудлиги ва уларни ўбдон танимоқ учун насвни тиз чўктиради ва апохтар боди томон улоқгириб, у тубанкорни йўқлик қаърида қолдиради.

— Эй, Зардушт!

Сен ушбу мансарани ёлғиз ота, ўғил, қондош биродарга ё отурбонга эмас, балки ушбу учлик пойгоҳда қоим бўлган — яхшилик билан ном қозонган, нек дин, пархезкор ва ашавангаким ҳамма ерда динни ёйиш учун гайратшижоат қўрсатади, ўргаттил.

10

У — Ампосипанд Хурдодни фарру фируги учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлаймиз.

Биз Ампосипанд Хурдодни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, мансара, эзгу фикрат, калом ва амал, завр ва ҳаққоний сўз билан олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

11

«Яса аху вайрю...»

Рад Хурдод, Яйря Хушитий, йил фарришталари ва Ашаҳ — Ҳақиқат радларига саломлар йўллаймиз.

«Ашим вуху...»

«Аҳмойи раишча...»

ОЙ ^АСИМСИ

(Ой яшт)¹²

Яккаю ягона яратилган, сигир уругини¹³ ўзида асрагувчи Ойга ва турфа чорполарга хушнудлик тилаймиз.

«Яса аху вайрю...» дейди менга завт.

«Асортуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва мард донишманд.

1

Ахура Маздага олқишлар!

Ампосипандларга олқишлар!

Сигир уругини асрагувчи Ойга олқишлар!

Ойга боққанимиз маҳал унга олқишлар бўлсин!

Ой бизга боққани чоғда унга олқишлар бўлсин!

2

— Ой қай ҳолатда тўлишади!

Ой қай ҳолатда гоҳларига боқади?

— Ой ўн беш кунда тўлади. Ой ўн беш кунда кичраяди. Унинг тўлишиш замони, гоҳлар замонининг узунлигига баробардир.

— Нима сабабдан ой тўлишади ва недан кичраяди?

3

Ашаҳ — Ҳақиқат ради, сигир уругини асрагувчи ашаван Ойни олқишлаймиз.

Ниҳоят Ойни топдим.

Ойнинг фуруғига боқдим.

Ойнинг фуруғини топдим.

Ампосипандлар юксаладилар. Ул фаррни жам этадилар ва Мазда бунёд этган замин узра ёйиб юборадилар.

Ой фуруғи тобланган баҳорларда яшил гиёҳлар ердан униб чиқадилар.

Андармоҳ Пурмоҳ (Тўлин Ой), Вяшп-таса.

Ашаҳ — Ҳақиқат ради, ашаван Андармоҳни олқишлаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқат ради, ашаван Пурмоҳни (Тўлин Ой) олқишлаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқат ради, ашаван Вяшп-тасани олқишлаймиз.

Сигир уругини асрагувчи; раюмандлик ва шаън-шукуҳ бағишлагувчи; порлоқ, аржуманд ва бахтиёр; эпчил тавонгар, судбахш гиёҳлар ундиргувчи ва обод қилгувчи ул дармонбахш Ойни шарафлаймиз.

Сигир уругини асрагувчи Ойни фарру фуруғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлаймиз.

Сигир уругини асрагувчи, Ашаҳ — Ҳақиқат ради ва ашаван Ойни сўт билан ийланган ҳавм; барсам; ақл тили; мансара, эзгу фикр, калом ва андиша; завр ва ҳаққоний сўз билан олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

«Яса аху вайрю...»

Яккаю ягона яратилган, сигир уругини ўзида асрагувчи Ойга ва турли чорполарга саломлар йўллаймиз.

«Ашим вуху...»

«Аҳмойи раишча...»

ТИШТАР □ АСИЛАСИ

(Тийр яшт)¹⁴

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузи; Мазда бунёд этган сув еткарувчи қудратли Сатавийс¹⁵ юлдузига хушнудлик бўлсин.

«Яса аху вайрю...» дейди менга завт.

«Асаргупш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва мард донишманд

233

Биринчи бўлим

1

Ахура Мазда Сипийтмон Зардуштга деди:

— Сен жаҳон аҳлига «аху» ва «рату» бўл!

Ой, миязд ва хонумонни олқишлаймиз, токи фарриҳманд Тиштар юлдузли Ой билан ҳамроҳликда одамларга шиква қилсинлар.

Орому осойишталик бағишлагувчи Тиштар юлдузини завр билан олқишлаймиз.

2

Оромбахш ва хуш хоналар бахш қилсин учун раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини олқишлаймиз.

Ўша фароғатбахш оқлик сепгувчи ёруғ дармонбахш, тезпарвоз, баланд, олислар-

дан порлаб кўрингувчини шунинг учун олқишлаймизки, покиза ёруғлик бахш айласин.

Фароғ дарёси сувини, номдор Вангухий¹⁶ дарёсини, Мазда яратган Гившни¹⁷ қудратли Каёний Фаррни, ашаван Сипийтмон Зардушт фравашийсини олқишлаймиз.

3

Мен уни фарру фуруғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сўт билан омихта қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, мансара, эзгу андиша, сўз ва амал, завр ва ҳаққоний нутқ билан Тиштар юлдузи, ўша раюманд ва фарриҳманд Тиштарни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Иккинчи бўлим

4

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини сув гавҳари¹⁸ унда булгани учун олқишлаймиз. У қудрат соҳиби; буюкликда бемисл, уткир нигоҳли; зарбардаст ва баланд пояли; бутун борлиги яхшиликдан иборат Апам Напат наслидан.

Мен уни фарру фурӯғи учун намоз ва

баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан омихта қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, мансара, эзгу андиша, сўз ва амал, завр ва чин сўз билан Тиштар юлдузи, ўша раюманд ва фарриҳманд Тиштарни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Учинчи бўлим

5

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини олқишлаймиз. Кичик ва улуг тева-лар; бундан бурун ситамкор бўлган одам-лар; бурун кабиҳ ишларга қўл урган қаи-талар¹⁷ — ҳамма-ҳамма унга кўз тикади.

— Раюманд ва фарриҳманд Тиштар қачон бизга юз кўрсатади?

— Қачон чапмалар суви тулпор қуд-

рати билан қайта равон бўлади? Мен уни фарру фурӯғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан омихта қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, мансара, эзгу андиша, сўз ва амал, завр ва ҳаққоний нутқ билан Тиштар юлдузи, раюманд ва фарриҳманд Тиштарни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Тўртинчи бўлим

6

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини олқишлаймиз. У қудратли тиран-доз Оршнинг²⁰ ёй ўқи Арйу Хшуса тоғидан²¹ Хунванг тоғи²² сари шиддат билан учиб боргани каби, Фароғ Карт дарёси томон шитоб қилади.

7

Шунда Парвардигор Ахура Мазда ун-га (ўққа) юз кўрсатди, сув ва гиёҳ маъ-

будлари, кенг яйловли Мехр ёй ўқиға йўл очиб бердилар.

Мен уни фарру фурӯғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан омихта қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар, эзгу андиша, сўз ва амал, завр ва ҳаққоний нутқ билан Тиштар юлдузи, раюманд ва фарриҳман-ди Тиштарни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Бешинчи бўлим

8

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини олқишлаймиз. У парилардан голиб келди. Суви ғоят кенг замин худу-дини қоплаган қудратли Фароғ Карт дарёси еру осмон ўртасида думли юлдуз-лар жисмига қўшилиш лаҳзаларидан па-риллар бунга барҳам бермоқ истадилар.

Ҳақиқатда, у покиза бир тулпор ву-жудига кириб, сувдан тўлқин ва мавжлар яратади. Сўнг эпчил шамол эса бошлайди.

9

Шундан сўнг, илоҳ Сатавийс бу сувни етги иқлимга тақсим айлайди.

Кўркам ва осудабахш Тиштар ўлкалар сари юз буради ва уларни қутлуг йилдан огоҳ айлайди.

Мен уни фарру фурӯғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан ийланган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар, эзгу андиша, сўз ва амал, завр ва ҳаққоний нутқ билан Тиш-тар юлдузи, раюманд ва фарриҳманд Тиштарни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Олтинчи бўлим

10

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини олқишлаймиз. Тиштар Ахура Маздага деди:

— Эй, Ахура Мазда! Эй, оламни **яратган** зот! Эй, астуманд оламнинг мумтози! Эй, ашаван!

11

Агар одамлар жамийки эзгу илоҳларни намозларида ёд этгани ва олқишлагани каби мени ҳам намозда зикр айлаб, шарафласалар, мен порлоқ ва мангу жоним билан ашаван одамларга юз кўрсатиб, уларнинг хузурига бир, икки ёхуд элик тунда етиб келаман.

12

Тиштарни олқишлаймиз.

Тийштр-яинийни²³ олқишлаймиз.

Аввалда нузул айлагувчи Сатавийс юлдузини олқишлаймиз.

Парвинни²¹ олқишлаймиз.

Жодулар ва парилар қошида пойдор Ҳафтурангни²⁵ олқишлаймиз.

Мазда яратган Вананд²⁶ юлдузи — кудрат, фирўзлик, забардастлик ва музаффарият соҳибини олқишлаймиз, душманлар устидан галаба истаги билан унга юз бурамиз, дуоларда ёд этамиз.

Ўткир нигоҳли Тиштарни эъюзлаймиз.

13

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Фарриҳманд ва раюманд Тиштар илк ўн тун давомида моддий-заминий вужуд иштайди ва ўн беш ёшли мард жисми узра ёруғлик, ўткир нигоҳ, кудрат ва эпчиллик билан парвоз қилади.

14

Илк марта белбоғ боғланган мард узра.

Кудрат ва салоҳиятга эга бўлган йигит узра.

Мардлик майдонига илк бор қадам кўйган мардоналар узра.

15

— Ким бу манзилда, ушбу анжуманда сўйлайди?

— Ким бу маконда ўз ҳожатини арз қилади?

— Ким мени сутга омўхта қилинган завр билан олқишлайди?

— Кимга ўгиллар яратиш кудратини бахш айлайин?

— Кимга бир гуруҳ ўгиллар ва руҳ комиллигини нисор этайин?

Энди мен бу астуманд оламида Ашаҳ — Ҳақиқатнинг олий одоби билан олқиш ва шарафга сазоворман.

16

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузи иккинчи ўн тунда моддий жисм танлайди ва заррин шохли сигир вужудига парвоз қилади.

17

— Ким бу манзилда, ушбу анжуманда сўйлайди?

— Ким бу маконда ўз ҳожатини ниёз келтиради?

— Ким мени сутга ийланган завр билан олқишлайди?

— Кимни сигирлар бахш этиб, кудратга мушарраф айлайин?

— Кимга сигирлар подаси ва руҳ комиллигини бахш этайин?

Энди мен бу астуманд оламида Ашаҳ — Ҳақиқатнинг олий одоби билан олқиш ва ибодатга лойиқман.

18

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузи учинчи ўн тунда моддий жисм иштайди ва ғоят гўзал, оқ тусли, заррин қулоқли, зарнишон жиловли тулпор вужудига фароғат огушида парвоз қилади.

19

— Ким бу манзилда, ушбу анжуманда сўйлайди?

— Ким бу маконда ўз ҳожатини ниёз келтиради?

— Ким мени сутга омўхта айланган завр билан олқишлайди?

— Кимни тулпорлар бахш этиб, куч-қудратга мушарраф айлайин?

— Кимга тулпорлар уюри ва руҳ комиллигини бахш этайин?

Энди мен бу астуманд оламида Ашаҳ — Ҳақиқатнинг олий одоби билан олқиш ва назр-ниёзга лойиқман.

20

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Шунда раюманд ва фарриҳманд Тиштар Фарог Карт дарёсида кўркам, оқ тусли, заррин қулоқ, зарнишон жиловли тулпорга нузул айлади.

Унинг қаршисида қора тусли, қулоқлари, бўйни ва думи кал от вужудига кириб олган Апаша²⁷ деви пайдо бўлади.

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Улар иккиси — раюоманд ва фарриҳманд Тишгар ва Апаша дев ўзаро тўқнашдилар.

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Улар уч кеча-кундуз олишдилар. Ниҳоят Апаша дев раюоманд ва фарриҳманд Тишгар устидан ғалаба қозонди ва унга шикаст берди.

Шундан кейин уни (Тишгарни) Фароғ Карт дарёсидан бир ҳосар нарига қувиб юборди.

Шунда Тишгар дардли наъра тортди:

— Эҳ, вой менга, Ахура Мазда!

— Шўрингиз қуриди, эй сувлар! Эй гиёҳлар!

— Кунинг қора бўлди, сенинг, эй маздапарастлар дини!

Энди одамлар намозларида барча илоҳларга ибодат қилганларидек ва олқишлаганларидек мени олқишламайдилар.

Агар одамлар мени ҳам ўз намозларида бошқа илоҳларни номма-ном олқишлаганлари каби олқишласалар мен ўн от, ўн туя, ўн сигир, ўн тоғ ва ўн сув қудратига мушарраф бўлардим.

Мен — Ахура Мазда ўзим раюоманд ва фарриҳманд Тишгарни намозда алқайман.

Мен унга ўн от, ўн туя, ўн сигир, ўн тоғ ва ўн сув қудратини бахш этаман.

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Шунда раюоманд ва фарриҳманд Тишгар Фароғ Карт дарёсидан кўркам, оқ тусли, заррин қулоқ, зарнишон жиловли тулпорга нузул айлади.

Унинг қаршисида қора тусли, қулоқлари, бўйни ва думи кал от вужудига кириб олган Апаша деви пайдо бўлди.

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Уларнинг иккиси — раюоманд ва фарриҳманд Тишгар ва Апаша дев ўзаро тўқнашдилар.

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Улар кун ярмигача олишдилар. Ниҳоят раюоманд ва фарриҳманд Тишгар Апаша девни мағлуб айлади ва унга шикаст берди.

Шундан кейин уни (Апашани) Фароғ Карт дарёсидан бир ҳосар нарига қувиб юборди.

Раюоманд ва фарриҳманд Тишгар шодликдан айқирди:

— Қандай хушвақтман, эй Ахура Мазда!

— Қанчалар бахтлисиз, эй сувлар! Эй, гиёҳлар!

— Бор бўлинг, эй маздапарастлар!

— Бор бўлинг, сиз, эй ўлкалар!

Бундан буён ҳеч бир тўсиқсиз сув сизнинг ўзанларингизда жўш-хуруш билан оқади, экинзорлар, яйловлар ва астуаманд оламига эмик[^]эркин равона бўлади.

—Эй, Сипийтмон Зардушт!

Шунда раюоманд ва фарриҳманд Тишгар Фароғ Карт дарёсидан кўркам, оқ тусли, заррин қулоқ, зарнишон жиловли тулпорга нузул айлади.

Дарё тўлқинларини жунбушга келтирди. Дарёда жўш-хуруш, оромсизлик ва саркашлик кўчди.

Фароғ Карт дарёси кенгликларида тугён бошланди.

—Эй, Сипийтмон Зардушт!

Шундан кейин раюоманд ва фарриҳманд Тишгар юлдузи Фароғ Карт дарёсидан кўтарилди. Раюоманд ва фарриҳманд Сатавийс ҳам Фароғ Карт дарёсини тарк этди.

Шунда Ҳинд ёқдан — Фароғ Карт дарёси ўртасидаги тоғлар бошидан ой кўтарилди.

Булутларни пайдо қилгувчи покиза ой жунбушга келади. Чоптгоҳ жануб шамо-

Тиштар уларга шикаст берди ва Фарог Карт дарёсидан узоқлашгирди. Шунда булутлар тўп-тўп бўлиб оқиб келдилар ва хайрли йилдан дарак бериб, сувлар равон бўлдилар.

Сершитоб ёмгир селлари — етти иқлимга пароканда бўлгучи жўш-хурушли сувлар ана шу булутлардадир.

ўн биринчи бўлим

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини шарафлаймиз. Ўлик ва равон сувлар; чашмалар; анҳор қор ва ёмгир — ҳамма унга орзуманд ва интиқ.

— Қачон раюманд ва фарриҳманд Тиштар бизга томон юз буради?

— Қачон чашмалар яна тулпор қудрати билан равона бўладилар?

ўн иккинчи бўлим

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини олқишлаймиз. У ўзининг туғёнли суви билан жамийки мавжудот кўнглидаги кўрқув ва саросимани ҳайдаб юборади.

Агар уни — куч ва қудрат соҳибини — алқасалар, иззат қилсалар, хушнуд ва эҳтиром айласалар дармон бахш этади.

ўн учинчи бўлим

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини олқишлаймиз. Ахура Мазда уни барча юлдузларни асраши учун рад ва паноҳ қилиб яратди. У, шунингдек, Зардуштни одамларга рад ва пушт-паноҳ айлади.

Ахриман, жодулар, парилар, жодугар кимсалар ва барча девлар биргалашиб унга зиён ва заҳмат етказа олмайдилар.

ўн тўртинчи бўлим

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини олқишлаймиз. Ахура Мазда унга ичида энг қудратлидир.

Мен уни фарру фурўғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан ийланган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан Тиштар юлдузи — раюманд ва фарриҳманд Тиштарни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

— Қачон чашмалар кўркам экинзорлар, хонумонлар, даштлар сари равон бўлади ва гиёҳлар илдизини ўз намлигидан баҳраманд айлайди.

Мен уни фарру фурўғи учун намоз, баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан ийланган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан Тиштар юлдузи — раюманд ва фарриҳманд Тиштарни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Мен уни фарру фурўғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан омукта қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан Тиштар юлдузи — раюманд ва фарриҳманд Тиштарни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Мен уни фарру фурўғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан омукта қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан Тиштар юлдузи — раюманд ва фарриҳманд Тиштарни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

минг турли гайрат ва эпчиллик бахш этади.

У сув гавҳарини асрагучи юлдузлар

У сув гавҳарини асрагувчи юлдузлар билан биргаликда фарогат огушида парвоз қилади.

46

У оқ тусли, куркам, заррин қулоқ, зарнишон жиловли тулпор жисмига кириб қудратли, хуш дийдали ва суви замин кенгликлари баробаридаги Фарог Карт дарёсининг барча шохоблари, дарёчалари, сой ва жилгаларига назар ташлайди.

47

— Эй, Сирийтмон Зардушт!

Ўшанда покловчи ва дармонбахш равон сув Фарог Карт дарёсида тугёнга келади.

Бу сувни забардаст Тиштар ўлкаларга бахш айлайди. У ернинг одамлари Тиштарни алқайдилар, иззат[^]эхтиром ва хушнуд қиладилар.

Мен уни фарру фуруғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан омухта қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша,

сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан Тиштар юлдузи — раюманд ва фарриҳманд Тиштарни олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

48

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини олқишлаймиз.

Жамийки Сипандмийну хилқати унинг дийдорини бир кўришга муштоқ:

Замин остида яшовчилар ҳам;

Замин устида яшовчилар ҳам;

Сувда ва курукликда яшовчилар ҳам;

Паррандалар ва хўрандалар ҳам;

Эркин куном эгалари; олий жаҳонда яшовчилар ва Ашаҳ — Ҳақиқатнинг ибтидо-интиҳосиз хилқатидан огоҳлар.

Мен уни фарру фуруғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан ийланган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан олқишлайман.

«Йингҳи хотам...»

ўн олтинчи бўлим

49

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юлдузини олқишлаймиз.

У гамларни аритгувчи қудрат соҳиби, кордон ва фармонраво; минг орзу билан зийнатланган. Кимда-ким уни хушнуд этмакка ружуъ қилса, кимда-ким унга хуштор бўлса, унга зиёда фаровонлик бағишлай.

50

— Эй, Сирийтмон Зардушт!

Мен Тиштар юлдузини олқиш ва ибодатга лойиқликда, улуғлаш ва хушнуд айламакда ўзим, яъни Ахура Мазда даражасида яратганман...

51

Қурғоқчилик офатини келтиргувчи, аммо нодонлар хайрли йил элтгувчи деб тасаввур қилгувчи пари қаршисида пойдорлик; унинг устидан голиблик ва душманлигини ўзига қайтармоқ.

52

— Эй, Сирийтмон Зардушт!

Агар мен Тиштар юлдузини олқиш ва

ибодат, назру ниёз ва хушнудлик ва соҳиби қудратликда ўзим баробаримда, яъни Ахура Мазда даражасида яратган бўлсам...

53

Нодонлар хайрли йил келтиради, деб гумон қилган қурғоқчилик париси қаршисида пойидор бўлмоқ, уни мағлуб этмоқ ва душманлик ҳамда хусуматини ўзига қайтармоқ мақсадида яратдим...

54

Акс ҳолда, қурғоқчилик деви ҳар кун ёхуд ҳар тун гоҳ у ерда, гоҳ бу ерда бош кўтариб астуманд олами тириклиги қудратига барҳам берарди.

55

Ҳа, раюманд ва фарриҳманд Тиштар ўша девни банди айлайди ва мустаҳкам занжир билан боғлаб ташлайди. Чунончи, минг нафар забардаст эр бир эрга банд солгани каби.

56

— Эй, Сирийтмон Зардушт!

Агар барча сарзаминларда раюманд ва

фарриҳманд Тиштар муносиб тарзда, чунончи, Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан олқишланса, назр-ниёзлар билан сийланса, ибодат ва қурбонликлар билан хушнуд қилинса, Тиштар паноҳида бу сарзаминлар абадул-абад ғанимлар оёғи остида топталмайди. Сел ва довуллар, гар,²⁸ кабаст²⁵ ва душманнинг жанговар гардуналари у ерларда тантана қила олмайдилар.

57

Зардушт Ахура Маздадан сўради:
— Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан раюманд ва фарриҳманд Тиштар муносиб бўлган олқиш ва дуолар нечукдир?

58

Ахура Мазда жавоб берди:
— Одамлар унга завр ниёз келтирмоглари лозим.
Одамлар унга барсам тузмоқлари лозим.

Одамлар унга бир тусдаги — оқ ёхуд қора ёхуд бошқа рангдаги қўйни қурбон келтиришлари лозим.

59

Ўша ниёздан қароқчи, бузук хотин, гоҳларни ёд этмайдиган ва тирикликка барҳам бергувчи, Зардуштнинг ахуравий динига душман ношаван баҳраманд бўлмаслиги шарт.

60

Агар ўша ниёздан қароқчи, бузук хотин, гоҳларда олқишланмайдиган ва ти-

рикликка барҳам бергувчи, Зардуштнинг ахуравий динига душман ношаван баҳраманд бўлса, раюманд ва фарриҳманд Тиштар чора ва дармонини қатъ айлайди...

61

Бас, ногаҳон селоблар сарзаминларни қоплаб олади; баногоҳ душман сипоҳи сарзаминларга бостириб киради; сарзаминлар оёқ ости бўлади; элликлар, юз минглар; минглар, ўн минглар, ўн минглар, юз минглар...

Мен уни фарру фуруғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлайман.

Сут билан ийланган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан олқишлайман.

«Йингҳи хотам...»

62

«Яса аху вайрю...»

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар, Мазда яратган сув етказувчи қудрат соҳиби Сатавийсга саломлар йўллаймиз.

«Ашим вухув...»

«Аҳмойи раишча...»: Унга фуруғ ва фарр; тандурустлик ва тан пойдорлиги; тан фирўзлиги ва осойишталик; узоқ тириклик ва ашаванларнинг энг олий хилқати ҳамда ҳар нечук енгиллик бағишлагувчи ёруғлик...

ДРАВСПА □ АСИААСИ

(Гивш яшт.у^о)

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспага хушнудлик.

Биринчи бўлим

1

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани олқишлаймиз. У бўғалоқларни тандуруст сақлайди. У теваларни тандуруст сақлайди. Дўст-ёрларни тандуруст сақлайди. Гўдакларни тандуруст сақлайди. Дидбонларга жуда узоқ ва ...*

* Нукталар ўрнидаги сўзни ўқиш мумкин бўлмади.

** Кейинги сўз ўчиб кетган.

2

У эгарланган отлар, пурхуруш чархли жиҳозланган гардуна (арава) соҳибидир..**

Қудрат ва ҳиммати беқиёс Дравоспа дармонбахшдир ва ашаванларга мадад илкани чўзади, уларни толеъли айлайди ва оромгоҳлар бахшида қилади.

3

Хушанг Пешдодий³¹ Мазда бунёд айлаган гузал Албурз тоғи этагида юзта от, мингта сигир, ўн мингта қўй ва завр ниёз келтириб, ўтинди:

4

— Эй, Дравоспа! Эй, олийжаноб! Эй ҳаммадан қудратли!

— Менга шундай қудрат бахш айла, эй илоҳ, мен барча мазандарий девлардан голиб бўлайин. Девлар қутқуси ва даҳшатида қочмайин. Улар менадан таҳликага тушиб, зулмат қаърида йитсинлар.

5

Мазда бунёд айлаган қудратли ашаванпанох Дравоспа завр ва қурбонликлар келтиргувчиларнинг хоҳишини адо этади. У Хушанг Пешдодийнинг ўтинчини қабул айлади.

6

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани фарру фуруғи учун намоз ва балан овоз ҳамда завр билан олқишлаймиз.

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани суг билан омихта қилинган хавм, барсам, ақл тили, мансаралар, эзгу андиша, сўз, амал, завр ва ҳаққоний нутқ билан олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Иккинчи бўлим

7

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани олқишлаймиз.

У бўталокларни саломат сақлайди.

У бўталарни саломат сақлайди.

Дўст[^]ёрларни саломат сақлайди.

Гўдакларни саломат сақлайди.

Дидбонларга жуда узоқ ва ...

У эгарланган отлар, путхуруш чархли жиҳозланган гардуна (арава) соҳибидир...

Қудрати ва ҳиммати беқиёс Дравоспа дармонбахшдир ва ашаванларга мадад қўлини чўзади, уларни толеъли айлайди ва оромгоҳлар бахшида қилади.

8

Яхши сурувлар соҳиби Жамшид Хукар тоғи этагида юзта от, мингта сигир, ўн мингта қўй ва завр ниёз келтирдида ўтиниб сўради:

9

— Эй Дравоспа! Эй, олийжаноб! Эй, ҳаммадан забардаст!

Менга шундай камёблик бахш айлагилки, Мазда яратган зотларга сурувлар парвариш қилайин. Мазда халқ қилган одамларга абадият бахш айлайин...

10

... Очлик ва ташналикни Мазда яратган зотлардан узоқлаштирай; кексалик нотавонлиги ва ўлимни Мазданинг хилқатидан йироқ айлай; иссиқ бод ва совуқ бодни Мазданинг жаҳонидан минг йил нарига итқитайин.

11

Мазда бунёд айлаган қудратли ашаванпанох Дравоспа завр ва қурбонликлар келтиргувчиларнинг хоҳишини адо этади.

У яхши сурувлар соҳиби Жамшиднинг ўтинчини қабул айлади.

Учинчи бўлим

12

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани шарафлаймиз. У кичик норларни омон асрайди. У улуг норларни омон асрайди. Дўст[^]ёрларни омон асрайди. Болаларни омон асрайди. Кузатувчиларга жуда узоқ ва ...

У эгарланган тулпорлар, пурхуруш гилдиракли жиҳозланган гардуна (арава) соҳибидир...

Қудрат ва ҳиммати беқиёс Дравоспа дармонбахшдир ва ашаванларга мадад қўлини чўзади, уларни саодатли айлайди ва оромгоҳ манзиллар бахшида қилади.

Улуғ хонадондан бўлмиш Отбийн ўгли Фаридун* тўрт гўшали Варина сарзаминида юзта от, мингта сигир, ўн мингта қўй ва завр ниёз келтириб ўтинди:

14

— Эй, Дравоспа! Эй, олийжаноб! Эй, барчадан ҳам қудратли!

Шундай куч бахш айлагилки, мен уч тумшукли, уч каллали, олти қўзли, минг хил ҳийла-найрангли Ажи Даҳокни; ғоят кучли дуруж девни; жаҳонга офат келтирувчи, Аҳриман Ашаҳ — Ҳақиқат оламига шикаст бермоқ учун яратган дуруж — унинг икки йўлдоши — Сангҳавак ва Арнавакларни** — ўлар ёвузлик хонадонининг паноҳлари ва улар уругини кўпайти-

рувчилардир — астуманд оламидан йироқлаштирай.

15

Мазда бунёд айлаган қудратли ашаван-паноҳ Дравоспа завр ва қурбонликлар келтиргувчиларнинг хоҳишини адо айлайди.

У Отбийн ўгли Фаридуннинг хоҳишини қабул айлади.

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспа! фарру фуруғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлаймиз.

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани сут билан омухта қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу анд^Нша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Тўртинчи бўлим

16

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани олқишлаймиз.

У кичик теваларни омонликда сақлайди. У буюк теваларни омонликда сақлайди. Дўст[^]ёрларни омонликда сақлайди. Чақалоқларни омонликда сақлайди. Кузатувчиларга жуда узоқ ва... У эгарланган тулпорлар, пурхуруш чархли жиҳозланган гардуна (арава) соҳибидир. Қудрат ва ҳиммати чексиз Дравоспа дармон бағишлагувчидир ва ашаванларга мадад қўлини чўзади, уларни саодатманд айлайди ва оромгоҳлар бахшида қилади.

17

Дармонбахш Ҳавм суви, гўзал ва заррин шаҳриёр Албурз тоғининг энг буюк чўққиси пойида Дравоспага ниёз келтирди ва ўтинди:

18

— Эй, Дравоспа! Эй, олийжаноб! Эй, ҳаммадан қудратли!

Менга шундай қудрат бахш айлагилки, туронлик Афросиёбни занжирбанд айлайин ва банди ҳолатида Сиёвушнинг хундор ўгли Кайхусрав хузурига элтиб борайин. Токи уни Чичист дарёси кенгликларидан ножавонмардларча ўлдирилган Сиёвуш хуни ва жасоратли Оғрийрис касоси учун қатл айласин.

19

Мазда бунёд айлаган қудратли ашаван-паноҳ Дравоспа завр ва қурбонликлар келтиргувчиларнинг хоҳишини адо айлайди.

Бу гўзал ва заррин шаҳриёр, дармонбахш Ҳавм сувининг ўтинчини қабул қилди.

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани фарру фуруғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлаймиз.

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани сут билан омухта қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

* «Вандилод» изоҳига қаранг.

** «Вандилод» изоҳига қаранг.

Бешинчи бўлим

20

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани олқишлаймиз.

У кичик теваларни омон сақлайди. У буюк теваларни омон сақлайди. Дўст-ёрларни омонликда сақлайди. Гўдакларни омонликда сақлайди. Дидбонларни жуда олис ва ...

У эгарланган тулпорлар, пурхуруш чархли жиҳозланган гардуна (арава) соҳибидир.

Қудрат ва ҳиммати чексиз Дравоспа дармон бағишлагувчидир ва ашаванларга мадад қўлини чўзади, уларни саодатманд айлайди ва оромгоҳлар бахшида қилади.

21

Барча сарзаминлар паҳлавони, ўлкани устувор сақлагувчи Кайхусрав Чичист дарёси соҳилларида юзта от, мингта сизир, ўн мингта қўй ва завр ниёз келтириб Дравоспадан ўтинди:

22

— Эй, Дравоспа! Эй, олийжаноб! Эй, ҳаммадан қудратли!

Менга шундай комёблик бағишлагилки, мен — хундор Сиёвушнинг ўгли Чичист дарёси соҳилида ножавонмардларча ўлдирилган Сиёвуш ва Огрийрис қасоси учун Афросиёбни қатл этай!

23

Мазда бунёд айлаган қудратли ашаванпананоҳ Дравоспа завр ва қурбонлик ниёз қилувчиларнинг хоҳишини адо айлайди.

У сарзаминлар паҳлавони, ўлкани устувор сақлагувчи Кайхусравнинг ўтинчини қабул қилди.

Мазда бунёд этган қудратли ашаван Дравоспани фарру фуруғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлаймиз.

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани сут билан ийланган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан шафқатлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Олтинчи бўлим

24

Мазда бунёд айлаган қудратли ашаван Дравоспани олқишлаймиз. У кичик норларни тансиҳат сақлайди. У буюк норларни тансиҳат сақлайди. Дўстларни тансиҳат сақлайди. Гўдакларни тансиҳат сақлайди. Кузатувчиларни жуда йироқ ва ...

У эгарланган тулпорлар, пархуруш чархли жиҳозланган гардуна (арава) соҳибидир.

Қудрат ва ҳиммати чексиз Дравоспа дармон бағишлагувчидир ва ашаванларга мадад қўлини чўзади, уларни бахтиёр айлайди ва оромгоҳ манзиллар бахшида қилади.

25

Покиза Зардушг Ийрон Вийждаги эзгу Доитё дарёси соҳилида Дравоспани сутга ийланган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан олқишлаб, ўтинди:

26

— Эй, Дравоспа! Эй, олижаноб! Эй, ҳаммадан қудратли!

— Менга шундай комёблик бағишлагилки, эзгу ва улугвор Хутусо³² дин билан андиша қилсин; дин билан сўйласин; дин билан амал қилсин; менинг маздапарастлик динимга қайишсин ва менинг анжуманим овозасини оламга ёйсин.

27

Мазда бунёд айлаган қудратли ашаванпананоҳ Дравоспа завр ва қурбонлик ниёз қилувчиларнинг хоҳишини адо айлайди.

У покиза Зардуштнинг Ийрон Вийждаги Доитё дарёси соҳилидаги ўтинчини қабул қилди.

Мазда бунёд этган қудратли ашаван Дравоспани фарру фуруғи учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлаймиз.

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани сут билан ийланган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

Еттинчи бўлим

26

Мазда бунёд айлаган қудратли ашаван Дравоспани олқишлаймиз.

У кичик норларни омон асрайди. У буюк норларни омон асрайди. Дўст^ёрларни омон асрайди. Гўдакларни омон асрайди. Дидбонларни жуда узоқ ва ...

У эгарланган тулпорлар, пурхуруш чархли жиҳозланган гардуна (арава) соҳибидир.

Қудрат ва ҳиммати чексиз Дравоспа дармон бағишлагувчидир ва ашаванларга мадад қўлини чўзади, уларни толеъли айлайди ва оромгоҳ манзиллар беъхшида қилади.

29

Қудратли Кий Гушгасп Доитё дарёси соҳилида юзта от, мингта сигир, ўн мингта қўй ва завр ниёз келтириб, ўтинди:

30

— Эй Дравоспа! Эй, олийжаноб! Эй, ҳаммадан қудратли!

Менга шундай қудрат бахш айлагилки, Вийспа Сурвуашгийннинг³³ ўгли Ашта Авравант³⁴— ўзи ҳам бурро, қуроли ҳам бурро азим гарданли, етти юзта туя соҳиби билан Зайнёвара Хуйзоҳанинг³⁵ орқа томонида жанг қилай ва ғолиб бўлай.

Менга шундай комёблик бахш айлагилки, гуноҳкор Аржасп Хаюн³⁶ билан жанг қилай ва уни мағлуб этай.

Менга шундай қудрат бергилки, девпараст Даршиника³⁷ билан жанг қилай ва нусрат қозонай...

31

Менга шундай куч бағишлагилки, динсиз Тасрёвантни³⁸ чекинтирай; девпараст Спийинжа Урушкани³⁹ нобуд қилай; Хумой⁴⁰ ва Варийзакани⁴¹ хаюнлар сарзаминидан юргига қайтарайин ва хаюнлар сарзамини қулини кўқларга совурай: элликлар, юзлар, минглар; минглар, ўн минглар, юз минглар.

32

Мазда бунёд айлаган қудратли ашаванпаноҳ Дравоспа завр ва қурбонлик ниёз қилгувчиларнинг хоҳишини адо айлайди.

У қудратли Кай Гушгаспнинг Доитё дарёси соҳилидаги ўтинчини қабул қилди.

Мазда бунёд айлаган қудратли ашаван Дравоспани фарру фурўти учун намоз ва баланд овоз ҳамда завр билан олқишлаймиз.

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспани сут билан ийланган ҳавм, барсам, ақл тили, мансаралар; эзгу андиша, сўз, амал; завр ва ҳаққоний нутқ билан олқишлаймиз.

«Йингҳи хотам...»

«Яса аху вайрю...»

Мазда яратган қудратли ашаван Дравоспага саломлар йўзлаймиз.

«Ашим вуҳув...»

«Аҳмойи раишча...»

суруш □ АСИААСИ

(Суруш яшт ҳодухт)^{42,4 *44}

Ёвқур танмансара, метин уруш афзори соҳиби, ашаван Сурушга хушнудлик.

Биринчи бўлим

1

Оламларни юксалтиргувчи ашаван, қудратли ва бахтиёр Ашаҳ — Ҳақиқат ради порсо Сурушни олқишлаймиз.

— Эй, Зардушт!

Эзгу алқов жаҳонда энг олий ишдир...

2

Будир дурванд эр ва аёлни турли амаллардан асрагувчи амал.

Будир кўзлар, қулоқлар, кўллар, тизлар, оғиз, дурванд мард ва аёлни банд қилгувчи ва нобудликка торгувчи. Эзгу алқов ва ибодат ҳеч кимни алдамайди ва озор бермайди.

Олқиш жасур, паҳлавонлар каби зар-
радирким дуржни ҳаммадан кўра яхши-
роқ бад амалдан ман этади...

3

Ашаван Сурушдирки, дарвишларни
хаммадан кўра яхшироқ ўз паноҳида
саклайди.

Бахтиёр Сурушдирки, дуржни ҳамма-
дан кўра яхшироқ яқсон айлайди.

Алқов ва ибодатни энг кўп зикр қил-
ган ашаван мард фирўзроқ ва саодат-
мандрокдир.

Мансара дуржнинг пинҳон девлари-
ни ҳаммадан кўра хўброқ ҳайдаб солади.

«Аҳуна Варяҳ...» энг олий каломдир.
Тўғри сўз охиратда энг саодатли сўздир.

Маздапарастлар дини — Зардушт
қонуни — барча яхшиликлар ичида
Апах — Ҳақиқат нажод ва сенга муно-
сиброқдир.

4

— Эй, Зардушт!

Мард ё аёл буюк бир дарё қошида, ё
огир бир қийинчиликда, ё ойюқи тийра
тунда, ё шиддатли дарё кечувида, ё
йўллар чалкашган ерда, ё мард ашаванлар
анжуманида, ё девпараст дурвандлар
ўртасида нозил қилинган ушбу сўзни бир
ашаван андишаси, бир ашаван сўзи, бир
ашаван амалидек андиша қилса, сўзласа
ва амал қилса...

5

...Ёхуд ҳакамлар ҳакамлигидан даҳшат
ва қўрқувга тушса, ё ҳар нечук ҳолатда
шу йўлни тутса, дурванд назари бу кун-
дуз ва бу кеч қидирса-да уни тополмайди;
сурув ва йилқиларни горат қилувчи
қароқчилар ҳеч қачон унга заҳмат ет-
казолмайди.

Иккинчи бўлим

10

Жаҳонни юксалтирувчи ашаван,
Апах — Ҳақиқат ради, порсо ва қудрат
соҳиби Сурушни олқишлаймиз.

У каяза гуноҳига ботган эрга шикаст
беради.

У кайизий гуноҳига ботган эрга ши-
каст беради.

У кайизий гуноҳига ботган хотинга
шикаст беради.

6

— Эй, Зардушт!

Нозил қилинган ушбу сўзни қароқчи-
га йўлиққанинг чоғ ёхуд ўғрилар ва дев-
лар гуруҳи яқинлашган пайт баланд овоз-
да зикр қил!

Шунда қора ниятли девпараст дур-
вандлар, жоду қилмоқчи бўлган жодугар-
лар ва париёна ишлар билан машғул пари-
лар қўрқувдан чекинадилар.

Девлар бош олиб ортга қочадилар ва
пинҳон бўладилар, девпарастлар, саркаш
ва нотавонларнинг оғзи боғланади.

7

Йилқи теграсида юрган қўриқчи ит
каби биз ҳам ашаван ва фирўзманд, пор-
со Суруш атрофида айланамиз.

Шунингдек, биз пок ва фирўзманд Су-
рушни эзгу фикр, эзгу калом ва эзгу амал
билан олқишлаймиз.

8

Ашаван Сурушни фарру фурўғи учун,
қудрат ва фирўзи учун, илоҳлар шаънига
алқовлар адо этмаги учун намоз, баланд
овоз ва завр билан шарафлаймиз.

Эзгу ва улугвор Аша, фирўзманд На-
рјосангни олқишлаймиз.

Шоядки, порсо ва фирўзманд Суруш
бизларга имдод илкени узатса.

9

Ашаван сурушни шарафлаймиз.

Ашаванликда бошловчи ва ҳаммадан
аъло буюк рад Аҳура Маздани олқишлай-
миз.

Барча зардуштий қўшиқлар, барча ар-
доқли эзгу аъмолларни олқишлаймиз:

Барча зардуштий қўшиқлар, барча ар-
доқли эзгу аъмолларни олқишлаймиз: не-
ки ардоқлидир ва неки ардоқлангуси-
дир — борини эъозлаймиз.

«Йинғи хотам...»

245

11

У тирикликни тубанлаштирувчи ғоят-
да қудратли дурж девини мағлуб этади.

У жаҳон аҳли беҳрузлигининг дидбо-
ни ва қўриқчисидир.

У ҳаргиз ухламайди ва ҳушёрлик би-
лан Мазда оламини қўриқлайди.

У ҳаргиз ухламайди ва сергаклик би-
лан Мазда оламини қўриқлайди.

У қуёш ботганидан сунг, астуманд оламини бошдан-оёқ жанговар куроли билан қуриқлайди.

12

У икки мийну — Сипандмийну ва Ангармийну — яратилганидан буён ухлаган эмас ва Ашаҳ — Ҳақиқат оламини асраб келмоқда.

У туну қун мазандарий девлар билан курашади.

13

У девлар даҳшатидан қўрқмайди ва чекинмайди.

Барча девлар ундан даҳшатга тушадилар ва қўрқувдан зулматга чекинадилар.

Ашаван Сурушни фарру фуруғи учун, қудрат ва фирўзи учун, илоҳлар шаънига алқовлар адо этмаги учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлаймиз.

Эзгу ва улугвор Аша, фирўзманд Нарюсангни олқишлаймиз.

Шояджи, порсо ва фирўзманд Суруш бизга имдод илкени узатса.

Ашаван Сурушни шарафлаймиз.

Ашаванликда бошловчи ва ҳаммадан аъло буюк рад Ахура Маздани олқишлаймиз.

Барча зардуштий қўшиқлар, барча ардоқли эзгу аъмолларни олқишлаймиз: неки ардоқлидир ва неки ардоқлангусидир — барини эъзозлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

Учинчи бўлим

14

«Яса аҳу вайрю...»

Жаҳонни юксалтирувчи ашаван, Ашаҳ — Ҳақиқат ради, қудратли ва порсо Сурушни олқишлаймиз.

У дурванд ва энг олийжаноб ашаван ўртасидаги тинчлик паймонининг қўриқчисидир.

Ер юзининг етти иқлимида Амшосипандлар унинг ҳузурига нузул қилдилар.

У дин ўргатувчидир ва ашаван Ахура Мазданинги ўзи унга дин таълимини берди.

Ашаван Сурушни фарру фуруғи учун, қудрат ва фирўзи учун, илоҳлар шаънига

алқовлар адо этмаги учун намоз, баланд овоз ва завр билан шарафлаймиз.

Эзгу ва улугвор Аша, фирўзманд Нарюсангни олқишлаймиз.

Шояджи, порсо ва фирўзманд Суруш бизларга имдод илкени узатса.

Ашаван Сурушни шарафлаймиз.

Ашаванликда бошловчи ва ҳаммадан аъло, буюк рад Ахура Маздани олқишлаймиз.

Барча зардуштий қўшиқлар, барча ардоқли эзгу аъмолларни олқишлаймиз: неки ардоқлидир ва неки ардоқлангусидир — барини эъзозлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

Тўртинчи бўлим

15

«Яса аҳу вайрю...»

Жаҳонни юксалтирувчи ашаван, Ашаҳ — Ҳақиқат ради, қудратли ва порсо Сурушни олқишлаймиз.

Ашаван Ахура Мазда қонхўр девга шикаст бермаги учун уни бунёд айлади.

Уруш ва хусуматга барҳам берувчи, тинчлик аҳдини қўриқлагувчини олқишлаймиз.

16

Ашаван Суруш ёронларини; энг ростгўй Рапшнинг ёронларини; кенг яйловли Меҳр ёронларини; эзгу маздапарастлик дини ёрларини; жаҳонпарвар ва олимларга кенглик ва яхшилик истовчи Арштод ёронларини; эзгу Аша ёронларини; эзгу Чистий ва олийжаноб Чиста ёронларини...

17

...барча илоҳлар ёронларини; мансара ёрларини; девларга муқобил зотлар ёрларини; азалий равиш ёрларини; Амшосипандлар ёронларини; биз — ашаван эл Сушёнглари ёрларини; Ашаҳ — Ҳақиқат хилқатининг жамийки ёронларини...

Ашаван Сурушни фарру фуруғи учун, қудрат ва фирўзи учун, илоҳлар шаънига алқовлар адо этмаги учун намоз, баланд овоз ва завр билан шарафлаймиз.

Эзгу ва улугвор Аша, фирўзманд Нарюсангни олқишлаймиз.

Шояджи, порсо ва фирўзманд Суруш бизларга имдод илкени узатса.

Ашаван сурушни шарафлаймиз.

Ашаванликда бошловчи ва ҳаммадан аъло, буюк рад Ахура Маздани олқишлаймиз.

Барча зардуштий қўшиқлар, барча ар-

доқли эзгу аъмолларни олқишлаймиз: неки ардоқлидир ва неки ардоқлангусидир — барини эъзозлаймиз.
«Йингҳи хотам...»

18

«Яса аху вайрю...»
Жаҳонни юксалтиргувчи ашаван, Ашах — Ҳақиқат ради, қудратли ва порсо Сурушни олқишлаймиз: у аввал-охир, урта ва ибтидода илк олқишловчи; у аввал — охир, урта ва ибтидода илк қурбонлик келтиргувчи.

19

Қурқмас тан-мансара, қудратли паҳлавон, жанговар билаклар соҳиби ашаван Сурушнинг фирӯзликларини олқишлаймиз. У девларга қирон келтиради.
Фирӯзманд ва кучли билак, яхшиликлар яратувчи ашаван Суруш ва илоҳ Арштийни олқишлаймиз.

20

Суруш паноҳида ва асровида бўлган барча хонадонларни шарафлаймиз.
Ашаван Сурушни эҳтиром этган; эзгу андиша, эзгу калом ва эзгу амалда собитқадам эрни хуш қабул айлаган хонумонни олқишлаймиз.

21

Ашаван Суруш жисмини олқишлаймиз. Энг ростгўй Рашн жисмини олқишлаймиз. Кенг яйловлар соҳиби Меҳр жисмини олқишлаймиз. Ашаван Бод жисмини олқишлаймиз. Эзгу маздапарастлик дини

жисмини олқишлаймиз. Оламларни юксалтиргувчи, судманд ва жаҳонпарвар Арштодни олқишлаймиз. Эзгу Аша жисмини олқишлаймиз. Эзгу Чистий жисмини олқишлаймиз. Энг яхши Чиста жисмини олқишлаймиз.

22

Барча илоҳлар вужудини олқишлаймиз. Мансара вужудини олқишлаймиз. Девларга қарши қонунни олқишлаймиз. Азалий равиш вужудини олқишлаймиз. Аммосипандлар вужудини олқишлаймиз. Биз — мард ашаванлар Сушентларини олқишлаймиз. Бошдан-оёқ ашаван хилқатини олқишлаймиз. Ашаван Сурушни фарру фирӯғи учун, қудрат ва фирӯзи учун, илоҳлар шаънига алқовлар адо этмаги учун намоз, баланд овоз ва завр билан шарафлаймиз. Эзгу ва улугвор Аша, фирӯзманд Нарюсангни олқишлаймиз. Шоядки, порсо ва фирӯзманд Суруш бизларга имдод илкини узатса. Ашаван Сурушни шарафлаймиз. Ашаванликда бошловчи ва ҳаммадан аъло буюк рад Ахура Маздани олқишлаймиз.

Барча Зардуштий кўшиқлар, барча ардоқли эзгу аъмолларни олқишлаймиз: неки ардоқлидир ва неки ардоқлангусидир — барини эъзозлаймиз.
«Йингҳи хотам...»

23

«Яса аху вайрю...»
Жасур тан-мансара, ахуравий қаттиқ уруш аслаҳаси соҳиби ашаван Сурушга саломлар йўллаймиз.
«Ашим вухув...»
«Аҳмойи раишча...»

РАШН ҚАСИМСИ

(*Рашн яшт*)⁴⁵

Энг ростгўй Рашн, оламларга кенглик бағишлагувчи жаҳонпарвар, кўнгилларга ҳаққоний сўз индиргувчи илоҳ Арштодга хушнудлик бўлсин.

1

Ашаван Зардушт сўради:
— Эй, ашаван Ахура Мазда!
Эй, ҳар неники сўрсам огоҳ ва чалғимас Зот! Эй, адашмас Тафаккур! Э, алданмас ва ҳамма нарсадан воқиф!
Мен Сенга юзландим ва Ҳақиқий сўз билан сендан сўрайман, жавоб бер:

— Мумтоз мансараларнинг қай бири ростлик ва дурустликда барча яратилмиш ҳодисалардан энг қамровли, энг ардоқли, энг қудратли, энг ишчан ва энг собитдир?

2

Шунда Ахура Мазда деди:
— Эй, ашаван Сишийтмон!
Ҳақиқатда мен сени ростлик ва дурустликда мумтоз бўлган энг қамровли, энг ардоқли, энг қудратли, энг ишчан ва собит мансарадан огоҳ этаман.

3

Ахура Мазда деди:

— Бир кучоқ барсамни Куёш йўлига ёйгил-да дегил:

— Биз адолат истовида бу ерга келдик. Биз қудратли Рашнинг хушнудлигини истаймиз. Мен бу вар⁴⁶ маросимида Ахура Маздани бир дўст каби олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлайман.

4

Бас, мен — Ахура Мазда шунда фирўз Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда халқ қилган тақдир билан сенга имдод бермакка шошгайман. Ушбу вар маросими, олов сари, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон етиб бораман.

5

Биз бу ерда адолатни истаймиз. Биз қудратли Рашнинг хушнудлигини истаймиз. Мен вар маросимида бир дўстни олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлагайман.

6

Шунда қудратли Рашн фирўз Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда ирода қилган тақдир билан сенга имдод бермакка шошгайдир. Ушбу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

7

— Эй, ашаван Рашн! Эй, энг ростгўй Рашн! Эй, мумтоз Рашн! Эй, донолардан донороқ Рашн! Эй, ҳаммадан дурустроқ танигувчи Рашн! Эй, олисларни ҳаммадан яхши кузатувчи Рашн! Эй, узоқ-узоқларни ҳаммадан бурун кўргувчи Рашн! Эй, адолат истовчилар додини тинглаувчи Рашн! Эй, ўғриларни яксон айлаувчи Рашн!

8

Агар сен озурда бўлмасанг, адолат истагувчини мақсад манзилига етқарасан. Захмларга ҳаммадан яхши малҳам бўлурсан. Уғри ва қароқчиларни ҳаммадан кўра яхшироқ нобуд айлайсан.

9

— Эй, ашаван Рашн!

Агар сен Аризахий⁴⁷ ўлкасида бўлсанг ҳам биз сени имдодга чорлаймиз. Биз бу ерда адолатни истаймиз. Биз қудратли Рашнинг хушнудлигини истаймиз. Мен

вар маросимида бир дўстни олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлагайман. Шунда қудратли Рашн фирўз Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда ато қилган тақдир билан сенга имдод бермакка шошгайдир. Ушбу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

10

— Эй, ашаван Рашн!

Агар сен Савахий⁴⁸ ўлкасида бўлсанг да, биз сени имдодга чорлагайдирмиз. Биз бу ерда адолатни истаймиз. Биз қудратли Рашнинг хушнудлигини истаймиз. Мен вар маросимида бир дўстни олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлагайман. Шунда қудратли Рашн фирўз Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда ато қилган тақдир билан сенга имдод бермакка шошилгайдир. Ушбу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

11

— Эй, ашаван Рашн!

Агар сен Фрада Дафшу⁴⁹ ўлкасида бўлсанг ҳам, биз сени имдодга чорлагайдирмиз. Биз бу ерда адолатни истаймиз. Биз қудратли Рашнинг хушнудлигини истаймиз. Мен вар маросимида олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлагайман.

Шунда қудратли Рашн фирўз Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда ато қилган тақдир билан сенга имдод бермакка шошилгайдир. Ушбу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

12

— Эй, ашаван Рашн!

Агар сен Вайда зафшу⁵⁰ ўлкасида бўлсанг ҳам, биз сени имдодга чорлагайдирмиз. Биз бу ерда адолатни истаймиз. Биз қудратли Рашнинг хушнудлигини истаймиз. Мен вар маросимида олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлагайман.

Шунда қудратли Рашн фирўз Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда ато қилган тақдир билан сенга имдод бермакка шошилгайдир. Ушбу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

13

— Эй, ашаван Рашн!

Агар сен Вуавру Бариптий⁵¹ ўлкасида

бўлсанг-да, биз сени имдодга чорлагай-дирмиз. Биз бу ерда адолатни истаймиз. Биз қудратли Рашининг хушнудлигини истаймиз. Мен вар маросимида бир дўстни олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлагайман. Шунда қудратли Раши фирўз Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда ато қилган тақдир билан сенга имдод бермакка шопилгайдир. Ушбу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

14

— Эй, ашаван Раши!

Агар сен Вуавру Чаришгий⁷⁷ ўлкасида бўлсанг-да, биз сени имдодга чорлагай-дирмиз. Биз бу ерда адолатни истаймиз. Биз қудратли Рашининг хушнудлигини истаймиз. Мен вар маросимида бир дўстни олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлагайман. Шунда қудратли Раши фирўз Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда ато қилган тақдир билан сенга имдод бермакка шопилгайдир. Ушбу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

15

— Эй, ашаван Раши!

Агар сен порлоқ Хунярс⁵³ ўлкасида бўлсанг-да биз сени мададга чорлагаймиз. Биз бу ерда адолатни истаймиз. Биз қудратли Рашининг хушнудлигини истаймиз.

Мен вар маросимида бир дўстни олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлайдирман.

Шунда забардаст Раши саодатли Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда яратган тақдир билан сенга имдод сари шопилгай.

Ушбу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

16

— Эй, ашаван Раши!

Агар сен Фарог Карт дарёсида бўлсанг ҳам, биз сени ёрдамга чорлагай-дирмиз.

Биз бу ерда адолатни истаймиз.

Биз қудратли Рашининг хушнудлигини истаймиз.

Мен вар маросимида бир дўстни олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлайдирман.

Шунда қудратли Раши саодатли Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда

яратган тақдир билан сенга имдод сари шопилгайдир.

Бу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

17

— Эй, ашаван Раши!

Агар сен Фарог Карт дарёси ўртасидаги симурғ ин қурган дарахт учиди бўлсанг-да, биз сени имдодга чорлаймиз. Бу дарахт асли доривордир. Уни ҳамма-нинг табиби — шифобахш деб атайдилар. Барча гиёҳларнинг уруғи ана шу дарахтга қўйилгандир. Биз бу ерда адолатни истаймиз.

Биз қудратли Рашининг хушнудлигини истаймиз.

Мен вар маросимида бир дўстни олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлайдирман.

Шунда қудратли Раши саодатли Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда яратган тақдир билан сенга имдод сари шопилгайдир.

Бу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

18

— Эй, ашаван Раши!

Агар сен Рангха дарёси сарчашмасида бўлсанг-да биз сени имдод сари чорлай-дирмиз.

Биз бу ерда адолатни истаймиз.

Биз қудратли Рашининг хушнудлигини истаймиз.

Мен вар маросимида бир дўстни олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлайдирман.

Шунда забардаст Раши саодатли Бод, Дамуйиш Упамана, каёний Фарр ва Мазда яратган тақдир билан сенга имдод сари шопилгайдир.

Бу вар маросими, олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳларга томон келгайдир.

19

— Эй, ашаван Раши!

Агар сен Рангха дарёсининг бўғзида бўлсанг-да, биз сени имдод сари чорлай-дирмиз.

Биз бу ерда адолатни истаймиз.

Биз қудратли Рашининг хушнудлигини истаймиз.

Мен вар маросимида бир дўстни олов, барсам, лиммо-лим қўллар, мой вари ва гиёҳлар шираси томон чорлайдирман.

Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини
иштаймиз.

26

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен Мазда яратган Вананд юлдузи осмонида бўлсанг-да, биз сени ёрдамга чақиргаймиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз*...

27

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен раюманда ва фарриҳманда Тиштар юлдузи осмонида бўлсанг ҳам биз сени имдодга чорлаймиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

28

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен Ҳафтурнаг юлдузи осмонида бўлсанг-да, биз сени мададга чорлаймиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

29

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен сув гавҳарини ўзида асрагувчи юлдузлар осмонида бўлсанг ҳам биз сени мададга чорлаймиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

30

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен замин гавҳарини уз багрида асрагувчи юлдузлар осмонида бўлсангда, биз сени мададга чорлаймиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

31

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен гиёҳлар уругини ўзида асрагувчи юлдузлар осмонида бўлсанг-да, биз сени имдодга чорлаймиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

32

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен Сипандмийну юлдузлари осмонида бўлсанг-да, биз сени мададга чақирамиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

33

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен сигир гавҳарини ўзида асрагувчи Ой осмонида бўлсанг-да, биз сени мададга чақирамиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

34

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен учқур отли Қуёш осмонида бўлсанг-да, биз сени имдодга чорлаймиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

35

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен бош-адоқсиз фазо кенгликлариде бўлсанг-да, биз сени имдодга чорлаймиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

36

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен поклар биҳишти багрида бўлсанг-да, биз сени мададга чақирамиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

37

— Эй, ашаван Рашн!
Агар сен порлоқ Гарзмонда бўлсанг ҳам биз сени ёрдамга чақирамиз.
Биз бу ерда адолатни иштаймиз.
Биз қудратли Рашннинг хушнудлигини иштаймиз...

251

* Бундан буён ҳам ҳар бир банд сўнгиде юқоридаги зайл матн такрорланаверади (Тарж.)

13

Дуруж замин ва осмон — икки мийну орасидан — жой оларди.

Дуруж замин ва осмон — икки мийну орасида — қудрат ва шавкатга ноил бўларди.

Ўшанда забардаст ва қудратли Анграмийну⁶ Сипандмийнудан шикаст топмаган ва энг сўнгги нафасини олмасди.

14

Уларнинг азамат ва шавкати туфайли сувлар ҳамиша жўшқин сарчашмалардан равон бўлади.

Уларнинг азамат ва шукуҳи туфайли гиёҳлар барҳаёт илдизларидан яна кўкарадилар.

Уларнинг азамат ва шавкати туфайли булутларни пароканда қилувчи шамоллар ўзларининг доимий манзилларидан кўпадилар.

15

Уларнинг азамат ва шукуҳи туфайли аёллар фарзандлик уругини ўз захдонларига оладилар.

Уларнинг азамат ва шавкати туфайли аёллар ҳомилали бўладилар.

Уларнинг азамат ва шавкати туфайли юкли аёллар энгил кўз ёрадилар.

16

Уларнинг азамат ва шавкати туфайли анжуманлар марди дунёга келади:

Бу мард йигинларда сўзларкан, унинг каломлари қулоқларга қуйилади; бу дошишман эр баҳсларда ғолиб келади.

20

Аҳура Мазда Сипийтмон Зардуштга деди:

— Эй, Сипийтмон Зардушт!

Агар бу астуманд (моддий) оламда йўлинг узра қароқчи чиқса ва сен ўз ҳаётинг, жисму жонингдан ташвиш ва таҳликага тушсанг, эй Зардушт! Шунда ушбу сўзларни пинҳон айт ва ушбу шукуҳли каломларни баралла ўқи, эй Зардушт!

21

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз, куйлаймиз ва мададга чорлаймиз.

Уларнинг азамат ва шукуҳи туфайли Қуёш ўз йўлини босиб ўтади.

Уларнинг азамат ва шукуҳи туфайли Ой ўз йўлини босиб ўтади.

Уларнинг азамат ва шукуҳи туфайли юлдузлар ўз йўлларини босиб ўтадилар.

17

Улар ашаванларнинг фравашийларидирким, муросасиз жангларда дўст ва қўлдошдир.

Илк дин ўргатувчиларнинг фравашийлари ва ҳали тугилмаган — оламни янгиловчи Сушентлар фравашийлари барча ашаванлар фравашийлари ўртасида энг қудратлироқдир, эй Сипийтмон Зардушт!

Ҳали барҳаёт ашаванлар фравашийлари ўтиб кетган ашаванлар фравашийларидан кучлироқдир.

18

Кимки буткул тириклиги давомида ашаванлар фравашийларини асраса, кенг яйловли Меҳр, оламларни юксалтиргувчи жаҳонпарвар Арштодни яхшилик билан ёд этса, хоҳ бир сарзамин ҳукмдори, хоҳ ўлкалар шаҳрийери бўлсин дунёда энг саодатли бўлгай.

19

— Эй, Сипийтмон!

Биз сени чиндан огоҳ қилган қудратли ва саодатли ашаванлар фравашийларининг завр, қувват, мадад ва ҳимоysi будир. Саодатли ашаванлар фравашийлари менга ёрдам бермоқ учун келдилар.

22

Биз хонадонлар, қишлоқлар, шаҳарлар, ўлка ва Зартуштумга мансуб бўлган фравашийларни олқишлаймиз.

Бор, бўлган ва бундан буён ҳам бўлгуси ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Осмонни тутиб тургувчи; сувни асрагувчи; заминни сақлагувчи; сигирни ҳимоят қилгувчи; ҳаёт топган фарзандларни нобуд бўлмаслиги учун она қорнида асраган ва тугилмасидан бурун суяклар, сочлар, эт ва ички аъзолар, оёқлар, эрлик ва аёллик аломатларига жон багишлаган фравашийлар.

253

23

Фравашийлар ғоят бағишлагувчидирлар; улар қудрат билан келадилар; эзгүлик билан келадилар; забардастлик билан келадилар, далирлик билан келадилар; адолат истаб келадилар.

Қонли курашларда уларни мададга чорламоқ жоиз.

Урушда уларни ёрдамга чақириш лозим.

Жангда улардан мадад истамоқ керак.

24

Улар мадад истовчиларга кўмак бердилар; ниёмандларга росткорлик бағиш-

лайдилар; хасталарга тандурустлик ато қиладилар ва уларни мадҳ этмак, хушнуд этиб, завр ниёз келтирмоқлари учун ашаванларга ашаванликни тақдир қиладилар.

25

Қаердаки ашаванлар Ашаҳ — Ҳақиқатга қаттиқ иймон келтирган бўлсалар; қаердаки энг буюк ниёзлар ҳозирланган бўлса; қаердаки мард ашаванларга нисбатан адоват ва зулм бўлмаса, фравашийлар ўша ерга хушнудлик билан кириб келадилар.

Учинчи бўлим

26

Энг забардаст суворийлар; ғоятда эпчиллик билан олға босувчилар; энг устувор ҳимоячилар ва сира синмас уруш абзали бўлган пок, қудратли ва эзгу ашаванларнинг фравашийларини олқишлаймиз. Ким уларга юзини бурса, душман хавф-хатаридан асрайдилар.

27

Бу аждодлар, бу энг яхшилар — ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини барсам ҳозирлаган чоғимизда олқишлаймиз.

Уларнинг муҳораба чоғи — жасур мардлар ўзаро курашаётган маҳал мададга чорламоқ лозим.

28

Мазда уларни Сипандмийну осмонни кўтарган; замин, сув ва гиёҳларни яратган; она қорнида ҳаёт топган фарзандлар ўлмаслиги учун сақлаб, туғилмасларидан аввал суяклар, сочлар, эт, ички аъзолар, оёқлар, эрлик ва аёллик аломатларига жон бағишлаган маҳал мадад чорлади ва осмон, замин, сув ҳамда гиёҳларни асрашга даъват қилди.

29

Сипандмийну қудратли, орому осуда, яхши нигоҳли, тез кўргувчи, забардаст, белига камар тортган, кенг ва эзгу, оромгоҳда бўлган, учқур, бахтли ва номдор фравашийларни осмонни асрашга масъул қилди.

Тўртинчи бўлим

30

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Улар дўстлик ва амалда олийжаноб бўлиб, одамларни ранжитмайдилар.

Сиз — яхшилар, роздорлар, тез кўргувчилар, чорабахшлар, номдорлар ва курашда голибларни бундан бурунроқ ранжитмаган бўлсалар, ўша одамлар сизнинг ёнингиздан жой оладилар ва узоқ вақт ҳамнишин бўладилар.

Бешинчи бўлим

31

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Улар ус-

тувор ирода ва катта қудрат билан душманларга қарши турадилар ва у бадхоҳларга муҳораба майдонларида шикаст берадилар.

254

Олтинчи бўлим

32

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Улар паймоншинос, жасур, қудратлидирлар ва душман ҳамласи чоғида бизга паноҳ бўладилар.

Ашанинг қудратидан баҳраманд бўлган дармонбахш мийнулар замин ми-соли кенг, дарёлардек узун ва қуёшдек юксакдир.

Еттинчи бўлим

33

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Улар эпчил, қўрқмас, синалган, даҳшат солгувчи ва душманларни хоҳ дев, хоҳ дурванд одамлар бўлсин, ночиз ва нобуд айлайдилар.

Ҳар турли босқин ва сотқинни ўз истаги билан барбод қилгувчи фравашийларни шарафлаймиз.

34

— Эй, қудрат билан халқ қилинган зотлар!

Сиз ўз эзгуликларингизни — Аҳура яратган голибият афзаллиги ва шукуҳини — сарзаминлар аҳлига бахш айлайсиз. У ерда сизнинг яхшилигингиздан нораволар истифода этишолмас ва сизлар улардан ранж-озор чекмагайсиз. У ерда сизларни энг самимий ва дилхоҳ олқишларга муносиб, деб биладилар.

Саккизинчи бўлим

35

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. У номдорлар жангда голиб, қудратли ярог соҳибидирлар ва ҳақ йўлдан эгри йўлга асло эврилмагайлар.

Кимки қочади ва кимки қувади — ҳар иккиси ҳам фравашийларни ёрдамга чақиради.

Ортдан қуваётган олдидагидан ўзиш-ни ва олдидаги душман тузоғидан омонликни истаб бонг урадилар.

36

Қаердаки ашаванлар Ашаҳ — Ҳақиқатга қаттиқ иймон келтирган бўлсалар; қаердаки энг буюк ниёзлар ҳозирланган бўлса; қаердаки мард ашаванларга нисбатан адоват ва зулм бўлмаса, фравашийлар ўша ерга хушнудлик билан кириб борадилар.

Тўққизинчи бўлим

37

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз.

Лашкарлар уларга жуда интиладилар; улар жанговар либосда, яловлари бош устида чайқалган кўйи муҳораба майдонларига шитоб этадилар.

Улар бундан бурун жасур Хштовийлар³⁷ Донулар³⁸ билан жангга киришганда ҳозир бўлгандилар.

38

Сизлар бундан бурун туронлик Донуларнинг юришларига тўсиқ бўлдингиз.

Сизнинг имдодингиз билан Каршназлар³⁹ Хштовийлар ва саодатманд Сушён-лар каби қудрат соҳиби бўлишди ва Дону ҳукмдорларининг ўн мингтадан зиёд даҳшатли қасрлари вайронага айланди.

Ўнинчи бўлим

39

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Улар душман лашкарининг мунтазам икки

қанотини синдириб ташлашади; лашкар кўнглига гулгула солишади; олийжаноб мардларга мадад беришади; бадкирдорларнинг ҳолини танг айлашади.

256

Ўн биринчи бўлим

40

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз.

Қудратли ва ёвқур, жанг-жадалда камёб; осойиш бағишлагувчи; гоҳ бостириб борадилар; гоҳ ҳамла қиладилар...

Ашаванлар адл истовчиларга шуқуқ бағишлайдилар; комёблик истовчиларни муродга етказадилар; беморга тандурустлик бағишлайдилар. Улар забардаст жисм ва олий руҳдан воқифдирлар.

41

Фравашийлар ўзларини халойиқ ради, астуманд оламининг радмарди ашаван Зардушт каби олқиш ва навозиш этганларга эзгу шуқуқ бағишлайди.

42

Адл истовчининг бонги янграган маҳал улар хаёлдек қудратли штаб билан осмону фалақдан нузул қиладилар. Улар Аҳура яратган эзгу қудрат ва толе;

голибият; гоят қимматли самарабахшилик; пок шуқуқ ва саодатмандлик келтиришади. Улар Ашаҳ — Ҳақиқатнинг энг олий қонунияти билан олқиш ва эъзозга муносибдирлар.

43

Улар замин ва осмон ўртасида Сатавийс юлдузини ҳаракатга келтирадилар, токи у нажот истовчиларнинг додига етсин ва ёмғир ёғдирсин. Ёмғир ёғдиргач, сигирлар, одамлар, сарзаминлар, беш турли жонварлар ва ашава мардларга мадад учун гиёҳларни ундиради.

44

Порлоқ, гўзал ва саодатли Сатавийс замину осмон ўртасида кезиб, нажот истовчиларнинг додини тинглайди ва ёмғир ёғдиради.

Ёмғир ёғдиргач, сигирлар, одамлар, сарзаминлар, беш турли жонварлар ва ашаван мардларга мадад учун гиёҳларни ундиради.

Ўн иккинчи бўлим

45

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Улар пўлатдан ясалган уруш қуроллари билан порлоқ муҳораба майдонларида савашадилар. Минг-минглаб девларга ханжар ботирадилар.

46

Агар шамол эсса ва жанговарлар буйини уларнинг орасига еткарса, улар тақдирига хуштолеълик чекилган жанговарларга юз бурадилар. Улар (фравашийлар) ҳали шамширларини гилофдан чиқармай ва энг шимармай ашаванларнинг ҳалол ва қудратли фравашийларига ниёз келтирганларгагина имдод берадилар.

47

Ҳар икки гуруҳнинг қай бири биринчи бўлиб чинакам ишонч ва чин андиша билан намоз келтирса, ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийлари Меҳр, Рашн, Домуйиш Упамана, саодатли Бод билан биргаликда ўша гуруҳга имдод бермоқ учун юз бурадилар.

48

Улар душман сарзаминларини уларга таважжуҳ айлаган лашкарлар фойдасига ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийлари, Меҳр, Рашн, Домуйиш Упамана ва саодатли Бод билан биргаликда бир ҳамлада қўлга киритадилар: элликлар, юзлар, юз минглар, минглар, ~~13~~ минглар...

Ўн учинчи бўлим

49

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Улар Ҳамаспатмадам (утганлар фравашийларининг ерга тушиши) маҳали ўз оромгоҳларидан ташқарига шитоб билан еладилар ва сурункасига ун тун борлиқдан огоҳ бўлиб турадилар:

50

— Ким бизни олқишлайди?
— Ким бизнинг алқов қўшиқларимизни куйлаб, хушнуд қилади?
— Ким бизни очиқ қўл, сут, либос ва Ашаҳ — Ҳақиқатга восил айлагувчи ниёзлар билан қарши олади?
— Қай биримизнинг номимизни олқишлайди?
— Қай биримизнинг руҳимизни олқишлайди?

— Қай биримизга бу ниёзларни тақдим қилишади, токи бунинг эвазига уларга абадият неъматини берсинлар.

51

Кимки уларни очиқ қўл, сут, либос ва Ашаҳ — Ҳақиқатга восил айлагувчи ниёзлар билан олқишласа, ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийлари — агар озурда, нохуш ва ранж чеккан бўлмасалар уни истайдилар:

— Бу хонадон мўл-кўл туялар ва эрлардан баҳраманд бўлгай!

— Бу хонадон учқур тулпор ва устивор гардунадан баҳраманд бўлсин!

— Бу хонадон анжуманбоп пойдор марддан огоҳ бўлгай! Ул мард бизларни очиқ қўл, сут, либос ва Ашаҳ — Ҳақиқатга восил айлагувчи назрлар воситасида олқишлайди.

Ўн тўртинчи бўлим

53

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Улар ҳали яратилганидан буён кўлмаклигича қолган сувларни Мазда яратган гўзал ўзанларга равона қилишади.

54

Энди бу сувлар Аҳура Мазда ва Амшосипандлар хушнудлигини Мазда яратган ўзанларда фаришталар танлаган манзил ва маконларга элтадилар; илоҳий сарзаминлар томон шитоб қиладилар.

Ўн бешинчи бўлим

55

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Ҳосили гиёҳларни кўркама богларга бошладилар. Бу гиёҳлар яратилганидан буён бир ерда ҳосилдан баҳрасиз қолган эдилар.

56

Энди уша гиёҳлар Аҳура Мазда ва Амшосипандлар хушнудлиги учун Мазда яратган йўлларда, фаришталар макон қурган ерларда, илоҳий амрлар жорий бўлган манзилларда кўкарадилар.

Ўн олтинчи бўлим

57

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Улар Юлдузлар, Ой, Қуёш ва Анийронни покиза йўлларга бошладилар. Улар шу пайтга довор девлар ваҳшатидан қўрқиб бир ерда қотиб қолган эдилар ва қимир эта олмасдилар.

58

Энди улар йўл сўнги — энг сўнги гардишлари пойгоҳи — олам сероблигининг эзгу рўзгорига етадилар.

257

Үн еттинчи бўлим

59

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Уларнинг

9999 нафари порлоқ Фарог Карт дарёсини қўриқлайди.

Үн саккизинчи бўлим

60

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Уларнинг

9999 нафари Ҳафтуранг юлдузини қўриқлайди.

Үн тўққизинчи бўлим

61

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Уларнинг

9999 нафари гурзили Сом Гуштасп Гасвар жисмини қўриқлайди.

Йигирманчи бўлим

62

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Уларнинг

9999 нафари пок Сипийтмон Зардуштнинг уругини қўриқлайди.

Йигирма биринчи бўлим

63

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Агар ким ашаванлар лашкарбошиси эса ва фрава-

шйлар ундан озор чекмаган ёхуд ранжимаган бўлсалар, унинг ўнг қанотига кириб жанг қиладилар.

Йигирма иккинчи бўлим

64

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийларини олқишлаймиз. Улар энг буюк, энг қудратли, энг баҳодир, энг зарбардаст, энг бахтли, энг дармонбахшдирлар. Уларнинг таърифи сўзга сиймайди. Ун минглаб шундай кучлар ниёзмандлар ҳузурига нузул этади.

шукуҳи билан Фарог Карт дарёсидан қуйи энар экан, ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийлари оёққа қалқади: неча-неча юзлар; неча-неча минглар; неча-неча ўн минглар...

66

Ҳар бир хонадон, қишлоқ, ўлка ва сарзамин сувга сероб бўлмоқ умиди чиқади ва дейди:

— Наҳот бизнинг заминимиз қақраб ва айрон бўлади?

65

— Эй, Сипийтмон Зардушт!
Қачонки сувлар Мазданинг илоҳий

67

Фравашийлар муҳораба майдонида ўз хонадонлари ва сарзаминлари учун курашадилар. Зеро, уларнинг туққан хона ва кошоналари бор. Улар гўё белига уруш қуролларини осиб олган жасур эр каби қўлга киритган мулкани ҳушёрлик билан қуриқлайди.

68

Хонадон, қишлоқ, ўлка ва сарзаминларга сув элтиб берган фравашийлар шундай дейишади:

— Бизнинг тупроғимиз хуррам, ям-яшил ва бахтли бўлмоғи керак!

69

Ўлканинг қудратли шахриёри душмандан таҳликага тушса, забардаст фравашийларни мададга чорлайди.

70

Ашаванларнинг мардонавор фравашийлари ундан озурда бўлмаса, унга томон парвоз қиладилар, гўё мардона бир қуш каби.

71

Фравашийлар уни пинҳон девлар, маккор варионалар, тубан қаязалар, ажал уруғини сочгувчи нопок Аҳриман билан жангда уруш қуроли, қалқон, совут каби ҳимоя қиладилар, чунончи юз, минг, ун минг совут ёрдамида паноҳ бўлгандек.

72

Шундай қилиб, на ўткир тиг, на нишонни аниқ олган гурзи, на ёйдан тўғри учган ўқ, на яллиғланган найза ва на биллак кучи билан отилган палахмон тоши унга тегмайди.

73

Улар — ашаванларнинг орому осудаликни ихтиёр этган пок, қудратли ва эзгу фравашийлари пайдо бўлади, ўзларини намоён қилади ва барчани огоҳ этади:

— Ким бизни олқишлайди?

— Ким бизнинг алқов қўшиқларимизни куйлаб, хушнуд қилади?

— Ким бизни очиқ қўл, сут, либос ва Ашаҳ — Ҳақиқатга восил айлагувчи ниёзлар билан қарши олади?

— Қай биримизнинг номимизни олқишлайди?

— Қай биримизнинг руҳимизни олқишлайди?

— Қай биримизга бу ниёзларни тақдим қилишади, токи бунинг эвазига уларга абадиёт берсинлар.

74

Илоҳий ниятларни олқишлаймиз.

Сушентлар динини олқишлаймиз.

Парвариш қилинган тевалар руҳини олқишлаймиз.

Замин жонварлари руҳини олқишлаймиз.

Сув жонварлари руҳини олқишлаймиз.

Судралувчи ҳайвонлар руҳини олқишлаймиз.

Қушлар руҳини олқишлаймиз.

Ўтловчилар руҳини олқишлаймиз.

Ушбу жонварларнинг фравашийларини олқишлаймиз.

75

Фравашийларни олқишлаймиз. Родмардларни олқишлаймиз.

Баҳодирларни олқишлаймиз. Ҳаммадан ҳам баҳодирларни олқишлаймиз.

Ашаванларни олқишлаймиз. Ҳаммадан ҳам ашаванларни олқишлаймиз.

Қудратлиларни олқишлаймиз. Энг қудратлиларни олқишлаймиз.

Устуворларни олқишлаймиз. Бахтиёрларни олқишлаймиз.

Зўрмандларни олқишлаймиз. Барчадан ҳам зўрмандларни олқишлаймиз.

Эпчиларни олқишлаймиз. Энг эпчиларни олқишлаймиз.

Афзалларни олқишлаймиз. Энг афзалларни олқишлаймиз.

76

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу фравашийлари икки мийнунинг энг буюк хилқатидир. Бундан бурун, ҳар икки — Сипандмийну ва Ангармийну яралган чоғда шўр ва жунбуш билан оёққа қалқдилар.

77

Қачонки Анграмийну адоватдан Ашаҳ — Ҳақиқатнинг олижаноб хилқатига қарши бош кўтарди, Баҳман ва Озар олға қадам ташладилар.

78

Улар Анграмийнунинг ёвузлигини шундай нобуд қилдиларки, у сувни оқимдан, гиёҳларни унимдан қайтара олмади.

259

Ягона шаҳриёр ва парвардигор Аҳура
Мазданинг сувлари тусиқсиз равон бўлди-
лар ва гиёҳлар нашъу намо топдилар.

79

Барча сувларни олқишлаймиз. Барча
гиёҳларни олқишлаймиз.

Барча ашаванларнинг ҳалол, қудратли
ва олийжаноб фравашийларини олқиш-
лаймиз.

Сувларни чорлаймиз ва шарафлаймиз.
Гиёҳларни чорлаймиз ва олқишлай-
миз.

Барча ашаванларнинг пок, забардаст
ва эзгу фравашийларини чорлаймиз ва
олқишлаймиз.

260

Йигирма учинчи бўлим

82

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу
фравашийларини олқишлаймиз.

Амшосипандлар, ўткир кўзли, юксак,
қудратли ва аҳуравий Шаҳриёрларни
олқишлаймиз. Улар абадий варжонванд-
лардир...

...ки уларнинг еттови ҳам бир йўсинда
фикрлайдилар; бир йўсинда сўйлайдилар;
бир йўсинда амал қиладилар; андиша, сўз

80

Жамийки азалий фравашийлар ораси-
да Аҳура Мазда фравашийсини олқиш-
лаймиз. У энг буюк, энг яхши, энг гўзал,
энг устувор, энг ҳушёр, энг забардаст ва
Ашаҳ — Ҳақиқатда энг юксак пойгоҳдаги
мийнулардан...

81

...дирки, унинг оппоқ, порлоқ дурах-
шон руҳи мансарадир ва у танлагувчи
жисмлар Амшосипандларнинг энг гўзал
ва энг буюк жисмларидир.

Учқур отли Қуёшни олқишлаймиз.

ва амалда бирдирлар. Ҳамманинг бир ота-
си ва ёлғиз сарвари бор — Аҳура Мазда.

84

Уларнинг ҳар бири ўзга бирлари
руҳининг эзгу андиша, эзгу сўз, эзгу амал
ва гарзмон билан фикр юритишини куза-
та олади.

Завр ниёзи томон парвоз қилганлари-
да йўллари нурга чўлганади.

Йигирма тўртинчи бўлим

85

Ашаванларнинг пок, қудратли ва эзгу
фравашийларини олқишлаймиз. Пок ва
анжуманий Озар Урувазийшта фраваший-
си, жасур тағмансара, қаттиқ жанг қуро-
ли соҳиби, аҳуравий порсо Суруш фраваший-
си ва Нарюсанг фравашийсини
олқишлаймиз.

86

Энг ҳақгўй Рашн фравашийси, кенг
яйловлар соҳиби Меҳр фравашийси, вар-
жованд мансараси, осмон фравашийси,
сув фравашийси, замин фравашийси, гиёҳ
фравашийси, сигир фравашийси, Каюмарт
фравашийси ва ашаваннинг икки жаҳон
фравашийсини олқишлаймиз.

87

Ашаван Каюмарт фравашийсини
олқишлаймиз. У Аҳура Мазданинг сўз ва

таълимотига қулоқ солган илк инсондир.
Ер юзидаги жамийки инсоният унинг аж-
додидир.

Ашаван Сипийтмон Зардушт фраваший-
сини олқишлаймиз...

88

...У эзгу фикр юритган, эзгу сўзлаган
ва эзгу амал қилган илк инсондир.

Илк отурбон; илк артштор; илк чорва-
дор; илк деҳқон; илк марта ўрганган ва
илк марта ўргатган; илк марта тева.
Ашаҳ — Ҳақиқат, варжованд мансара.
Аҳура Мазда халқ қилган ва Ашаҳ —
Ҳақиқатга мансуб бўлган варжованд ман-
сарога, Мийну Шаҳриёрига ва жамийки
эзгу хилқатга тобеликни қабул қилди.

89

Илк отурбон; илк артштор; илк чорва-
дор; илк деҳқон; девдан юз ўгирган
инсон. Астуманд (моддий) оламда

бор «Ашим вуҳув...» намозини адо этган зот. Бу девлардан нафратланди; маздапараст, зардуштий, девлар душмани ва аҳуравий жонига иқрор бўлди.

90

Астуманд (моддий) оламда Аҳура динида девлар учун ҳалокатли булган каломларни астуманд оламида зикр айлаган илк инсондир.

Аҳура динида девлар учун ҳалокатли булган каломлардан астуманд оламига илк бор хабар келтирган зот удир.

Удир астуманд оламида девларга мансуб ҳар нени инкор қилган; олқиш ва ибодатга лойиқ кўрмаган илк одам.

У хуш тирикликнинг комил паҳлавони ва бутун ер юзида илк мураббий.

91

Унинг туфайли «Ашим вуҳув...» қушигидаги варжованд мансара ошкор бўлди.

Удир жаҳоний ва мийну оламининг ради.

Удир энг буюк, энг олий, энг эзгу хилқат бўлмиш Ашаҳ — Ҳақиқатнинг алқовчи.

Удир барча динлардан афзал дин ҳақида пайгом келтиргувчи.

92

Барча Амшосипандлар Қуёш билан биргаликда ўз хоҳиш-иродалари, ишонч ва хушнудлик билан уни жаҳон ва мийну оламининг ради деб билдилар; энг буюк, энг олий, энг эзгу хилқат булган Ашаҳ — Ҳақиқатнинг алқовчиси; барча динлардан мумтозроқ диннинг пайгомчиси деб атадилар.

93

У туғилган чоғда ва ардоқланганда сувлар, гиёҳлар шодмон булдилар.

У туғилган чоғда ва ардоқланганда сувлар, гиёҳлар қувондилар.

У туғилган чоғда ва ардоқланганда Сипандмийну яратган жамийки мавжудот мужда бердилар:

94

— Бизнинг рўзгоримизга хуш келдин!
Ниҳоят, отурбон дунёга келди: Сипийтмон Зардушт!

Бундан буён Зардушт бизларни ниёз, завр ва ёйилган барсам билан олқишлайди.

Бундан буён Мазданинг эзгу дини ети иқлимга ёйилади.

95

Бундан буён кенг яйловли Меҳр улкалар ҳукмдорларига куч-қудрат бахш айлайди ва гавгою исёнларни сундиради.

Бундан буён қудратли Апам Напат улкалар ҳукмдорларига куч-қудрат бахш айлайди ва саркашларни жазолайди.

Энди Орастий ўғли ашаван Мадюмоҳнинг⁶⁰ ашаванлиги ва фравашийсини олқишлаймиз. У Зардушт сўзларига қулоқ тутган илк инсондир.

96

(Ушбу банддан то 143-банднинг сўнгигача ашаванларнинг жуда узун силсиласи берилади ва уларнинг фравашийлари олқишланади. Бу номлар силсиласини батамом ифодаламоҳнинг имконияти йўқлиги боисдан биз уларни қисман зикр этмоҳни мақбул кўрдик).

Ийст Востра (Ийсд Востар), Урватанара (Арватаднара), Ҳваричисра (Қуёш юзли) — Зардушт ўғиллари.

Кавай Виштасп (Кай Гуштасп, «Шоҳнома» да Гуштасп);

Зайрий Вайрий («Шоҳнома» да Зарир) Гуштаспнинг биродари;

Пишутану ва Спинутодота («Шоҳнома» да Пиштутан ва Исфандиёр) — Гуштаспнинг ўғиллари;

Баставайри («Шоҳнома» да Настур). Тўғрироғи — Бастур. Зарирнинг ўғли;

Гаворасман («Шоҳнома» да Гуразм); Фрашвустра ва Жомоспа — Ҳува ёхуд Ҳвугва хонадонидан булган оғанини. Кай Гуштасп саройининг номдорларидан. Зардушт динининг илк пайравлари;

Ювойишта — туронлик Фрёна қабиладан;

Уҳшат Ирта (Ушийдар, Ҳушийдар),

Ухшатнима (Ушийдармоҳ, Ҳушийдармоҳ), Астут Ирта — Сушентлар ёхуд маздапарастлар дини ҳомийлари;

Иима — Вайвангҳават ўғли («Шоҳнома» ва бошқа манбаларда Жам, Жамшид);

Сараитуна — Осуя ўғли («Шоҳнома» да Отбийн ўғли Фаридун);

Авшнара — Ковуснинг донишманд вазири;

Узава — Тумоспа ўғли. («Шоҳнома» да Таҳмоспнинг ўғли Зав);

Аграираса («Шоҳнома» ва бошқа манбаларда Агриса) — Афросиёбнинг биродари;

Мануш Чисра — Айрява хонадонидан. («Шоҳнома» да Манучеҳр, Ийражнинг набираси).

Кавай Кавота («Шоҳнома» да Кайқубод);

261

Кавай Усазан («Шоҳнома» да Кайковус ёхуд Ковус);

Кавай Сиёваршан («Шоҳнома» ва бошқа манбаларда Сиёвуш ёхуд Сиёвахш);

Кавай Ҳвасрава («Шоҳнома» ва бошқа адабиётларда Кайхусрав ёхуд Хусрав);

Гирисоспа («Шоҳнома» да Гаршасп);

Ҳушянғха («Шоҳнома» да Ҳушанг);

Ҳувий — Фрашавуштаранинг қизи, Зардуштнинг хотини;

Фриний, Сритий, Пуручисто — Зардуштнинг қизлари;

Ҳутусо — назар хонадонидан, Кай Гуштаспнинг хотини;

Сравататфизрий, Вангҳуфизрий, Иридатфизрий — балогат ёшидаги қизлар. (Улар Сушёнтларнинг оналари ҳисобланади. Маздапарастлар динини қутқарувчи бу уч нафар соҳибжамол Ҳомун дарёсида Зардушт уругдан ҳомиладор бўладилар. Одам сўнгида уларнинг ҳар бири минг йил оралиқ билан фарзанд кўрадилар).

Ўттиз биринчи бўлим

143

Бутун Ийрон⁶¹ сарзаминлари ашаванларининг фравашийларини олқишлаймиз.

Ийрон сарзаминлари ашаван аёлларининг фравашийларини олқишлаймиз.

Турон⁶² сарзаминлари ашаван эрларининг фравашийларини олқишлаймиз.

Турон сарзаминлари ашаван аёлларининг фравашийларини олқишлаймиз.

Сайряма⁶³ сарзаминлари ашаван эрларининг фравашийларини олқишлаймиз.

Сайряма сарзаминлари ашаван аёлларининг фравашийларини олқишлаймиз.

144

Соиний⁶⁴ сарзаминлари ашаван эрлари фравашийларини олқишлаймиз.

Соиний сарзаминлари ашаван аёллари фравашийларини олқишлаймиз.

Доҳий⁶⁵ сарзаминлари ашаван эрлари фравашийларини олқишлаймиз.

Доҳий сарзаминлари ашаван аёллари фравашийларини олқишлаймиз.

145

Барча сарзаминларнинг ашаван эрлари фравашийларини олқишлаймиз.

Барча сарзаминларнинг ашаван аёллари фравашийларини олқишлаймиз.

Каюмартдан саодатли Сушёнтга қадар булган пок, қудратли ва эзгу ашаванларнинг фравашийларини олқишлаймиз.

146

Шоядки, яхшиларнинг фравашийлари тезлик билан бу ерга — дийдоримизга шитоб этсалар.

Шоядки, улар мадад бермоқ учун келсалар.

Шоядки, танг аҳволда қолганимизда бизни ошкора қўлласалар: Мазда Аҳура қудратли ва порсо Суруш доно варзованд мансара — Мазда Аҳурага мансаб ва девлар душмани булган бу ўқ Зардуштни ас-туманд оламига паноҳ қилиб юборди — ўз паноҳига олсалар.

147

— Эй, ашаванлар фравашийлари! Эй, яхшилар! Эй, сувлар! Эй, гиёҳлар!

Бу хонадонга иззат ва шодмонлик келтиринг. Ором олинг. Шу ерда қолинг, эй қудратли зотлар! Эй, ҳаммадан ҳам қудратлилар!

Бу ерда Ашаҳ — Ҳақиқат билан андиша қиладиган ўлка отурбони сизларни алқаш учун, бизларга имдод бермоқ учун қўлларини ёзганлар.

148

Бас, барча ашаван эр ва ашаван аёл фравашийларини олқишлаймиз. Зеро, уларнинг руҳлари олқишга сазовор, фравашийлари адолатга муносибдир.

Бас, барча ашаван эр ва ашаван аёл фравашийларини олқишлаймиз. Ашаван Аҳура Мазда алқов ва ибодатлари эвазига буюк ажр берган барча зотларнинг фравашийларини олқишлаймиз.

Биз Зардуштдан эшитдик, у илк ва энг яхши дин ўргатувчидир.

149

Бас, биз илк мураббийлар, илк эътиқод пайравлари, Ашаҳ — Ҳақиқат

саодатига ноил бўлган илк ашаван эр ва илк ашаван аёлларнинг жон, дин, буй, руҳ ва фравашийларини олқишлаймиз.

Бас, биз дин хабарчилари, Ашаҳ — Ҳақиқат фарогатига етишган ашаван эр ва ашаван аёлларнинг жон, дин, буй, руҳ ва фравашийларини олқишлаймиз.

Бундан бурун хонумонлар, қишлоқлар, шаҳар ва сарзаминларда яшаб ўтган эътиқод устодларини олқишлаймиз.

Айни пайтда хонумонлар, қишлоқлар, шаҳар ва сарзаминларда яшаётган эътиқод муаллимларини олқишлаймиз.

Бундан буён хонумонлар, қишлоқлар, шаҳар ва сарзаминларда яшагучи дин-эътиқод мураббийларини олқишлаймиз.

151

Хонумонлар, қишлоқлар, шаҳар ва ўлкаларда хонумон, қишлоқ ва шаҳар ва ўлка бунёд этиб комёб бўлган; Ашаҳ — Ҳақиқат билан комёб бўлган; варжованд мансара билан комёб бўлган; руҳини озод этиб комёб бўлган; барча хушликлардан огоҳлик туфайли комёб бўлган эътиқод устодларини шарафлаймиз.

152

Бутун астуманд оламига илк дин ўргатувчи, жаҳон ва мийну ради Зардуштни олқишлаймиз. У мавжудотнинг энг некбини; мавжудотнинг энг яхши шаҳриёри; яратилганларнинг энг шукуҳлиси; хилқат аро олқишга ҳаммадан кўра муносиброғи; хушнудлиги исталган махлуқларнинг энг шойистаси; яралган жонлар ичида алқовга ҳаммадан кўра лойиқроқ; ҳар бир зот ҳузурида таҳсинга энг арзирли ва Ашаҳ — Ҳақиқатнинг энг олий русуми билан шундай аталди.

153

Бу заминни олқишлаймиз.

Бу осмонни олқишлаймиз.

Замин ва осмон ўртасидаги барча эзгу ҳодисаларни олқишлаймиз.

Ашаван одамлар томонидан эъзозлашга неки муносибдир олқишлаймиз.

154

Судманд дашт жонварлари руҳини олқишлаймиз.

Қаерда туғилган бўлмасин ашаван эр ва ашаван аёллар руҳониятини олқишлаймиз. Бу эр ва аёллар ўз эзгу эътиқодлари билан Ашаҳ — Ҳақиқат саодати учун гайрат кўрсатдилар, гайрат кўрсатаяптилар ва гайрат кўрсатадилар.

155

Диногоҳ ва саодатманд бўлган ва бўлгуси барча ашаван эр ва аёлларнинг жон, буй, дин, руҳ ва фравашийларини олқишлаймиз.

Улар Ашаҳ — Ҳақиқат учун фирузликни қўлга киритдилар.

«Йингҳи ҳотам...

«Яса аҳу вайрю...»

156

Шоядки, ашаванларнинг гоят қудратли ва саодатли фравашийлари; илк дин мураббийларининг фравашийлари ва хабар элтгучиларнинг фравашийлари бу хонадонга хушнудлик билан ташриф қилсалар.

157

Шоядки, фравашийлар ушбу хонада хушнуд бўлишса ва бизга мул-қул эзгулик ва фарогат ато айлашса.

Шояд, улар бу хонадондан хушнуд ҳолда қайтиб кетсалар.

Шоядки, улар варжованд қўшиқларимизни, маросимларимизни Аҳура Мазда ва Амшосипандларга еткурсалар.

Улар биз — маздапарастлардан ва бу хонадондан йироқ кетишмасин.

158

«Яса аҳу вайрю...»

Ашаванларнинг қудратли фравашийлари; илк дин ўргатувчилар фравашийлари; хабар келтиргувчи зотларнинг фравашийларига саломлар йўлаймиз.

«Ашим вуҳув...»

«Аҳмойи раишча...»

РОМ ҚАСИДАСИ

(Ром яшт)⁶⁶

Забардаст Андарвайга хушнудлик булсин! У яратилмиш барча хилқатнинг қуриқчиси.

Биринчи бўлим

1

Мен сув ва бағни* олқишлайман.
Мен саодатли тинчлик ва тақдирни —
уларнинг ҳар иккисидан бирини олқиш-
лайман.

Биз Андарвайни олқишлаймиз.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хо-
надон хонахудосига ва завр ниёз қилгув-
чи родмардга мадад бермак учун чорлай-
миз.

Душманга бир йўла шикаст бергувчи
маркаб ва калом**...

2

Парвардигор Аҳура Мазда Ийрон
Вийжда, Доитё дарёси соҳилида заррин
тахт, заррин ёстиқ, заррин фарш устида,
ёйилган барсам қошида нурли қўллари
билан уни эъвозлади...

3

...ва ундан сўради:
— Эй, забардаст Андарвай!

Менга шундай камёблик бағишлагил-
ки, Ангармийну оламига шикаст берайин
ва Сипандмийну оламини асрайин.

4

Забардаст Андарвай бу камёбликни
унга бахш айлади ва парвардигор Аҳура
Мазда муродига етди.

5

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз! За-
бардаст Андарвайни олқишлаймиз!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга
мансуб бўлган ҳодисаларни олқишлаймиз.

Қудратли ва забардаст Андарвайни
шаън шуқуҳи учун намоз, баланд овоз ва
завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта
қилинган ҳавм, барсам, ақл тили, манса-
ра, эзгу фикр, эзгу калом, эзгу амал, завр
ва мукаммал нутқ билан олқишлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

Иккинчи бўлим

6

Мен сув ва бағни олқишлайман.
Мен саодатли тинчлик ва тақдирни —
уларнинг ҳар иккисидан бирини олқиш-
лайман.

Биз Андарвайни олқишлаймиз.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хо-
надон хонахудосига ва завр ниёз қилгув-
чи родмардга мадад бермак учун чорлай-
миз.

Душманга бир йўла шикаст бергувчи
маркаб ва калом...

7

Ҳушанг Пешдодий Албурз тоғи этаги-
да олтин тахт, олтин ёстиқ, олтин гилам
устида, ёйилган барсам ҳузурида ёзиқ
қўллар билан уни шарафлади...

8

...ва ундан сўради:
— Эй, забардаст Андарвай!

Менга шундай қудрат бахш айлагилки
мазандар девлари ва варина дурвандлаг
ни янчиб ташлайин.

* «Бағ» «Авесто»нинг кўплаб ўринларида учрайди ва илоҳ, маъбуд маъноларини ифода этади. Аммо кўплаб авесто-
ларнинг фикрига кўра бу ўринда баҳрамандлик, бағишлов каби маъноларни ифода этмоқда.

** Нуқталар ўрнида қўлланилган сўзни англаш мумкин эмас.

Забардаст Андарвай унга бу қудратни бахш айлади ва Ҳушанг Пешдодий муродига етди.

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз! Забардаст Андарвайни олқишлаймиз!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга мансуб ҳодисаларни олқишлаймиз.

Учинчи бўлим

10

Мен сув ва бағни олқишлайман.

Мен саодатли тинчлик ва тақдирни — уларнинг ҳар иккисидан бирини олқишлайман.

Биз Андарвайни олқишлаймиз.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хонадон хонахудосига ва завр ниёз қилгувчи родмардга имдод учун чорлаймиз.

11

Зийнованд Таҳмурис⁶⁷ олтин тахт, олтин ёстиқ, олтин фарш ва ёйиб қўйилган барсам қошида қўлларини ёзиб уни олқишлади...

12

...ва ундан ўтинди:

— Эй, забардаст Андарвай!

Менга шундай комёблик бахш айла-

Қудратли ва забардаст Андарвайни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, эзгу калом, эзгу амал, завр ва комил нутқ билан олқишлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

гилки, барча девлар, дурванд одамлар, барча жодугарлар ва парилар устидан ғалаба қозонай. Аҳриманни от жисмига солиб, замин бўйлаб чоптириб юрай.

13

Забардаст Андарвай зийнованд Таҳмурис истагини бажо айлади ва уни комёб қилди.

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз! Забардаст Андарвайни олқишлаймиз!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга мансуб барча ҳодисаларни олқишлаймиз.

Қудратли ва забардаст Андарвайни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, эзгу калом, эзгу амал, завр ва мукамал нутқ билан олқишлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

Тўртинчи бўлим

14

Мен сув ва бағни олқишлайман.

Мен саодатли тинчлик ва тақдирни — уларнинг ҳар иккисидан бирини олқишлайман.

Биз Андарвайни олқишлаймиз.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хонадон хонахудосига ва завр ниёз қилгувчи родмардга мадад бермак учун чорлаймиз.

Душманга бир йўла шикаст берувчи маркаб ва калом...

15

Яхши сурув соҳиби Жамшид юсак, саросар порлоқ ва заррин Ҳукар тоғи этагида олтин тахт, олтин ёстиқ, олтин фарш ва ёйиб қўйилган барсам ҳузурида қўлларини ёзиб уни олқишлади...

16

...ва ундан ўтинди:

— Эй, забардаст Андарвай!

Менга шундай комёблик бағишлагилки, одамлар орасида ҳаммадан шавкатли ва ҳур чеҳрали булайин. Жонворлар ва одамлардан ўлимни аритай; сувлар ва гиёҳларни қуриб кетмоқдан асрай ва хўрақларни иримоқдан сақлай.

«Баҳодир Жам ҳукмдорлигида на иссиқ, на совуқ; на ўлим ва на девлардан қолган рашк ва адоват бор эди».

17

Забардаст Андарвай унга бу комёбликни бахш айлади ва Жамшид муродига етди.

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга мансуб барча ҳодисаларни олқишлаймиз.

Қудратли ва забардаст Андарвайни шаън-шавкати учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта

қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, эзгу калом, эзгу амал, завр ва комил нутқ билан олқишлаймиз...

«Йингҳи ҳотам...»

Бешинчи бўлим

18

Мен сув ва бағни олқишлайман.

Мен саодатли тинчлик ва тақдирни — уларнинг ҳар иккисидан бирини олқишлайман.

Биз Андарвайни олқишлаймиз.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хонадон хонахудосига ва завр ниёз қилгувчи родмардга мадад бермак учун чорлаймиз.

Душманга бир йўла шикаст бергувчи маркаб ва калом...

19

Уч тумшуқли Ажидаҳок қаттиқ йўлли Квиринтада⁶⁸ олтин тахт, олтин ёстиқ, олтин фарш узра ёйилган барсам ҳузурида қўлларини ёзиб, уни олқишлади...

20

... ва ундан ўтинди:

— Эй, забардаст Андарвай!

Менга шундай комёблик бағишлагилки, етти иқлимни инсон зотидан тозалай.

21

Забардаст Андарвай бундай комёбликни ўтинч билан олқишлаётган ва завр ниёз келтирган бу ножавонмардга бағишламади.

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз! Забардаст Андарвайни олқишлаймиз!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга мансуб барча ҳодисаларни олқишлаймиз.

Қудратли ва забардаст Андарвайни шаън-шавкати учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, эзгу калом, эзгу амал, завр ва комил нутқ билан олқишлаймиз...

«Йингҳи ҳотам...»

Олтинчи бўлим

22

Мен сув ва бағни олқишлайман.

Мен саодатли тинчлик ва тақдирни — уларнинг ҳар иккисидан бирини олқишлайман.

Биз Андарвайни олқишлаймиз.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хонадон хонахудосига ва завр ниёз қилгувчи родмардга мадад бермак учун чорлаймиз.

Душманга бир йўла шикаст бергувчи маркаб ва калом...

23

Қудратли хонадондан Отбин ўгли Фаридун тўрт гушали Варина улкасида олтин тахт, олтин ёстиқ, олтин фарш узра, ёйиб қўйилган барсам ҳузурида қўлларини ёзиб уни олқишлади...

24

...ва ундан ўтинди:

— Эй, забардаст Андарвай!

Менга шундай комёблик бағишлагилки, уч тумшуқли, уч каллали, олти кўзли Аждаҳокни; минг хил тадбирли дуруж девини; энг забардаст ва зарарли дурванд — Аҳриман астуманд оламида Ашақ — Ҳақиқатни йўқ қилиш учун яратган бу кучли дуруж устидан галаба қозонай, унинг оиласини кўпайтиргувчи ва қўриқлагувчи икки нафар хотини — Сангҳавак ва Арнавакни тортиб олай.

25

Забардаст Андарвай — унга бу комёбликни бағишлади ва Фаридуннинг муроди ҳосил бўлди.

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз! Забардаст Андарвайни олқишлаймиз!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга мансуб барча ҳодисаларни олқишлаймиз.

Қудратли ва забардаст Андарвайни шаън-шавкати учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, эзгу калом, эзгу

амал, завр ва комил нутқ билан олқишлаймиз...

«Йингҳи ҳотам...»

Еттинчи бўлим

26

Мен сув ва бағни олқишлайман.

Мен саодатли тинчлик ва тақдирни — уларнинг ҳар иккисидан бирини олқишлайман.

Биз Андарвайни олқишлаймиз.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хонадон хонахудосига ва завр ниёз қилгучи родмардга мадад бермак учун чорлаймиз.

Душманга бир йўла шикаст бергучи маркаб ва калом...

27

Баҳодир Гаршасп Мазда яратган рангин шаршара Кавза⁶⁹ буйида олтин тахт, олтин ёстиқ ва олтин фарш узра, ёйиб қўйилган барсам ҳузурида ёзиқ қўллар билан уни шарафлади...

28

... ва ундан ўтинди:

— Эй, забардаст Андарвай!

Менга шундай камёблик бағишлагилки, биродарим Урувахшанинг қасосини Ҳайтаспадан олай ва уни ўлдиргач, танасини сувда яшовчи йўлбошчи Ашти Гафя⁷⁰, буюк Агву Гафя⁷¹ ва Гандарива билан рўй берганидек гардунам (арава) билан тортай.

29

Забардаст Андарвай унга бу комёбликни бахшида айлади ва Гаршасп муродига етди.

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз! Забардаст Андарвайни олқишлаймиз!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга мансуб барча ҳодисаларни олқишлаймиз.

Қудратли ва забардаст Андарвайни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, эзгу калом, эзгу амал, завр ва комил нутқ билан олқишлаймиз...

«Йингҳи ҳотам...»

267

Саккизинчи бўлим

30

Мен сув ва бағни олқишлайман. Мен саодатли тинчлик ва тақдирни уларнинг ҳар иккисидан бирини олқишлайман.

Биз Андарвайни олқишлаймиз.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хонадон хонахудосига ва завр ниёз қилгучи родмардга мадад бермак учун чорлаймиз.

Душманга бир йўла шикаст бергучи маркаб ва калом...

31

Буюк Аврвасора⁷³ оқ ўрмонда, оқ ўрмон қаршисида, оқ ўрмоннинг ўртасида олтин тахт, олтин ёстиқ ва олтин фарш узра, ёйиб қўйилган барсам ҳузурида ёзиқ қўллар билан уни олқишлади...

32

... ва ундан ўтинди:

— Эй, забардаст Андарвай!

Менга шундай комёблик бахш айлагилки, Ийрон (Эрон) сарзаминлари паҳлавони, ўлкани устивор сақлагувчи Кайхусрав бизни нобуд қилмасин. Биз унинг курашларидан эмин булайлик.

33

Забардаст Андарвай унинг утинчини қабул қилмади ва Кайхусравни музаффар айлади.

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз! Забардаст Андарвайни олқишлаймиз!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга мансуб барча ҳодисаларни олқишлаймиз.

Қудратли ва забардаст Андарвайни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, эзгу калом, эзгу амал, завр ва комил нутқ билан олқишлаймиз...

«Йингҳи ҳотам...»

Тўққизинчи бўлим

34

Мен сув ва бағни олқишлайман.
Мен саодатли тинчлик ва тақдирни —
уларнинг ҳар иккисидан бирини олқиш-
лайман.

Биз Андарвайни олқишлаймиз.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хона-
дон хонахудосига ва завр ниёз қилгувчи
родмардга мадад бермак учун чорлаймиз.

Душманга бир йўла шикаст бергувчи
маркаб ва калом...

35

Навзар хонадонидан биродарлари бис-
ёр бўлмиш Ҳутусо олтин тахт, олтин ёс-
тиқ, олтин фарш узра, ёйиб қўйилган
барсам ҳузурида ёзиқ қўллар билан уни
олқишлади...

36

...ва ундан ўтинди:

— Эй, забардаст Андарвай!

268

Ўнинчи бўлим

38

Мен сув ва бағни олқишлайман.

Мен саодатли тинчлик ва тақдирни —
уларнинг ҳар иккисидан бирини олқиш-
лайман.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хо-
надон хонахудосига ва завр ниёз қилгув-
чи родмардларга мадад бермак учун чор-
лаймиз.

Душманга бир йўла шикаст бергувчи
маркаб ва калом...

39

Ҳали эрга чиқмаган бокира болиғалар
олтин тахт, олтин ёстиқ, олтин фарш ва
ёйиб қўйилган барсам ҳузурида ёзиқ
қўллар билан уни олқишладилар...

40

...ва ундан ўтиндилар:

— Эй, қудратли Андарвай!

Менга шундай комёблик бахш айла-
гилки, Кай Гуштасп хонадони мени иззат
ва эҳтиром билан қабул қилсин.

37

Забардаст Андарвай унга бу комёб-
ликни бахш айлади ва Ҳутусонинг муро-
ди ҳосил бўлди.

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз!

Забардаст Андарвайни олқишлаймиз!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга
мансуб барча ҳодисаларни олқишлай-
миз.

Қудратли ва забардаст Андарвайни
шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва
завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта
қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил,
мансара, эзгу ва комил нутқ билан
олқишлаймиз...

«Йингҳи ҳотам...»

Бизга шундай комёблик бахш айлагил-
ки, навқирон ва кучли ёрлар топайлик,
токи улар тамомий тириклигимиз давоми-
да биз билан хушлиқда бўлсинлар, биз-
лардан доно, ҳушёр ва хушқалом фар-
зандлар дунёга келсин.

41

Забардаст Андарвай уларга бу комёб-
ликни бахшида қилди ва болиғаларнинг
муроди ҳосил бўлди.

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз! За-
бардаст Андарвайни олқишлаймиз!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга
мансуб барча ҳодисаларни олқишлаймиз.

Қудратли ва забардаст Андарвайни
шаън-шавкати учун намоз, баланд овоз ва
завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта
қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил,
мансара, эзгу фикр, эзгу калом, эзгу
амал, завр ва комил нутқ билан олқиш-
лаймиз...

«Йингҳи ҳотам...»

42

Мен сув ва бағни олқишлайман.

Мен саодатли тинчлик ва тақдирни — уларнинг ҳар иккисидан бирини олқишлайман.

Биз Андарвайни олқишлаймиз.

Биз Андарвайни бу хонадонга, бу хонадон хонахудосига ва завр ниёз қилгучи родмардга мадад бермак учун чорлаймиз.

Душманга бир йўла шикаст бергучи маркаб ва калом...

Раюманд ва фарриҳманд Сипандмийнуни олқишлаймиз.

43

— Эй, ашаван Зардушт!

Ҳақиқатда, Андарвай менинг номимдир.

Менинг номим шунинг учун ҳам Андарвайки, мен ҳар икки олам — Сипандмийну ва Анграмийну хилқатини қувиб юбораман.

— Эй, ашаван Зардушт!

Қидиргучи менинг номимдир. Қидиргучидирки, мен ҳар икки олам — Сипандмийну ва Анграмийну хилқатига ҳам етгайман.

44

— Эй, ашаван Зардушт!

Барчадан голиб менинг номимдир.

Менинг номим шунинг учун ҳам барчадан голибдирки, мен ҳар икки олам — Сипандмийну ва Анграмийну хилқати устидан голибдирман.

— Эй, ашаван Зардушт!

Эзгу амалли менинг номимдир.

Менинг номим шунинг учун ҳам эзгу амаллидирки, мен парвардигор Аҳура Мазда ва Амшосипандларга эзгулик қиламан.

45

— Олга юргувчи менинг номимдир. Қуйи юргувчи менинг номимдир*... Шавкат соҳиби менинг номимдир.

46

Шиддат — менинг номим,

Шиддаткор — менинг номим,

Энг Баҳодир — менинг номим,

Қаттиқ — менинг номим.

Энг қаттиқдир — менинг номим.

Қудратли — менинг номим.

Энг қудратли — менинг номим

...¹ менинг номим.²

...² менинг номим. Бир йўла шикаст бергучидир — менинг номим.

...³ менинг номим. Девлар душманидир — менинг номим ...** менинг номим.

47

Адоватни синдиргучи — менинг номим.

Адоваткорни мағлуб этгучи — менинг номим.

Тулқин келтиргучи — менинг номим.

Тулқин кўтаргучи — менинг номим.

Тулқин бостиргучи — менинг номим...⁵

Олов тили — менинг номим.

48

Ўткир найза — менинг номим.

Ўткир найза соҳиби — менинг номим.

Кенг найза — менинг номим.

Кенг найза соҳиби — менинг номим.

Тобланган найза — менинг номим.

Тобланган найза соҳиби — менинг номим.

Фарриҳманд — менинг номим.

Жуда фарриҳманд — менинг номим.

49

— Эй, Зардушт!

Менинг бу номларимни қонга ташна душман сипоҳи исканжасида саф тортган лашкарлар ўртасида ва уруш олови ҳалқасида қолган ўлкада чоғингда зикр қил!

50

— Эй, Зардушт!

Менинг бу номларимни каззоб ва ношаван мураббий; истовчи, чопувчи, суво-ра ёхуд гардуна (арава) минган дуч келган маҳал тиловат қил!

269

* Нуқталар урнидаги олтига суз учиб кетган.

** 1, 2, 3, 4, 5 нуқталар урнидаги сузлар учиб кетган.

51

— Эй, ашаван Зардушт!

Менинг бу номларимни у банди қилинган бўлса; ёхуд банди ҳолатда ташқарига ташланган бўлса; ёхуд банди ҳолатида сувора бадар элтган бўлса, ўқи!...*

52

Андарвай тулпорлар ва одамлар қаердаки ёлгонга дучор бўлсалар; ҳамма-ҳамма ерда девлар билан жангдир. Паст ерларда, минг қаватли тийралик бағрида бўлса-да унга қовушган зотлар ҳузурига етиб боради.

53

— Нечук сени мадҳ этайлик?

— Нечук ниёз билан сени мадҳ этайлик?

— Нечук маросим, олқов ва ҳамду сано билан сени эъзозлайлик?

Шоядки шиддаткор ва Андарвай ўктам қадамлар, очиқ бағир, қудратли билак, мусаффо нигоҳ, худди ўлка шаҳриёри, ягона ҳукмдор каби бу ерга нузул қилса.

54

— Эй, ашаван Зардушт!

Барсам олгил... равшан, фароғатли кундуз ёруғлигидан то субҳидамгача...

55

Агар мени олқишласанг, сени Мазда яратган фарриҳманд, дармонбахш мансарадан огоҳ этаман; шундайки, на тубан Аҳриман сени маглуб эта олади, на жодугарлар ва жоду ва на девлар ва дурванд одамлар сендан голиб бўладилар.

56

Эпчил Андарвайни олқишлаймиз.

Эпчиллар эпчили бўлган Андарвайни олқишлаймиз.

Баҳодир Андарвайни олқишлаймиз.

Баҳодирлар баҳодирни бўлган Андарвайни олқишлаймиз.

Заррин Андарвайни олқишлаймиз.

Заррин тожли Андарвайни олқишлаймиз.

Заррин ҳалқали Андарвайни олқишлаймиз.

Заррин гардунали (арава) Андарвайни олқишлаймиз.

Заррин чархли Андарвайни олқишлаймиз.

Заррин қуроли Андарвайни олқишлаймиз.

Заррин этикли Андарвайни олқишлаймиз.

Заррин камарли Андарвайни олқишлаймиз.

Ашаван Андарвайни олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни олқишлаймиз.

— Эй, ашаван Андарвай!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга мансуб барча ҳодисаларни олқишлаймиз.

Қудратли ва забардаст Андарвайни шаън-шавкати учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлаймиз.

Забардаст Андарвайни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, эзгу калом, эзгу амал, завр ва комил нутқ билан олқишлаймиз...

«Йингҳи ҳотам...»

57

«Яса аҳу вайрю...»

Бошқа махлуқлар қўриқчиси бўлган забардаст Андарвайни олқишлаймиз.

— Эй, ашаван Андарвай!

Сенга тааллуқли ва Сипандмийнуга мансуб барча ҳодисаларни олқишлаймиз.

«Ашим вуҳув...»

«Аҳмойи раишча...»

270

* Нуқталар ўрнидаги сузларни ўқиш мумкин бўлмади. Умуман, гапнинг маъноси ҳам маъхум.

ЧИСТА ҚАСИДАСИ

(Дин яши)⁴

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотга хушнудлик тилаймиз.

Биринчи бўлим

1

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз. У бизни тўғри йўлга бошласин, эзгулик кўпригига элтсин, олий мақсад ва матлабимизга еткарсин.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий таълимотни олқишлаймиз. У завр ниёз қилгувчи, ашаван, ҳунарманд, номдор, шиддаткор, оқибат эзгуликка еткаргувчи, эзгу кушойиш бағишлагувчи ва Мазданинг энг яхши динидир.

2

Зардушт ўрнидан қўзгалди, шитоб билан хонадан чиқди ва таълимотни шундай олқишлади:

— Эй, Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимот!

Агар сен мендан бурун борсанг, йўлларимга кўз тут!

Агар сен менинг ортимдан борсанг, менга пайванд бўл!

3

Шоядки осудалик ва омонлик насиба-миз бўлса, чунончи, йўллар ниҳояси хушдир; тоғларда яхши сўқмоқлар бор. Жангалзорлардан осон ўтиш; шиддаткор дарёларни хушлик билан кесиб мумкин.

Илоҳий ёрлик, номдорлик, олқиш ва қудрат бизга насиб қилсин!

4

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлайман.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни сутга омукта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, сўз, амал, завр ва комил нутқ билан олқишлайман.

«Йингҳи ҳотам...»

Иккинчи бўлим

5

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз. У бизни тўғри йўлга бошласин, эзгулик кўпригига элтсин, олий мақсад ва матлабимизга еткарсин.

Мазда бунёд айлаган, энг ҳақиқий таълимотни олқишлаймиз. У завр ниёз қилгувчи, ашаван, ҳунарманд, номдор, шиддаткор, оқибати хайрли, эзгу кушойиш бағишлагувчи ва Мазданинг энг яхши динидир.

6

Эзгу фикрли, эзгу сўзли ва эзгу амали Зардушт ушбу комёблик орзусини унинг ҳузурига элти...

7

...ки, Мазда яратган энг ҳақиқий ашаван таълимот унинг учқур оёқларига қудрат, қулоқларига ўткирлик, билакларига куч, тандурустлик ва пойдорлик бағишлади. У шу қадар кучли кўриш қобилиятига соҳиб бўлдики, сув қаъридаги кара⁷ балиги поёнсиз Рангҳа дарёсининг туб-тубларига соч толасидан нозик сув ҳалқаларини минг одам бўйи баландликдан кўра олганидек қудрат касб этди.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлайман.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, манса-

ра, эзгу фикр, сўз, амал, завр ва комил нутқ билан олқишлайман.

«Йингҳи ҳотам...»

Учинчи бўлим

8

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз. У бизни тўғри йўлга бошласин, эзгулик кўпригига элтсин, олий мақсад ва матлабимизга еткарсин.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз. У завр ниёз қилгувчи ашаван, ҳунарманд, номдор, шиддаткор, оқибат эзгуликка еткаргувчи, эзгу кушойиш багишлагувчи ва Мазданинг энг яхши динидир.

9

Эзгу фикрли, эзгу сўзли ва эзгу амалли Зардушт ушбу комёблик орзусини унинг ҳузурига элти...

10

...ки, Мазда яратган энг ҳақиқий ашаван таълимот унинг оёқларига қудрат, қулоқларига ўткирлик, билакларига куч, тандурустлик ва пойдорлик багишлади. У шу қадар қудратли кўриш қобилиятига соҳиб бўлдики, ёмғирли, жалали, тўполон қоронғи тунда отдан тушган тук унинг думиданми, ёлиданми эканини ажрата оларди.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлайман.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, сўз, амал, завр ва комил нутқ билан олқишлайман.

«Йингҳи ҳотам...»

272

Тўртинчи бўлим

11

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз. У бизни тўғри йўлга бошласин, эзгулик кўпригига элтсин, олий мақсад ва матлабимизга еткарсин.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз.

У завр ниёз қилгувчи, ашаван, ҳунарманд, номдор, шиддаткор, оқибат эзгуликка еткаргувчи, эзгу кушойиш багишлагувчи ва Мазданинг энг яхши динидир.

12

Эзгу фикрли, эзгу сўзли ва эзгу амалли Зардушт ушбу комёблик орзусини унинг ҳузурига элти...

13

...ки, Мазда яратган энг ҳақиқий ашаван таълимот унинг оёқларига қудрат, қулоқларига ўткирлик, билакларига куч, тандурустлик ва пойдорлик багишлади. У шу қадар қудратли кўриш қобилиятига эга бўлдики, тўққиз ўлка наридаги муштдек гўшт агар нина учидек бўлиб кўринса-да заррин ҳалқали каркасининг кўзларидан яширина олмагандек қувват касб элди.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлайман.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара; эзгу фикр, сўз, амал; завр ва комил нутқ билан олқишлайман.

«Йингҳи ҳотам...»

Бешинчи бўлим

14

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз. У бизни тўғри йўлга бошласин, эзгулик кўпригига элтсин, олий мақсад ва матлабимизга еткарсин.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз.

У завр ниёз қилгувчи, ашаван, ҳунарманд, номдор, шиддаткор, оқибат эзгуликка еткаргувчи, эзгу кушойиш бағишлагувчи ва Мазданинг энг яхши динидир.

15

Покиза ва доно Ҳвувий Зардуштни истарди. У илоҳа Чистани (Дин) олқишлади, муродига етди. Дин билан фикрловчи, дин билан сўзлагувчи ва дин билан амал қилгувчи бўлди.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлайман.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара; эзгу фикр, сўз, амал; завр ва комил нутқ билан олқишлайман.

«Йингҳи ҳотам...»

Олтинчи бўлим

16

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз.

У бизни тўғри йўлга бошласин, эзгулик кўпригига элтсин, олий мақсад ва матлабимизга еткарсин.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз.

У завр ниёз қилгувчи, ашаван, ҳунарманд, номдор, шиддаткор, оқибат эзгуликка еткаргувчи, эзгу кушойиш бағишлагувчи ва Мазданинг энг яхши динидир.

17

Олис сафар қилган Отурбон дин илмини урганиш учун тавонолик ва жисмоний қудрат орзусида эди. У илоҳа Чистани (Дин) олқишлади.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлайман.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара; эзгу фикр, сўз, амал; завр ва комил нутқ билан олқишлайман.

«Йингҳи ҳотам...»

Еттинчи бўлим

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз.

У бизни тўғри йўлга бошласин, эзгулик кўпригига элтсин, олий мақсад ва матлабимизга еткарсин. Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни олқишлаймиз. У завр ниёз қилгувчи, ашаван, ҳунарманд, номдор, шиддаткор оқибат эзгуликка еткаргувчи, эзгу кушойиш бағишлагувчи ва Мазданинг энг яхши динидир.

19

Ўлка ҳукмдори ва шаҳриёри юрт тинчлиги ва осудалиги ҳамда ўз жисмига куч қудрат орзусида эди. У илоҳа Чистани (Дин) олқишлади.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни шаън-шукуҳи учун намоз, баланд овоз ва завр билан олқишлайман.

Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий ашаван таълимотни сутга омихта қилинган ҳавм, барсам, донишманд тил, мансара, эзгу фикр, сўз, амал, завр ва комил нутқ билан олқишлайман.

«Йингҳи ҳотам...»

273

«Яса аху вайрю...»
Мазда бунёд айлаган энг ҳақиқий

ашаван таълимотга саломлар йўллай-
миз.

«Ашим вуҳув...»
«Аҳмойи раишча...»

274

АШТОД ҚАСИДАСИ

(Аштод яшт)⁷⁶

Мазда бунёд айлаган илоҳий шукуҳга
хушнудлик.

1

Аҳура Мазда Сипийтмон Зардуштга
деди:

— Мен илоҳий шукуҳни яратдим. У
маркаб ва яши сурув эгаси, тавонгар ва
фарриҳманд. Олийжаноб идрок ва эзгу-
лик куч-қувватини бахш айлайди. Оз деви-
ни нобуд этиб, душманни яксон қилади.

2

Илоҳий шукуҳ хавfli Аҳриманга ши-
каст беради; қонли газабга шикаст бера-
ди; мудроқ Бушаспга шикаст беради;
қатқалоқ музликка шикаст беради; Опуш
девга шикаст беради; Анийрон сарзамин-
ларига шикаст беради.

3

Мен буюк ва эзгу Ашани гўзал ва
шоҳона саройимга дохил бўлсин деб
яратдим.

4

Куп хушлик бағишлагувчи Аша ўзини
хушнуд эта олган мардга ёр бўлади.

Аша менинг гўзал ва шоҳона саройим-
га дохил бўлиб, куплаб сурув, фирузлик,
ақл-идрок ва шукуҳ бахш айлайди.

Агар эзгу ва буюк Аша менинг гўзал
ва шоҳона саройимга оёқ қўйса...

5

...минг от ва минг сурув келтиради.
Тобланган фарзандлар келтиради. Тиш-
тар юдузи жунбушга келади. Забардаст
Боднинг ва илоҳий шукуҳнинг бутун бор-
лиги жунбушга келади.

6

Улар тамомий тоғ чўққиларига баҳра-
мандлик бағишлайдилар; тамомий дара-
лар туби, дарёлар, энди бош кўтарган
гўзал ва ям-яшил гиёҳларга ўнум, омон-
лик, осудалик бағишлайдилар; қатқалоқ
музлик ва Опуш девини нобуд қилади-
лар.

7

Раюманд ва фарриҳманд Тиштар юл-
дузига олқишлар.

Мазда бунёд этган забардаст Бодга
олқишлар.

Илоҳий шукуҳга олқишлар.

«Яса аху вайрю...»

«Ашим вуҳув...»

8

«Аҳура вайря...» намозини олқишлай-
миз.

Энг гўзал Амшосипанд Ардабиҳиштни
олқишлаймиз.

Дармон бағишлагувчи саодатли
ҳақиқий сўзни олқишлаймиз.

Варжованд мансара, ҳавм истовчи
маздапарастлик динини олқишлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

9

«Яса аху вайрю...»

Мазда бунёд қилган илоҳий шукуҳга
саломлар йўллаймиз.

«Ашим вуҳув...»

«Аҳмойи раишча...»

ҲАВМ ҚАСИДАСИ

(Ҳавм яшт)⁷⁷

Ашаҳ — Ҳақиқатни юксалтиргувчи
ҳавмга хушнудлик.

1

Қудратли олтин ҳавмни олқишлаймиз.
Оламларга кенглик бағишлагувчи ҳавм
шарбатини олқишлаймиз.

Ўлимни узоқлаштиргувчи ҳавмни
олқишлаймиз*...

2

Қудратли олтин ҳавмни олқишлай-
миз.

Оламларга кенглик бағишлагувчи ҳавм

шарбатини олқишлаймиз.

Ўлимни узоқлаштиргувчи ҳавмни
олқишлаймиз.

Барча ҳавмларни олқишлаймиз.

Энди ашаван Сипийтмон Зардушт
фравашийсини олқишлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

«Яса аҳу вайрю...»

Ашаҳ — Ҳақиқатни юксалтиргувчи
ҳавмга — саломлар йўллаймиз.

«Ашим вуҳув...»

«Аҳмойи раишча...»

ВАНАНД ҚАСИДАСИ

(Вананд яшт)⁷⁸

Мазда халқ қилган Вананд юлдузига
хушнудлик.

1

Мазда яратган ашаван Вананд,
Ашаҳ — Ҳақиқат радини олқишлаймиз.

Дармонбахш ва баланд овоза Вананд

юлдузини олқишлаймиз. Аҳриманий ёвуз
храфстралар қошида пойдорлик тилаймиз.

2

Мазда яратган Вананд юлдузига са-
ломлар йўллаймиз.

«Ашим вуҳув...»

«Аҳмойи раишча...»

ҲОДУХТ НАСК⁷⁹

(Яштларга илова)

(«Динкард»нинг саккизинчи ва
туққизинчи китобларида «Авесто» ҳақида
маълумот бериларкан, «Ҳодухт наск» йи-
гирма бир наскдан иборат «Авесто»нинг
йигирманчи наски дейилади. Қўлимиздаги
мазкур наск ўша наскдан кичик бир бўлак.

«Ҳодухт наск» (айрим авестошунос-
лар уни йигирма иккинчи яшт ҳам деган-

лар) уч фаргарддан иборат. Биринчи фар-
гард ўн етти банд бўлиб, «Ашим вуҳув...»
дуосининг таърифоти, иккинчи фаргард
порсо зот солиҳ амалларининг бир боки-
ра ва болига жисмида зуҳур этиши хусу-
сида. Учинчи фаргард қабиҳ инсонлар
амалининг даҳшатли ва қўрқинчли бир
жисмга кириши ҳақида.

¹ Давомида Ясна, 9-ҳотнинг 17—18-бандлари такрорланади.

(«Авесто»нинг бошқа бир нусхаларида «Ҳодухт наск» яштнинг бир бўлаги ҳисобланмаганлиги боис «Ром яшт» ва

«Дин яшт»нинг тартибига киритилган. Биз уни яшлар сўнгида бермоқни маъқул топдик).

ИККИНЧИ ФАРГАРД

1

Зардушт Аҳура Маздадан сўради:
— Эй, Аҳура Мазда! Эй, оламлар мумтози! Эй, астуманд оламининг соҳиби! Эй, ашаван!

Бир ашаван оламини тарк айласа, унинг руҳи дастлабки кеча қаерда ором олади?

2

Шунда Аҳура Мазда жавоб берди:
— Ашаваннинг руҳи ўз ёстиги устидан жой олади. «Уштавад гоҳ»ни куйлаганча, истигфор айтади.

«— Афв бўлсин унга!

Аҳура Мазда ўз хоҳиши билан кечирган зотларга афв бўлсин!»

Бу тунда ашаваннинг руҳи тамоми тириклиги давомидаги каби хушлиқ топади.

3

— Иккинчи кеча унинг руҳи қаерда ором олади?

Шунда Аҳура Мазда деди:

— Ашаваннинг руҳи ўз ёстиги устидан жой олади. «Уштавад гоҳ»ни куйлаганча истигфор айтади:

«— Афв бўлсин унга!

Аҳура Мазда ўз хоҳиши билан кечирган зотларга афв бўлсин!»

Бу тунда ашаваннинг руҳи тамоми тириклиги давомидаги каби хушлиқ топади.

5

— Учинчи кеча унинг руҳи қаерда ором олади?

6

Шунда Аҳура Мазда деди:
— Ашаваннинг руҳи ўз ёстиги устидан жой олади. «Уштавад гоҳ»ни куйлаганча, истигфор айтади:

«— Афв бўлсин унга!

Аҳура Мазда ўз хоҳиши билан кечирган зотларга афв бўлсин!»

Бу тунда ашаваннинг руҳи тамоми тириклиги давомидаги каби хушлиқ топади.

7

Уч кеча ўтганидан сўнг, тонг маҳали ашаван эрнинг руҳи ўзини гуё гиёҳлар ва хуш бўйлар қуршовида қолгандек хиёл қилади, тасавурида чоштгоҳ* сарзаминларидан ёқимли ҳидларни шамол унинг димогига элтгандек. Бу бод шу қадар хушбўйки, мисоли йўқ.

8

Анаван эр хаёлида гуё бод бу ёқимли бўйни унинг димогига келтиргандек. Шунда ўз-ўзига дейди:

— Бу бод ухшаши йўқ ҳидни менинг димогимга қаерлардан элтмоқдайкин?

9

Ана шу бод оқими билан ашаван эрнинг дини соҳибжамол қиз қиёфасида намоён бўлади: соҳибжамол, порлоқ, билаклари сутдек, қудратли, хуш чеҳра, кўкраклари бўлиқ, ҳарир вужуд, озода ва нажода, гуё ўн беш яшар қиз. Қомати яратилган жамийки хилқат хуш қоматларидан гўзалроқ.

10

Шунда ашаван эрнинг руҳи унга юз буради ва сўрайди:

— Кимсан, эй соҳибжамол? Эй, мен ҳеч қачон кўрмаган мукамал хилқат, кимсан?

11

Унинг дини жавоб беради:

— Эй, эзгу фикрли, эзгу сўзли, эзгу амалли ва эзгу динли жавонмард!

Мен сенинг динингман.

Ашаван сўрайди:

— У ҳолда қани сени улугворлигинг, эзгулигинг, гўзаллигинг, хуш бўйларинг, қўратинг, ёвдан голиблигинг учун севган зот?

* Чоштгоҳ ёхуд кун ярми ибораси қадимий зардуштийлар тасавурида жанубни — илоҳий фароғат ва жаннат манзилларини англатган.

Соҳибжамол жавоб берди:

— Эй, эзгу фикрли, эзгу сўзли, эзгу амалли ва эзгу дин соҳиби бўлган йигит!

У сенсан мени улугворлигим, эзгулигим, гўзаллигим, хуш буйларим, қудратим, ёвдан голиблигим учун севган зот.

13

Қачонки биров мурдор ёққанида, бутларга сизинганда, зулм қилганда, дарахтларни кесганда, ўтирардингда гоҳларни куйлардинг, эзгу сувлар ва Аҳура Мазданинг Озарини олқишлардинг; йироқёвуқдан ўтиб қолган ашаван эрни хушнуд этардинг.

14

Мен суюмли эдим, сен мени суюмлироқ қилдинг.

Гузал эдим, сен мени гўзалроқ қилдинг.

Дилбар эдим, сен мени дилбарроқ қилдинг.

Баланд пойгоҳли эдим, сен мени яна ҳам баланд пойгоҳли қилдинг.

15

Шу пайт ашаван эрнинг руҳи эзгу фикр пойгоҳига илк қадамини қўяди. Иккинчи қадамини эзгу сўз пойгоҳига қўйди. Учинчи қадамини эзгу амал пойгоҳига қўяди ва ниҳоят тўртинчи қадамини бепоён фароғат пойгоҳи бўлган Анийронга қўяди.

Шундан сўнг бурунроқ дунёни тарк этган бир ашаван мард унга юз буради ва сўрайди:

— Эй, ашаван!

Тирикликни қандай қилиб тарк айлдинг?

— Эй, ашаван!

Қандай қилиб, жонварлар ва орзу истакларга тўла уйингни ташлаб келдинг?

Қандай қилиб астуманд (моддий) оламдан мийну оламига етишдинг?

Қандай қилиб даҳшатларга тўла оламдан абадият мулкига кирдинг?

Бу мангулик саодат сенга қандай туюляпти?

17

Шу чоғ Аҳура Мазда дейди:

— Гоят огир, машаққатли ва даҳшатли йўлларни босган, руҳнинг танадан жудо бўлиш машаққатини чеккан одамдан ҳеч нарса сўрама.

18

Кейин ашаван эрга заримая⁸⁰ мойини келтиришади.

Эзгу фикрли, эзгу сўзли, эзгу амалли ва эзгу дин соҳиби бўлган йигитга ўлимидан сўнг шундай насиба бор.

Гоят эзгу фикрли, гоят эзгу сўзли, гоят эзгу амалли, оқила ва эрига итоаткор ашаван аёлларга ўлимидан сўнг шундай насиба бор.

УЧИНЧИ ФАРГАРД

Зардушт Аҳура Маздадан ёвуз дурванд кимса вафотидан кейин уч кеча давомида унинг руҳи бошидан кечирадиган ҳодисалар ҳақида сўраркан, Аҳура Мазда Зардуштга жавобан ёвуз руҳ уч тун давомида саргашта ва паришон бўлиши ва гоҳлардан ушбу парчани куйлаши ҳақида гапириб беради:

«Эй, Мазда Аҳура!

Қаёққа бош урай? Қаёққа юз бурай?»

Уч кечадан кейин, тонг маҳали дурванд эрнинг руҳи гўё қор ва музликларга парчинлангандек бўлади. Ифлос ҳид ва нохуш буй уни қуршаб олади. Унинг назарида бадбўй бод апохтар (дўзах) сарза-

минларидан унга томон эсмоқда. Ёвуз дурванд узидан сўрайди:

— Бу қандай бадбўй бодки, мен уни ҳеч қачон ҳис қилмаганман?

Шунда шамол оқимида унинг дини таъвия, гуноҳкор, чиркин, букри, энг палид храфсастралардан баттар, жамийки яратилмиш хилқатдан — тубан бир хотин қиёфасида намоён бўлади. Дурванд руҳи ундан сўрайди:

— Кимсан сен, эй осий? Мен сендан да баттаринроқ кимсани кўрганим йўқ. Хотин унга шундай жавоб беради:

— Эй, қабиҳ фикрли, қабиҳ сўзли, қабиҳ амалли! Мен сенинг амалинган.

Сен туфайли мен кўриб турганингдек, гуноҳкор, тубан, чиркин, чурук, бадбўй ва шикастаман. Сен бошқа бировлар илоҳлар шаънини куйлаётган, сув, олов, гиёҳ ва бошқа эзгу яратилмиш хилқатни эъзозлаётган чоғда Аҳриман ва девларни хушнуд этардинг.

Сен кимсанинг ўзгаларга мадад қўлини чўзаётганини, узоқ-яқиндан келган ашаванга паноҳ бериб, меҳмоннавозлик қилаётганини кўриб турардинг, бироқ кўзларинг ва кўнглинг торлиги учун эшигингни уларнинг юзига тамбалардинг.

Нописанд эдим, нописандроқ қилдинг.

Даҳшатли эдим, даҳшатлироқ қилдинг.

Ирkit эдим, ирkitроқ қилдинг.

Мен апохтарда (дўзах) эдим. Бироқ сен ўз қабиҳ фикр, қабиҳ сўз, қабиҳ амалинг билан унданда тубанроққа ташладинг.

Гумроҳлар — Аҳриманнинг амрига бўйсунганлар — менга нафрат ўқийдилар.

Шу чоғ дурванд эрнинг руҳи ёмон андиша пойгоҳига илк қадамини қўяди; ик-

кинчи қадамида ёмон сўз пойгоҳига кирди; учинчи қадамида ёмон амал пойгоҳига дохил бўлади. Туртинчи қадамда поёнсиз зимистон саройи — дўзахга тушиб кетади.

Шу чоғ бурунроқ тирикликни тарк қилган дурванд эр ундан сўрайди:

— Эй, дурванд!

Қандай қилиб даҳшатлар оламидан абадият мулкига келдинг?

Бу мангулик азоб сенга қандай туюлмоқда?

Шунда Аҳриман дейди:

— Ғоят оғир, машаққатли ва даҳшатли йўлларни босиб ўтган, руҳнинг танадан чиқишдек азобини бошдан кечирган кимсадан ҳеч нарса сўрама!

Шундан кейин унга заҳар келтирадилар. Ёмон фикрли, ёмон сўзли, ёмон амалли ва ёмон дин соҳибининг насибаси шудир.

Жуда ёмон фикрли, жуда ёмон сўзли, жуда ёмон амалли, билимсиз ва эрига саркашлик қилувчи дурванд хотиннинг насибаси шудир.

БЕШИНЧИ ДАФТАР

ВИСПИРАД

1

Завт:
Мийну ва жаҳон радларини олқишлайман, ниёз келтираман, мужда бераман.
Сув жонворлари радлари,
Қуруқлик жонварлари радлари,
Паррандалар радлари,
Дашт жонварлари радлари,
Ўтловчи жонварлар радлари,
Ашаванлар ва ашаваний радлар.

2

Ашаван радлар — гаҳанборларни олқишлайман ва мужда бераман:
Рад ашаван — (сут бергувчи) ашаван Майдюзарим;
Рад ашаван — (ўрим мавсуми ашавани) ашаван Майдюшим,
Рад ашаван — (хирмон кўтариш мавсуми ашавани) ашаван Патя гиҳим,
Рад ашаван — (сурувни қочириш мавсуми ашавани) ашаван Аясрим,
Рад ашаван — (зимистон мавсуми ашавани) ашаван Майдярим,
Рад ашаван — (алқов ва ҳамд-санолар ашавани) ашаван Ҳамаспатмадам.

3

Мужда бераман, олқишлайман рад ашаван, дунёга фарзандлар келтиргувчи ҳомилали ашаван оламини.
Мужда бераман, олқишлайман, эзгулик билан йўғрилган рад ашаван — «Ставута йисняҳ» ашаванни.
Мужда бераман, ва олқишлайман. Эзгулик билан йўғрилган «Йисняҳ», «Мязда» ашаванлар; ашаван эр ва ашаван аёлларни.

4

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаванлар — йил илоҳларини,
Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — ашаван «Аҳуна вайря...»нинг куйланишини,
Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — ашаван «Аша ваҳийшта» («Ашим вуҳув...»)га саломлар йўллагувчини,
Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — эзгуликка йўғрилган ашаван «Йингҳи ҳотам...»ни,
Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — «Аҳунавод гоҳ» ашаванни,
Мужда бераман ва олқишлайман, Мазда яратган ашаван аёллар, рад ашаван-

лар — зиёда ашаван фарзандлар соҳибларини,

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаванлар — ашаван Аҳуманд ва Ратумандни*,

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаванлар — ашаван «Етти ҳот»ни,

Мужда бераман ва олқишлайман покиза сув, рад ашаван — Ардвийни**.

6

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — ашаван «Уштавад гоҳ»ни,

Мужда бераман ва олқишлайман Мазда бунёд айлаган осудабахш тоғлар — рад ашаванларни,

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — ашаван «Сипантманд гоҳ»ни,

Мужда бераман ва олқишлайман Мазда бунёд айлаган Баҳром, саодатли ашаван Авпаратот — рад ашаванларни.

7

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — «Вуҳувхиштар гоҳ» ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаванлар — кенг яйловлар соҳиби меҳр-яхши яйловлар бағишлагувчи Ромни,

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван «Ваҳийштавайишт гоҳ» ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаванлар — ашаваннинг эзгу таҳсини ва ҳалол ашаван эрни,

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — забардаст билак соҳиби илоҳ Упаманани.

8

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — Айямана ишяҳ ашаванни,

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — «Фшушув мансара» ашаванни.

Мужда бераман ва олқишлайман рад ашаван — бузругвор рад, ашаван «Ҳодухт»ни.

9

Мужда бераман ва олқишлайман аҳуравий ашаван сўровни, аҳуравий ашаван динни, аҳуравий ашаван сарзамини, аҳуравий ашаван Зардуштум — рад ашаванларни.

Мужда бераман ва олқишлайман ашаван мақсадли чорполарга экинзорлар бунёд айлаган Ҳадаюш¹ ва чорполарни парвариш қилгувчи ашаван эрни.

* «Аҳуманд» ва «Ратуманд» Аҳура Мазданнинг сифатларидан

** Сув илоҳаси Ардвисура Анаҳита.

Иккинчи бўлим

1

Ушбу завр ва барсам билан мийну радларини олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан жаҳон радларини олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан сув жоңварлари радларини олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан замин паррандалари радларини олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан дашт жоңварлари радларини олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан ўтловчи жоңварлар радларини олқишламоқ истайман.

2

Ушбу завр ва барсам билан ашаван радлар — гаҳанборларни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан (сут бергувчи) ашаван Майдюзаримни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан (урим мавсуми ашавани) ашаван Майдюшимни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан (хирмон кўтариш мавсуми ашавани) ашаван Пята Шҳимни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан (сурувни қочириш мавсуми ашавани) ашаван Аяримни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан (зимистон мавсуми ашавани) ашаван Майдяримни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан (алқов ва ҳамд-санолар ашавани) ашаван Ҳамаспатмадамни олқишламоқ истайман.

3

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван, дунёга фарзандлар келтиргувчи ҳомилали ашаван оламини олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан жамийки радлар — Аҳура Мазда Зардуштга хабар берган ва Ашаҳ — Ҳақиқатнинг гўзал низомига кўра таҳсинга лойиқ бўлганларни олқишламоқ истайман.

4

Ушбу завр ва барсам билан сени олқишламоқ истайман, эй Рад! Эй Аҳура Мазда Мийнуйи! Жаҳоннинг яралишида

барча мийнулар ичра энг яхши мийну, эй Аҳу ва Ратув!

5

Ушбу завр ва барсам билан радларни чорлагувчи; эзгу фикр, қалом ва амални ёдда тутган; ашаван Сипандормаз ва Сушент сўзларига пойдор ва уз матлаби билан оламини Ашаҳ — Ҳақиқатга томон етакловчи зотларни олқишламоқ истайман.

6

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаванлар — йил илоҳларини олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван — ашаван «Аҳура вайря..»нинг куйланишини олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван — ашаван «Аша ваҳийшта» («Ашим вуҳув...»)ни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван — эзгуликка йўғрилган ашаван «Йингҳи ҳотам...»ни олқишламоқ истайман.

7

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван — «Аҳунавад гоҳ» ашаванни олқишламоқ истайман.

Эзгулик мояси, саодатманд аёлларни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаванлар — Аҳуманд ва Ратуманд ашаван, ўша Аҳу ва Ратув, ўша Аҳура Мазда ашаванни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан қудратли ясна, ашаван «Етти ҳот»ни олқишламоқ истайман.

Рад ашаван — Ардвисура Анаҳита ашаванни олқишламоқ истайман.

8

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван «Уштавад гоҳ» ашаванни олқишламоқ истайман.

Рад ашаван — Аҳура Мазда бунёд айлаган осойишбахш тоғларни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван «Сипантмад гоҳ» ашаванни олқишламоқ истайман.

Аҳура Мазда яратган Баҳром, саодатли Авпаратот — рад ашаванларни олқишламоқ истайман.

281

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван — «Вухувхштар гоҳ» ашаванни олқишламоқ истайман.

Рад ашаванлар — кенг яйловлар соҳиби Меҳр, яхши яйловлар бағишлагувчи Ромни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван — «Ваҳийштавайишт гоҳ» ашаванни олқишламоқ истайман.

Ашаваннинг эзгу таҳсинини, пок ашаван эрни, забардаст билак соҳиби, ашаван илоҳ Домуйиш Упамана — рад ашаванларни олқишламоқ истайман.

10

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван — «Айрямана ишяҳ» ашаванни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан рад аша-

ван — «Фшушув мансара» ашаванни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван — бузругвор рад, ашаван «Ҳодухт»ни олқишламоқ истайман.

11

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван — аҳуравий ашаван сӯровни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан рад ашаван — аҳуравий ашаван динни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан аҳуравий ашаван сарзамин, аҳуравий ашаван Зардуштум — рад ашаванларни олқишламоқ истайман.

Ушбу завр ва барсам билан яхши мақсадли чорполарга экинзорлар бунёд айлаган Ҳадаюш ва чорполарни парвариш қилгувчи ашаван эрни олқишламоқ истайман.

Учинчи бўлим

1

Завт:
— Ҳовананни қоим кўрмоқ истайман.

Роспий:

— Мен қоимман.

Завт:

— Отарбахшни қоим кўрмоқ истайман.

Роспий:

— Мен қоимман.

Завт:

— Фрабаритарни қоим кўрмоқ истайман.

Роспий:

— Мен қоимман.

Завт:

— Обиритни қоим кўрмоқ истайман.

Роспий:

— Мен қоимман.

Завт:

— Оснатарни қоим кўрмоқ истайман.

Роспий:

— Мен қоимман.

Завт:

— Роспийни қоим кўрмоқ истайман.

Роспий:

— Мен қоимман.

Завт:

— «Мансара»дан огоҳ донишманд Сравашворизни қоим кўрмоқ истайман.

Роспий:

— Мен қоимман. «Яса аҳу вайрю...»

Дейди менга Завт.

Завт:

— «Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва донишманд эр.

2

Завт ва Роспий:

Отурбонни қоим кўрмоқ истайман.

Арштодни қоим кўрмоқ истайман.

Тевапарвар деҳқонни қоим кўрмоқ истайман.

Хонахудони (хонадон соҳиби) қоим кўрмоқ истайман.

Деҳхудони (қишлоқ оқсоқоли) қоим кўрмоқ истайман.

Шаҳрибонни (шаҳар қуриқчиси) қоим кўрмоқ истайман.

Сарзамин шаҳриёрини (ҳукмдор) қоим кўрмоқ истайман.

3

Эзгу фикрли, эзгу сўзли, эзгу амалли ва диногоҳ йигитни қоим кўрмоқ истайман.

Воиз йигитни қоим кўрмоқ истайман.

Қон-қардошликни пайванд айлаган кимсани қоим кўрмоқ истайман.

Ўлкадан хорижда юрган фарҳунли отурбонни қоим кўрмоқ истайман.

4

— Эй, Аҳура Мазда!

Шундай аёлни қоим кўрмоқ истайманки, эзгу фикрли, эзгу сўзли, эзгу амалли

дир; ўз эрига тобе; Сипандормаз ва сенинг аёлларинг каби рад ашавандир.

Шундай эрни қоим кўрмоқ истайманки, эзгу фикрли, эзгу сўзли ва эзгу амаллидир; иқрор ва огоҳ; каязага бегона, ўз мароми билан оламни Ашаҳ — Ҳақиқат сари идора қилади.

5

Энди сиз — ҳар бир маздапарастни рад деб биламан ва рад деб ҳисоблайман:

Амшосипандлар ва Сушентлар — энг доно, энг ростгўй, мадаккор ва донишмандлар.

Маздапарастлар динининг асосий қудрати деб отурбон, артштор ва тевапарвар деҳқонни биламан.

6

Завт:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга отарвахш.

Роспий:

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва доно эр, «Яса вайрю...» дейди менга Завт.

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва доно эр.

Роспий:

— Эй, отурбон!

Сен бизнинг завтимизсан!

Завт:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга отарвахш.

Роспий:

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва мард эр.

Завт:

Мен — Завт — «Ставута йиснях» чорламоққа, зикр этмоққа, куйламоққа ва олқишламоққа ҳозирман.

Тўртинчи бўлим

1

Огоҳлик билан олқишлаймиз андиша ва андиша бергувчини; эзгу Одани, эзгу Ашани, эзгу Чистани, эзгу Драватотни. Улар радлар ва рад аҳлига саломлар йўллайдилар.

2

Жаҳон аҳлининг тўғрилигини истайлик, биз — зардуштий маздапарастлар рад миязди, рад намози ва мақбул рад

ҳақида уларга хабар берамиз.

Ашаҳ — Ҳақиқат бутун борлиги билан бизнинг олқиш, ҳамд, ибодат ва таҳсинларимизни тинглайди.

Буюк рад, порсо Сурушни олқишлаймиз.

Ашаванликда мумтоз ва энг бирламчи ашаван Аҳура Маздани олқишлаймиз.

Барча зардуштий қушиқлар, барча эъзозланган эзгу матлабларни олқишлаймиз. Неки бўлди ва неки бўлгуси.

«Йингҳи ҳотам...»

Бешинчи бўлим

1

— Эй, Амшосипандлар!

Сизлар учун завт, олқишловчи, куйчи, эъзозловчи ва қўшиқчи бўлишга ҳозирман.

Бас, барча олқиш, ҳамд ва хушнудлик сиз — Амшосипандларга бўлсин!

Бас, яхшилик, рад ва ашаван хушнудлиги, бахтиёрлик ва руҳ хушлиги бизнинг Сушентларимизга бўлсин!

2

— Эй, Амшосипандлар! Эй, эзгу матлаб соҳиби бўлмиш Шаҳриёрлар!

Жону танимиз, бутун борлигимизни сизларга тақдим этамиз.

3

— Эй, ашаван Аҳура Мазда!

Сенинг ҳузурингда ушбу муддао билан қоиммиз: маздапараст, зардуштий, девлар душмани, аҳуравий дин пайрави бўлмоқни истаймиз.

Рад ашаван — Ҳований ашаванга олқиш, ҳамд-сано, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин.

Рад ашаванлар — Савангҳий ва Вися ашаванларга олқиш, ҳамд-сано, хушнудлик ва таҳсинлар бўлсин!

Кун радлари, гоҳлар, ой, гаҳанборлар
ва йилга олқиш, ҳамд-сано хушнудлик ва
таҳсинлар бўлсин!

Завт: «Яса аҳу вайрю...» дейди менга
завт.

Роспий:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди
порсо ва доно эр.

Олтинчи бўлим

Завт ва Роспий:

Завт ўргатгани каби салом ва куй, вай-
суша² заврлари ва энг ҳаққоний сўзлар
воситасида эзгу Амшосипандларни гўзал
номлари билан чорлаймиз.

Эзгу Амшосипандларни Ашаҳ —
Ҳақиқатнинг эзгу номлари билан, ашаван-
нинг эзгу дини билан, эзгу маздапараст-
лик дини билан олқишлаймиз.

Мазда Аҳура Ашаҳ — Ҳақиқат нурла-
ри остида энг олий аъмолларни адо айла-
гувчиларни танийди. Мен ҳам ушандай
зотларга — улар бор эдилар, бордирлар

ва бундан буён ҳам бўладилар — салом-
лар билан ёвуқ келаман.

Сенинг эзгу мийнунинг шаҳриёри —
Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари остидаги ар-
монли бахшишинг — кунгил шўри билан
энг яхши амалларни адо этганларга муяс-
сар бўлади.

Шоядки, бу ерда биз эъзозлагувчи энг
қудратли ашаван — Аҳура Маздага азал-
ибтидо итоатгўйлик барқарор бўлса.

Шундай қилиб, бу ерда биз эъзозла-
гувчи энг қудратли ашаван — Аҳура Маз-
дага итоатгўйлик азал-ибтидо барқарор
бўлмай.

Еттинчи бўлим

1

Тўғри сўзни олқишлаймиз.
Порсо Сурушни олқишлаймиз.
Эзгу Ашани олқишлаймиз.

Нарюсангни олқишлаймиз.

Саодатли тинчликни олқишлаймиз.

Йиқилмаслик ва тоймасликни олқиш-
лаймиз.

Ашаванлар фравашийларини олқиш-
лаймиз.

Чийнаводпулни олқишлаймиз.

Аҳура Мазда гарзмонини олқишлай-
миз.

Биҳиштнинг олий тириклиги, осойиш-
талиқ бағишлагувчи ҳар нечук ёруғликни
олқишлаймиз.

2

Энг олий тирикликка (биҳишт) элтгув-
чи энг олий йўлни олқишлаймиз.

Оламларга кенглик бағишлагувчи, эзгу
жаҳонпарвар, сазобахш Арштодни олқиш-
лаймиз.

Маздапарастлик динини олқишлай-
миз.

Энг ҳаққоний Рашнни олқишлай-
миз.

Кенг яйловлар соҳиби Меҳрни олқиш-
лаймиз.

Моҳир Пориндийни олқишлаймиз:

У моҳир фикрлилар ичра моҳир;
моҳир сўзлилар ичра моҳир;
моҳир амаллилар ичра моҳир;
у танга моҳирлик бахш этади.

3

Мардларга кушойиш бағишлагувчи жа-
сур мардоналикни олқишлаймиз; у мард-
лар хаёлига кушойиш бағишлайди; у тез-
ликдан тез; баҳодирдан баҳодирроқ; у
илоҳий мукофот тарзида мардга етиб ке-
лади; у мардларнинг исқанжада қолган
жисминини халос айлайди.

Мазда бунёд айлаган, жонварлар ва
одамларга шодлик бағишлагувчи уйқуни
олқишлаймиз.

4

Осмон, сув, замин, гиёҳ ва эзгу мат-
лабли жонварлардан бурун илк бор яра-
тилган* ашаванларни олқишлаймиз.

Фарог Карт дарёсини олқишлаймиз.

Мазда яратган эпчил бодни олқишлай-
миз.

Астуманд олам яралишидан бурун
илк бино бўлган ёруғ осмонни** олқиш-
лаймиз.

* Борлиқ ҳодисаларидан бурун яратилган мийну илоҳлари назарда тутиляпти.

** Осмон астуманд (моддий) оламдаги гиёҳлар, дов-дарахтлар, жонворлардан олдин яратилган.

— Эй, Аҳура Мазданинг Озари! Эй, ашаван! Эй, рад ашаван!

Сени олқишлаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқат қоидаси билан ёйилган рад ашаванлар — завр, ашаван барсам белбогини олқишлаймиз.

Апам Напатни олқишлаймиз.

Нарюсангни олқишлаймиз.

Роспий:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва доно эр.

Саккизинчи бўлим

1

Роспий:

— Эй, ашаван Аҳура Мазда!

Бу сўздан хушнуд бўл!

Бу сўзни Сен ва ашаван илоҳлар — уша мангу варжовандлар, эзгу ниятли, олийжаноб шаҳриёрларким, улар эллиқ, юз, минг, ўн минг ва санокдан-да афзундирлар қабул қилишди.

2

Биз ҳақиқатда, шаҳриёр деб шундай зотни биламиз, иқрормиз ва хоҳлаймизки, у ҳаммадан кўра яхшироқ шаҳриёрлик қила олади:

«Мазда Аҳура ва Ардабиҳишт».

Тўққизинчи бўлим

1

Ҳозирланган ҳавм ва тайёрланган заврлар — кенг ҳозирлангандир ва нимаки ҳозирлангуси — озор ва ранжларни нари кеткизадилар. Улар ашаваннинг дармонидан воқифдирлар; Чистанинг дармонидан воқифдирлар; Мазданинг дармонидан воқифдирлар; Зардуштнинг дармонидан воқифдирлар.

2

Бу дармондан бахтли ашаван; ўлкадан хорижда дунё кезиб юрган бахтиёр отурбон; эзгу маздапарастлик дини; ашаваннинг эзгу таҳсини; эзгу ашаваннинг эътиқоди ва эзгу ашаваннинг беозорлиги огоҳдир.

3

Мужда берамиз, огоҳ қиламиз, омукта қиламиз, сиқамиз, қуямиз ва олқишлаймиз ва ёддан айтамиз:

Қудратли ашаван ҳавмлар покизадир; Ашаҳ — Ҳақиқат қоидаси билан ҳозирлангандир ва ҳамиша ҳозирланади; Ашаҳ — Ҳақиқат қонуни билан улар ҳақида хабар берилгандир; Ашаҳ — Ҳақиқат низоми билан улар ҳақида хабар берилади; Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан сиқилгандир ва Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ҳар доим сиқилади.

4

Қудратлининг қудратини; қудратлининг фароғатини; қудратли Ирисини; қуд-

ратли Ашани; қудратли Чистани; қудратли Пурватотни; қудратли Упаратотни; қудратли илоҳларни; абадий яшовчи ва абадий сазо бағишлагувчи эзгу ниятли шаҳриёр Амшосипандларни ва Амшосипандбонуларни;

5

Хурдод, Амурдод, Гивш Ташана, Гушварван, яхши номли Озар, ашаванликдан огоҳ Ҳадаиш, хурок, осойиш ва афвни;

6

Аҳура Мазда, Амшосипандлар, буюк рад ашаванлар ҳақидаги олқиш, офарин ва қўшиқларни;

Энг яхши рад; бирламчи Аша; радга манзур бўлган бирламчи ибодатни;

7

Мансарани; маздапарастлик динини; «Ставута йисняҳ»ни; барча радларни; радга манзур бўлган барча ибодатларни;

Ашаҳ — Ҳақиқатнинг бутун борлиги бизнинг алқов, ҳамд-сано ва таҳсинларимизни тинглайди. Ибтидода ва интиҳода ҳам.

Завт: «Яса аҳу вайрю...» дейди менга Отарвахш.

Роспий:

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва доно эр.

«Йингҳи ҳотам...»

Ўнинчи бўлим

1

Завт:

Аризаҳий, Саваҳий, Фрада Дафшу, Вайда Зафшу, Вуавру Баристий, Вуавру Чариштий ва Хунярса ўлкаларини олқишламоқ истайман.

2

Тош ҳован (ўгир), темир ҳован, завр ташти ва ҳавми олқишламоқ истайман.

— Эй, Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ёйилган барсам!

«Аҳуна вайря...» ва маздапарастлик дини пойдорлигини олқишламоқ истайман.

Ашаванларнинг саодатли, қудратли ва фирӯз фравашийларини олқишламоқ истайман.

Илк дин ургатувчилар фравашийлари, аждодлар фравашийлари ва ўз руҳим фравашийсини олқишламоқ истайман.

Барча рад ашаванлар, барча эзгулик

бергувчилар — мийну ва жаҳоннинг ашаван илоҳларини олқишламоқ истайман. Улар Ашаҳ — Ҳақиқатнинг энг олий қонуни билан эъзоз ва эҳтиромга сазовордирлар.

Мен маздапараст, зардуштий, девлар душмани ва аҳуравий эканимга иқрорман.

Рад ашаван — Ҳований ашаванга олқиш, ҳамд-сано, таҳсин ва хушнудлик!

Рад ашаванлар — Савангҳий ашаван ва Вся ашаванга олқиш, ҳамд-сано, таҳсин ва хушнудлик.

Кун, гоҳлар, ой, гаҳанборлар ва йил радларига олқиш, ҳамд-сано, таҳсин ва хушнудлик.

Завт:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга Завт.

Роспий:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва доно мард.

Ўн биринчи бўлим

1

Ушбу ҳавми Аҳура Маздага тақдим этаман.

Ушбу ҳозирланган ҳавми энг қудратли жаҳонпарвар зотлар, эзгу ашаван шаҳриёрлар; рад ашаван шаҳриёрларга тақдим этаман.

Ушбу ҳавми Амшосипандларга тақдим этаман.

Ушбу ҳавми эзгу сувларга тақдим этаман.

Ушбу ҳавми ўз руҳимга тақдим этаман.

Ушбу ҳавми Ашаҳ — Ҳақиқатнинг бутун хилқатига тақдим эия.

2

Бу ҳавм, бу ҳавм жоми, бу ёйиқ барсамлар, бу мияздалар, бу илк яратилган осмон, бу ерга олиб келинган тош ҳован (ўгир), бу олгин ҳавм, бу ҳавм шарбати, бу Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ҳозирланган барсам...

3

Бу вужуд, бу куч-қудрат, бу заврлар, бу ашаван ҳавм, бу эзгу ниятли сигир, бу мард ашаван ва ашаванларнинг самара

бахш ниятлари ва Сушентларнинг судманд амали, бу оқин сут ва Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан қўйилган ҳазанаипата гиёҳи...

4

Эзгу сувлар билан; ҳавмга омухта қилинган, сутга омухта қилинган; Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан қўйилган ҳазанаипата гиёҳига омухта қилинган; эзгу сувлар; ҳавм сувларига омухта қилинган заврлар; тош ҳован (ўгир), темир ҳован...

5

...бу барсам гиёҳи; рад хушнудлигига боғлиқлик; эзгу маздапарастлик динини ўрганмоқ ва унга амал қилмоқ; гоҳларни куйламоқ; рад ашаван хушнудлиги ва рад ашаванликни.

Бу ўтин ва бу тутунни; сени эй, Озар — Аҳура Мазданинг ўғлони ва барча Мазда бунёд айлаган эзгу хилқатни тақдим қиламиз.

Энди бунинг барчасини тақдим қиламиз...

6

...Аҳура Маздага; порсо Сурушга; ҳақгўй Рашнга; кенг яйловлар соҳиб

Меҳрга; Амшосипандларга; ашаванларнинг фравашийлари ва парҳезкорларнинг руҳларига; буюк рад Аҳура Мазданинг Озарига; миязд ради; мақбул рад — намоз радига, Ашаҳ — Ҳақиқатнинг бутун борлигига алқовлар, ҳамд-сано ва таҳсинлар бўлсин.

7

Энди буларнинг барини олқиш, ҳамд-сано ва таҳсинлар билан тақдим этамиз. Ашаван Сипийтмон Зардуштнинг фравашийси икки оламда ҳам Ашаҳ — Ҳақиқатни талаб қилди, истади. Барча ашаванларнинг фравашийлари — оламдан ўтган ашаванлар; ҳозирда барҳаёт мардлар ва ҳали тугилмаганлар ҳамда оламни янгиловчи Сушентларнинг фравашийлари.

8

Бу ҳавм, бу ҳавм жоми; бу ёйиқ барсамлар, бу мияздлар, бу илк яратилган осмон; бу ерга олиб келинган тош ҳован (ўгир), бу олтин ҳавм, бу ҳавм шарбати, бу Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ҳозирланган барсам...

9

Бу вужуд, бу куч-қудрат, бу заврлар, бу ашаван ҳавм, бу эзгу ниятли сигир, бу мард ашаван ва ашаванларнинг самарабахш ниятлари ва Сушентларнинг судманд амали, бу оқин сут ва Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан қўйилган ҳазанаипата гиёҳи...

10

Эзгу сувлар билан; ҳавмга омухта қилинган; сутга омухта қилинган; Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан қўйилган ҳазанаипата гиёҳига омухта қилинган; эзгу сувлар; ҳавм сувларига омухта қилинган заврлар; тош ҳован (ўгир), темир ҳован...

11

...бу барсам гиёҳи; рад хушнудлигига боғлиқлик; эзгу маздапарастлик динини урганмоқ ва унга амал қилмоқ; гоҳларни куйламоқ; рад ашаван хушнудлиги ва рад ашаванликни.

Бу ўтин ва бу тутунни; сени, эй Озар — Аҳура Мазданинг ўғлони ва барча Мазда бунёд айлаган эзгу хилқатни тақдим қиламиз.

Энди бунинг барчасини тақдим қиламиз.

12

Амшосипандлар — абадул-абад мукофот бахш айлагувчи, абудул-абад барҳаёт, эзгу ниятли шаҳриёрлар; уша яхшилар ва яхшилик бахш айлагувчилар; улар фақат эзгулик учун яшайдилар. Ҳа, улар яхшилик учун тирикдирлар.

Эзгу шаҳриёрлар — Амшосипандлар эзгу ниятдан тириклик ваъдасини олганлар.

13

Ниҳоят буларнинг барини тақдим этамиз. Бу хонумоннинг барокатли бўлишини; бу хонумон мукофотини; бу хонумоннинг эъзозини; бу хонумоннинг ниёз танқислигидан омонлигини; бу хонумоннинг зулм устидан музаффарлигини; бундан бурун тугилган ва бундан буён дунёга келадиган ашаван маркаблар ва эрларни; бу хонумон аҳлини ва келгусида унга дохил бўладиганларни ва ушбу хонумонга мансуб ўзимизни ва ўлка Сушентларини.

14

Эзгу амалли эрлар; эзгу амалли аёллар; яхшилик истовчи эрлар ва яхшилик истовчи аёллар умр кечиргувчи хондон.

15

Энди буларнинг барини ашаванларнинг қудратли ва эзгу фравашийларига ашаванларга мадад бермоқлари учун шундай тақдим қиламиз.

16

Ниҳоят буларнинг барини порсо Сурушга; ашаван Ашага; Нарюсангга; фароғатли тинчликка; буюк рад Аҳура Мазданинг Озарига ва барча ашаван мавжудотга; хушнудлик, олқиш, ҳамд-сано ва таҳсинга бахшида қиламиз.

Ниҳоят буларнинг барини Гивш Ташан, Гушварван, Аҳура Мазданинг Озари ва энг буюк Амшосипандларга тақдим этамиз.

Ниҳоят буларнинг барини раюманд ва фарриҳманд дадар Аҳура Маздага, мийнуларга, Амшосипандларга, хушнудлик, олқиш, ҳамд-сано ва таҳсинга бахшида қиламиз.

Ниҳоят буларнинг барини рад ашаванлар — гоҳ илоҳлари, рад ашаван — Ҳований ашаван, олқиш, ҳамд-сано, хушнудлик ва таҳсинга тақдим этамиз.

Ниҳоят буларнинг барини ашаван Са-

вангҳий ва Вяся ашаванга тақдим эта-
миз...

Ниҳоят, буларнинг барини раюманд
ва фарриҳманд Аҳура Маздага, олқиш,
эъзоз, хушнудлик ва таҳсинга тортиқ эта-
миз.

17

Завт:

Аризаҳий, Саваҳий, Фрада Дафшу,
Вайда Зафшу, Вуавру Бариштий, Вуавру
Чариштий ва Хуняrsa ўлкаларини олқиш-
ламоқ истаيمان.

18

Тош ҳован (ўгир), темир ҳован, завр
ташти ва ҳавми олқишламоқ истаيمان.

— Эй, Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан
ёйилган барсам!

«Аҳуна Вайря...» ва маздапарастлик
дини пойдорлигини олқишламоқ истай-
ман.

Ашаванларнинг саодатли, қудратли ва
фирӯз фравашийларини олқишламоқ и-
стайман.

Илк дин ургатувчилар фравашийлари,
аждодлар фравашийлари ва ўз руҳим
фравашийсини олқишламоқ истаيمان.

Барча рад ашаванлар, барча эзгулик
бергувчилар — мийну ва жаҳоннинг аша-
ван илоҳларини олқишламоқ истаيمان.
Улар Ашаҳ — Ҳақиқатнинг энг олий
қонуни билан эъзоз ва эҳтиромга сазо-
вордирлар.

Мен маздапараст, зардуштий, девлар
душмани ва аҳуравий эканимга иқрорман.

Рад ашаван — Ҳований ашаванга
олқиш, ҳамд-сано, таҳсин ва хушнудлик.

Рад ашаванлар — Савангҳий ашаван
ва Вяся ашаванга олқиш, ҳамд-сано,
таҳсин ва хушнудлик!

Кун, гоҳлар, ой, гаҳанборлар ва йил
радларига, олқиш, ҳамд-сано, таҳсин ва
хушнудлик!

19

Недан мужда берилди ва неки тақдим
қилинди ашаван Аҳура Мазда тақдим
қилгани кабидир; ашаван Зардушт тақдим
қилгани кабидир. Мен — Завт — тақдим
қилганим кабидир. Мен бу олқиш ва эъ-
зоздан огоҳмен. Мен ўз вақтида қилинган
тақдирлашдан огоҳмен.

20

Сиз — Амшосипандларга олқиш, эъ-
зоз, хушнудлик ва таҳсин.

Бизнинг Сушентларимизга бахтли ти-
риклик; рад ашаванлик; фирӯзлик ва руҳ
осойишталиги.

21

Ниҳоя барчадан буюк бўлган аҳу ва
ратувни устувор тутаман; Аҳура Маздани
олқиш, эъзоз, хушнудлик ва таҳсин
учун...*

Ўн иккинчи бўлим

1

Кимки буюк рад Аҳура Мазда ва Си-
пийтмон Зардушт ҳурмати ҳавм поклаган
бўлса ёхуд покламоқни ният қилган
бўлса, унга фаровон фарзандлар гуруҳи
ва обрули фарзандлар насиб этади!

Эзгу Суруш ва ганжлар соҳибаси Аша
бу ерда ҳозирдир!

2

Биз Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан
куйланган ва куйланадиган қутлуг
«Аҳуна Вайря...»ни; Ашаҳ — Ҳақиқат
одоби билан қўлланувчи ва ҳавми сиқув-
чи ҳованни...

3

... тўғри сўз; зардуштий қўшиқлариг
эзгулик билан қилинган амаллар; Ашаҳ —
Ҳақиқат одоби билан ёйилган барсамлар;
Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан сиқилган
ҳавм; «Ставутва йисняҳ...» ва маздапа-
растлик динини андиша, сўз ва амали би-
лан ўрганамиз.

4

Шу каби уларнинг бари қутлуг
бўлсин!

Қутлуг деб биламиз, қутлуглайиш
хилқатни — энг гўзал, энг олий хилқатни.
Уни ашаван Аҳура Мазда яратди. Бахт
воситасида парвариш қилди. Ардабих
воситасида эъзозлади.

* 4-Ясна, 24—25-бандлар.

Шоядки биз Сипандмийну халқ қилган ва ўзимиз бахтиёрлик ва комёблик сари элтаётган мавжудот орасида бахтиёрроқ ва комёброқ бўлсак.

5

— Эй, тош ҳован (ўғир)! Эй, темир ҳован! Сиз, бу хона, қишлоқ, шаҳар ва ўлкага олиб келиндингиз ва қўлландингиз. Бу хона, қишлоқ, шаҳар ва ўлкада бизга қутлуг бўлингиз. Қутлуг бўлинг, ўтин, ҳовур ва мақбул рад — намоз

билан олқишлаётган биз маздапарастларга!

— Шу каби улар ҳам қутлугроқ бўлсинлар!

Завт:

— «Яса аҳу вайрю...» дейди менга Отарвахш.

Роспий:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва доно мард.

«Ашим вуҳув...»

Ўн учинчи бўлим

Завт:

Рад ашаван — Аҳура Мазда ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван Зардушт ашаванни олқишлаймиз.

Зардушт фравашийсини олқишлаймиз.

Ашаван Амшосипандларни олқишлаймиз.

Жаҳон ва мийнунинг эзгу, қудратли, пок ашаванларини олқишлаймиз.

Рад ашаванлар орасида энг чаққон, энг ишчан ва ҳаммадан кўра олқишга сазоворроқ илоҳни олқишлаймиз.

Барчадан омадли рад ашаван ва рад ашаванликни олқишлаймиз.

1

Ҳақиқатда, Аҳура Маздани олқишлаймиз.

Ҳақиқатда, Амшосипандларни олқишлаймиз.

Ҳақиқатда, мансаранинг борлигини олқишлаймиз.

Ҳақиқатда, мансара билан қувватланган Зардуштни олқишлаймиз.

Ашаванлар толеини олқишлаймиз.

Амшосипандлар орзусини олқишлаймиз.

Ҳеч бир шак ва шубҳасиз, тойилмасдан куйлангучи дастлабки учлик — уч хотни олқишлаймиз.

2

Ҳақиқатда, Аҳура Маздани олқишлаймиз.

Ҳақиқатда, Амшосипандларни олқишлаймиз.

Ҳақиқатда, мансаранинг борлигини олқишлаймиз.

Ҳақиқатда, мансара билан қувватланган Зардуштни олқишлаймиз.

Ашаванлар толеини олқишлаймиз.

Ҳеч бир шак ва шубҳасиз, тойилмасдан куйлангучи дастлабки учлик — уч хотни олқишлаймиз.

Ҳеч бир шак ва шубҳасиз, тойилмасдан куйлангучи дастлабки учликдан олдинги иккиликни олқишлаймиз.

3

Ҳақиқатда, Аҳура Маздани олқишлаймиз.

Ҳақиқатда, Амшосипандларни олқишлаймиз.

Ҳақиқатда, мансаранинг борлигини олқишлаймиз.

Ҳақиқатда, мансара билан қувватланган Зардуштни олқишлаймиз.

Ашаванлар толеини олқишлаймиз.

Амшосипандлар орзусини олқишлаймиз.

Ҳеч бир шак ва шубҳасиз, тойилмасдан куйлангучи дастлабки учлик — уч хотни олқишлаймиз.

4

Ҳеч бир шак ва шубҳасиз, тойилмасдан дастлабки учликдан олдинги иккиликни олқишлаймиз.

Ҳеч бир шак ва шубҳасиз, тойилмасдан куйлагучи учликни алоҳида-алоҳида олқишлаймиз.

Ҳеч бир шак ва шубҳасиз, тойилмасдан куйлангучи хотлар, патмонлар*, учлик хотнинг ҳар бир банди ва сўзлари — хоҳ тиловат қилинсин, хоҳ унсиз ўқилсин, хоҳ эъзозлансин — олқишлаймиз.

— Эй, Аҳура Мазданинг Озари! Эй, ашаван! Эй, рад ашаван, сени олқишлаймиз!..

289

* Патмон — гоҳлардаги бир сатр шеър.

Ўн тўртинчи бўлим

Рад ашаван — Аҳура Мазда ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Зардушт ашаванни олқишлаймиз.

Зардушт фравашийсини олқишлаймиз.

Ашаван Амшосипандларни олқишлаймиз.

Жаҳон ва мийнунинг эзгу, қудратли, пок ашаванларини олқишлаймиз.

Рад ашаванлар орасида энг чаққон, энг ишчан ва ҳаммадан кўра олқишга сазоворроқ илоҳни олқишлаймиз.

Барчадан омадли рад ашаван ва рад ашаванликни олқишлаймиз.

Рад ашаван — «Аҳунавад гоҳ»ни олқишлаймиз.

1

Ясна (энг саодатли ашаван етти ҳот) — рад ашаванни олқишлаймиз.

Патмонлари, бандлари, занлари*, сўровлари, жавоблари, икки дафъа куйланиши**, яхши уқилмоғи, ёд айтилмоғи ва алқовлари билан.

2

Ўз билими билан; ўз назари билан; ўз шаҳриёрлиги билан; ўз радлиги билан; ўз иши ва эзгу амали билан Аҳура Мазда***...

3

Рад ашаван — «Аҳуна Вайря...» ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван аҳуманд ва ратувманд (Аҳура Мазда) ашаванни олқишлаймиз.

4

«Аҳунавад гоҳ»ни олқишлаймиз.

«Аҳунавад гоҳ»нинг хоҳ ошкор, хоҳ пинҳон, хоҳ эъзоз билан куйлангувчи ҳотлари, патмонлари, сўзлари ва бандларини олқишлаймиз.

— Эй, Аҳура Мазданинг Озари! Эй, ашаван! Эй, рад ашаван! Сени олқишлаймиз!

Ашаҳ — Ҳақиқат одоби билан ёйилган рад ашаванлар — ашаван завр, ашаван барсам белбогини олқишлаймиз.

Апам Напатни олқишлаймиз.

Нарюсангни олқишлаймиз.

Роспий:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва доно эр.

«Йингҳи ҳотам...»

«Ашим вуҳув...»

Ўн бешинчи бўлим

1

Роспий:

— Эй, маздапараст Зардушт!

Оёқларинг, қўлларинг ва эс-ҳушингни эзгу амал, адолат ва тўғрилиқка йўлла; ёмон ишлардан, бедодлик ва эгриликдан тийил!

Бу ерда деҳқончиликни йўлга қўй, токи норасо расо бўлсин!

2

Шоядки, бу ерда биз топингувчи энг қудратли ашаван — Аҳура Мазданинг алқови ва иззат-эҳтироми ҳоким бўлса; ибтидо ва интиҳода ҳам.

Ёддан куйламоқ; пинҳон зикр қилмоқ; хотирда тутмоқ, кўнгилда сақламоқ; ҳеч бир шак ва шубҳасиз, тойилмасдан Ясна (энг саодатли ашаван етти ҳот)ларни тиловат қилмоқ.

3

Аҳура Мазда, Амшосипандлар, буюк рад ашаванлар ҳақидаги олқиш, таҳсин ва қўшиқларни.

Энг яхши рад; бирламчи Аша; радга мансуб бирламчи ибодатни;

Мансарани; маздапарастлик динини; «Ставута йисняҳ»ни; барча радларни; радга манзур бўлган барча ибодатларни;

* Занд — шарҳ.

** Ҳар беш гоҳнинг дастлабки банди гоҳларнинг аввали ва охирида куйланган.

*** Матнда нуқталар ўрнидаги етти сўзни англашнинг имкони бўлмади.

— Ашаҳ — Ҳақиқатнинг бутун борлиги бизнинг алқов, ҳамд-сано ва таҳсинларимизни тинглайди. Ибтидода ва интиҳода ҳам.

Завт:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга Отарвахш.

Роспий:

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва доно эр.

«Йингҳи ҳотам...»

Роспий:

— Эй, маздапараст Зардуштий!

Оёқларинг, қўлларинг ва эс-ҳушингни эзгу амал, адолат ва тўгриликка йўлла; ёмон ишлардан, бедодлик ва эгриликдан тийил!

Бу ерда деҳқончиликни йўлга қўй, токи норасо расо бўлсин!

Шоядки, бу ерда биз топингувчи энг қудратли ашаван — Аҳура Мазданинг алқови ва иззат-эҳтироми ҳукмрон бўлса; ибтидода ва интиҳода ҳам.

Ёддан куйламоқ; пинҳон зикр қилмоқ; хотирда тутмоқ; кўнгилда сақламоқ; ҳеч

бир шак ва шубҳасиз, тойилмасдан Ясна (энг саодатли ашаван етти ҳот)ларни тиловат қилмоқ.

Аҳура Мазда, Амшосипандлар, буюк рад ашаванлар ҳақидаги олқиш, таҳсин ва қўшиқларни.

Энг яхши рад; бирламчи аша; радга мансуб бирламчи ибодатни.

Мансарани; маздапарастлик динини; «Ставута йисняҳ»ни; барча радларни; радга манзур бўлган барча ибодатларни;

Ашаҳ — Ҳақиқатнинг бутун борлиги бизнинг алқов, ҳамд-сано ва таҳсинларимизни тинглайди. Ибтидода ва интиҳода ҳам.

Бузругвор рад — порсо Сурушни олқишлаймиз.

Энг буюк ашаван; ашаванлар сардори Аҳура Маздани олқишлаймиз.

Барча Зардуштий қўшиқларни олқишлаймиз.

Барча эъозланган эзгу ниятларни олқишлаймиз. Неки бўлди ва неки бўлажак.

Ўн олтинчи бўлим

Завт:

Рад ашаван — Аҳура Мазда ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Зардушт ашаванни олқишлаймиз.

Зардушт фравашийсини олқишлаймиз.

Ашаван Амшосипандларни олқишлаймиз.

Жаҳон ва мийнунинг эзгу, қудратли, пок ашаванларини олқишлаймиз.

Рад ашаванлар орасида энг чаққон, энг ишчан ва ҳаммадан кўра олқишга сазоворроқ илоҳни олқишлаймиз.

Барчадан омадли рад ашаван ва рад ашаванликни олқишлаймиз.

Ясна (энг саодатли ашаван етти ҳот) — рад ашаванни олқишлаймиз.

Патмонлари, бандлари, зандлари, суровлари, жавоблари, икки дафъа куйланиши, яхши ўқилмоғи, ёд айтилмоғи ва алқовлари билан.

Ўз билими билан; ўз назари билан; ўз шаҳриёрлиги билан; ўз радлиги билан; ўз хоҳиш ва эзгу амали билан Аҳура Мазда...

1

Ниҳоят, Аҳура Мазданинг Озарини олқишлаймиз.

Озар наслидан бўлган илоҳларни олқишлаймиз.

Озар наслидан бўлган яхши аъмолли зотларни олқишлаймиз.

Ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Саодатли Сурушни олқишлаймиз.

Ўша мард ашаванни олқишлаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқатнинг бутун борлигини олқишлаймиз.

2

Ниҳоят ашаван Сипийтмон Зардушт мукофоти ва фравашийсини олқишлаймиз.

Ниҳоят барча ашаванлар мукофоти ва фравашийларини олқишлаймиз.

Ниҳоят барча ашаванларни олқишлаймиз.

Ўлкадаги ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Ўлкадан хорижда бўлган ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Эр ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Аёл ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Зардушт биз учун аху ва ратувдир.
Ахура Мазда бизнинг олқин ва эзгулиги-
миздан огоҳдир.

Бу ватанга мансуб бўлган ҳар нени —
сувлар, замин, гиёҳларни олқишлаймиз*...

Ўн еттинчи бўлим

1

«Ашим вуҳув...»
Биз Яснанинг (етти ҳот) эзгу андиша-

ларини, эзгу сўзларини, эзгу амалларини
қабул қиламиз. Биз «Ашим вуҳув...»ни
қабул қиламиз**.

Ўн саккизинчи бўлим

Завт:
Рад ашаван — Ахура Мазда ашаванни
олқишлаймиз.
Рад ашаван — Зардушт ашаванни
олқишлаймиз.
Зардушт фравашийсини олқишлаймиз.
Ашаван Амшосипандларни олқишлай-
миз.

Жаҳон ва мийнунинг эзгу, қудратли,
пок ашаванларини олқишлаймиз.

Рад ашаванлар орасида энг чаққон,
энг ишчан ва ҳаммадан кўра олқишга са-
зоворроқ илоҳни олқишлаймиз.

Барчадан омадли рад ашаван ва рад
ашаванликни олқишлаймиз.

Рад ашаван — «Уштавад гоҳ» ашаван-
ни олқишлаймиз***...

1

Ахура Маздани хайрихоҳлик билан
олқишлаймиз.

Амшосипандларни хайрихоҳлик билан
олқишлаймиз.

Ашаван эрни хайрихоҳлик билан
олқишлаймиз.

Дадар ашаван хилқатини хайрихоҳлик
билан олқишлаймиз.

Ашавар эр хушнудлиги учун «Ушта-
вад гоҳ»ни олқишлаймиз.

2

Дурванд — девнинг ранжи бўлган
ашаваннинг абадий толеини олқишлай-
миз.

Поёнси толеини олқишлаймиз.

Бор, бўлган ва бўлгуси ҳар бир аш-
ван эрни «Уштавад гоҳ» билан олқишлай-
миз.

3

«Уштавад гоҳ»ни олқишлаймиз.

Хоҳ қироат билан, хоҳ пинҳона, хоҳ
қўшиқ қилиб, хоҳ эъзозлаб бўлсин «Уш-
тавад гоҳ»нинг ҳотлари, патмонлари, су-
ва бандларини олқишлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

Ўн тўққизинчи бўлим

Завт:
Рад ашаван — Ахура Мазда ашаванни
олқишлаймиз.

Рад ашаван — Зардушт ашаванни
олқишлаймиз.

Зардушт фравашийсини олқишлаймиз.
Ашаван Амшосипандларни олқишлай-
миз.

Жаҳон ва мийнунинг эзгу, қудратли,
пок ашаванларини олқишлаймиз.

* Қуйида шу бўлимнинг 1—3-бандлари такрорланади.

** Бу қисқа алқов маросимларда уч марта айтилган.

*** 14-бўлимнинг 1—3-бандлари такрорланади.

Рад ашаванлар орасида энг чаққон, энг ишчан ва ҳаммадан кўра олқишга сазоворроқ илоҳни олқишлаймиз.

Барчадан омадли рад ашаван ва рад ашаванликни олқишлаймиз.

Рад ашаван — «Сипантмада гоҳ» ашаванни олқишлаймиз...

1

Ашаван Аҳура Маздани олқишлаймиз.
Ашаван Амшосипандларни олқишлаймиз.

Ашавар эрни олқишлаймиз.

Ашаванларга илгор фикрни олқишлаймиз.

Ашаван Сипандормазни олқишлаймиз.

Ашаван Холиқнинг ашаванларча хилқатини олқишлаймиз.

Ашаван хилқат орасида «илк андиша»* ни олқишлаймиз.

Ҳар недан огоҳ тафаккур — Аҳура Маздани олқишлаймиз.

2

Қуёш ёруглигини олқишлаймиз.

Юксаклардан юксак Қуёшни олқишлаймиз.

Қуёш ва Амшосипандларни олқишлаймиз.

Эзгу илоҳий иродани олқишлаймиз.

Порлоқ Гарзмонни олқишлаймиз.

Аҳуравий шукуҳни олқишлаймиз.

Озар бахш айлаган йилқи ва сурувни олқишлаймиз.

Пок ва фойдали ҳар нени олқишлаймиз.

Илк яратилган ашаванлар — багишлагувчи Сипандормазнинг азамати ва Ашаҳ — Ҳақиқатни олқишлаймиз.

«Сипантмада гоҳ»ни олқишлаймиз.

Ҳотлар, патмонлар, сўзлар; хоҳ ошкор, хоҳ пинҳон, хоҳ қўшиқ қилиб эъзозланиб куйлангувчи «Сипантмада гоҳ» бандларини олқишлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

Йигирманчи бўлим

Завт:

Рад ашаван — Аҳура Мазда ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Зардушт ашаванни олқишлаймиз.

Зардушт фравашийсини олқишлаймиз.

Ашаван Амшосипандларни олқишлаймиз.

Жаҳон ва мийнунинг эзгу, қудратли, пок ашаванларини олқишлаймиз.

Рад ашаванлар орасида энг чаққон, энг ишчан ва ҳаммадан кўра олқишга сазоворроқ илоҳни олқишлаймиз.

Барчадан омадли рад ашаван ва рад ашаванликни олқишлаймиз.

Рад ашаван — ашаван «Вуҳуштар гоҳ»ни олқишлаймиз. Патмонлари, бандлари, зандлари, сўровлари, жавоблари, икки дафъа куйланиши, яхши ўқилмоғи, ёд айтилмоғи ва алқовлари билан.

Ўз билими билан; ўз назари билан; ўз шаҳриёрлиги билан; ўз радлиги билан; ўз хоҳиши ва эзгу амали билан Аҳура Мазда...

1

Рад ашаван — «Вуҳуштар»ни олқишлаймиз.

Шаҳриёварни олқишлаймиз.

Маъданни олқишлаймиз.

Девларни нобуд айлагувчи рост сўзни олқишлаймиз.

Бу жазони олқишлаймиз.

Бу тўгриликни олқишлаймиз.

2

Бу дармонни олқишлаймиз.

Бу кенгликни олқишлаймиз.

Бу юксакликни олқишлаймиз.

«Вуҳуштар гоҳ» ва «Ваҳийштавойишт гоҳ» орасида келган эзгу фикр, эзгу калом ва эзгу амал саодатини олқишлаймиз; ёмон фикр, ёмон сўз ва ёмон амал билан курашмоқни олқишлаймиз.

3

«Вуҳуштар гоҳ»ни олқишлаймиз.

Хоҳ ошкор, хоҳ яширин, хоҳ қўшиқ қилиб эъзозланиб куйлангувчи «Вуҳуштар гоҳ»нинг ҳотлари, патмонлари сўз ва бандларини олқишлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

* Илк андиша иборасидан Каюмарт англашилади. Аҳура яратган мавжудот орасида илк фикрловчи.

Йигирма биринчи бўлим

«Ашим вуҳув...»
«Мазда Аҳура уша зотлариниким...»*
«Шоядки, бу ерда...»**
Роспий:
— Эй, маздапараст...***
«Ашим вуҳув...»
Ясна (кейинги етти ҳот)га хушнудлик,
олқиш ва таҳсинлар.
Завт:
«Яса аҳу вайрю...» дейди менга Отар-
вахш.
Роспий:
«Асартуш ашот чийт ҳачо...»
Завт:
Рад ашаван — Аҳура Мазда ашаванни
олқишлаймиз...****
Саодатли ашаван — Ясна (кейинги ет-
ти ҳот)ни олқишлаймиз.
«Йингҳи ҳотам...»*****
Завт:
Ашаван Аҳура Мазда...*****
Саодатли ашаван — Ясна (кейинги ет-
ти ҳот)...*****
Ўз билими билан...*****

1

Эзгу сувлар, серҳосил гиёҳлар ва аша-
ванлар фравашийларига олқиш ва
ҳамдларни қабул қиламиз.

Барча яхшиликлар: сувлар, гиёҳлар,
ашаванлар фравашийларни олқишламоқ
ва ҳамд қилмоқ истаймиз.

2

Сигир (илк махлуқ) Каю — Каюмарт
(илк одам) ва покиза варжованд мансара-
ни олқишламоқ ва ҳамд қилмоқ истаймиз.
— Эй, Аҳура Мазда!
Сени олқишламоқ ва эъзозламоқ и-
стайман.
— Эй, Зардушт!
Сени олқишламоқ ва эъзозламоқ и-
стайман.
— Эй, буюк рад!
Сени олқишламоқ, шарафламоқ истай-
ман.
— Эй, Амшосипандлар!
Сизларни олқишламоқ, шарафламоқ
истайман.

3

Алқов ва кечирмоқни олқишлаймиз.
Алқовчининг алқови ва кечирмоғини
олқишлаймиз.
Диндошлар орасидаги мардлик ва эъ-
тиқодни олқишлаймиз.
Риёсиз, ёлгонсиз, эзгу намозни олқиш-
лаймиз.
Ясна (кейинги етти ҳот)ни олқишлай-
миз.
Ясна (кейинги етти ҳот)нинг олқишла-
нишини олқишлаймиз.
Хоҳ ошкор, хоҳ пинҳона, хоҳ куйлан-
ган, хоҳ эъзозланган бўлсин. Ясна (кейин-
ги етти ҳот)нинг ҳотларини, патмонлари-
ни, сўз ва бандларини олқишлаймиз.

Йигирма иккинчи бўлим

1

Завт ва Роспий:
«Ашим вуҳув...»
Охират саодати умидида ашаван Ам-
шосипандлар ва Сушентларга салом ва
алқовлар йўлларканмиз, барча донолар ва
нодонларга, барча ҳокимлар ва маҳкум-
ларга оламни обод қилишлари учун эзгу
ниятдан хабар берамиз.

2

Ашаван эр энг олий Ашаҳ — Ҳақиқат-
дан билганни ноашаван эр билмайди.
Шундай эрга эргашмоқдан асрасин ва
андишада; на сўзда; на амалда бизга
йўл бошловчи бўлмасин. Унга етмоқлик-
дан асрасин.
«Ашим вуҳув...»*****

* Гоҳ Ясна 51; 22-банд.

** Ясна 15; 13-банд.

*** 15-бўлимнинг 1-5-бандлари. Фақат бу уринда «етти ҳот» эмас, «кейинги етти ҳот» ибораси қўлланилади.

**** Бу ерда Яснанинг етти ҳоти (35—41 ҳотлар) такрорланади.

***** Яснанинг 42-ҳоти тулиқ такрорланади.

***** 13-бўлимнинг боши.

***** 13-бўлим, 1-банднинг давоми.

***** 13-бўлим, 2-банд.

***** Ушбу бандлар икки марта такрорланади.

Йигирма учинчи бўлим

Завт:

Рад ашаван — Аҳура Мазда ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Зардушт ашаванни олқишлаймиз.

Зардушт фравашийсини олқишлаймиз.

Ашаван Амшосипандларни олқишлаймиз.

Жаҳон ва мийнунинг эзгу, қудратли, пок ашаванларини олқишлаймиз.

Рад ашаванлар орасида энг чаққон, энг ишчан ва ҳаммадан кўра олқишга сазоворроқ илоҳни олқишлаймиз.

Барчадан омадли рад ашаван ва рад ашаванликни олқишлаймиз.

Ашаван «Ваҳийштавойишт гоҳ»ни патмонлари, бандлари, зандлари, сўровлари, жавоблари, икки бор куйланиши, яхши куйланиши, ёддан айтилиши билан олқишлаймиз.

1

Энг яхши Аҳура Маздани олқишлаймиз.

Энг яхши Амшосипандларни олқишлаймиз.

Энг яхши ашаван эрни олқишлаймиз.

Энг яхши Ашаҳ — Ҳақиқатни олқишлаймиз.

Энг яхши «Ставута йиснях»нинг яралишини олқишлаймиз.

Энг яхши Ашаҳ — Ҳақиқат қудратини олқишлаймиз.

Ашаванлар ва ҳар нечук осудабахш ёруғликни олқишлаймиз.

Энг яхши тириклик (биҳишт) сари элтувчи энг яхши йўлни олқишлаймиз.

2

«Ваҳийштавойишт гоҳ»ни олқишлаймиз.

Хоҳ ошкор, хоҳ пинҳон, хоҳ қушиқ қилиб куйлангучи, хоҳ эъзозлангучи «Ваҳийштавойишт гоҳ»нинг ҳотлари, патмонлари, сўзлари ва бандларини олқишлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

295

Йигирма тўртинчи бўлим

Завт:

Рад ашаван — Аҳура Мазда ашаванни олқишлаймиз.

Рад ашаван — Зардушт ашаванни олқишлаймиз.

Зардушт фравашийсини олқишлаймиз.

Ашаван Амшосипандларни олқишлаймиз.

Жаҳон ва мийнунинг эзгу, қудратли пок ашаванларини олқишлаймиз.

Рад ашаванлар орасида энг чаққон, энг ишчан ва ҳаммадан кўра олқишга сазоворроқ илоҳни олқишлаймиз.

Барчадан омадли рад ашаван ва рад ашаванликни олқишлаймиз.

Рад ашаван — ашаван «Айрямана»ни патмонлари, бандлари, зандлари, сўровлари, жавоблари, икки марта куйланиши,

яхши куйланиши, ёддан айтилиши билан олқишлаймиз.

Ўз билими билан; ўз назари билан; ўз шаҳриёрлиги билан; ўз радлиги билан; ўз хоҳиш ва эзгу амали билан Аҳура Мазда...

Ниҳоят Аҳура Мазданинг Озарини олқишлаймиз.

Озар наслидан бўлган илоҳларни олқишлаймиз.

Озар наслидан бўлган яхши аъмолли зотларни олқишлаймиз.

Ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Саодатли Сурушни олқишлаймиз.

Ўша мард ашаванни олқишлаймиз.

Ашаҳ — Ҳақиқатнинг бутун борлигини олқишлаймиз.

Ниҳоят ашаван Сипийтмон Зардушт мукофоти ва фравашийсини олқишлаймиз.

Ниҳоят барча ашаванларни олқишлаймиз.

Ўлкадаги ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Ўлкадан хорижда бўлган ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Эр ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Аёл ашаванлар фравашийларини олқишлаймиз.

Зардушт биз учун аҳу ва ратувдир. Аҳура Мазда бизнинг олқиш ва эзгулигимиздан огоҳдир.

Бу ватанга мансуб бўлган ҳар нени — сувлар, замин, гиёҳларни олқишлаймиз...

1

Бу мукофотни олқишлаймиз.

Бу тўғрилиқни олқишлаймиз.

Бу дармонни олқишлаймиз.

Бу кенглиқни олқишлаймиз.

Бу юксаклиқни олқишлаймиз.

«Аҳунавад гоҳ» ва «Айрямана ий-

шяҳ» орасида келган эзгу фикр, эзгу калом ва эзгу амал саодатини олқишлаймиз. Қабих андиша, қабих сўз ва қабих амал билан курашмоқни шарафлаймиз.

2

«Айрямана ийшяҳ»нинг бўлимини олқишлаймиз.

Хоҳ ошкор, хоҳ унсиз, хоҳ қўшиқ қилиб куйлангувчи ва эъзозлангувчи «Айрямана ийшяҳ»нинг ҳотлари, патмонлари, сўз ва бандларини олқишлаймиз.

«Йингҳи ҳотам...»

3

Мен Ашаҳ — Ҳақиқат намозини адо этаман.

«Ашим вуҳув...»

Девларни лаънатлайман.

Мен маздапараст, зардуштий, девлар душмани ва аҳуравий эканимга иқрорман...

Йўл бирдир ва у Ашаҳ — Ҳақиқат йўлидир. Қолган барча йўллар йўлсизликдир.

ОЛТИНЧИ ДАФТАР

КИЧИК
АВЕСТО

ДАСТЛАБКИ УЧ АЛҚОВ

«Ашим вухув...»

Ашаҳ — Ҳақиқат энг гўзал эзгулик ва фаровонлик моясидир.

Дуруст амаллар, энг яхши хоҳиш — бу Ашаҳ — Ҳақиқат.

«Яса аҳу вафрӣ...»

У танланган рад, жаҳоний (аҳу) армон; мийну ради (рату) ва Мазда йулидаги тирикликнинг эзгу андишалари ва амаллари бунёдкорлари.

Шаҳриёрлик Аҳурага хосдир.

Аҳура уни (Зардуштни) дарвишларни асраш учун танлади.

«Йингҳи ҳотам...»

Мазда Аҳура Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари остида энг гўзал амалларни бажарувчилардан огоҳ.

Мен ҳам шундай зотларни — улар бор эдилар ва бўладилар — номма-ном олқишлайман ва олқиш билан уларга ёвуқ келаман.

БЕЛБОҒ БОҒЛАМОҚ ДУОСИ

Позанд:

— Эй, шоҳ Мазда!

Аҳриман нотавон бўлсин, кўзимиз унгідан йўқолсин ва шикаст топсин.

Аҳриман, дег, дуруж, жоду, дурван, кавай, караш, эолим, гуноҳкор, ашмуг, душман ва пари шикаст топсин!

Ёмон шаҳриёр нотавон бўлсин!

Душман мағлуб бўлсин!

Душман нотавон бўлсин!

— Эй, имоҳ Хурмузд!

Мен барча гуноҳларимдан пушаймонман ва патит қиламан (қайтаман).

Мен бу дунёда айтган ё қилган, ёхуд кўнглимнинг тубида кечган ҳар нечук қабих андиша, қабих сўз ва қабих амалларимдан пушаймонман.

Мен ниятда, хаёлда вужуд ёхуд руҳим билан — хоҳ бу дунёда, хоҳ мийну оламида — қилган гуноҳларимдан гамдаман ва пушаймонман.

Мен бу уч нарсадан — қабих андиша, қабих сўз ва қабих амалдан пушаймонман ва патит қиламан (қайтаман).

Аҳура Маздага хушнудлик!

Аҳриманга шикаст!

Аҳуранинг хоҳишига мос неки мажуддир ошкор бўлсин!

Мен Ашаҳ — Ҳақиқат намозини адо қиламан.

«Ашим вухув... Яса аҳу...»

«Ашим вухув...»

— Эй, Мазда!

Менга мадад бер!

Мен — маздапарастман!

Мен маздапараст, зардуштий, девлар душмани ва аҳуравий эканимга иқрорман.

Мен эзгу андиша билан андиша юритганга инонаман.

Мен эзгу сўз сўзлаганга инонаман.

Мен эзгу амалларнинг амалига инонаман.

Мен маздапарастлик динига инонаман, зеро у қурол ушлаганга чанг солади ва уни бирёқлик қилади; у қонқардошлик робиталарини мустаҳкамлайди. У шу қадар пок диндирки, ҳозирги ва кейин келадиган динлар орасида энг улуги ва энг яхшисидир. Аҳуравий, Зардуштий дин.

Жамийки эзгу нарсалар Аҳура Маздага хос деб биламан.

Маздапарастлик динига эътиқод иқрор шундайдир.

«Ашим вухув...»

СУРУШ БОЖ²

Позанд:

Олий яздон Ҳурмузд номи билан.
Улуғлиги ва шаън-шавкати зиёда бўлсин!

Порсо, баҳодир «тан-мансара», қаттиқ уруш қуроли соҳиби Суруш; Ҳурмузд яратган қаттиқ уруш қуроли соҳиблари бўлган йўлбошчилар мадад берсин!

Барча гуноҳлардан пушаймонман ва патит қиламан (қайтаман)...

«Яса аҳу вайрю...»

«Ашим вуҳув...»

1

Мен маздапараст, зардуштий, девлар душмани ва аҳуравий эканлигимга иқрорман.

Рад ашаван — «Ушаҳин гоҳ» ашаванга олқиш, ҳамд-сано, хушнудлик ва таҳсин.

Рад ашаванлар — Бирижяҳ ва Нманяҳ ашаванларга олқиш, ҳамд-сано хушнудлик ва таҳсин.

Порсо, баҳодир «тан-мансара» қаттиқ уруш қуроли соҳиби.

Сурушга олқиш, ҳамд-сано, хушнудлик ва таҳсин.

Роспий:

«Яса аҳу вайрю...» дейди менга Завт.

Завт:

«Асартуш ашот чийт ҳачо...» дейди порсо ва доно эр.

2

Рад ашаван, одамларга кенглик бағишлагувчи бахтиёр, чексиз қудрат соҳиби, порсо ва ашаван Сурушни олқишлаймиз.

«Аҳуна вайря...» танни асрайди.

«Яса аҳу вайрю...»

— Эй, Мазда!

Қачонки дурванд мени ранжитмоққа

бел боғласа, Ашаҳ — Ҳақиқат амалларидан огоҳ бўлиб тургувчи Озар ва эзгу ниятдан ташқари ким менга паноҳ бўлади?

— Эй, Мазда!

«Менинг динимни бу амрингдан огоҳ қил!»

— Эй, Мазда!

...Сенинг ҳидоятинг нурлари остида борларга паноҳ бағишлагувчи саодатманд ким?

— Эй, Мазда!

Мени тирикликка дармон, куч-қувват бағишлагувчи раддан огоҳ эт; Суруш ҳамда эзгу ният унга ва сен истаган зотларга таважжуҳ айласин.

3

— Эй, Мазда! Эй, Сипандормаз!

Бизни ганимларимиз адоватидан асрангиз!

— Эй, дев хулқли дуруж! Нобуд бўл!

Намоз, порсолик ва гайрат.

«Ашим вуҳув... Яса аҳу вайрю...»

Порсо, баҳодир «тан-мансара», қаттиқ уруш қуроли соҳиби, аҳуравий сурушга ҳамд-олқишлар, куч ва тавонолик.

«Ашим вуҳув...»

4

...Шоядки мен орзу этганимдек ҳузуримга келса.

«Ашим вуҳув...»

Минг дармон бағишлагай...

«Ашим вуҳув...»

— Эй, Мазда!

Менинг ҳузуримга мадад бергали кел!

Эзгу хилқат бўлмиш Амани олқишлаймиз.

Аҳура яратган Баҳром, саодатли Упаратот, яхши яйловлар бағишлагувчи Ром, забардаст Андарвай ва бошқа хилқатларни олқишлаймиз.

Неки сенингдир — эй, ашаван Андарвай! — у Сипандмийнунингдир олқишлаймиз.

Абадий Свош³ поёнсиз Зарвон ва мангулик замонни олқишлаймиз.

«Ашим вуҳув...»

Позанд:

Эзгу амал воситасида гуноҳни рад қиламан.

Дўстлик руҳ поклигида.

Эзгу амал ер юзидаги етти иқлим аҳлига, замин кенглиги, дарё узунлиги ва Қуёш баландлиги баробарида бекаму кўст етгайдир!

Пок бўл ва узоқ яша!

Шоядки мен орзу қилганимдек ҳузуримда ҳувайдо бўлса.

«Ашим вуҳув...»

ИВОХСАР

ГОҲЛАР ВА ЯСНА

302

1. *Гоҳлар* — «Авесто»нинг энг қадимий бўлимларидан бири ёхуд Зардуштнинг бешлик қўшиқлари. «Авесто»да «госо», паҳлавий тилида «гос», форсийда «гоҳ» шаклида қўлланилади. Маъноси — қушиқ. Зардуштнинг жамийки бешлик қўшиқлари шу унвон билан аталган. Форсийда «госо» урнига баъзан «гот» деб ёзилади. «Гоҳ» Шарқ мумтоз муסיқа санъатида ҳам қўлланилади, чунончи «Дугоҳ», «Сегоҳ», «Чоргоҳ». Госолар баъзан «гот» шаклида қўлланишига қарамай «Авесто»да, асосан, «госо» шаклида ишлатилади. Чунончи, «Ахунавайти госо», «Авушнавайти госо», «Сипантмийну госо», «Вахухшашар госо», «Ваҳийштвайишт госо».

«Гос» сўзи паҳлавий тилида икки маънони ифода этади. Биринчиси «госо» — «қўшиқ», иккинчиси — «бир сатр шеър» (патмон-паймон.) «Авесто»да «афоман» ёхуд «патмон», «госо».

2. *Ахунавад гоҳ* (*Ахунавайти госо*) — Зардуштга мансуб дастлабки бешликлар. (27—34 ҳотларни ўз ичига олади.) Ахунавад гоҳни тўлиқ тасаввур қилиш учун «андаргоҳ»га мурожаат қилмоқ лозим. Андаргоҳ — уч юз олмиш беш кундан иборат кабиса йили қадимги Шарқ халқларида жамулжам беш кунлик андаргоҳдан иборат бўлган ёхуд ўша давр ҳафталари беш кундан иборат эди. Андаргоҳ — ҳафтанинг ҳар бир куни Зардушт гоҳларининг алоҳида-алоҳида номлари билан аталган. Шарқда кабиса йилини «ваҳиджак», «газҳийзан», «угирланган бешлик», «гоҳоний беш кун», «панжа», «азгу панжа», «гоҳ» ва «андаргоҳ» деб номлаганлар. Араб манбаларида бу «хамсапун мустариқапун» тарзида учрайди.

3. *Ясна* — «Авесто»да «чопт ва самованга муносиб» маъносини ифода этади. Булунги «Авесто»нинг муҳим жузъи бўлиб, 72 ҳотдан иборат. Зардуштнинг бешлик гоҳлари (госолар) ҳам шу 72 ҳотнинг таркибидандир.

4. *Мазда* — асл авестойи шакли «Ахураҳ Маздаҳ». Ашаҳ ва ядонилик оламининг бунёдкори. Булун эзгулик ва поклик оламининг

яратган қудрат. Маздапарастлик динининг Олий Илоҳи. Куплаб Шарқ тилларида бу ном «Уҳра Мазд», «Хурмазд», «Урамазд», «Ахурой Мазд», форс тилида «Ахура Мазда», «Хурмузд» шаклида қўлланилади. Гоҳларда бу ном қуйидаги уч ҳолатда зикр этилади: «Ахура», «Мазда», «Мазда Ахура». Ахура Мазда икки жузъдан — «Ахура» ва «Маздах»дан таркиб тошган. Дастлабки жузъ санскрит тилидаги «Асура» бўлиб, қадимги ҳинд асотирларида бир гуруҳ девларнинг номини ифодалаган. Шарқ халқлари афсона ва асотирларига табдил бўлгач «Худо», «Яратгувчи» маъноларини касб этган. Қадимги ҳинд асотирий китоби «Праҳжо-патий»да (бошқа номи «Зарвон») «Борлиқнинг Яратгувчиси» исми Худолар отаси ҳақида сўз боради. Ибтидода у — «Борлиқнинг Яратгувчиси» яккатанҳо эди. Эмишки худди шу Яратгувчи ўз қудрати билан яна кўплаб худолар ва девларни, яъни ўз тили билан айтганда, «браҳмана», «дива» ва «асура»ларни яратди. Дивалар худоларга мансуб бўлиб, Яратгувчининг дамидан, асура дев қамига мансуб бўлиб, унинг ички елидан (бод) яралган эмиш.

«Авесто»да Ахура «буюк» ва «сарвар» маъноларида қўлланилади. Меҳр, Апам Напат каби худоларнинг унвон ёхуд сифати бўлиб келган ўринларни ҳам учратиш мумкин. «Янги «Авесто»нинг гоҳларида одамларга нисбатан қўлланилганда «Улуғ», «Фармон бергувчи», «Солор» каби мазмунни ҳам ифода этган. «Авесто» паҳлавий тилига ағдарилганда Ахура «Хутои» (Худо) шаклини олган.

Кейинча Шарқ халқлари бу номга «Мазда» сўзини ҳам илова қилганлар. Маъноси — «хушёр», «доно», «огоҳ». Паҳлавийга таржима қилингач «донак» (доно) шаклига кирган. Санскрит тилида ҳам доно, хушёр маъноларини ифодаловчи «мизос» сўзи аслида Мазда демақдир.

Ҳар икки сўз бирикиб қўлланилганда «Донно Сарвар», «Хушёр Яратгувчи» маъноларини англатади. Зардушт ундан хабар келтиргунга қалар ва ундан кейин ҳам Ахура Мазда яхши-

лик оламини, Ашаҳ, Эзгу Бунёдни халқ қилган Зот сифатида танилган. «Спинта майню» (Сипанд Мийну) ҳам Аҳура Мазданинг «Янги Авесто»да учрагувчи сифати бўлиб, гоҳ унинг номи ўрнида, гоҳ номи баробарида қўлланилиб, яхшилик ва ёмонликнинг инқилобий яратилишида Аҳриманга (Ангра Майню) қарши туради.

5. *Ашаҳ (аша)* — тўғрилиқ маъносини англатиб, Амшосипандлардан бири Ардабиҳишт («Авесто»)да «Ашаҳ-Ваҳийшта» номининг жузъидир. «Ашаҳ» гоҳларнинг ҳиндий, аврупоий ва форсий нусхаларида ростлик, ҳақ, ҳақиқат, ҳакам, олам тартиби, яратилишнинг абадий қонуни, мукамал назм ва тартиб, муқаррар маздойи қоида каби маъноларини мужассам этган. Бироқ шу пайтгача ҳеч ким бу сўз ҳақида охириги нуқтани чекканича йўқ. Шу билан куплаб мутаржимлар «Ашаҳ» истилоҳини таржима қилмай, айна ҳолатда қолдирганлар. Биз ҳам шу қоидага қисман риоя қилдик. (тарж.)

Ашаҳ маздапарастлик динининг муҳим ва асосий усулларида бўлиб, бутун «Авесто»да (хусусан, бешлик гоҳларда) унга ишора қилинади. Айтиш мумкинки, бу динда барча тўғри ва ҳақ йўллар сўзсиз «Ашаҳ»га бориб қўшилади.

Ашаҳ баъзи ҳолларда маздапарастларнинг уч муҳим дуоларидан бири «Ашим Вухув...» (Ашаҳ Ваҳишт) ўрнида қўлланилади. Эҳтимол ўзбек ва форс тилида кенг қўлланувчи «шоҳ» сўзининг ўзаги ҳам «ашаҳ»дир. (тарж.)

6. *Эзгу Ният* — авестойи «вухмана» ёхуд «вухманангаҳа» истилоҳларининг таржимаси. Форсийда «Манши Нек». Гоҳларда, асосан, Эзгу Ният шаклида қўлланилган. Бугунги энг куп тарқалган шаклларида бири — Баҳман ёхуд Эзгу Ният гоҳларда Мазда Аҳуранинг нурларидан, «Янги Авесто»да Амшосипандлардан бири. У Яратгувчининг кашфиёти бўлиши эзгу ният, фикр, хирадмандлик ва доноликни билдиради. Баҳман — Эзгу Ният одамларни ақл-тадбир билан баҳраманд айлаб, уни Яратгувчига қовуштиради. У Зардушт дунёга келиши биланоқ уни Аҳриман ва девлардан ҳимоя қилади. Зардушт ухлаган маҳал унинг руҳини аҳуравий оламга олиб элтади. Гоҳларда Баҳман — Эзгу Ният Аҳура Мазданинг ўгли дейилган. Сунгги кунда одамларнинг кирдорини у синовдан ўтқаради. Аҳура Мазда у туфайли одамларнинг яхши ёхуд ёмон аъмолларида огоҳ бўлади. «Авесто»нинг бошқа бир бўлимларида Аҳура Мазда

Баҳманнинг мадади билан оламини яратади. Баҳман яхшиларни жаннатга элтади. Ҳаёт шарбати Баҳман иштирокидагина лаззатлидир. Ой ва юдузлар илоҳлари Амшосипанд Баҳманнинг ёронларидан. Аҳриманий Агамана ё Агамананнаҳ каби девлар унинг ёвларидан. Моддий оламда Баҳманнинг яна бир эзгу амали жамийки самарабахш ҳайвонларни муҳофаза этмоқ. Эрта тонгда бонг чалиб, одамларни уйқудан уйготувчи, уларни ҳаёт, тирикликка сафарбар этгувчи хўроз ёхуд оқ ясин гул ҳам Амшосипанд Баҳманнинг белгисидир. Баъзи Шарқ мамлакатларида (Эрон) ойнинг иккинчи кунини ва йилнинг ўн биринчи ойи Амшосипанд Баҳман номи билан аталади.

7. *Гушварван* — авестойи «гивш аврвана». Маъноси — мавжудот руҳи, олам руҳи ё замин руҳи. Гоҳларда Аҳура Мазданинг нури. «Янги Авесто»да ҳайвонлар илоҳаси. Бу истилоҳ аксарият авестойи мазнабаларда «гивш», «гўш», «гивш ташан» шаклида учрайди. Айрим авестошунослар Гушварвани ёлғиз «сигир руҳи» ёхуд жамийки чорпо ҳайвонларнинг намоёндаси деб ҳисоблайдилар. Бу гуруҳ олимлар сигирларнинг яратувчиси аталмиш Гушташ билан Гушварвани алоҳида илоҳлар деб билганлар.

Гоҳларда (20-ясна, 1-банд) Гушварван девларнинг бадкирдорлиги ва одамларнинг ҳайвонларга нисбатан ўтказадиган зулмидан Аҳура Маздага шикоят қилади. Шундан сўнг, Зардушт олий Илоҳ томонидан ҳайвонларни ҳимоя қилишга буюрилади. «Янги Авесто»да Гушварван ҳайвонлар ҳимоялари сифатида тавсиф қилинади. Паҳлавий адабиётида Гушварван илк сигир руҳи бўлиб жаҳон аҳлини тарбият қилади. «Паҳлавий ривояти» китобида нақл қилинишича, Гушварван Гиршасп ҳимоясига отланади ва унинг дузах азобидан халос этади. Гушварван Амшосипанд Баҳманнинг ҳамкори ва дўсти бўлган илоҳлардан ҳисобланади.

8. *Ормаитий (Орманиятий)* — Аҳура Мазданинг дўстларидан. Гоҳларда муҳим дунёвий ва илоҳий юмушларни адо этади. «Янги Авесто»да «спинта», «спанд» сифатлари билан Спинта Ормаитий (Сипандормаз) шаклида ҳам қўлланилади. Спандормаз — «Авесто»да «Спинта Ормаитий», паҳлавийда «Сипандормаз» ё «Сипандормад». Форсийда «Сипандормаз», «Исфандормаз» ё «Икфанд». Бу истилоҳ икки жузъдан иборат «спинта» — қомила, мукамал ва Ормаитий ё Армаитий — андеша, фидоқорлик, сабрлилик каби маъно-

ларни ўзида ифода этади. Ибора тилимизга «Комил Ақл» тарзида таржима қилинди.

Гоҳларда иборанинг иккинчи жузъи, яъни Ормаитий қўлланилган. У Аҳура Мазданинг дўсти. Аммо «Янги Авесто»да уч нафар илоҳа Амшосипандлар (Сипандормаз, Хурдоод, Амурдоод) иштирок этадилар. Улар Аҳура Мазданинг она худолари ҳисобланган. Бу Амшосипанд руҳий оламда сабрлилик, дўстлик каби аҳуравий хислатлар ҳомийси бўлса, моддий оламда заминни қўриқлагувчи, уни пок тутгувчи ва барака ато этувчи илоҳадир. Сипандормаз Аҳура Мазданинг қизи. Сувлар маъбудаси Ардвисура Анаҳита ва куплаб яхшилик илоҳлари унинг дўсти. У Аҳриманий девлар Тарвамайтий (Нангҳайсях) билан жангга киришади.

Спинта Ормаитий яратилмиш жамийки мавжудотни парвариш қилади. Одамлар у тўфайли файз-барака топадилар. Аҳура Мазда уни сурувларга кўм-кўк ўтлоқлар яратиб бериши учун бунёд этди. «Янги Авесто»да ун минг доривор гиёҳнинг соҳибидир. Бу истилоҳ «Вандидод»да замин билан бир маънони ифодалайди. Авестошунос олим Баҳор ёзди: «Баъзи манбаларда «арамати» тарзида қўлланилган истилоҳ «замин» тарзида таржима қилинган. Бизнингча аслида «ара-мата» бўлиб, «она-замин» маъносига яқин.

9. *Олам Шаҳриёри* — «Авесто»да «зашра вайраях», паҳлавийда «шаҳривар», форсийда «шаҳриёвар», «шаҳриёр». Маъноси — «умид дунёси», «армон шаҳриёри», «умид оламининг султони» ёхуд «армон шаҳр».

Гоҳларда Аҳура Мазданинг дўстларидан бири, «Янги Авесто»да амшосипандлардан бири. Олим Шаҳриёри руҳлар дунёсида Аҳура Мазданинг амр-иродасини бажарса, моддий оламда маъданлар илоҳи, бечоралар ва гарибу бенаволарнинг паноҳидир. Уни меҳрибонлик ва жавонмардлик олами деб ҳам атаганлар.

Олам Шаҳриёри учлик эр амшосипандлардан (Баҳман, Ардабиҳишт, Шаҳриёвар) биридир. Олам Шаҳриёри Аҳура Мазданинг ота Худоси ҳисобланади. Гоҳларда келишича, Олам Шаҳриёри Аҳура Мазданинг энг сўнгги хабар ва амрларини одамларга талқин қилади. Шаҳриёр сўзи, юқорида таъкидланганидек, мис маъданга ҳам далолат қилади. Шу маънода «қиздирилган темир», «ёниқ олов» каби авестойи ҳодисаларнинг ҳам у билан боғлиқлиги бор. Ой, қуёш, осмон, Ардвисура Анаҳита, ҳавм, Апам Напат каби руҳий ва моддий олам ҳодисалари ёхуд илоҳлари Олам

Шаҳриёрининг ҳамкорларидан. Саврав исмла бадмастлик, ёмонлик деви унинг қаттол душмани. Маздапарастлар ойнанинг туртинчи кунини, йилнинг олтинчи ойини амшосипанд Олам Шаҳриёри номи билан атаганлар. Амшосипанд — «Янги Авесто»да «Амиша спинга», паҳлавийда «Амишу спанд» ёхуд «Амаҳараспанд». Маъноси — абадий онг. Маздапарастлар динида Аҳура Мазда гоёларини ташувчи ва ер юзига ёювчи илоҳларнинг унвони. Баҳман, Ардабиҳишт, Шаҳриёвар, Сипандормаз, Хурдоод ва Амурдоод каби илоҳ ва илоҳалар Яратгувчи Аҳура Маздага энг яқин қудратлардир. Дунёдаги жамийки эзгуликлар, махлуқлар ҳаётининг осойишталиги, фаровонлик ва ободончилик ана шу кучларнинг зиммасида. Аҳура Мазда (Сипандмиёну ёхуд Спинта Майню) амшосипандлар сардори. Шуни эслатиш жоизки, «Авесто»да етти нафар амшосипандлар ҳақида сўз боради. Баъзи уринларда илоҳ Суруш амшосипандлар етакчиси дейилган.

10. *Гуштасп* — «Авесто»да «Вяштоспа», «Эгарланган от соҳиби» маъносини англатади. Зардуштга замондош бўлган ҳукмдор. Маздапарастлар таълимотини одамлар орасида ташвиқ қила бошлаган Зардушт ҳукмдор Гуштасп ҳузурини паноҳ топди. Гуштасп Зардушт таълимотини қабул қилди. Гоҳларда Зардушт бу ҳукмдор номини уч ўринда «Кавай Виштаспа» (Кай Гуштасп) тарзида тилга олади. «Кавай» ёхуд «кай» ҳукмдорлик унвони бўлиб, каёний подшоҳларнинг номига қўшиб айтилган. Чунончи, каёний илоҳлардан бўлган Гуштасп ҳам Кай ёхуд Кавай унвонига соҳиб эди. Ҳукмдор Гуштасп Зардуштийлар динининг кенг халойиқ ўртасида томир ёйиши учун катта хизматларни адо этди. Шу боисдан унинг номига алоҳида наск бағишлангани «Динкарт» китобида қайд этилган. (Динкарт — Динкард. Маъноси — «Диний амаллар» ёхуд «Диний кирдорлар»). Паҳлавий тилида яратилган бу муъжизавий китобни уламолар «Фарҳангнома» («Доиратул маъориф») деб номлаганлар. «Динкард» ақлий ва диний балимлар мажмуи. Бу буюк китоб милодий IX (ҳижрий II—III) асрда Бағдода жамланган. Туққиз бўлимдан иборат «Динкард»нинг дастлабки икки бўлими бугун мавжуд эмас. Қолган етти бўлим 169000 сўзни ўз ичига олади. Уни жамлаб хатга туширган зот Озар Феранбоғ Фаррухзод ўғлидир. Ундан кейин «Динкард»ни қайта жамлаган Озарпод Умар ўғли уни «Минг эшикли Динкард» деб номлаган.

ди. «Динкард» 1911 йил инглиз тилига ўгирилиб, икки жилда шаклида чоп этилди).

Бугун мавжуд «Авесто»да ҳам Гуштасп ҳақда куйланган мадҳияларни кўплаб учратиш мумкин. «Авесто»нинг «Виспирад» деб номланган алоҳида бўлимида Зардуштнинг айнан Гуштасп шарафига айтган олқишлари мавжуд. «Шоҳнома»да Гуштасп сиймоси «Авесто»дагига нисбатан бутунлай тескари. Бундан шундай хулоса қилиш мумкинки, эҳтимол, дин ҳомийси сифатида маздапарастлар ўртасида обрў-эътибор қозонган Гуштасп оддий халқ орасида бу қадар мавқега эга булмагандир. Фирдавсийнинг «Шоҳнома»сида Гуштасп ситамкор, найрангбоз, нотавон шоҳ сифатида тасвирланади. У туронликларнинг ҳамласига дош беролмай Сийстонга қочади. Бироқ «Шоҳнома»нинг порлоқ қаҳрамонларидан бири Исфандиёр Гуштаспнинг ўгли. Аммо бу қаҳрамон ҳам қўрқоқ ва хоин отасининг иродаси билан улдирилади.

11. *Фарашвштар* ёхуд *Фрашвштар* ҳува — «Янги Авесто»да «Фрашвштара» — «Ишчан ва юргун туя соҳиби» маъносини билдиради. Зардушт динини илк қабул қилган ва унга тарафдорлик қилган зотлардан. Зардуштнинг қайин отаси. «Ҳвугва» ёхуд «ҳвува» унинг шажаравий номи. Фарашвштар ва унинг биродари Жомосп Ҳвугва Гуштаспнинг вазири, номдор маздапарастлардан эдилар. «Авесто»нинг бошдан сўнгигача бу номлар ҳамд-саноларга кўмиб ташланган. Шаҳобиддин Суҳравардий (Шайхи Ишроқ) ўзининг «Ҳикматул Ишроқ» китобида Фарашвштар, Жомосп ва Бузружмеҳрни қадимий Шарқнинг энг буюк ҳакимларидан, Ишроқ — нур ва зулмат фалсафасининг асосчиларидан деб билади.

12. *Мага* — гоҳларда учрагучи бу суз бир қатор тадқиқотчиларнинг фикрига кўра муътабар йигин, анжуман маъноларини ифода этади. Бошқа бир гуруҳ авестошунослар «мага» сўзининг илдизи асли «муғ»га бориб тақалади, дейишади. (Муг — авестойи «мугу» бўлиб, «буюк иш», «муҳим вазифа», «буюклик ва шукуҳ» маъноларини англатади). «Мага» — «муғлар низоми» ёхуд «муғларнинг биродарлик анжумани» маъноларида қўлланган бўлиши ҳам мумкин. Буни «илоҳий ҳада», «ҳаққоний дин» дегувчилар ҳам бор. Магалар аслида бир гуруҳ хонандалар бўлиб, гоҳларни уюшган ҳолда куйлаганлар. Кейинчалик қўшиқ куйланадиган ва хонандалар жамланадиган макон номини ҳам англатган. Юқорида

ги фикрлар кўплаб авестошуносларнинг «мага» ибораси атрофидаги нотугал ақидаларидир.

13. *Дин* — «Авесто»да «даина», паҳлавий ва «Занд»да «дин», «дийин», «дийно» ё «дийнан», форсийда «дин». Ўзаги «до». Маъноси «фикрламоқ, танимоқ». «Авесто»да бу сўзни гоҳ мазҳаб ва равия, гоҳ эса одамнинг беш қувваи ҳофизасидан бири — виждон ёхуд илоҳий қудрат, ёмонни яхшидан фарқлаш истеъдоди, деб таъбир қилганлар. Бу пойдор қудрат муаззам Аҳура Мазда одам жисмига жо айлаган ҳодиса сифатида талқин қилинган. Ушбу ботиний қудрат улимнинг тўртинчи кунни синов кўприги бошида туриб марҳум руҳини қарши олади. Агар марҳум солиҳ амали, ашаван ва пок бўлса, уша ботиний қудрат, яъни дин гоъта соҳибжамол қиз сиймосида намоён бўлади. Агар бордию марҳум гуноҳкор бўлса, уша ботиний куч гоъта абгор бир таъвия қиёфасида юз кўрсатади. Улар ўз соҳибларини амалларига муносиб равишда, ё биҳишт ё дўзахга бошлайди.

14. *Дурванд* — Ашаҳ — Ҳақиқатга муқобил куч, дуруж издоши, девпараст, гумроҳ, нопок.

15. *Гириҳма* — Зардушт ва унинг динига душман бўлган девпарастлар шаҳриёри ва пешволаридан. Бу ном гоҳларда уч ўринда дуч келади. «Авесто»нинг бошқа бирор бир ўрнида учрамайди. Гириҳмалар охирида дўзах қарига ташланадилар.

16. *Караплар* — маздапарастлар динининг душмани. Гоҳларда девпарастлар гуруҳи пешволаридан. Караплар «Авесто»нинг бошқа нусхаларида ҳам жодугарлар, парилар ва ҳоказо ёмонлик кучлари билан бир ўринда тилга олинади.

17. *Кавай* — маздапарастлик дини душмани бўлган ҳукмдор. Аммо қарийб ҳамма ўринларда бу шоҳ Гуштаспнинг унвони бўлиб келган. Гуштасп — Зардушт динининг ҳомийси. «Кавай» кейинча форс тилига «кай» шаклида ўзлашиб, барча каёний шоҳлар исмига қўшилиб келган, Кай Қубоддан то Кай Гуштаспгача.

18. *Хурдод* — «Авесто»да «Ҳавраватот», паҳлавийда «Хурдод» ё «Хурдот». «Комиллик», «тўғрилиқ» маъноларини ифодалайди. Гоҳларда Аҳура Мазда илоҳларидан бири. «Янги Авесто»да Амшосипандлардан бири. Спандормаз ва Амурдод билан биргаликда илоҳа Амшосипандлар гуруҳини ташкил қилади. Аҳура Мазданинг она худолари силсиласи

да олий ўринни эгаллайди. Ушбу Амшосипанд илоҳанинг номи илоҳа Амурдод билан бирга қўлланилади. У заминий ҳаётда сувларга пушт-паноҳ бўлади.

19. *Амурдод* — «Авесто»да «Амирмитота», паҳлавийда «Амурдод», форсийда «Амурдод» ё «Мурдод». Маъноси — «умрбоқийлик», «абадият». Гоҳларда Аҳура Мазданинг илоҳаларидан, «Янги Авесто»да илоҳа Амшосипандлардан бири.

20. *Уштавад гоҳ* — «уштавайти госо». Бешлик андаргоҳ кунларининг иккинчиси. Зардушт яратган бешлик қўшиқларнинг иккинчиси шундай номланади.

21. *Гарзмон* — гоҳларда «гарвдимана», «Авесто»нинг бошқа бахшларида «гарванмона». Паҳлавийда «гарвтмон». Маъноси — қўшиқ ва тоат-ибодатлар ижро этилгучи маскан ёхуд тоат саройи. Аҳура Мазданинг макони, балки биҳишт.

22. *Дуруж кунони* — бу таъбир дўзахга нисбатан қўлланилади. Дуруж кунони ёхуд дўзах ёмонлик (акамана), девлар ва дуружлар яшайдиган саройдир (Дўзах ва Дуружга қаралсин.)

23. *Фрёна* — гоят машҳур бўлган туронлик оилалардан бири. Бу хонадон аҳлининг нуфузлари Зардуштга дўст тутинганлар. Гоҳларда (46-ясна, 12-банд) ушбу оила аҳли яхшилик билан зикр этилади. «Авесто»да тилга олинган бу хонадоннинг энг номдор намоёндаси Ювойштадир.

24. *Ҳачтаспийлар* — ҳажтаспа хонадонига мансуб бўлганлар. Зардушт гоҳларда (46-Ясна, 15-банд) ўз хонадон аҳлини шу ном билан атади ва уларни ўз панд-ўгитларини тинглаш учун ҳузурига чорлайди. Шунингдек, ўша ўринда (53-ясна, 3-банд) ўз қизи Пуручистага Ҳачтаспий деб хитоб қилади. Ҳачтасп — «уловли от соҳиби» маъносини англатади. Зардушт аждодларидан бирининг номи. «Бундаҳишн», «Динкрад» китоблари, Масъудий, Табарий каби донишмандларнинг қайд этишича, Ҳачтасп Зардуштнинг тўртинчи аждоди экан.

25. *Сипантмада гоҳ* — авестойи «спинта майню косо». Бешлик ҳафта — андаргоҳнинг учинчи куни, учинчи госо (гоҳ)нинг номи.

26. *Сипандмийну* — «Авесто»да «Спинта майню». Маъноси — «Тафаккур олами». Гоҳларда (госо) Аҳура Мазданинг гоҳ руҳий қудрати, гоҳ нури; «Янги Авесто»да эса Олий Илоҳ Аҳуранинг ўзи ёхуд зотининг сифати, унвони, мақоми. Унинг ашадий муҳолифи

«Ангра майню» — Аҳриман. Маъноси — ёвузлик олами. Бу икки, бир-бирига қарама-қарши қудрат, уларнинг тобеинлари, пайрав — издошлари, тарафдорлари ўртасидаги зиддият, муҳолифлик ва кураш бу дунёнинг — тириклик оламининг ибтидосидан интиҳосига қадар давом этади. Ҳаёт, Яратилиш, Мавжудият, умуман, борлиқнинг асл мазмун-моҳияти шу. Шундай эди, шундай бўлиб қолади. Гоҳларда (госо) кузатганимиздек оламнинг яраллиш дақиқаларида Спинта майню ва Ангар майню ўртасида кучли баҳс руй беради. Спинта майню Ангар майнюга дейди: «Бизнинг бутун борлигимиз, вужудимиз, тириклигимиз аввал-бошдан буткул ва батамом қарама-қаршидир, бир-бирига муҳолиф — душмандир».

27. *Биндва* — девпараст шахриёрлардан бири. Маздапарастлик дини ва Зардушт элтган хабар — пайгомларга гоят қаттиқ қаршилик кўрсатади. Зардушт ўзининг учинчи қўшигида (49-гоҳ, 1 ва 2-бандлар) биндвани ўзининг «энг буюк душмани» ва «каззоблар устози» деб атади.

28. *Вуҳувхштар гоҳ* — вуҳувшасра госо — Зардуштнинг бешлик гоҳларидан тўртинчиси. Бешлик ҳафта — андаргоҳнинг тўртинчи куни шу ном билан юритилади. Ваҳувшасранинг маъноси «яхши шаҳар», «гузал ўлка» (Аҳура Мазданинг абадий шаҳри). У тақрибан «Хшасра вайря». (Шаҳриёр) — учинчи амшосипанд билан тенгдир.

29. *Мадявмоҳ Сипийтмон* — «Авесто»да «Майдавий», «Майявий», «Мовангҳа». Паҳлавийда «Матяви моҳ». Маъноси — ой ўртасида таваллуд топган. Маздапарастларнинг диний суннатлари, «Янги Авесто»даги айрим ишоратларга мувофиқ Мадявмоҳ Сипийтмон Зардушт амакисининг ўглидир. У Зардушт динини биринчилардан бўлиб қабул қилган зотлардан. Мадявмоҳ Орастийнинг ўғли, Сипийтмон хонадонидан.

Зардушт ўз гоҳларида Мадявмоҳ Сипийтмонни Мазда динини қабул этганидан сўнг, кўплаб халқларни бу динга даъват қилган ўзининг энг яқин ёрлари қаторида тилга олади.

«Фарвардин яшт»да (95-банд) Фараваший мадҳ этилганидан кейин Мазда таълимотини биринчилардан бўлиб қабул қилган Мадявмоҳ Орастий ўгли эсланади.

«Бундаҳишн»да (32-бўлим, 3-банд) шундай қайд этилган: «Зардушт Ийрон-Вийжга ўз динини олиб келгач Мадявмоҳ уни қабул қилди».

Бошқа бир тарихий манбада қайд этили-

шича, Зардушт пайгамбарлигининг дастлабки ўн йили давомида ягона издоши бор эди. У ҳам бўлса Мадавмоҳ эди. Икки йилдан кейин Гуштасп унинг динини қабул қилди. «Дин-карт» китобида ҳам Мадавмоҳ Мазда Аҳура эътиқодини даставвал эътироф ва қабул этган зотлар сафида тилга олинган.

(«Бундаҳишн» — маъноси «борлиқнинг яралиши». Қадимги динлар ва диний эътиқодлар ҳақидаги асотир ва ривоятлардан иборат — бу буюк китобнинг муаллифи маълум эмас. «Бундаҳишн» 46 бўлимдан иборат. Унинг икки қўлёзмаси — «Ҳиндий бундаҳишн» ва «Буюк Бундаҳишн» мавжуд.

Китоб инглиз тилига «Висп» номи билан таржима қилиниб, «Машриқ заминнинг муқаддас китоблари» мажмуига киритилган. Форс олими Меҳрдоод Баҳор «Бундаҳишн» таржимасини тугаллаш арафасида. Унинг айрим бўлимлари чоп этилди).

30. *Ваҳийштвайшт гоҳ* — ваҳийштвайшт го-со. Бешлик гоҳларнинг бешинчиси. Ваҳийштвайшт — андаргоҳ — ҳафтанинг — бешинчи куни.

31. *Пуручиста* — «илмли» маъносини англатади. Зардуштнинг кенжа қизи. Зардуштийлар ўртасида жуда кенг тарқалган ривоятларга кўра Пуручиста Гершаспнинг вазири ва маслаҳатчиси Жомоспнинг хотинидир. Кўплаб тадқиқотчилар Зардуштнинг сўнгги бешлиги (ясна, 53-ҳот) Пуручиста ва Жомоспнинг турмуш қуришлари муносабати билан яратилган, дейишади.

32. *«Ашим вуҳув...»* — Зардуштий динидаги уч муҳим ва машҳур дуонинг бири. «Ашим вуҳув...» бу дуонинг дастлабки сўзлари бўлиб, дуо ҳам шу ном билан юритилади. Баъзи манбаларда бу дуони намоз, ҳамд-сано, алқов ё олқиш ҳам деганлар. Дуонинг мазмуни ясналарнинг ибтидо қисмида келтирилди. (Иккинчи дафтар, ясна, ибтидо, 1-банд.)

33. *«Фравараниҳи...»*. — Яснанинг (12-ҳот) дастлабки сўзи. Маздапарастларнинг бу динга пайровликлари, унинг буйруқларини сўзсиз адо этишга тайёр эканликлари хусусидаги иқрор-дуонинг дастлабки сўзи.

Бу иқрор, «Авесто»нинг барча бўлимларида ўрни-ўрни билан қўлланади. Яснанинг ушбу ҳоти «Фрауритий» (иқрор бўлиш) деб номланган. Зардуштийлар бир кеча-кундузда бир неча бор камар боғлаганларида (белбоғ) бу иқрор дуосини ўқиганлар. «Авесто»да «айвй-онгаҳана» (маъноси белбоғ, камарбанд), форсийда «куштй», «кусти» деб номланувчи бу

ном ва одат маздапарастлик динига хосдир.

Маздапарастлар динининг белбоғи ёхуд диний камарбанд оқ қўйнинг етмиш икки тола юнгидан иборат.

Бу камарбанд аёл мубад томонидан тўқилади. Ўн иккита толадан иборат олти ип ришта, жами етмиш икки толали камарбанд — «Авесто»нинг муҳим қисми бўлган етмиш иккита ҳот, ўн икки ой ва йил давомида маздапарастлар нишонлайдиган олти диний маросимга ишора қилади. Олтилик ришта ёхуд ипни камар атрофида уч марта айлантириб боғлашади. Учлик маздапарастлар динининг бунёд ва асоси бўлган эзгу ният, эзгу сўз ва эзгу амалга ишора қилади. Ришта камар атрофида иккинчи марта айлантирилганда олтидан икки тугун қилинади; учинчи охириги марта айлантирилганда эса орқа томондан иккита тугун тугадилар. «Бундаҳишн» тўрт тугунни шундай шарҳлайди. Биринчи тугун якка ва ягона Яратгувчининг борлигига ишора, иккинчи тугун маздапарастлик динининг барҳақ ва аҳуравий эканига ишора, учинчи тугун Зардуштнинг пайгамбарлигига иқрорлик белгиси; тўртинчи тугун эзгу ният, эзгу сўз ва эзгу амалга ишонч белгиси.

Камарбанд урён танага кийиладиган махсус диний кўйлак — судра устидан боғланади. Ҳар бир зардуштий ўн беш ёшга тўлгач балогат нишонаси ва маздапарастлар сафига қўшилганининг аломати сифатида судра кийиб, камарбанд боғлайди. Камарбанд боғламоқ ҳар бир зардуштий ҳаётидаги энг муҳим воқеа бўлгани учун у махсус маросим вазифасини ўтаган. Бу маросимни Ҳиндистонда муқим яшовчи порсо зардуштийлар «нужут» дейдилар. Форсийда «нузут» ё «нузуд». Машҳур авестошунос бу истилоқни «навзот» ё «навзод» деб аташ тўғрироқ дейди.

Бунинг маъноси «қайта туғилиш», «янгидан яралиш» ёхуд «янгидан тугилмоқ»дир. Яъни камар боғламоқ маросими ҳар бир зардуштийнинг қайта туғилиши (диний-маънавий) ҳисобланган.

Маздапарастлар судра киймоқ ва камарбанд боғламоққа жуда катта эътибор берадилар. Чунончи, ўн беш ёшдан ошган ва судра кийиб, камар боғламаган зардуштийнинг ҳар бир босган қадами буюк гуноҳ ҳисобланади. Шу боисдан ҳар бир зардуштийнинг эгнида судра, белида белбоғ бўлиши қатъиян шарт. Бир кеча-кундузда бир неча бор энгил алмаштирар эканлар, белбоғни ечиш пайтида Яратгувчини мадҳ этадилар. Аҳриманга нафрат

уқийдилар, белбоғ боғламоқ дуосини зикр этадилар. Шундай алпозда қайта-қайта бу ҳол такрорланади. Камарбанд биринчи марта сўзсиз уйқудан турганда; иккинчи — қазойи ҳожатдан сўнг; учинчи — намоз адо этмоқдан бурун; тўртинчи — иссиқ сувга бориб, танани ювгач; бешинчи — хўракдан олдин боғланади. Кимда-ким уйқудан қўзголгач, овқатдан олдин камарбанд боғламоқ одатини адо этмаса катта гуноҳ саналмайди, бироқ қолган уч ҳолатда гафлат раво эмас, албатта, белбоғ янгидан боғланмоғи шарт.

Белбоғ янгиланаётган пайтда агар бомдод — тонг саҳар булса шарққа, агар тушдан — чошгоҳдан кейин булса гарбга ва агар тун булса чироқ ё ойга юз буриб турилади.

Умуман, бу одат етти ёшдан ун беш ёшгача булган даврда амалга оширилади. Бироқ ун бешдан утказмоқ мумкин эмас. Авестошунос Меҳррод Баҳор камар боғламоқ хусусида шундай ёзади: «Камар боғламоқ зардуштийларнинг муқаддас одатларидандир. Уларнинг фикрига кўра бу инсон танасининг иккига ажратиб турувчи пушта ёхуд девор. Таннинг юқори қисмидан яхши амаллар вужудга келади. Пастки қисмидан эса Аҳриман ёмон амалларни рўёбга чиқариши мумкин».

34. *Ҳована (ҳований)* — ўзбек тилида ўғир, кели; форс тилида ҳован, ҳована, маздапарастлик динида оташкаданинг энг муҳим ашёларидан биридир. Ҳавм гиёҳи ҳованада туюлган ва ундан ҳавм одатида ишлатиладиган шарбат олинган. Ҳованада гиёҳ туюлаётган пайтда янграган садо маздапарастларни чорлашга хизмат қилган. Масиҳийлар калисосида чалинадиган Ноқуснинг келиб чиқиши ҳам ҳованага бориб тақалади. Зардуштий динида бир кеча-кундуз беш қисмдан иборат. Ҳовангоҳ — бомдоддан кун ярмигача булган пайт. Ҳовангоҳ бомдоддан чошгоҳга довр уқиладиган намоз-дуонинг ҳам номидир. «Хурда Авесто»да келтирилган бу дуо 10 банддан иборат. Ҳованан (ҳованлар) — саккиз кишидан иборат илк дин пешволари (мубадлар)нинг унвони. Ҳованлар илоҳий язишна маросимини утказишда бошчилик қиладилар. Бу маросимда ҳованларнинг муҳим урни булиб, маросимни ташкил қилувчи раҳбар мубад — завтлардан кейинги мақомда турадилар ва ҳавм шарбати уларнинг зиммасида.

35. *Рад (рат)* — паҳлавий тилида «рат», форсийда «рад». Бу сўз «Авесто»да икки маънода қўлланилади. Биринчи — гоҳ, ҳангом, замон; иккинчи — илоҳий маҳкама ҳака-

ми. Гоҳларда (29-ясна, 2, 3-бандлар; 31-ясна, 2-банд) Зардуштийнинг узи ратв (икки гуруҳ — маздапарастлар ва девпарастлар уртасида ҳакам) деб аталган. «Янги Авесто»да «ратв» сўзи «аҳу» сўзи билан қўшилган ҳолда буюк, сарвар, олам пешвоси маъноларини ўзида муҷассам этган.

36. *Озар (оташ)* — олов қўриқловчи илоҳ. Маздапарастлар динининг энг буюк илоҳларидан бири ҳисобланади. «Авесто»да — «отар», «отарш», Паҳлавийда — «отур», «оташш». Илоҳ Озарни улуғлаш мақсадида Аҳура Мазданинг ўгли деганлар, гоҳ эса амшосипандлар гуруҳидан жой берганлар. Қадимги Шарқ динларида илоҳ Озарнинг зиммасига гоят масъулиятли юмушлар юкланган. Озар амшосипанд Ардабиҳишт билан биргаликда девларга қарши жанг қилади. Олам ва одамнинг сўнгги кунларида савоб ва ёзуқлар сарҳисобида иштирок этади.

37. «*Яса аҳу вайрю...*» — зардуштийлик динидаги энг муҳим ва машҳур олқиш, ҳамдано. Ҳамднинг номи унинг дастлабки сўзларидан олинган. Бу олқиш «Авесто»да бошдан-оёқ учрайди. У ҳар бир зардуштийнинг тилида мудом такрорланади. Тили чиққан ҳар бир зардуштий гўдак даставвал ушбу дуони ёд олади. Бундан сўнг яна бир муҳим ва машҳур дуо — «Ашим вухув...»ни, учинчи навбатда «Йингҳи хотам» дуосини урганади.

Бу икки олқиш ёхуд дуо — «Ашим ваҳу...» ва «Яса аҳу вайрю»ни «қўшимча яшт» ҳам деганлар. Зеро, бу дуолар ҳар бир салавот, ҳамдларнинг ибтидо ва интиҳосида қайта-қайта такрорланган. Ва айтиш мумкинки, деярли барча ҳолларда ушбу такрор кузатилади. «Хурда Авесто» ва бугунги «Авесто» ҳам бу икки дуо билан бошланади. «Яса аҳу вайрю...» «Авесто»да «Аҳуна вайря», паҳлавийда «Аҳунавар» ё «Ҳунавар» деб аталади. Бу дуо «Авесто»нинг госога ўхшаш (госоняп) булими ҳисобланиб, ун олти ҳижоли уч сатрни ташкил этади. «Яса аҳу вайрю...» йигирма бир сўздан иборат. «Динкард»да ёзилишича. Аҳура Мазда «Авесто»нинг 21 наскини (китоб) шу дуонинг йигирма битта сўзлари миқдорида нозил қилди. «Яса аҳу вайрю» ёхуд «Аҳунавар» дин ва билимларнинг асоси ҳисоблангани учун 21 наск унинг уч сатрига мос равишда уч қисмга булинди: «госоняк», «дотяк» ва «ҳот монсряк».

Бу дуо тилимизга қуйидагича таржима қилинади: У буюк рад жаҳон аҳлининг армони булгани каби мийну ради ва бунёдкордир, ти-

рикликнинг эзгу амал ва андишалари Мазда йулидадир. Шаҳриёрлик Аҳурага хосдир. Аҳурадирким Уни дарвишларга паноҳ бўлиши учун танлади».

Шуни алоҳида таъкидлаш жоизки «Авесто» билан шугулланган кўплаб олимлар бу дуо — олқишни турли йўсинда таржима қилганлар.

38. *Завт* — «Авесто»да завтара. Энг букюк дин пешвосининг унвони. У муҳим маросим ҳисобланмиш «язишна»ни бошқариб туради. Маросим чоғи етти руҳоний мубадга раҳбарлик қилади. Улар бевосита завт амрларини адо этадилар. Бу мақомнинг (Завт) нақадар букюклиги хусусида «Қиёмат куни Аҳриманни ҳалок қилиш учун язишна маросими ўтказилади. Бу маросимда Аҳура Мазданинг ўзи «Завт» вазифасини ўз зиммасига олади». Шунингдек, гоҳларда (3-ясна, 6-банд) Зардушт ўзини «қўшиқчи-завт» деб атайти. «Динкард»да уқиймиз: «Олам сўнггида фарашкард — дунё ва диннинг янгилашиш палласида Зардушт ҳамд уқимоқ учун кўтарилади ва бу маросим — язишнада унинг ўзи Завтга айланади».

39. *Мийну* — «Авесто»да «майю» ё «майну». Паҳлавийда «майнук». Маъноси — ўзга олам ёхуд моддий олам яралишидан бурунги олам. Мийну ё майню моддий олам тугаб, қўпган лаҳзада яна бино бўлади. Бизнинг тушунчамиздаги биҳишт ёхуд фирдавс мийнунинг мазмунига мос келади. Манбаларда келишича ҳар бир жонли, жонсиз нарса ҳали моддий оламга келмасдан бурун мийну оламида мавжуд бўлган. Шарқ адабиётида бу тушунча руҳ, жавҳар каби ҳодисаларни ифодалаган.

Мийну ёлғиз инсонларгагина хос ҳодиса эмас, балки жонварлар, гиёҳлар ҳатто жонсиз жисмлар ва ҳоказолар мийну оламида ўз мийнуларига эга бўлганлар. Аҳуравий олам ижодкори ёхуд яратгувчиси Спинга Майню (Аҳура Мазда), аҳриманий оламнинг холиқи Ангар Майню (Аҳриман)нинг ҳар бири хилқатнинг алоҳида-алоҳида мийнусидир. Гоҳларда, «Янги Авесто»да ва бошқа бир қатор манбаларда бу икки ҳодиса хилқатнинг бирламчи мийнулари ёхуд икки эгиз (ҳамзод) мийну сифатида тилга олинади. Шунингдек, амшосипандларнинг ҳар бири, илоҳлар ниманингдир мийнуи ҳисобланади ва моддий оламда моддий-дунёвий жисмга кирадилар.

Авестошунос Меҳрдоод Баҳор оламнинг яралиши хусусида маздапарастлар фалсафаси-

ни таҳлил қилар экан шундай ёзади: «Аввалда замон чегара билмасди, бепоеён, яъни азалий ва абадий эди. Жаҳон икки — ёруглик ва зулматдан иборат бўлиб, ёруглик ёхуд нур оламига Ҳурмузд (Аҳура Мазда) ва зулмат оламига Аҳриман ҳоким эди. Ҳурмузд Аҳриманни жамулжам зулмат, қоронгилик сифатида биларди. Бироқ у ўзини зулматнинг босимидан ёхуд тажовузидан ҳимоя қилиш учун чексизлик замонидан чегараланган замонга юз бурди ва 12 минг йиллик замонни яратди. У пайтда замоннинг узидан бошқа ҳеч бир хилқат мавжуд эмас эди. Ҳурмузд чегараланган вақт-замонни яратганини кўргач, у ҳам шундай қилишга азм этди. Бу ўн икки минг йилнинг уч минги жаҳон мийнусини яратмоққа кетди: амшосипандлар, илоҳлар ва моддий олам мийнулари — осмон, сув, замин, гиёҳлар, ҳайвонлар ва одамлар яратилди. Уч минг йиллик сўнггида Аҳриман ёруглик оламига ҳужум қилди ва муқаддас «Аҳунавар» («Яса аҳу вайрю») қўшигини эшитгач таққа тўхтади-да зулмат қаърига чўқди. Шундан кейин Ҳурмузд иккинчи уч минг йиллик ибтидосида моддий жаҳон мийнуларига таъвужуд бахш этди...»

40. «*Асартуш ашот чийт ҳача...*» — машҳур «Яса аҳу вайрю» дуосининг давоми. «Авесто»нинг кўп уринларида олий руҳоний Завт донишманд порсолардан уни уқийшни сураган. Жумланинг маъноси 36-изоҳда келтирилди.

41. «*Фирастуйҳи...*» — маздапарастлар диний дуолардан бирининг номи.

42. *Савангҳий* — ўзаги «савангҳа». Маъноси — фойда, самара. Чорпо ҳайвонлар илоҳи Ҳованийнинг ҳамкоридир.

43. *Вяся* — «вик»дан олинган бўлиб, «қишлоқ» маъносини ифодалайти. Қишлоқлар илоҳи, Ҳованийнинг ҳамкорларидан.

44. *Гаҳинбар ёхуд гаҳанбор* — паҳлавийда «госонбор». Олти хилқат (яратилиш) байрамларининг номи. Бу байрамлар йил давомида муайян бир пайтда қайд этилган. Маздапарастлар этиқодига кўра, Аҳура махлуқларини ёки ўз мавжудотини бир йил давомида олти галда яратган эмиш. Бу яралишнинг ҳар бири ўзининг алоҳида номига эга бўлиб, улар қуйидагича:

1. Биринчи гаҳанбор: «Майдюзарим» — осмоннинг яралиши.

2. Иккинчи гаҳанбор: «Мийдюшам» — сувнинг яралиши.

3. Учинчи гаҳанбор: «Патя Шҳим» — заминнинг яралиши.

4. Тўртинчи гаҳанбор: «Аёсрим» — гиёҳларнинг яралиши.

5. Бешинчи гаҳанбор: «Мийдёрим» — жонварларнинг яралиши.

6. Олтинчи гаҳанбор: «Ҳамаспатмадам» — инсонларнинг яралиши.

45. *Раюманд* — «Авесто»да «раъйвант». Маъноси — шукуҳмандлик, қудрат ва фарогат соҳиби. Аҳура Мазда, баъзи илоҳлар ва одамларнинг сифати. Аксарият ҳолларда «фарриҳманд» сўзига қўшилган ҳолда келади.

Нишопурда «Рийванд» номли тоғ бор. Ундаги «Озари Бурзайн Миҳр» оташкадаси гоят машҳур.

46. *Фарриҳманд* — «Авесто»да «Хавринавант». Маъноси — фаррадан хабардор ёхуд фарра соҳиби.

Фарра — «Авесто»да «Хаврина» ё «хавринанга», қадимги форс тилида «фарнаҳ», паҳлавийда «хаварраҳ» ёхуд «хавараг», монавий битикларда «фарриҳ», форсчада «фарр», «фарриҳ» ё «хаварриҳ» ё «хурриҳ». Бу шундай илоҳий фарогат ва муҳаббатдирки ундан огоҳ бўлган зот йўлбошчи, ҳукмдор бўлади, шаҳриёрлик мақомига эришади, адолат соҳибига айланади.

Бир ашаван эрнинг одамларга аҳравий йўлбошчи бўлиши, динни ёйишда, шаҳриёрликда ҳамма-ҳаммадан юксакликларга кўтарилиши фарри туфайлидир. Фарр соҳибларининг икки фазилатли бўлишлари «Шоҳнома»да ҳам қайд этилади:

Дер илоҳий фарр бирлан мен ўзим,
Мубаду ҳам шаҳриёр, шулдир сўзим.

Қисқаси шуки, маздапарастларнинг инонътиқодига кўра ашаванлар пешвоси ва яздонпарастлардан тортиб, ҳукмдорлар, шаҳриёрлар, санамлар ва паҳлавонлар, тўғри йўлдаги курашчиларнинг бари-бари фаррдан хабардордирлар ёхуд бу илоҳий фарогат ва муҳаббат уларга насиб этгандир. Шу жиҳатдан «Авесто»да ёлғиз Ажи дақок (Заҳқок) ва бошқа кўплаб бедодгар паҳлавонлар ва шаҳриёрларга ҳарчанд интилсаларда фарр насиб этмади, балки Жамшид, Ковус каби фарриҳманд сиймолар ҳам тўғри йўлдан озсалар, худписанд ва худбинлик касалига йўлиқсалар, ўз оёқлари остидаги гиламдан ташқарига қадам ташласалар, ёлгон билан тилларини булгасалар, бедодгарлик йўлини тутсалар фарр улардан юз буради ва улар шум оқибатга дучор буладилар.

Авестошунос Меҳрдод Баҳор ёзади: «Фарр — саодат, шукуҳ ва порлоқ маъносини англатади. Авестойи ва кўплаб Шарқ аба-

диётларида «фарраҳ» (фараҳ) баракат, саодат, иқбол сўзлари билан бир қаторда қўлланади. Дарвоқе барака топиш, саодатли бўлиш шак-шубҳасиз фаррга боғлиқдир. Бироқ фарраҳ (фарр) албатта кишининг яхши амаллари эвазига қўлга киритилади.

Агар ҳар бир одам, табақа ёхуд қавм яхши амалларни бажо айласа, мудом тўғрилиқ ва ҳаққоният билан иш тутса, яъни ўз инсонлик бурчи, табақа ва қавм манфаати учун жон куйдирса фараҳманд (фарр соҳиби) ва саодатли бўлади.

Фарриҳ — кайҳоний ва илоҳий қудрат. Фарриҳ ёруглиқ, равшанлик бахш этгувчи. Унинг самовий ва илоҳийлиги шундаки, одамларнинг яхшилиги, солиҳ амаллари туфайли қудрат, бойлиқ, муваффақият суратида одамларга таъсир кўрсатади ва шаклга киради. Бундан шундай хулоса қилиш мумкинки, яхшилик самовий ва инсоний қудратнинг асосидир...

Фарриҳдан баҳраманд бўлиш бу руҳ вазифасидир ва фақат солиҳ амаллар оқибатида ҳосил бўлади. Ҳар бир инсонга руҳ ато қилинган. Инсон ўз зиммасига юклатилган умумий ва хусусий вазифасини бажариши ё бажармаслиги оқибатида биҳишт ёхуд дўзахга тушади. Ва бу руҳнинг иши бўлиб, ҳаёти дунёда инсонни саодатманд ва фарҳманд, ё аксинча, бахтсиз ва саодатсиз айлайди. Фарриҳ тушунчаси замонлар оша бошқа динларда ҳам пайдо бўлганини қайд этадилар. Чунончи, соми динлардан яҳудий таълимотида қўллангувчи «соксина» ёхуд Қуръони каримда олти ўринда қўлланувчи «сакийна» фарр — фарриҳ маъносига яқин, дейилади. Саолибийнинг таъбирига кўра «фарриҳ» бу илоҳий саодат дуосидир.

47. *Меҳр* — «Авесто»да «мийсра», паҳлавийда «мийтр» ёхуд «мийҳр». «Янги Авесто»да фарогат ва ёруглиқ илоҳи. У қадимги Ҳинд ва Эрон динларидаги энг буюк илоҳлардан бири саналган. «Авесто»нинг ўнинчи яшти «Меҳр яшт» гоятда баланд ва гўзал қасидалардан бири ҳисобланади.

Меҳр қадимги Ҳинд асотирларида баракат бахш этгувчи қасамни асровчи ёхуд сақловчи илоҳ сифатида намоён бўлса, ижтимоий ўзгаришлар оқибатида жамийки табақа ва гуруҳлар илоҳига айланади. Бироқ у аҳд-вафо, қасамни ҳамиша ўз ҳимоясига олади. «Меҳрни алдовчи» (меҳр дуруж), «меҳр фириб», «меҳр озор» каби тушунчалар «қасамхўр», «аҳдсиз» маъноларини англата боради.

Гоҳларда (46-ясна, 5-банд) «мийсра» ёлғиз бир марта «дин амалларини бажарувчи» маъносида, «Вандидод»да (4-фаргард) «қасам» маъносида қўлланилади. «Меҳр яшт»нинг ўзида бу сўз баъзида «қасам» маъносини ифода этади.

«Авесто»да Меҳр исми кўпинча «Вууврув-гавявятий» — «кенг яйловлар соҳиби» ёхуд «кенг яйлов» сифати билан келади.

Ойнинг ун олтинчи куни, йилнинг еттинчи ойи Меҳр илоҳи номи билан юритилади. «Бундаҳишн»да келишича бинафша Меҳрга хос гулдир.

Илоҳ Меҳр амшосипанд Шаҳриёварнинг ёр ва ҳамкорларидан бири. Мийну оламида унинг вазифаси охир замон соатларини санамоқ ва бу жараёнга раҳнамолик қилмоқ. Меҳр охир замонда илоҳлар Суруш ва Рашн билан Чайнвадпул (сирот кўприги) қошида туриб, ҳақ йўлидаги инсонлар руҳини дўзах қарига итқитмоқчи бўлган девлар исканжасидан халос айлайди.

Илоҳ Меҳрга бағишланган ҳамд ва мақтовлар ҳинд, умуман, қадим Шарқ динларида жуда кенг ўринни эгаллаган. Кейинчалик эса махсус Меҳрнинг узига бағишланган маросим (Мийтроясм) пайдо булди. Бу маросим Ғарб ва Шарқда кенг шўҳрат ёйди. Масиҳийлик ва бошқа бир қатор динлардаги амаллар Меҳр маросимларидан олинган иқтибослардир. Меҳроб (меҳрабо) қолдиқларининг жуда кўплаб калисолар вайроналари остида, шунингдек бугунги ибодатхоналарда учратиш мумкин. Илоҳ Меҳрнинг буюк ҳайкали Санкт Петербург, Ватикан, Рум ва ўнлаб калисолар, музей ва илм-ҳунар марказларида мавжуд.

«Меҳр рўз» — ойнинг ун олтинчи куни; «Меҳр озор» — Меҳрга озор бергувчи, қасамхўр; Меҳр дуруж — «Авесто»да «Мийсру дуруж» — Меҳрни алдагувчи; «Меҳр фириб» — Меҳрни алдагувчи; Меҳркуш — ер юзига гоятда қаттиқ қаҳратон келтириб, уч йил мобайнида ёмғир, қор ва совуқ шамоллар таъсирида ер юзидаги жамийки яшиликларни нест-нобуд айлайди ва ҳоказо. (Буларнинг ҳар бири хусусида ўрни-ўрни билан яна ҳикоя қилинади).

48. Ром — «Авесто»да «Рома» ё «Роман», маъноси — ором-осудалик. Ҳаво илоҳининг номи. Бу ном кўп ўринларда «ваю», «вой», «вайи», «андарвай», «войвах», «биҳвой» шаклида ҳам ишлатилади. «Ром» «Авесто»да «ваю» ёхуд «вой»дан алоҳида, бироқ урта форс адабиётида у билан баробар

қўлланилган. Ойнинг йигирма биринчи кунини қўриқлаш Ромнинг зиммасида. Ўн биринчи «Ром яшт» бу илоҳга бағишланган ҳамд-санолардан иборат. «Авесто»да у «яхши яйловлар соҳиби» сифати билан таърифланади ва илоҳ Меҳр билан ёнма-ён қўлланилади.

49. Хуршид — «Авесто»да «Хвари хшайта», маъноси «ёруғ доира». Машҳур самовий курра — қуёш ва илоҳ номи. Хуршид «Авесто»да «абодий», «барҳаёт», «раюманд» (шукўҳли), «юргун отли» каби сифатлар билан қўлланилади. «Хуршид яшт» ва «Хуршид маросими» бу илоҳ шаънига бағишланган. Ойнинг ун биринчи куни ҳам Хуршиддир. Хуршид — қуёш Аҳура Мазда яратган илк инсон — «Каюмарт уругини покловчи ва уни асрагувчи». «Бундаҳишн»нинг ёзишича, Хуршид — Қуёш етти қабат осмоннинг бешинчи поясида жойлашган.

50. Андарвай — «Авесто»да «антариваю» ё «ваю». Паҳлавий ва форсийда «андарвай» ё «дарв» ё «вой». Маъноси — ҳаво. «Андарвай» — ҳаво илоҳи. Аксарият ҳолларда «забардаст» сифати билан биргаликда қўлланилади. («Ром» изоҳига қаранг).

Ўн бешинчи «Ром яшт»да ҳикоя қилинишича, мийну олами ва аҳриманий зулмат олами уртасида «ваю» номли самовий кенглик мавжуд. «Ваю» Спинга Майню (Аҳура Мазда) хилқати ва Ангар майню (Аҳриман) хилқати уртасида чегара вазифасини ўтайди. «Бундаҳишн»да ўқиймиз: «Юқорида абодий фароғат ҳукмронлиги бўлиб, у Аҳура Мазданинг маконидир. Қуйи манзилни абодий зулмат қоплаб олган. У Аҳриманнинг макони.

Ваю (ҳаво) ҳар икки олам уртасидан жой олган. Биҳишт юқорида, дўзах эса қуйида. Барзаҳ эса уртада — ҳаво манзилида.

Бинобарин, мийну оламига ёвуқ ерда жойлашган Андарвай аҳуравий покликдан огоҳ. Илоҳ Андарвай (Ваю) уни асрашга ва ҳимоялашга буюрилган. Шу боисдан у мадҳ қилишга муносиб илоҳ ҳисобланган.

Зулмат ва аҳриманий оламга яқин ердаги ҳаво булганч, нопокдир. Улар, яъни ушбу нопок ҳаволар девлар қавмидан ҳисобланган.

«Авесто» ва «Ром яшт»нинг кўп ўринларида қуйидаги хитобга дуч келамиз: «Эй, Андарвай! Сендан Сипандмийнуга мансуб булганларнигина ҳамд этамиз!» Демак, икки хил «Вой» (Вою) мавжуд экан. Бири — пок ҳавони асрагувчи, фойдали ва аҳуравийдир. Иккинчиси нопок, зиёнбахш, аҳриманий ҳавони қўриқловчи. «Ром яшт»да нопок аҳриманий

ҳаво девлари ҳақида ҳикоя қилинмаган. Бироқ «Вандидод»да (5-фаргард) бу дев ҳақида сўз юритилади ва у «Улим деви»га тенглаштирилади.

51. *Ушийдарина (Ушийдам)* — Сийстондаги тоғ. «Бундаҳишн»да ёзилишича, Зардушт — худди шу тоғ чўққисида илоҳий пайғомни эшитди. «Ушийдарина» сўзининг маъноси — «хуш ёхуд ҳушёрлик бахш этгучи».

52. *Фраваший* — қадим форс тилида «фраватий», паҳлавийда «фраваҳр» ва форсийда «фравар» ё «фравард». Бешинчи мийнувий хилқат. У дунёвий, борлиқ тани вужудга келмасдан бурун мавжуд эди. Улимдан сўнг ҳам пойдор бўлиб қолади. «Авесто» ва бошқа муътабар диний манбаларда бадкирдор фравашийлар ҳақида сўз бормайди. Ашаванлар, порсолар ва ҳақпарастлар фравашийга эгадирлар. Фақат «Бундаҳишн»да келишича, гуноҳкор шахснинг фравашийси дузахда унинг ҳиди ва руҳи билан бирга бўларкан. Аммо «Авесто»нинг гоёсига кўра, фравашийда девлик хусусияти бўлиб, гуноҳкор шахсдир. «Вандидод»да ўқиймиз (8-фаргард, 31-банд); «У бутун тириклиги давомида дев кабидир. Улимдан бурун дев каби ва улимдан сўнг нопадидо девлардан бўлади...»

Фақатгина инсонлар ё Аҳура Мазда яратган бошқа мийнулар, чунончи, осмон, замин, олов, сув, гиёҳ ва жонварларнинг ҳам ўзларига муносиб фравашийлари бўлиб, маълум маънода уларни асрайди. Ҳатто Аҳура Мазданинг ўзи ҳам фравашийга эга. «Вандидод»да (19-фаргард, 14-банд) Аҳура Мазда Зардуштдан ўзининг барчадан буюкроқ, яхшироқ, гузалроқ, устуворроқ, ҳушёрроқ, қудратлироқ ва Ашаҳ — Ҳақиқатда энг баланд пойдан урин олган мийну — фравашийсини ҳамд этмогини сўрайди.

«Фраваший» сўзининг маъноси атрофидаги баҳслар у ҳақдаги энг сўнгги нуқтани қўйганича йўқ. Авестошунос Иброҳим Пурдовуд «фраваший» сўзини икки хил маънода таржима қилади: биринчиси — ҳимоя қилмоқ, тарафдорлик, паноҳ бермоқ; иккинчиси — кийинтирмоқ, бағрига олмоқ. Бу маънолар фравашийнинг амалларига деярли мос келади. Бу хусусда авестошунос Баҳорнинг фикрлари ҳам диққатга сазовор. Фравашийларнинг зиммасида сонсиз вазифалар бор: аҳриманий кучларга қарши туриш, қариндош, эл-уруғ манфаатларини ҳимоялаш, баракат бахш этиш, жаҳонни асрашда Аҳура Мазда билан ҳамкорлик — буларнинг бари унинг уҳдасида. Қадимги Шарқ халқлари-

да фравашийга аждодлар руҳи деб қаралган. Фравашийларнинг фазилат ва амаллари, тирикликдаги уларнинг ўрни хусусида «Фарвардин яшт»да етарлича тавсиф борлиги боисидан шарҳни шу нуқтада тўхтатамиз.

53. *Роспий* — «Авесто»да «раисуюшқара». Саккиз нафар дин пешволарининг (мубад) еттинчиси. Қадимда «язишна» (олқишлов) маросимини уюштиришда Роспийлар иштирок қилганлар. «Роспий» сўзининг маъноси «қўшувчи, омихта қилувчи» бўлиб, маросим чоғида еттинчи қатордан ўрин олиб, ҳавмни сут, сув ва завр билан омихта айлаган. Бугун олқиш маросимларидаги барча расм-русм ва амаллар икки нафар дин пешвоси — Завт ва Роспийнинг зиммасидадир. Дарвоқе, Роспий Завт қўл остидаги етти нафар забардаст мубад вазифасини бажаради. «Қиёмат кунида, — дейилади «Бундаҳишн» китобида, — Язишна маросимида Аҳура Мазданинг ўзи Завт, Роспий эса парҳезкор фариштага айланади».

54. *Дадар (дий)* — яратгучи, худованд Аҳура Мазданинг сифати. Ойнинг саккизинчи, ун бешинчи, йигирма учинчи кунлари. Уларни бир-биридан фарқлаш мақсадида «дий Озар», «дий Меҳр» ёхуд «дий дин» дейдилар.

55. *Гивуш Ташана* — оламни яратгучи, борлиқни бино қилган маъноларини англатади. Гоҳларда кўп ўринда Аҳура Мазданинг сифати бўлиб келади. «Янги Авесто»да чорполар ва туялар илоҳаси. Бу ном «Авесто»нинг аксарият ўринларида «Гивуш Урван» (Гушварван) билан ёнма-ён ишлатилади. Баъзан сўзнинг бир жузъи, яъни «Гивуш» истифода этилган. Дарвасп ҳам шу илоҳнинг бошқа бир номи. «Гивуш яшт» ёхуд «Дарвасп яшт» унинг ҳақидадир. Ойнинг ун тўртинчи кунини илоҳа Гивуш Ташана номи билан аталади.

56. *Раписвийн* — «Авесто»да «раписвийна», паҳлавийда «раписвийн», «куннинг ярми» маъносини ифода этади. Авестойи эътиқодга кўра, беш гоҳдан иборат кеча-кундузнинг иккинчи қисми ёки гоҳи, яъни «раписвийн гоҳ». Раписвийн беш қисм — гоҳдан иборат кеча-кундузнинг иккинчи гоҳи — маҳалини асрагучи илоҳ номини ҳам англатади. Куннинг ярми ва ундан кейинги вақтга масъул бу илоҳ кичик чорполар илоҳи Фрадот Фшу, ноҳиялар илоҳи Зантума билан ер ва ҳамкордир. Бу сўз зардуштийларнинг ревоятларида, қадимий матнларда турли шаклларда учрайди, чунончи: рафтин, растун, рапитипин, рапийсун, раптун, рабитн, рафийтувн, рафийтан.

57. *Фрадот Фшу* — «майда чорполарни парвариш этгувчи» маъносини англатади. Бу илоҳ Илоҳ Раписвийнинг ҳамкорларидан.

58. *Зантум* — «зантув», яъни ноҳия ва ҳудудни ўз паноҳига олган илоҳ. У ҳам Фрадот Фшу каби илоҳ Раписвийнинг ҳамкорларидан ҳисобланади.

59. *Узойарийн* — беш қисмдан иборат бир кеча-кундузнинг асрдан қуёш ботгунга қадар бўлган қисмини ўз паноҳига олган илоҳ. У илоҳлар Фрадот Вийра ва Даҳйумнинг ҳамкорларидан.

60. *Фрадот Вийра* — «эрларни асрагувчи» маъносини ифода этади. Илоҳ Фрадот Вийра Узойарийннинг ҳамкорларидан бўлиб, асосан, эрларни ҳимоя қилади ва уларнинг ер юзида купайишига мадад беради.

61. *Даҳйум* — «Авесто»да «Даҳйум». Маъноси — элат, ўлка, кишвар. Бу илоҳ ҳам Узойарийннинг ҳамкорларидан бўлиб, элат ва ўлкаларни ўз паноҳида сақлайди.

62. *Напам Апат ёки Апам Напат* — сув ҳудоси. Бу таркибнинг маъноси «сувлар набира-си»дир. Паҳлавийда бу илоҳ «Буразийд» деб аталади. «Авесто»да Напам Апат ёхуд Апам Напат шаклларида дуч келади ва «буюк рад», «улуғ шаҳриёр», «учқур» каби сифатлар билан қўлланади. Ҳиндларнинг «Видонома» китобидаги Апам Напат ҳам сувлар худосидир.

63. *Авийсрусрям* — Авийсрусрямгоҳ, яъни беш қисмдан иборат бир кеча-кундузнинг шомдан тун ярмича бўлган маҳалини асрагувчи илоҳ. «Тириклик паноҳи» маъносини англатувчи «айби гаяҳ» сифати кўп уринларда илоҳ Авийсрусрям номига қўшиб айтилади.

64. *Фрадот Виспам ҳужйойтий* — маъноси: гўзал тирикликка (ҳаёт) восита бўлгувчи, барча ҳодисаларни асрагувчи. Хуш-хуррам тириклик илоҳи. Илоҳ Авийсрусрямнинг ёр ва ҳамкорларидан.

65. *Зардуштум* — «Авесто»да «Зардуштрвтима». «Зардуштга ухшаш», «Зардушт каби» маъноларини ифода этади. Барча дин пешволарини ҳимоя қилиш, асраш унинг зиммасида.

Тадқиқотчилар ушбу сўзни энг муътабар дин пешвосининг унвони, муғларнинг йулбошчиси, сардори деб талқин қилишган. Инчунин, унинг мақоми католиклар попи даражасида дейилган. Абу Райҳон Беруний «масмуғ» ёхуд «муғлар пешвоси»нинг ҳукмронлик маркази Рай шаҳрида бўлганлигини қайд этади.

66. *Яйря Ҳушитий* — бутун йил давомида олти гаҳанборни (43-изоҳга қаранг) асрагувчи

илоҳ. Бу илоҳ одамларга яхши хонадонлар ва оромгоҳлар бахш этади.

67. *Ама* — куч-қудрат ва баҳодирлик илоҳи. У аксарият ҳолларда илоҳ Баҳромнинг номи билан бақамти қўлланилади ва «махлуқлар сараси, яхшиси» ёхуд «забардаст» сифатлари билан зийнатланади. «Баҳром яшт»да (8—9-бандлар) илоҳ Баҳром новвос ва от жасадининг олдида намоён бўлади. Шунда илоҳ Ама новвос шоҳида ва от пешонасида кўзга ташланади.

68. *Баҳром* — «Авесто»да «Вирисрагна», паҳлавийда «Вараҳрон», Маъноси — Вирисрани ургувчи ёхуд улдиргувчи. Уруш ва голиблик илоҳи. Маздапарастлик динидаги муҳим ва буюк илоҳлардан. Мақоми мийну оламида илоҳ Суруш билан баробардир. Қадимги ҳинд асотирларида Вратраҳан — сувларни тўстувчи аждаҳо вритрани улдиргувчи ёхуд ургувчи илоҳ «Индра» сифати билан гоят машҳур. «Авесто»да эса айни шу сифат (Индра) алоҳида илоҳ сифатида иштирок этади. «Меҳр яшт»да илоҳ Баҳром илоҳ Меҳрнинг ёр ва ҳамкоридир. «Баҳром яшт»да эса илоҳлар Меҳр ва Рашн илоҳ Баҳромнинг ҳамроҳлари сифатида кўзга ташланади. Улар меҳрдуружларга (қасамхўрлар) қарши мубориза қиладилар. Муборизлар музаффар бўлмоқ учун илоҳ Баҳромни ёрдамга чорлайдилар. Унинг шаънига мақтов, ҳамд-санолар ёғдирадидлар, қурбонлик, назр-ниёзлар келтиришади. Илоҳ Баҳром уларни, шубҳасиз, қўллайди. «Баҳром яшт»нинг ибтидосида Аҳура Мазда Зардуштнинг саволларига жавоб берар экан, Баҳромни мийну илоҳлари орасида энг олийси дея таърифлайди.

Қадимги Шарқ халқлари диний адабиётлари, жумладан, маздапарастлар эътиқодига кўра ҳам кимса улимнинг тўртинчи куни эрта тонг маҳали унинг руҳи Чайнвадпул кўприги бошида бир томондан илоҳлар Суруш, Бод ва Баҳром, иккинчи томондан, ўлим девлари, уларнинг дастёрлари билан тўқнаш келади. Биринчи гуруҳ арвоҳни жаннатга олиб кириш учун курашадилар, иккинчи гуруҳ эса, уни дўзахга киритмоқ учун ҳаракат қиладилар. «Бундаҳишн»да келишича (37-бўлим, 24-банд), сийсанбар исмли гиёҳ илоҳ Баҳромнинг белгиси эмиш. Бедмушк исмли гулни ҳам «баҳромаж» ёки «баҳроман» дейдилар. Форслар Миррих (Марс) планетасини ҳам Баҳром деб атайдилар.

69. *Авпаратот* — афзаллик ва илгорлик маъноларини ифода этади. Афзаллик ва за-

бардастлик илоҳи. Бу илоҳнинг номи Баҳром ва Ама илоҳлари билан бир сафда зикр этилади ва фируз сифати билан таърифланади.

70. Ушоҳин — тун ярмидан қуёш чиққунга қадар бўлган замон илоҳи.

71. Бирижяҳ — хурак данаклари илоҳи бўлиб, Нманяҳ ва Ушоҳин илоҳлари билан ҳамкордир.

72. Нманяҳ — уй-жойларни асрагувчи илоҳ. Илоҳ Ушоҳиннинг ҳамкори. «Нманяҳ» «Авесто» матнларида «уй» маъносини англатади, гоҳларда «димона» шаклида қўлланилган. «Хонумон» сўзи таркибидаги «мон» жузъининг этимологияси ҳам авестойи «нманяҳ»дир.

73. Суруш — «Авесто»да «сравша», «сру» ўзагидан. Маъноси — тингламоқ, тинглаш, итоаткорлик, яъни илоҳий амрларни тингламоқ ва илоҳий фармонлар ва аҳномларга итоат этмоқ. Маздапарастлик динидаги энг буюк илоҳлардан бири бўлиб, итоаткорлик, парҳезкорлик ва ҳалоллик рамзидир. Бу илоҳнинг мақомини илоҳ Меҳр билан баробар билишади ва гоҳида амшосипандлар сафида зикр этишади.

Суруш сўнги кунда одамларга ҳакамлик қилувчи илоҳлар сирасидан. Одамларнинг яхши-ёмон амалларини сарҳисоб қилиш илоҳ Сурушнинг зиммасида. Бу илоҳнинг номи «Авесто»да порсо, парҳезкор, дурустқирдор, пок, эзгу, фируз, яхшилиқни тақдирловчи, қудратли, қўрқмас, даҳшатли уруш қуроллари соҳиби, забардаст, тан-мансара, жаҳоноро, поклик ради, аҳуравий, Аҳура Мазда яратган азизларнинг бири сифатлари билан бирга зикр этилади. Ушбу сифатлар ичида «тан-мансара» иборасини алоҳида қайд этмоқ лозим бўлади. «Авесто»да «тан-мансара» шаклида қўлланилган бу сифатнинг маъноси бутун вужуди, жамулжам борлиги «мансара», яъни итоаткорлик, бўйсинишдангина (илоҳий амрларга) иборат демақдир. Инчунин, бу сифат илоҳ Сурушнинг асл моҳиятига ҳам ҳамоҳангдир.

«Авесто»ни ўқирканмиз бу олиймақом илоҳ ҳақида қуйидагиларга гувоҳ бўламиз: Суруш Аҳура Мазда яратган махлуқлар орасида даставвал унинг шаънини улуглаган, унга ҳамд-санолар ўқиган ва васф этган зотлардан бири экан. Яратгувчи ва амшосипандлар шаънини биринчилардан бўлиб тараннум этган Суруш язишна маросимлари ва Зардуштнинг бешлик қўшиқларини ҳам дастлаб ижро этади.

Абу Райҳон Берунийнинг ёзишича, Суруш илк марта одамларни Парвардигорни ҳамд этмоққа чақирди. Зардуштийларнинг диний адабиётида Суруш илоҳий оят — белги ва аҳуравий сўзларни махлуқларга етказувчи сифатида таърифланади. Форсий ва арабий адабиётларда у Жаброил фаришта билан тенглаштирилади. Бироқ зардуштийликда бу вазифа Найрўсангҳанинг зиммасида. Илоҳ Сурушнинг номи куп ўринларда Меҳр Рашн каби илоҳлар ва илоҳа Аша билан биргаликда келади. «Арт яшт»да илоҳа Ашага дейилади: «Аҳура Мазда сенинг отанг, Сипандормаз — онанг. Эзгу ва порсо Суруш, Рашн ва Меҳр сенинг биродарларинг...» Суруш ҳам илоҳ Меҳр каби тиним ва уйқу нималигини билмайди. У моддий оламдаги жамийки мавжудот уйқуга кетгач, ўзининг қудратли қуроallarини олиб, уларни қўриқлаб туради.

Сурушнинг ҳам аравасини Меҳр каби туёқлари заррин, соясиз, оппоқ дурахшон тўртта тулпор элтиб юради. Манзили ҳам Меҳрники каби Албурз тоғининг энг юксак чўққисида бўлиб, минг устунли, ёруғ юлдузлар кабидир. Суруш «Авесто»да ёлгончи дев билан мубориза қилади. Ҳар тун замин бўйлаб уч карра айланади ва девлар билан жанг қилади. Сурушнинг душмани бўлган Кундадев ҳамиша унга муқобил туради. Бироқ эпчил, бедор, қўрқмас Суруш у билан муҳорабада баҳодирлик курсатиб, талаф айлайди. У Сурушнинг Кундадездан-да даҳшатлироқ душмани бор. У — Аншам. Қаҳрли ва қонхур. Девларнинг комиликда энг сўнги.

Эрта тонгда борлиқни уйқудан уйготувчи ҳар субҳидам ўзининг ширин хониши билан одамларни тирикликка, яшашга ундовчи заҳматкаш хўроз илоҳ Сурушнинг намояндаси ҳисобланади.

«Суруш яшт ҳодухт» «Янги Авесто»нинг ўн биринчи яшти, қадимий «Авесто»нинг йўқолиб кетган йигирманчи «Ҳодухт наск»нинг бир парчаси ҳисобланади. «Тун боши Суруш яшт» (57-ясна) ўлимдан сўнг уч кеча давомида ва бутун йил давомида ҳар тун уйқудан сўнг ўқилади. «Кичик Авесто»даги «Суруш бож» олқиши ва «Суруш дрвана» (3,8-ясна) дуоси ҳам бу буюк илоҳнинг қудрат ва азамати, бемисл фидокорлиги, одампарварлигидан далолат беради. Ойнинг ун еттинчи куни ҳам бу шоъшавкатли илоҳ номи билан юритилади.

74. Рашн — «Авесто»да «рашну». Маъноси — парҳезкорлик ёхуд порлоқлик.

Ҳакамлик илоҳи бўлиб, маздапарастлик динида муҳим ўрин тутди. Рашн охират куни Меҳр ва Суруш илоҳларидан кейин учинчи мақомда туради ва одамларнинг яхши-ёмон амалларига ҳакамлик қилади. У Аҳура Мазда ва Сипандормазнинг углони, илоҳа Ашанинг, Суруш, Меҳр ва маъбуда Диннинг биродари. Илоҳ Рашн Меҳр ва Баҳром илоҳлари билан биргаликда жангчилар сафида бўладилар ва уларга музаффарият бахш этишади.

Бу илоҳнинг номига кўп ўринларда «рост» ёхуд «барчадан рост, тўғри, ҳақ» сифатлари илова қилиб айтилади. Илоҳ Аршот (Аршод, Ашод) билан яқин ҳамкорликда амал қилади. «Авесто»нинг ун иккинчи яшти, ойнинг ун саккизинчи куни илоҳ Рашн номи билан юритилади. «Рашн яшт»дан маълум бўладики, бу илоҳ угриллар ва қароқчилар билан жанг қилади ҳамда ҳаммиша уларни назорат қилиб туради. Рашн наики ер юзидаги етти иқлим, қуруқлик ва дарёда, балки олий руҳоний оламда поёнсиз фазо кенгликлари (гарзман), ой, қуёш ва юлдузлар маконида ҳам ҳозирдир.

«Бундаҳишн»нинг ёзишча, Рашн адолат ҳаками, ростлик, ҳақ ва ҳаққоният мийнуси сифатида моддий (астуманд) оламини ёмонлик, ёлгон ва разолат, аблаҳлик ва жаҳолатдан қутқармоқ учун бу қабохатларнинг асосий сабаблари бўлмиш девларга қарши курашади ва уларни нест-нобуд айлайди. Кўплаб зардуштий адабиётларда Рашн илоҳлар Меҳр, Суруш, Бод, Ашод, Баҳром ва ашаванларнинг фравашийлари (руҳлари) билан биргаликда ўлимнинг тўртинчи куни бомдод чоғи марҳумнинг арвоҳини пешвоз олмоқ учун ҳозир бўладилар. Бошқа адабиётлар илоҳ Рашн охират кунининг тарозисига соҳиблик қилади ва соч толаси қадар хатолик ёхуд бадкирдорлик унинг фаолиятига ётдир, деб ёзади. Настарин (насрин) гули илоҳ Рашннинг рамзидир.

75. *Аршод* — «Авесто»да «Арштот», «Арштий», паҳлавий ва форсийда «Аршод», «Ашод». Зардуштий динидаги фаол илоҳлардан бири. Аршод — ростлик, тўғрилик маъноларини ифода этади ва «жаҳонпарвар», «дунёни кенгайтиргувчи» каби сифатлар билан таърифланади. Бу илоҳанинг хайрли амаллари бобида «Дормустатар» «Занд Авесто», (2-жилд, 301-саҳифа) буюк «Бундаҳишн»дан иқтибос тарзида шундай ҳикоя қилади: «Аршод мийну ва жаҳон аҳлининг раҳнамоси, Замяд замин мийнусидир. Дейилмишки, Рашн мурдалар руҳини ҳисоб-китоб қилади, Аршод ва Замяд уларни тарозига солади». Яна уша

манбанинг гувоҳлик беришича, марҳумлар руҳи яхши ва ёмон амалларининг сарҳисоби учун Чайнвадпул қошига йигилган пайтларида амшосипанд Амурдоднинг дастёри Аршод, Рашн ва Замяд билан биргаликда бу ерда ҳозир бўладилар.

Шундай қилиб, «Бундаҳишн»нинг таъриф беришича, илоҳа Аршоднинг хайрли амаллари бошқа илоҳлар билан ҳамкорликда охират кунда одамларнинг яхши-ёмон амалларининг ҳисобини олиш, адолатли ҳакам вазифасини бажариб, оқни оқ, қорани қора демоқдир. Кўплаб зардуштий адабиётларда илоҳа Аршоднинг фаолиятига шу тарзда таърифот берилган. Илоҳанинг номи аксарият ўринларда ҳакамлик илоҳи Рашн билан бирга қўлланилади: чиндан ҳам унинг ёр ва ҳамкоридир. Зеро, ростлик ва адолат ҳакамлик тушунчаси билан эгиз.

«Авесто»нинг ун саккизинчи яшти (Аршод яшт) бу улуг илоҳанинг шаън-шавкати хусусида. Ойнинг йигирма олтинчи куни илоҳа Аршод номи билан юритилади.

76. *Пурмоҳ* — «Авесто»да «пиринум-авнҳа». Ойнинг тўлиши, ой доирасининг тўлишиши, бадр шаклини олиши. «Занд Авесто»да у шундай таърифланади: «Панчаки диягар» (панжом дудягар?). «Бундаҳишн» ёзади: Пурмоҳ — ойнинг ўнинчи кундан ўн бешинчи кунига қадардир. «Динкарт»да келишича, ҳар ой беш кундан иборат олти қисмдан ташкил топади. «Андармоҳ» — ойнинг ибтидосидан бешинчи кунига қадар; «пазираи андармоҳ» — олтинчи кундан ўнинчи кунгача; «пурмоҳ» — ўн биринчидан то ўн бешинчигача; «пазираи пурмоҳ» — ўн олтинчидан йигирманчигача; «вайшаптаса» — йигирма биринчи кундан йигирма бешинчи кунгача; «пазираи вайшаптаса» — йигирма олтинчи кундан ўттизинчи кунгача.

«Авесто»нинг аксарият ўринларида «пурмоҳ» ойнинг беш кунлик пурмоҳ қисмини ҳимоя қилгувчи илоҳ тарзида намоён бўлади ва кўплаб диний қўшиқларда, дуоларда мадҳ этилади.

77. *Вайшаптаса* — «Динкарт»да келишича, ойнинг йигирма биринчи кундан йигирма бешинчи кунгача бўлган қисмининг номи, шунингдек ушбу кунларни ҳимоя қилгувчи илоҳ.

78. *Майдюзарим* — «Авесто»да «майзюий заримая», маъноси — баҳорнинг ўртаси. Олти қисмдан иборат гаҳанборнинг ибтидоси. Йилнинг қирқ биридан қирқ бешигача бўлган кунлар. Яъни, хуршид рўздан (ўн биринчи) то

меҳр рузнинг дайигача (ун бешинчи). Йил бошидан ушбу гаҳанборга қадар уртада қирқ кун бор. Демишларки, бу гаҳанборда Аҳура Мазда Осмонни яратди.

79. *Майдюшам* — «Авесто»да «майзойи шима». Маъноси — ёзнинг ўртаси. Олти қисмдан иборат йил — гаҳанборнинг иккинчи палласи. Йилнинг юз биринчи кунидан юз бешинчи кунигача бўлган даври. Дастлабки гаҳанбордан майдюшамга қадар уртада олтиш кун бор. Иккинчи гаҳанбор — майдюшам даврида Аҳура Мазда сувни яратди.

80. *Патя Шҳим* — «Авесто»да «Пайтяш ҳаҳя», паҳлавийда «Патя Шҳим». Учинчи гаҳанбор — йилнинг бир юз етмиш олтинчи кунидан то бир юз саксонинчи кунига довури бўлган давр. «Патя шҳим» иборасининг маъноси — «уруғ келтирувчи» ёхуд «галлани йигиб олиш». Ушбу гаҳанбор галла, дон-дун хирмони кўтарилган паллада қайд этилган.

81. *Айасрим* — «Авесто»да «айасарима». Туртинчи гаҳанбор — йилнинг икки юз олтинчи кунидан икки юз ўнинчи кунигача бўлган даври. Туртинчи гаҳанборда Аҳура Мазда гиёҳларни яратди. «Айасрим»нинг маъноси «уйга қайтмоқ». Жумладан, чўпчуликларнинг ёзги яйловлардан уйга қайтишлари муносабати билан айасрим байрами ўтказилган.

82. *Майдярим* — «Авесто»да «майзайряҳ». Маъноси — йил ўртаси. Бешинчи гаҳанбор — йилнинг икки юз саксон бешинчи кундан, икки юз тўқсонинчи кунига довури бўлган даври.

Зимистон фаслида ўтказилган бу маросимнинг «йил ўртаси» дейилишига сабаб, қадимий Шарқ тақвимида биноан йилнинг дастлабки етти ойи «буюк саратон» ва қолган беш ойи «буюк зимистон» деб аталган. Майдярим байрами ана шу икки буюк фаслнинг ўртасида нишонланган. Туртинчи гаҳанбор билан бешинчи гаҳанбор ораллигида саксон кун бор. Бешинчи гаҳанборда Аҳура Мазда жонварларни яратди.

83. *Ҳамаспатмадам* — «Авесто»да «ҳамаспасмасидаяҳ». Маъноси — бутун сипоҳ ҳаракати. Олтинчи гаҳанбор — йилнинг уч юз олтиш кунидан то уч юз олтиш бешинчи кунига довури бўлган даври. Ушбу гаҳанборни одамларнинг яратилиши, инсонларнинг бино этилиши деб номлаганлар. Ҳамаспатмадамнинг асл асотирий маъноси утган зотлар фравашийларининг (руҳлари) мийну оламидан астуманд (моддий) дунёга тушиб келишларига ишора

қилади. Иборанинг маъноси ҳам шу ҳолни ифода этади. Кейинги асрларда «Сиевуш мотами» маросими ҳам бу гаҳанборга қўшиб қайд этилган. Бешинчи гаҳанбор билан ҳамаспатмадамга қадар ўртада етмиш беш кун бор. Навруз байрами ҳам бу гаҳанборнинг сўнгига тўғри келади.

84. *Тиштар* — «Авесто»да «Тайштрях», паҳлавийда «Тиштар», форсийда «Яштар» ёхуд «Тийр». Юлдуз — илоҳнинг номи.

Тиштар — қадимги асотирилар, хусусан, маздапарастлар динида ёмғир илоҳи ва, умуман, энг асосий илоҳлардан бири. Унинг шаънида куйланган қўшиқлар, бу улугвор илоҳнинг қургоқчилик девига қарши мардонвор курашлари саккизинчи яшт — «Тийр яшт»да ҳикоя қилинади.

Тиштар номи «Авесто»да икки сифат — раюманд ва фарриҳманд (изоҳга қаранг) билан бирга қўлланилади. «Сатавис», «Парвин», «Ҳафтурна» ва «Вананд» — бу тўрт илоҳ — юлдузлар «Тийр яшт» ва «Авесто»нинг бошқа булимларида Тиштар юлдузи билан биргаликда таърифланади. Умуман, «Авесто»да ана шу беш юлдуз номи тилга олинган, холос.

«Тийр яшт»да таърифланишича, Тиштар оқ тусли, дурахшон ва олис-олислардан кўзга ташланиб тургувчи юлдузидир. Унинг таркиби сувдан, гоят қудратли ва нажоди Апам Напатдир. Тиштар барча юлдузлар ради ҳисобланади. Олқиш ва шарафлаш бобида Аҳура Мазда билан рақобатлашади. Агар у бўлмаганда эди, қургоқчилик (улим) деви бутун оламини расво қилган бўларди. Тиштар юлдузи шаънига олқиш ва таърифлар, дуою ҳасанотлар ўқиб турилса, душманлар устидан галаба қўлга киритилиб, алалхусус, турли иллат ва касалликлар ер юзидан кўтарилар эмиш. Унинг тўрт атрофга нур таратиб, чарақлаб чиқиши сарчашмаларнинг қайта қайнаб чиқишига сабаб бўлади. Тиштар эрлар, отлар ва сигирлар жасади устида намоён бўлади. Ибтидода қургоқчилик деви Апуша томонидан мағлуб бўлган Тиштар энг сўнгги муҳорабада унинг устидан зафар қозонади ва бонг уради: «Эй, ерликлар, тирлик сизларга муборак бўлсин!» Шундан сўнг, қут-баракатли дарё-дарё ҳаётбахш сув инсонларга томон равона бўлади.

Ойнинг ун учинчи кун, йилнинг туртинчи ойи Тиштар юлдузи номи билан аталади.

85. *Ой* — «Авесто»да «мовнагҳа». Дастлабки маъноси — узимиз билган ой, яъни машҳур осмоний кура. Иккинчи маъноси, ой

нинг замин курраси атрофида уч кун чарх уриши. Учинчи маъноси — илоҳ. «Ой яшт» («Моҳ яшт») ёки «Ойнома» («Моҳ ниёйиш») каби «Авесто»нинг маълум жузъларида илоҳ Ой мадҳ этилади, «Ругс» исми гиёҳ Ойнинг рамзидир.

«Янги Авесто» ва «Бундаҳишн»да илоҳ Ой «Сигир уругини асрагувчи» (ёки умуман чорполарни ҳифз-ҳимоят этгувчи) дея таърифланган. «Бундаҳишн»нинг маълумот беришича, Аҳура Мазда яратган илк жонвар Варзовдир. Аҳриман ранж, хасталик ва очлик деви Озни Варзовга қарши қўйди. Варзов бу аҳриманий кучдан шу қадар қаттиқ озор чекдики, оқибат нобуд бўлди. Унинг ҳар бир аъзосидан эллик беш хил унсур ва ўн икки хил дармон — гиёҳ яралди. Айни пок ва қудратли Варзов уругидан яралган нарсалар Ойга томон йуналдилар ва унинг нурларидан баҳра топдилар. Улардан эркак ва ургочи жонвар дунёга келди. Бу жуфтдан икки юз саксон икки хил жонвар пайдо бўлди.

Варзов жон таслим қилаётган паллада унинг руҳи (Гушварван) танадан жудо бўлиб, чиқиб вужуд қаршисида турган ҳолатда шундай фарёд чекдики, гўё мингта эр биргаликда фарёд солаётгандек эди. Руҳ (Гушварван) замин устида жонварлар ёвуз кучлар дастидан чекаётган озорнинг беҳадлигидан Аҳура Маздага шикоят қилади:

— Жаҳон халқларини кимнинг ихтиёрига топширдинг? Қабиҳ амаллар ва ёвузликлар заминни вайрон қилдилар, ерда қурғоқчилик бошланди, гиёҳлар сувсиз қолди. Қани у мардким, сен уни пайдо қилишинг ҳақида бизга хабар берган эдинг. Қани у халоскорлик ва росткорлик динини келтирувчи мард? Аҳура Мазда деди:

— Эй, Гушварван! Сеннинг ранжинг Аҳриман дастидандир. Агар мен яралиши ҳақида хабар берган эр ҳозирнинг ўзида мавжуд бўлганда эди, Аҳриман бундай густоҳлик қила олмаган бўларди.

Шунда Гушварван юлдузлар сари шитоб этди. Ойга юзлангач яна нола чекди. Ниҳоят қуёш куррасига юз бурди. У ерда Аҳура Мазда Зардуштнинг фравашийсини (руҳини) Гушварванга кўрсатиб, деди:

— Мен яратмоқчи бўлган мард — ана шу. У ер юзига халоскорлик ва ҳақиқат динини олиб келади.

Шундан кейин Гушварван шод бўлди ва одамларни парвариш қилишдан иборат бўлган ўз вазифасини қабул қилди.

«Бундаҳишн» ҳикоя қилган ушбу парча илк гоҳларда ҳам учрайди.

Абу Райҳон Берунийнинг хабар беришича, қадимги форслар эътиқодига кўра ой доирасини нурдан яралган, заррин шохли ва кумуш туёқли сигир судраб юрармиш. Бу доира даймоҳнинг ўн олтинчи кечаси атиги бир соатга намоён бўлармиш. Кимда-ким уни кўриб қолса, кўнглида неки орзу-аъмоли бўлса рўёбга чиқар экан.

86. *Ҳурмазд* — Аҳура Мазда — Урмазд. «*Ҳурмаздруз*» — узбекча *Ҳурмазд* куни. Яратгувчи номи билан аталган ойнинг биринчи куни.

87. *Аша* — паҳлавийда «Арт» ёки «Ард». Тавонгарлик ва мукофот илоҳаси. «Вангуҳий» (эзгулик) сифати билан бирга қўлланилади. Паҳлавийда бу сифат илоҳанинг номига қўшилган ҳолда ифода этилади: Аршашунг, Ашийшунг, Ашшунг, Аҳршунг, Аҳлишванг.

Гоҳларда Аша илоҳлар Озар ва Суруш билан бақамти тилга олинади. «Янги Авесто»да келишича, бу илоҳанинг моддий дунёдаги фаолияти ашаванларга, парҳезкор кишиларга бойлик, хуш-хурсандчилик бахш этиш; руҳлар оламида (мийну), хусусан, охиратда яхши амалларни мукофотлаш, ёмонликларнинг ҳам жазосини беришдир.

«Аша» сўзининг тафсирида келишича, у «яхшилик ва ашавандликдан олингувчи товон». Аша илоҳ Сурушнинг ҳамнишини ва ҳамкоридир. Ойнинг йигирма бешинчи куни унинг ихтиёрида бўлиб, баҳор чечаклари илоҳа Ашанинг рамзлари ҳисобланади. Яна бир илоҳа Порандий (Поранд) Ашанинг ёрларидан ва аксарият ўринларда бу икки илоҳа ёнма-ён келади. «Янги Авесто»нинг қаҳрамонларидан бири, товон тўловчи ёки жазоловчи илоҳа Одани ҳам кўпчилик тадқиқотчилар илоҳа Аша билан бир, деб таъкидлаганлар. Илоҳа Ашани Аҳура Мазданинг қизи, амшосипандларнинг синглиси, деб таърифлайдилар. Шунингдек, Аҳура Мазда унинг отаси; Сипандормаз — онаси; Суруш, Рашн, Меҳр — биродарлари; илоҳа Дин эса синглиси дейишади. Еттинчи «Арт яшт» бу буюк илоҳа шаънида куйланган.

88. *Чиста* — паҳлавийда «фарзанг». Маъноси — билим, дониш, огоҳлик, фарзоналик. Илму дониш илоҳаси. Сифатлари — энг тўғри, Мазда яратган ёхуд Маздазода, Ашаван. Ушбу илоҳа кўп ҳолларда илоҳа Дин билан биргаликда фаолият кўрсатади. Шу боисдан ўн олтинчи яшт — «Дин яшт»да илоҳа Чистага ҳам

кенг таърифот берилади, унинг шаънига олқиш ва мадҳиялар ўқилади. Ўзга яшлардан фарқли ўлароқ, чунончи, бошқа яшларда одатда шаҳриёрлар, паҳлавонлар, номдорлар, илоҳ ва илоҳалар мадҳ этилса, «Дин яшт»да ёлғиз Зардушт, унинг ёри ва рафиқаси Ҳвуйи, дин пешвоси Отурбон, ўлка шаҳриёри ва илоҳа Чиста тараннум этилади.

Дарвоқе, ушбу авестойи матннинг «Дин яшт» номланиши, илм-фан, билим ва до-нишмандлик илоҳаси Чистанинг мадҳ этилиши шуни курсатадики, зардуштий динининг андишамандлари илм-фан ва диннинг уйғунлиги, бир бутунлигини таъкид этадилар. «Авесто» булимларида Чиста ибораси билан бир сафда Чистий сўзига ҳам дуч келамиз. Авестошунос Иброҳим Пурдовуднинг эътироф этишича, улар айна бир сиймодирлар. Бироқ «Суруш яшт ҳодухт»нинг 16-бандида «эзгу Чистий» ва «ҳақгўй Чиста» алоҳида, шунингдек, ёнма-ён қўлланилган. Бу ҳол И. Пурдовуд фикрларини шубҳа остида қолдиради.

Зардуштнинг кенжа қизи — Пуручиста сўзининг таркибида ҳам «чиста» иборасига дуч келамиз.

«Меҳр яшт»нинг арава ҳайдаб бораётган илоҳ Меҳр тавсифланган ўрнида уқиймиз: «Ғоятда ҳақгўй Чиста Меҳр аравасининг чап қанотида елиб бормоқда». («Меҳр яшт», 126-банд).

Бу бандда илоҳа Чиста «завр ниёз айла-гувчи», «оқ либосли» сифатлари билан тавсифланади. Шу маънода, зардуштий динининг пешволари — отурбон — мубадларнинг оппоқ либос кийиш анъаналари бугунги кунгача сақланиб қолмоқда.

Ойнинг йигирма тўртинчи куни — «дин кун» («дин рўз») «Чиста куни»ни англатади.

89. *Ириси* — маздапарастлик дини илоҳаларидан. Бироқ бу илоҳанинг фаолияти хусусида ҳеч нарса қатъий маълум эмас. Шунга қарамай, унинг номи илоҳалар Аша, Чиста ва бошқалар сафида тилга олиншига кўра, илоҳ Ириси уларнинг ҳамкорларидан эканига шубҳа йўқ.

90. *Расастат* — маздапарастлик дини илоҳларидан бири. Бу лафзнинг маъносини «адолатлилик», «жувонмардлик» маъноларида таъвил қилганлар. Бу илоҳанинг номига «эзгу» сифати қўшилиб, бошқа бир илоҳа Ириси билан биргаликда қўлланилади. «Авесто»да бу илоҳанинг ҳам фаолияти хусусида гапирилмайди, бироқ унинг дўстлари илоҳалар Аша ва Чиста эканидан билиш мумкинки,

илоҳа Расастат ҳам аҳуравий эътиқод тарафдорларидан биридир.

91. *Дамуйиш Упамана* — паҳлавийда «даҳм апарпа манишн язата». Илоҳ Меҳрнинг ёр ва ҳамкорларидан бўлган илоҳ. У одатда «кучли», «қўрқмас» сифатлари билан таърифланади. Бу сўз солиҳ амалли ва порсонинг нафрати маъносини ифода этади, шунингдек, кўпинча «даҳм офритий» («даҳман офорин») — «солиҳ амалли ва порсонинг олқиши» ибораси билан ёнма-ён қўлланилади. «Дормустатар» китобида «Даймуши Упамана» (қисқаси Упамана) солиҳ ва порсолар нафрати деб таърифланади.

«Меҳр яшт»да (126-банд) бу илоҳ «маздапарастлик дини Упамани» тарзида эсланади. Уша яштнинг бошқа бир бандида ўқиймиз: «Қўрқмас Упамана ўткир тишли, кескир чангалли гарозийга минган ҳолда Меҳр араваси ортида елиб боряпти».

92. *Анийрон* — анагрон — «Авесто»да «Анагра равчав» ё «Анагра равча». Маъноси — ибтидосиз фароғат ёхуд азалий ёруглик. Унинг бошқа номи «Гарзман» («Гарвдимана»), энг яхши биҳишт, Аҳура Мазданинг ёруг жаҳони. Қадимги Шарқ диний адабиётларида Анийрон ё Анагрон ойнинг уттизинчи кунини асрагувчи илоҳ сифатида таърифланади. «Бундаҳишн»да бу илоҳ Анагр ё Анагрон тарзида ифодаланиб, осмонни тутиб тургувчи етти устун ҳақида ҳикоя қилинаркан, шундай дейилади: «Ёруг Анагр деб таърифланувчи Гарвдмон қуёшни тутиб тургувчи поя — устундир». Яна «Бундаҳишн»да ўқиймиз: «Мийну оламидаги Анагрон ёруг Анагрдир. Уни мийнулар (руҳлар) гавҳар ва ёқутдан бино этганлар».

93. *Ҳовангоҳ* — маздапарастлар эътиқодида кўра, бир кеча-кундуз беш қисмга бўлинади. Бомдод — эрта субҳидамдан то кун ярмигача бўлган маҳал «Ҳовангоҳ» деб юритилади. Аммо Ҳовангоҳнинг бошқа маъноси ҳам бор. Бомдоддан кун ярмига довуруқ қиладиган алқов, намознинг номи ҳам ҳовангоҳдир. «Кичик Авесто»да бу алқов ун бандда ифода этилган.

94. *Завр* — «Авесто»да «завсра», паҳлавий ва форсийда — «завҳар», «завр». Сут, ҳавм каби ичимлик ёхуд суюқликлар билан ўтказиладиган назр-ниёз, зиёфатлар маросими. Саналган таомлар ушбу маросимда қаттиқ таомлар билан бир қаторга қўйилган, яъни асосан суюқ таомлар билан ўтказиладиган завр тадбирида суюқ бўлмаган таомлар ҳам

иштирок этган. Зардуштийларнинг ёзма манбаларида ушбу истилоҳни шу каби иборадан фарқлаш учун қуйидаги ҳолатда ёзганлар: «Завр суви», «завҳар суви», «завр маросими суви» эса Ардвисюра бону маросимига хосдир.

«Завр»нинг бошқа бир навъи ҳам мавжуд. Уни «зуҳар олови», «завр олови» дейдилар. Завр маздапарастлар дини илоҳаси бўлиб, ундан мадад ва имдод истаганлар.

95. Барсам — «Авесто»да «барисман». «Бариз» сўздан олинган бўлиб, унмоқ, ўсмоқ, яшнаш маъноларини ифода этади. Барсам — дарахтнинг янги кесилган новдалари. Барсам ҳақида Фирдавсий «Шоҳнома»сида ҳам маълумотлар учрайди.

«Авесто»нинг бирор бир ўрнида бу новдалар қайси дарахтдан олинishi айтилмаган. Бироқ, маздапарастларнинг энг сўнгги адабиётларида барсам — анор дарахти новдаси деб таърифланган. Бу новдалар «барсамчин» деб номлангувчи пичоқ воситасида кесиб олинган. Барсамдан ювиниш чоги фойдаланилган. Маросим утказиладиган пайтда новдалар махсус барсамдонга қўйилади. Унинг бошқа бир номи «моҳрўй», яъни «ойюз». «Авесто»да барсам шохларининг узунлиги ва йўғонлиги ҳақида ҳам сўз юритилади. Новдаларнинг узунлиги мол қозигининг узунлиги баробарида бўлиб, йўғонлиги арпа донаси ҳажмида бўлмоғи керак. («Вандидод», 19-фарғард, 19-банд). Барсам новдаларининг саноғи ҳам аниқ бўлган: «Барсамни илк марта қўлга олган зот Сурушдир. Улар уч, етти, тўққизтадан бўлиб, токи тиззага етгулик қадар эди...» («Суруш яшт», 57-ясна, 6-банд).

Барсамлар миқдори турли маросимда турличадир. «Вандидод» ва «Виспарид» маросимларида 35 та, «Ясна» маросимида 23 та ва ҳоказо.

Барсамни ёйиб қўйиш ва қўлга олиш анъанаси олис тарихга эга. Масалан, «Ром яштда»да заррин ёстиқ ёнига қўйилган барсам Илоҳ Ваю (Андарвай)га назр қилинади. Барсам ва Заврга бағишланган ясна, 2-ҳот қадимги қўлёмаларда «Барсам яшт» деб номланган.

Маросим чоғи барсам новдалари хурмо бергидан ясалган банд билан боғланган. Чунончи, балоғат ёшига етган ҳар бир маздапараст белига белбоғ — гўшти — гўстий — боғлагани каби барсам шохларини боғлаган бандни ҳам «барсам белбоғи» дейишган.

Барсамни ёйиб қўйиш учун ёхуд уни қўлда

тутган ҳолда дуо ва ҳамд-санолар ўқишдан мақсад заминида анвойи гиёҳлар, ўсимликларни вужудга келтирган Яратгувчини эъозлаш ва ардоқлаш демакдир. Барсам шохининг узунлиги мол қозиги ҳажмида, йўғонлиги эса арпа донаси ҳажмида бўлишининг ўзиёқ маздапарастларнинг деҳқончилик ва ўсимлик оламига таважжуҳларининг аломатидир. Маросим давомида барсам шохлари завр сувига солинган. Новдалар тозаланиб, қайта кучга кирганлар.

Ушбу ҳол ҳам ёғингарчилик, деҳқон далагарини сугоришга бўлган рағбатнинг ифодаси саналган.

Бутун «Авесто» давомида тез-тез учраб тургувчи, «барсам ёйиш» ёхуд «ёйилган барсам» иборалари нимани англатади. Маросим чоғи қурбонлик қилинган жонварнинг гўшти ёйилган барсам новдалари устига қўйилган.

«Вандидод»да ўқиймиз (19-фарғард, 18—19-бандлар). Зардуштнинг яратгувчини нечук олқишлайин деган саволига Аҳура Мазда жавоб беради: «Гузал дарахт (новдалари барсам учун олингувчи дарахт) қошига боргил-да ушбу сўзларни дегил: «Сенга олқишлар бўлсин, эй, Мазда яратган ашаван дарахт!..» Шундан сўнг ўқиймиз: «Бир ашаван узунлиги мол қозик ҳажмида ва йўғонлиги арпа донасидек қилиб ўша дарахт шохларидан кесиб олсин-да, уни чап қўлида тутган ҳолда Аҳура Мазда ва амшосипандлар мадҳ қилинаётган маҳал.. ундан нигоҳини узмасин».

Қадим ривоятлар китобида ҳикоя қилинишича олқишлар маросимини бошқариб турувчи руҳоний-мубад бутун маросим жараёнида қўлида ушлаб турган барсам шохларидан кўз узмаслиги керак.

Сосонийлар даври тарих китобларида ёзилишича, уша айёмда таом ейишдан аввал барсам шохларини олганлар. Фирдавсийнинг «Шоҳнома»сида ҳам бу ҳодиса бир қанча ўринларда қайд этилган.

Чунончи, Хисрав Парвиз таом ейишдан бутун қўлга барсам шохларини олади. Шунингдек, Яздигирд III Марвад тегирмонга яширингач, хўрак ейишдан аввал қўлга барсам оларди.

96. Суруш дрвана — ясналарнинг олти хотини (3—8-ҳотлар) шундай деб номлаганлар. Дрвана — «Авесто»да «дрвана» ёки «дрванангаҳ». Хамиртурушсиз, бир парча оқ нон. Дрвана — оқ нон маздапарастлар маросими чоғида илоҳ Сурушга ниёз келтирилади. Сувлик, суюқ таомлардан ташқари илоҳларга тор

тиқ қилинадиган барча таомлар — гүшт, мева, нон ва бошқалар авестойи лугатда «мазда» дейилади.

Яснанинг 3—8-ҳотлари «Суруш дрвана» деб номланади. Ясна, 11-ҳот, 3-бандда эса «дрвана» мутлақо қурбонлик ёхуд назр-ниёз маъносида истифода этилган. Авестошунос Баҳор ёзади: «Дрвана супра ва нон бўлиб зардуштийларнинг диний маросимларидаги воситалардан бири саналган. Хоҳ кичик, хоҳ катта бўлсин бугдой ундан тайёрланган бу нон — дрвана жаҳон устуворлигининг рамзидир. Дурваннинг ҳалқага монанд шакли ер шарини ҳалқадек ўраб олган Албурз тоғининг рамзи; нон ўртасига қўйилгучи «тушвод» исми мой Доитя дарёсининг рамзидир. Маълумки Доитя дарёси замин қаъридан ибтидо топади. Ноннинг юзи, кенглиги, сатҳи қуёш рамзи; мутлақо ҳалоллик ва поклик билан яратилганлиги эса ойга ишора; супра устига қўйилгучи уч дон хушбўй чўп — эзгу сўз, эзгу ният, эзгу амал. Сув, яшиллик ва мева дарё, яйлов ва ўрмонларнинг рамзи саналган».

97. *Миязда* — паҳлавийда «мизд». Нон, гүшт, мева каби зардуштийлар маросимида ишлатиладиган қаттиқ таомлар. Миязда «завр» — суюқ таомлар ёнига қўйилади. Авестошунос Баҳор ёзади: «Ўзига хос диний маросимда сарф қилинадиган гизо, таом». Дрвана ҳам миязданинг бир жузъи ҳисобланади.

98. *Ҳавм* — «Авесто»да «ҳавма», санскрит тилида «савма». Муқаддас гиёҳнинг номи. Ҳавм шарбати, ҳавмдан олинган суюқлик маросим чоғи татилади Зардуштий динининг ибтидоий палласидан сўнгги даврларгача бу гиёҳ ва унинг шарбати маздапарастларнинг турли маросимларида асосий ўринга эга бўлган. Ҳавм суви ёхуд шарбатини ўлимни енгувчи ёхуд ўлимни қайтарувчи деб талқин қилганлар ва бу ақидага қаттиқ эътиқод билан ишонганлар. Ҳавм гиёҳлар подшоҳи, сарвари ҳисобланган. Абодият (ануш) у туфайли барқарордир. «Бундаҳишн»да келишича, ҳавм гиёҳлар ичида энг мумтози, олий ва беқийёсидир.

Тадқиқотчиларнинг эътирофига кўра, бугун Шарқда «ифдра», Оврүпода «ефедра» номи билан ном қозонган «ҳаума» ёхуд «ҳавм» гиёҳи Эрон ва Афғонистон тоғларида ўсади; унинг ҳажми кичикроқ бутага тенг келади. Ҳавм ҳамма даврларда шифобахш гиёҳ саналган ва манбаларнинг шаҳодат беришича, унинг дуди ҳам саломатлик гарови бўлган. Бе-

морлар унинг таъсирини кучлироқ ҳис қилиш учун димоғлари билан ичга тортганлар. Шарқ халқлари орасида кенг тарқалган «риш буз» ёхуд «буз риш» гиёҳини ҳам ҳавм деганлар.

Гоҳларда икки марта (32-ясна, 14-банд; 48-ясна, 10-банд) ҳавмга ишора қилинса-да, номи қайд этилмайди. Аммо ажабланирлиси шундаки, уни тановул қилган кимса қаттиқ маст бўлади ва қабиҳ ишларга қўл уради. Бу ҳолатни маздапарастлар қаттиқ қоралайдилар.

«Янги Авесто»да, хусусан, 9—11-ҳотларда, ҳавм қайта-қайта тилга олинади ва унинг шаънига энг тотли ҳамд-санолар айтилади. Ҳавм гиёҳини қўлга киритиш эса амалларнинг энг баланди саналади.

Язишна маросими (маздапарастларнинг энг обрўли алқов йигини) чоғида ушбу маросимни бошқариб турувчи завтдан кейинги ўринда ҳованан — ҳавм шарбатини ҳозирловчи туради.

Ҳавм — муқаддас гиёҳни ва унинг билан боғлиқ маросимни асрагучи илоҳнинг номи. «Авесто»нинг йигирманчи яшти ана шу илоҳнинг шон-шавкатини тараннум этади.

«Шоҳнома»да тоғларда сўққабош яшовчи гоят парҳезкор Ҳавм номли қаҳрамон бор. У Афросиёб ва Гарсиюзни банди қилиб Кайхисравга топширади ва бадкирдорликлари учун қатл қилишини сўрайди.

Шубҳасиз, «Шоҳнома»нинг Ҳавми ҳавм гиёҳининг бир таркибидир. Зеро, ҳавм гиёҳи тоғларда ўсади, илоҳ Ҳавм эса поклар ва ростларнинг ҳомийси. «Шоҳнома» муаллифи рамзан ҳавм гиёҳини жонлантирган ва уни инсон сувратига киритган.

99. *Праҳавм* — «Авесто»да «праҳавамаҳ». Маъноси — бошқа ҳавм. Ҳавм ва ҳазанаипата гиёҳи шарбати, сув ва сут аралашмаси. Бу ичимлик ҳам алқов маросимларида қўлланилади. «Авесто»нинг кўп ўринларида бу икки гиёҳ ёнма-ён келади.

100. *Йингҳи ҳотам...* — маздапарастларнинг мавқе жиҳатидан учинчи мақомда турадиган ибодат дуоларидан бири. Ушбу дуо «Яса аҳу вайрю...» ва «Ашим вуҳав...» ибодат дуоларидан кейинги ўринда туради. «Йингҳи ҳотам...» дуосининг бошқа бир номи «Яснү гиритий...» Дуо тилимизга қуйидаги зайлда таржима қилинди: «Мазда Аҳура Ҳақиқат — Ашаҳ нурлари остида энг мақбул амалларни бажаргучи зотларни билади. Мен ҳам шундай зотларниким, улар бор эдилар ва бундан кейин ҳам бўладилар, номма-ном олқишлайман ва ҳамд-сано билан уларга яқин келаман...»

101. *Вайвангхон — Жам Вайвангхон* — «Авесто»да «Йима» «Вайвахванат» ўгли. Паҳлавий тилида «Йамак» ёхуд «Жамак» «Вайвангхон» ўгли. Санскрит тилида «Йамаҳ» «Вайсуват» ўгли. Гоят қадимий Шарқ асотирларидаги ёрқин сиймолардан бири.

«Авесто»нинг нақл қилишича, Жамнинг отаси Вайвангхон замин инсонлари орасида биринчи бўлиб ҳавм гиёҳини сирқиратиб, ундан сувини олади. Бунинг эвазига фарзанди Жам дунёга келади. Жамнинг «Авесто»да бир қанча сифатлари бор. Улардан бири «хшанта», форс тилида «шайд». Маъноси — шоҳона ёхуд дурахшон. Бошқа бир сифати «ҳваридариса». Маъноси — қуёш юзли. Бошқаси — «сраря». Маъноси — гўзал, иссиқ чеҳрали. Бошқа бир сифати — «ҳвасва». Паҳлавийда — «ҳвараман». Маъноси — яхши сурувлар соҳиби. «Вандидод»нинг иккинчи фаргарди («Жам достони») энг қадимий муътабар манбалардан бўлиб, ярим илоҳ, ярим одам бўлган бу шахсият ҳақида ҳикоя қилади.

Фирдавсийнинг «Шоҳнома»сида Жам (Жамшид) бирмунча ўзгарган ҳолда тасвирланган бўлса-да, унинг асотирий белгилари сақланиб қолган. «Шоҳнома»да Жамшид қудратли шахриёр, шуқуҳли подшоҳдир ва узоқ замонлар олам унинг ихтиёрида. У одамларга яхшилиқ қилади.

102. *Отбийн* — Обтийн — «Авесто»да «освая», санскритда «оптя». Фаридуннинг отаси. Инсонлар орасида ҳавм гиёҳидан иккинчи бўлиб ичимлик олган киши.

103. *Фаридун* — «Авесто»да «Сраитуна», «Осваянинг ўгли». Паҳлавийда «Фридун». Энг қадимий асотирий қаҳрамонлардан бири. Фаридун «Авесто»дан ташқари «Шоҳнома» ва яна бир қатор Исломдан кейинги арабий, форсий ва туркий адабиётларда кенг қўламда иштирок этади. Яснада (9-ҳот, 6-8-бандлар) Фаридуннинг отаси Отбийн астуманд (моддий) оламда инсонлар ичидан иккинчи бўлиб ҳавм гиёҳидан ичимлик олади. Бунинг мукофоти ўлароқ Фаридун исми фарзанди ёруғ дунёга келади. Фаридун уч оғиз, уч калла, олти кўзли Ажи даҳони мағлуб этади ва унга банд солади. У Ажи даҳонинг икки хотинини (Жамшиднинг қизлари ёхуд сингиллари) ҳам тортиб олади. Жамшидга мансуб бўлган шоҳлик нишонаси — Вориған қуши танасидан ажралиб, Фаридунга утади ва унинг нурлари туфайли энг саодатли инсонлардан бирига айланади.

«Вандидод»да Варина номли юрт Фаридуннинг ватани дейилади. Шунингдек, «Авесто»нинг бошқа ўринларида ҳам Варина Фаридун ҳаётидаги муҳим воқеалар рўй берган макон тарзида тилга олинади.

«Вандидод»да (20-фаргард) ер юзидаги энг биринчи дармонбахш ҳоким Срийта ҳақида сўз боради. Куплаб тадқиқотчиларнинг яқдиллик билан билдирган фикрига кўра бу дармонбахш ҳоким Фарийдундир.

104. *Сом — Гаршасп* — «Авесто»да «Гаршаспа». Маъноси — логар от соҳиби. Қадимий Шарқ асотирларининг порлоқ чеҳраларидан бири. Яснада (9-ҳот, 10-банд) ҳикоя қилинишича, Гаршаспнинг отаси Срийта — Сом хонадонидан — ер юзида яшовчи инсонлардан учинчи бўлиб ҳавм сувини олди ва бунинг эвазига икки ўғил билан тақдирланди: Гаршасп ва унинг укаси — Урувахшай. Яснанинг ушбу ҳотида «Авесто»нинг бошқа куплаб ўринларида келгани каби Гаршасп забардаст, тик соч, гурзибардор каби сифатлар билан тавсифланган. «Замяд яшт»да келишича, (38-банд) Жамшидга хос бўлган уч хислатнинг бири — жанговарлик ва далерлик Жамшидни тарк этгач Гаршаспга қовушади. Эҳтимол, Исломдан кейин пайдо бўлган адабиётлардаги гуё Гаршаспнинг насли Жамшидга бориб тақалади қабилдаги қарашларининг сабаби шундандир.

Авестошунос Иброҳим Пурдовунинг ёзишича, «Авесто»нинг эътиборли қаҳрамони Гаршасп «Шоҳнома»даги Рустам ва юнон асотирларининг ёвқур шавкатли қаҳрамони Ҳераклга монанддир. Дарҳақиқат, бу қиёсга шак-шубҳа йўқ. «Авесто» ва бошқа адабиётларда тасвирланган Гаршасп сиймоси ва шахсиятининг таъсирбахш ва ёрқин нуқталаридан бири шундаки, Гаршаспнинг қаҳрамонона курашлари ва муҳорабалари оламни ёвузлик чангалига ташламоқчи бўлган аҳриманий мавжудотлар — девлар ва аждаҳоларга қарши олиб борган курашларида намоён бўлади. «Шоҳнома» қаҳрамони Рустам сиймоси Гаршасп қошида бирмунча хира тортади. Зеро, Рустамнинг курашлари заминий характерга эгадир.

«Шоҳнома», «Гаршаспнома» ва Исломдан кейинги бошқа адабиётларда Гаршасп, унинг отаси — Сом, бобоси — Наримон ҳақида сўз боради. Бу Гаршасп насли хусусида бирмунча тасаввур ҳосил қилишга асос яратади ва унинг сифатлари ҳақида тасаввур ҳосил қилишимизга кўмаклашади. Гаршасп Наримон («Наримон»

322

бу ўринда нар (эркак) феъл, қўрқмас, мард, далер маъноларини ифода этади). Абу Райҳон Беруний ушбу уч номнинг ҳақиқатда бир насл, уруғ, авлод эканига ишора қилган.

Гаршасп сиймосининг улугворлиги шунда ҳам кўринадики, «Авесто»нинг бугунги кунда йўқолиб кетган энг қадимий нусхаларининг муайян бўлими бу улуг зотга бағишланган экан. («Суткарнак», 15-фаргард.) Йўқолган ушбу накснинг жуда кичик жузъи бугунги паҳлавий тилидаги «Динкарт»да сақланган. Шунга қарамай «Авесто»нинг кўп ўринларида (гоҳлардан ташқари) бу тик соч гурзибардор қаҳрамон жангномаларидан айрим лавҳаларни ёхуд унинг курашларидан баъзи бир нуқталарни учратишимиз мумкин.

Гаршасп абадиятга дахлдор зотлардан бўлиб, Сушэнт ёрларидандир.

Сушэнт — сушэнс. «Авесто»да «сушэнт». Маъноси — фойдали ёхуд фойда бергувчи. Купинча «қутқарувчи», «халос қилгувчи» маъноларда ҳам қўлланилади. Гоҳларда бир неча ўринда у Зардуштнинг сифати бўлиб келган. Сушэнт «Авесто»нинг бошқа бир ўринларида зардуштийларнинг уч ваъдаси ёки уч буюк ҳодисанинг бири, айнан эса, учинчи ваъда айёми — «Астут арита»дир.

«Астут арита» — маздапарастларнинг учинчи ёки энг сўнгги сушэнги (ваъда)нинг номи. Ақидага кўра, зардуштдан кейинги учинчи минг йиллик сўнггида, унинг Каёнсия (Ҳомун) дарёчасида сақланиб қолган уруғи (ёхуд фарри) таъсирида Аридат Физрий исмли онадан таваллуд топади ва дунё ҳамда маздапарастлик дини янгиланишини ниҳоясига етказилади. «Замяд яшт»да (93-94-бандлар) Астут Аританинг хайрли ишлари ҳақида ҳикоя қилинади. «Авесто»нинг қай бир ўрнида «сушэнт» сўзи тилга олинса, тўғридан-тўғри Астут Арита англашилади. Демак, Астут Аританинг ўрнига унинг сифати яна бир — фируз сифати билан биргаликда қўлланилади. Астут Аританинг пайдо бўлганлигини кўрсатувчи нишона бу — қуёшнинг осмон уртасида тўхтаб қолишидир. Астут Арита яралиши баробарида абадиятга дахлдор барча зотлар (Кайхусрав, Гудруз, Тус, Пишутан, Гаршасп ва бошқалар) унга қўшиладилар-да қиёматни бунёд этадилар. Астуманд (моддий) олам поёнига етиб, Ашаҳ — Ҳақиқат ва мийну олами бошланади.

Шундай қилиб, Гаршасп, Сушэнт аҳлидан бўлиб, ўлган эмас ва то Сушэнт даврига қадар уйқуга кетган. «Вандидод»да нақл қилинишича, (1-фаргард, 10-банд) Ваиҳ Гирита сарзами-

ни яратилиши баробарида Аҳриман жодугар ва пари Хнасайтани яратади ва у Гаршаспа қўшилади.

«Бундаҳишн»да уқиймиз: «Сом (мақсад Сом хонадонидан бўлган Гаршасп) абадий зотлардан биридир. Бироқ маздапарастлик динига нисбатан бўлган бепарволиги оқибатида душманлардан бири Пишёнса даштида (Кобул яқинида) уни захмдор қилади ва бушапс номли гайритабийий уйқу унга голиблик қилади. Унинг боши устида осмонда фарр доим кузатиб туради. Ажи Даҳока қайта занжир узиб, вайронагарчилик ва тубанкорлигини бошлаб юборган кунда, Гаршасп узоқ уйқусидан уйғониб, ўз гурзиси ёрдамида уни ер билан яксон қилиб ташлайди. Ун мингта ашаваннинг фравашийси унинг жисмини қўриқлаб туришга вазифадор қилинган...» («Фарвардин яшт»да (61-банд) нақл қилинишича, Гаршасп жисмини ҳимоя этгувчи фравашийлар миқдори 9999 тадир. Маълум бўлишича, аслида «Бундаҳишн»да бу миқдор юз мингта бўлган. Кейинчалик иштибоҳ оқибатида ун мингта дейилган).

Бу ҳикоят «Баҳман яшт»да («Вуҳавман яшн», 9-бўлим, 12-24-бандлар) қуйидагича тасвирланади: «Қачонки Ажи Даҳока занжирини узиб яна оламга юзлангач, жуда кўп қабоҳатларни амалга оширади. Қанчадан-қанча одамлар, тевалар, қўйлар ва илоҳ яратган не-не мавжудотлар ҳалок бўлади. Шунда сув, олов ва гиёҳ Аҳура Мазда даргоҳига мурожаат этадилар-да Фарийдунни қайта уйғотмоғини сўрашади, токи у Ажи Даҳокани нобуд қилсин: «Эй, Аҳура Мазда! Агар бизнинг хоҳишимизни адо этмасанг, биз ер юзидан буткул йўқ бўламиз». Олов дейди: «Мен порламасман!..» Сув дейди: «Мен қуриб қоламан!..» Шунда Аҳура Мазда Суруш ва Нарйўсангга дейди: «Сомнинг (Гаршасп) жисмини қимирлатинг, уйқудан уйғонсин. Илоҳ Суруш ва Нарйўсанг Гаршаспни уйғотмоқ учун уч марта наъра тортадилар. Туртинчи наърадан сўнг Гаршасп хушнудлик билан уйқудан кўз очади ва Ажи Даҳокка юзма-юз бўлади. Унинг сўзларига қулоқ солмайди. Гурзи билан уриб, нобуд қилади. Шундан кейин ер юзидан вайронагарчилик ва тубанкорликлар ариб, энг сўнгги минг йиллик ибтидо топади. Сушэнтлар дунёни қайтадан пок қиладилар, қиёмат қоим бўлиб, янги ҳаёт бошланади...»

«Фарвардин яшт»да ҳикоя қилинишича, (61-банд) ашаванларнинг пок ва қудратли фравашийларига хабар етказилиб, улардан 9999

таси Гаршасп жисмини қуриқлаш вазифаси топширилади.

«Динкард» китобида (9-китоб, 14-бўлим) юқорида Гаршасп хусусида баён этилган фикрларни уқиймиз. «...Аҳура Мазда Зардуштга Гаршасп руҳини таҳликали вазиятда намоён қилади. Инсонлар, уларнинг ҳур ва эркин яшашлари учун қанчадан-қанча фидокорликлар қилган бир зот руҳининг аянчли аҳволдан Зардушт изтиробга тушади. Гаршасп оловга нисбатан қилган ҳурматсизлиги учун Аҳура Маздадан кечиритишни илтижо қилади. Бунинг эвазига аҳриманий девларга қарши жанг қилиб, улардан инсониятни халос этишга ваъда беради. Гаршасп кўплаб зиёнкор девлар, аждаҳо, пари ва жодуларни нобуд этиб, одамларни бу ёвузлик, разолат ва залолатдан қутқаради.

Гаршасп ҳар қанча қаҳрамонлик курсатмасин, илоҳ Озар ундан чеккан озори туфайли жаннат эшикларини унинг қаршисида ёпиб қўяди ва биҳиштга киришига монелик қилади.

Гушварван эса Гаршаспдан кўрган яхшиликлари ҳурматидан дўзах дарвозаларини ёпиб, уни томукқа ташлашдан бош тортади. Ниҳоят Зардушт илоҳ Озардан Гаршасп гуноҳларидан утишини сўрайди. Озар Зардуштнинг утинчини қабул қилади ва Гаршасп биҳиштга дохил бўлади...»

105. *Урувахшаҳ* — Атрат (Сарийта)нинг угли, Гаршаспнинг биродари. Сом хонадонидан. Яснада (9-ҳот, 10-банд) у «адолатли ҳакам» сифатида тилга олинади. «Ром яшт» (28-банд), «Замяд яшт» (41-банд)да у ҳақда шундай ҳикоя қилинади: «Заррин тожли Ҳятасп Урувахшайни ўлдиради. Гаршасп биродарининг қасосини олиб Ҳятаспни нобуд қилади. Урувахшай ва Гаршасп оталари Сарийтанинг ҳавм гиёҳидан олган ичимлик туфайли вужудга келтирди».

106. *Пурушаспа* — маъноси — қари от соҳиби. Паҳлавий ва форсийда бу ном «Буршасп» ёхуд «Буршасп» тарзида ёзилади. Маъсудий ўзининг «Муружуззуҳаб» китобида уни «Пуршасф» шаклида истифода этади.

«Ясна» (9-ҳот, 13-банд)да Пурушаспа замин фарзандлари ичидан тўртинчилардан ҳавм шарбатини олмоққа мушарраф бўлди. Бу шарафли ҳодисадан сўнг унинг хонадонидан маздапарастлик динининг энг улуг вакили Зардушт дунёга келди.

107. *Ийрон Вийж* — «Авесто»да «Аряна Ваижа» ёхуд «Айрйана Ваижанга». Маъноси — одамлар яшовчи сарзамин. Кўпчилик

«Авесто» тадқиқотчилари ва шарқшуносларнинг фикрига кўра, бу юрт ҳозирги Ўрта Осиё ҳудудидаги Хоразм воҳаси, аниқроғи, Хива шаҳридир.

«Вандидод», 1-фаргард, 3-бандда нақл қилинишича, Ийрон Вийж Аҳура Мазда яратган дастлабки ўн олти сарзаминнинг энг бирламчиси ва жаҳон энг гўзалидир. Ушбу олийжаноб шаҳарнинг қаршисида бадкирдор Аҳриман девлар яратгувчи зимистонни яратади; у жаҳон ва жаҳон аҳли устидан голиб келади. «Авесто»да ва, умуман, қадим Шарқ асотирларининг аксариятида энг муҳим воқеа-ҳодисалар Ийрон Вийж сарзаминида ва уни ёқалаб оқгувчи Даитя дарёси соҳилларида рўй беради. «Вандидод»да (2-фаргард, 21-31-бандлар) гувоҳ бўламизки, Аҳура Мазда ва мийну илоҳлари бир томондан; Жам ва халқу халойиқ бошқа томондан Даитя дарёси соҳилидаги Ийрон Вийжда анжуман утказадилар. Аҳура Мазда бостириб келаётган ажал зимистони ҳақида хабар беради ва одамлар ҳамда ҳайвонларни асраб қолиш учун «Варижамкард» (ер ости шаҳарчаси) қуришларини буюради.

«Бундаҳишн» (32-бўлим, 3-банд)нинг ёзишича, Зардушт илк бор ўз динини олиб келганда даставвал Ийрон Вийжда «язишна» — алқов ва ибодатлар маросимини уткарди. Шу ерда Мадьюмоҳ унинг динини қабул қилди.

«Обон яшт»да (17-18-бандлар) ҳикоя қилинишича, яратгувчи Аҳура Мазда Даитя дарёси соҳилидаги Ийрон Вийжда илоҳа Ардвисура Анаҳитани олқишлайди, унга салом ва пайгомлар юборади. Шунда у илоҳага Зардуштнинг фикр, сўз ва амалда динга қаттиқ амал қилишини таъкид этади. «Авесто»нинг барча ўринларида Ийрон Вийж ва Даитя атамаларига қайта-қайта дуч келамиз. Бир сўз билан айтиш мумкинки, Ийрон Вийж зардуштий динидаги ва бутун шарқ халқлари тарихидаги энг машҳур ва маълум юртлардан биридир.

108. *Кавай* — гоҳларда Зардушт дини душманлари пешвосининг номи ё унвони. У ёмонлик ва бадкирдорлик рамзи. Бироқ баъзи ўринларда «кавай» Гуштаспнинг унвони бўлиб келади. Гуштасп — Зардуштга дўст кучларининг раҳбари.

Худди шу сўз — «кай» барча каёнйлар сулоласи шоҳларининг номига қўшилган ҳолда қўлланилган. Чунончи, Кай Қубоддан токи Кай Гуштаспгача. Гоҳлар ва «Авесто»нинг бошқа бўлимларида бу сўз Зардушт дини душманларининг умумий номини ифода этади.

Авестошунос Баҳор «кавай» сўзини «пешво, руҳоний» тарзида таржима қилган.

109 *Карап-карапан* — гоҳларда маздапарастлик динининг душманлари, девпарастлар пешволари гуруҳининг унвони. «Янги Авесто»да ҳам аксарият ҳолларда бу номни кўплик шаклида учратамиз. У девлар, жодулар, парилар, ашмуғлар ва золимлар билан бир сафда тилга олинади.

Паҳлавий тилида «карб» Зардушт динига муҳолиф эътиқод пешволарига нисбатан қўлланилади. Карб Зардушт динининг қаттол душмани. Жумладан, Турвародруш — Зардуштнинг қотили ҳам шу гуруҳдан. Санскрит тилида «калпа» мазҳабий расм-русумларни ижро этгувчиларга нисбатан қўлланилган.

110. *Ашмуғ* — «Авесто»да «аша муга», паҳлавийда «ашмуғ», «ашмук», «аҳрмук», «аҳлмук». Лугатларда «ашмуғ» «ашани мағлуб этгувчи» тарзида таржима қилинади. Маздапарастлар диний адабиётида «динсиз», «динидан қайтган», «мулҳид», «тақвосиз», «нопарҳезкор», «гумроҳ қилгувчи», «каззоб руҳоний» каби маъноларга эга. Паҳлавий матнларида «бидъат тарқатувчи» тарзида истифода қилинади.

Бу сифат ё унвон «Авесто»да аксарият ҳолларда «гумроҳ қилгувчи», «алдовчи» маъноларини ифода этган. Чунончи, «Хурмузда яшт»нинг 10-бандида «ашмуғ» уч хил маънода зикр этилади: биринчи: каззоб; иккинчи: худписанд; учинчи: ёлгонга кўнгил боғлаган ва унга пайравлик қилганлар.

Ашмуғ ўз бадкирдорлиги билан барча ту-банкорлар ва гуноҳкорлар сафида тилга олиниб, ашаванлар ва парҳезкорларга қарама-қарши туради. Жумладан, «Бундаҳишн»да «ашаванлик» ибораси қўлланилгани каби, «ашмуғлик» сифати ҳам қўлланилган.

«Вандидод»да (4-фаргард, 49-банд) таомдан бош тортган ашмуғ ҳақида сўз боради. «Дормустатар» ушбу ҳолни зардуштийлар ва масиҳийлар ҳамда монавийлар ўртасидаги фикрий курашга ишора деб ҳисоблайди. Зеро, масиҳийлар ва монавийлар овқатдан тийилиш ва риёзаткашликни тарғиб қилишарди. «Бурҳони қотей» лугатида «ашмуғ» сўзига қуйидагича изоҳ берилган: «Ашмуғ Аҳриманга тобе бўлган девлардан. Сўз ўғирлаш, фитна-фасод, ёлгон сўзлаш, икки киши орасини бузиш ва адоват унга тааллуқлидир». Деҳхудо «Лугатнома»сида ушбу сўз остида шоир Тайюннинг қуйидаги байтини ўқиймиз:

Дедилар жумлаким, ёлгон эрур бу,
Сўз ўгриси ашмуғ каби эди у.

111. *Кирсоний* — маздапарастлик дини душманларининг раҳнамоларидан. Кирсоний ўз мулкида маздапарастлик динини тарғиб ва ташвиқ қилишларига йўл қўймас эди. Илоҳ Ҳавм уни шахриёрликдан маҳрум қилади.

112. *Бож* — «Авесто»да «важ», паҳлавийда «вож», «вожак». Маъноси — сўз, калом. Маздапарастларнинг энг қисқа дуо ва олқишларининг умумий унвони. Бож — сўз маздапарастлар лаб остида, пичирлаб тиловат қиладиган ихчам, қисқа алқов ва дуолардир. «Бож олмоқ», «бож айтмоқ», «бож қилмоқ», «бож тутмоқ» каби ибораларнинг бари ихчам дуо ва олқишларни тиловат қилмоқ демак. «Вож», «вожа», «боз», «бож», «воп», «овоз», «овоза», «гвож», «гвожа» каби форсий ва айрим туркий сўзларнинг ўзаги авестойи «важ»дир. Лотин, инглиз ва француз тилларидаги шуларга маънодош сўзларнинг этимологияси ҳам «важ», яъни «бож» ҳисобланади.

Исломдан кейин араб, форс ва туркий адабиётларининг айрим намуналарида «бож» ўрнига «замзам» ёхуд «замзама» каби иборалар ҳам ишлатилган. Фирдавсийда ўқиймиз:

*«Жаҳондор олди мулкининг божини,
Замзам ила айлади ўз розини».*

*«Озари Зардушт ихлосмандлари,
Божу барсам бирла бордилар бари».*

*«Отдан энди, қўлда барсам бор эди,
Замзама лабда яна такрор эди».*

Абу Райҳон Беруний ёзади: «Суруш илк марта замзама қилмоққа фармон берди. Бу бурундан чиқадиган овоз демақдир. Бу тил билан сўйлангувчи аниқ сўз ё калом эмас. Шу йўл билан Парвардигорни олқишлайдилар. Сунгра таом тановул қиладилар. Бироқ уйламак тақиқланади. Ҳамҳама ва ишора қиладилар, бироқ гапирмайдилар».

Авестошунос Баҳор ёзади: «Бож демоқлик» Парвардигор неъматларига шукрона қилмоқдир. Таом истеъмол қилишга бошлашдан олдин ва ундан кейин «бож» дейилади, «Авесто»дан парча тиловат қилинади. Маздапарастлар таомланмоқ асносида «бож» демасликни азим гуноҳ ҳисоблаганлар. Ардовираф мийну оламига сафар қилган чоғида бир кимсанинг руҳига дуч келади. У ташналик ва очликдан «Ўламан!» деб фарёд чекар, соч ва соқолларини юлган кўйи қон ичарди. Ардовираф илоҳлар Суруш ва Озардан: «Бу одам нима гуноҳ қилди?»

деб сўради. «Бу заминий ҳаётида Хурдод ва Амурдодники бўлган сув ва гиёҳни гапириб турган ҳолатда тановул қилди, бож демади...», деди илоҳлар унга жавобан.

113. *Упойирий саина* — маъноси — лочин (шоҳин) ёхуд семургдан кучли. Тоғ номи. «Бундаҳишн»да «Апарсин» шаклида ифода-ланган ушбу тоғ хусусида кўп сўз юритилади. Китобнинг 12-булим, 9-бандида айтилишича, Апарсин Албурздан кейинги энг улуг тоғ ҳисобланади. Апарсин тоғи Сакистондан бошланиб, Хузистонда тамом булади. Ўша манбада (16, 17, 21, 22-булимлар) айтилишича, Ҳирийруд Апарсин тоғидан бошлаб оқади. Сакистондаги Ҳалмандруднинг боши ҳам Апарсин тоғидадир. Марвруд ҳам Апарсиндан ибтидо топади. Балхруд ҳам Апарсин тоғидан бошланиб, Бомёнга довр оқиб келади.

Айтиш мумкинки, Упойирий саина (Апарсин) Ҳиндукуш тоғининг Бохтар қисми, яъни Боботоғ (Кўҳи Бобо) силсиласидир. Боботоғнинг баландлиги беш минг тўрт юз тўқсон метр бўлиб, унинг ҳайбатли тошлари ва чўққиларини ҳаммиша қор қоплаган. «Замйад яшт»нинг 3-бандида Упойирий саина тоғидан олдин қўлланилган «ийшката» иборасини тадқиқотчилар «харсанг тош» деб таржима қилганлар.

Яснанинг 10-ҳот, 11-бандида таъкидланишича, Упойирий саина тоғи муқаддас ҳавм гиёҳи ўсадиган тоғлардан биридир.

114. *Старусара* — эҳтимол, аслида «Стару сара», яъни «Ситора сар» — «боши юдузларга теккан» маъносини англатувчи иборадир. Старусара муқаддас ҳавм гиёҳи ўсадиган тоғларнинг бири ҳисобланади. «Дормустатар» китобида келишича, Старусара Гурбанд тоғининг силсиласидир.

115. *Кусрупата* — маъноси «Ости нишеб». Яснада келишича, (10-ҳот, 11-банд) муқаддас ҳавм гиёҳи ўсадиган тоғлардан бири. «Дормустатар» китобида ёзилишича, Кусрупата Гурбанд тоғининг силсиласидир. (Атаманинг ўзи Карпат тоғларига ишора қиляпти — тарж.).

116. *Вийш паса* — маъноси ҳамма ёқда ёхуд айланма, гирдогирд. Муқаддас ҳавм гиёҳи ўсадиган тоғларнинг бири. «Дормустатар» китобида ёзилишича, бу сўзнинг маъноси «ўтар жой» ва Ҳиндукуш тоғи ҳалқаларидан биридир.

117. *Спийта гуна* — маъноси — оқ тусли. Муқаддас ҳавм гиёҳи ўсадиган тоғлардан бири. «Дормустатар» китобининг гувоҳлик бе-

ришича, Спийта гуна Ҳиндукуш тоғи силсиласидир.

118. *Гав дарфаш* — «Авесто»да «гавш драфша». Қалқиб турган ҳар нарсага нисбатан қўлланиладиган тамсил.

Абу Райҳон Беруний ёзади: «Дарафш кобиён исми бу нарса, бир нақлга кўра, айиқ пўстидан, бошқа бир нақлга кўра, шер пўстидан ясалган бўлиб, зар ва гавҳар билан безатилган».

119. *Ташт* — завр ташти — завр суви сақланадиган пиёла.

120. *Асприйс* — от чопадиган ёхуд чавгон уйнайдиган майдон. Асприйс — йўл узунлиги ўлчови бўлиб, от чоптириладиган майдон бўйи баробарида бўларкан. Асприйс майдони муайян бир андозага эга дейиш мумкин. Зеро, «Вандидод»да (2-фаргард, 25-банд) Аҳура Мазда Жамга фармон беради: «Турт буржли асприйс узунлигида вар бино қил!...»

Паҳлавий ёзма манбаларида келишича, варнинг эни ва бўйи икки «ҳосар», яъни, икки фарсанг экан. Бироқ «ҳосар» узунлик ўлчови учун турли хил андозаларни тавсия қиладилар. Чунончи, «Бундаҳишн»да келишича, (14-булим, 4-банд) бир ҳосар ер бир фарсанг ҳажмидадир. Бошқа ўринда эса (16-булим, 7-банд) ҳосар фарсангнинг тўртдан бир қисми дейилган. Авестошунос Баҳор қайд этишича, асл авестойи мазмунига кўра бир ҳосар бир асприйс узунлигига тенг келади. Бир асприйс эса, тахминан, 700 метр. «Асприйс» сўзи арман тилида «аспориз» шаклида қўлланилади. «Арманистон тарихи» китобида «отчопар майдони»нинг муайян масофаси ҳам кўрсатилган. Бу 230 метр узунликдаги майдондир. Шунга қарамай, асприйс узунлик ўлчовини 266 метрдан 1598 метргача дегувчилар бор.

121. *Арзон улим* — улимга сазовор. Қатлга маҳкум. Айбининг жазоси улим бўлган кимса. Пишавтану. Тановуҳар.

Пिशавтанунинг маъноси — қилган гуноҳи эвазига танасини бағишлагувчи одам. Паҳлавийда «танопуҳр», «танофуҳр», «танопуҳл» тарзида талаффуз қилиниб, «жазога гирифтор тана» маъносини англатувчи авестойи «танавпириса» ўзагидан олинган.

«Авесто»нинг шарҳи бўлмиш «Занд»да «танопуҳр» сўзи «арзон ўлим», яъни, ўлимга маҳкум этилган, қатлга лойиқ киши тарзида шарҳланган.

Баҳор «танопуҳр» сўзини қуйидагича изоҳлайди: «Бу шундай гуноҳ туриким, соҳибини чайнвадпул (кўприк)дан ўтишига мо-

нелик қилади. Унинг каффорати минг икки юз дирҳам ёхуд икки юз қамчин...»

«Вандидод»да аксар мавридларда «пишавтану» аспаҳиҳ-ашатра ва саравушу-чарана қамчинлари билан икки юз мартадан уриладиган жазо тури сифатида таърифланади. Аммо «пишавтану»нинг масаласи шу билан соддагина ҳал булавермайди. Худди шу «Вандидод»да ўқиймиз (15-фаргард, 1-банд): «Пишавтану» шундай гуноҳқордирки, у товон тўлаш йўли билангина халос бўла олмайдди. Юқоридаги таърифларнинг бирортаси на «танопухр» ва на «пишавтану»нинг маъносини тўқис ифода этолмайди. «Дормустатар»да ҳам шундай чалкашликка дуч келамиз. Унда ёзилишича, «арзон улим» маъносини англатган «пишавтану» кейинчалик табдил бўлиб, гуноҳи эвазига икки юз марта қамчин билан саваланувчи ёхуд минг икки юз дирҳам товон тўлагувчи ҳар нечук гуноҳқорга нисбатан қўлланаверган.

122. *Отурбон* — «Авесто»да «асравн» ё «асаурвана», паҳлавийда «осраван» ёхуд «Осрун». Маъноси — оловни қўриқловчи. Дин пешволари, мубадлар унвони. Осрунлар учлик ижтимоий табақанинг бири саналиб, артишторлар (сипоҳлар, лашкарлар) ҳамда вастрюшлар (деҳқонлар) билан бир жабҳада бўлганлар. У форс тилида «Озарбон» ҳам дейилади.

123. *Даҳака* — Аҳура Мазда ёхуд Ҳурмузд оят-аломатларини инкор қилгувчи шахс. У одатда отурбон, мубадлар номи баробарида тилга олинади. Тафсифларда келишича, даҳока одатда дин ҳомийси бўлган отурбонга мухолифдир. Даҳака диний аломатларини йўқотган одам.

124. *Маврак* — маздапарастлик динига душман гуруҳлардан. Учлик ижтимоий табақанинг бири — артиштарларга қарама-қарши куч. Машҳур авестошунос Иброҳим Пурдовуд бу сўзни «ақли қосир», «ялқов», «тубан» ва «зарарли» тарзида шарҳлайди. «Авесто»нинг паҳлавий тилидаги нусхасида «маврак» «мавтан катор» шаклида табдил қилиниб, шу тарзда тавзиҳ берилган: «Мавтан барча-барча нарсани тубанлаштиради, яъни вайрон қилади».

125. *Варшна* — маздапарастлик динига душман гуруҳ. Учлик ижтимоий гуруҳнинг бири бўлган деҳқонларга мухолиф куч. Варшна ясналарда «пур ва сариза» (хилма-хил, турлитуман) сифати билан бирга қўлланилади. «Авесто»нинг паҳлавий тилидаги нусхаларида

«пурсартан варзитор» тарзида таржима қилинган бўлиб, «хилма-хил юмушларни бажарувчи» маъносини ифода этади, яъни, турли хил масъулиятни зиммасига олиб, бирор-бирини бажара олмайдиган шахс — варшна.

126. *Афросиёб* — «Авесто»да «Франграсян». Маъноси — даҳшат солгувчи ёхуд қўрқув солгувчи одам. Паҳлавий тилида «Фрасёв», «Фрасёб» ёхуд «Фрасёф». Машҳур Турон шоҳи, Пушангнинг угли. Навзаршоҳ замонидан Кайхусрав салтанатига довур гоят узоқ давом этган Эрон ва Турон жангларининг иштирокчиси, асл паҳлавон. Афросиёб ҳаётининг энг муҳим воқеалари бу унинг ўз биродари Агрира ва шоҳ Ковуснинг угли паҳлавон шаҳзода Сиёвушни ўлдиришидир. «Авесто»да бу икки ҳодиса Афросиёбнинг энг буюк гуноҳи тарзида қайд этилган. Афросиёб ўз невараси, Сиёвушнинг угли Кайхусрав томонидан қатл қилинади. Бу Афросиёб содир этган гуноҳлар натижаси эди. Афросиёбнинг ҳаёт дафтарига қора чаплаган гуноҳлари ва аҳриманларча фаолияти билан бир қаторда яхшиликлари ҳам бордирки, бу унинг қўли билан учқур дев Зингов дурванднинг ўлдирилишидир. Зингов дурванд Эрон устидан галаба қозонди ва эронликлар Афросиёбдан мадад ишташди. Натижада Афросиёб уни мағлуб этди. Афросиёб саргузашти, унинг эронликлар билан юз берган қонли ва кашмакашли жанглари «Янги Авесто»да, шунингдек, паҳлавий матнларда анчайин ишоралар билан баён қилинган. Бу матнларда унинг шахсияти кўпроқ асотирий ва дев сифатдир. Бироқ «Шоҳнома» ва шунга ўхшаш кўплаб тарихий-адабий матнларда Афросиёб достони хийла батафсил баён қилинган. Албатта, бу достонларда Афросиёб аҳриманлик хусусиятига эга бўлган шоҳ ва паҳлавон тарзида намоён бўлади. Афросиёб шоҳ ва паҳлавон сифатида «Янги Авесто»да, паҳлавий матнларда, хусусан, «Шоҳнома» ва бошқа арабий-форсий ёдгорликларда иштирок этади. Бу паҳлавон шоҳ фаолияти акс этган охириги манбалардир. Афросиёб шахси, унинг образи қадимги ҳинд адабиётларида ҳам кўзга ташланади. Ушбу меросларда Афросиёб аждаҳо ва девлар баробарида эмас, балки илоҳларнинг самовий муҳорабаларида ҳам тенгсиз жанглarga киришади. Чунончи, «Замяд яшт»да ҳикоя қилинишича, Афросиёб Фарог Карт дарёсида эронлик баҳодирни қўлга олмоқчи бўлади. Гуё яхшилик ва ёмонлик, ҳулу қуруқни борлиқ оламда бутунлай барҳам бергудек газабга минади ва Аҳура

Мазданинг ўзини ҳам чуқурликларга итқитиб ташламоққа қасд қилади. Унинг бу кураши Хурмузд ва Аҳриман муҳорабасини ёдга солади.

«Бундаҳишн»да нақл қилинишича, Афросиёб Ийроншаҳрга ёгаётган ёмғирни тўхтатиб қолади ва бутун шаҳарни қурғоқчилик балосига гирифтор этади. Ушбу ҳодиса «Шоҳнома»да эслатиб ўтилса-да, Афросиёбнинг номи зикр қилинмайди. Бу қаҳрли паҳлавоннинг аждаҳосифат сувларни ўз қаърига торта билиш, шу билан қурғоқчилик пайдо қилиш хусусияти борлигини ҳам намоён қилади. «Зодсипарм» китобида келишича, Амшосипанд Сипандормаз Афросиёбнинг бу офатангиз қилмишларига барҳам беради. Яна бир ривоятда нақл қилинишича, Сийстондаги Каёнсия дарёсига қуйилувчи Ватаиний дарёсини Афросиёб оёқлари зарби билан қуриштиб ташлайди.

127. *Жомосп* — Жомосп Ҳувгва — маздапарастлар динини биринчилардан бўлиб қабул қилган шахс. Зардуштийларга доир ривоятларнинг хабар беришича, у Зардуштнинг куёви (Зардуштнинг кенжа қизи Пуручастанинг эри)дир. Жомосп бир қатор паҳлавий манбаларда, шунингдек, «Шоҳнома»да Гуштаспнинг маслаҳатчиси ва вазири бўлган. Рустам, Исфандиёр каби афсонавий қаҳрамонлар билан бир сафда туради. «Ҳувгва» — «Ҳувава» Жомосп хонадонининг номи. Ушбу хонадонга мансуб бўлган яна бир номдор шахс Фрашваштар «Авесто» қаҳрамонларидан бири, Жомоспнинг биродари. Паҳлавий манбаларда Жомосп «ўлканинг иккинчи қудратли киши» маъносини англатувчи «бийдухш» сифати билан таърифланади. Бу ҳозирги тушунчамиздаги «буюк вазир», «садри аъзам» маъноларини ифодалайди. Жомоспга афсонавий донолик нисбат берилган. Чунончи, ўн кун сурункали ёгадиган ёмғир томчиларининг миқдорини, қайси гул бугун ва қай бири эрта кун очилишини, қандай булут ёмғир ёгдирмаслигини аниқ айта олган экан. Паҳлавий тилидаги «Жомоспномак» («Жомоспнома») китоби 5000 суздан иборат бўлиб, Жомоспнинг Гуштасп саволларига берган жавобидан иборат. Китобдаги Жомоспнинг жавоблари унинг теран андишаси ва ҳаётий ҳикматларидан дарак бериб туради.

128. *Пориндий* — Аша (Арт) каби илоҳанинг номи. Бу илоҳа бойлик ва қут-баракка, файз ва фаровонлик маъноларини ифодаловчи неъматларни асрагувчидир. Одатда илоҳа Аша билан биргаликда иштирок этади.

Сифати — «ноёб буйиноғ соҳиби ва енгил юргувчи». Пориндий «Авесто»нинг шарҳи «Занд»да «Поринд» шаклида қўлланилган. Яснанинг санскрит тилидаги нусхасида (13-ҳот, 1-банд) келади: «Позанд яширин хазиналар посбони». «Яширин хазиналар»дан мақсад эҳтимол ер ости маъданларидир. Қадимий Шарқ нужум илмида «Поринд» номи билан аталувчи юдуз бўлиб, уни айрим тадқиқотчилар «Насри тойир» ёхуд «Уй йўқ» деганлар. Форс кўрфазидида Дано тоғи этагида «Боринд» номли қишлоқ бор. Эҳтимол, ушбу атама ҳам афсонавий «Поринд» ёхуд «Пориндий»дан олингандир.

129. *Сушэнт* — сушэнс — «Авесто»да «сушэнт», маъноси — судбахш, фойдали. Бошқа бир маъноси «қутқарувчи», «халос айлагувчи». Гоҳларда бу сифат бир неча ўринларда Зардуштга нисбатан қўлланилган. Бироқ «Авесто»нинг бошқа булимларида «сушэнт» зардуштий динидаги ҳар уч мавъудга (ваъда қилинган), хусусан, Астут аригага нисбатан қўлланилади.

130. *Каюмарт* — «Авесто»да «Гаяҳ мари-тан», паҳлавийда «Гаюмард». Маъноси — ўлгувчи жон, йўқликка маҳкум жон. Форсийга у «Каюмарс» шаклида узлашган.

Каюмарт Аҳура Мазда яратган илк башардир. У Яратгувчи бунёд этган асту-манд (моддий) оламнинг олтинчиси. Унинг яратилиш муддати етмиш кун, яъни охири гаҳанбор (яралишнинг сўнги палласи)да хотима топади. Каюмарт фикр қилгувчи илк одам эди. Шу сабабли у Аҳура Мазданинг ният ва таълим-тини англаб етди. Шундан, у «илк фикрловчи одам» деб аталди. Маша-машяҳ ва машёна (оламдаги илк эр-хотин) Каюмартнинг асралиб қолган уруғлигидан (нутфа, маний) икки шохли ребос гиёҳи шаклида ердан ўсиб чиқади. Кейинча у одам вужудига айланади. Каюмарт сўзини таҳлил қилиш жараёнида шу фикрга келиш мумкинки, у конкрет воқеий инсондан кўра, умуман, инсониятга нисбат берилгандек туюлади.

«Авесто»да инсоният фравашийларига (руҳларига) олқиш ва саломлар юборилаётган чоғда дейилади: «Каюмартдан Сушэнтга қадар» (маздапарастларнинг энг сўнги ваъдалашган пайти, охир замон ва Аҳура Мазда яратган энг охири ҳодиса). «Бундаҳишн»да ўқиймиз (3-булим, 19—23-бандлар ва 15-булим): «Илк башар Каюмартни Аҳура Мазда яратди. У уч йил мобайнида ёлғиз тоғларда умр кечирди. Ўлим олдидан унинг сулбидан

(жинсий аъзо) маний оқиб чиқди. Маний қуёш нурлари таъсирида соф бўлди ва тупроқ орасига сингди. Қирқ йилдан сўнг уша нутф-манийдан икки шохли ребос шаклидаги гиёҳ ўсиб чиқди. Гиёҳнинг икки шохи бир-бирига чирмалиб ўсарди. Гиёҳ меҳр ойининг меҳр кунда ердан бош кўтарган эди. Кейинчалик бу гиёҳ икки одам шаклига кирди. Одамлар бир-бирига жуда монанд бўлиб, бири эр, иккинчи аёл эди. Орадан эллик йил утиб, бу икки одам бир-бирига қушилди. Туққиз ойдан сўнг улардан бир жуфт угил-қиз фарзандлар дунёга келди. Бу жуфтдан жуфт-жуфт ўгил-қизлар тугилди. Дунё юзига қадам қўйган етти жуфтининг бири эр — Сиёмап ва хотин — Нисок (Висок) эди. Сиёмап ва Нисокдан бир жуфт тугилди. Улар Фраван ва Фравакайн эдилар. Улардан ўн беш жуфт фарзанд оламга келди. Етти иқлимдаги жамийки инсонлар ана шу жуфтлардан тарқалдилар. Ўн беш жуфтининг бири Ҳушанг ва хотини Ғузак бўлиб, эронликлар ана шу пуштдандирлар».

131. *Отарвахш* — язишна маросимини ўтказувчи саккиз нафар мўбаднинг учинчиси. Оловни қўриқлаш шу мўбаднинг зиммасида бўлиб, у оловнинг ўнг қанотидан ўрин олади.

132. *Бод* — «Авесто»да «вот», паҳлавийда «вот». Бод — шамол илоҳи. У одатда «қўрқмас», «бепарво» сифатлари билан Меҳр, Домуйиш, Упамана каби илоҳлар қаторида тилга олинади. «Бундаҳишн»нинг ёзишича (27-булим, 23-банд), «Вотрангбуй» (бодрангбуй) гиёҳи бу илоҳнинг рамзи эмиш. Илоҳ Бод Таштар ва Фарвардин билан бирга Амшосипандбону Хурдоднинг ҳамкорларидан ҳисобланади. Таштар сувни Бодга топширади, Бод булултар кўмагида уларни турли улкалар томон йўллайди.

«Зодсипарам» китобида нақл қилинишича, «Боднинг мийнуси эркак шаклида ер юзида пайдо бўлди. Оёғида ёғоч кавш бор эди. Худди жон ҳаракатга келиб, танни қимирлатганидек, бод мийнуси унинг жисмини тебратди, ҳаракатга солди. Шундан сўнг, Бод бутун ер юзи бўйлаб кеза бошлади ва сувни ағдариб юбориб, уни замин атрофига отиб ташлади...»

«Паҳлавий ривояти» китобида ҳикоя қилинган «Гаршаспнинг руҳи» достонида келишича, девлар Бодни афсун қилдилар. Бод ўзимдан кўра қудратлироқ ҳеч бир жонзот йўқ, деган хаёлга борди ва шу қадар қаттиқ эса бошладики, натижада йўлида учрагувчи ҳар қандай дову дарахтни илдизи билан қўпориб юборди. Дунёни қоронғи зулмат қоплаб

олди. Ниҳоят Гаршасп уни мағлуб қилиб, Ҳурмузд амрига мувофиқ бажариши лозим бўлган амални адо этишга қасам ичтирди. Шундан сўнг, Бод ер қаърига тушиб, замин ва осмонни қўриқлаш билан машғул бўлди...»

«Зодсипарам» китобида, шунингдек, Бод дев ҳақида сўз боради. Аҳриман Бод дев Таб дев ва Дард девга бир юз эллик нафар девни қўшиб, Зардуштнинг онасини бемор қилиш учун юборади. Аҳриманнинг мақсади ҳали она қорнида бўлган Зардуштни ўлдириш эди. Девлар хуружи натижасида Зардуштнинг онаси касалликка чалинади. Шундай қилиб, маълум бўладиги, қадимий Шарқ асотирларида илоҳ Боддан ташқари инсониятга ва борлиққа зиён-заҳмат етказувчи, вайронагарлик келтируви девсифат бодлар ҳам бор экан. Эҳтимол бугунги кунда тилимизда қўлланувчи ва омма орасида «ажина шамол» таъбири билан машҳур бўлган «гирдбод» тушунчасининг тарихий-этимологик илдизи юқорида қайд этилган «Тунд бод» ёхуд «Таб бод»га бориб тақалса.

«Паҳлавий ривояти» китобида нақл қилинишича, Ҳурмузд растохез (қиймат) куни мурдаларни қайтадан тирилтириш чоғида суякни заминдан, қонни сувдан, сочни гиёҳдан, жонни бод (шамол)дан олар эмиш ва уларни бир-бировига омухта қилиш натижасида тирик жонлар жисмини пайдо қиларкан.

133. *Биҳишт* — «Авесто»да «ваҳишта». Олий ва энг яхши маъноларини ифодаловчи «вангҳав» сифатидан олинган. Форс-тожик тилидаги «беҳ» ёхуд «биҳ», яъни «яхши», «аъло» маъноларини ифодаловчи сўзнинг этимологияси «ваҳишт» ёки «биҳишт»дир. «Авесто»да бу сифат «жаҳон», «тириклик» маъноларини билдирувчи «ангҳав» сўзи билан биргаликда қўлланилиб «энг яхши жаҳон», «энг олий тириклик» маъноларини англатади. Биҳишт мийну олами бўлиб, ашаванлар ва яхшиларнинг саройидир. Бу фароғат дунёсига қарама-қарши ёмонлар ва ноашаванларнинг зулматли макони ҳам бор. У — дўзах, авестойи «дужангҳу». Амшосипанд Ардабиҳиштининг исмида ҳам «ваҳишта» ёхуд «биҳишт» сифатида қўлланилмоқда.

134. *Оз-Озий* — «Авесто»да «Озий», паҳлавий ва форсийда «Оз». Оз девининг номини ва афзунхоҳлик маъноларини ифодалайди. «Бундаҳишн»да бу дев хусусида ўқиймиз (28-булим, 27-банд): «Оз дев ҳеч қачон тўймайди ва ҳеч нарсага қаноат қилмайди. Қачонки, назр унга тегмай қолса, ўз танасини ейди. Оз

шундай дуруждирки, (дев) агар бутун дунёни унга берсалар-да қаноатланмайди ва тўймайди. Халқ орасида шундай мақол ҳам бор: «Озмандларнинг кўзи шундай даштирдиким поёни йўқ». Ўзбек тилидаги «Оз» сўзи ҳам эҳтимол аслан ана шу авестий дев номидан олинган бўлса, ажаб эмас. Очкўз, очофат, очарчилик каби сўзлар ҳақида ҳам шундай дейиш мумкин. Бу ҳақда тилшуносларимиз ўйлаб кўрсалар манфаатли бўларди. «Авесто»да бу девнинг номи аксарият ҳолларда «дайвадот» (девод, дев яратган) сифати билан биргаликда қўлланилади. Гоҳ у «аҳриманий» ҳам деб аталади. «Вандидод»дан маълум бўладики, (18-фаргард, 19—21-бандлар) Оз дев Озарнинг душмандир. Бу илоҳ тонг саҳарда хонахудо ва деҳқондан оловга ўтин қалаб, покиза Озарни алангалатишларини сўрайди. Токи дев Оз унга ҳамла қилиб, нобуд қилмасин. Ибодат чоги сут ва ёғни назр келтириш, тақдим қилиш дев Озни оёқдан чалади.

«Дормустатар»да келади: «Назаримизда шундай туюладики, «Озий» эҳтимол бирмунча шаклан ўзгарган «Ожий»дир. Қадимги асо-тирларда у Отар (Озар)га душмандир». Оз ва Отар ўртасидаги энг катта муҳораба хусусида «Замяд яшт»нинг 50—46-бандларида ҳикоя қилинади.

«Динкард»да келади: «Аҳриманий Оз илоҳий удуғворлик ва фароғат асоси бўлмиш «фарр»дан («хурра») одамларни маҳрум этишга сафарбар қилинган. Яратувчи фаррни Оздан сақлаш учун ақл-хирадни яратди. Фаррнинг (хурра) ҳаётийлиги ақлнинг фарзоналигидан, унинг ҳалокати «варина» (шаҳват)дан». («Динкарт», 342—350-бет). Фатҳулла Мужтабойи буюк Ҳофиз Шерозийнинг бир байтини шарҳларкан, шоир «Оз» (дев) ва «ақл»нинг «Динкарт» китобида юқорида нақд қилинган ҳолатини ажиб бир йўсинда ифода этганини қайд этади:

*Солҳо бандагии мазҳаби риндон кардам,
То ба фатвойи хирад ҳирс ба зиндон кардам.*

*Неча йил бандалик ул мазҳаби риндон этдим,
Ақл фатвоси била ҳирсни зиндон этдим.*

135. *Муш пари* — «Авесто»да «муш пайрина», паҳлавийда «муш парян». Тилимизга «сичқон пари» тарзида угирилиши мумкин. Маздапарастлар ибодат чоги аҳриманий мавжудотлардан паноҳ сўраб, илтижо ва дуолар қилаётган чоғда муш парининг ҳам зиён-заҳмат етказмаслигини сўраб Яратувчига

ҳамд-санолар юборишади. 16-яснанинг 8-бандида «муш пари» ёхуд «сичқон пари» Оз деви билан бирга тилга олинади.

«Бундаҳишн» ёзади (5-булим, 2-банд): «Гузҳар ва муш пари аҳриманий амалларни ижро этгучи сайёр юлдузларга пайванд. Улар ой ва қуёшга зиддирлар». «Бундаҳишн»да «муш пари» ўгри ва думли деб таърифланади. «Авесто»дан маълумдирки, парилар тоифаси бу думли юлдузлар туркумидан иборат. Яна «Бундаҳишн»да келишича, Қуёш муш парини ўзига ҳамроҳ қилиб, қасам ичтиради. Токи у гуноҳ амалларини қила олмасин. Қўйиб юборилган тақдирда эса, то қўлга илингунга қадар талай ёмонликларни содир этиши мумкин.

136. *Биризий Савангҳа—Биризий Сава* — бешлик оловнинг бири. Паҳлавийда «баланд сут» («баланд суд»). Ясналар шарҳида (17-ҳот, 11-банд) «Баҳром олови»нинг умумий номи сифатида қайд этилган. Бироқ «Бундаҳишн»да қайд этилишича (17-булим), Биризий Савангҳа (Биризий Сава) Аҳура Мазда ҳузурида доимо ёниб тургучи оловдир. Баҳром оловининг бунёди эса Озар спинийштага бориб тақалади.

«Зодсипарам» манбаларида Биризий Савангҳа хусусида ўқиймиз: «У ҳам фалақадир. Бу фарриҳ хонадон кадхудоси янглиг Баҳром олови билан биргадир». Мазкур китобнинг ёзишича, тунда уйқуга кетган мавжудотни қуриқлаш ва илоҳ Сурушни қўллаб-қувватлаб туриш ҳам Биризий Савангҳа (Биризий Сава)нинг зиммасида.

137. *Вуҳу Фрëна* — бешлик оловнинг иккинчиси. Маъноси — эҳтимол яхшиликка дўстдир. Паҳлавий тилига «Виҳ Фарнатор» тарзида ўгирилган. Вуҳу Фрëна инсонлар ва жонварлар танасидаги олов (иссиқлик қуввати) дейилади.

138. *Урувазийшта* — бешлик оловнинг бири. Яснанинг паҳлавий тилидаги шарҳида «барчадан зиёд шодмонлик бахшида этгучи», «барчадан авло ҳузур-ҳаловат багишлагувчи» тарзида келган. Урувазийшта гиёҳларнинг олови, деб қайд этилган.

«Зодсипарам» манбаларида «Урувазишт» тарзида ифодаланган: «Урувазишт гиёҳларда мавжуд бўлган ва уларнинг уругида бунёд этилган оловдир. Унинг зиммасида заминга ором багишлаш; сув тараш; гиёҳларни гўзал ва хушбўй қилиш; мевани етилтириб, унга маза киритиш каби эзгу амаллар бор.

139. *Возийшта* — паҳлавий тилида «Во-

зийшт». Маъноси — илгари элтувчи, олдинга етакловчи, фойдали, самарбахш. Бешлик оловнинг туртинчиси. Возийшта — булутлар олови (Озархш ё осмон чақини). Гуё илоҳ Тиштар гурзисидан учқун тарзида пайдо бўлиб, қурғоқчилик деви бўлмиш спинжаграни нобуд қилади.

140. *Спинийшта* — энг олий, энг мумтоз каби маъноларни ифода этади. Бешлик оловнинг бири. «Авесто» шарҳида («Занд») бу олов Аҳура Мазда ҳузурида (Гарзмонда) ёниб туради. «Бундаҳишн»нинг гувоҳлик беришича, бу олов — Спинийшта олам ишларига сафарбар қилинган ва Баҳром оловининг асоси ҳам Спинийштадир.

141. *Нарюсанг* — «Авесто»да «Найрюсангҳа». Паҳлавий тилида «Нарюсанг». Форс тилида «нарсий» ёхуд «нарсиҳ». Маъноси — эр намоийши ёки одамлар намоийши. Илоҳ Нарюсанг Аҳура Маздадан хабарлар келтириш билан шугулланади. «Вандидод»да (19-фаргард, 34-банд) Нарюсанг Аҳура Мазданинг дўсти ва унинг хабарчиси, дейилади. Қадимий манбаларнинг бирида илоҳ Нарюсанг хусусида шундай ривоят бор. Аҳура Мазда илоҳ Нарюсангни ун беш яшар йигит шаклида ялангоч яратиб, Аҳриманнинг орқа томонидан жой берди. Токи уни кўрган аёллар ошиқи беқарор бўлиб, Аҳримандан сўраб олсинлар. «Авесто»нинг баъзи бир ўринларида илоҳ Сурш ҳам Аҳура Мазданинг хабарчиси, дейилган, аммо Яратгувчидан хабарлар келтириш аслида илоҳ Нарюсангнинг вазифасидир. «Авесто» шарҳларида Нарюсангнинг бошқа маънолари хусусида ҳам қайдлар бор. Жумладан, «Авесто»нинг бир неча ўринларида Нарюсанг олов турларидан бири дейилади. Уша ўринларда Нарюсанг «хшасру наптар» (шаҳриёрлик киндиги, подшоҳлик набираси) сифати билан биргаликда қўлланилган. Гуё бу олов подшоҳнинг киндигида ёхуд унинг ортида жойлашган эмиш. Мелодий XII асрда яшаб ўтган Нарюсанг исми ҳинду зардуштий «Авесто»нинг бир қанча бўлимларини санскрит тилига таржима қилган.

142. Ясналарнинг учта хотига (19—21 ҳотлар) берилган ном. Маъноси — Илоҳларни шарафловчи қўшиқ.

143. *Аҳу* — «ангҳу» — хонахудо; модёна — «ангҳа». Маъноси — кадбону, сурур, дунёвий шодлик. Бу сўз «Авесто»нинг куп ўринларида «рту» билан биргаликда қўлланилади ё Аҳура Мазда ва Зардушт ушбу икки сифат билан тавсифланади. «Тийр

яшт»да (1-банд) Аҳура Мазда Зардуштга дейди: «Сен жаҳон аҳлига «аҳу» ва «рту» бўл». «Виспарид» Аҳура Мазданинг ўзи «аҳу» ва «рту» сифатлари билан мадҳ этилади. «Аҳу» — жон. Бешлик одам аъзоларининг бири. Унинг вазифаси — танани асраш ва унинг яшашини таъмин этиш. У — жон тана билан бирга яшайди; ўлим билан ер юзини тарк айлади. Паҳлавий тилида уни «аҳу» дейдилар. Аҳу — «Авесто»да «ангҳа» ё «ангҳу». Асту-манд олами ёхуд мийну. Дузах, ёмонлик олами каби маъноларни билдирувчи «дуж ангҳу» иборасининг таркибида ҳам «ангҳу», яъни жаҳон сўзи ишлатилади.

144. *Ист Востра* — Зардуштнинг тўнғич фарзанди. Ҳозир Исд Востра шаклида ўқилади. Зардуштийлар суннатида у дастлабки отурбон (дин пешвоси) сифатида эътироф этилади. Ист Востра растохез (қиймат) куни одамларнинг гуноҳ ва савоб амалларига ҳакамлик қилади.

145. *Аряман* — паҳлавийда «арёман». Дустлик, қардошлик ва осудалик илоҳи. Маздапарастлик динидаги энг буюк илоҳлардан бири. У мийну оламидаги илк табиб ҳисобланади. Барча дард-касалликлар, нохушликларнинг чора-тадбири унинг зиммасига юклатилган. Қачонки Аҳриман ер юзига 9999 хил касалликларни юборди, Аҳура Мазда бу дардларнинг давосини Аряманга топширади. Аряман сўзининг маъноси ҳам «дўст-биродар»дир. Гоҳларда дин пешволарининг унво-ни. Бироқ, «Авесто»нинг бошқа бўлимларида ва «Бундаҳишн»да Аряман дардларга дармон бағишлагувчи илоҳ деб таърифланади.

146. *Ҳваматанам* — «Етти ҳот»нинг илк ва сўнгги сўзи. Ясна, 35-ҳотнинг 2-банди шу сўз билан бошланади. (Айрим авестошуносларнинг фикрича, «Етти ҳот» айнан шу банддан бошланади. «Ҳваматанам» «Авесто»нинг деярли кўплаб ўринларида дуч келади. Бу унинг нечоғли катта аҳамиятга эга эканини курсатади. «Ҳваматанам» дуосининг таржимаси қуйидагича: «Эзгу фикр, эзгу калом ва эзгу амал-никим бу ерда ва ҳар ерда улуғланади ва улуғлангуси, мадҳ этаман. Ўзим ҳам жону дилим билан яхшиликка интиламан».

147. *Восий* — асотирий балиқ. Фарог Карт дарёсида яшар эмиш. «Эллик садваралик» сифати (эллик эшикли) билан қўлланилади. Бироқ бу сифатдан нима мақсад кўзланганлиги маълум эмас. Айрим тадқиқотчилар Восий балигининг элликта қаноти бор, деганлар. «Бундаҳишн»да (12-бўлим, 5—7-бандлар) келади:

динсизлик ва масхаралаш каби маъноларни ифода этади.

154. *Кайизий* — каязанинг аёлларга нисбати (қаранг — «каяза»).

155. *Фшушу мансара* — маъноси — аҳил ва фойдали чорполар хусусидаги мансара. Яснанинг 58-ҳотига берилган унвон. Ушбу ҳот йўқолиб кетган йигирманчи «Ҳодухт наск»нинг бир жузъи. Фшушу мансара маздапарастларнинг машҳур алқов ва намозларидан ҳисобланиб, фаровонлик ва кушойиш ҳақида. «Виспирад»да (1-булим, 3-9-бандлар) маздапарастларнинг энг муҳим ибодатлари қатори «фшушу мансара» ҳам тилга олинади. «Хурмузд яшт»да (13-банд) «Фшушу мансара» Аҳура Мазданинг номи бўлиб келган, яъни Яратгувчининг ўзи чорполарни парвариш қилгувчи, фаровонлик ва ризқ бергувчи мансарадир.

156. *Хавнайраса-ҳанийрас; ханийра, хунийрас*. Жаҳоннинг энг буюк улкаларидан. Етти иқлимнинг бири. Баъзи тадқиқотчилар бу улка ҳозирги Эрон ҳудудида жойлашган дейишларига қарамай, атаманинг ўзи бу улуг гуша Хоразм ёхуд Хива эканига далолат қиляпти.

157. *Даҳмон дуолари* — «Авесто»да «даҳма». Маъноси — эзгу, пок. Даҳмон дуолари ёхуд алқовлари («даҳма офрайти», «даҳмон офарин») зардуштийларнинг маълум ва машҳур тўрт дуоларидан бири ҳисобланади. Бу дуо покиза зотлар, аждодлар шаънига ўқилади. Даҳмон дуолари марҳум вафотининг тўртинчи, унинчи, ўттизинчи ва йил бошида ўқилади. Ўтганлар, уларнинг қолган ақроболарига бағишланади. Ашаванларнинг фравашийларига росткорлик ушбу дуолар воситасида суралади. Айрим тадқиқотчилар «даҳмон дуолари»ни тандурустлик дуолари деганлар. Мазкур дуо 13-банддан иборат бўлиб, «Кичик Авесто»нинг бир бўлимидир.

158. *Кахвориза* — паҳлавийда «кухрийд» ё «кухрийт». Бу сўз яснада (61-ҳот, 2-банд) қўлланилган бўлиб, манбаларнинг далолат беришича, Аҳриман яратган доимий қабиҳ амаллар билан машғул бўлган гуноҳкор бир қабиладир. «Авесто»нинг паҳлавий нусхаларида бу қабила аҳли «фарриҳ душманлари», яъни фарриҳни йўқ қиладиганлар тарзида қўлланилган. Бу гуруҳ қаҳр-ғазаб деви Манушакнинг Манучеҳрнинг синглиси билан қўшилишдан пайдо бўлган, дейишади.

159. *Кахворизий* — кахворизанинг (157-изоҳ) аёллар жинсидаги ифодаси. Ушбу ибора «Авесто»да бир марта қўлланилган (61-ҳот, 2-банд).

160. *Зандик* — «Авесто»да «занда». Маздапарастлар динида бўлмаган ёхуд ундан қайтган киши. Бу ибора одатда «жоду» сўзи билан биргаликда қўлланилади. Сосонийлар даврининг буюк мутафаккири Моний зардуштий мубадлар томонидан «зандлик» сифатида таърифланган. Исломдан кейин жуда кенг кўламда истеъмол қилинган «зиндиқ» сўзининг асоси ҳам авестойи «зандик»дир.

161. *Подёб* — «Авесто»да «пайти ёпа», паҳлавийда «потёб», «потёв». Маъноси — ювинмоқ, покланмоқ, гусл. Мусулмончиликда — вузу. Покланмоқчи бўлган одам даставвал «Аҳура Мазданинг хушнудлиги» ва «Ашим вуҳув») дуоларини ўқийди. Шундан кейин қўл-оёқларини ювиб, белбогини янгилайди, яъни белбогини ечиб, худога ҳамд айтади, Аҳриманни лаънатлайди. «Белбог боглаш» дуосини ўқиб бўлгач, уни қайтадан боглайди.

162. *«Аҳмойи раишча...»* — 68-ясна-ҳот ун биринчи бандининг илк сўзлари. Бу банд маздапарастларнинг машҳур олқишларидан бири бўлиб, «Авесто»нинг турли ўринларида тез-тез такрорланиб туради.

163. *Ода* — яхшилар мийнусининг ажри ва ҳар икки жаҳон гуноҳкорларининг жазоси маъноларини англатиб, гоҳлар ва «Янги Авесто»да такрор-такрор учрайди. Баъзида бу сўз илоҳни ҳам англатади (49-ясна, 1-банд; 68-ясна, 21-банд...) Бу илоҳ одатда тавонгарлик ва ажр илоҳаси Аша (Арт) билан биргаликда қўлланилганлиги учун айрим тадқиқотчилар Ашанинг иккинчи номи ҳам деганлар. «Одана», «адо», «азо» каби сўзлар «адо»нинг узгарган шакллари бўлиб, «до» — бермоқ, бағишламоқ маъноларини англатувчи узақдан олинган.

164. *Сипатмандгоҳ* — («спинта майню го-со») бешлик андаргоҳ кунларининг учинчиси.

165. *Сваша* — чаққон, эпчил маъносида. «Авесто»да ирмоқ, ҳаво, замин ва осмон ўртасидаги фазони англатади. Ирмоқ ва фазо илоҳи. У кўп ҳолатларда абадий сифати билан биргаликда қўлланилади.

166. *Зарвона* — паҳлавийда «зурвон», форсийда «зарвон». «Замон, замона» маъноларини ифода этади. Шундай бир илоҳнинг номики, унга «поёнсиз» сифати қўшиб ишлатилади ва барча аҳуравий илоҳлар каби алқов ибодатга лойиқдир. Сосонийлар ҳукмронлиги даврида зардуштийлар орасида шундай бир фирқа мавжуд эдики, у Шаҳристонийнинг «Милла ва ниҳал» ҳамда бошқа бир қатор

манбаларда «зарвонийя» деб аталади. Ушбу фирқа эътиқодига кура, Аҳура Мазда ва Аҳриман ҳар иккиси Зарвон томонидан яратилган. Шаҳристоний шундай бир ривоят келтиради. Унга кўра, Зарвон нурдан яралган энг буюк қудрат эди. Унда недандир шак пайдо бўлди. Ана шу шакдан Аҳриман яралди. Шаҳристоний бошқа бир ривоятни ҳам нақл қилади. Буюк Зарвон ўғил кўриш умидида 9999 йил ҳамд-сано айтади. Бироқ унинг орзуси рўёбга чиқмайди. Шунда у, эҳтимол, бу дунё ҳеч нарса эмасдир, деган хаёлга боради. Шу хаёл Аҳриманни пайдо қилган бўлса, ҳақиқат оламидан ёхуд Зарвоннинг чин хаёлларидан Ҳурмузд пайдо бўлди. Буларнинг иккиси ҳам она қорнида эдилар. Ҳурмузд биринчи бўлиб тугилиши лозим эди. Аммо Аҳриман найранг билан онаси қорнини ёриб чиқди ва оламни забт қилди. Зардушт дини пешвоси билан Исломо дини пешвосининг савол-жавоблари жамланган ва номаълум муаллиф (эҳтимол, бирор зардуштий уламози томонидан) тайёрланган рисолада ўқиймиз: «Зардушт дини эътиқодига кўра Худо замондан бошқа ҳамма нарсани яратди. Замон Яратгувчидир. Замон чексиздир. Унинг на боши, на охири бор. У ҳамиша бор эди ва ҳамиша бўлади. Агар заррача ақлинг бўлса, замон қаердан пайдо бўлди, дема. Зеро, ҳали шу қадар улугворлиги билан Замон ҳам яратувчи эмасди. Шундан сўнг замон олов ва сувни яратди. Улар бир-бирига қушилгач, Урмузд пайдо бўлди. Замон яратувчи ва яратилишига киришган Худованд бўлди. Урмузд ёруг, пок, хушбўй, эзгу амалли ва барча яхшиликларга қодир эди. Урмузд қуйи 96 минг фарсанг узунликка боқди. Аҳриманни кўриб қолди. Қора, палид, бадкирдор. Урмузд ҳайратланди. Аҳриман даҳшатли душман эди. Урмузд ва Аҳриман ўртасида қонли жанглар бошланди. Замоннинг ўзи Урмуздга мадад берди. Урмузд галаба қозонди...» Афсона ва ривоятлардан шу нарса маълум бўладики, Зарвон ҳамма нарсадан бурун мавжуд эди. Минг йил ҳамд-сондан тўхтамади. Зарвон ўғил фарзанд умидида эди. Бу ўғил осмон ва замин, шунингдек, бутун хилқатни яратиши лозим. Аммо минг йилдан сўнг Зарвонда шубҳа яралди. «Наҳотки, беҳуда ҳаракат қилдим...» Худди шу ҳолда Ҳурмузд ва Аҳриманнинг уруғлари унинг вужудида пайдо бўлди. Ҳурмузд — унинг фарзанд кўриш орзусидан; Аҳриман шак-шубҳасидан яралди. Зарвон фарзандлар пайдо бўлганини ва улардан Ҳурмузд она захдонининг

чиқиш туйнугига яқин ерда эканини билгач, шундай деди: «Ким биринчи бўлиб ҳузуримга келса жаҳонга ҳукмдорлик унга насиб қилади». Ота ниятини билган Ҳурмузд она қорнида бу ҳолдан Аҳриманни огоҳ этди. Аҳриман биринчи бўлиб ота ҳузурига боришни мақсад қилиб қўйди. Қачонки Ҳурмузд захдон тешигига яқин қолди, Аҳриман бу тешикни йиртиб, ташқарига отилди ва ота ҳузурига бориб, деди: «Мен сенинг углингман...». Зарвон зулмат, ёмонлик ва бад буйдан иборат фарзандини сўймади. Шу аснода бутун борлиги ёруглик, хушбўйликдан иборат Ҳурмузд дунёга келди. Зарвон қасамёд қилгани учун жаҳонга ҳукмдорликни Аҳриманга топширди ва деди: «Эй, Аҳриман! Сени шаҳриёр қиламан. Сен тўққиз минг йил ҳукмдорлик қиласан. Аммо мен Ҳурмуздни шундай яратганманки, у сендан голиб бўлади. Тўққиз минг йилдан сўнг жаҳон шаҳриёрлиги унинг қўлига ўтади».

Шунда Зарвон Ҳурмуздга барсам дастасини берди. Бу жаҳонга мубадлик нишонаси эди. Зарвон деди: «То шу дамгача мен сенинг ҳаққинга дуолар қилдим. Бундан сўнг сен мен учун дуолар қил...» Шундай қилиб, Аҳриман жаҳонга ҳукмронлик қилди. Ҳурмузд охир-оқибат ўз олқиш ва дуолари, ибодат ва намозлари билан Аҳриман устидан галаба қозонди.

Зарвон — Замон худоси. Унинг «Авесто»да деярли аҳамияти йўқ. Аммо сосонийлар даврига оид манбалар шундан далолат берадики, уша даврда Зарвонга нисбатан халойиқнинг эътибор ва таважжуҳи гоят баланд бўлган. Унинг борлиги — мангулик — чексизлик ва бутун хилқат ундадир. Борлиқ сарчашмаси, модда асоси, замон ва макон, бир сўз билан айтганда кулли борлиқ удир. Унинг ақл ва қудрати ҳам чексиз. Унинг ибтидоси йўқ. Ибтидо — у. Унинг асоси йўқ. Асос — ўзи. Ҳеч ким унинг устидан ҳукмронлик қила олмайди. Зарвон — поёнсиз. Шу боисдан У яратган маҳлуқлар, ҳатто илоҳларнинг ўзи ҳам унинг нима эканини билмайди. Чегарасиз, поёнсиз Зарвондан тўққиз минг йиллик ҳудуд — чегарага эга бўлган Зарвон яралди. Бу чегара Аҳриман билан интиҳо топади. Яъни, Ҳурмузд ва Аҳриман ўртасидаги аёвсиз кураш оқибатида поёни бор — чегараси муқаррар Аҳриманнинг замони тугаб, Ҳурмузд замони бошланади. Зарвоннинг самовий-кайҳоний вақти тўққиз минг йил. Бу Мазда замони билан ун икки минг йилни ташкил қилади ва тўрт қисмга булинади, яъни тўртта

уч минг йилликни ўз ичига олади. Баъзи авестошунослар Зарвонийя таълимоти зардуштий динидан олдин пайдо бўлган ва унинг сосонийлар даврига ҳеч қандай алоқаси йўқ деб ҳисоблайдилар. Хулоса қилиб шуни айтиш

мумкинки, Зарвон ва унинг тарихи хусусида бир-бирига яқин, бир-бирини тўлдирувчи ривоятлардан ташқари, бир-бирини инкор қилувчи афсоналар ҳам бир талай.

334

ВАНДИДОД

1. *Фаргард* — маъноси — кесик ёхуд бўлак. «Вандидод»нинг алоҳида бир қисми. Баъзи қадимий Шарқ адабиётлари ҳам шу ном билан аталган, жумладан, бу сўз араб поэзиясига «фиржард» (кўплиги «фиржардот») шаклида кириб келган.

2. *Аҳура Мазда* — асл авестойи шакли «Аҳура Маздоҳ». Ҳақиқат (Аша) ва эзгулик оламининг яратгувчиси. Оламда неки пок, неки эзгу унинг номи билан боғланади. Маздапарастлик дини илоҳи. Қадимий манбаларда бу ном «Аҳура Мазд», «Ҳурмазд», «Урзамд», «Аҳуройи Мазд», «Ҳурмуз» шаклларида қўлланилган. «Авесто» матнларида бу ном уч хил ҳолатда ишлатилган: «Аҳура», «Мазда», «Аҳура-Мазда».

«Аҳура Мазда» номи икки жуздан иборат: «Аҳура» ва «Мазда» («Маздоҳ»). «Аҳура» санскрит тилидаги «Осура», қадимги ҳинд асотириларидаги бир гуруҳ девлар унвонини ифодалайди. Шарқ асотириларига кенроқ ёйилган бу ном оламларни яратган илоҳ маъносида қўлланилган. Ҳиндларнинг қадимги асотири бўлган «Пиражопатий»да «борлиқнинг яратгувчиси» маъносини ифодалаган Аҳура Худолар отаси ибтидода ёлғиз бўлган Аҳура, ҳиндлар истилоҳи билан айтганда «браҳмана», «дива» ва «асура»ларни яратган. «Дива», яъни худолар унинг дамидан, «асура»лар — девлар унинг бодидан пайдо бўлган. «Авесто»да Аҳура буюклик ва ҳаққоният тимсоли. У худолар ва одамлар орасида фақат эзгулик, адолат, мардлик ва поклик ҳимоячиси. Паҳлавий тилига ўзлашгач «худойи» шаклини олган Аҳура, бора-бора «худойи» сўзига айланди.

«Мазда» — ҳушёр, доно, огоҳ каби маъноларни ифодалайди. Паҳлавий тилига ўзлашгач, «данак», сўнгра «доно» тусини олган. Санскрит тилидаги «Мизос» ҳам айни шу маънога эга. Хулоса қилиб айтганда «Аҳура Мазда» — «Доно раҳнамо, йўлбошчи», «Оқил Яратгувчи» маъноларини ўзида ифода этади.

3. *Сипийтмон* — «Авесто»да «сипийтома». Пайгамбар Зардушт оиласи шу ном билан юритилган. Маздапарастлик қонуни маъносига ҳам эга. Тарихий манбаларнинг шоҳидлик беришича, «Сипийтмон» пайгамбар Зардуштнинг тўққизинчи бобосининг номи. «Сипийтмон» сўзининг асл маъноси тугал равшан эмас, дастлабки «сипийто» сўзи «оқлик» маъносини англатади. Қадимги паҳлавий, форс ва араб манбаларида бу сўз турлича шаклларда қўлланилган, чунончи: «сипийтама», «исбиймон», «сибиймон», «сипийтамон», «испанатмон» ва ҳоказо. Баъзи авестошуносларнинг фикрига кўра, «Сипийтмон» пайгамбарнинг болаликдаги исми бўлиб, унинг тўққизинчи бобосидан олиб қўйилган, «Зардушт» исми эса пайгамбарликка эришганидан сўнг берилган.

4. *Зардушт ёки Зартушт* — «Авесто»да «Зардуштара». Бир таъбирга кўра «Сариқ туя соҳиби» маъносини билдиради. Бошқа таъбирга мувофиқ «Заррин ёруғлик эгаси» маъносини ифодалайди. Зардуштий ёхуд маздапарастлик динининг асосчиси.

5. *Ийрон Виж* — «Авесто»да «Айрйана Вайжа» ёки «Айрйана Ваижангоҳ». Қадимги Шарқ халқлари истиқомат қилган манзилнинг номи. Кўплаб авестошуносларнинг яқдиллик билан қилган эътирофига кўра бу юрт ҳозирги Хиванинги ўрнида бўлган. «Вандидод» китобининг фаргард, 3-бандига кўра «Ийрон Виж». Аҳура Мазда яратган ун олти сарзаминнинг энг бирламчиси ва энг гузалидир. Бунга қарши ўлароқ ёвузлик Худоси Аҳриман Аждаҳо, Қиш ва Девни яратади.

6. *Доитё ёки Доитий* — «Авесто»даги асотирий дарёнинг номи. Баъзи авестошунослар уни Амударё (Арс) ёхуд Зарафшон дарёларига нисбат берганлар.

7. *Аҳриман* — «Авесто»да «Ангар Майню». Паҳлавий ва форс тилларида «Аҳриман», «Аҳриёман», «Аҳирман». Маъноси — Жанг ва Душманлик олами. «Янги Авесто»да ва маздапарастлар динида Аҳриман душман

девлар жодулар ва париларнинг сардори. Аҳура Мазданинг муросазис душмани. Бежиз эмаски, Аҳура Мазда Аҳриман хусусида сўз юритаркан, «бутун борлиги ажал билан йўғрилган» деб таърифлайди.

8. *Аждаҳо* — «Авесто»да «Азидаҳона», паҳлавийда «Аздаҳог», форсчада «Аждаҳо» ёхуд «Заҳҳок». Бутун кирдори ёмонликдан иборат бўлган Аждаҳо, уч калла, уч оғиз ва олти кўзlidir. Унинг мақсади жаҳонни одам зотидан тозалаш. Ёмонлик илоҳи Аҳриман уни шу мақсадда яратган.

9. Баъзи шарқшунос олимлар, авестошунослар, махсусан доктор Муҳаммад Муъйиннинг фикрига кўра, гоят қадим замонларда, эҳтимолки бугун иқлими бениҳоя муътадил бўлган бизнинг тупрогимизда ҳам йил фасллари ҳозиргига қараганда бирмунча фарқ қилган. Чунончи «Вандидод»нинг тўртинчи бандида таърифланганидек, қиш ун ой, ёз эса атиги икки ой.

10. *Храфстра* — барча заҳарли, зараркунанда жониворлар ва ҳашаротларнинг номи. Бутун кирдори ёмонликдан иборат бўлган бу аҳриманий мавжуд аҳуравий кучларга қарама-қарши улароқ яратилди. Маздапарастлар этиқодига кўра, Храфстраларни ўлдириш ва йўқ қилиш хайрли амаллардан ҳисобланган.

11. *Скайатя* — Храфстра турига мансуб (10-изоҳга қаранг) ҳашарот. Борлиги ёмонликдан йўғрилган Аҳриман ер юзининг иккинчи сарзамини — гузал Сугдни яратган Аҳура Маздага қарши улароқ бу ҳашаротни яратди. У бутун сигирлар подасига қиргин келтириши керак эди. «Вандидод» шарҳларида келишича, скайатя ҳашароти ғалла ва ўсимликлар ичига яшириниб олади ва ўзининг заҳарли нишини ҳайвонга санчади.

12. *Бравара* — хусуматкор Аҳриман Балх сарзамини яратилиши билан жамики аҳуравий мавжудотга зидма-зид улароқ яратган жониворларнинг номи. Баъзи авестошунослар бу жониворни уруғларга қирон келтирувчи чумолига нисбат берган бўлсалар, тадқиқотчиларнинг баъзилари мазкур сўзнинг маъноси мавҳум деганлар.

13. Бу ўринда сўз ҳозирги Афғонистон ҳудудидаги Ҳирот ва унинг Ҳирируд дарёси ҳақида бораётир. Бу иборалар юзасидан ҳам турли мунозарали қарашлар йўқ эмас.

14. *Ваиҳа Гирта* — бу авестойи истилоҳ қадимий паҳлавий тилига «бадсояли Кобул» тарзида таржима қилинган. Бу Аҳура Мазда яратган гузал юртнинг номи. Бошқа манбалар

да ушбу истилоҳ «Вайу Кирта» шаклида дуч келади. Маъноси — Ҳаво мавжудоти. Бу иборанинг «Кобул»га нисбат берилиши «Авесто»нинг паҳлавий матнларида кўзга ташланади. Шунга қарамай уни Қандаҳор шаҳрига нисбат бергувчилар ҳам бор. Аммо «Соя» сифати юзасидан ҳам турли қарашлар мавжуд. Жумладан, нима учун Аҳура Мазданинг гузал масканларидан бири «бадсоя», яъни «ёмон соя» ибораси билан сифатланиши ҳамон қоронгулигича қолмоқда.

15. *Хнасатай* — бутпарастлик париси. Аҳриман душманлик юзасидан Аҳура Мазда яратган Ваиҳа Гирта (Кобул) шаҳри муқобилида қурди. У пари Гуршаспнинг руҳига йўл топади ва унга қовушади. «Вандидод»нинг бошқа булимларида ҳам бу пари тилга олинади. Чунончи, 19-фарғарднинг 5-бандида Зардушт Аҳриманга дейди: «Мен девлар яратгувчи Хнасатай парини ўлдираман!»

16. *Гаршасп* — «Авесто»да «Кирсаспа». Маъноси — лоғар от эгаси. Қадим Шарқ, асосан, Эрон асотирларидаги ёрқин чеҳралардан бири. «Авесто»нинг куп уринларида Гаршасп «забардаст», «тик сочли», «гурзи кўтарган паҳлавон» сифатлари билан таърифланади. Машҳур Эрон авестошуноси Иброҳим Пурдовуд Гаршаспни «Шоҳнома» дostonидаги Рустам ва юнон асотирларидаги Ҳераклга ўхшатади. Бу, албатта, тўғри қиёслаш. Бироқ, «Авесто» ва бошқа диний матнларда дуч келгувчи Гаршасп илоҳийдир. Зеро, у ҳамиша гуллар, аждаҳолар, умуман, аҳриманий балоларга қарши буюк мардонаворлик билан курашади. Аммо «Шоҳнома»нинг мислсиз қаҳрамони Рустам сиймоси Гаршаспга нисбатан бирмунча хира тортади. Зеро, Рустамнинг жанглари заминий ва инсонийдир.

Исломдан кейинги «Шоҳнома», «Гаршаспнома» ва бошқа диний матнларда ҳам Гаршаспнинг афсонавий қаҳрамонликлари ҳақида ажойиб ривоятлар бор.

17. *Аврава* — Аҳура Мазда яратган саккизинчи сарзаминнинг номи. «Вандидод»да «Аврава» бўлиг ййловлар юрти сифати билан қўлланади. Айрим авестошунослар Авравани Тус вилоятида дейдилар.

18. *Хнинта* — Аҳура Мазда яратган туққизинчи сарзаминнинг номи. «Занд Вандидод»да («Вандидод шарҳи») келишича «Гургонда дарёлардан иборат Хнинта номли макон бор».

19. *Баччавозлик* — «Авесто»нинг форсча матнида «кун варзий» деб олинган бу исти-

лоҳнинг узбекча шакли вульгар маънони англади. Ҳамма давру замонларда жамиятнинг қаттиқ норозилигига сабаб бўлган бу қабиҳ одат бундан уч минг йил бурун дунёга келган «Авесто»да ҳам энг чиркин ҳодиса сифатида қораланади. Масалан, 8-фаргарднинг 31—32-бандида шундай дейилган: Зардушт Аҳура Маздадан сўрайди:

«Дев ким?

Девпараст ким?

Эркак девлар билан ётгувчи ким?

Девлар билан ётгувчи ургочи ким?

Ургочи дев ким?

Ким у уз ичида дев сийратдир?

Ким у бутун тириклиги давомида девга монанддир?

Ким у ўлимидан бурун ҳам девсимон эди ва ўлимидан кейин ҳам дев каби нопадодир (йўқдир).

Аҳура Мазда жавоб берди:

Эркак билан қўшилган эркак ёхуд бир эркакнинг ўзи билан қўшилишига ижозат берган эркак девдир.

У девпарастдир.

У эркак девлар билан ётгувчидир.

У девлар билан ётгувчи ургочи девдир.

У ургочи девдир.

У уз ичида девсийратдир.

У бутун тириклиги давомида девга монанддир.

У ўлимидан бурун ҳам девсимон эди ва ўлимидан кейин ҳам дев каби нопадодир (йўқдир).

Эркак билан қўшилган эркак ёхуд бир эркакнинг ўзи билан қўшилишига ижозат берган эркак шундайдир. (Зардуштийлик динида бу қабиҳ гуноҳга йўл қўйган одамга ҳеч қандай далил-дастурсиз ва гувоҳсиз ўлим ҳукми буюрилган — *Тарж*).

20. *Ҳараваята* —бу авестойи манзилни аниқлашнинг имкони йўқ. Айрим тадқиқотчилар «Ҳарут» ёхуд «Ҳирот» деб талқин қилганлар. Аммо бу фикрда яқдиллик йўқ.

21. Бу ҳолнинг ҳикмати 3-фаргарднинг 36, 39-бандларида баён қилинади.

22. *Ҳийрманд* — Сийистондаги Ҳийрманд дарёси соҳилидаги серҳосил ва гўзал Ҳийрманд. Аҳура Мазда яратган ўн биринчи юрт.

23. *Чахра* — Аҳура Мазда яратган ўн учинчи юрт. Аҳриман бу жаннатмакон юрт муқобилида «мурдор ёқгувчилар»нинг кечирилмас гуноҳини яратди. Баъзи авестошунослар бу юрт ҳақида ҳеч нарса маълум эмас, дейдилар. Баъзилари эса Хуросон ҳудудида

шундай юрт мавжуд бўлганини қайд этадилар.

24. «Мурдор ёқгувчилар». Бу тоифа хусусида 8-фаргарднинг 73—74-бандларида қуйидаги ривоят бор: «Зардушт Аҳура Маздадан сўрайди:

Агар йўлда бораётган ёхуд суворий, ё аравада кетаётган маздапараст ўлик ёқилаётган ё пиширилаётган оловга дуч келсалар нима қилишлари керак?

Аҳура Мазда жавоб берди:

Улар ўликни ёқайтган кишини ўлдиришлари лозим. Ўлик ёқайтганни сўзсиз ўлдирадилар».

Зардуштийлик таълимотига кўра ўликни (мурдор) ёқмоқ ё пиширмоқ гоят қаттиқ гуноҳ саналган. Бу таълимотга кўра тўрт тоифа одамлар далил-дастурсиз жойида ўлдирилади. Улар ўлик ёқгувчилар, қароқчилар, баччавозлар ва ҳар нечук жиноят устида қўлга тушган жиноятчилар.

25. *Фаридун* — «Авесто»да «Сараситунна». Осваянинг угли. Паҳлавийда «Фаридун». Форсийда «Офарийдун», «Офрийдун», «Офрийдун» ва Фаридун. «Авесто» ва бошқа диний манбалардаги энг қадимги асотирий сиймолардан бири. Бу ном Исломдан кейинги кўплаб арабий, форсий ва туркий адабиётларда ҳам кенг иштирок этади. Унинг отаси дунёда иккинчилардан бўлиб, илоҳий иксирни кашф этгани учун ундан Оразидун исмли фарзанд дунёга келади. Фаридун уч огиз, уч калла ва олти кўзли Аждаҳони енғади ва унга банд солади.

26. *Варина* — Аҳура Мазда бунёд этган тўрт гушали юрт. Тадқиқотчилар, дейилади манбаларнинг бирида, бу жуғрофий маконни қидириб, Албурз ва Кирмон тоғлари орасида сарсон-саргардондилар. Варина Фаридун дунёга келган афсонавий юрт бўлиб, Тўфонлар Худоси ва Аждаҳо, Тўфон билан Фаридун ўртасидаги жанглар шу тупроқда рўй беради. Қадимги ривоятларга кўра осмоннинг тўрт дарвозаси бўлган. «Тўрт гушали Варина» ибораси ҳам шунга ишора бўлиши эҳтимолдан холи эмас.

27. *Инду*с дарёси, ҳозирги Панжоб, балки яна ҳам тўғрироғи Еттисувдир.

28. Аҳриманнинг нима сабабдан «бемаҳал ҳайз кўрган аёллар қони»ни иккинчи марта яратаётгани маълум эмас.

29. Баъзи манбаларда келишича, Рангҳа дарёси атрофидаги сарзамин Месопотамия дарёлари ўртасидаги ноҳия бўлиши эҳтимол,

«Бесар халқлар» ибораси бирор-бир ҳукмронга бўйсунмайдиган қавмларга ишора қилади. Бу ибора авестойи «асравша»нинг (саркаш, исёнчи, қонунга бўйсунмас) таржимаси. Сосонийлар даврида икки дарё — Фрот ва Дажла оралигида яшовчи ва маздапарастликни бўйинга олмаган халқларга нисбатан қўлланилган.

30. *Ашаван* — Ашаҳнинг изидан боргувчи. Ашаҳ — Аша — «ростлик», «тўғрилиқ», «ҳақ», «ҳақиқат», «абдий қонун», «баркамол қонун ва тартиб» каби маъноларга эгиз. Ўрни билан яна изоҳ берилади.

31. *Жам* — «Авесто»да Йийма Вайваҳвантнинг ўғли. Паҳлавийда Ямак ёхуд Жамол Вайвангхоннинг ўғли. Санскритда Яма Вайавсватнинг ўғли. Шарқ асотирларида кўп учрагувчи қадимий сиймолардан бири. Жамнинг отаси биринчи бўлиб илоҳий иксирни кашф этди ва бунинг эвазига фарзанди Жам дунёга келди. «Авесто»да Жам бир қанча сифатларга эга. Чунончи: «Хшаита» (форсийда «Шайд»). Маъноси — шоҳона ёхуд дурахшон. Бошқа бир лақаби — «Ҳваридариса» — «қуёш юзли», «срайр» — «гўзал», «иссиқ дийдор»; «ҳвасва» — паҳлавийда «ҳварапак», форсийда «Хўб рама», яъни «яхши сурувлар соҳиби». «Вандидод»нинг 2-фаргарди «Жам достони» деб юритилади. Ярим Худо, ярим одам бўлган Жам Шарқ асотир ва афсоналари, Исломдан кейинги адабиётларда энг ёрқин сиймолардан биридир.

32. *Сувра* — «Авесто»да «сувра», «суфра» ё «суфор». Аҳура Мазда оламга соҳиблик қилсин, деб Жамга тақдим этган икки нарсанинг бири. «Вандидод»да у «заррин» сўзи билан сифатланган. Авестошунослар Аҳура тақдим этган нарсанинг нималиги ҳақида мухталиф фикрдалар. Бу сўз «гишт», «ўқ», «муҳр» (ҳотам) каби маъноларда таржима қилинган. Бироқ бу фаргардларнинг бирортаси асосга эга эмас. Манбаларнинг далолат беришича, «сувра» иброний «шуфоф» сўзидан келиб чиққан, «Қадимги аҳд»да етмиш марта қўлланилган ва «Карнай» (форсийда «шайпур») маъносини ифодалаган. Бу кўплаб қарашларнинг бири.

33. *Аштра* — паҳлавийда «Аштар». Аҳура Мазда Жамга тақдим этган икки нарсанинг бири. Жам уни одамларни бошқаришда восита сифатида қўлаши керак. «Вандидод»да бу икки ҳодиса — «зарнишон аштра» ва «заррин суфра» ҳақида сўз боради. Юқорида таъкидланганидек, авестошунослик фанида бу икки ҳодиса хусусида хилма-хил фикрлар бор. Баъ-

зилар «аштра» истилоҳига отни нуқигувчи ёки отни йўрттиришда фойдаланувчи таёқча маъносини берганлар. Қамчи, шамшир, асочуп дегувчилар ҳам бор. Авестошунос Меҳридод Баҳор «аштра» сўзига изоҳ бераркан ёзади: «Аштра» сўзи «Авесто» ва паҳлавийда «шаллоқ» ва «тозиёна» (қамчин) маъноларида ишлатилган. Аслида ҳам бу сўз қамчин ёхуд соз чалгувчи олат маъноларига эга бўлиши ҳақиқатга яқин.

Айтиш керакки, «аштра» «Авесто»да ва «Вандидод»да ҳам қарийб барча ўринларда «қамчин» маъносида қўлланилган.

34. *Сипандормаз* — «Авесто»да «Спинта Орамиста» ёхуд «Сипандармаз». «Авесто» гоҳларида «Аҳура Мазда»нинг нури сифатида талқин қилинади. «Янги Авесто»да замин илоҳаси. Бу ўринда Жам унга мурожаат қилмоқда ва ер юзида рўй бераётган фалокатларнинг олдини олишга чақирмоқда.

35. *Астуманд* — суякли, жисмоний, моддий, дунёвий, заминий. «Астумандон» — аносир, аркон. «Астуманд» сўзининг ўзаги ва маъноси юнон тилидаги «устуихюн» сўзи билан айна бир хилдир. Араб фалсафасидаги «устуқус» истилоҳи ҳам шу маънони ифода этади. «Астуманд» сўзининг ўзаги «аста» бўлиб, «суяк» «устухон» демакдир. (Лотин тилида «ус», юнончада «устун»). Эҳтимол, араб тилидаги «асос» сўзининг илдизи ҳам «аста»га бориб тақалар.

36. *Аридвий* — бу ўринда мақсад ё баландлик ўлчови ёхуд машҳур асотирий дарё «Аридвюсвар»дир.

Эҳтимол, дарё баландликка қиёсланапти.

37. *Асприйс* — асосан, йўл узунлиги ўлчови бўлиб, отчопар майдонининг узунлиги андазасида ўлчанади. Қадимги Шарқда йўл узунлиги ўлчовлари отчопар майдонларининг ҳажмига нисбатан олинган. Маълум бўладикки, асприйс ўлчовининг муайян бир андазаси бор. Чунончи, «Вандидод» китобининг 2-фаргард, 25-бандида Аҳура Мазда Жамга фармон беради: «Одамлар ва жониворлар учун ҳар бирининг тўртта томони ҳам асприйс узунлигида бўлган вар қур».

«Вандидод»нинг паҳлавийча шарҳида варларнинг узунлиги икки ҳосар, яъни икки фарсанг дейилади. Шундан хулоса қилиш мумкинки, асприйс икки фарсанг узунлигидаги ер (эҳтимол икки фарсанг кенгликда). Аммо ҳосар ўлчов бирлиги учун муайян бир андаза йўқ.

38. *Вар* — ер ости манзили. Аҳура Мазда-

нинг кўрсатмаси билан Жам одамлар ва ҳайвонлар учун бино қилган ер ости манзили.

39. «Ҳосар» узунлик ўлчовининг муайян бир андазаси йўқ. 37-изоҳга қаранг.

40. *Дуясана* — бир гуруҳ кимсаларнинг сифати ёхуд унвони. Аҳура Мазда бундай кимсаларнинг Жам барпо этган ер ости манзиллари — варларга йўл топишини истамайди. Бу сўз паҳлавий тилида бир неча маъноларда қўлланилади, жумладан, ҳаромзода боланинг ота-онаси маъносини ҳам билдиради.

41. *Дайвак* — бир жамоа одамларнинг сифат ва унвони. Аҳура Мазда бундай кимсаларнинг Жам барпо этган ер ости манзиллари — варларга йўл топишини истамайди. «Вандидод» шарҳида «дайвий» тарзида қўлланилган. Баъзи мутахассислар уни «ёлгон, аврагувчи» маънолари бор, деганлар. Бошқа бир гуруҳ авестошунослар «дайвий»ни бадандаги нуқс ё иллат маъносига шарҳ этганлар.

42. *Касвиш* — кин ва жазо девининг исми.

43. *Визбориш* — бемор ёхуд танасида иллати бор кимсалар гуруҳи. Аҳура Мазда Жамга бундай гуруҳларни ер ости манзил — варга киритмасликни қатъий таъкидлайди.

44. *Афсонавий* қуш.

45. *Арвататнара* — паҳлавийда ва ҳозирги замон зардуштийлар истилоҳида — Арватаднар. Зардуштнинг иккинчи фарзанди. Маздапарастлар динида оламдаги биринчи деҳқон Арвататнара ҳисобланади. «Вандидод»нинг 2-фаргард, 42-бандида қайд этилишича, Жам бунёд этган вар аҳли орасида Зардушт ва Арвататнара энг буюк ва энг донодир. «Бундаҳишн»да келади: «Арвататнар деҳқонларнинг улуги эди, энди Жам бунёд қилган варнинг буюгига айланди». Арвататнара абадий зотлар сирасидан.

46. *Барсам* — «Авесто»да «барис ман», «силамоқ», «серпимоқ» маъноларини ифода этади. Дарахтнинг янги кесилган шохи. Зардуштлар ҳамд-сано лаҳзаларида бу шохларни қўлда тутганлар. «Авесто»нинг бирор-бир ўрнида ушбу қай бир дарахтдан кесиб олиниши айтилмаган. Бироқ, энг охириги маздапарастлар дини адабиётида бу шахслар анор дарахтидан кесиб олинади, дейилган. Бу шохларни «барсамчин» номли пичоқда кесиб олишган. Ювиниш маросимини бажо келтираётганда барсамдан фойдаланилган. Бошқа расм-русумлар адо этилаётганда барсамлар махсус «барсамдон» ёхуд «моҳруй»га қўйилган.

47. *Ҳована* — ҳований — ҳозирги замон форс тилидаги «ҳован» (ўғир)нинг этимология-

си ушбу авестойи «ҳовано»га бориб тақалади. Авестойи эътиқодга кўра, бир кеча-кундуз беш қисмдан иборат. Унинг дастлабки қисмини асрагувчи илоҳнинг номи Ҳованадир. Бундан ташқари маздапарастлар учун муқаддас саналган ҳвана ўсимлиги эзиб шарбати олинадиган махсус идишнинг номи ҳам ҳовандир. Ҳвана ўсимлиги янчилаётган чоғда янграган овоз оташпарастларни ибодатгоҳга чорлайди. Ҳован масиҳийлар калисосидаги қўнғироққа ўхшайди. Бу қўнғироқнинг келиб чиқиши манбаи ҳованадир, деган қарашлар мавжуд.

48. *Мубад, мубид* — оташпарастлик динида муглардан мартабалироқ руҳоний.

49. *Аризвар* — асотирий тоғ. «Вандидод»да бу тоғ ўнгирлари ва чўққисига девлар жам бўлади, дейилади.

«Бундаҳишн»да Аризвар тоғи ўнгирлари дўзах дарвозаси дейилган. Гуё ушбу дарвоза орқали девлар дўзах ва жисмоний олам оралигида шитоб қилганлар. Бошқа зардуштий манбаларда ҳам Аризвар девлар жамланадиган манзил, дейилади.

50. Зардуштийлик таълимотига кўра жасадларни қалаштириб кўмиш оқибатида тулроқ булганани.

51. *Насв* — паҳлавийда «наса» ёки «нас». Лош, жасад, мурдор жисми каби маъноларга эга. Насв — ўлик жисмга таъсир кўрсатувчи дев. Кимда-ким ўликка яқин келса, ё унга қўл теккизса, ё ёлғиз бир ўзи ўликни дахмага олиб борса, насв — дев унинг баданидаги ҳамма тешиқлар орқали ичига кириб булғаб чиқади. Мурданинг тепасида туриб Амшосипандларнинг номи тилга олинса, насв йўқ бўлади (Амшосипандлар Аҳура Маздага энг яқин кучлар). Насв мурданинг олдига Аҳриман ва девлар маконидан келади. Шу боисдан мурда олиб борилаётган йўлга насвни қўрқитиб, ҳайдаб юбориш учун тўрткўз ит боғлаб қўйилади.

52. *Дуруж* — «Авесто»да «Друж» ё «Друг». Паҳлавийда — «Друз». Маъноси — дуруг, ўзбекчада «ёлгон». Каззоб, аҳдсиз ургочи девнинг номи.

53. *Патити* — «Авесто»да «пайтита», паҳлавийда «папийт», «патит». Гуноҳлардан қайтиш, тавба қилиш.

Зардуштийлар диний адабиётида патит — истифғорнинг тўрт хил матни бизга маълум.

54. «Ардовирафном»⁵⁵ китобида келишича, гуноҳкорга бериладиган жазо бундан багтарроқдир: «...Бир кишининг руҳини кўрдим. Унга одамлар жасадининг гўштини қон ва йи-

ринг аралаш егизишардилар. «Бу жасад нима гуноҳ қилди?» сўрадим мен. Фаришта ва илоҳ Озар жавоб берди: «Бу руҳ дунёда рад этилганлардан. У ҳаёти дунёда кўплаб одамларнинг жасадини сув ва оловдан олиб ўтди. У якка-ёлғиз мурдакаш эди. Ва ўзини ҳеч қачон одатга мувофиқ юлмади (покламади — тарж.).

55. *Ардовирафнома* — қисқартма шакли «Ард». Паҳлавий тилидаги рисола бўлиб, унда зардуштий динининг пешволаридан бири Вийрарнинг нариги дунёга сафари ҳақида ҳикоя қилинади. Вийрар бу сафарда жаннат ва дўзах аҳлининг қисмати билан танишади. (Зардуштийлар пешвоси бўлиш Вийрарнинг узи хусусида ҳам турли-туман қарашлар бор). Ушбу рисоладан айрим парчалар оврупой тилларга таржима қилинган.

56. *Варжованд мансараси* — аҳуравий муқаддас сўзлар. Илоҳий каломлар.

57. *Аспаҳиҳ-ашатра* — гуноҳкорларни жазоловчи асбоб.

58. *Саравушу-чарана* — муайян гуноҳлар содир бўлганда қўлланилган жазо қуроли.

59. Ушбу вандидодий қасамларни 4-фаргарда ўқиймиз. Одатда қасам келтирган томон ўз сўзининг товони сифатида кейинги қасамни келтиради. Чунончи, қўй қасамнинг баҳоси бир қўй қийматиға баробар. «Буюк ривоят» китобида «қўл қасам» ҳақида қуйидагиларни ўқиймиз: «Бу ҳолда ҳар икки томон қўл сиқиш йўли билан шартлашадилар».

60. «Буюк ривоят» китобида келишича, гуноҳ юки ёлғиз гуноҳкорнинг (қариндошларининг эмас) елкасига юкланган. Матнда уч юздан мингга довр ошиб борган баҳо китобда гуноҳкор руҳининг дўзахда кечирган йиллари деб талқин қилинган.

61. *Очирипта* — «олмоқ» маъносида. «Вандидод» таъбирича, бир кишини урмоқ қасдида қўлга қурол-аслаҳа олган шахс гуноҳи шундай деб юритилади. («Вандидод», 4-фаргарда, 17-банд).

62. *Аваўрайишта* — «айлантирмоқ» маъносида. Қўлга қурол олиб, бировни урмоқ қасдида жаҳд билан уни айлантирган кимса гуноҳи шундай юритилади. («Вандидод», 4-фаргарда, 17-банд).

63. *Аридуш* — қўлига қурол тутиб, бировни урмоққа қасдланган киши гуноҳининг номи. Бунда қасд қилган мазлумни урмайди, борди-ю урган тақдирда ҳам унинг захми уч кун ичида тузалиши керак.

64. *Пишавтану* — «Авесто»да «пишавта-

ну». «Ўз гуноҳи учун танасини бағишлаган одам» маъносини англатади. Унинг бошқа бир номи «арзон ўлим», яъни гуноҳлари эвазига ўлим жазосини топган шахс. Пишавтану гуноҳи учун бошқа жазо усуллари ҳам борлиги кўплаб адабиётларда қайд этилган.

65. *Аспирин* — бир дирҳам.

66. *Астуваязуту* — паҳлавий тилида «астуяход». Ўлим девининг номи бўлиб, «таннинг заволи» ёхуд «суяк бағишловчи» маъноларини ифодалайди.

67. *Ашмуг* — алдовчи ва йўлдан оздирувчи девининг номи. Шарқ адабиётида унинг «асмуг» шакли ҳам мавжуд. «Бурҳони қотетъ»да ўқиймиз: «Аҳриманий кучлардан бўлиб, исми Асмугдир. Асмуг одамлар орасига ёлгон, фитна, адоват уруғини сочади».

68. *Кодиҳ* — жой, утлоқ, сарой маъносида. Маздапарастлар қаҳратон чоғи улганларни сақлаш учун махсус «кодиҳ» қурганлар. Мурда то об-ҳаво илигунга қадар ана шу ерда сақланган.

69. *Фарог Карт* — буюк бир дарёнинг номи. Бу дарё «Авесто»нинг ҳамма қисмларида учрайди. Эҳтимол, Амударёдир.

70. *Буйтяка* — Фарог Карт дарёсига қўшилгучи асотирий дарё.

71. *Виспубиш* — барчага дармон бахш этгучи дарахт.

72. *Отурбон* — «Авесто»да «Осравон», «Олов қўриқловчи» маъносида. Дин пешволарининг унвони.

73. *Завт* — «Авесто»да «завтара». Буюк дин пешволаридан.

74. *Ҳованак* — саккиз нафар мўътабар дин пешволарининг иккинчиси.

75. *Атарвашх* — саккиз нафар мўътабар дин пешволарининг учинчиси.

76. *Фрабиритар* — саккиз нафар мўътабар дин пешволарининг тўртинчиси.

77. *Обирит* — саккиз нафар мўътабар дин пешволарининг бешинчиси.

78. *Оснатар* — саккиз нафар мўътабар дин пешволарининг олтинчиси.

79. *Роспий* — саккиз нафар мўътабар дин пешволарининг еттинчиси.

80. *Сравшавариз* — саккиз нафар мўътабар дин пешволарининг саккизинчиси.

81. *Ҳавм* — «Авесто»да «ҳавма» ёхуд «ҳавома». Санскритда «савма». Муқаддас гиёҳ бўлиб, унинг сувидан истеъмол қилиш зардуштий динининг муборак расм-русумларидан бири ҳисобланади. Ҳавм суви «ўлимни чекинтирувчи» сифати билан таърифланади.

«Бундаҳишн»да келишича, «ҳавм» гиёҳлар шоҳидир.

82. *Астудон* — суяклар сақланувчи жой маъносини англатади. Жониворлар оёғи етмайдиган, дахма ёнида махсус қурилган чуқурлик ёхуд тешик «Бурҳони қотё»да «Габр (оташпараст)ларнинг дахма ё мақбараси» маъносида келган.

83. *Ардвисура Анаҳита* — сувлар илоҳаси. «Обон яшт» қасидаси «Авесто»нинг энг мукамал қисматларидан биридир.

84. *Вятасатий* — ун икки бармоқ ҳажмидаги узунлик ўлчови.

85. *Фрарасний* — ун тўрт бармоқ ҳажмидаги узунлик ўлчови.

86. *Фрабозу* — билак ҳажмидаги узунлик ўлчови.

87. *Вайбозу* — миқдори тугал маълум бўлмаган узунлик ўлчови. Баъзилар бир газ десалар, баъзилар ун одим демишлар.

88. *Стийр* — пул бирлиги.

89. *Завр* — сув билан бажариладиган диний русум.

90. *Урувасний* — паҳлавийда «росн». Хушбўй гиёҳ бўлиб, мурдор чиққан ерда куйдирилади.

91. *Вухав-гавна* — хушбўй гиёҳ.

92. *Вухав-гиритий* — бўйи удникига ўхшаб кетадиган хушбўй гиёҳ.

93. *Ҳазанаипата* — ҳозиргача аниқланмаган хушбўй гиёҳ.

94. *Баҳром олови* — паҳлавийда «отаҳши ваҳромон» ёхуд «отаҳши варҳарон». Зардуштийларнинг энг буюқ, энг муқаддас олови ва оташкадаси. Унинг бошқа номи «Озари Баҳром». Эрондаги етти машҳур оташкадаларнинг бири. (Сосонийлар даври). У махсус бир оташкаданинг номи бўлмай, балки кўплаб йрик шаҳарларда Баҳром олови барқарор эди.

Ардашер Бобокон Ардавон жангидан сўнг, Форс кўрфазига қадам қўйгач, ўз номида бир қишлоқ бино қилди ва дарё соҳилига унта Баҳром олови оташкадасини қуришни амр этди. Авестошунос Дормустатар ўзининг шарҳларида («Занд Авесто») ёзади: «Оташкадалар икки хил бўлади. Улардан энг буюғи Баҳром олови деб аталади. Кичиклари одрон ёхуд огергий дейилади. Бомбейда учта Баҳром олови оташкадаси ва юзта одрон бор. Баҳром олови ва одроннинг фарқи, асосан уларнинг оловида ҳамда тузилишидадир. Масалан, Баҳром олови сурункасига бир йил ёниб туради ва у ўн уч хил оловдан ташкил топган.

95. *Гоҳлар ёки госолар* — қўшиқ демак-

дир. Зардуштийга мансуб барча битиклар бошидаги баланд руҳли, тантанавор шеърлар. Баъзи уринларда «гот» шаклида ҳам қўлланилади.

96. *Апамон* — марҳумнинг қавм-қариндошлари мотам тутиб, ўзгалардан хилватда яшовчи замон.

97. *Амшосипанд* — «Янги Авесто»да «Амиша Спинта», паҳлавийда «Амиус-панд» ё «Амҳараспанд». «Барҳаёт зотлар» маъносини англатади. Маздапарастлар динида Баҳман, Ардабиҳишт, Шаҳриёр, Сипандормаз, Хурдо ва Амурдоо каби илоҳлар гуруҳи Амшосипандлардир. Бу муътабар зотлар Аҳура Мазданинг эзгу ва масъулиятли вазифаларини ўз зиммаларига олганлар.

98. *Суруш* — «Авесто»да «сравша», ўзаги «срав». Маъноси — тинглаш, фармонга бўйсуниб, итоаткорлик, яъни илоҳий амрларга тобеъ, демакдир. Маздапарастлик динидаги энг буюқ илоҳлардан бири. У парҳезкорлик ва тўғрилиқ тимсоли. Унинг даражасини баъзан Меҳр худоси ва Амшосипандларга баробар деб билганлар.

Суруш охираат ва оқибат амалларини ҳисоб-китоб қилувчи худолар сирасидан. «Авесто»да бу илоҳнинг номи порсо, парҳезкор, пок, эзгу каби сифатларга қўшилиб зикр этилади.

99. *Чийнавод* — чийнавод, чийнавт, чийна-вот. Синовчи, танловчи, айирувчи маъноларини ифодалайди. Бу ибора «Авесто»да «пири-сув», паҳлавийда «пуҳл» — пул, кўприк, йўлак маъноларини ифодаловчи бирикма билан бирга қўлланилади: «чийнаводпул» ёхуд «чийнавтпул». Маздапарастлар эътиқодига кўра, ҳар бир марҳумнинг руҳи вафотидан тўрт кун ўтганидан кейин ана шу кўприк устидан ўтаркан. Шундан кейин, аъмолларининг даражасига қараб биҳишт ё дўзахга йўл олади.

Худди ана шу кўприк бошида ҳар бир кимсанинг «дин»и (агар солиҳ киши бўлса) бағоят гузал ва хуш андом болига қиз сиймосида, агар гуноҳкор бўлса, қари бир таъвия кампир сиймосида намоён бўлиб, истиқболига чиқади. «Динкард»да келишича, (тўққизинчи китоб, 19-бўлим, 3-банд) чийнаводпулнинг бир боши Ийрон-Вижган, бошқа бир учи Албурз чўққиларига туташган бўлиб, дўзах дарвозаси унинг остидадир. Жамийки яхшилар ва ёмонлар ана шу кўприк устидан ўтадилар. Бу кўприк ашаванлар (солиҳ бандалар) учун тўққиз найза баробарида кенгайса, гуноҳкор-

лар учун тиг учидек ўткир ва ингичка бўлиб қолади.

100. *Банга* — «Авесто»да «баногоҳ», паҳлавийда «банг» ёхуд «манг». Шоҳидона деб аталгучи гулли ўсимликнинг барг ва шохларини эзиб, ҳосил қилинган гард. Форс тилида уни «ҳашиш» ёхуд «чарс» ҳам дейдилар. Булар гиёҳвандлик моддалари ҳисобланади. «Вандидод»да келишича (15-фаргард, 14-банд), аёллар ушбу ва яна бир қатор гиёҳванд моддалардан ҳомилаларини тушириш учун фойдаланганлар.

101. *Шайита* — болани туширишда аёллар фойдаланган доривор ўсимлик.

102. *Ғнон* — аёллар ҳомилани туширишда фойдаланадиган ўсимлик.

103. *Фраспота* — бир хил дорининг исми. Аёллар ҳомилани туширишда фойдаланишган.

104. *Озар* — Оловни қўриқловчи илоҳ. Маздапарастлик динининг буюк худоларидан. «Авесто»да «отар», «оташ», паҳлавийда «отар», «отахаш» шаклида қўлланилган. Илоҳ Озар сиймосига янада улугворлик багишлаш мақсадида уни Аҳура Мазданинг ўғли деб, Амшосипандлар сафидан жой бермишлар. Қадимги Шарқ динларида энг муҳим илоҳий вазифалар, энг масъулиятли амаллар Озарнинг зиммасидадир.

105. *Ашв-звашта* — маъноси — ҳақиқат муҳиби. Асотирий парранда (ҳаққуш) бўлиб, «Вандидод»да келишича (17-фаргард, 9-банд), маздапарастлар тирноқ синиқларини бир ерга тўккач, ўша қушнинг ҳақиға дуо ва салавотлар айтишиб, девларни ларзага соладилар.

«Бундаҳишн»да айтилишича, тирноқ олган одамлар юқоридаги дуоларни ўқимаса, девлар ва жодугарлар ўша тирноқларни қуролга айлангириб, ашв-звашта қушини нобуд қилишади. Дуо ва олқишлар адо этилгач, бояги қуш тирноқларни териб ейди. Дев ва жодуларнинг ҳамласи унга кор қилмайди.

106. *Мазандарий* (мазандарий девлар) — «Авесто»нинг кўплаб бобларида, хусусан, яштларда мазан (мозон) девлари қайта-қайта тилга олинади. Бу ибора «Авесто»нинг айрим нусхаларида, «Мазандарон девлари» тарзида қўлланилган. «Шоҳнома»даги Мозандарон девларининг келиб чиқиши ҳам эҳтимол авестойи манбалар таъсиридадир. Шунга қарамасдан авестошунослик фани бу иборанинг янги-янги маъноларини кашф этмоқда. Чунончи, «мазан», «азим» маъносини ифода-лаб, азимжусса девлар гуруҳига ишора қилади, дегувчи олимлар ҳам бор. «Динкард» но-

маларида мазанлар ёхуд мазандалар жуссаси қуйидагича таърифланади: «Уларнинг баландлиги шундайки, Фарог Кард дарёси то сонларига довур, балки киндикларигача этади, дарёнинг энг чуқур ери уларнинг оғзига довур келади...»

107. *Паном* — «Авесто»да «пайти дона», паҳлавийда «паном», «пандом», «падом», «панум». Маздапарастлар маросимида кийилгучи либос. «Обон яшт»да (123-банд) илоҳа Ардвисура Анаҳита «зарринпаном»да тасвирланади. «Вандидод»да (14-фаргард, 9-банд) «паном» жангчиларнинг зарурий жузви, дейлади. Паномнинг бошқа бир маъноси: бир парча оқ матодан иборат оғизбоғ. Ҳозирги замон табиблари қўлловчи оғизбоғ айна паномнинг ўзи.

108. *Аштра-майря* — бошқача шакли «аспаҳиҳ-ашатра». «Аштра-майря» истилоҳи ёлғиз бир марта «Вандидод»нинг 18-фаргард, 4-бандида тилга олинади. Унинг биринчи жузъи «аштра» хусусида ўтган изоҳларда маълумот берилган эди. Иккинчи «майря» жузъи — гуноҳкор, ўлимга маҳкум маъноларини ифода этади.

109. *Маришана* — завол ва фаромуш деви. Аҳриманнинг энг буюк маҳрамларидан. «Занд Авесто»да бу ном «пинҳон руҳли сиж» деб таржима қилинган.

«Бундаҳишн»да ўқиймиз: «Сиж йўқлик ва завол келтирувчи ёвдир» (28-булим, 26-банд»). Яна «Бундаҳишн»да ўқиймиз: «Сиж номли дуруж (дев) бор. Қай бир хонадонда гўдак булса, ўша ерга зарар етказади». (32-булим).

110. *Сиж* — сийж. Бошқа номи «маришана». Завол ва фаромуш деви. У пинҳон руҳли, деб сифатланади.

111. *Миязда* — паҳлавийда «мизд». Сув аралашмаган назр-ниёз, эҳсон, тортиқ. Чунончи, нон, гўшт, мева ва ҳоказо. Зардуштийларнинг сув иштирокида ўтказилувчи «завр» билан тенг ҳуқуқли «мязда» ҳам ўзига хос диний анжуман таоми ҳисобланади.

112. *Сравашавариз* — паҳлавийда «сурушоварз». Язишна — олқишлар маросимини ўз зиммасига олган саккиз нафар дин пешволари — мубадларнинг саккизинчиси. Сравашаваризнинг асосий вазифаси язишна маросимини тартибга солиб туради. Шундан хулоса қилиб айтиш мумкинки, «сравашавариз»нинг маъноси «илоҳ Сурушнинг хизматчиси»дир. Худди шу унвонни илоҳ Сурушнинг ер юзидаги маҳрамларидан бири — хўрозга ҳам берганлар.

113. *Правдарш* — «олдиндан кўра билгувчи» маъносини англатади. Бу унвон хўрозга берилган. Хўроз илоҳ Сурушнинг ер юзидagi намояндаси ҳисобланади. Одатда бу парранда тонг отишини барчадан аввал сезади ва гоят қудратли, сеҳрловчи овоз билан бонг уриб, одамларни уйқудан уйғотади, уларни ҳаётга, яшашга, меҳнатга ундайди. «Авесто»даги «храус» сўзи, форсийдаги «хуус», «хуруш», туркийдаги «хўроз» билан уйқашдир. Айни фарёд ва хуруш қилиши муносабати билан бу жониворнинг номи хўроз, деб аталган.

114. *Қаҳрактос* — хўрозни таққирловчи, унга номуносиб бўлган ном. «Авесто»да хўрознинг асл номи «правдарш», яъни, «олдиндан кўра билгувчи»дир. Аммо бадзабон одамлар хўрозни ёмонотлиқ қилиш мақсадида «қаҳрактос» дейдилар.

115. *Бушасп* — бушасб. «Авесто»да «бушянста» ё «бушяста». Зоҳирий маъноси «олдин келгувчи» демақдир. Бемаҳал уйқу деви бўлган Бушасп одатда «узунқул» сифати билан бирга қўлланилади. Форсий лугатларда «бушасп» — уйқу, туш маъноларини ифода этади.

116. *Оз, Озий* — «Авесто»да — Оз; форсий ва паҳлавийда Оз. Аҳриманий девлардан. «Бундаҳишн»да келади: «Ҳеч қачон ҳеч нарсага тўймайдиган, ҳеч нарсадан қаноат ҳосил қилмайдиган бир тоифа девлардан. Эмишки, тўймай қолган тақдирда ўз танасини ейишга бошларкан. Агар бутун олам неъматларини унга тортиқ қилсалар-да тўймас экан. Озга монанд кўзлар (эҳтимол турк тилидаги «очкўз» сўзи аслида «озкўз» бўлгандир — тарж.) шундай даштдирки, унга ниҳоят йўқдир». (28-бўлим, 27-банд).

«Авесто»да бу девнинг номи аксарият ҳолларда «даивадота» («дев яратган», «демонанд») сифати билан қўлланилади. Гоҳида у «аҳриманий» таърифи билан бирга келади.

117. *«Аҳуна-Вора»* ёхуд «Яса аҳу ваяряв...» маздапарастларнинг маълум ва машҳур дуоларидан бири бўлиб, номи дуонинг дастлабки сўзларидан олинган. Ушбу дуо «Авесто»нинг бутун таркибидан қизил ип бўлиб утади ва у мудом маздапарастларнинг тилидан тушмайди. Зардуштий ўз фарзандининг огзига соладиган илк калималар ҳам айни шу дуодир. Иккинчи ўринда «Ашим вуҳув...», учинчи навбатда эса «Йингҳи ҳотам...» дуоларидир. Икки дуо — «Яса аҳу ваяряв...» ва «Ашим вуҳув...» дуоларини «яшт»лар нақорати ҳам деб атайдилар. Зеро, ҳар икки дуо қарийб

барча қасида ва мадҳияларнинг бошланиш ва хотимасида такрор-такрор зикр этилади. Ҳозирги замон «Авесто»сидаги «Кичик Авесто» бўлими ушбу икки дуо билан бошланади. «Яса аҳу ваяряв...» дуоси «Авесто»да «Аҳуна Вайряҳ», паҳлавийда «Аҳунавар», «Ҳунавар» тарзида ҳам қўлланилади.

«Яса аҳу ваяряв...» дуосида йигирма битта сўз бор. «Авесто»нинг йигирма бир наски (китоби)ни Зардушт айни шу дуо сўзлари миқдоридан тартиб берган.

«Яса аҳу ваяряв...» дуоси ўзбек тилига қуйидагича таржима қилинди: «У (Зардушт) бу оламнинг армони ва танланган Зотидир. Олам халоскори, тирикликнинг солиҳ кирдор ва андишаларининг Яратгувчиси. У Аҳуранинг шаҳриёри, Ҳақ дин пешвоси ва дарвишларни парвариш этгувчидир!»

118. *«Ҳваматанам...»* — «етти ҳот»нинг илк ва сўнгги сўзи «ҳваматанам»дир. 2-яснанинг 35-ҳоти ушбу сўз билан бошланади. «Ҳваматанам» дуосининг аҳамияти шунда кўринадики, у «Авесто»нинг кўплаб ўринларида дуч келади. Дуонинг ўзбек тилидаги таржимаси қуйидагича: «Эзгу фикрат, эзгу калом ва эзгу амал ҳамиша ва ҳар қаерда бордир. Салом ва олқишлар унга бўлсин. Биз-да жону дил билан эзгуликка интиламиз».

119. *«Хуҳшасрвтимом...»* — яснанинг 35-ҳот, бешинчи бандининг номи. Банднинг биринчи сўзи билан аталгучи «Хуҳшасрвтимом» дуоси «Авесто»нинг кўплаб ўринларида такрорланади. Таржимаси қуйидагича: «Шаҳриёр деб шундай зотни биламиз ва шундай зотни танлаймиз ва шундай зотни истаймизки, у ҳаммадан яхши шаҳриёрлик қила олсин: Мазда Аҳура ва Ардибиҳишт».

120. *«Йингҳи ҳотам...»* — маздапарастларнинг учинчи энг муҳим дуоларидан бири. (Юқоридаги 117, 118, 119-изоҳларда келган дуоларни айрим тадқиқотчилар «намоз» деб таърифлаганлар. Бизнинг тушунчамиздаги «намоз истилоҳи» бутунлай бошқача бўлгани боисидан биз бу қисқа ҳамдларни «дуо» деб атадик — тарж.) Ушбу дуо «Яса аҳу ваяряв...» ҳамда «Ашим вуҳув...» дуоларидан кейинги ўринда туради. Таржимаси қуйидагича: «Мазда Аҳура Ашаҳ — Ҳақиқат нурлари остида гўзалликни чандон қутлаганларни билади. Мен ҳам шундай кишиларни — улар бор ва бўладилар — мадҳ этаман, олқишлар билан уларга иттифоқ бўламан!»

ЯШТЛАР

АХУРА МАЗДА ҚАСИДАСИ ҲАҚИДА

Қасида бизнинг давримизгача бузилган ҳолда етиб келди, афтидан, у кейинги давр хаттотлари томонидан кўчириш жараёнида ё тулдирилган, ё бузилган. Алоҳида бадий қимматга эга эмаслигига қарамай, «Хурмузд яшт» катта аҳамиятга шунинг учун ҳам моликки, у яштлар силсиласининг аввал-бошидан урин олган ва унда зардуштийлик эътиқоди олий Илоҳи Аҳура Мазданинг жами исмлари зикр қилинган. Исмлар аввалда эҳтимол йигирмата булгандир, бироқ кейинча бу саноқ яна элликтага купайди (Аҳура ва Мазда исмларини истисно қилганда). Зардуштийлик дини Илоҳининг 72 номи бор. Мавжуд илмий-адабий нуқсонларга қарамай, «Хурмузд яшт» зардуштийлар томонидан чуқур эҳтиром қилинади, зеро эътиқод буйича Аҳура Мазда исмларини тўқис зикр қилиш воситасида иблис, девлардан халос бўлиш мумкин. Эслатиш жоизки, бошқа динларда ҳам Илоҳ исмларининг ранг-баранглиги ва уни бот-бот ёд этиш энг афзал амаллардан биридир. Жумладан, Ислондаги Оллоҳнинг 99 исми («Ал-асмаъ ал-Ҳусна») бунинг ёрқин намунаси.

«Хурмузд яшт» ҳар кун тонгги ибодатлардан сўнг, уйқудан олдин ва хусусан, юрт ўзгартирилганда, албатта, ўқилган.

1. Бу ва қуйида биринчи бандигача келтирилган бошловчи дуолар барча яштлар учун умумийдир, улар фақат қасида ижро этилган куннинг вақти ва қавслар ичида келган пассаж — парчалар билан фарқланади. Қўштирноқ ичида ва бошқа ўринларда гоҳлардан (Зардуштнинг шеърий ваъзалари) ва куплаб дуоларнинг бошланиш қисмларидан иқтибос келтирилади (жумладан, «Аҳуна Вора», «Аша Ваҳишта» ва бошқа дуолар).

2. *Эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амал* — зардуштийлик ахлоқининг асосий учлиги. Зардуштий бутун ҳаёти давомида ушбу учликни ўзида мужассам этмоғи керак. Ўлимдан сўнг марҳум руҳи устидан ўтказилувчи ҳисоб-китоб (суд) жараёнида Ҳақиқат илоҳи Рашн уларни тарозида салмоқлаб кўради. Тарозининг бир палласига эзгу фикрат, калом ва амаллар, бошқасига эса ёвуз фикрат, калом ва амаллар қўйилади. Борди-ю эзгу фикрат, калом ва амаллар салмоғи ёвуз фикрат, калом ва амаллар салмоғидан зиёдалик қилса,

марҳум руҳи юқорига — жаннатга, Аҳура Мазданинг ёруғ масканига парвоз қилади, акс ҳолда тубанликка — Анҳра-Ману ва девлар жамиятининг машаққатли домига тушиб кетади.

3. «Ҳақиқат олий шарофатдир...» — моҳияти ва аҳамиятига кўра «Аҳуна-Вора»дан кейинги «Аша-Воҳишта» («Олий Ҳақиқат») дуосига ёхуд «Ашам-Воҳу» («Ҳақиқат — шарофат...») дуосининг илк калималарига тенг келувчи зардуштийлик дуоси.

4. Зардуштийликнинг «Ҳақиқат рамузи» асарининг «Фраворона» («инонаман, эътироф этаман, танлайман...») дейилувчи дуоси. Бу дуо Зардушт улимидан кейин киритилган. «Ҳақиқат рамузи»нинг тўлиқ таржимаси В. И. Абаев томонидан бажарилган. «Қадимги Шарқ тарихи хрестоматияси», 2 қ. М., 1980, 63—64 б.; «Қадимги Шарқ адабиёти. Эрон, Ҳиндистон, Хитой». Боблар. МДД нашриёти, 1984, 9—10 б.

5. Бу дуо тонгда Илоҳ Ҳавми («ҳавмига алоқадор», ҳавм — лугатга қаранг — тонг маҳали тайёрланган) ҳомийлик қиладиган — қуёш чиқишидан кун ярим бўлгунгача пайт — қасида билан ўқиладиган дуо. Зардуштийлик эътиқодига кўра бир кеча-кундуз беш нафар ҳомий ёхуд қисм — гоҳдан иборат. Уларнинг ҳар бирига алоҳида бошлиқ ва раҳнамо — ротулар ҳомийлик қилган; қуёш чиқишидан чостгоҳгача; чостгоҳдан унинг иккинчи ярмига қадар (қуёш ғарбга энаётган пайт); қуёш ботгунча; қуёш ботишидан тун ярмигача; тун ярмидан тонгга қадар. Тун ва куннинг бўлинишига кўра зардуштийларга беш маҳаллик ибодат буюрилган бўлса-да, улар амалда бир ибодатга иккинчисини қўшган ҳолда уч маҳал — эрталаб, кундузи ва кунботарда ибодат қиладилар.

Саванҳи — ҳайвонларга ҳомийлик қилувчи илоҳ; *Вся* — уруғ-насл ва қишлоқ илоҳи — айнан таржимаси «қишлоқ уругига тегишли».

6. *Рапитвина* — куннинг иккинчи қисми илоҳи. Кундуз маҳали ўқилувчи қасида унга бағишланади. *Фродот-Фшово* — майда ҳайвонларга ҳомийлик қилувчи илоҳ; *Зантума* — қабилалар илоҳи.

7. Бу ифода куннинг иккинчи ярми — кунботарга яқин пайтда ўқилувчи қасида зикр

этилади. Узойрина — куннинг учинчи қисмига ҳомийлик қилувчи илоҳ, айнан: «Тунги, куннинг сунгига тегишли». Куннинг туртинчи қисмига илоҳ Ойвисрутима; бешинчи қисмига илоҳ Ушоҳина ҳомийлик қилади.

Фрадот Вира — эркакларга ҳомийлик қилувчи илоҳ, айнан: «эрларни ўстиргувчи», Даҳюма — мамлакатлар илоҳи, «мамлакатларга тегишли».

8. Бир яштни бошқа биридан фарқлагувчи муножот-дуо. Кейинги қасидалар олдидан улар руҳига мос муножотлар келтирилади.

9. «Энг яхши илоҳ каби...» — энг кўп ўқилувчи зардуштий дуо, «Аҳуна Вора»нинг аввалги калималари. Бу дуо Зардушт томонидан айтилган дейилади. Зардуштийлар маросимида икки нафар мулозим хизматда бўлади; Гоҳоларни ижро этувчи ва ҳавм қўйгувчи бош мулозим коҳин (заотар) ва унинг ҳаом тайёрлагуви ёрдамчиси (роспий).

10. *Муқаддас сўзлар* — мантралар назарда тутилади (луғатга қаранг).

11. Ушбу банд қўйидагича таржима қилинса матнга яқин бўлади: «Замон охир бўлганда энг кўп таъсир қилувчи» (эсхатологик маънода). Зардушт таълимотига мувофиқ, замон охир бўлганда яхшилик ёмонликдан тамомила ажралиб чиқади, ниҳоят ёмонлик умуман яқсон қилинади.

12. *Покиза руҳ* — айнан: ҳаётини мадор ва қалбни ҳаддан зиёд поклагувчи (янада аниқроғи «тозаловчи»).

13. *Суровчи* — таржима тахминий ва шартлидир. Бошқа ақидага кўра бу исм (Фраҳшта) «лиммо-лим, сероб, сербарака» шаклига яқин.

14. *Ҳисобчиси ҳамма нарсанинг* — эҳтимол «кишиларнинг жамийки яхши ва ёмон хатти-ҳаракатларини ҳисоблагувчи» назарда тутилади (2-изоҳга қаранг).

15. *Кенг андомли* — ёки эҳтимол «кенг ҳужум майдонининг эгаси» — душман қисмлари ҳақидаги бу ифодани шундай тушуниш мумкин.

16. «*Подачи каломи*» — «Тақводор пода-

чи...» сўзлари билан бошланувчи дуонинг номи.

17. Камар боғламоқ ва ечмоқ (72 адад Ясна боблари миқдоридоғи юнг ипақдан тўқилган камар, белга уч карра айлантириб боғланади) кундалик ойин турларидан. Балоғатга етган ҳар бир эътиқодли зардуштий худди шундай камар тутмоғи шартдир, у ибодат жараёнида камарни ечиб, ҳар икки учини тутиб туради. Аҳриманнинг номи лаънатланган пайтда эса уни силтай бошлайди. Бу ёлгон ва ёвуз кучларга нисбатан нафрат ифодасидир.

18. Бу ерда келтирилган йигирма адад исм бундан олдинги бандларда (12—15) келган исмларнинг кейинроқ қўшилганини тасдиқлайди.

19. Зардушт сўзлари — гоҳдан иқтибос (Ясна 44.16).

20. Бу муҳим дуолар 3,9 изоҳларда шарҳланади.

21. Барча яштар учун умумий бўлган интиҳойи дуо («Йинғи ҳотам») билан «Ҳурмузд яшт» ниҳоя топади, кейинги бандлар йўқолган «Баҳман яшт»дан лавҳалар бўлиб, сўз ва шакллар бузилган, англаниши қийин.

22. Сўнги икки сатрнинг мазмуни қўйидагича: «топингувчи назарида улуғвор туюлгувчи қурбонлик, илоҳ наздида энг муъжаз қурбонлик»дир.

23. Гоҳдан (Ясна 28.11 ва 30.4) келтирилган бу икки иқтибос билан Аҳура Мазданинг сўзлари тугайди.

24. Эҳтимол бу ўринда иблис, девлар назарда тутилган.

25. Сўзнинг боши бузилган, маъно гализ.

26. 30—31-бандлар «Аша-Воҳишта» дуосигача уч марта «Ва тақводор эринг...» сўзлари билан такрорланади.

27. 33-банд интиҳойи ифодаларни мужасам этади. Бу барча яштар учун анъанавийдир, фақат қасида бахшида этилган илоҳга муножот-дуолар истисно қилинади. Яшт ўқувчиларига ва қурбонлик келтиргувчиларга тансиҳатлик ва бахт-саодат сўралади.

АРДВИСУРА АНАҲИТА ҚАСИДАСИ ҲАҚИДА

Бешинчи яшт сув ва ҳосилдорлик маъбудаси Ардви (айнан, эҳтимол «нам», «буг»га бағишлангандир. Ардви ҳаммиша «сура» сифатида (айнан, «қудратли») ва «Анаҳита» (айнан, «губорсиз, покиза») исми билан биргаликда зикр этилади. У Амударё худосидир. Бу

яштининг бошқа номи — «Обон яшт», яъни «Сувлар қасидаси»дир. Қасида ҳинд-оврупо халқларининг қадимий қасидаларига хос асар жанрини белгиловчи уч структурадан иборат. Биринчи («мурожаатнома») қисмида маъбуданинг ўзига муножот қилинади. Бирмунча кенг-

роқ иккинчи («ҳикоявий») қисмида қадимги илоҳлар ва баҳодирлар Ардвисура Анаҳитага келтирган қурбонлик ва тоат-ибодат ҳамда бу қурбонлик ва ибодат эвазига уларга берилган инъом-омадлар ҳақида ҳикоя қилинади. Учинчи, хотимавий («сўровчи») қисм эса, Ардвисурага муножот қилган ҳожатмандлар, улар келтирган қурбонлик баёни билан хотима топади.

Баланд бадий савия, бой маълумотларга эга бу яшт «Авесто»нинг машҳур матнларидан биридир.

1. *Арта* — олов, низом ва ҳақиқат руҳи.

2. *Ворқуша* — худолар маскани ҳисобланган муқаддас Ҳукариё тоғи этагидаги кўл ёхуд денгиз.

3. *Қоропонлик ҳукмдорлар* — қавайликларга қарши, ўз навбатида ёвуз кучлар тарафдорлари.

4. *Қавийликлар* — эзгулик тарафдорларининг афсонавий династияси намояндалари.

5. *Орий-ожа* — («Орий кенгликлари») Аҳура яратган илк мамлакатлардан бири.

6. *Даитя* — тахминан Хоразм воҳасида ёхуд Амударё ва Сирдарё оралигида жойлашган афсонавий дарё.

7. *Ҳушийанҳа-Парадата* — илк афсонавий қонунгузор шоҳлардан.

8. *Хоро* — худолар маскани бўлган муқаддас тоғ.

9. *Дуруж* — ёлгон, ёлгончилик шайтони.

10. *Варна* — Аҳура яратган ўн тўртинчи мамлакат, тўртбурчак шаклида, Трэтонлар юрти.

11. *Йима* — машҳур сув тошқини ҳақидаги қадимий афсона қаҳрамонларидан, ўрта асрларда Жамшид.

12. *Ажи даҳока* — афсонавий маҳлуқ. Ўрта асрларда Аждаҳо.

13. *Боврай* — афсонавий ёвузлик мамлақати (баъзи бир тахминларга кўра Вавилон).

14. *Атвйа* — зардуштийлик анъанасига кўра муқаддас ҳавм ўсимлиги шарбатини иккинчи бўлиб олган одам.

15. *Трэтона* — (Трэтона, Фрэтона) ўрта асрларда ва ундан кейинги даврларда яратилган қаҳрамонлик дostonларида Фаридун номи билан машҳур баҳодир. У аждаҳо Даҳокни ўлдиради.

16. *Керсасп* — Тритининг иккинчи ўгли, ҳавм ўсимлиги шарбатини иккинчи бўлиб сиққан одам.

17. *Пишина* — афсонавий кўл.

18. *Ҳандарва* — (Гандҳарва) олтин ўкчали иблис.

19. *Франҳрасйон* — турлар бошлиғи, ўрта

асрларда — Афросиёб.

20. *Қавай-усан* — қавайлардан бири, шу уруғ ҳукмдорларидан; ўрта асрларда каёнийлар.

21. *Эрзифия* — афсонавий тоғ.

22. *Хусрав* — (Қавай Хусрав) қавай, бола-сининг хуни учун Франҳрасйонни ўлдиради.

23. *Чечаст* — афсонавий кўл.

24. *Тус* — шоҳлар насабидан бўлган эронлик баҳодир.

25. *Ҳшатросуқа* — афсонавий тоғ довори.

26. *Қонха* — мамлакат номи (тахминан Хоразм).

27. *Восақ* — туронлик баҳодир.

28. *Паҳурва* — сирли саргузаштларни бошидан кечирган афсонавий қаҳрамонлар.

29. *Рангҳа* — афсонавий орол.

30. *Ашавазда ва трита* — туронликлар билан жанг қилган афсонавий қаҳрамонлар.

31. *Апам Напат* — шарафли баҳодирларга кўл остидан ҳавм элтгувчи сувлар илоҳи.

32. *Данавийлар* — турларнинг афсонавий уруғи — Қора, Вора, Дурақат — Ашавазда ва Трита билан жанг қилган тур баҳодирлари.

33. *Вистарав-нотарид* — қавайлар билан қуршалган эронлик баҳодир.

34. *Витангуҳайти* — дарё номи.

35. *Фрйонийлар хонадонидан йоҳишта* — афсунгар Аҳтианиннг 99 жумбогини очиб берган афсонавий қаҳрамон (Бу сюжетни одатда Эдип ва Сфинкс ҳақидаги афсонага ухшатадилар).

36. *Ратава* — моддий оламда яшовчи яхши одам.

37. *Артна, вавжақийлар, варнававишлар, варнавалар* — ёмонлиқ тарқатувчи ёвуз руҳлар.

38. *Олти юз, минг* — шартли, жуда ҳам кўп маъносида.

39. *Ҳвовалиқлар* — қавайлар гуруҳидаги эронлик баҳодирлар.

40. *Баҳри фразданав* — афсоналарда учрагувчи денгиз.

41, 42, 43. *Тантриавнт, пешона, аржатасп* — Друзга хизмат қилувчи тур баҳодирлари.

44. *Зариварай* — эронлик баҳодир Виштасп қўшинларининг лашкарбошиси. (Илк ўрта асрларда Зарер, кейинроқ Зарир).

45. *Ҳумояқа* — тур баҳодир.

46. Бу сифат ва ифодаларни ўта аниқлиги тадқиқотчиларни турли безаклар ва қимматбаҳо ашёлар билан безанган маъбуда ҳайкалининг мавжудлиги хусусидаги тахминга олиб келди.

ҚУЁШ ҚАСИДАСИ ҲАҚИДА

Бу қисқа яшт, афтидан, кейинги даврларда қоҳинлар томонидан улик тилда яратилган ва асосий манбага киритилган. Эҳтимол, қоҳинлар Қуёшга бағишланган алоҳида шундай яшт булишини лозим билганлар. Матн ҳар жиҳатдан сунъийдир ва бу каби сунъий матнлар «Авесто»да оз эмас. Яштнинг муайян қирралари Қуёшга бағишланган ва кунчиқар маҳали, чошгоҳ пайти, кунботар чогида ўқиладиган кундалик дуолардан бирига монанд. Яшт исталган вақтда ўқилиши мумкин, бироқ Қуёш, Митра, Осмон каби алоҳида илоҳларга бағишланган кунларда ўқиш шарт ва зарурдир. (Зардуштийлар тақвимида биноан, ўттиз ой кунининг ҳар бири алоҳида илоҳга бағишланган

жумладан, ойнинг 11-куни Қуёшга, 16-куни Митрага, 27-куни Осмонга бағишланган).

1. Бу уринда асл матндаги Ҳуварно «бахт» деб таржима қилинган.

2. *Маршаван* — ёдсизлик, хотирасизлик иблиси ёхуд дев.

3. «Авесто» матнларида ёвуз кучларга нисбатан «девлар дугати» истеъмол қилинади. Масалан, девлар «юрмайди», «тентирайди», уларда «юз» эмас, «башара» ёки «афт», «бош» эмас, «калла» бўлади.

4. Яшт анъанага мувофиқ тарзда «Йинҳиҳотам» дуоси билан ниҳоя топади. Давомидан эса хотимавий дуолар келади.

МИТРА ҚАСИДАСИ ҲАҚИДА

«Меҳр яшт» «Авесто»нинг нисбатан узун ва машҳур қасидаларидан, унинг қадимий матнлари эрамиздан аввалги биринчи минг йиллик ўрталарига, эҳтимол унданда қадимроқ даврларга тааллуқли, зотан, Митра — Шарқ халқлари илоҳиётининг маъбуди, эрамиздан икки минг йиллар бурун ҳам аждодаларимиз эътиқодининг моюси — меҳвари бўлган Митра илк даврларда, эҳтимол, алоҳида уруқ-қабилалар ўртасидаги аҳд-шартномаларнинг (яйловлар ва сувлиқ ерлар ўртасида) ҳаққони ятини назорат қилувчи илоҳ бўлгандир, бироқ кейинча, у ҳарб-зарб илоҳи сифатида эҳтиром қилина бошланди. Жангчи Митра тавфиқли, ўз аҳдига собит кимсалар томонида туриб, қавлига хиёнат қилган ёлгончи ва субутсиз кимсаларга қарши аёвсиз кураш олиб борди. Шунингдек, Митра одамлар устидан ҳакам-илоҳ (марҳумлар руҳи устидан ҳам ва Офтоб сайёраси илоҳи сифатида Қуёшни самовий сафаридида кузатувчидир. Айрим Шарқ халқлари эътиқодида Митрага топиниш айна Қуёшнинг узига сигиниш тусини олди ва Меҳр, Мира (Митра сўзининг қадимий шакллари) сўзлари «қуёш» маъносини англа-та бошлади.

Митрага сигиниш Шарқ халқлари эътиқоди доирасидан чиқиб, олис жуғрофий минтақаларга ёйилди. Жумладан, рим легионерларининг сирли эътиқоди — митраизмга асос солди. Митраизм, ўз навбатида бутун Ов-

рупога тарқалди ва илк христианлик (насоро дини) билан рақобатга киришди.

«Меҳр яшт» узининг бадий қиммати, мифологик ва маданий-тарихий шаҳодатга бойлиги, зардуштийлик дини тараққиёт босқичлари хусусиятларини ўзида мужассам этгани билан «Авесто» матнларининг нисбатан хийла кўп ўрганилган қисми саналади (гарчи унда ҳамон ноён ва жумбоқли нуқталар кўп бўлса-да) ва хийла тилларга таржима қилиниб, нашр этилди.

1. *Митра* — Қуёш маъбуди, унга эътиқод билан узвий боғлиқ шартнома, аҳднома илоҳи; унинг яшт Митрага бағишланган.

2. Зардуштийлик эътиқодига кўра олов Ҳақиқатни Ёлгондан айиргувчи энг ишончли восита. Шунингдек, олов Аҳура Мазданинг угли дея эътироф этилади. «Мустақим (тўғри) йўл» ибораси замирида Олий Ҳақиқатга томон элтгувчи тўғри йўл англашилади.

3. *Фравош* — таваллудга қадар ва улимдан кейин ҳам яшагувчи Қалб; тавфиқли зотларнинг фравош — Қалблари узига хос пушт-паноҳ, мадаккор фаришталардир. Улар одамларга ёрдам бермоққа қодир, шунинг учун бу фравош — Қалблар иймон-эътиқодли кимсалар томонидан мададга чорланади.

4. Оламда мавжуд жумла яхшилик илоҳларини, бор эзгуликларни яратган парвардигор Аҳура Мазда Митранинг ҳам яратгувчисидир.

5. «Авесто» матнidan тилимизга тахтул-

лафз таржима қилинганда «яратилиш (офариниш) қиёфаси» ибораси қайд этилади. Тадқиқотчиларнинг ақидасига кўра, бу Музаффарият илоҳи Вартрагнадир.

6. *Хара* — Замин куррасини ихота қилган афсонавий тоғ силсиласи. Хар-Баразайти атамасининг тахтуллафз таржимаси «Юксак Хара»дир. Кейинчалик бу атама Шимолий Эрон ва Қофқоз худудидаги Албурз тоғларида нисбат берилди. Ҳар икки атама ҳам авестойидир. Юксак Хара ёхуд Харати ҳақидаги тушунчалар замирида эҳтимол Помир-Ҳиндиқуш тоғлари ҳақидаги тасаввур ётгандир.

7. *Ишқат* — тахминан, порутлар (қадимги шарқий Эрон худудида яшовчи халқлар) истиқомат қилувчи тоғли мамлакат, Гов — афтидан Сугд заминининг бир қисми, қолган вилоятларнинг — Ҳирий, Марв, Сугдиёна, Хоразм — жуғрофий ўрни маълум.

8. Асл матннинг бу бандида етти иқлим (кишвар) тўлиқ эсланади: Аразаҳи — Шимол, Саваҳи — Гарб, Фроадафшу — Шимолий-Шарқ, Видодафшу — Шимолий-Гарб, Ворубарашти — Жанубий-Шимол, Воруҷарашти — Жанубий-Гарб, Ҳуванирата — Замин куррасининг одамлар истиқомат қилувчи марказий муътадил иқлимли қисми.

9. *Девларнинг калласи* — Қуёш қасидаси изоҳларининг 3-сига қаранг.

10. Олқиш хонаси (мақтовлар уйи) — Зардуштийлик дини жаннатининг номи. У ерда Олий Илоҳ Аҳура Мазда жами эзгулик худолари ҳамда тавфиқли кимсалар руҳи билан биргаликда яшайди.

11. «*Қичқирар улар*» — Ёвлар, ёв қўшинлари назарда тугилади. «Забардастлар» — илоҳ Митра, Рашн (тартиб-интизом ва адолат илоҳи) ўлимдан кейин қалб устидан утказилгучи суд жараёнида Рашну қўлларидаги мезон (тарози) билан марҳумнинг эзгу фикр, калом ва амалларини салмоқлайди. Сраҳоша (тахтуллафз таржимаси «Итоатгўйлик») итоатгўйлик, интизом илоҳи. У қўлларидаги таёқ билан тартибсизларни жазолайди. Зардушт уни «улуглардан улуг» деб эҳтиром қилади. Чунки Сраҳоша назорати остидаги тоат-ибодат ойинлари ва дуолар воситасида одамлар худога муножот қиладилар, ёвуз кучлар билан курашадилар.

12. *Нора-санҳа* — Олий Илоҳ Аҳура Мазданинг элчиси, гузал қиёфалар (чехралар) илоҳи.

13. 31-банд қайтарилди.

14. 32—34-бандлар қайтарилди.

15. Таржима мавҳум.

16. Тахтуллафз таржимаси «пушта», бироқ мулклар ўртасидаги чегара, оралиқ маъносини ҳам англатиши мумкин.

17. Қуйида 24-банд такрорланади.

18. Голибият илоҳи мисолида Вартрагна назарда тугилаётган бўлиши мумкин, банднинг сунгги сатрларида эса, эҳтимол Илоҳ Аҳура Мазда элчиси Нора Санҳа назарда тугилгандир.

19. *Аша* — Эзгу Қисмат ва Эътиқод илоҳи (зардуштийликда Қисмат ва Эътиқод — Даона-Маздаясна Митранинг сингиллари сифатида талқин қилинади).

20. *Митра араваси* — Бу аравани Аша бошқаради ва Эътиқод сари йўл очиб боради. «Жумла девлар, иблислар ва гуноҳкор каззоблар бари даҳшатда қолар» сатрларидаги «мавжуд девлар» мисолида идеал, хаёлотдаги, моддий оламда эмас, руҳий оламда мавжуд гайритабиий кучлар назарда тугилади. «Гуноҳкор каззоблар» — Варнада яшовчи гайри эътиқодли кишилар бўлиши мумкин «Ардви-сура қасидаси»га қаранг). Қуйида эса уша дев иблисларнинг сўзлари келтирилади.

21. Вартрагнанинг «газабкор», «даргазаб қобон» қиёфасида намоён бўлиши «Вартрагна қасидаси» учун ҳам хос.

22. Марҳумлар руҳи устидан ҳукми Митра, Рашну ва Сраҳоша чиқаради. «Аҳура Мазда қасидаси»нинг 2-изоҳига қаранг.

23. *Биринчи коҳин* — бу Ҳавмнинг узи — илоҳий хизматчи. Ҳованда (ўғир) илк марта ҳавм ўсимлигининг шарбатини сирқитиб, ундан маросим ичимлигини тайёрлаган киши.

24. Бу ўринда зардуштийлик маросимига тайёргарлик русуми баён қилинади. Маросимнинг асосий қисмларидан бири ўғирда ҳаома шарбатини сирқитиб, маросим ичимлигини тайёрлашдан иборатдир.

25. Илоҳ Митранинг қурол-аслаҳалари турличадир: гурзи, чўқмор, тўқмоқ ва ҳоказо. Ҳар эҳтимолга кўра авестойи «вазра» сўзи бу ўринда тунждан ясалган (сарик маъдан — металл) жанг болтасидир. Археологик қазишмалар пайтида топилган шу каби аслаҳалар қадимги Шарқ халқларининг даҳшатли уруш қуроли бўлганлигини тасдиқлайди. Бу қуролларнинг «юз дамли», «юз тигли», «юз зарбли» каби сифатлашлар билан таърифланишининг эҳтимол муболага сифатида қабул қилиш лозим, чунончи, бир тиг — юз тиг, бир зарб — юз зарб.

26. Бундан сунг Митра лугатидаги дев ва иблисларни даҳшатга солувчи сўзлар келади.

27. *Үнг қанот* — ёки Жанубий. Митра қуёш ботганидан сўнг Гарбдан Шарққа томон парвоз қилади.

28. Матн мавҳум.

29. Олий Илоҳ Аҳура Мазданинг ўзи Зардуштга мурожаат қилмоқда.

30. «*Ўттиз зарба егани каби...*» — бу бандда зардуштийнинг покланиш маросими баён қилинади. Бирор ношоён юмушни қилиб қўйган зардуштий махсус қамчин билан ўттиз марта саваланади.

31. «*Жумла соҳиблар ибодати*» — ёки Виспарид, таҳтуллафз таржимаси — «Барча ҳокимларнинг (рату — хўжайин, ҳакам, сарвар, оқсоқол) ибодати». Ясналарни тўлдирувчи «Авесто» китобларидан бири. «Олқиш каломи» — Стаота-Йаонья, таҳтуллафз.

«Олқиш ва таъзим каломи» — бу ясналарнинг қадимий ва асосий қисмларидан бири. Ҳар бир зардуштий бу дуоларни билиши зарурийдир. Готлар ҳам унинг таркибига кирди.

32. *Олқиш оромгоҳи ёки олқиш уйи* — жаннат аломатлари ва сифати.

33. Қасидага берилган изоҳларга (3-изоҳ) қаранг.

34. «*Тилло огизли пайкон*» — таҳтуллафз. «Тилло огизли». Эҳтимол бу ўқнинг нишонга қадалгувчи — қонга ботгувчи — пайконининг мажозий ифодасидир.

35. *Тиштар юлдузлари* — Тиштрия юлдузлар туркумининг ва алоҳида илоҳнинг номи. Бу илоҳга бағишланган алоҳида қасида бор (8-яшт, «Тиштар яшт»).

ВАРТРАГНА ҚАСИДАСИ ҲАҚИДА

Үн туртинчи яшт Уруш ва Голибият илоҳи — Вартрагнага бағишланган. Вартрагна сўзининг таҳтуллафз маъноси «ҳимояни синдирувчи» ёки «ҳимояни йиқгувчи»дир. Унинг янада қадимийроқ шакли Шарқ афсонавий қаҳрамони — Баҳром номи билан боғлиқ. Шунинг учун у «Баҳром яшт» деб ҳам юритилди. Қасиданинг бошланиш қисмида Голибият илоҳининг ўн тазоҳири (инкарнация) баён қилинади. Улар пайғамбар Зардушт қошида Шамол, Новвос, От, Туя ва бошқа қиёфаларда жонланишади. Кейин Зардуштнинг сидқидилдан қилган ибодатлари ва келтирган қурбонликлари эвазига Вартрагна берган мукофотлар ҳақида сўз боради. Қасиданинг бир неча банди сеҳрли Варагн қушининг мўъжизакор парлари васфига бағишланган.

Қасида Вартрагнани улугловчи банд билан якунланади.

1. Үн беш ёш зардуштийлик ойинига мувофиқ балоғат ёшидир.

2. *Варагн* — бу йиртқич қушни аниқлашнинг имкони йўқ. Бироқ айрим авестошунослар унинг тимсолида бургут, қузгун, қирғий каби йиртқич қушлар назарда тутилишини тахмин қиладилар. Варагн — бу эҳтимол (русча) «ворона»дир (қарга). Масалан, ҳинд-оврупо халқлари — германлар, скандинавларнинг афсоналарида лошлар билан озиқланувчи қуш — ворон (қарга) уруш ва ажал илоҳи Одини кузатиб юради. Баъзи ақидаларга кўра, бу қушга қурбонлик ҳам келтирилмиш. Авестошунос С. Н. Соколовнинг фикри-

га кўра, рус тилидаги «ворон», Болтиқ ва Ўрол тилларидаги шунга ҳамоҳанг сўзларнинг ҳам келиб чиқиши «варагн» бўлса керак, деб тахмин қилади.

3. 28-банд қайтарилади.

4. *Трайтаона* — аждаҳони мағлуб этган Шарқ афсонавий қаҳрамони. «Шоҳнома»да — Фаридун.

5. *Саона* — улугвор афсонавий қуш — Семург.

6. *Новвос қалби* — авестойи Гуш-Урвон. Дуо билан ўлдирилган барча ҳайвонлар қалбини ўзида мужассам этган ва фойдали жонлиқларни кўпайтиргувчи илоҳ.

7. *Хапараси* — тадқиқотчилар доимо яшнаб тургувчи дарахтсимон бу ўсимликнинг арча эканига шубҳа қилмайдилар. Марказий Осиё халқларида бу ўсимлик Худонинг хушбўй тутатқиси сифатида маъруфдир. Намад — эҳтимол, яшил бутоқ, тоза шохчалар назарда тутилар. Зардуштийлар одатича, муқаддас оловга фақат тоза ва қуруқ ўтинлар олиб келинган. Гулханга қалашдан олдин ўтин обдон қуритилган. Зеро, гулханга ҳўл ўтинни солиш, зардуштийлик эътиқодига кўра, сувни ҳақорат қилиш, демакдир. Зардуштий бутун умри давомида сув, тупроқ, олов, умуман дунёдаги жамийки яхши нарсаларни пок ва бус-бутун асрашга бурчлидир.

8. *Сигур тоши* — маълумки, бу ерда сўз қандайдир тумор, кўзmunчоқ ёки тилсим ҳақида бормоқда. Бироқ «сигур» сўзининг асл маъноси маълум эмас.

17-яшт саховатли тақдир ва бахт маъбудаси Ашага бағишланган. Қадимги юнон афсоналарида маъбуда Ашага ўхшаш қаҳрамонлар Тиха, Фортуна деб юритилади. Аша сўзи (этимологияси — Арти, мазмуни — эзгу амаллар учун берилган мукофот) Зардушт томонидан тўқилган деган тахминлар бор. Зардушт ўзининг бир қатор шеърий ваъзларида — Готларда эзгу сўз, ўй, амал учун берилган мукофот туфайли Ашага қайта-қайта мурожаат қилади. Кейинчалик «саховатли», «меҳрибон», «олийжаноб» сифатлари Ашанинг доимий ҳамроҳи бўлди.

Қасида олийжаноб Аша тақдим қилган дунёвий эзгу амалларни таърифлашдан бошланади. Сунгроқда Ашанинг Сипийтмон уругидан бўлган пайгамбар Зардушт билан учрашгани баён қилинади. Ундан кейин Ашадан зафар ва омад ўтинган, бунга сазовор бўлган эронлик баҳодирлар таърифланади. Қасида меҳрибон Ашанинг жамий зурриётсиз эрлар ва хотинлардан шикоят билан яқунланади.

1. Сунгги икки сатр эҳтимол кейинги даврларда қўшилгандир. «Авесто»нинг баъзи бир манбаларида бу байт учрамайди. Илоҳа Аша Митранинг сингласи.

2. Биҳишзда кушрўй париларнинг тақводор зотларни кутиб интизорлик чекишлари қарийб барча динлар учун хосдир. Бу ҳол яна бир бор жаҳон динларининг муштарак бир гоёни (яъни Яратганни) турли шаклларда ифодалашини тасдиқлайди.

3. «Авесто» матнларида учрагучи «кенгликларда учгучи», «кенгликларда сузгучи» иборалар Тиштар (Сириус) юлдузлар туркумига алоқадордир.

4. *Армайти-спанта* — Муқаддас Тақводорлик.

5. *Даона* — Аҳура Маздага бўлган эътиқод. Митранинг сингласи.

6. *Аҳуна Вора* — ўтган изоҳларда таъкидланганидек, зардуштийларнинг «Энг яхши Илоҳ каби...» сатри билан бошлангучи улуғ ва муқаддас дуоси. Моҳиятига кўра масиҳийларнинг «Отче наш» дуоси ва Қуръони Каримнинг муқаддас «Фотиҳа» сурасига тенг келгучи бу дуо зардуштий динининг машҳур матнларидан биридир.

7. *Аша Воҳишта* — зардуштийлик динининг моҳиятига кўра иккинчи уринда тургучи муқаддас дуоси. Таҳтуллафз таржимаси «Олий Ҳақиқат». Дуо «Ҳақиқат олий шарофат...» сатри билан бошланади. Аша-Воҳишта Барҳаёт Авлиёларнинг бири ҳамдир.

8. *Сангҳавак ва Арнавак* — шоҳ-подачи, «Олтин аср»да Эрон ҳукмдори Йиманинг

сингиллари. Ёвуз Ажи Даҳока уларни ўғирлаб кетади. Баҳодир Трэтона уларни халос қилади.

9. *Франҳрасян* — тур шоҳи. «Шоҳнома»да Турон шоҳи Афросиёб.

10. *Ҳусрав* — Қавай-Усаннинг невараси. Отаси Сиёваршанинг хуни учун душманлардан уч олади. «Шоҳнома»да каёнийлар сулоласидан бўлган Кайхусрав.

11. *Чайчаст* — жуғрофий урни номаълум кўл. Бу истилоҳ Тошкент (қадимги Чоч) жуғрофий муҳити билан боғлиқ деган ақидалар ҳам мавжуд.

12. *Сиёваршан* — Қавай-Ҳусравнинг отаси. «Шоҳнома»да — Сиёвуш. Афросиёб томонидан ўлдирилган.

13. *Нарава (Нару)* — Аҳраарата мансуб бўлган эроний насаб.

14. *Аҳраарата* — нарава уругидан бўлган эрон сипоҳиси. Франҳрасян томонидан ўлдирилган.

15. *Аштаарванта* — Виштаспнинг рақиби, гайридин.

16. *Виспатарва* — Виштаспнинг рақибларидан бирининг отаси.

17. Бундан кейин мавҳум сатр келтирилади, эҳтимол туялар яшайдиган ўрин-жой номидир. Бу ва кейинги бандларда зардуштийлик дини ва шоҳ Виштаспнинг душмани бўлган гайридинлар эсланади. Ҳияона — душман халқнинг номи. Эҳтимол, кейинчалик сосоний шоҳларга шарқдан ҳужум қилган «оқ хунлар»дир.

18. *Аражатаспа* — гайридин, шоҳ Виштаспнинг рақиби, эҳтимол, ҳияона халқининг бошлиқларидан биридир.

19. *Даршинина* — шоҳ Виштасп мағлуб этган гайридин.

20. *Тантрияванта* — шоҳ Виштаспнинг рақиби, гайридин.

21. *Спинжаурушна* — шоҳ Виштаспнинг рақиби, гайридин.

22. *Хумоя* — эҳтимол шоҳ Виштаспнинг қизидир.

23. *Вариднана* — бу исмнинг ўқилиши тахминий, мазмуни ноаён.

24. Матна «уруги қуриган эркак» ва «ҳайз (ой) кўрмас хотин» тарзида ифодаланади.

25. Бу ўринда эҳтимол туронлар ва эронлар ўртасида кечган навбатдаги ҳарбу зарб пайтида яширинган Ашани сотиб қўйган ёвларга ишора бордир.

26. Бундан сўнг анъанавий-хотимавий дуолар келади.

Ўн тўққизинчи яшт анъанага мувофиқ «Замяд яшт» деб номланади ва гуё замин маъбуди — Замга багишланган эмиш. Аммо, шуни қайд қилиш керакки, Заминда тоғларнинг пайдо бўлиши ифодаланган (тоғ номларининг катта қисмини изоҳлаш мумкин эмас) қасиданинг давомида сўз Ҳуварно — илоҳий моҳият ҳақида боради. Бу моҳиятга ноил бўлган киши бахт ва қудрат соҳиби бўлади. Ҳуварнога (кейинчалик Фарр) эгалик қилганлар охири шоҳ бўладилар. Қасидада Ҳуварнога эргашган илоҳлар ва қаҳрамонлар мадҳ этилади. Эроний шоҳларнинг энг қадимги даврлар тарихи ифодаланган бу қасида кейинчалик миллий эпос — буюк Фирдавсийнинг «Шоҳнома»сига асос бўлди. Шу боисдан мазкур қасида «Қисқа Шоҳнома» деб ҳам юритилади. Яратувчи Аҳура Маздадан кейин Ҳуварнога Парадата («Шоҳнома»да Пешдадидлар) шоҳлар сулоласи муяссар бўлади. Кейинча зардуштий динининг душманлари зўр бериб уни қўлга киритмоқчи бўладилар. Воруҳаш денгизида илоҳ Апам Напат қуриқлагувчи қўл етмас Ҳуқарно Қавай-Қаёний шоҳлар династиясига насиб қилади. Ўн тўққизинчи яшт Қаёнийлар қасида-си деб ҳам юритилади.

1. Қайд этилган тоғ номларининг қуйидагилари таржимага буйсунади: Зардаза — «Ишқий..», Мануша — «Инсоний..», Ушида, Ушидарна — «Сабухий..», Эрзифия — «Бургут», Аразура — «Тик, тўғри», Бумия — «Заминий», Раодита — «Малларанг, қизгиш», Мазишва — «Улугвор», Антар-Даҳю — «Мамлакат ичкараси», Эрзиша — «Тик, тўғри». Ватигайса — Тожин ва Мурғоб дарёлари орасида қад кўтарган Бадгис ёки Бадхиз вилоятига нисбат берилади.

2. Упарисаона тушунчаси абадий қорлар қоплаган Ҳиндуқуш тоғларини ифодалаш мумкин.

3. Бу ўринда қайд қилинган тоғларнинг аксарияти шарҳ қилинмайди ёхуд уларнинг ҳаққоний маъноси маълум эмас. Таржимада ун тўртта ном тушириб қолдирилган. Удлия — тахтуллафз эҳтимол «Сувли» ёки «Сувсар» бўлиши мумкин. Раовант — «Нурли, ёруғ».

Бу Ҳамадон яқинидаги Алвонд тоғи билан боғлиқ ном.

4. Бошқача айтганда, қурбонлик нони диний маросимга багишлаб утказилган йигин — жамоа аҳли. Бу маърака «дрон» деб юритилди ва тоғлар билан ихота қилинган замин рамзини ифодалайди.

5. Урупи — тўлиқ — Тахма-Урупи-Азинавант, тахтуллафз таржимаси, «Тулки терисини кийган баҳодир» ёки «Тери ёпинган баҳодир Тулки», «Шоҳнома»да Таҳмура. Девларни жиловловчи, Ёвуз Рух (Аҳриман)ни миниб юргувчи.

6. *Виваҳвант* — Йиманига отаси, Ҳаомани илк бор тайёрлаган кишилардан.

7. *Сарвара* — тахтуллафз «шоҳдор». Керсасп улдирган Илон-ажаҳонинг исми.

8. *Даштаяни* — гайридин, Керсасп унинг ўғилларини ўлдиради.

9. *Патана* — Керсасп рақибларининг отаси.

10. *Нивика* — Керсасп рақибларининг отаси.

11. *Дану* — турлар қабиласининг номи. Эҳтимол, ана шу қабилани соҳилида истиқомат қилган дарёнинг номи ҳам бўлиши мумкин (Дон, Сирдарё).

12. *Варашава* — дану қабиласидан бўлган тур сипоҳийси. Керсаспнинг душмани.

13. *Питаона* — гайридин, Керсаспнинг душмани.

14. *Арашошамана* — баҳодир сипоҳий, Керсасп томонидан ўлдирилади.

15. *Снавидка* — навқирон баҳодир, Керсасп ўлдиради.

16. *Спитура* — Йиманиннг қатл этган отаси.

17. Ҳар бир омадсизликдан кейин Франҳрасян кўпдан-кўп ҳақорат сўзларини келтиради. Бу сўзларни таржима қилиб бўлмади.

18. Қайд қилинган дарёлар ва Канасава кўли ҳам (ҳозирги Ҳомун) Сийистондадир.

19. Қавай унвонига эга бўлган ва қавайлар сулоласидан бўлган шоҳлар зикр этилади. Бу сулоланиннг асосчиси Қавай-Қавата («Шоҳнома»да Қайқубод).

МАНСУР ЯШТААР

1. *Етти кичик яшт* — «Авесто»нинг иккинчи яшти булиб, 15 банддан иборатдир ва етти тан Амшосипандлар шарафига куйланган.

2. *Савака* — паҳлавийда «суг». Бу шодлик, эъзоз ва илоҳий неъматни қўриқловчи илоҳанинг номи. Илоҳа яштарда ва «Вандидод»да «эзгу», «ашаван», «Мазда яратган» каби сифатлар билан қўлланилади.

«Бундаҳишн»да «Эзгу Суг» деб номланади ва Амшосипанд Шаҳриёварнинг ёр ва ҳамкорларидан. Ўша китобнинг бошқа бир урнида Ойнинг йулдоши дейилади. Чунончи, Ойга ҳамкор булган мийнуни Суг дейдилар. Абарагарлардан (олий мақомли аҳуравий илоҳлар) ҳосил булган барча яхшиликлар даставвал Сугга етиб келади. Суг уни Ойга етказилади. Ой Ардвисурага; Ардвисура Шаҳриёварга; Шаҳриёвар оламга бахш айлайди.

3. *Гавригина* — паҳлавийда «гувгирина», маъноси — эҳтимол «сигир шохи». Асотирий дарахт булиб, уни «оқ ҳавм» ҳам дейдилар. «Бундаҳишн»нинг ёзишча, Фароғ Карт дарёсининг ўртасида ўсармиш ва «чара» балиги уни Аҳриман ва аҳриманий ёвуз кучлардан асрар эмиш. Баъзи тадқиқотчиларнинг фикрига кўра «гавгирина» ҳозирги тилимиздаги «кўкнор»нинг узидир.

«Бундаҳишн»нинг гувоҳлик беришча, илоҳ Ҳавм гавгиринада эмиш ва фарашкард созлаш унинг ёрдамида амалга ошади. Шундай қилиб, Ҳадаёуш сигири ва оқ ҳавмдан ануш номли мангулик хўроки тайёрланади. Бу таомдан истеъмол қилган одамга абадий умр насиб этади. Худди шу китобда гавгирина дарахти «пари душмани», «тирилтиргувчи» (тириклик бахш этгувчи), «анушагар» (ўликларни тирилтирувчи) каби сифатлар билан таърифланади.

4. *Патйора* — «Авесто»да «пайтийора», паҳлавийда «патийорак». Зарар, шикаст, офат, ёмонлик, айб, душман, мухолиф, зид, ҳужум қилгувчи.

«Авесто» ва бошқа зардуштий адабиётларда бу ибора Аҳриман, девлар ва уларнинг малайлари сифати шаклида қўлланилади. Бу сифат Александр Македонскийга ҳам нисбат берилган. Фирдавсийнинг «Шоҳнома» достонида «патйора» ўзининг асл маъносида қўлланилган. Умуман, Шарқ адабиётида бу сўз салбий хусусиятини сақлаб қолган. Ҳатто нўжум илмида ҳам патйора — гуноҳ юлдузидир.

5. *Тарумаятий* — гоҳларда «тармайтий». «Авесто»нинг бошқа бўлимларида «тарумаятий», паҳлавийда «тарумад». Маъноси фикр-

ни, андишани ҳеч нарса ёхуд арзимас деб билгувчи. Нонг ҳайсияҳ девининг сифати. Бу дев Амшосипандбону Сипандормазнинг мухолифи булиб, гоҳ унинг номи, гоҳида сифати шаклида қўлланилади. «Бурҳони қотеъ» китобида бадкирдор деб изоҳланган «тараманшит» сўзи ҳам аслан авестойи тарумаятийдир.

6. *Пайримаятий* — ваҳм ва фикрсизлиқ деви ёки умуман, ваҳм, тагсиз хаёл, васваса.

7. *Хурдод яшт* — «Авесто»нинг йигирма бир яштининг тўртинчиси. Бу қасида Амшосипандбону Хурдодга бағишланган булиб, ўн бир банддан иборат.

8. *Ҳаший* — аҳриманий дев булиб Амшосипандлар, хусусан, илоҳа Хурдоднинг номи тилга олиниши баробарида бошқа девлар қатори нобуд бўлади. («Хурдод яшт», 2—3 бандлар).

9. *Баший* — дев. У «Авесто»да икки марта эсланади. («Хурдод яшт», 2—3 бандлар).

Авестошунос Пурдовуднинг фикрига кўра, «баший» аслида касаллик номи. Баъзи қўлёзмаларда «гаший» тарзида ҳам қўлланилган.

10. *Саиний* — дев ёхуд касаллик. У фақат бир марта «Хурдод яшт»да (2-3 бандлар) учрайди.

11. *Бужий* — дев номи («Хурдод яшт» 2-банд). Авестошунос Пурдовуднинг фикрига кўра, «бужий» аслида касалликдир.

12. *Ой яшт* — «Авесто»нинг йигирма бир яштининг еттинчиси. У қисқа яшт булиб, олқиш ва дуолардан иборат етти банддан ташкил топган.

13. *Сигир уруги* — сигир «Авесто»да «гивуё», «гивуш». Барча чорполар, туяларнинг номи. Эҳтимол, уларнинг уруги, бунёди, асо-си. Эмишки, уларнинг уруги (галла ва гиёҳлар уруги ҳам) ойда асраларкан «Вандидод»да ўқиймиз (21-фаргард, 9-банд). «Эй, сигир уругини ўзида асрагувчи Ой! Чиққил!..»

«Бундаҳишн»да ўқиймиз: «Бешинчи жангни яккаю ягона яратилган сигир олиб борди. Ўлганидан сўнг унинг туқилган аъзоларидан гиёҳлар яралди: эллик беш нав галла, ўн икки нав дармон гиёҳ ердан униб чиқди. Сигир уругида булган ёруғлик ва қудрат ойга берилди. Ёруғлик Ой нурларига қушилиб кетди...»

14. *Тийр яшт* — «Авесто»нинг йигирма бир яштининг саккизинчиси. Тиштар юлдузига бағишланган.

15. *Сатавийс* — «Авесто»да «сатаваиса», паҳлавийда «сатавис», «садвийс». Маъноси их-

тилофли. «Юз хизматкор соҳиби» ёхуд «юз хона эгаси» каби. Илоҳ юлдузнинг номи бўлиб, Тиштар юлдузининг ҳамкорларидан. Дарёлар унинг фаолияти билан чамбарчас боғлиқ. Юзувчи Ноҳид юлдузи унинг душмани.

16. *Вангуҳий* — «Авесто»да «яхши» сифатини англатади. Асотирий Доитё дарёсининг сифати. Гоҳида Вангуҳий Доитё ўрнига ёлғиз «Вангуҳий»нинг ўзи ишлатилади.

17. *Гивш* — «Авесто»да «гив», «гову», «говуш», «гивш». Паҳлавийда «гүш», форсийда — «гов». «Жаҳон», «олам», «борлиқ мажмуаси», шунингдек, барча чорполар, аҳил (хонаки) теваалар маъносини ифода этади. Бу истилоҳ айрим уринларда «гүшт», «сут» маъноларини ҳам билдиради.

18. *Сув гавҳари* — ер юзидаги жамийки сувлар. Зардуштийлар эътиқодига кўра бу сувлар юлдузларда жойлашган. «Вандидод»да ўқиймиз (21-фаргард, 13-банд): «Эй, сувлар гавҳарини ўзида асрагувчи юлдузлар! Чиқингиз!..»

«Дормустатар» ёзади: «Тўфон илоҳи Тиштар ёмғир ёғдирар экан, юлдуз жисмига сингади. Юлдузлар ва ёмғир ўртасида қандайдир боғлиқлик бор, деб гумон қилинади...»

19. *Каита* — бадкирдор ва қабиҳ бир гуруҳ. Бу хусусда бошқа маълумотга эга эмас.

20. *Орш* — эронлик машҳур камончи. Ривоятларга кўра, Манучеҳр шоҳ замонида Албурз тоғи чўққисида туриб, Амударё соҳили, Эрон ва Турон ҳудудидаги тоғ чўққисини нишонга олган эмиш.

«Тийр яшт»да («Тиштар қасидаси» 6-ва 37-бандлар). Орш тилга олинаркан, у отган ёй ўқи ёмғир илоҳи Тиштарнинг Фароғ Карт дарёси томон шитоб билан боришига қиёсланади. «Авесто»да унинг номи — «Ирихша», сифати — «хшу йўй ийшу», яъни, «қаттиқ камон», «учқур ўқ соҳиби».

Абу Райҳон Беруний бу ҳақда ёзади: «Афросиёб Манучеҳр устидан галаба қозониб, Табаристонда уни муҳосара қилгач, шундай қарорга келинди. Эрон ва Турон чегараси ой ўқи билан муайян қилинсин. Шунда фаришта Асфандормаз ҳозир бўлди ва фармон берди: «Камон ҳам, ўқ ҳам «Авесто»да таърифлангани каби танлансин». (Бугунги «Авесто»да камончи Орш, унинг қаҳрамонлик саргузаштлари хусусида деярли ҳеч нарса йўқ. Абу Райҳон Берунийнинг шаҳодати шуни тасдиқлайдики, унинг замонида «Авесто» бугунгига нисбатан хийла мукамал бўлган).

Шундан сўнг, эл ўртасида ўзининг обрўиззати, ҳақимлиги ва диндорлиги билан

машҳур бўлган Оршни ўқ узиш учун чорладилар. Орш уст-бошини ечиб, яланғоч бўлди ва халойиққа юзланди:

— Эй, подшоҳ! Эй, одамлар! Мана, менинг танамга назар ташланглар. Унда на захм бор, на бирор жароҳат. Бироқ ўқ узганимдан кейин вужудим пора-пора бўлиб, сизлар учун фидо буламан.

Орш сўзини якунлаб, қўлига ёйни олди ва шу қадар шиддат билан ўқ уздики, жони танасидан жудо бўлди. Худованд бод (шамол)га амр қилди. Ўқ шамолнинг мадади билан Рўйон тоғидан Шарққа — Фарғонага томон шитоб этди. У ерда Гардконий номли дунёда энг улкан дарахт буларди. Ўқ ана шу дарахт танасига санчилди. Эмишки ўқ узилган ердан қадалган манзилга қадар бўлган масофа олт минг фарсангга тенг келармиш. «Тарихи Табарий», «Наврўнома», «Равзатус сафо» каби манбаларда бу ривоят бир оз ўзгарган ҳолда нақл қилинади.

21. *Айу Хшуса* — тирандоз Орш худди шу тоғ чўққисидан туриб, Эрон ва Турон чегарасига томон ўқ узди. Бугун бу тоғнинг жўғрофий ўрнини аниқлаш хийла душвор. Абу Райҳон Беруний Айу Хшуса Табаристондаги Рўйон тоғи деса, Мирхонд Дамованд тоғини тирандоз Орш ўқ узган тоққа нисбат беради.

22. *Хунвант* — тирандоз Оршнинг камонидан учган ўқ етиб борган тоғ — Эрон ва Турон чегараси. Абу Райҳон Беруний ва бошқа муаррихларнинг гувоҳлик беришича, Хунвант тоғи Амударё (Жайҳун) соҳилида ёхуд Фарғона музофотидадир.

23. *Тийштр-яйний* — ушбу истилоҳ «Авесто»да икки марта тилга олинади. («Тийр яшт», 12-банд ва 8-банддаги алқов). Ушбунинг маъноси хусусида авестошунос Пурдовуд ёзади: «Тиштар юлдузи атрофидаги бир туркум юлдузлар. Кўплаб шарқшунослар бу туркумни Тиштар юлдузининг ҳамкорларидан деб ҳисоблаганлар».

24. *Парвин* — «Авесто»да «павоиря ийний», паҳлавийда — «парвиз», форсийда «парвийн», «паран», «парвин» ёхуд «парвин туркуми». Арабийда «сурайё» ёки «сурайё ақди». Юлдузшунослик илмида — ойнинг учинчи хонаси; Савр буржидаги тўрт юлдуз мажмуи. Икки кичик юлдузни ҳам ушбу ном билан атайдилар.

«Авесто»да Парвин бошқа юлдузлар қатори шарафланади.

25. *Ҳафтуранг* — «Авесто»да — «ҳапту иринг». Паҳлавийда — «ҳафтуринг». Маъноси — етти аломати бор. Етти юлдуз туркуми. Ўзбек тилида «Етти оғайни» ёхуд «Етти қароқчи» юлдузлар туркуми.

Паҳлавий адабиётида апохтарнинг бадкорлиги Ҳафтурангга нисбатан гоят аёвсиздир. Ҳурмазд номли юзгувчи юлдуз унинг душмани. Айримлар Ҳафтуранг «Дубби Акбар»нинг фалакдаги кўриниши бўлмай, балки осмоннинг шимолий қутбдаги учинчи дурахшон юлдуз, деб ҳисоблайдилар.

«Авесто»да айтилишича, ашаванларнинг 9999 забардаст фравашийси Ҳафтурангни қуриқлашга сафарбар этилган.

«Кичик Мийну»да ўқиймиз (49-булим):

«Ҳафтуранг» 9999 нафар мард ашаванлар фравашийлари ва яхшилар билан биргаликда дўзах дарвозалари ва бошқа бир қатор йуларни кузатиб турадилар, токи, собит юлдузлар ва осмон илоҳлари девлар, пари ва жодулардан зиён кўрмасинлар».

26. Вананд — «Авесто»да «ванант». Маъноси — голиб, шикаст бергувчи. Мазкур юлдуз «Авесто»нинг кўп уринларида «Мазда яратган» ибораси билан тавсиф қилинган.

«Бундаҳишн»нинг далолат беришича, Вананд осмон жисмларидан бўлиб, юзгувчи юлдуз баҳром унинг душмани. «Кичик Мийну»да келишича, Вананд юлдузи Албурз тоғи қопқалари ва ўтар жойларини қуриқлашга сафарбар этилган.

«Вананд яшт»нинг мазмунидан шу нарса англашиладики, бу юлдуз храфстраларнинг зиёнидан одамларни ва бошқа мавжудотни асрайди. Олқишловчилар ундан ана шу зараркуналалардан паноҳ истаб, унга ибодат ва назр-ниёзлар келтирадилар.

27. Апаша — паҳлавийда — «апуш». Маъноси — ёпгувчи ёхуд сувни йўқотгувчи, сувни қуритгувчи. Қургоқчилик, ёмгирсизлик деви; Тиштар юлдузининг душмани. «Тийр яшт»да (21, 27-бандлар) даҳшатли қора от жисмига кириб, Тиштарнинг қаршисида пайдо бўлади. Дастлабки тўқнашувда Тиштар Апашадан мағлуб бўлади. Борлиқни қургоқчилик қоплайди. Иккинчи жангда Тиштар Апашани қаттиқ мағлуб айлайди. Ер юзида ёгингарчилик, саробчилик ва ободончилик қарор топади.

28. Гар-гарий — инсон ва ҳайвоннинг тери касалликларидан. «Тийр яшт» ва «Вандидод»да ушбу касаллик хусусида сўз боради.

29. Кабаст — «Авесто»да «капастий». Бир турли офат бўлиб, агар халойиқ Тиштар юлдузи шаънига муносиб тарзда олқиш ва ибодатлар келтирсалар, улар яшаган манзилларга ушбу офат йўл тополмайди.

Бу истилоҳ бошқа бир қатор лугатларда «ханзал», «Абужаҳл ҳиндувонаси» тарзида қўлланилиб, таъми ва меваси жуда аччиқдир. Бу гиёҳ доривор сифатида ҳам фойдаланила-

ди. Ёхуд жамийки заҳарли гиёҳларнинг умумий номини англатади.

Бошқа бир қатор манбаларда «кабаст» — «заҳар» ёхуд «заҳарли гиёҳ» тарзида таржима қилинган. «Вандидод»да покланиш дуоларида ўқиймиз: «Мен кабасатни узоқлаштираман...» Хулоса қилиш мумкинки, «кабасат» «заҳар» ёхуд умуман, булговчи унсурдир.

30. Гивш яшт — «Авесто»нинг йигирма бир яштининг тўққизинчиси. Бу яшт (қасида) чорполар ва туяларни асрагувчи илоҳга (Гивш, Гивш Ташан ёхуд Дравоспа) олқишлардан иборат. У «Дравоспа қасидаси» деб ҳам юритилади. «Гивш (Дравоспа) яшт» етти бўлим, 33 банддан ташкил топган.

31. Ҳушанг Пешдодий — «Авесто»да «Ҳашянгоҳ». Маъноси — яхши уйлар қурувчи. Сифати — паразота. Маъноси — илк қонунчи ёхуд биринчи ҳакам. Эронлик ҳукмдорлардан бири бўлиб, «Шоҳнома» ва Исломдан бурунги манбаларда «Пешдодий» ёхуд «Пешдодийлар оиласидан» деб юритилган.

32. Ҳутусо — «Авесто»да «Ҳутусо». Навзар хонадонидан. Паҳлавийда «Ҳутус». Гуштаспнинг замондоши. «Шоҳнома»да бу ҳақда деярли ҳеч қандай маълумот йўқ. Аммо паҳлавий манбаларда Гуштасп тилидан ўқиймиз: «Ҳутас менга сингил ва хотиндир. Ундан ўғил, қиз бўлиб уч фарзанд дунёга келди...»

33. Вийспа Сурвуаштий — Гаршасп рақибларидан бири Ашта Авравантнинг отаси. («Гивш яшт» 30-банд).

34. Ашта Авравант — Гуштаспнинг ашаддий рақиб. Сўзнинг маъноси — учқур саккиз от эгаси. Бу шахс эҳтимол маздапарастлик динининг душмани, девлар ҳомийси ёхуд девпараст бўлса? У ҳақда «Гивш (Дравоспа) яшт»да ўқиймиз:

«Ўзи ҳам бурро, қуроли ҳам бурро, азим гарданли, етти юзта туя соҳиби...» (30-банд).

35. Зайнёвара Хуйзоҳа — қандайдир манзилнинг номи. Бу ерда Гуштасп ўз рақибларини мағлуб этади.

36. Аржасп Ҳаюн — «Авесто»да «Арижат Аспа». Маъноси — қиммат от эгаси. Девпараст шоҳ бўлиб, Ҳаюн (Ҳаюн) қабиласидан. Зардушт ва унинг дини ҳомийларининг душмани. Унинг Гуштасп қўшинлари билан муҳорабалари бир қатор паҳлавий манбаларда, шунингдек, Абулқосим Фирдавсийнинг «Шоҳнома»сида батафсил баён қилинган.

Аржасп Гуштаспнинг угли Асфандиёр томонидан ўлдирилади.

37. Даршиника — хиёнаткорона, номардларча ҳамла қилгувчи киши. Гуштасп мухолифларидан бўлган девпараст.

38. *Тасрѣвант* — маъноси — қора ниятли. Гуштасп мухолифларидан бири бўлиб, сифати «дуж дин» (динсиз). Оқибат Гуштасп томонидан ўлдирилади.

39. *Спийинжа Урушка* — Гуштасп мухолифларидан бўлган девпараст. Паҳлавийда — «Спийнажруш».

40. *Ҳумой* — «Авесто»да «Ҳумё», «Ҳумоё», «Ҳумоя». Паҳлавийда «Ҳумон». Маъноси — ҳумоюн, қутлуг, бахтли. Гуштаспнинг икки қизидан бири. Эрон ва Турон ҳарбларида туронликлар томонидан асирга олинади. Асфандиёр сингиллари Ҳумой ва Варийзакани асирликдан озод қилади. («Шоҳнома»да Варийзака — Беҳофарид).

41. *Варийзака* — Гуштаспнинг қизи. У синглиси Ҳумой билан Турон сипоҳиларига асир тушади. Асфандиёр уларни тутқунликдан озод қилади.

42. *Суруш яшт ҳодухт* — «Авесто»нинг йигирма бир яштининг ун биринчиси. Яшт 5 бўлим, 23 банддан иборат.

43. *Ҳодухт-ҳодухт наск* — кўҳна «Авесто»нинг йўқолиб кетган йигирманчи наски (китоби). «Суруш яшт ҳодухт» ушбу наскдан бир парча дейишади.

44. *Яшт* — «Авесто»да «яштий». Ясна билан маънодош бўлиб, «мақтов», «қутлов», «алқов», «эъзоз» каби маъноларни англатади. Ибодат қилгувчи, алқовчи ёхуд олқишловчи маъноларини англатувчи «яштар» сўзининг ўзаги ҳам яшдир. Форсий тилидаги «жашн» (байрам, анжуман) сўзининг бунёди ҳам яшт.

Ясна ва яшт ўртасидаги тафовут шундаки, ясналарда алқов ва ибодатлар ом, яъни умумий бўлиб, яштлардаги олқишлар хос, яъни ҳар бир ҳодисага алоҳида-алоҳида бағишловлардан иборатдир. Чунончи, йигирма бир яшт алоҳида Амшосипандлар ва илоҳларга бағишланган.

45. *Рашн яшт* — «Авесто»нинг йигирма бир яштидан ун иккинчиси. Ушбу яшт 38 банддан иборат бўлиб, илоҳ Рашн шаънига бағишлангандир.

46. *Вар* — «Авесто»да «варангҳа». Ўзаги — вар. «Танламоқ», «инонмоқ» маъноларини билдиради. Дурустни нодурустан, тўғри амални нотўғри амалдан ажратувчи диний маросимлардан. «Динкард»нинг саккизинчи китобида ёзилишича, қадимий «Авесто»нинг ун саккизинчи наски («Скотум наск») турли хилдаги варлар хусусида экан.

Бугунги «Авесто»да «вар» ёлғиз «Рашн яшт» (3—6-бандлар) ва «Хурда Авесто»да («Гаҳанбор хилқати», 9-банд) дуч келади ва бошқа уринда сира учрамайди.

Диний паҳлавий матнларнинг гувоҳлик беришича, турли варларнинг саноғи 33 тага етар экан. Бошқа бир манбада келишича, Яснадан 6 банд (36-ҳот) «Иссиқ вар»нинг олти хил тури ҳақида экан. «Хурда Авесто»да ҳам («Гаҳанбор хилқати», 9-банд) «Гариму варангҳа» («иссиқ вар») хусусида сўз юритилади. У «совуқ вар» қаршисидан ўрин олган. «Динкард» китобининг шаҳодат беришича, қадимда бир неча хил варлар мавжуд бўлган, чунончи, «гарумак вар» (иссиқ вар), «барсамак вар» (барсам иштирокидаги вар) ёхуд «паурухўрон» ва ҳоказо. Сўнги маросимда гўё икки даъвогар томон заҳар тановул қилар, ҳақ томон, гўё бу синовдан сиҳат-саломат чиқар эмиш. Бу одат ҳақида бошқа манбаларда ҳам маълумотлар бор.

«Қиздирилган темир» ёхуд «эритилган қўргошин» каби одатлар ҳам варларга мансуб синов ҳисобланган. Жуда кўплаб паҳлавий манбаларнинг гувоҳлик беришича («Динкард», «Ардовирафнома» ва ҳоказо) мубадлар мубади Под Меҳросипанд Озар «Авесто» китоби, маздапарастлар динининг ҳақлигини исботлаш мақсадида кўксига эритилган қўргошин қуйишларида ижозат беради.

Қачонки унинг кўкрагига эритилган қўргошинни қуйишади, ҳеч қандай асорат сезилмайди.

«Қасамнома» китобининг ёзишича, («Ривоят» китобидан, Бомбай, 1922) Под Меҳросипанд Озарнинг кўксига тўққиз ман қайнаган қўргошин қуядилар. Бу синовнинг номи «вари найранг».

«Шойист ношойист» китобида ривоят қилинишича (15-бўлим, 15—17-бандлар), эритилган қўргошин синови шундайки, унда қайнатилган қўргошин суви кўкрак устига қуйилади. Кўкрак куймайди. Под Меҳросипанд Озар шундай яшадики, унинг кўксига қўргошин қуйганларида у соғилган сутнинг таъсирини ҳис қилди. Бироқ қиздирилган қўргошиндан гуноҳкор кўксига томизилган эди, унинг танаси куйиб, ўзи ҳалок бўлди.

«Ёндирилган олов» синови ҳам варлардан бўлиб, «Шоҳнома» дostonида пок Сиёвушнинг икки хирмон олов ўртасидан бешикаст ўтиб кетиши айнан ана шу маросимдан гувоҳлик беради.

«Рашн яшт»да (3—6-бандлар) айрим варларнинг номи зикр этилади: «олов вари», «барсам вари», «лиммо-лим кафт вари», «мой вари», «гиёҳ шираси вари». Бироқ бу варларнинг аниқ мазмунини билиш бирмунча мушкул. Авестошунос Иброҳим Пурдовуднинг айтишича, «мой вари» эҳтимол доғ қилинган

мойнинг бирор андомга қўйилишидир. «Гиёҳ шираси вари» эса аҳтимол икки муддабийга заҳар ичириш маросимидир.

Юқорида эслатилган яшт бандларида илоҳ Аҳура Mazda Зардуштга шундай таъкидлайди: одамлар шу қадар пок, тўғри ва бегуноҳ бўлмоқлари лозимки, синовлар чоғи титроққа тушмасинлар, пойдорлик кўрсатсинлар.

47. *Аризаҳий* — етти иқлимнинг бири. Бу манзил гўё дунёнинг шарқий қисмида эмиш.

48. *Саваҳий* — етти иқлимдан бири. Ер куррасининг гарбида жойлашган.

49. *Фрада Дафшу* — етти иқлимдан бири. Дунёнинг жанубий-шарқий ўлкаларидан.

50. *Вайда Зафшу* — етти иқлимдан бири. Дунёнинг жанубий-гарбий қисмидаги ўлкаларидан.

51. *Вуавру Бариштий* — дунёнинг шимолий гарбида жойлашган ўлка. Етти иқлимнинг бири.

52. *Вуавру Чариштий* — дунёнинг шимолий-шарқидида жойлашган ўлка. Етти иқлимнинг бири.

53. *Хунярс* — етти иқлимнинг энг улуг ўлкаларидан бири. Айтишларича, Хуросон шу ўлка ҳудудида эмиш.

54. *Фарвардин* — жами «фарвард». Эски форс тилида «фарвартий», жами «фарвартин». Ўзаги авестойи «фраваший». Ойнинг ун тўққизинчи куни. Шамсий йилнинг биринчи ойи (21 март — 20 апрелга тўғри келади). «Авесто»нинг ун учинчи яшти шу ном билан аталади. (Изоҳнинг «фраваший» бўлимига қаранг — тарж).

55. *Фарвардин яшт* — «Авесто»нинг йигирма бир яштининг ун учинчиси бўлиб, 31 бўлим, 158 банддан иборат. Қасидада барча мард ва аёл ашаванлар, Каюмартдан (илк одам) то Сушёнтга қадар (сўнгги маздапараст) бўлган порсо зотларнинг фравашийлари улуғланади.

56. *Анграмийну-Аҳриман* — «Авесто»да «Ангар Майню». Форс ва турк тилларида — «Аҳриман» — душман, ёвузлик олами. Қадимги Шарқ халқлари қарашларига мувофиқ икки асл хилқатнинг бири; Спинта Майню (Сипандмийну)га муҳолиф қудрат. Аҳриман ҳамма давру замонлар адабиёт ва фалсафасида ёвузлик тимсоли бўлиб келган.

«Янги Авесто» ва маздапарастлар диний адабиётида Аҳриман барча девларнинг саркарда ва солоридир.

Гоҳларда унинг номи бир марта эсланади, бироқ «Янги Авесто»да қайта-қайта тилга олинади. У дунёдаги жамийки нопокликлар, разилликлар ва зулм ситамнинг мояси. Аҳриман охир-оқибат эзгулик кучлари билан муҳорабада шикаст топади.

«Вандидод»нинг ёзишича, Аҳриманнинг макони апохтар (шимол) ва дўзахдадир.

Асотирларнинг гувоҳлик беришича, Спинта Майню ва Ангра Майню (Хурмузд ва Аҳриман) ўртасидаги муҳораба 12 минг йил давом этади. Ун икки минг йилликнинг сўнгги икки минг йили учлик эзгу Сушёнтларнинг пайдо бўлиш замонидир.

Ун икки минг йиллик сўнггида Аҳриман буткул мағлуб бўлади ва Ашаҳ — Ҳақиқат замони ибтидо топади. Кейинги ун икки минг йиллик «поёни бор замон», деб юритилади. Бу «зарвон» — азалий ва абадий замоннинг ҳақиқатда мавжудлигини тасдиқлайди.

57. *Хштовий* — Хштова хонадонига мансуб. «Фарвардин яшт»да (37-банд) бу истилоҳга «қўрқмас» сифати илова қилинган. Хштовийлар туронлик Дону I га қарши курашадилар.

58. *Дону* — Турон қабилаларидан.

59. *Каршназ* — эронлик хонадонлардан бири. «Фарвардин яшт»да келишича, улар ашаванлар фравашийлари кўмагида қудрат касб этадилар.

60. *Мадюмоҳ Сипийтмон* — «Авесто»да «Мадюйи Мовнғха». Паҳлавий тилида «Матюк моҳ». Маъноси — ой ўртасида туғилган. Маздапарастлар адабиётларининг хабар беришича, Зардуштнинг амакиваччаси бўлиб, унинг дини биринчилар қаторида қабул қилган. Мадюмоҳ Орастий ўғли Сипийтмон хонадонидан.

Зардушт гоҳларда Мадюмоҳ Сипийтмонни узининг энг буюк ёрлари қаторида тилга олади.

«Фарвардин яшт»да (95-банд) фравашийлар шаъни улуглангач, маздапарастлар динини биринчи бўлиб қабул қилган Мадюмоҳ Орастий ўғлининг номи зикр этилади.

«Бундаҳишн» ёзади (32-бўлим, 3-банд): «Зардушт Ийрон Вижга дин олиб келгач, Мадюмоҳ уни қабул қилди».

«Зодсипарам»нинг хабар беришича, Зардушт пайгамбарлигининг дастлабки ун йили давомида биргина издоши бор эди. У Мадюмоҳ. Орадан яна икки йил утгач Гуштасп Зардушт динига кирди.

«Динкард» китобида ҳам (24-бўлим, 19-банд) Мадюмоҳ Зардушт динини эътироф этган ва қабул қилган зотларнинг аввалги сафида зикр қилинган.

61. *Ийрон* — «Авесто»да «Айряна». Маъноси — айрылар замини.

«Авесто»да («Фарвардин яшт», 133—134 бандлар) Ийрон (Эрон) сарзаминларининг эр ва аёллари фравашийлари Турон ва Сайряма каби сарзаминлар эр ва аёлларининг фравашийлари билан бир қаторда олқишланади.

«Шоҳнома»да (Фаридун салтанати дostonи) уқиймизки, Фаридун Ийрон, Турон ва Рум сарзаминлари ҳукмронлигини уч ўгли — Ийраж, Тур ва Салмга тақсимлаб беради.

Ийраж — «Авесто»да «Айрёва». Манучеҳр хонадонининг номи. «Фарвардин яшт»да (131-банд) Айрёва хонадонидан Манучеҳрнинг фравашийси олқишланади. «Шоҳнома»да Ийраж Фаридуннинг ўгли. У ўз биродарлари Тур ва Салм томонидан ўлдирилади. Ийражнинг набираси Манучеҳр икки қотил биродарга қарши жанг қилади ва иккисини ҳам нобуд айлайди.

62. *Тур, Турон* — «Авесто»да «Тура». Маъноси — қурқмас, баҳодир. Амударё (Жайҳун) дарёсининг шимолий қисмидаги сарзаминлар. «Авесто»да «туйря» деб аталган турлар шу сарзаминларнинг аҳолиси ҳисобланган. Эҳтимол, турлар ва ийрлар (бугунги муомалада туронлик ва эронлик) ўртасида қардошлик, қондошлик муносабатлар бирмунча мураккабликларга эга. «Авесто» китобида бир қанча Турон ҳукмдорлари — Афросиёб, Агрирас, Гарсиюз, Виса хонадони ўғлонлари — Ювойишт, Аржоспа ва бошқалар; қабила ва хонадонлар — Дону, Хюн, Фрён, Виса шунингдек, жойлар, тоғлар ва дарёлар — Хшасрусук, Кнаг тоғи, Хвонунт тоғи ва ҳоказолар ҳақида маълумотлар бор.

«Авесто»да айря, туйря ва сайряма (эронлик, туронлик ва салмлик) қавмлар ҳақида сўз боради. «Шоҳнома»нинг гувоҳлик беришича, Ийраж, Тур ва Салм — Фаридуннинг ўғиллари. Фаридун ўз қўли остидаги ўлкаларни ўғилларига тақсимлаб берди. Бу ўлкалар уларнинг номи билан атала бошлади. Ийрлар ва турлар ўртасида минг йилликларга чўзилган қонли курашлар эҳтимол янги тарихдан бурунги гоят қадимий замонларда ана шу қавмларнинг узаро келишмовчилиги боисидан содир бўлгандир.

«Авесто»да бир қатор Тур ҳукмдорлари, чунончи, Агрирас, Вайвойишт ва бошқалар катта муҳаббат билан эъзозланади. Ҳатто Агрирас маздапарастлар динидаги барҳаёт зотлар сафида тилга олинади.

63. *Сайряма* — гоят қадимий юрт ва қавмнинг номи бўлиб, кейинчалик Фаридуннинг уч ўғилларидан бири Салм (Сарм)нинг номи ана шу сўздан олинган. Сосонийлар ва Ислom даври адабиётларда кичик Осиё ва Сурия шу ном билан аталган.

«Шоҳнома»да Салм Фаридуннинг уч ўғлидан бири бўлиб, Рум улқасининг ҳукмдоридир.

64. *Соиний* — ўлка номи бўлиб, «Фарвардин яшт»да (144-банд) у ерда истиқомат қилувчи ашаван эр ва аёллар фравашийлари олқишланади. Авестошунос Пурдовуднинг фикрига кўра, Соиний мамлакатини аниқлашнинг мутлақо имкони йўқ. Бироқ, шунга қара-

май Соиний мамлакатини Чин (Хитой) дегувчилар ҳам бор.

65. *Доҳий* — ривоятларга кўра, Сирдарё соҳиллари кенгликларидаги ўлка.

66. *Ром яшт* — Йигирма бир яшдан иборат «Авесто»нинг ун бешинчиси. Бу яшт илоҳ Ром (Биҳвай, Андарвай, Ваю)га бағишланган бўлиб, 11 бўлим 57 банддан иборат.

67. *Зийнованд Таҳмурис* — «Авесто»да «Тахму Урупа». Ер шарининг етти иқлимга ҳукмдорлик қилган шоҳ. Девлар, дурванд одамлар, жодугарлар ва парилар, кавай ва карапларни мағлуб этиб, Аҳримани бир от жисмига киритди ва уч йил бу отни миниб ер юзини айланди.

«Авесто»да Таҳмурис номи «зийнованд» сифати билан қўлланилган. Бунинг маъноси «қуролланган», «мусаллаҳ».

«Шоҳнома» ва бошқа манбаларда Таҳмурис «девбанд», яъни девларни боғлагувчи, девларга банд солгувчи таъбири билан сифатланади. Бу Таҳмуриснинг жамийки аҳриманий кучлар устидан голиблигини билдиради.

Таҳмурис пешдодийлар сулоласининг ҳушангдан кейинги иккинчи намояндаси. Бу тартибни «Авесто»да ҳам кузатиш мумкин («Ром яшт», 11-13-бандлар). Таҳмурис Ҳушангдан сўнг илоҳ Ваю (Андарвай)ни олқишлайди ва ундан комёблик, куч-қудрат ва омад истайди.

Паҳлавий тилида «Таҳмурис» сўзи «Тахмураб» шаклида қўлланилган. Ривоятларга кўра, Таҳмурис сурункасига уч йил Аҳримани от жисмига солиб миниб юрди. Ниҳоят Аҳриман ҳийла-найранг билан унинг хотинини йўлдан урди ва Таҳмуриснинг ожиз томонларини билиб олди. Албурз тоғида бир тангликдан ўтар чоғда Таҳмурисни ерга уриб, ютиб юборди. Жамшид уни Аҳриманнинг қорнидан тортиб олди.

68. *Квиринта* — макон номи бўлиб, у ерда Ажидаҳок илоҳ Андарвайни олқишлайди ва ундан инсониятни батамом нест-нобуд этишида мадад беришини ўтинади («Ром яшт», 19-банд). Бу макон «қаттиқ йўлли» дея таърифланади.

Авестошунос Иброҳим Пурдовуднинг фикрига кўра, Бобил ва Эрон оралигидаги бугунги Киринд тоғи авестойи Квинтадир. Бу ерга Ажидаҳока манзил қурган. Ушбу тоғ «Бундаҳишн»да «Аспруч», «Шоҳнома»да эса, «Аспруз» шаклида қўлланилган.

69. *Кавза* — Рангха дарёсидаги шаршара. Бу шаршара наздида Гаршасп илоҳ Андарвайни олқишлайди ва ундан имдод истайди.

70. *Ашти Гафя* — Гаршаспнинг рақибларидан бири. У Гаршасп томонидан ўлдирилади. («Ром яшт», 7-бўлим, 27-28-бандлар).

71. *Аиву Гафя* — Гаршаспнинг қудратли рақибларидан.

72. *Заррин пошнаи Гандарива* — аҳриманий кучлардан бири бўлиб, «Обон яшт»да (37-банд) ҳикоя қилинишича, Гаршасп уни Фарог Карт дарёси соҳилида оёғидан тутиб олади ва нобуд қилади.

73. *Аврвасора* — Кайхусрав мағлуб этган лашкарбоши. («Ром яшт», 31-33-бандлар).

74. *Дин яшт* — «Авесто»нинг йигирма бир яштининг ун олтинчиси. Бу қасида илоҳа Чистага ҳамд ва алқовлардан ташкил топган. «Дин яшт» етти бўлим, йигирма банддан иборат.

75. *Кара* — ҳайратли асотирий балиқ бўлиб, Фарог Карт дарёсида яшайди ва кавакирна (оқ ҳавм) дарахтини Аҳриманнинг зараридан сақлайди.

«Бундаҳишн»да ривоят қилинишича, (18-бўлим) қурбақа Аҳриман яратган энг қабиҳ махлуқ. У Фарог Карт дарёсидаги оқ ҳавм дарахти атрофида айланиб юради ва уни чайнамоқчи бўлади. Кара балиғи дарахтни қурбақадан ҳимоя қилади.

Кара балиғининг кўриш қобилияти «Авесто»да мисол тарзида келтирилади. Зардушт илоҳа Чистани олқишлайди ва ундан Рангҳа дарёси тубларидаги соч толасидек нозик мавжларни ҳам минг одам бўйи баландликдан

кўра олғувчи Кара балиғи кўзларидаги қудратни сурайди. (Дин яшт, 7-банд).

Жексоннинг «Сафарнома» китобида келишича, Тифлисидаги табиат музейида сақланган ҳайбатли балиқ устухони авестойи Кара балиғига тегишлидир.

76. *Аштод яшт* — «Авесто»нинг ун саккизинчи яшти. Илоҳа Аштод (Арштод)га бағишланган. «Авесто»нинг энг қисқа яштлиридан бўлиб, 9 банддан иборат.

77. *Ҳавм яшт* — «Авесто»нинг йигирманчи яшти. Икки банддан иборат.

78. *Вананд яшт* — «Авесто»нинг энг сўнгги ва энг қисқа яштлиридан. У Вананд юдузига бағишланган.

79. *Ҳодухт наск* — кўҳна «Авесто»нинг йигирманчи наски ҳам деганлар. Айрим авестошунослар «Ҳодухт наск»ни йигирма иккинчи яшт деб атаганлар.

80. *Заримая* — лаззатли, хушбуй, гоят ёқимли мой бўлиб, биҳишт неъматини ҳисобланади. Заримая парҳезкорлар ва ашаванларнинг руҳи биҳиштга дохил бўлганидан сўнг, уларга берилади.

Бу сифат «зарима» — баҳор маъносини билдиради.

ВИСПИРАД

357

Виспирад — «Авесто»да «Виспратув», маъноси — жамийки радлар мадҳи, «Янги Авесто»нинг бир қисми бўлиб, 24 бўлимдан иборат.

1. *Ҳадаюш* — асотирий сигир бўлиб, уни назорат қилиш Агрираснинг (Гувпат шоҳ) зиммасидадир. Ун иккинчи минг йиллик сўнггида Сушёнт бу сигирни бўғизлайди. Унинг чарвасидан ва оқ ҳавмдан (гавгирина) «ануш» деб

номланган таом тайёрлайди. Эмишки, бу таомни тановул қилганлар абадий ҳаёт кечирармишлар.

2. *Вайсуша* — «гуноҳни намоён этгувчи» маъносини билдиради. Завр сувига нисбатан қўлланилувчи сифат. Авестошунос Иброҳим Пурдовуднинг фикрига кўра, эҳтимол бу ибора вар маросимида ишлатиладиган завр сувининг номи ёхуд сифати.

«КИЧИК АВЕСТО»

1. «Кичик Авесто» ёхуд «Хурда Авесто» бугунги «Авесто»нинг бўлимларидан бири. «Кичик Авесто» асосан, зардуштийларнинг кундузги тоат-ибодатлари, дуо ва алқовларидан ташкил топган.

2. *Суруш бож* — ҳар кун бомдод маҳали, уйқудан тургач уқиладиган машҳур маздапарастлик дуоларидан. Уни «қўл ювиш дуоси» ҳам дейдилар.

«Суруш бож» тун қоронғулиги чекиниб, тонг ёриша бошлагач, бутун кеча давомига жаҳонни қуриқлаб турган илоҳ Суруш шаънига уқилгувчи дуо. Зардуштийларнинг барча ма-

росимлари, хусусан, марҳумларни хотирлаш маросими «Суруш бож» дуоси билан бошланади.

«Суруш бож» 5 банддан иборат бўлиб, кириш қисмига икки позанд ҳам киритилган. Бу машҳур дуо «Хурда Авесто» («Кичик Авесто»)нинг таркибида.

3. *Свош* — тез, эпчил, чаққон маъносига. «Авесто»да сой, ҳаво, замин ва осмон уртасидаги фазо тушунчаларини ифода этади. Свош сой ва фазо илоҳининг номи бўлиб, кўп уринларда «абадий» сифати билан қўлланилади.

«АВЕСТО» ҲАҚИДА

Қадимги тарихимиз, бобокалонларимиз яшаган юртда кечган ижтимоий маданий ҳаёт, одамлар турмуш тарзи ва дунёқараши, маънавий жараён тамойиллари ҳақида мустақилликка эришгунга қадар жуда кўп тахминий, сохта ва гайриилмий гаплар айтилар, фақат археологларнинг оз бўлса-да инкор этиб бўлмас даражадаги тарихий, хотирамизга янгилик киритувчи топилмаларигина кўнгилга таскин бериб, ўтмиш даврларнинг қоронгу саҳифаларини ёрита бошлаган эди.

Мустақиллик туфайли юртимизда қадим-қадим замонларда кечган давлатчилик тараққиёти, ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маданий-маънавий ҳаётни атрофлича таҳлил ва тадқиқ этиш имконияти вужудга келди.

«Энг мўътабар, қадимги қўлёзмамиз «Авесто»нинг яратилганига 3000 йил бўляпти, — деди Президентимиз Ислон Каримов, тарихчи олимлар билан учрашувда. — Бу нодир китоб бундан XXX аср муқаддам икки дарё оралигида, мана шу заминда умргузаронлик қилган аждодларимизнинг биз авлодларига қолдирган маънавий, тарихий меросидир. «Авесто» айна замонда бу қадим ўлкада буюк давлат, буюк маънавият, буюк маданият булганидан гувоҳлик берувчи тарихий ҳужжатдирки, уни ҳеч ким инкор этолмайди».

Президентимиз ўзбек халқининг бетакрор тарихи ва маданий-маънавий меросининг нақадар чуқур илдизга эга эканлигини «Туркистон» газетасининг муҳбири саволларига берган жавобда ҳам яна бир бор эслатиб ўтади: «Биз жаҳон майдонида куни кеча пайдо бўлган халқ эмасмиз. Бизнинг миллатимиз, халқимиз кўҳна Хоразм заминиде «Авесто» пайдо бўлган замонлардан буён ўз ҳаёти, ўз маданияти, ўз тарихи билан яшаб келади».

Ана шундай буюк маънавий меросимиз була туриб, шу кунгача «Авесто»нинг ўзбек тилида алоҳида китоб ҳолида чоп этилмаганлиги, чуқур илмий ўрганилмаганлиги ажаблаларли ҳол, албатта.

Маънавий ҳаётимиздаги бу кемтикликни бартараф этиш ниятида «Гулистон» журналида унинг таржимасини босиш ва йиғилган материалларни алоҳида китоб тарзида халқимизга етказишни мақсад қилиб қўйдик. Бунинг боиси «Авесто»нинг жаҳоншумул аҳамиятга эгалигидир. У наинки ўзбек тилига, балки барча тилларга тўлиқ таржима қилиниши ва ўрга-

нилиши зарур бўлган маънавий қадриятдир. Зеро, «Авесто» умуман коинот ва замин, инсон ва ҳаёт, ўлим ва абадият сингари бутун инсониятга муштарак жумбоқлар, саволлар ва савоблар ҳақида ҳикоя қилади.

«Авесто»да дунёнинг яратилиши, инсоннинг халқ бўлиб камол топиши, эзгулик учун ёвуз кучлар билан кураши, эркинлик, ижодкорлик ва бунёдкорлик йўлидаги орзулари ўз ифодасини топган.

«Авесто» фақат одамнинггина эмас, балки бир ҳовуч тупроқ, бир қултум сув, бир нафаслик ҳавонинг ҳам муқаддас эканлиги ҳақидаги китоб. «Авесто» ернинг, дарёлару боғлар, тоғлару булоқлар, қўлу саҳролар, оту туялар уюри, молу итлар, ўсимлигу гиёҳлар, шаҳар ва манзилгоҳларнинг бунёд этиш тарихига доир асар; «Авесто» насронийни ҳақиқий насроний, мусулмонни ҳақиқий мусулмон этиб тарбиялайдиган китоб. У кўрнинг кўзини, қарнинг қулогини очади, занглаган кўнгилларни иймон суви ила ювади, умидсиз бандаларга абадият шамчирогини тутқзади. Қисқаси, ҳаёт ва охират маъносини одамларга тушунтиради.

Дунёда бирор бир диний таълимот, ё бирор бир аллома заминни ва ундан унгувчи бугдой, унинг ҳосиласи — нонни «Авесто»чалик кўкларга кўтармаган.

«Зардушт илоҳ Аҳура Маздадан сўради:
— Эй, Аҳура Мазда!

Заминни ҳаммадан ҳам бахтиёр қилувчи зот ким?

Аҳура Мазда жавоб берди:
— Эй, Зардушт!

Кимки уни яхшилаб ҳайдаса ва зироатга тайёрласа!..

Эй, Зардушт!

Кимки галла экса, у Ҳақиқатни экади...»

Зардушт таълимоти, «Авесто»да олга сурилган эзгу фикрат, эзгу калом ва эзгу амал ҳамон инсониятни эзгуликка томон чорлаб, одамларни руҳан поклаб, маънавият чамани томон етаклаб келмоқда.

Биз-ку XXI асрдан туриб 2—3 минг йиллар илгари кечган маданий-маънавий ҳаётга буй чўзиб қарашга интилсақ-да, бироқ нигоҳимизнинг нураган осори-атиқалар ва хира хотиралар қуюнида адашиб қолиш хавфи бор. Бизга нисбатан ўтмиш замонларга яқинроқ турган алломалар ҳам халқ ва мамлакат тарихи,

тақдири ҳақида тафаккур этганларида ҳайрат ёқаларини чок-чок этиб, фарёд алангасида ёниб утганини кўрамиз.

Тарихдан маълумки, Александр Македонский Ўрта Осиёга юриш қилган даврда бу ерда юксак цивилизация мавжуд эди ва бу тараққиёт турли босқинлар оқибатида минг йилларга тухтатиб қўйилганди.

Ҳақиқатда, «Авесто»га қарши ҳужум Александр Македонский давридаёқ бошланган эди. Абу Райҳон Беруний ёзади: «Подшоҳ Дорро ибн Дорро хазинасида (Абистонинг) ўн икки минг қорамол терисига тилло билан битилган бир нусхаси бор эди. Искандар оташхоналарни вайрон қилиб, уларда хизмат этувчиларни ўлдирган вақтда уни куйдириб юборди. Шунинг учун ўша вақтдан бери Абистонинг бешдан учи йўқолиб кетди. Абисто уттиз «наск» эди, мажусийлар қўлида ўн икки наск чамаси қолди. Биз Қуръон булакларини ҳафтияклар деганимиздек, наск Абисто булакларидан ҳар бир булакнинг номидир».¹

Тарихчи Масъудийнинг «Муруж аз-зиҳоб» («Олтин водий») китобида қайд этилишича, Александр Македонский Истаҳр шаҳрини босиб олиб, олимларига «Авесто»даги тиббиёт, фалсафа ва илми нужумга доир ўринларни таржима қилиб, қолган қисмини ёқиб юборишни буюрган. Масъудий маълумотига кўра, «Авесто» матни 12 минг олтин тахтага ёзилган.

Тарихчи Балхийнинг «Форснома» китобида «Авесто» 12 минг ошланган мол терисига битилган ҳикматлар китоби эканлиги қайд этилади. Абу Али Муҳаммад бин Муҳаммад Балъамийнинг «Тарихи Балъамий» китобида ҳам «Авесто» шоҳ Гуштасп фармони билан 12 минг мол терисига подшоҳ мирзолари томонидан тилло сувида ёзилгани ҳақида ривоятлар бор.

Эрамизнинг VII—VIII асрларида рўй берган араблар босқини Ўрта Осиё халқлари бошига мисли кўрилмаган талофотлар олиб келгани ҳам маълум.

Абу Райҳон Беруний ёзади: «Қутайба Хоразм хатини яхши биладиган, уларнинг хабар ва ривоятларини ўрганган ва билимини бошқаларга ўргатадиган кишиларни ҳалок этиб, буткул йўқ қилиб юборган эди. Шунинг учун у (хабар ва ривоятлар) ислом давридан кейин, ҳақиқатни билиб бўлмайдиган даражада яширин қолди... Кейин Қутайба ибн Мус-

лим ал-Боҳилий хоразмликларнинг котибларини ҳалок этиб билимдонларини ўлдириб, китоб ва дафтарларини куйдиргани сабабли улар саводсиз қолиб, ўз эҳтиёжларида ёдлаш қувватига суянадиган бўдилар. Узоқ замон шундай бўлгач, улар ихтилофли нарсаларини унутиб, келишиб олганларини ёдда сақлаб қолдилар».²

Қадимги Хоразм тарихининг чуқур билимдони С. П. Толстовнинг археологик далиллар асосида исбот этилишича, исломгача булган цивилизациянинг нодир ёдгорликлари, тарихий адабиёт, маънавий дурдоналари ёниб кулга айлантирилган.

Бинобарин, зардуштийлик таълимоти ва унинг муқаддас «Авесто» китоби ҳам ёндирилиб, йўқ қилиб юборилган. Узоқ тарихимиз ва маънавий меросимизнинг бу ноёб ёдгорлиги кейинги асрлардаги паҳлавий, форс тилларидаги талқини асосидагина бизгача етиб келган.

Зардуштийлик таълимоти ҳам барча динлар сингари аввал оғзаки тарзда пайдо бўлиб, кейинчалик хатга тушган. Эҳтимол зардуштийлик динининг асосчиси Сипийтмон Зардушт ҳам ўзи яратган таълимотининг ёзма шаклга келтирилиб, тарқалишини тасаввур қилмагандир. Олимларнинг тарихий манбалар устида турли даврларда олиб борган тадқиқотлари шундан далолат берадики, қадимги Хуросон, Форс, Ироқ, Муғул, Балхдан тортиб, Сурия, Хитой, Рум, Турфон, Ҳабашистон ва Ҳиндистон каби давлатлар ҳудудида кенг тарқалган бу таълимот дастлаб коҳинлар томонидан ёд олинган ва оғиздан оғизга ўтиб юрган.

Зардуштийлик таълимотининг Ҳиндистонда ҳам кенг ёйилганлиги ундаги «вид» ҳиндчада «вед», «дев» — «дева» каби сўзларнинг оҳангдош ва маънодош эканлигида ҳам кўрилади.

В. А. Лившиц ёзишича, руҳоний Зардушт энг қадимги диний тасаввурларни ислоҳ қилган шахс сифатида майдонга чиқади. Унинг яшаган пайти, ватани ва қаерларда ўз таълимотини тарғиб қилгани мунозарали бўлса-да, унинг афсонавий шахс эмас, реал инсон бўлганлигига шубҳа йўқ.³

Оврупода Зардушт таълимотининг «Зороастр» — «зороастрим» шаклида ёйилиб кетишига сабаб бу исм юнон тилидаги «астрон» (юлдуз) сўзига ўхшашлигидир. Қадимги риво-

¹ Абу Райҳон Беруний. Танланган асарлар. 1 том, Тошкент, «Фан», 1968, 238-бет.

² Абу Райҳон Беруний. Танланган асарлар. 1 том, Тошкент, «Фан», 1968, 72, 84-бетлар.

³ Авеста. В. А. Лившиц. Предисловие. «Адиб», 1990, 3-бет.

ят ҳамда манбаларда Зардушт донишманд-астролог сифатида қайд этилиб, унинг таълимоти Гарбга томон тарқалгач, «зороастризм» тарзида зикр этила бошлаган.

Оташпарастлик пайдо бўлиб, энди тарқала бошлаган пайтларда бу динга эътиқод қўйган одамлар ёруғ осмон остида, баланд тоғ ва адирларда, дарё бўйи, ҳовузлар, кўллар ёқаси, учоқлар ёнида ибодат қилишган. Кейинчалик уларнинг таълимоти Марказий Осиёдаги йирик-йирик давлатларда, жумладан, Парфия подшолари, аршакидлар, сосонийлар империяси даврида расмий динга айланиб, муҳташам ибодатхоналарга эга бўлган, уларнинг ичи ҳайкаллар билан безатилган, руҳонийлар сони тобора кўпайиб борган. Ана шу даврларга хос ашё ва далиллар Ўзбекистонда археологик қазилма ишларини олиб борган В. М. Массон, С. П. Толстов, Г. А. Пугаченкова, Э. В. Ртвеладзе, А. С. Сагдуллаев ва бошқа олимларнинг топилмаларида уз ифодасини топган.

Тарихий манбалар шундан далолат берадики, зардуштийлик дини ўз даврида жуда кенг тарқалган ва буддизм, иудаизм, насронийлик ҳамда ислом динларининг шаклланишига катта таъсир кўрсатган. Бошқа дин ва таълимотларнинг тазйиқи натижасида даставвал зардуштийликнинг ёзма ҳолда тарқалишига руҳсат берилмаган ва кейинчалик паҳлавий хати замонидагина «Авесто» ёзма ҳолатга келтирилган.

Зардуштийлик дини пайдо бўлган замин ҳақидаги баҳс узоқ асрлардан буён давом этиб келмоқда. Гарб олимларидан А. Мейе ва П. Тедесколар зардуштийликнинг ватани Парфия (ҳозирги Туркменистон) деган фаразни билдирадилар; Даристерер, Жексонлар зардуштийлик Атропатенда, Харцфельд эса Мидияда пайдо бўлган дейдилар; И. Маркварт, Б. А. Тураев, Х. Нюберг, Э. Бенвенист, Е. Э. Бертельс «Авесто»ни Шарқий Эрон билан боғлайдилар; Гайгер, Бартольд, Шпигель фикрига қараганда, зардуштийлик Бақтрияда пайдо бўлган; Э. Герцфельд ўзининг дастлабки археологик қазилмаларига биноан ҳамда В. В. Струве, К. В. Тревер, Ю. А. Рапопорт, С. Ф. Ольденбург, Н. Прохоров, М. Бойс, И. М. Дьяконов, В. В. Бартольд, В. М. Луконин, Б. И. Авдиев сингари олимларнинг фикрича, зардуштийлик Туронзаминда (Хоразм, Бақтрия, Сугдиёна, Фарғона) пайдо бўлиб, сўнгра Эрон ва бошқа мамлакатларга тарқалган.

Зардуштийлик дини ҳақида фундаментал тадқиқотлар муаллифи инглиз Мэри Бойс унинг бундан 3500 йиллар илгари Осиё чуллари заминида пайдо бўлгани ва бошқа динларнинг шаклланиши ва ривожланишига кўрсатган таъсиридан ташқари, олийжаноб дин эканлигини, асрлар мобайнида қувгинликка учраса-да, унга эътиқод қўйганлар савий-ҳаракати туфайли бизгача етиб келганлигини таъкидлайди.

Зардуштийлик — дунёвий динлар орасида энг қадимгиси бўлиб, инсоният тараққиётига бевосита ва билвосита жуда катта таъсир кўрсатган. Шунинг учун уни ўрганиш, зардуштийлик гоёларини тадқиқ этиш инсоният маънавий дунёси шаклланиши ва равнақи ҳақидаги тасаввурларни бойитади ва кенгайтиради.

Зардуштийлик бўйича 4 томлик асар муаллифи Мэри Бойс ҳам оташпарастлар динининг муқаддас китоби «Авесто» қадимги Хоразм воҳасида пайдо бўлганини қайд этади.¹

Зардуштийлик таълимоти ва «Авесто»нинг Хоразмда пайдо бўлганлиги ҳақидаги фараз Б. Гофуров, Н. Маллаев, Ҳ. Ҳомидов, А. Қаюмов, Й. Жумабоев, М. Исҳоқов, А. Саидов, М. Раҳмонов, Ф. Сулаймонова, И. Жабборов, Г. Дресвянская, Й. Хужамуродов, А. Ирисов, М. Қодиров, Иброҳим Каримов, С. Ҳасановларнинг мақола ва тадқиқотларида ҳам ўз аксини топган.

Зардуштийлик дини ҳамда унинг муқаддас китоби «Авесто» ҳақида гап кетганда шуни назарда тутиш керакки, орадан 2,5—3 минг йил утганидан кейин бу таълимот ва китоб ҳақида фикр билдирилар экан, шубҳасиз, ҳар бир тадқиқотчи қўлига тушган маълумот асосида иш куради. Бу маълумотларнинг қачон ва ким томонидан, қайси тил ва хатда ёзилганлиги қараб, уларни ўша тил ва ўша замон билан боғлаб қўйиш илмий ҳақиқатга хилофдир. Бу таълимот ва муқаддас китобнинг асли бир неча асрлар илгари пайдо бўлганлиги, давру замонлар оша уларни ўзлаштирганлар «эгаллик» даъвосини қилганлигини ҳам унутмаслик керак. Бу ўринда энг одил фикр ўша қадимий таълимот ва китоб билан боғлиқ археологик топилмалар, лингвистик тадқиқотлар ҳамда халқ хотирасида, турмуш тарзида сақланиб қолган ривоятлар, расм-русумларни чуқур ўрганиш натижасида тугилади.

Тарихий воқеаларга муносабат ва ҳақиқатни кашф этиш хусусида Абу Райҳон Беруний

¹ Мэри Бойс. Зороастрийцы. Верования и обычаи. М., «Наука», 1988, 51-бет.

жуда ибратли фикрлар билдирган. Аллома тарихнинг бирор дин, бирор пайгамбар, ё бирон табиий офат, умуман, халқ ҳаётига дахлдор воқеалар билан бошланишини, дунё ва динга мансуб бундай ҳодисалар узоқ асрлар ва замонларни ўз ичига олишини таъкидлайди. Берунийнинг фикрича, тарихнинг тарихи одамзоднинг пайдо бўлиши ва башариятнинг бошланишидир. Шунга қарамай, бу соҳада ниҳоятда ихтилофли фикрлар мавжуд ва бундай хилма-хиллик ҳақиқатни топишга ҳалақит беради. Чунки «яратилишнинг бошланиши ва ўтмиш асрлар аҳволи орқали билинадиган ҳар бир нарса уйдирма гаплар ва афсоналар билан қоришгандир, бу ишлар жуда узоқда қолиб, биз билан улар орасида кўп замон ўтиб кетган... Демак, уларнинг сўзларини ўз ҳолича қабул этмай, бу сўзларнинг тўғрилигини ишончлик бир китоб ёки кўпчиликнинг фикри асосида бизни ишонтира оладиган бирор хабар исбот этса, шундагина қабул этамиз».¹

Зардуштийлик динининг наинки қаерда пайдо бўлганлиги, балки қачон пайдо бўлганлиги хусусида ҳам археологик қазилмалар давомида ажойиб натижаларга эришган С. П. Толстовнинг фикрига қараганда, бу далиллар зардуштийлик дини ва унинг пайгамбари Зардуштнинг Хоразмда туғилганини исбот қилади. «Авесто» ҳам бошқа кўплаб муқаддас китоблар сингари мураккаб ва кўп қатламлидир, — деб ёзади С. П. Толстов, — бироқ унда, шубҳасиз, Шарқий Эрон ва Ўрта Осиё (энг қадимий бобида эса худди Хоразм) тарихининг архаик даврига бориб тақалувчи маълумотлар устунлик қилади, ҳозир бизнинг қўлимизда бор материалларга асосланиб, бу даврни янги эрадан аввалги I минг йилликнинг биринчи ярмига мансуб деб ҳисоблаш мумкин.»²

С. П. Толстовдан кейин зардуштийлик дини билан боғлиқ археологик қазилма ишлари тўхтаб қолди. Умуман, яқин тарихимизда диний маданиятимиз ва қадимги цивилизация билан боғлиқ илмий-кузатув ишлари ҳам чекланган эди. Навбатдаги илмий экспедицияларда зардуштийлик дини ва «Авесто»га дахлдор янгидан-янги маълумотлар кашф этилишига ишончимиз комил. Масалан, Тошкентнинг ўзида ҳозирги кунгача хароба тарзида сақланиб келаётган учта оташхоналарнинг ўзи бу қадимий дин ва таълимот тарихига жонли мисолдир.

Зардуштийлик билан боғлиқ этнографик ва лингвистик тадқиқотлар ҳам жуда кўп нарсаларни ойдинлаштириши мумкин. Масалан, Б. И. Авдиев зардуштийликнинг Хоразм билан боғлиқлигини қуйидагича изоҳлайди: зардуштийликнинг биринчи муқаддас олови Хоразмда ёқилган. «Авесто»да тасвирланган «Айрїана-Вайжа» (Ийрон Виж) деган мамлакат Хоразм бўлиши эҳтимол, Аҳура Мазда шу мамлакатда Зардуштга кўриниш берган. «Айрїана-Вайжа» номли афсонавий мамлакатнинг «Авесто»даги тасвири Хоразмнинг жуғрофий шароитига тўғри келади.

«Аҳура Мазда Сипийтмон Зардуштдан ҳол сўрди-да шундай деди:

— Мен ҳар бир сарзаминни, улар гарчи роҳатбахш бўлмаса-да, халқлари наздида хуш қилиб яратдим.

Агар мен ҳар бир сарзаминни, улар гарчи роҳатбахш бўлмаса-да, халқлари наздида хуш қилиб яратмаганимда, бутун-бутун халқлар Ийрон Вижга томон юз бурардилар... Шундан сўнг, бутун борлиги ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да, Доитё дарёси қаърида Аждаҳони яратди. Ва бу зимистон девларини борлиқ олам устидан голиб қилди...»

«Вандидод», 1-фаргард, 1,3 бандлар.

«Авесто»даги Урва (Урганч); Ардвї (Амударё), Воруқаш (Орол денгизи) каби номлар ҳам юқоридаги фикрни тасдиқлайди. Бундан ташқари, Хоразм сўзининг ўзи ҳам «Қуёшли ер» («хвар» — қуёш ва «зам» — ер) деган маънони билдириб, унинг қуёшга сугинувчи мамлакат бўлганидан далолат беради.

И. Жабборов ва Г. Дресвянскаялар ҳам зардуштийликнинг ватани Ўрта Осиё, хусусан, Хоразм эканлигини этнографик мисоллар асосида исбот қилишга ҳаракат қиладилар. Масалан, қадимги хоразмийлар, бақтрияликлар, сўғдийлар, маргиёнлар ва ҳинд-эрон тилида гаплашган халқлар осмон ва ер худоларини «Асман» ва «Зам» деб, қуёш ва ой худоларини «Хвар» ва «Мох» деб атаганлар. Айрим олимлар «Хоразм» сўзининг келиб чиқишини «Хвар» ва «Зам» сўзларининг бирлигидан деб биладилар ва шунинг асосида оташпарастлик ибтидоси ҳақида ҳукм чиқарадилар.³

Шубҳа йўқки, бу қарашлар «Асман» — Осмон», «Зам» — «Замин», «Мох» — «Ой»

¹ Абу Райҳон Беруний. Танланган асарлар. 1 том, 1968, 50-бет.

² С. П. Толстов. Қадимги Хоразм маданиятини излаб. Т., «Фан», 1964, 104-бет.

³ И. Жабборов, Г. Дресвянская. Души, святые, боги Средней Азии. Ташкент, 1993, 53-бет.

362

каби сўзларнинг ҳозирги маънолари узоқ замонлардан буён халқ тасаввурида ўзгармай келаётгани ҳақида анчайин тахминлар ва илмий фаразлар қилиш имконини беради. «Одам Ато» ва «Адам» сўзларининг қисмати ҳақида ҳам худди шундай дейиш мумкин. Бу сўзлар маъносидаги муштараклик ва улардан қайси бири қачон, қаерда илк бор пайдо бўлганлиги ҳам жумбоқдир. С. П. Толстовнинг «Дуализм» сўзи билан боғлиқ мулоҳазалари қизиқарли: «Қадимги Хоразм шаҳар ва қишлоқларининг «дуал» тарзида тузилганлиги (яъни, иккига бўлинганлиги), шубҳасиз, «дуал уруғчилик тузуми» анъаналари яхши сақланиб қолганлигидан дарак беради, бу зардуштийлик дини дуализмининг келиб чиқиши учун асос бўлди».¹

Биз «дуал» ва «девор» сўзларининг маъно жиҳатдан ўзаро яқинлиги «дуализм»га асос бўлган дейиш фикридан йироқмиз. Бироқ агар «дуал» ёки «девор» сўзлари ҳовли-жойни ажратиб ё бирлаштириб олиш маъносида қўлланишини ва «дуализм» моҳият эътибори билан ҳам моддий ва маънавий жараёнларни ажратиб ё бирлаштириб фикр юритиш эканлигини эътиборга оладиган бўлсак, бу нуқтада кишини уйлантириб қўядиган жиҳатлар йўқ эмас.

Бундан ташқари, зардуштийлик моҳиятан инсон ҳаёти, онги ва тасаввуридаги, шунингдек, табиат ва жамиятдаги ажралиш, бўлиниш (яхшилик ва ёмонлик, олижаноблик ва қабоҳат, сахийлик ва бахиллик, кун ва тун, ҳаёт ва ўлим, ёруғлик ва зулмат, адолат ва адолатсизлик) ва уларнинг ўзаро курашини ифодалаши, умумфалсафий «дуализм» тушунчаси замирида ҳам шарқона, тўғрироғи, туркона «дуал — девор» сўзининг дастлабки маъноси йўқмикан, деган мулоҳазани туғдиради.

Оташпарастлар дунёқараши билан боғлиқ «дев», «алвасти», «ажина», «аждаҳо» («Авесто»да «Ажи Даҳока»), «пари»лар ҳам ҳозиргача ўзининг дастлабки маъноларини ифодалайди. Девга қарши қалқон сифатида пичоқ ва нонни чақалоқ бошига қўйиш одати айрим жойларда ҳамон сақланиб қолган. Қишлоқларимизда баъзан тўзгиган шамоллар қуюни (гирдоб) ҳозир ҳам «ажина шамол» тарзида идрок этилади.

Археологик ва лингвистик тадқиқотлар, минг йиллар давомида халқимиз орасида сақланиб келаётган айрим урф-одатлар зар-

душтийлик динининг ватани Хоразм эканлиги га шубҳа қолдирмайди.

Оташпарастларнинг Хоразмда топилган харобаларини илмий тадқиқ этган С. П. Толстов хулосаларига қараганда «Деворлари ичида одам яшайдиган шаҳарлар»нинг тузилиши «Квадрат Вар»ларнинг — афсонавий қаҳрамони Йима (урта аср дostonчилигида Жамшид) қурган истехкомлар — «Авесто»даги тасвирига жуда ўхшаб кетади».²

«Ўшанда Аҳура Мазда Жамга деди:

— Эй, Жам!

Қаҳрли қаҳратондан бурун сувлар шиддат билан оққан бу сарзаминларда гиёҳ ва ўт-ўланлар гоёт сероб бўлади. Аммо, қаҳратон оёғи етгач ва у бутунлай кириб келгач, қорларнинг қутуришини кўрсанг. Энди бу заминда сурувларнинг ҳайратбахш оқимидан номнишон тополмайсан.

Шундан сўнг — сен, эй Жам, — ҳар бирининг тўрт томони асприйс узунлигида бўлган вар бино қил. Қўйлар, туялар, одамлар, итлар, паррандалар ва куйдиргучи қизил олов уруғларини у ерга олиб бор...»

«Вандидод», 2-фаргард, 2-бўлим,
24—25-бандлар.

С. П. Толстов томонидан Жонбосқалъа, Тупроққалъада олиб борилган археологик кузатувлар шундан далолат берадики, тураржойларнинг муҳим белгиси бош кўча билан дарвоза ўртасидаги «оловхона»ларнинг ажралиб туришидир.

Абу Райҳон Беруний ва бошқа бир қатор тарихчи олимлар Ўрта Осиё халқларининг қадим замонларда жамоат бўлиб бир жойга тўпланадиган, доимо олов ёниб турувчи муқаддас хоналари, яъни жамоа йиғинлари ўтказиладиган, диний маросимлар чоғи кўпчилик келиб овқатланадиган оловхоналари (оташкада) бўлганлигини ёзадилар. «Шуниси қизиқки, — дейди С. П. Толстов, — бу оловхоналарнинг қолдиқлари худди уша эски номида (оловхона) ҳозир ҳам тоғлик тожиклар ўртасида сақланиб қолган.

Мачитлар ҳузурида бўлган бу оловхоналарда (бу ҳол мазкур оловхоналарнинг қадимий диний урф-одатлар билан боғлиқлигини кўрсатади) қишлоқ эркаклари дам олган халфанаalar қилинган, жамоа йиғинлари ўтказилган, шунингдек, сайёҳлар тунаб қолганлар.

¹ С. П. Толстов. Қадимги Хоразм маданиятини излаб. Т., «Фан», 1964, 125-бет.

² С. П. Толстов. Қадимги Хоразм маданиятини излаб. Т., «Фан», 1964, 102-бет.

Оловхоналар она-уруғчилик тузумининг сўнгги босқичларида она ҳуқуқининг ҳали умри тугамаган, қоидалари амал қилиб келаётган бир шароитда эркакларнинг жамиятда ҳукмрон мавқега эга бўлиш учун кураш қуроллари-дан бири сифатида «эркак уйлари» деб аталган манзилларнинг қолдиғи тариқасида ибтидоий жамоа муассасаларидан бирига бориб тақалади».¹

С. П. Толстовнинг бундай кузатув ҳамда хулосалари ўз-ўзидан ҳозирги замонда шарқ халқлари, хусусан, Ўрта Осиёда кенг тарқалган, эркакларнинг жамоа-жамоа бўлиб тўпланадиган, кўнгилхушлик қиладиган, маҳалла, кўча, шаҳар, ҳатто, миллат тақдири ҳақида фикр алмашадиган маскан — чойхоналари ана шу «эркак уйлари» билан боғлиқ эмасмикан, деган тахмин ҳам уйғотади.

Демак, қадимий зардуштийлардан мерос қолган «эркак уйлари», одамлар келиб овқатланадиган «оловхоналар» замонавий чойхоналарнинг ибтидоси эмасмикан? Замонлар ўтиши билан қадимий оловхоналар, «эркак уйлари» чойхонага, олов эса сизиниш тимсоли эмас, ўчоқларда овқат пишириш воситасига айланиб қолганлигини Туронзамин халқларининг турмуш ва яшаш тарзи, урф-одатлари кўрсатиб турибди.

Зардуштийликда «яхши» ва «ёмон» ҳодисалар ҳақида гап боради. Аҳура Мазда ўзининг яхшиликка асосланган ерини (мамлакати) барпо этса, Анҳра Ману (Аҳриман) ёмонлик (жоҳиллик)ка асос солади. Ана шу тариқа яхшилик ва ёмонлик, ёруғлик ва зулмат, ҳаёт ва ўлим ўртасидаги абадий кураш пайдо бўлади:

«Мен — Аҳура Мазда — яратган иккинчи сарзамин ва гузал юрт Сугд диёри эди.

Шундан сўнг, бутун борлиғи ажал билан йўғрилган Аҳриман келди-да, храфстралар жинсига мансуб Скайатяни яратди. У бутун подага ўлим уругини сочди...»

(«Вандидод», 1-фаргард, 5-банд.)

Зардуштийликда экин ерларини кўпайтириш, шудгор қилиш, асраб-авайлаш, уни муқаддас ҳисоблаб сажда қилиш илоҳий низом тусини олган. Оловга сизиниш, ер ва олов худоси Митрага, яйлов худоси Романого ибодат қилиш, уй-жой қуриш, уни олов билан, уй ҳайвонлари, хотин, бола-чақа билан тўлдириш, ўсимлик ва дарахт кўкартириш, катта-кичик уй ҳайвонларини кўпайтириш, ерни парвариш

қилиш зардуштийлик динининг асосини ташкил этган.

«Эй, Оламни яратган Зот!

Эй, Ҳақиқат!

Замини ҳаммадан кўра бахтлироқ бўлган дунёдаги иккинчи жой қаер?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Бундай жой бир Ашаван уй тиклаган макондир. Ўша уйда мубад рўзгор тебратлади. Сигирлар галаси ва уй бекаси, фарзандлар ва сурувлар яшайди бу уйда. Сигирлар галаси яхши парвариш қилинади... Тевалар хўроки фаровон, яхши итларнинг ризқи сероб. Уй бекаси бахтиёр. Фарзандлар шодмон. Ҳамиша олов гуриллаб туради. Тирикликнинг гузал ҳар бир ҳодисаси яхшиликка қовушади...»

(«Вандидод», 3-фаргард, 2-3-бандлар.)

Зардуштийлик таълимотига эътиқод қўйган одам тозалик ва покликка риоя қилиб, ит ва ҳайвонларга озор бермаслиги керак. Хондон ва чорвани асраб-авайлашда катта роль ўйнайдиган итларга бузилган ёки қайноқ овқат бериш гуноҳи азим ҳисобланган.

«...кимки қаттиқ суякни ёхуд бениҳоят қайноқ хўракни гала ёки хонаки итга берса:

Агар ўша суяк ит тишлари ёхуд томоғига тикилиб қолса ёки қайноқ хўрак унинг тил ва огзини куйдириб, оқибатда ит нобуд бўлса, бундай кишининг гуноҳи пишавтану, яъни арзон ўлимдир...»

(«Вандидод», 15-фаргард, 3-банд.)

Соч ва тирноқларга бўлган покиза муносабат ҳам Аҳура Маздага ёқадиган хусусият саналган. Бу нарса ҳатто ҳозирги замон кишиларида ҳам учраб туради: сартарошхоналарда соч толалари тезда оёқ остидан супуриб олинади; тирноқлар дуч келган жойга ташланмайди, улар ҳам йигилиб тоза жойга қўйилади; боланинг тиши тушса уни ё тозароқ ёки «суяк тишингни ол, темир тишимни бер» деб томга отиб юбориш одатимиз бор.

«Зардушт Аҳура Маздадан сўради:

— Эй, Аҳура Мазда! Эй, коинот нури! Эй, оламларни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Одамларнинг девларни хушнуд ва сарафроз қиладиган энг қабиҳ ва ашаддий гуноҳлари нималардан иборат?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Кимки соч тараса ёхуд уни олса ёхуд тирноғини олгач, уни ҳеч қандай расм-русумсиз бирор чуқурга ё кавакка тўкиб юборса,

¹ С. П. Толстов. Қадимги Хоразм маданиятини излаб. Т., «Фан», 1964, 125—126-бетлар.

бу қабиҳ амал девларни дуо билан олқишлаб, кучлантирган, нусрат бахш этган билан баробардир.

(«Вандидод», 1-фаргард, 1—2-бандлар.)

Бундан ташқари ҳозирги кунда ҳам Ўзбекистоннинг айрим вилоятларида келин-куёвни олов атрофида айлантиргандан кейин гўшангага олиб кириш, қабр ўтига шам ёқиш, тут ва садалар шохига турли латталардан «алам» боғлаш сингари расм-русумлар сақланиб қолганки, уларнинг мазмун-моҳияти зардуштийлик дунёқарашига бориб тақалади. Жумладан, зардуштийларда «табиат муҳофазаси ва муҳит тозаллигини сақлаш, турли касалликларнинг тарқалишининг олдини олиш мақсадида, — деб ёзади С. Ҳасанов, — санитария-гигиена қоидалари амалга оширилган: ахлатларни бекитиш, ифлосланган жойларни тупроқ, тош, кул билан кўмиб ташлаш; олов, иссиқлик ва совуқлик йўли билан кийим-кечаклар ва озиқ-овқатларни зарарсизлантириш, кул, сирка, шароб, турли гиёҳлар тутатиш...»¹

«...агар мурдани хона ичига жойлаштириш уни даҳмага олиб бормоқдан осонроқ бўлса, маздапарастлар мурдани хонада қолдириб, уни тарк этмоқлари лозим. Хона урувасний, вуҳав-гавна, вуҳав-гиритий, ҳазанаипата каби хушбўй гиёҳлар билан ислантирилади».

(«Вандидод», 8-фаргард, 3-банд.)

Ҳозир ҳам ўзбекларда исириқ, ҳиндларда сандал тутатиш микробларни зарарсизлантириш воситаси сифатида ишлатилади.

Ер, сув, ҳаво ҳамда барча усимликларни эъзозлаш натижаси ўлароқ, табиатнинг ҳаётлиги ва гуллаб-яшнашидан далолат берувчи баҳорий гўзаллик «Наврўз»ни шоду хуррамлик билан кутиб олиш ҳам зардуштийлик замонларидан буён бизга мерос бўлиб келаётган байрамдир.

Қадимги бобокалонларимиз дини зардуштийлик давридан келаётган удумлардан бири қурбонлик учун сўйилган жон калласини даврада ўтирган кексалар олдига қўйишдир.

Оташпарастларнинг асосий машгулотлари чорвачилик ва деҳқончилик бўлгани учун улар уй ҳайвонларига ўзгача муносабатда бўлганлар. Масалан, сигирлар, отлар ва итлар анча эътиборда бўлган. Мабодо қурбонлик қилиб, мол сўйилса, унинг тили ва чап жағи қоҳин олдига қўйилган. Бундан ташқари қурбонлик

қилинган мол гўшти ибодатдан сўнг қоҳинлар ва диний маросимда иштирок этган кишилар ўртасида тақсимланган.

Бундай қурбонлик ёки «худойи» — қўй сўйиш, пиширилган каллани кексалар олдига қўйиш, сўйилган тана гўштини «хомталаш» қилиб, қўни-қўшниларга тарқатиш удуми ҳозир ҳам халқимиз ўртасида учраб туради.

Озодаликка интилиш, диний маросимларни ўтказишда ишлатилган идишларни ювиб, саранжом-саришта қилиш ҳам зарур эди. Чунки озодалик, тозаллик турли-туман ифлослик ва ёмонликлардан кишини асрайди, деб тушунилган. Бундай одатларнинг ҳозир ҳам ўзгача тасаввурлар қанотида бизгача етиб келганини кўрамиз. Она ва момоларимиз кечқурун ишлатилган қозон ва идиш-товоқларни ювиб-тозалаб, ҳар қандай шароитда ҳам уларни эрталабга ювуқсиз қолдирмайдилар. Бу нарсани ниҳоятда ҳосиятсиз нарса деб биладилар.

«— Эй, оламини яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Одамлар овқатланадиган идишлар итлар ё инсонлар мурдорига тегиб кетса, уларни поклаб бўладими?»

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Поклаб бўлади.

— Қандай йўл билан поклаш мумкин?

— Агар идиш олтиндан бўлса, бир марта кумиз (новвос пешоби) билан ювилади, бир марта тупроққа беланади; бир марта сувга чайилади. Шунда пок бўлади...»

(«Вандидод», 7-фаргард, 73-74-бандлар.)

Аҳура Маздага эргашган одамлар Анҳра Ману билан боғлиқ барча ифлослик ва касаллик, чанг ва занг, хиёнат ва исқиртлик, чирк ва чуруқ, сўлиган ва қуриган нарсаларга қарши курашган. Бу жараёнда сувга бўлган муносабат алоҳида ажралиб туради. Тоза сув билан боғлиқ кўл, қудуқ ва булоқларга ҳар қандай нопок нарсалар яқинлашмаслиги керак. Оловга ҳам худди шундай айрича муносабат бўлган. Оловга тоза, қуруқ ўтин ташлаш билан бирга ахлатларни ёқиш ман этилган. Иложи борича чиқинди чиқармасликка ва нарсаларнинг бузилиб, ёмон ҳид таратишидан аввал алоҳида ажратилган жойларда ёқиб юборилган.

«Покиза сув ва ёниб турган олов қаршида густоҳлик қилган зотнинг дўзахда топгуси жазоси бу дунёнинг жамийки дарду озорларидан мудҳишдир...»

(«Вандидод», 4-фаргард, 54-банд.)

¹ Қаранг. Солижон Ҳасанов «Авесто» — ҳуқуқ манбаи». «Мулоқот», 1999, 1-сон, 50-бет.

Шунинг учун барча ифлос нарсалар, инсонга зарар ва хавф келтирувчи чаён ва илонлар, ваҳший ҳайвонлар Анҳра Ману кирдиқорлари сифатида қораланган.

Ўлим ҳаётнинг акаси ва душмани сифатида идрок этилгани учун, ўлим ёвуз кунларнинг асорати билан содир бўлгани учун унга муносабат ҳам бошқача. Ўликка фақат белгиланган одамларгина яқинлашганлар, алоҳида ўлик ювадиганлар бўлган, иложи борича ўлган кунининг ўзидаёқ жасадни махсус жойга олиб боришга ҳаракат қилганлар. Жасад алоҳида ажратилган минораларга, қадим-қадим замонларда эса очиқ тоғ ён-бағирларига, чўл ва тошлоқ жойларга қўйилиб, қуш-қумурсқалар, ёввойи ҳайвонларга емиш бўлган. Бундан мақсад жасад ерни ифлос қилмаслиги, сувни булғамаслиги, ўтларни заҳарламаслиги керак. Жасад гўштдан тозаланган, суяклар тўпланиб астудон деган сопол идишларга солиб кўмилган.

«Мурда, қушлар парвозга шайлангунча, гиёҳлар бўй чўзгунча, селоблар равон бўлгунча ва баҳорий насимлар ер юзини қуритгунга қадар бир тун ё уч кеча ёхуд бир ой у ерда сақланмоғи лозим.

Қачонки қушлар парвозга кириб, гиёҳлар бош кўтарса, селоблар равон бўлиб, баҳорий бодлар ер сатҳини қурита бошласа, маздапарастлар ўлик жисмини кунгай ерига қўйсинлар...»

(«Вандидод», 5-фаргард, 12—13-бандлар.)

Аста-секин ўлик олдида тиловатлар ўқиш ва унинг гуноҳини худодан кечиришини сўраш одатлари шаклланиб борган.

Шундай қилиб, поклик оташпарастлар учун ҳамма нарсадан устун ахлоқий бурч саналган. Улар бошдан-оёққача ювинишни одат қилганлар.

Ҳеродотнинг хабар беришича, қадимги перслар дарёни жуда ҳурмат қилишган. Унга қараб сиймаганлар, тупурмаганлар ва қўлини тикиб туриб юлмаганлар.

Кейинчалик сосонийлар даврида барча диндорлар ва одамлар орасида «Баж олиш» одати кучли бўлган. «Важ» («Баж») сўз олиш ёки ваъда бериш маъносини англатган. Бу одатга кўра бирор ишга қўл уришдан, ухлашдан, овқат ейишдан ёки диний ибодатдан аввал «Авесто»даги бирор оят такрорланган.¹ Бу одат замонлар ўтиши билан ўзининг оташпарастлик дини билан боғлиқ хусусиятларини

йўқотиб борган ва бизнинг замонимизгача одамларнинг ўзаро муомала ва муносабатларида «Сўз бериш», «Қасам ичиш», «Ваъдалашиш» маъноларида сақланиб қолган. Айрим одамлар учун бирор иш, юмуш ёки хизмат юзасидан бошқа бировни ишонтириш учун қимматбаҳо кафолатдан кўра «Чин инсоний сўз», «Йигит сўзи», «Ваъда» афзал туюлади:

«— Эй, дунёни яратган Зот! Эй, Ҳақиқат!

Қасамларнинг саноғи нечадир?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Менинг қасамларим олтига:

биринчи — сўз қасами;

иккинчи — қўл қасами;

учинчи — қўй қасами;

туртинчи — сигир қасами;

бешинчи — одам қасами;

олтинчи — экин қасами».

(«Вандидод», 4-фаргард, 2-банд.)

Зардуштийлар давридан келаётган тасаввурга кўра жинлар, асосан, мазорларда, ёнғоқ дарахти ва жийдалар остида кўпроқ бўлади. Шунга кўра ёнғоқ ва жийда дарахти тагида ётиш беҳосият ҳисобланган. Фақат мазор, ёнғоқ ва жийдалар эмас, барча ташландиқ хароба ва ифлос жойлар жинлар уяси бўлиб, оташпарастлар дунёқарашига кўра яхшилик доимо тозалик, ёруғлик ва ҳаёт билан боғлиқ, ёмонлик эса ифлослик, қоронгулик ва харобазор рамзи.

Зардуштийликда «Пари», «Паирика» тушунчаси бўлган. Ҳозир ҳам «Фалон аёлнинг париси бор», «Сув париси» деган иборалар мавжуд. Парилар билан бир қаторда бахши, фолбин, кинначилар ҳам одамлар танасидан «ёмон жинлар»ни қувишда ёрдам берганлар.

Тарихий ҳодисалар ва ҳодисаларнинг тарихийлигида шундай жиҳатлар борки, буларни бир-бири билан мантиқан таққослаш инсоният ўтмиши нақадар чуқур илдизларга эга эканлигидан далолат беради.

Зардуштийлик замони ва ундан кейинги ўтган давр ичида халқимиз руҳияти ва тасаввуридаги айрим ўхшаш жиҳатлар, ҳақиқатда тарих халқ хотираси эканлигидан дарак беради. Масалан, яна бир нарсага эътибор берайлик: «Авесто»нинг ҳозирча маълум бўлган нусхаларини олимлар 21 насх-китоб (қисм)дан иборат демоқдалар. Улардан 7 китоб худолар, коинотнинг пайдо бўлиши ва инсоният тарихига доир; кейинги 7 китоб ибодат масалала-

¹ Қаранг: *Мэри Бойс*. Зорастрийцы. Верования и обычаи. М., «Наука», 1988, 55, 58, 168-бетлар.

ри, дин дастурлари, халқнинг яшаш тарзини ифода этади; охириги 7 китобда тиббиёт, астрономияга доир маълумотлар жамланган. Тавсиф ва иловалар эса ривоятлар деб аталган. Бинобарин, «Етти ўлчаб, бир кес» мақоли бежиз бўлмаса керак.

Оташпарастлар учун инсон ҳаётининг моҳияти ҳалол ва покликда. Инсон «Эзгу фикрат», «Эзгу калом» ва «Эзгу амал» орқали ёмонлик билан курашади. Моддий неъматларни кўпайтириш ёмонлик кучларини синдириш воситаси ҳисобланган.

Одамларнинг турмуш тарзи ҳам маълум қонун-қоидалар асосига қурилган. Масалан, хўрознинг биринчи қичқиригидан кейин оташхона меҳробларининг хизматчилари; иккинчи қичқиридан кейин — қўшчилар; учинчисидан сўнг бошқа одамлар уйғонишган.

«Зардушт Аҳура Маздадан сўради:

— Бутун вужуди илоҳий калом — мансаралар билан қуролланган қудратли илоҳ Сурешнинг сравашаваризи ким?

Аҳура Мазда жавоб берди:

— Эй, Ашаван Зардушт!

У правдарш қушидир (хўроз)... Бу қўш бомдод маҳали эрта тонгда шундай деб бонг уради:

— Эй, инсонлар!

Оёққа қалқинг! Девларни итқитиб ташла-гувчи энг гузал Аша — Ҳақиқатни васф айланг!..»

(«Вандидод», 18-фаргард, 14, 15, 16-бандлар.)

Фақат 15 ёшга тўлгандан кейингина ўспиринлар 72 хил рангли ишлардан тўқилган белбог билан белларини ўраш ва ўзларини яхшилик йўлига бахшида этиш ҳуқуқига эга бўлганлар.

«... Ўрнингдан қўзгол. Белингни сириб боғла. Энгил-бош кий. Қўлларингни ювгил, сўнгра ўтин ола менинг ҳузуримга ошиқ!..»

(«Вандидод» 18-фаргард, 19-банд.)

Оташпарастлар расм-русумларнинг тозалигига катта аҳамият берганлар. Таҳоратнинг тўрт хили бўлиб, ҳар бир диний маросим чоғида қўшчилар иштирок этишган. Уларга ҳатто мусиқачилар, хонанда ва аёллар ёрдам беришган.¹

Шундай қилиб, олимларнинг тадқиқотларига қараганда, зардуштийлик таълимоти

одамларда ҳаётга ва яшашга иштиёқ ва ишонч бағишлаган, кўпгина қонунлаштирилган одатлардан фориг бўлган дунёвий қувонч ва расм-русумларни ўз ичига олган, тўлақонли маънавий ҳаёт кечириб имконини берган. Бу таълимотнинг барҳаётлик асоси одамларни ёруғ дунёдан воз кечишга эмас, ундан баҳраманд бўлишга қаратилган. Шунингдек, Зардушт афсонавий сиймоми, ё тарихий шахсми, деган масала ҳам кўп баҳсларга сабаб бўлиб келади.

Зардушт Спитома уругига мансуб Проушаспнинг угли ҳам дейдилар. Шундай экан, бу тахминларнинг нечоғли тўғри-нотўғрилигидан қатъи назар, «Спитома» уруги ва Александр Македонскийга қарши озодлик урушига бошчилик қилган «Спитамен» номларидаги ўхшашлик ва оҳангдошликнинг ўзи, Зардушт ватанини Туронзаминдан излаш кераклигига даъват этади. Чунки «Спитома» ва «Спитамен» номларининг ўхшашлиги, оҳангдошлиги бежиз бўлмаса керак.

Зардушт пайгамбарнинг қачон ва қаерда тугилган ҳамда ўз таълимотини қандай тарқатганлиги ҳақида турли-туман қарашлар мавжуд. Баъзи манбаларга кўра, Зардушт қадимги Рей, яъни Мидияда тугилган, бошқа олимлар уни Балхда таваллуд топган деб ёздилар. Абу Райҳон Беруний Озарбойжонни Зардушт ватани деб билган ва ҳоказо.

Е. Э. Бертельс кўпчилик олимларнинг Зардушт эрамиздан аввал 569 йили тугилган деган фикрига ҳақли эътироз билдиради. «Бу тахминга биноан, — деб ёзади Е. Э. Бертельс, — Зардушт таълимотини қабул қилган одам аҳмонийлар шоҳи Доро Гуштаспнинг отаси Виштасп бўлган. Юзаки қараганда бу тахмин ҳақиқатга яқинроқ туюлади. Унга «Авесто»нинг қисмларидан бўлган ҳамда Зардуштнинг ўзи томонидан ёзилган деб тахмин қилинадиган готлар нима учун ҳиндларнинг энг қадимги китоблари ведларнинг кўҳна тилига ўхшаб кетади, деган савол тугилади. Бундан ташқари, Осиё воқеаларига катта аҳамият берган ва Зардуштни йирик файласуф сифатида тан олган греклар унинг 569 йили тугилганига аҳамият бермай, жуда қадим замонларда фаолият кўрсатган шахс сифатида қабул қилганлар. Шунингдек, агар Зардушт 569 йили тугилган дейилса, демак у 30 ёшга тўлмасиданоқ аҳмонийлар давлатида ислохотлар олиб борган бўлади. Бу ҳол ҳар қандай афсонага тўғри келмайди. Бизнинг фикримизча, Зардушт фао-

¹ Қаранг: И. Джаббаров, Г. Дресвянская. Души, святые боги Средней Азии, Т., «Ўзбекистон», 1993, 49—51-бетлар.

лиятини эрамиздан аввалги икки мингинчи йилларнинг охирида, деб билган маъқулроқ. Чунки агар готлар тарихий Зардушт томонидан яратилган десак, «Авесто»нинг энг қадимги қисмларини ана шу давр билан изоҳлаш тўғрироқ бўларди».¹

«Авесто»га доир маълумотлар, унинг айрим боблари, биринчидан, зардуштийликнинг қадим-қадим замонларда таркиб топиб, узоқ вақт жуда кўп халқларнинг диний қараши сифатида шаклланган бўлса, иккинчи томондан, бизгача етиб келган «Авесто» бўлакларини ҳам асл нусхаси билан муштарак деб бўлмайди. Неча-неча замонлар, мамлакатлар ва халқлар тасавбурида ардоқланган, тўлдирилган, тукилган, тўқилган ва қайта бунёд этилган парчалар бизга аниқ тарихий маълумотлар бермаса-да, ўтган бобокалонларимиз дунёқараши, онги ва ҳаёт тарзидан ҳикоя қилиши билан қимматлидир.

Зардуштийлик таълимоти билан кейинчалик греклар, арманлар, сосонийлар, араб ва ҳиндлар қолдирган манбалар орқали ҳам тасаввур ҳосил қилиш мумкин. Лекин бу манбалар ҳам Зардушт ҳақида изчил маълумот бера олмайди.

Е. Э. Бертельс 1278 йили Рее шаҳрида Пажду ўғли Баҳром ўғли Зардушт томонидан ёзилган «Зардуштнома» достони ҳақида гапирар экан, шоирнинг ўзи зардуштийлар динига мансуб бўлиб, қадимги руҳоний оятларни асраб-авайлаган ҳолда ўз асарини ёзганлигини баён этади. Бироқ шоир Зардушт ҳам қачон, қаердан, қанақа манбалардан фойдаланганини айтмаган, фақат отасининг дарий ва паҳлавий тилларини билганини ёзади.

Гарчи дoston ёзилишига сабаб бўлган ва фойдаланилган манбалар тилга олинмаган бўлса-да, унда баён этилган воқеа, ҳодиса ҳамда дунёқараш дostonнинг жуда қадимий асоси борлигидан далолат беради.

«Авесто»да ривоят қилинадиган воқеалар силсиласи шундан далолат берадики, ибтидоий одамлар даражасидаги қавмлар кун ва туннинг, ҳаёт ва ўлимнинг алмашуви, яхшилик ва ёмонликнинг барқарорлигини кундалик ҳаётларида идрок эта бошлаганлар ҳамда бундай қонуниятнинг асл моҳиятини белгиловчи алақандай куч-ирода мавжудлигига ишонганлар. Бу гумонни тарқатувчи ишонч, ўлимни енгувчи ҳаёт нафаси тарзида ўз тасаввурларида Аҳура Мазда каби яхшилик, ёруғлик ва эз-

гулик амалларнинг тимсолини яратганлар.

Ясна ва яшларда баён этилганидек, коинот ва ҳаётнинг яратувчиси Аҳура Мазда бепоён оламнинг эгаси, кўзлари — қуёш, осмон эса юлдузлар билан нақшланган унинг либосидир, Отар (Озар) деган ўғли олов бўлиб, хотинлари булутлардан ёгилажак ёмғирлардир.

«Эй, Мазда Аҳура!

Ҳақиқат — Аша ҳимоясида Сенинг Қудратли Озарингни истагайдирмиз. У абадийдир ва қудрат унингдир. Дўстларига пайваста ошкор имдод қўлини чўзади. Душманлар озор ва гуноҳига нигоҳимиз ўнгида барҳам беради».

(Ясна, 42-ҳот)

Аҳура Мазда зардуштийлик этиқодининг олий тангриси, «донишмандлик худоси» маъносини англатади. Бу исмнинг бирмунча қадимийроқ шакли ҳам мавжуд — Ормузд, Ҳурмузд.

Пайгамбар Зардушт дунёнинг пайдо бўлиши ва ундаги ҳаёт билан улим ўртасидаги курашни Аҳура Мазда ва Анҳра Ману каби бир-бирига зид ва душман ака-ука кучларга ажратади. Булар ўз тафаккури, сўзи ва ҳаракатларида яхшилик ва ёмонлик тимсоли. Улар бир-бири билан тўқнаш келиб воқелик ва йўқликни яратдилар, кимки ёлгон (Анҳра Ману)га эргашса уни энг ёмон нарсалар кутади, кимки яхши йўлга (Аҳура Мазда) қадам қўйса уни эзулик қарши олади. Кейинчалик бу икки тушунча «яхши воқелик» ҳамда «ёмон турмуш», «жаннат», «беҳишт» ва «дўзах» сингари тасаввурларни шакллантиради. Инсоннинг уз ихтиёри билан танлаб оладиган бу икки йўли уни ё «ҳаёт», ё «ўлим» маконларига элтади.

«Эй, Мазда!

Қачон ул қутлуг тонг отгайким, Ҳақиқат— Ашаҳ жаҳон ва унинг аҳлини асраш учун ўзининг донишмандона таълимоти билан бошимиз узра нур таратгайдир?

Эзгу Ният ҳимоясига ва имдодига келадиган зотлар кимлардир?

Эй, Аҳура!

Мен ёлғиз Сенинг таълимотингнингина қабул қиламан.

Бадном, бадкирдор ва тубанкор дурванд— девлар Ашаҳ — Ҳақиқат муҳибларини шаҳар ё буткул ер юзида тириклик қилишдан тўхтатмоқ бўладилар.

Эй, Мазда!

Кимки жон-дили, бутун куч-қудрати билан

¹ Е. Э. Бертельс. История персидско-таджикской литературы. М., «Наука», 1960, 47-бет.

у (дев) билан жанг қиларкан, жаҳон аҳлини эзгу йўлдан огоҳлантиради ва уларга йул бошловчи бўлади!..»

(Ясна, 46-ҳот.)

Барча яхшилик, гўзаллик ва эзгулик ҳомийси Аҳура Маздага олтига ёрқин кучлар мадад беради. «Абадий яхшилик», «Яхши фикр», «Яхши тартиб», «Муносиб қудрат», «Илоҳий тобеълик», «Сиҳат-саломатлик», «Абадийлик» сингари тушунчаларнинг ўз илоҳлари бўлиб Аҳура Мазда атрофида яхшилик уругини сепаб юради. Табиат воқеалари ҳамда яхшилик билан боғлиқ турли тушунчалар реал маъно касб этиб, инсонийлашган қиёфада тасаввур қилинган. Мол, олов, темир, момақалдироқ, булутлар, юлдузлар, ер, сув ҳамда ўсимликларнинг ўз худолари булган. Масалан, Митра нур, ҳақиқат ва поклик худоси саналган.

Ёмонлик ва разолат худоси Анҳра Манунинг ҳам ўз ишонган руҳ ва кучлари мавжуд. Анҳра Ману иложи борича Аҳура Маздага зарар келтиришга, уни коинотдан сиқиб чиқаришга ҳаракат қилади. У ёлгончилик, фирибгарлик, иккиюзламалик, жаҳолат ва қабохат тимсоли. Унга девлар ёрдам беради. Айниқса, олтига дев маълум: «Ёмон фикр»ни ифодаловчи Апа Мана, «сўлиш» ва «ўлим» девлари Туарви ва Зариклардир.

Барча гўзаллик ва яхшиликни вайрон қилувчи, қутуриш, бузиш ҳамда вайронагарчилик деви Айшма ҳисобланади. У уруш, жанжал, тўполон ва гина-кудурат қўзғатувчи, маст бўлишга даъват этгувчидир. Ичиқоралик, мижговлик, беандишалик, дангасалик, қизганчиқлик ва ҳоказо қусурларнинг ҳам ўз девлари булган.

Агар Аҳура Мазда яхши ва гўзал нарсаларни бунёд этса, Анҳра Ману ёмон ва хунук нарсаларни яратади. Бўри, аждаҳо, илон, чаён, қурбақа, чивин, чумоли ва турли-туман зараркунанда ҳашаротлар шулар жумласидандир. Агар ит вафодор ва фойдали жонивор деб тасаввур қилинса, бўри Анҳра Ману яратган ёвузлик тимсоли ҳисобланган.

Шундай қилиб, зардуштийлар дини ва таълимотидаги «Эзгу фикрат», «Эзгу калом» ва «Эзгу амал» бирлиги нафақат уларнинг фалсафий-ахлоқий, шунингдек, умумий дунёқарашини ҳам белгиллаган.

Зардуштийлар XX асргача етиб келган булсаларда улар асосан, Эрон, Ҳиндистонда паноҳ топдилар. Мэри Бойснинг ёзишича, 1900 йилларда Яздда 10 мингга яқин оташпарастлар булган. XX аср бошларида Жанубий Эрон зардуштлари Бомбей оташпарастлари билан алоқа боғлаб турганлар. Зардуштийлар таълимоти тарафдорларидан бир гуруҳининг Ҳиндистондан Англия, Канада ва АҚШга кўчиб кетганлиги ҳам маълум.

1976 йилги статистик маълумотларга қараганда дунёда 129 минг зардуштийлик дини ва таълимотига эътиқод қўйган одамлардан 82 минги Ҳиндистонда, 5 минги Покистонда, 500 киши Цейлонда, 25 минги Эронда, улардан 19 минги Техронда, 3 минг киши — Англия, Канада, АҚШда, 200 киши Австралияда яшайди. Саноқли зардуштлар Гонконг ва Сингапурда, Аден, Шанхай, Кантон ва бошқа жойларда истиқомат қилмоқдалар.

«70-йиллари, — деб ёзади Мэри Бойс, — эронликлар Ҳиндистонда зардуштийлар федерациясини туздилар. 1975 йили Торонтода зардуштийларнинг I Шимолий-Америка симпозиуми чақирилди. 1960 йили Техронда зардуштийларнинг I жаҳон конгресси, навбатдагилари 1964 ва 1978 йиллари Бомбейда ўтказилди. Зардуштийларнинг II Шимолий-Америка симпозиуми 1977 йили Чикагода чақирилди.

Бу конгрессларда оташпарастлар руҳонийларининг сони, жамоа фаолиятида урф-одатлар аҳамияти, ибодат қилиш йул-йўриқлари, болалар тарбияси, гайридин билан никоҳ бўлгандаги аҳвол, ўлим маросимлари ва ҳоказолар муҳокама қилинди.

Зардуштийлар тобора камайиб ва йўқ бўлиб бораётган булсалар ҳам ўз эътиқодларига қаттиқ ишонган одамлар. Улар асрлар мобайнида одамларда келажакка умид, қаҳрамонлик, яхшилик, эзгулик, ижодкорлик туйғулари тарбиялаб келганлар».¹

Зардуштийлик динининг куртаклари ибтидоий жамоа даврида вужудга келгани, Марказий Осиё, Эрон ва Озарбойжонда кенг тарқалганини эътироф этган Н. Маллаев ёзган эди: «Авесто» ҳақидаги баъзи масалалар ҳозирга қадар жиддий мунозараларга сабаб бўлиб келмоқда. Бу мунозаралар «Авесто»нинг мазмуни ва моҳияти масалаларини ҳамда унинг яратилган даври ва жойи каби проблемаларни ўз ичига олади. Шу билан бирга, «Авесто»нинг таржималари ҳам бир-бирдан хийла, баъзан

¹ Мэри Бойс. Зороастрийцы. М., «Наука», 1988, 270—271-бетлар.

эса жуда кескин равишда фарқ қилиб, мунозалар доирасини кенгайтиради».¹

Узоқ тарихий даврлардан буён ҳозирги Ўрта Осиё ҳудудида яшаган халқларнинг айригувчи белгиларидан кўра муштарак хусусият ва умумиятлари кўпроқ бўлган замонлардан мерос қолган бу ёдгорликнинг қачон ва ким томонидан яратилгани ҳам тарих илми учун ниҳоятда зарур бўлса-да ҳозир бизнинг, биринчидан, халқимиз маънавий меросининг нодир саҳифаларидан бири сифатида қабул қилишимиз ва, иккинчидан, унинг Эрон, Озарбойжон ҳамда бошқа ўлкаларга ҳам кириб бориб, у ерларда маълум ўзгаришлар ва янгиланишларга дучор бўлганини тан олишимиз лозим. Ана шунинг учун Н. М. Маллаев таъкидлаганидек, «Авесто»га Ўрта Осиё халқларининг (ўзбеклар, тожиклар, туркманларнинг) қадимги ота-боболари асос солиши билан бирга, унга эронликлар ҳам, озарбойжонликлар ҳам катта ҳисса қўшдилар. Бу «Авесто»га маълум муштарак ёдгорлик тусини берди».²

«Авесто»нинг тили ҳақида ҳам фаразлар кўп. «Занд» тилида («Занд — Авесто») ёзилган деган фараз ҳам асоссиз; мидия тилида, бақтрия тилида; авесто тилида, сўгдиёна тилида ва ҳоказо тилларда ёзилган деган тахминлар учрайди.

Бир нарса равшанки, «Авесто» матни узоқ асрлар давомида қоҳинлар хотираларида сақланиб, кейинчалик бу қоҳинларнинг яшаш жойи ва тилига қараб эрамиздан аввал III асрда ёзма тус олганлиги ҳақиқатга яқин. Ҳар қалай, нима бўлганда ҳам «Авесто» воқеалари ва қоҳинлар фаолияти Яқин ва Ўрта Шарқ оралигида кечгани, Хоразм эса бу масканнинг маркази бўлгани тарихан маълумдир. Шу тариқа парфян алфавитида ёзиб олинган қисмларгина кейинги авлодлар қўлига парча-парча ҳолда бўлса ҳам етиб келади.

«Шундай қилиб, — дейди Е. Э. Бертельс, — Кушан давлатидан илгарироқ эрамиздан аввалги II аср сосонийлар Эронидан эмас, шарқий туманларда бу муқаддас китоб матни вужудга келади ва Аршакидлар мамлакатидан (эрамиздан аввалги 250-йиллар — эрамизнинг 226 йиллари) Бақтрия ва Сўгдиёнадан келтирилган тайёр ёзма китоблар ҳам мавжуд бўлган».

Е. Э. Бертельснинг бундай тахминлари ҳам

ҳақиқатнинг ойдинлашувига ёрдам беради. Кейинчалик бу китобларни кўчириш ва тарқатиш ишлари Эрон, Мидия ва Озарбойжонда кенг тус олади.

«Авесто»нинг ҳозирги бизга маълум бўлган энг қадимги, 1324 йили кўчирилган нусхаси Копенгаген шаҳрида сақланади. 1996 йили Эронда чоп этилган икки жилдди «Авесто» ҳам анча мукамал нашр ҳисобланади. Тадқиқотчилар фикрига қараганда, сосонийлар давридан «Авесто»нинг 21 китоби (наск) сақланиб қолган. У 348 бобдан ташкил топиб, 345700 сўздан иборат бўлган. Бу боблар тангрини мадҳ этиш, яхшилик ва нажот топишга бағишланган муножот тарзидаги ноалар, ҳамду санолардан ташкил топган.

Огзаки тарзда авлоддан авлодга, замонлардан замонларга ўтиб келган бу муножотлар худди тўкилган маржон доналаридай қачонлардир, қаерлардадир йўқолган, камайиб борган. Натижада сўнги даврларгача «Авесто»нинг тўртдан бир қисми (83000 сўздан иборат), алоҳида-алоҳида боблари, парчалари сақланиб қолган.

«Авесто» — маздапарастлар динига мансуб барча адабиётларнинг умумий номи. «Авесто» сўзи қадимий маздапарастларнинг узигагина мансуб бўлиб, «А» артикули ва «виста» феълидан иборат. «Виста» сузининг узаги «вид», «ванд» бўлиб, маъноси «танимоқ», «билмоқ», «топилмоқ», «қуринмоқ» каbidир. Ҳиндларнинг энг қадимий «Видо» китобининг номи билан илдизи бир. Шу маънода «Авесто»ни «Огоҳнома» ё «Донишнома» маъносида тушуниш мумкин.

Ҳозирги маълумотларга кўра «Авесто» Ясна, Яшт, Виспарад, Вандидод, Кичик Авесто қисмларидан иборатдир. Е. Э. Бертельс, И. С. Брагинский ва Н. М. Маллаевлар «Авесто»нинг бу қисмларини қуйидагича изоҳлайдилар:

— Ясна — ҳамду сано, муножот ва қурбонлик дуоларидан ташкил топган 72 бобли тўплам. Унинг 17 боби готлар — гимнлар деб аталади. Улар «Авесто»нинг энг қадимги боблари ҳисобланади. Готларнинг асосий гоёси «эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амал»ларнинг бирлигини мадҳ этишдан иборат;

Яштлар — зардуштийларнинг алоҳида худдаларини мадҳ этувчи қўшиқ-оятлардир. Уларда қадимий ривоятлар куплаб учрайди. Бу ривоятларнинг айримлари Фирдавсийнинг

¹ Н. М. Маллаев. Ўзбекистон адабиёти тарихи. Тошкент, «Ўрта ва олий мактаб нашриёти», 1963, 72-бет.

² Н. М. Маллаев. Ўзбекистон адабиёти тарихи. Тошкент, 1963, 74-бет.

«Шоҳнома»сида ўз ифодасини топган. Яшларнинг аксарияти шеърий шаклда битилган; Виспарад — ясналарга қўшимча тарзда ёзилган, 24 бобдан иборат ибодатга доир қўшиқлардир;

«Вандидод» — «Вийдаивадота» сўзининг ўзгарган шакли бўлиб, девларга қарши қонун маъносини англатади. У ёмонлик, жаҳолат ва разолат тимсоллари — девларга қарши кураш қонунномаси ҳисобланган. Унда ибодат қилиш тартиби, буни бузганларни жазолаш қонунқоидалари ҳам акс этган. «Вандидод» 22 бобдан ташкил топган.

«Вандидод»да, шунингдек, уликни ерга кўмиб, уни ҳаром қилган ёки ёлгон ваъда берган одамни жазолаш, табиблар хусусида, ўликларни қўядиган даҳмалар қуриш, кўмиш маросими ва ўликдан ёмон жинларни қувиш учун ёнига ит олиб бориш, ит боқиш ва уларни эҳтиёт қилиш, аёллар билан ойнанинг қайси кунлари муносабатда бўлиш, соч ва тирноқларни қачон олиш ва уларни тоза сақлаш, ўз қичқириги билан ёмон нарсаларни қочирувчи хуроз ҳақида, сувнинг шифобахшлиги, чақалоқни парваришlash, Аҳура Мазданинг одамларни турли бало-қазолардан асраши ва ҳоказолар баён этилади.

«Кичик Авесто» — у Қуёш, Ой, Ардвисура, Баҳром сингари худо ҳамда маъбудалар шарафига айтилган дуо матнларини ўз ичига олади.

Зардуштийлик сосонийлар даврида давлат дини мақомини олгач, «Кичик Авесто» ҳам ёзма тус ола бошлайди.¹

Жаҳон олимлари бир нарсада муштарак фикрга келдиларки, «Авесто» матнлари қадим замонларда бир-бирига яқин ва қўшни халқлар томонидан ҳар хил тилларда авлодан-авлодга мерос қолдирган маънавий қадриятимизнинг нодир намунаси. Гарчи бу

ажойиб ва муқаддас меросимизнинг қачон ва ким томонидан бунёд этилганини ҳозирча очиқ-ойдин айтиб бериш қийин бўлса-да, тарихчи, археолог ва тилшунос олимларнинг тадқиқотларини умумлаштирган ҳолда унинг ватани Хоразм деган фикрни ҳеч қандай шак-шубҳасиз эътироф этиш мумкин.

Биринчи марта «Авесто»нинг таржимасини «Санъат» журналида 1991 йили эълон қилишимиздан олдин Абдусодиқ Ирисовдан бу таржима билан танишиб чиқиш ва иложи бўлса ўз фикр-мулоҳазаларини ёзиб беришни илтимос қилганимизда у киши таржимага сузбоши ишга этиб қуйидагиларни алоҳида таъкидлаб ўтган эди: «Бу ўринда «Авесто»ни биринчи бор ўзбекчага ўгиришга бел боғлаган таржимон Асқар Маҳкамни табрикламоқчиман. У киши бундай ута савобли, олижаноб ишга бел боғлабдилар, асарни синчковлик билан ўрганиб, ҳар бир ибора, сатр, сўзларига эҳтиёткорона ёндашиб, уни шарҳу изоҳлар билан таъминлабдилар, таржимани дид қаламлари билан безабдилар. У кишининг бу ишга бел боғлаганларига офаринлар айтамин».

Ана шу тариқа бизнинг «Авесто»га бағишланган қарийб ўн йиллик фаолиятимиз натижаси ўлароқ қўлингиздаги унинг биринчи бор ҳозирги замон ўзбек тилига ўгирилган матнининг дастлабки нашри дунёга келди.

Таржима ва матн шарҳларида айрим камчиликлар, етишмовчиликлар, англашилмовчиликлар бўлиши мумкин. Бу ҳол табиий. Буни хайрли иш йўлидаги заҳматлар эвазига маъзур тутасиз ва китоб таҳририяти барча холисона танқидий мулоҳазаларни иккинчи жилдни чоп этиш асносида, албатта, инobatта олади. Чунки биз «Авесто»да зикр этилган «Эзгу фикрат, эзгу калом ва эзгу амал» руҳида меҳнат қилишга ҳаракат қилдик.

II

Инсоният тарихи — табиат ва ҳаёт ҳақидаги оддий тасаввурлардан, чекланган эҳтиёжлардан мураккаб маънавий фаолият даражасигача ўсиш жараёнини ўз ичига олади. Инсоний цивилизациянинг бошланишида маънавият бир пайтнинг ўзида инсоннинг қоришма тафаккури ҳосиласи ҳамда сабаби тарзида кўзга ташланади.

Одамзод ер, сув, ҳаво ҳамда қуёшни бево-сита ҳис қилишдан аста-секин «Табиат нима?», «Ҳаёт нима?», «Ўлим нима?», «Одамнинг моҳияти нимада?», «Қоинот нима ўзи?» каби мураккаб саволлар томон тараққий этди. Қоронгуликдан ёруғликка чиққандай, билимсизликдан маърифат сари, дунё ҳақидаги тасаввурлар ҳамда тушунчалар томон силжиш

¹ И. С. Брагинский. Из истории таджикской народной поэзии. М., «Наука», 1956; Е. Э. Бертельс. История персидско-таджикской литературы. М., «Наука», 1960; Н. М. Маллаев. Узбек адабиёти тарихи. Тошкент, «Урта ва олий мактаб», 1963.

² Абдусодиқ Ирисов. «Авесто» китоби. Санъат, 1991, 3-сон, 7-бет.

маънавият йўлини қанчалик узун ва узлуксиз эканлигидан далолат беради. Бу йўл шунчалик сўқмоқларга мўл эканки, одамзод ҳақиқат ва ҳақ бекатига етиб келгунча жуда кўп тафаккур ва руҳий қалъаларни қуришга, ўзи қурган «қалъа»ларни ўзи бузиб, яна бошқа тасаввур манзиллари яратишга тўғри келди.

Бизнинг асримизда олиб борилган археологик қазилмалар шундан далолат берадики, одамзод ибтидоий даврлардаёқ дунё ва коинот ҳақидаги қарашларида икки нарсани, яъни олам тўғрисидаги тушунча билан олам ҳақидаги тасаввурларини доимо бирга қўшган ҳолда тараққий этган.

Тасаввур тушунчани етаклаган, тушунча эса тасаввурни етаклаган. Булар тинимсиз оқувчи дарёнинг икки қирғоғини боғловчи ҳам кўприк, ҳам йуловчи вазифасини бажарганлар.

Инсоният табиат, жамият ва коинот ҳақида қанчалик билим ва тажриба тўплама-син, бир томонда, атроф-муҳитга унинг мослашуви ва яшаш тарзи осонлашган билан, иккинчи томондан, чуқурлашган маънавият уни янгидан-янги жумбоқлар, саволлар ва даъволар олдидан ожиз этиб қўяверган. Одамзод ўз ақлий эркинлигини кучайтирган сари маънавий эркинликка эришишнинг мушкуллигига гирифтор бўлиб бораверган.

Йўқдан бор булиши ва борнинг охири-оқибат йўқ бўлиб кетишини тушуниш одамзод тафаккурини ҳаракатга келтирувчи асосий омилга айланган ва мана шу жараёни идрок этгандан кейинги даврни инсоният цивилизациянинг бошланиш нуқтаси деса бўлади. Одамзод ўзини инсон сифатида ҳис қилгандан буён, бир томондан, ўзини янги мавжудот сифатида тасдиқлаш йўлини меҳнат ва тажрибадан топса, иккинчи томондан, инсон умри ва тасаввурининг абадийлигини таъкидлаш жараёни ҳам давом этди. Абадият тушунчаси инсоннинг ҳам ожизлик, ҳам қудратига чиқарилган хулоса эди.

Табиат ва коинотдаги инсон идрок этолмаган сиру синоатлар уни ожизлигини ҳис қилдирар, бироқ улар билан булажак руҳий мулоқотлар илинжи унда куч ва ишонч туйғусини уйготарди.

Ана шунинг учун ибтидоий одамлар дунёни чуқур билишдан аввал умуман «кўриш»ни, умуман «идрок этиш»ни афзал билганлар. Бу табиий эди. Одамзод ҳали инсоният бўлиб шаклланмаган эди. Табиат табиатлигича, одам ўзича, коинот сирлилигича яшарди. Табиатдан

одамзод, одамзоддан табиат ажралмаган замонлар эди.

Қачонки, одамзод ўзини табиат ва коинот сарвари сифатида ҳис қилгандан кейин, жамият ҳаёти ва инсон умри инсоний эҳтиёжларини ақл билан қондириш ва маънавий муносабатларни урнатиш эканлигини тушуниб етгандан кейин тасаввур ва тушунча ўртасидаги зиддият камая борди, жамият деб аталмиш одамларни бир-бирига боғлиқ ва бир-бирисиз яшашининг иложи бўлмаган бирлиги вужудга келди.

Одамзод пайдо бўлгандан буён икки хил эҳтиёж билан яшаб келади: бири моддий талабот, иккинчиси маънавий чанқоқлик. Уларнинг ҳар иккаласи одамларнинг турмуш тарзини белгилайди. Агар аввал моддий талаботлар устунлик қилиб, инсон яшаши ва ҳаёти учун биринчи даражали зарурият ҳисобланган бўлса, жамият тараққиётининг маълум даврларига келиб, маънавий эҳтиёжлар, руҳий олам моддий оламини белгиловчи кучга айланади. Шу тариқа емоқ, ичмоқ, киймоқдан кўра лаззатланмоқ, қувонмоқ, завқ олмоқ, севмоқ устунлик қила бошлайди. Агар моддий эҳтиёжлар ўз чегараси ва доирасига эга бўлса маънавий эҳтиёжлар поёнсиз ва узлуксиз руҳий оламга айланди. Чанқаш, чарчаш, очиқишларни қондириш чегараси мавжуд, аммо севги, ирода, илм, гузалликка интилиш сингари маънавий эҳтиёжларнинг чегараси йўқ.

Инсоният маънавий юксалишидаги энг буюк нуқталардан бири — уни табиат ва одамзод ҳаётидаги ўзаро уйғунлик ва мутаносибликнинг мавжудлигини идрок этиш, табиат, инсон ва дунёнинг тартибли яратилиши ҳақидаги тушунча бўлди. Тун кетидан куннинг келиши, дарёларнинг юқоридан пастга оқиши, иссиқ билан совуқнинг фарқи, аччиқ билан чучук, яхши билан ёмоннинг фарқига бориш одамзоднинг инсон бўлиб шаклланишида жуда катта аҳамият касб этди. Буни қадим-қадим замонларда яшаб ўтган аждодларимиз дини, санъати ва осори атиқалари исботлаб беради. «Авесто» парчалари билан танишганда мингминг йиллар илгари яшаган одамларнинг дунёқараши, табиат ва жамиятга муносабати қанчалик мураккаб тарзда шаклланишига гувоҳ бўламыз.

Ҳозирги замон цивилизацияси даражасида туриб ўтмиш аждодларимизнинг «Ҳақиқат нима?», «Гузаллик нима?», «Яхшилик нима?», «Ёмонлик нима?», «Хунуклик нима?» деган саволларга берган жавоблари билан танишиб,

уларнинг қанчалик ҳаёт билан узвий алоқада эканлигига ҳайрон қоламиз. Коинотдаги нур ва зулмат, иссиқ ва совуқ, ҳаёт ва улим, яхшилик ва ёмонлик, адолат ва адолатсизлик, гузаллик ва хунуклик, ҳақиқат ва ёлгон ҳақидаги оташпарастларнинг тушунчалари воқеликка хос бўлган гармоник мутаносиблик ва унинг бузилиши, узилиш ҳолатлар, табиат, инсон ва жамиятга эстетик муносабат инсон камолотидан дарак берувчи фазилат эканлигини чуқур ҳис қилинганлигидан далолат беради.

Тушунча ва тасаввурлардаги ижтимоий тажрибанинг ожиз ва торлиги, ўз навбатида, мифологик тафаккур тараққиётини ҳам белгилаган. Афсона ва ривоятларда инсоният болалик чоғининг дастлабки бадиий-эстетик тафаккур тарзи ўз ифодасини топган. Нимаики инсон диққатини жалб этган бўлса, ниманики инсон хоҳлаган ёки тасдиқламоқчи бўлса, албатта, бундай ният, орзу ва амал гунчалари образли хаёлот пардаси билан ўралган. Ана шу тариқа диний, фалсафий, бадиий тафаккурнинг бирлигидан ташкил топувчи мифология (афсона, ривоятлар) инсоният билими ҳамда ахлоқий-эстетик тасаввурларининг дастлабки қомуси вазифасини бажарган. «Нима учун ва қандай қилиб?» деган савол биринчи бор афсона ва ривоятларда ўртага ташланиб, ҳодиса ҳамда воқеалар ўртасидаги сабабоқибат масаласи диний таълимотларда ўзининг мутлақ тасдиқ ҳукминини олган.

Инсоният тарихи — бу инсон тафаккури ва тасаввурининг кенгайиш ва чуқурлашиш тарихидир. Кенгайган тафаккурда дунё кенг туюлган, тор тафаккурда — дунё тор кўринган.

Бинобарин, ҳар бир миллат тарихи ва қадриятларини билиш учун, унинг инсоният бағрида қолдирган маънавий жавоҳирларини англамоқ учун унинг дини, тафаккур тарзи, бадиий-эстетик идеали ва руҳоний кечинмаларини билмоқ зарур. Инсон жамияти юксалган сари бу маънавий жавоҳирлар ҳам муштараклик, ҳам ўзига хослик қонуниятлари асосида тараққий этиб, миллат ва мамлакатнинг тарихий урни ва қадрини ҳам белгилаб келган. Ўз маданияти, тарихи ва тақдири жуда узоқ замонларга бориб тақалувчи Ўрта Осиё халқлари, хусусан, ўзбек халқининг моддий ва маънавий маданияти, бадиий-эстетик ва фалсафий тафаккурининг зардуштийлик дини билан боғланиши бежиз эмас.

Эрамиздан аввалги минг йиллар даврида Ўрта Осиё, Эрон ҳамда Ҳиндистонда кенг тарқалган зардуштийлик дини наинки ўз даври, балки кейинги давр жаҳон маънавий-руҳоний тараққиёти тарихида ҳам жуда катта роль уйнаган.

Бу диний таълимотдан бошлаб дунёни фалсафий идрок этиш, ахлоқан покланиш, инсоният маънавий оламига чуқур кириб бориш, инсон бурчи, нафосатни илғаш сингари масалалар одамларнинг одатига айлана боради. Зардуштийлик динининг марказида ҳам жисмоний ва руҳий оламнинг яратилиши ётади. «Бир қасидада пайгамбар Зардушт сўрайди: «Ким ойнинг ҳам чиқиб, ҳам сўнишини яратган? Ким ерни ва тушиб кетмасин деб булутларни ушлаб туради? Ким сув ва дарахтларни яратган? Ким шамол тезлигини булутлар билан қовуштирган? Қайси мусаввир нур ва зулматни, туш ва бедорликни яратган? Ким эрта-лаб, тушки пайт ва кечага итоат этувчининг, руҳини бошқаради? Ким отанинг юрагига ўғил кўриш орзусини солган?»

Бунинг ҳаммасини Аҳура Мазда бунёд этган. Уни ўзи ўз руҳидан, одамни жонли, онгли, ўзини ўзи англаувчи қилиб яратган».¹

Зардуштийлик динининг фалсафий моҳиятида дунё мураккабликлари, уларни тушуниш ва тушунтириш муаммолари ўз ифодасини топган. Дуализмга, руҳ ва моддийликнинг ҳаётлигини тан олишга асосланган зардуштийлик динига биноан, олам нур ва зулмат, ҳаёт ва ўлим, тана ва жон, яхшилик ва ёмонлик, ижобий ва салбий, поклик ва ифлослик, эркинлик ва тобеълик сингари ҳодисаларнинг азалий ва абадий курашидан иборат. «Мен азалдан таркиб топган иккита нарса ҳақида гапирмоқчиман, дейилади «Авесто»да, — ёзади А. О. Маковельский, — илоҳий субстанция Аҳриманга — нопок субстанцияга шуни уқтирадими, бизнинг фикримиз, бизнинг таълимимиз, бизнинг ниятимиз, бизнинг эътиқодимиз, теран нутқимиз бизнинг амалларимиз, бизнинг вужудимиз ва руҳимиз бир-биримизга тамомила қарама-қаршидир».²

Шунга биноан кураш табиатда (нур ва зулмат), борлиқда (ҳаёт ва ўлим), ижтимоий ҳаётда (адолат ва адолатсизлик), ахлоқда (яхшилик ва ёмонлик), нафосат оламида (гузаллик ва хунуклик), динда (Аҳура Мазда билан Анҳра Мануни азалий ва абадий келишмаслиги) намоён бўлади.

¹ А. Л. Погдин. Религия зороастризма. Спб., 1903, 14—15-бетлар.

² А. О. Маковельский. Авесто. Баку, 1960, 2-бет.

Аҳура Мазда барча ёрқинлик, яхшилик ва адолат мойси, Анҳра Ману эса зулмат, зулм, хунуклик ва ноҳақлик уругини сочгувчи. Бири бахт ва шодлик белгиси, иккинчиси разолат ва жаҳолат тимсоли.

3. Бу ибтидоий руҳлар эгизак бўлсалар-да ўз фикрати, каломи ва амалларида бир-бирига тескаридир. Улар — яхшилик ва ёмонлик фазилатларида эмас, гуноҳларида фарқ қиладилар.

4. Бу икки руҳ пайдо бўлгач, ҳаёт ва ўлими яратдилар; охиратда Айёр руҳ гуноҳкорларга, Фозил руҳ эса сомеъларга насиб қилгай.

5. Айёр руҳ барча ёмонликларни ўз тасаруфига олди, Маздага инонганлар эса фозил руҳ паноҳида бўладилар.

6. Улар ўртасидаги фарқни ажрата олманлар девлар олдига югурдилар ва Айёр руҳ тузогига илиндилар, газаб худосига учрашиб одамларни касалликлар билан қийнашга тутидилар.

7. Фозил руҳга барча эзгуликлар қолди, унинг вужуди олижаноблик билан сугорилди.

8. О, Мазда! Қачон бу жоҳиллар жазоланади? Қачон сени подшоҳлигиндан ёлгон кетиб, ҳақиқат қарор топади?

9. Ана шунда Айёр руҳнинг куни битади. Барча фозил руҳ — Мазда ва Ҳаққониятнинг гўзал масканига тўпланиб, дориломон яшашга муяссар бўлади».¹ (Ясна, XXX).

Мана шу икки руҳ, икки куч дунёни бошқаради. Улар ўртасидаги кураш абадий. Бу курашда бутун олам ва қуёшни яратган Аҳура Маздага унинг доно ва ўлмас руҳонийлари ёрдам беради, Анҳра Ману эса ўзини барча қора ва жоҳил ишларини қора ва жоҳил кучлар орқали амалга оширади: «Ибтидода бу икки туғишган — ҳамзодлар андиша, калом ва амалда бири эзгулик, бири ёмонлик узаро суҳбат қурдилар.

Бу иккидан бири, яъни эзгуликни ундан огоҳлар ёмонликни эса ноогоҳлар танладилар.

Бу икки олам бир-бирига етишганидан сўнгра илк бор «тириклик» ва «нотириклик»ни бунёд айладилар. Бу ҳол олам сўнгига-ча давом этаверади...» (Ясна, 30-ҳож, 3-4 бандлар).

Аҳура Мазда дунёни яратиб, ерларни, молларни одамларга тақсимлаб, бошпана берар экан, тинч меҳнатдан роҳатланишни, бог яратишни, мол боқишни, деҳқончилик қилиб,

уй қуришни ва покиза ҳаёт кечиришни ато этади. Анҳра Ману бўлса дунёга жоҳиллик ва касаллик уругини сепеди, одамлар ўртасида жанжал ва қон тўкиш, уруш ва тўполонлар уйғотишга интилади.

«Авесто»да баён этилган яхшилик руҳи — бу яратувчилик, бунёдкорлик кучи, ёмонлик руҳи эса — бузиш ва бузгунчиликка олиб келади. Яхшилик — ҳаёт рамзи, ерни одамлар, фойдали ҳайвонлар ва ўсимликлар билан тўлдириш, инсоният умрини соглиқ, куч-қудрат, бахт ва шодлик, умид ва ишонч, гўзаллик ва эзгу фикрат, тўкин-сочинлик билан мунавар этмақдир. Ёмонлик эса қургоқчилик ва очарчилик, молларнинг қирилиб кетиши, касаллик ва офат, жисмоний ва руҳий бузилишнинг оқибатидир.

Бу кураш асносида гоҳо ёлгон ва зўравонлик, зулмат ва бетоблик, ноҳақлик ва фирибгарлик устун келиб қолса-да, Аҳура Мазданинг ёрқин кучлари пировардида Анҳра Ману устидан голиб чиқадилар ва дунёда нур яхшилик, гўзаллик ва қувонч тантана қилади.

Ана шу тариқа Зардушт Аҳура Мазда орқали дунёда одам нусхасида юрадиган барча девларни, жаҳолат ва разолат кучларини етти қават ернинг тагига киритиб юборади.

Зардуштийларнинг дунёқарашига кўра дунё худо томонидан яратилган ва охиратда ҳам ҳаёт мавжуд. Зардушт дуализм принципига содиқ қолган ҳолда ўлган одамнинг охиратдаги қисматида ҳам тозалик ва покликнинг, яхшилик ва эзгуликнинг асосий омил бўлиб қолишини таъкидлайди.

XXII Яштда Зардушт Аҳура Маздадан тақводор киши ўлгандан кейин уч кун мобайнида унинг жони қаерда бўлади, деб сўрайди. Аҳура Мазда жавобига кўра, жон одам бошининг атрофида бўлиб, ўша кечаси тирик пайтида курган барча завқ-шавқларига тенг роҳат олади. Уч кундан кейин тақводор жони ўсимликлар узра қалқиб туради. Уни жануб мамлакатлардан эсан бошқа шамоллардан-да муаттар бўлган шамол қаршилайди. Шамол жўрлигида унинг дини нурга чўмилган, оқбадан, тикмачоқ, қадди-қомати келишган, моҳирўй, кўкраклари ойдақ, ёйсимон белли, олижаноб ва юзидан нур ёгилган, ўн беш ёшли, барча гузалликлар гўзали сиймосидаги қиз келади.

Бу гўзал қиз ўз ҳаётида кўп яхшиликлар, пок ва олижаноб ишлар қилган тақводор

¹ К. Г. Зелеман. Всеобщая история литературы. Под редакцией В. Корша, вып. I, Спб., 1880, 174-бет.

одамнинг диний-эътиқод рамзи сифатида пайдо бўлади.

«Авесто»да жон тафсилоти худди реал одамларнинг ҳаёлидай зикр қилинади. Одамнинг жони ўтган дунёдаги нарсаларни такрорлайди, инсоннинг жони чиқиши билан қилган яхши амаллари унга мукофот тарзида қайтиб келади. Ёруғ дунёда яхши амаллар қилган йигитни жони гўзалдир. Йигитнинг жони қиз сиймосида «мулойим эдим, янада мулойимроқ қилдинг, чиройли эдим, янада гўзал қилдинг, баландда эдим, эзгу фикрат, эзгу калом ва эзгу амаллар билан мени янада баландроқ кўтардинг» дейди.

Куриниб турибдики, Зардушт фикрича, жон танани тарк этган инсоннинг яхши ва гўзал амалларидир. Ўз ҳаёти давомида гўзаллик ва яхшилик, нур ва қувонч йўлида хизмат қилган одам порсо ва ҳақгўй, пок ва адолатли бўлиб, меҳмонларни бегараз кутган, хотинини севиб, ерни, молларни парвариш қилган, одамларнинг молу мулкига кўз олайтирмаган, табиатни асраб-авайлаб ундан завқ олгани учун унинг жони ҳам битмас-туганмас роҳат ва фароғатга бурканади.

Гуноҳкорнинг эса жони чиққач, унинг жони боши атрофида тентирайди ва уч кун давомида барча ёмон одамлар тортадиган нохушликни кўради. Уч кундан кейин гуноҳкор жони ўзи бунёд этган барча ёмонлик ва разолатлар устида учади. Гуноҳкор жони ҳаёт чоғида кўрмаган хунук, бадбашара бир қизни учратади. «Эй, қора юрак, заҳар тилли, мунофиқ гуноҳкор, — дейди у, — мен қиз эмасман, сен ҳаётда қилган ёмон амалларингман. Чунки сен ҳаётда худога эътиқод қўйганларни кўриб туриб, девларга сизингансан. Яқин-узоқдан келган мусофир одамларга бошпана берганда, меҳнат қилганда, хайр-садақа улашганда яхши одамларни камситиб, ҳақорат қилгансан, эшигингни ёпиб қўйгансан. Ҳаққоний ҳукм чиқарилганда, пора олинмаганда, тўғри гувоҳлик берилганда ва тўғри гапирганда сен кўриб туриб, адолатсизлик, ноҳақлик қилиб, ёлгон сузлар айтгансан. Ол! Мен сен ўйлаган, айтган ва қилган ёмон фикрат, ёмон калом ва ёмон амалларингман. Номуссиз эдим, сен туйфайли баттар оримни йўқотдим, жирканч эдим, янада нафратли бўлдим, шарманда эдим, баттар расво бўлдим».¹ Ёмон ва разил одамларни ҳам охиратда ана шундай нарсалар ку-

тади. Гуноҳкорни улимидан кейин кутаётган нарса унинг танаси билан жони ўртасидаги ихтилофдир. Гуноҳкор дунёда фикри, сўзи ва ишларидаги тартиб ва бирликни йўқотгач, иложи борича яхшиликнинг тантанасига ҳалал беришга ҳаракат қилади, мол-чорвага, экинга, бола тугилишига, аёллар ҳуснига, эркаклар шухратига зарар келтиришга ҳаракат қилгани учун тана билан жон ўртасида низо келиб чиқади.

Бу нарса зардуштийлик таълимотининг ахлоқий-эстетик моҳиятини яққол намоён қилади. Қаерда фикр, сўз ва иш уйғунлиги бўлса, ўша ерда олижаноблик ва гўзаллик галаба қозонади, қачонки тана ва жон нифоққа учраса, инсон ҳаёти таназзулда, жони эса қилган ёмонликлари жабрини тортиб, азобда қолади. «Кимки ёруғ жаҳонда ақлли бўлса, донишмандлик салтанати бўлган у дунёда абадий қолади».²

Куриниб турибдики, кейинчалик ўрта асрлар фалсафасининг марказий муаммоси бўлган тан ва жон, руҳ ва қалб, яхшилик ва ёмонлик, ҳаёт ва ўлим, гўзаллик ва хунукликни идрок этиш масалалари зардуштийлик таълимотининг асосини ташкил этган.

Агар зардуштийлик таълимотининг ахлоқий-эстетик қарашларига назар ташлайдиган бўлсак, шу нарса кўзга яққол кўринадики, бу диний таълимотнинг асосий фалсафий йўналиши кўпроқ инсоннинг, реал ҳаёт тажрибаларига қаратилган. Жон тушунчасининг ўзи ҳаётий мағизга эга бўлган маънавий субстанция тарзида тушунилган. Жон яшаш ва амал доирасида ўта илоҳийлаштирилмасдан пировард оқибатда, ўз эгаси билан мулоқот қилувчи инсон виждони сифатида кўзга ташланади.

Дунё, коинот, табиат ҳақидаги тасаввур ҳамда тушунчаларни икки қутб ўртасидаги кураш тарзида идрок этиш, барча ҳодисалар замирида Аҳура Мазда ва Анҳра Ману бунёд этган яхшилик ва ёмонлик, нур ва зулмат, ҳаёт ва ўлим ўртасидаги кураш ётишини таъкидлаш зардуштийлик фалсафаси инсон табиати бўйича нақадар чуқур таълимот қолдирганидан дараж беради.

Зардуштийлар таълимотига кўра, бир томондан, худо яратган қуёш, ой, юлдузлар ва «нур олами» мавжуд бўлиб, уларнинг орасида ерга энг яқини юлдузлар, иккинчиси — ой сатҳи, учинчиси — қуёш ва тўртинчиси «жан-

¹ Қаранг: К. Г. Залеман. Очерк истории древне-персидской или иранской литературы. — Всеобщая история литературы под ред. В. Корша, вып. 1, Спб., 1880, 185-бет.

² К. Коссович. Четыре статьи из Зендавесты. Спб., 1861, 42-бет.

нат» макони. Бундан ташқари, «Авесто»да қадимги бобокалонларимизнинг ҳаёт ва инсон, ахлоқ ва одоб, гўзаллик ва ижод, қишлоқ хўжалиги ва жамиятдаги адолат тўғрисидаги фалсафий мушоҳадалари ўз ифодасини топган.

Бундай бевосита ҳаётий эҳтиёж билан боғлиқ ўғит ва кўрсатмалар диний ақидалар билан йўғрилган ҳолда зардуштийлар дунёқарашининг дуалистик табиатини белгилайди.

Тинч меҳнат ва одамларнинг осойишта ҳаётига хайрихоҳлик зардуштийлик гоёларининг ўзига хос жиҳатларидан биридир. Босқинчилик, уруш, талонгарчилик, ноҳақликка нисбатан норозилик, тинч-тотув меҳнат қилиш орзуси «Авесто»да ўз ифодасини топган: «О, Мазда, қачон бизга яхши ҳаёт ва яйловлар ҳада этувчи Ҳақиқат ва куч-қудрат билан биргаликда Тинчлик келади? Ким бизни ёлғон, қонхўрларнинг панжасидан қутқаради?»

Зардуштийлар учун Ҳақиқат, Қудрат ва Тинчлик тантана қилган ҳаёт гўзал ҳисобланган. «Авесто»да Ҳақиқат, Тинчлик ва эркин ҳаёт билан боғлиқ ижтимоий идеални излаш нидоли сатрларда ўз ифодасини топган. Қандай қилиб Ҳақиқат ва Тинчликка эришиш мумкин? Қандай қилиб порсо бўлиб, Аҳура Мазда ҳурматиға сазовор бўлиш мумкин?

«Авесто»да ўқиймиз: «Кимда-ким бугдой экса, у Ашаҳни (Ҳақиқат) экади. У Мазда динини яна ва яна кўкартиради. У Мазда динини юзлаб ҳамду сано, назру ниёз ва ўн минглаб қурбонликлар билан қувватлантиргандек қудратли қилади.

Қачонки эгатларда уруг етилса, девлар ўринларидан қўпадилар.

Қачонки бугдой гуркираб кўкарса, девлар даҳшатдан титрай бошлайдилар.

Қачонки бугдой ун берса, девлар нола чекадилар.

Қачонки бугдой хирмонга уюлса, девлар нобуд бўладилар.

Қай бир хонадонда бугдой бош чиқарса, у хонадонга девлар яқинлаша олмайди.

Қай бир хонадонда бугдой бош чиқарса, девлар у хонадондан узоқлашадилар.

Қай бир хонадонда бугдой омбори бўлса, гўё қиздирилган темир девлар бўйнини чирмаб ташлайди...» («Вандидод», 3-фаргард, 31-32-бандлар).

Бинобарин, тинч меҳнат, инсоннинг яратувчилик фаолияти тана ва жондаги барча нопок кучларни қувади; фақат меҳнат ва олий-

жаноб амаллар орқали нур ва шодлик оламини кўпайтириш; фақат меҳнат туфайли Ҳақиқат, Тинчлик ва Давлатга эришиш мумкин.

Инсоннинг бундай яратувчилик қудратини идрок этиш жуда қадим замонларда яшган бобокалонларимизнинг тафаккур ва маънавий заковатидан дарак беради.

Ерга ва нонга бўлган мана шундай юксак ҳурмат ва эҳтиром ҳамон Шарқ халқлари тасавурида сақланиб қолган. «Она-замин», «Она-Ватан» тушунчалари ҳамда ерда ётган бир бурда нонни авайлаб покиза жойга олиб қўйилиши бунинг исботидир.

«Вандидод»да баён этилишича, ерни худди қизни севгандай севмоқ, унга яхши уруғлар сепмоқ, уни мўл-кўл ҳосил берувчи онага айлантирмоқ керак. Аҳура Мазданинг кўрсатмасига биноан «ерга яхши ва кучли уруғ сепмоқ» дунёдаги энг зарур қонун ҳисобланади: «Ёш келин эрига гўдак ҳада этганидай, ер ҳам уни чап ва ўнг қўли билан, ўнг ва чап қўли билан парвариш қилган одамга мўл-кўл ҳосил беради. Ишлов берилмаган ва экилмаган ер эрсиз ва фарзандсиз жоҳил қиз каби бахтсиздир. Қиз яхши эрни орзу қилганидай, ер ҳам яхши қўшчига илҳақ».

Бу сўзлар зардуштийлар дунёқарашининг қанчалик оптимистик руҳда эканлигидан, воқеликка фаол муносабат ва инсоннинг яратувчилик қудратига ишонч туйғуси кучли бўлганлигидан далолат беради. Шунингдек, «Авесто» матнида жамоа ҳаётининг турли томонлари ўз ифодасини топиши билан баробар, жамоа меҳнати, жамоа манфаати ва жамоа идеали масаласи ҳам ёрқин гавдаланган. Ўз даврининг ахлоқий ва эстетик, фалсафий ва ижтимоий идеалларини ифодаловчи бу дунёқараш коинот воқеаларини инсонийлаштириш ва инсоннинг бунёдкорлик салоҳиятини илоҳийлаштириш бўйича кейинги аср ва даврларда таркиб топган турли-туман фалсафий оқимларга манба бўлиб қолади.

Шундай қилиб, зардуштийлик фалсафаси дунёга ахлоқий неъмат ва ҳикматнинг, гўзаллик олами бахш этувчи завқ-шавқнинг, адолат ва тинчлик келтирувчи осойишталикнинг, покликнинг натижаси бўлган инсоний комилликнинг безавол қўшиқлари бўлиб тарқалди.

Бинобарин яхшилик қилмоқ учун, деҳқончилик ва дон экмoқ учун инсон фаол ҳақгўй бўлоғи даркор. Инсоннинг фаоллиги ва ўз ишини билиши туфайли яхшилик дунёси

купайиб, инсон ўз қалбидаги қат-қат ёмонлик, зулмат ва золимликдан фориғ бўлади.

А. Л. Погодиннинг фикрига кўра, зардуштийлик таълимоти биринчи навбатда ахлоқий ва эстетик идеалларнинг муштарак бирлигига асосланади: «Ўз яккахудолик таълимотидан илҳомланиб кетган Зардушт ахлоқий покликни тарғиб қила бошлайди; ахлоқ тангрисини пантеистик руҳда талқин қилингани учун унинг динига олам гўзаллиги ва тартибидан эстетик завқ олиш белгиси ҳам кириб келди ва унга ерни, сувни, илоҳий олов ва барча ҳаёт гулзорини ифлос қилиб қўймаслик хавфи ҳам қўшилди. Ҳар қандай жисмоний ва маънавий ифлослик маздапарастларда нафрат уйғотган. Покланиш — уларни биринчи ибодати саналган. Зардуштийларнинг таълимоти ана шундай ахлоқий-эстетик характер касб этган».¹

Шунинг учун «Авесто»нинг барча қисмлари инсонга ҳурмат туйғулари билан сугорилган: еру кўкдаги барча ҳаётини нозу неъматларни севиш ва ардоқлаш инсон учун муқаддас бурч ҳамда вазифа ҳисобланган.

Эзгу фикрат, эзгу калом, эзгу амал бирлиги инсонни комиллик сари етакловчи руҳ бўлиб, унга эришган одам Оллоҳ таолога яқинлашиб боради. Ҳақ йўлида эзгу амаллар ила ахлоқий покликка эришган, шуурини тазарру тўлқинлари эгаллаган инсон моҳияти кейинчалик ўрта асрлар фалсафасининг тасаввуф оқимида ўз тараққиёт ўзанига эга бўлади.

Зардуштийлар тасавурида ўз фаолият майдонида кўпроқ ҳаётини неъматлар сари интилиб, эзгу амаллар бажаришга интилувчи инсон комил ҳисобланган. Унинг абадийлиги ҳам яхши ҳаётини эҳтиёж ва яхши ҳаётини орзуларининг тантанаси сифатида тушунилган.

Ахлоқий-эстетик баркамоллик асосида ҳам ҳаётини идеални кўрамиз. «Буюк уйғонишлар ва тараққиёт йўлида эришиладиган балоғатга содиқ қолайлик. Аҳура Маздага ўхшаган, ўз халқига хайрихоҳ, одил тузумга мос яхшиликлар қиладиган бўлайлик. Бизнинг ниятларимиз ҳақиқий донолик истиқомат қиладиган манзилларга интилсин. Комиллик таркиб топгач, бузгунчилик бўрони ёлгончилик шайтони устига қулаб, уни барча кирдикорлари кунпаякун бўлмай. Кимки ўз ҳаёт йўлида яхши шуҳрат ва виждон билан юрган бўлса тезда Аҳура Мазда порсолари билан олий тангри даргоҳида тўпланадилар». (Ясна 30).

Инсон бурчининг бундай юксак қадрланиши, шахсий ахлоқий камолотни бошқаларга хайрихоҳлик туйғуси билан йўғрилиши, ҳақиқий донишмандликка интилиш ҳамда ёлгончилик ва ёмонликка нисбатан нафрат зардуштий ахлоқий таълимоти эришган катта муваффақият эди. Бу таълимот оптимистик руҳ билан сугорилган бўлиб, унга кўра яхшилик ёмонлик устидан, нур зулмат устидан, гўзаллик хунуқлик устидан галаба қозонади. Охиратда ҳам ахлоқий пок одамлар разил ва мунофиқларни енгиб, абадий қувонч бағрида яйрайдилар. Лекин қаҳрли ёмонлик инсон қалбига ёпишиб олиб, гоҳида ташқарига чиқиб, ҳаётнинг ёрқин кучлари билан олишиб туради. Яхшилик кучларининг галабаси ҳақиқий пайгамбар келгандан кейин содир бўлади ва у Анҳра Мануни батамом йўқ қилиб ташлайди. Кимки Зардушт ақидаларига амал қилса қуйдагиларга эришади: «Ҳар куни икки марта сув оқиб ўтадиган, сугориладиган бир булак ери, подаси, айвонли ҳовлиси, 15 ёшлик хотини. Ҳовли-жойида олов ёниб турадиган, хотини бўлган, кўп фарзандли, ўз меҳнати билан оиласини боқиб юрган, ерни яхши парвариш қиладиган, молга яхши қарайдиган одам бегуноҳдир».

Кўриниб турибдики, Зардуштнинг ижтимоий идеали бевосита тинч ҳаёт, озиқ-овқатларнинг мўл-кўллиги, сеvimли хотин, кўп бола, соғлиқ ва узоқ умр билан боғлиқ. Шунинг учун Зардушт оламида на совуқ шамол, на жазирама офтоб, на касаллик, на ўлим бўлади!

«Вандидод»да ёзилишича, «Бунда баҳс-жанжал, бўҳтон, жоҳиллик, тиш тушиши, паканалик ва бошқа Анҳра Манунинг одамларга юқтирган бало-қазолари бўлмайди».

«Зардуштийлик дини илгари сурган ахлоқий-ижтимоий идеал кейинчалик ўрта асрлар фалсафасида ҳар қандай адолатсизлик, зулмат ва ҳуқуқсизликка қарши курашиб, ҳаққоний, инсонпарвар ва эркин ҳаёт яратган яхши ва одил подшолар ҳақидаги қарашларда ўзининг маънавий ривожини топади. «Авесто»да эстетика фанининг марказий категорияларидан бири бўлган гўзаллик Аҳура Мазда яратган уйғунлик ва тартибнинг муштараклиги сифатида талқин этилади. Бу уйғунликнинг бузилиши хунуқлик аломатидир. Мўл-кўл ҳосил берган ергина, катта ва соғлом подагина, ерни сугориладиган дарё, оламни мунаввар этиб, одамларга завқ-шавқ уйғотувчи қуёшги-

¹ Проф. А. Л. Погодин. Религия Зороастра. СПб., 1903, 10-бет.

на гузалдир. Шунинг учун ҳамма ерга нур ва яхшилик, бахт ва роҳат уругини сепгувчи Аҳура Мазда гузалдир.

Тартиб ва олам уйғунлигига раҳна солувчи Анҳра Ману хунуклик тимсоли. Бузғунчилик, талофат, очарчилик ва офат, ёмонлик ва касаллик, нопоклик ва ёлгон Анҳра Манунинг жирканч ва хунук руҳидан пайдо бўлади. «Ясна»да ёзилган: «Ҳавм, сенга дуолар бўлсин, ким бу уйда, бу қишлоқда, бу масканда бўлса, бизнинг қалбимизни танамизни ҳақорат қилса, унинг оёқларининг кучини ол, онгини хиралаштир, ақлини қисқа қил. Оёгига куч кирмасин, қули кучга тўлмасин, кўзлари ерни кўрмасин, кўзлари табиатдан қувонмасин!».

Зардуштийлар инсон гузаллигини ҳам инсоннинг ижтимоий идеал ҳамда амалларининг гузаллиги билан улчайди. Масалан, Яснадаги ривоятга биноан, Гайсу деган йигит ҳам қадди-қомати, ҳам руҳи билан шунинг учун гузалки, у отларни, одамларни ютаётган, ям-яшил заҳари урта бармоқдай йўғонликда оқиб турган даҳшатли илонни улдиради.

Бинобарин, Зардуштнинг воқеликка эстетик муносабати унинг ҳаётга булган қизиқишларининг натижаси сифатида кўзга ташланади. Гузаллик қаерда ва қачон намоён бўлмасин, у яхшиликнинг ёмонлик устидан, нафосатнинг хунуклик устидан галабаси, ҳаёт, нур, олов ҳамда меҳнат тантанаси тарзида тасаввур қилинади. «Мен тоғ чуққиларида сени баданинг яйраб-яшнашига имкон берадиган булут ва ёмғирни дуо қиламан. Ҳавм, сен ўсган баланд-баланд тоғларни дуо қиламан. Мен сенга оталик қилган кенг, бепоён, унумли ерни дуо қиламан. Мен сен ўсаётган муаттар ҳидли заминни дуо қиламан. Сен қушлар мисоли, порсолик мояси бўлиб ўсгин. Менинг паноҳимда бутун баданинг, бутун шохларинг, бутун баргларинг билан ўсгин». (Ясна, X, III).

Зардушт таълимотига қанчалик чуқур кириб борсак, унда инсон гузаллиги қанчалик юксак ахлоқий-эстетик идеал нуқтаи назардан талқин этилганини кўрамиз. Инсон фикри, сўзи ва иши билан гузалдир деган гоя «Авесто»нинг бошдан охиригача асосий фалсафий-эстетик гоя бўлиб ўтади. Худди мана шу фазилатларнинг муштараклиги инсон қалби ва амалларининг гузаллигини белгилайди. Сўз Зардушт наздида яхши фикр ва эзгу амал ифодасидир. Шунинг учун овознинг ширалиги ва майинлиги, шеърларни чиройли ўқий билиш ва дуолар тиловатида меъёрни сақлай олиш

инсон эстетик маданиятининг белгиси ҳисобланган. Яснада ёзилганидек, Зардушт тугилган заҳоти, шеърини дуоларни тўрт марта тўхтаб-тўхтаб, ҳар гал овозини баландроқ кўтариб ўқиган.

Демак, зардуштийлар инсон овозига хос бўлган эстетик таъсир этиш қувватидан дуоларни ўқиш ва одамлар руҳиятига кириб боришда усталик билан фойдаланганлар.

Инсон гузаллиги жисмоний ва маънавий салоҳиятлар уйғунлигида ташкил топади. Порсо одам барча гузал нарсалар меъёри, зардуштийларнинг ахлоқий-эстетик қарашлари моҳиятини ташкил этади. Шунга биноан зардуштийлар фалсафасида эстетик, ахлоқий тасаввур ҳамда тушунчалар чамбарчас боғлиқ бўлиб, бири иккинчисидан келиб чиқади. Худолар ҳам инсоний тус олишиб, улар ҳам эстетик жиҳатдан баҳоланган: Яхшилик ва Эзгулик худоси — комил, чиройли ва қудратлидир.

Аҳура Мазда барча инсоний яхши фазилатлар билан йўғрилгани учун унга ибодат қилиш, унга интилиш, у билан маслаҳатлашиш, уни ҳурмат қилиш керак. Унинг ўзи осмону фалакда турса ҳам ердаги барча яхши ва эзгу амалларни бошқаради. У реал инсонлар қиёфасидаги гузалликдир.

Бу нарса зардуштийларнинг инсон, жамоат ва ҳаёт устида қайғуриш билан боғлиқ гуманистик гояларини белгилайди. Чунки Аҳура Мазда дунёга гузаллик билан ҳаққониятни ўрнатиш учун келган. Агар зардуштийлар «гузаллик» тушунчасига Аҳура Мазда томонидан бунёд этилган мутаносиблик, дунёвий бирлик ва тартибни қўйган бўлсалар, чиройлилиқ конкрет ҳиссий идрок этилувчи маънога эга. Масалан, эркак киши соғлом ва дуркун аёлга уйланиши керак бўлса, отларнинг кучли ва оқ ранглиси яхши саналган ва ҳоказо.

Худо, инсон, табиат ва коинот гузаллиги ҳақидаги тасаввурлар ҳаётини кузатувларга асосланган. Инсон кўзига ва қалбига роҳат бағишлаган нарсалар чиройли саналган. Аҳура Маздага бағишланган тиловатлар ҳам инсонга илоҳий ҳузур бахш этадиган баланд тоғ чуққиларида ўқилган. Инсон руҳини, дилини, тасаввурини улуглаш ва кўтариш, инсоннинг маънавият осмонига парвоз этишида мададор бўлиш «Авесто» қўшиқларининг романтик тантанаворлигидан далолат беради.

Масалан, намгарчилик ва ҳосилдорлик худоси Анаҳита шундай таърифланади:

378

У падарлик нутфасини яратгувчидир,
У яратгай бу оламда бор аёл жинсин.
Турриқ учун волидалик бағр — огушини.
Тулгоқ дардин осон айлар аёл зотининг
Ҳам муайян вақтда лим-лим сутга тўлдирад
Она кўксини.
Қутлуг қадам ҳамда беҳудуд,
Узунлиги тенг куррайи замин оралаб
Оққан барча дарёларга, барча сувларга,
Ҳунариё чўққисидан улоқиб, баҳри
Варкушага етгувчи уктам.
Варкушанинг қирғоқлари қайғуда қолар,
Кукрагида қўпгай ваҳм ичра тўлқинлар,
Қачон уларнинг сорига,
Қачон улар жонибига елиб келгай
Ардвисура Анаҳита...
Ардвисура Анаҳита
Оқиб борди унга томон.
Бир парируй тимсолида,
Сарвқомат ва шамшодваш,
Камарбаста ва шоиста,
Бошмоқлари тўпиққача ярқираган,
Тиллодандир шокиласи.

Илоҳа Анаҳита ана шундай либос ва зебу-
зинатга бурканган, қадди-қомати келишган,
пок ниятли қиз сиймосида гавдаланади:

Қулларида барсман унинг бир меъёрда,
Балдоқлари ярақлаган,—
Турт қиррали,
Олтин суви юргизилган.
Шафқатпеша Ардвисура Анаҳита
Гарданига чирмашгандир
Гузал шода.
У қоматин таранг тутар,
Бўртиб чиқсин учун сўлим сийналари
Ва одамлар нигоҳини қаратмоққа
Узи томон

Пешонасин зебо этмиш
Ардвисура Анаҳита
Жозибали гардиш билан
Юз тусдаги ранглар уни безатмишдир,
Тилло суви юргизилган.
Саккиз қисм аравадек
Шокилалар ҳилпираган афсуннамо
Ўртасида гузал ҳалқа
Моҳирона яратилган.

Зардуштийларнинг фалсафий-эстетик
дунёқарашига ёруғлик ва қувонч, яхшилик ва
ҳаёт, гузаллик ва ҳақиқатни удуғлаш ва қуй-

лаш хос бўлган. Уларни ижтимоий идеали ҳам
худди шу қувонч, ҳаётдан завқланиш,
бунёдкорлик туйғуларини ардоқлаш билан
боғлиқ. Табиатнинг соф ва бегубор чиройи,
тинч меҳнат гашти, ҳаётга муҳаббат, деҳқон-
чилик ва чорвачиликка узгача бир меҳр, барча
эзгу фикрат ва эзгу амалларни қадрлаш эсте-
тик кечинмаларнинг асосини ташкил этган.

Бу нарсалар «Авесто»нинг эстетик моҳия-
ти афсонавий образлар орқали меҳнатга,
гузалликка ва инсоний олийжанобликка
туқилган қасидалар дейишга олиб келади.

«Авесто» — нафақат Шарқ халқларининг,
балки бутун инсониятнинг фараҳли «бола-
лик» паллалари билан боғлиқ олам ҳақидаги
эътиқод, билим ва тасаввурлар қомусидир.

Бу нодир маънавий қадрият намунасини
ўқиган сари шундай хулосага келамизки, ди-
ний эътиқод ҳали инсоннинг дунёни билиш са-
лоҳиятига кўланка ташламай, имон ва эътиқод
дунёни билишнинг ўзига хос шакли, билим эса
инсоннинг ривоятларга ишончи ва ҳали кен-
гайиб, чуқурлашиб кетмаган амалий фаолияти-
нинг натижаси сифатида намоён бўлади. Ин-
сон ривоятлар ва гаройиботлар билан йўгрил-
ган тасаввурида чинакам ҳаётий жараёнлар
қаторида ҳаёлий кучларнинг мавжудлигига
ҳам ишонган, жамият миқёсида шахснинг ўзи-
га хос хусусиятлари ва белгиларини тас-
диқлаш мураккаб ҳаёлот жимжималари зами-
рида содир бўлган. Ҳаёлотнинг ҳаётийлигига
ишониш ва унга эътиқод қўйиш зардуштийлар-
нинг фалсафий, ахлоқий ва эстетик қарашла-
рига қанот бағишлаган.

Зардуштийлик ривоятларга тўлиб-тошган
дунёқарашига қарамай, ҳар нарсада инсонпар-
варликни, тинчлик ва бунёдкорликни биринчи
ўринга қўйиши уни инсоният тарихида, Шарқ
тақдири, хусусан, Ўзбекистон халқлари тари-
ҳида буюк маънавий мерос сифатида беназир
аҳамиятга моликдир.

Ўтган асрнинг охирида Фарғона вилоя-
тининг Сўх қишлоғида бир тумор топилган.
Қора тошдан ишланган бу туморда бир-бирига
чирмашган иккита заҳарли илон тасвирланган.
Бу илонлар образи зардуштийларнинг ёруғ ва
зулмат кучларининг кураши рамзи бўлиши
эҳтимолдан узоқ эмас. Чунки «Авесто»да Аж-
даҳо ёмонлик ва ўлим тимсоли сифатида жула
кўп марта тилга олинади. Тумор ҳам ана шун-
дай кишида қўрқинч ва даҳшат туйғуларини
уйғотади.

Шунингдек, бу туморнинг қора тошдан
ишланиши ҳам бежиз эмас. Ҳам илонларнинг

ҳам қора рангнинг ёмонлик, зулмат ва ўлим билан боғлиқлиги «Авесто»нинг ҳар бир қисмида таъкидлаб ўтилади. Бинобарин, Сух қишлоғидан топилган туморга қараб зардуштийларнинг бадиий-эстетик тасаввурлари бўйича маълум худосаларга келиш мумкин.

Сух қишлоғининг «тош илонлари»га ўхшаш топилмалар кейинчалик Месопотамияда ҳам учрайди. Гулдонга иккита илоннинг бургут билан жанги туширилган. Бу ерда илонлар ёмонлик тимсоли бўлса, бургут куч ва адолат рамзи бўлиб гавдаланади. Худди шундай ёруғлик ва зулмат, яхшилик ва ёмонлик кучларининг кураш рамзи сифатида Озарбойжоннинг Эронга тегишли қишлоғидан топилган иккита илонни чангаллаб турган бургут тасвири ҳам мавжуд.¹

Ўзбекистонда топилган археологик қазилмалар ва Хоразмдаги қадимги қалбаларни тадқиқ этиш шундан далолат берадики, жуда кўп халқ амалий санъати ва меъморий обидалар оташпарастлар ақидаси ва уларнинг дунёқарашига бориб тақалади. Топилган сопол буюмлар ва ҳайкалчалар, тумор ва кўзmunчоқлар аксарият ҳолларда илоҳийлаштирилган рамзий образлар шаклида ишланган.

1984 йили Фаргонанинг Ҳақ қишлоғида бронза ва кумушдан ясалган буюмлар хазинаси топилган эди. Унда бош томонга фигуралар ўрнатилган, бронзадан ясалган тўғноғич бор. Бу тўғноғични Г. А. Пугаченкова ва Л. И. Ремпельлар эрамиздан аввалги 3—2 минг йил билан изоҳлайдилар.

Биринчидан, бу тўғноғичнинг ана шундай қадимийлиги зардуштийлар таълимотини ҳам қадимийлигига ашъвий далил бўлса, иккинчидан, тўғноғичда тасвирланган сигир, бузоқ ва аёл образлари ҳам зардуштийлар дунёқарашини ва ҳаёт тарзи ҳақида етарли маълумот бера олади. Тўғноғич дастаси бошида сигир, у бузоқни ялаётгандай, қулоқларини осилтириб, осойишта турибди. Ён томондаги аёл сигирнинг қорни томон икки қўлини кўтариб, уни соғаётган ҳолатда тасвирлаган.

Эрамиздан 3—2 минг йиллар аввал яратилган бу санъат асарининг яратилишига туртки бўлган тушунча ва тасаввурларга мурожаат этадиган бўлсак, унинг зардуштийлар дунёқарашига қанчалик яқин эканлигини кўрамиз.

Юқорида зикр этилганидай, зардуштийлар мол боқиш, айниқса, сигирларни парвариш қилишни сизиниш даражасида муқаддас сана-

ганлар. Тўғноғичда тасвир этилган образларнинг умумий руҳи тинч қишлоқ ҳаётига хос бўлган фароғатдан ҳикоя қилади. Бу эса тинчлик, омонлик, меҳнат, аёллар ва молу мулкни ардоқлашни асосий вазифа қилиб қўйган зардуштийларнинг ҳаётини нияти ва мақсади бўлган. Худди шу гоё тўғноғичда реалистик тасвир орқали ўз ифодасини топган.

Фаргонанинг Ҳақ қишлоғидаги топилган амалий санъат намунасига ўхшаш тўғноғич Эроннинг Тепа-Ҳисор қишлоғидан ҳам топилган. Унда ҳам зардуштий фаолиятини белгиловчи ер ҳайдаш, шудгор қилиш, ерни эъзозлаш гоёси ўзининг бадиий ифодасини топган. Унда иккита ҳўкиз ва улар ёрдамида ер ҳайдаётган деҳқон образини кўрамиз. Бу тўғноғичнинг пайдо бўлишини олимлар турлича талқин этишади: В. М. Массон уни эрамиздан аввалги 2 минг йилларга тақаса, С. Пиллотт 2000—1500 йиллар билан изоҳлайди.

Шунинг ўзи кўрсатиб турибдики, зардуштий даври бадиий-эстетик тафаккурида илоҳий ҳақидаги тасаввурлар ҳаётини эҳтиёж ва амалларнинг маънавий ифодаси бўлган.

Чирчиқ дарёси бўйлаб, хусусан, Хумсон ва Обираҳмат қишлоқларидан топилган билакузуклар ҳам эрамиздан аввалги XII — XI асрларга бориб тақалади. Буюмларнинг табиийлигига катта аҳамият берилиши, билакузук икки учининг худди ёш кийик ё эчкиларнинг шохига қиёсан ишланиши ўзи давр санъаткорлари оламфаҳми ўз даври моддий-маънавий эҳтиёжлари доирасида тараққий этганидан далолат беради. Фаргонанинг Водил қишлоғи қабристонида топилган билакузукнинг кўриниши ҳам бу фикрни тасдиқлайди.

Бўстонлиқ районининг Хумсон қишлоғидан топилган, эрамиздан аввалги I минг йилларга тааллуқли, ҳозир Эрмитажда сақланаётган тўғноғичсимон буюм ҳам зардуштийлик таълимоти ва «Авесто»да ҳикоя қилган воқеалар билан ҳамоҳанг.

Бронзадан қўйилган бу тўғноғичсимон буюм худди қўполроқ стаканни эслатиб, унинг атрофига одам ҳайкалчалари қуюб, ёпиштирилган. Юқори — уч қисми баҳайбат ёввойи ҳайвонни эслатади. У орқасига бироз чўккан, боши йўғон ва калта, панжалари семиз ва огир. Унинг икки биқинига иккита боласи ёпишиб олгандай. Балки бу айиқнинг, ё шернинг тимсолидир. Идишнинг пастки қисмида ўйинга тушаётган аёллар образи ифода этилган.

¹ М. Э. Воронец. Каменное изображение змей из кишлака Сох, Ферганской области. — КСИИМК, 61, 1956, 53-бет; Г. А. Пугаченкова, Л. И. Ремпель. История искусств Узбекистана. М., Искусство, 1965, 21—24-бетлар.

Бу кичкина ҳайкалча катта маҳобатли санъат асарига хос хусусиятга эга. Унда гуё осмону фалакка, ё бутун борлиқ узра қараб турган аллақандай куч-қудрат тимсоли ва унинг натижаси ўлароқ пастдаги аёллар рақси — қувончи. Бу ҳайкалча ҳам аллақандай яхшилик тантанаси, улугворлик голиблиги ҳақида ҳикоя қилаётгандай тасаввур уйғотади.

«Авесто» матни, унинг образлар дунёси, археологлар томонидан Ўзбекистонда топилган ва тадқиқ этилган халқ амалий санъати ва осори атиқаларнинг инсоният ижтимоий-фалсафий ва бадиий-эстетик тараққиётининг қадимий даврига тўғри келувчи бу обидалари ўша даврнинг ҳаётга булган муносабатларида диний ва бадиий тафаккурнинг муштарак тараққий этганидан далолат беради. Л. И. Ремпель таъбири билан айтганда, «архаик санъат шартлилиги урудошлик қабиласи муҳитининг натижаси, дунёни диний ва бадиий идрок этиш шакли, воқеаларнинг узаро алоқадорлик ва боғлиқлиги ҳақидаги ҳиссий ва мантиқий ифодалаш усули эди. Бу нарса улардаги маъноларнинг яширин-пардали тасвирланиши, ҳиссиёт ва мантиқий тафаккурнинг ажралмаслиги, доимий равишда бир хил кайфиятлар ёки фикрнинг узаро ўрин алмашиб туришида кўринади».¹

Лекин шуни таъкидлаш жоизки, «Авесто» даври санъати, «Авесто» матни гарчи ута умумлаштирилган ва шартлилик асосида қурилган булса-да улар ўзининг ҳаётий мазмуни, моҳияти билан бебаҳодир. Ҳаётдан олиш ва ҳаётга қайтариш «Авесто» даври бадиий-эстетик ва фалсафий тафаккурининг асосий йуналишини белгилайди.

«Авесто»да қуёш худоси Митрага бағишланган қасида бор:

*Ва бу аравани элтадир
Тўрт оппоқ тулпор.
Абадий ва учқур аргумоқ
Руҳи билан усган жонварлар.
Олд туёғи тиллодан унинг,
Орт туёғи кумушдан унинг,
Ва ягона бўйинтуруққа
Боғлангандир тўртталови ҳам,
Мустаҳкамдир тоза шотиси,
Илгаклидир ва чидамлидир.*

Амударёдан топилган, эрамиздан аввалги V—IV асрларга тегишли хазинада худди мана шу сўзларнинг иллюстрациясини кўрамиз. Ун

да тўртта отга қушилган аравача устидаги икита одам сиймоси олтин ҳайкалча тарзида ишланган.

«Авесто» матнининг бунчалик аниқ ва реал тарзда бадиий талқин этилиши, зардуштийлик ўз даври бадиий тафаккурининг асосигина эмас, унинг воситаси бўлганлигидан ҳам далолат беради. Олтин ҳайкалчада рамзий образлар маъноси реал шакллар орқали ҳаётий гавдаланган. Бу аравача модели орқали қуёш худоси Митранинг улугвор, олийжаноб ва ёрқин образи тасвирланади. Унинг утиришида абадиёт туйғусига йўғрилган улугворлик кайфияти мужассамлашган. Ана шу Амударёдан топилган хазинадаги қанотли ҳўкиз ва қанотли эчкиларнинг тасвири ҳам ҳаётий реал мавжудотларга афсонавий маъно бериш ва афсонавий ривоятларни реал мавжудотлар тарзида идрок этган зардуштийлик таълимотига ёрқин мисол бўла олади.

Моддий-маънавий илдизларимиз ҳақида ҳикоя қилувчи яна бир нодир топилмалардан бири 1939 йили Катта Фаргона канали қурилиши пайтида топилган, ҳозир Ўзбекистон тарихи музейида сақланаётган, эрамиздан аввалги VI—IV асрларда қуйилган катта бронза қозондир. Қозоннинг четларидаги тўртта қулоқлари орасига бир-бирининг орқасидан кетаётгандай тўртта эчки ҳайкалчалари ўрнатилган. Оғир қозон маълум ибодат анжомларидан бири бўлиши мумкин. У асло бирор оила учун мўлжалланган эмас. Хусусан, ундаги ҳайкалчалар шаклидаги қулоқлар ҳам чархпалак дунё ва унда айланма ҳаракат қилаётган эчкилар ҳақида ҳикоя қилади. Агар зардуштийлар таълимоти ва ўша давр дунёқараши нуқтаи назаридан уни томоша қилсак, уч оёқда турган қозон дунё, эчкилар эса осмондаги сайёраларнинг узлуксиз ҳаракати ҳақида ҳикоя қилаётгандек. Қозоннинг диний маросим ёки ҳаётий эҳтиёжлар туфайли яратилганига, балки «Наврўз»да табиатга булган айрича муносабат белгиси эмасмикин, шундан қозонларда «Авесто»да куйланган «Хатма»лар, сумалак ёки ҳалимлар пиширилган эмасмикин, деган хаёл тугилади. Чунки зардуштийлар ҳар бир яхши ва пок инсоний эҳтиёжларни қадрлашни илоҳий ибодат тарзида бажарганликлари маълум.

Зардуштийлар таълимотининг оптимистик ва гуманистик моҳияти бу таълимот таъсирида ёки заминидан яратилган бадиий тасвир

¹ Г. А. Пугаченкова, Л. И. Ремпель. История искусств Узбекистана. М., Искусство, 1965, 25—26-бетлар.

асарларининг соддалиги, халқчиллиги ва рамзий шартли образлар тилида ҳам кўринади. Бу асарларнинг мазмуни ва бадиий тасвир хусусиятлари билан уларни бунёд этган ижтимоий ҳаёт ва дунёқараш ўртасида зиддият кўринмайди. Диний-фалсафий ва ижтимоий тафаккур бадиий идрок билан шундай чирмашиб кетганки, бадиий онгдан диний-фалсафий ва ижтимоий маънони, диний-фалсафий ва ижтимоий идеаллардан бадиий тўқимани ажратиш қийин бўлиб қолади.

Ўзбекистон санъати тарихи шундан далолат берадики, диний тасаввурлар, афсонавий ривоятлар, фалсафий тушунчалар, ахлоқий-эстетик қарашлар одамларнинг моддий ҳаёт тарзи ва фаолияти билан чамбарчас боғлиқ бўлгани одамларнинг индивидуал ва ижтимоий ҳаёти умумий моддий-маънавий фаолияти билан қўшилган бўлиб, бу фаолият эса инсонни ўраган воқелик, муҳитдан озиқланиб турган. Шунинг учун ривоятларда ҳаёт, ҳаётда ривоят устунилик қилган.

Бу жараён аҳмонийлар даврида ҳам давом этган. Масалан, эрамиздан аввалги 8—7 асрларга тааллуқли «Бошида эчки кўтарган худо» (Техрон, Форуғий коллекцияси) бронза ҳайкалчада одамларга ўз туҳфаларини тортиқ қилаётган ҳосилдорлик ва чорвачилик худоси тасвирланади. Ҳайкалча юксак илоҳий муруват руҳида ишланган. Агар тарихдан аҳмонийлар подшолигининг зардуштийликни ўзининг расмий дини сифатида қабул қилганини эътиборга олсак, бу даврга келиб энди барча бадиий-тасвирий асарларда зардуштийлар таълимоти очиқ-ойдин ва кенг кўламда ўзининг эстетик моҳиятини намоён этганини кўраимиз.

Ҳайкалчалар, халқ амалий санъати ва бинолардан тортиб, барча инсон ҳаёти ва фаолияти билан боғлиқ ҳодисалар яхшилик ва ёмонлик, нур ва зулмат, ҳаёт ва ўлим ўртасидаги кураш фалсафаси асосида яратила бошлайди. Масалан, Пересполь шаҳрига кираверишдаги бионинг тўрт томонида Ксерксдан қолган қуйидаги сўзлар мавжуд бўлган: «Аҳура-Мазда ёрдами орқали барча халқлар ва барча мамлакатларга мен шу дарвозани қурдим. Бу ерда бошқа кўп ажойиб биноларни мен қурган эдим, отам қурдирган эди. Нимаики қурилган ва гўзал бунёд этилган бўлса, биз Аҳура Мазда ёрдами орқали қилганмиз».¹

Эрамиздан аввалги 6—5 минг йилликка тааллуқли, буқани гажийётган шерни тасвирлаган

зинапоёдаги рельеф бор. Бу рельефда шер образи куч-қудрат ва давлат рамзи сифатида тасвирланган. У яхшилик ва ёмонлик, ҳаёт ва ўлим ҳақидаги тушунчага асосланган бўлса-да рамзий маънолар мураккаблашиб кетади. Бир томондан шер давлат ва инсон қудрати бўлиб туюлади. Иккинчи томондан, буқа азоб чекаётган, жабр тортаётган, покизалик ва гўзаллик рамзи сифатида меҳр-шафқат уйғотади. Ана шу тариқа буқа ҳаётнинг ёрқин ва яхши мавжудоти сифатида талқин қилинади.

Зинапоё шоҳ Дария-Ксеркс оромгоҳи томон йўналгани учун ҳайкалтарош асосий эътиборни давлатнинг куч-қудратини улғушлашга қаратишга мажбур эди.

Аҳмонийлар даврида яратилган гулдоннинг тоғ такасига ўхшаш қулоғи худди бегубор фаришталар сингари юксак маънавият билан йўғрилган. Бу гўзаллик туйғуси, эркинлик идеалининг рамзий ифодасидир. Поклик, озодлик ва олийжанобликнинг шартли тасвири реал инсоний кечинмалар ўйини орқали берилган.

Қанотли фаришта образи кейинчалик Шарқ поэзияси ва санъатида софлик, муҳаббат ва гўзалликнинг ўлмас ва абадий тимсолига айланиб қолади.

Г. А. Пугаченкованинг ёзишича, эрамизнинг бошланиш биринчи асрларида Ўрта Осиёда оназамин билан боғлиқ тангрилар образини ифодалаш санъатда аввалгидай давом этган. Археологик қазилмалар жараёнида Хоразм, Бақтрия ва қадимги Сўғдиёна ерларида Кушан подшолари сиймоси зарб этилган тангалар қатори жуда кўп аёл тимсоларидаги худоларнинг сопол ҳайкалчалари топилган.

«Афросиёбдан топилган туркум ҳайкалчаларни «Анахит»лар деб юритиш одат тусига кирди, — деб ёзади Г. А. Пугаченкова. — Лекин шуни алоҳида таъкидлаш жоизки, саккиз қирралик қимматбаҳо тошлар билан безатилган чамбарак таққан, белидан юқорироқ белбоғ боғлаган, қундуз мўйнасини ўстига ташлаб олган «Авесто»даги гўзал қиз сиймосидаги Ардвисура Анахитага улар деярли ўхшаш эмас, чунки булар қиз эмас, бош кийимларига қараганда турмуш қурган аёлларни эслатади... Сўғдиёна тангриси табиатнинг ҳаётбахш кучларини ифодалайди. У «Авесто» билан боғлиқ Анахита, Ашаҳ ва Хайрватат сингари худоларнинг йигма, кейинчалик турли маҳаллий шароитларга мослаштириб гавдалантирилган кўринишидир».²

¹ Қаранг: Памятники мирового искусства. Искусство древнего Востока, М., 1968, 93-бет.

² Г. А. Пугаченкова, Л. И. Ремпель. История искусств Узбекистана. М., Искусство. 1965, 72-бет.

Ибтидоий замонлардан тортиб зардуштийлик даври фалсафий-эстетик тафаккур хусусиятларини ўзида инъикос этган бадий ижодият турли даврларда халқ ва профессионал санъатнинг ранг-баранг шаклларида тараққий этиб келди. Бадий онгнинг яхлит қўлами айрим эстетик ирмоқларга ажралмаган ҳолда санъатнинг ўзига хос ва шартлилик қонуниятларини ривожлантириб борди. Инсон гавдаси, қўл тузилишлари, юз ифодасидаги маълум тартибга асосланган тасвирлар турли тангрилар образи учун ҳам ўзгармас тимсол вазифасини бажаради. Бироқ худолар образида ҳар бир муҳит ва давр тамгаси бўлмиш маҳаллий этник белгилар ҳам ўз аксини топа бошлади. Бунинг оқибатида барча ўткинчи ва абадий нарсаларнинг яратувчиси бўлган худолар ва руҳонийларнинг умумлаша тасвирли образларида улугворлик кайфияти ва ахлоқий-маънавий мезон кучайди. Шунингдек, ҳар бир тангри маълум вақт маҳсули ҳамда маълум ўз тасвир маконига эга бўлгани учун унинг образи маҳаллий ва этник ҳаётини чизгилар билан бойиб борди.

Шунинг учун худолар ва табиат ҳодисаларининг тасвири гавдалантирилган образларида халқнинг коинот ҳақидаги романтик идеали, афсоналарга йўғрилган гўзаллик туйғулари ўз ифодасини топган.

Ўрта Осиё санъатининг эстетик дунёси, бир томондан мифологик образлар, лавҳалар

билан йўғрилган бўлса, иккинчи томондан, бундай ривоятлар билан реал ҳаёт манзараларининг бирикуви санъатнинг тур ва жанрлари ранг-баранглигига ҳам олиб келди.

Ўрта Осиё, хусусан, Ўзбекистон халқларининг афсона ҳамда ривоятлари ниҳоятда кўп қатламли бўлиб, уларда шомонийлик, зардуштийлик, буддизм ва бошқа эътиқодларга хос хусусиятлар ҳам мавжуд. Шуниси қизиқки, ривоятлар қачон ва қайси эътиқод туйғули пайдо бўлмасин, уларда яхшилик ва ёмонлик, ҳаёт ва ўлим, гўзаллик ва хунуклик, адолат ва адолатсизлик, нур ва зулмат масалалари асосий ўринни эгаллаган.

Ривоятлар ҳамда таълимотлар қанчалик диний тушунчалар орқали тарқалмасин, уларда одамларнинг бевосита яшаш тарзи ва муҳит хусусиятлари ҳам муҳрланиб қолаверган. Шунинг учун барча таълимот ва ривоятлар халқ фантазияси билан бойиган, натижада афсона ва ривоятлар халқнинг фалсафий, бадий-эстетик ва ахлоқий гояларини ифода этиш шаклига айланган.

Табиат ва инсонни, жамият ва ҳаётни инсон учун яратилган моддий-маънавий неъмат сифатида талқин этиш, уни асраб-авайлашга даъват этиш қадимги маънавий меросимизнинг буюк гуманистик мазмунини ташкил этади.

«Авесто» — бунинг ёрқин намунаси.

Тилаб МАҲМУДОВ

МУҲДАРИЖА

<i>Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. КАРИМОВ «Авесто» хусусида . . . . .</i>	<i>3</i>
<i>Нарзулла Жураев. «Авесто» зарурати . . . . .</i>	<i>4</i>
<i>Биринчи дафтар. Гоҳлар . . . . .</i>	<i>8</i>
<i>Иккинчи дафтар. Ясна . . . . .</i>	<i>34</i>
<i>Учинчи дафтар. Вандидод . . . . .</i>	<i>106</i>
<i>Туртинчи дафтар. Яштлар . . . . .</i>	<i>166</i>
<i>Мансур яштлар . . . . .</i>	<i>224</i>
<i>Бешинчи дафтар. Виспирад . . . . .</i>	<i>280</i>
<i>Олтинчи дафтар. Кичик Авесто (Хурда Авесто) . . . . .</i>	<i>298</i>
<i>Изоҳлар . . . . .</i>	<i>301</i>
<i>Сунг сўз. Тилаб Маҳмудов. «Авесто» ҳақида . . . . .</i>	<i>358</i>

АВЕСТО

Тарихий-адабий ёдгорлик

«Шарқ» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти
Тошкент — 2001

Муҳаррир *Барнобек Эшпулатов*
Бадиий муҳаррир *Михаил Самойлов*
Техник муҳаррир *Диана Габдрахманова*
Компьютерда саҳифаловчи *Татьяна Огай*
Мусаҳҳиҳлар *Юлдуз Бизаатова, Нозима Мухамедиева*

Теришга берилди 22.04.2001. Босишга рухсат этилди 9.08.2001. Бичими 60x90 1/8,
«Myth» гарнитураси. Офсет босма. Шартли босма табоғи 48,0. Нашриёт ҳисоб табоғи 53,0.
Умумий адади 5.000 (биринчи завод 2.000) нусха. Буюртма № 2071. Баҳоси шартнома асосида.

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси,
Тошкент, 700083, «Буюк Турон» кўчаси, 41.